

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

ВІСНИК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ВІННИЧЧИНИ

Збірник науково-методичних праць

Випуск п'ятнадцятий

Вінниця – 2019

УДК 377.36(045)

В 53

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

ДОРОШ В.С. – кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Заступник головного редактора:

ЛАТУША Н.В. – кандидат педагогічних наук, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Секретар редакційної колегії:

МАРТИНЮК О.М. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Члени редакційної колегії:

ГЛУЩЕНКО Г.М. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

ЗАПАДНОВА С.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

КОРОЛЕНКО Л.С. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

МАЗУР В.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

МАРЧУК В.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

В 53 Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини: збірник науково-методичних праць. - Вип. 15. / Навч.-метод. центр проф.-техн. освіти у Вінниц. обл.; [відп. за вип. Н.В. Латуша]. - Вінниця: ТОВ «Діло», 2019. - 304 с.

ISBN 978-966-2770-16-2

Рецензенти:

В.М. Бойчук, доктор педагогічних наук, професор

Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

Рекомендовано до друку на засіданні навчально-методичної ради Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області (протокол №1 від 26 лютого 2019 р.)

У збірнику висвітлено проблеми і перспективи науково-методичного забезпечення професійно-технічної освіти, досвід впровадження педагогічних технологій і авторських методик професійного навчання серед майбутніх кваліфікованих робітників, новітні аспекти управлінської діяльності, особливості інформаційного забезпечення навчально-виробничого процесу та сучасні підходи щодо загальноосвітньої підготовки й виховної роботи серед учнів ЗП(ПТ)О.

Журнал призначений для публікації наукових статей педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, викладачів ВНЗ I-IV р.а., вчителів загальноосвітніх шкіл, управлінців освітньої галузі, слухачів курсів підвищення кваліфікації, науковців, аспірантів, студентів.

Відповідальність за зміст, автентичність цитат, статистичних даних, власних імен, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди авторів та редакційної колегії журналу.

© Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області, 2019

©Автори статей, 2019

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

УДК 377(477.44)

В.Г. Бачинський

заступник директора Департаменту освіти і науки облдержадміністрації – начальник управління професійної освіти, інноватики і науки
Департамент освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації

ПРО ДЕЯКІ ПІДСУМКИ РОБОТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ВІННИЧЧИНИ

Анотація. У статті здійснено детальний опис розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Вінницького регіону. Розкрито актуальні проблеми та перспективи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Вінниччини. Здійснено детальний аналіз діяльності мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; проведено моніторинг працевлаштування учнів; розглянуто питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників; описано про створення та функціонування навчально-практичних центрів у нашому регіоні; визначені сучасні погляди на міжнародне співробітництво, які сприяють впровадженню сучасних виробничих технологій та методик у навчальний процес. Визначені основні завдання розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Вінницького регіону на 2019-2021 роки.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта; працевлаштування учнів; навчально-практичні центри; підвищення кваліфікації; міжнародне співробітництво.

V.G. BACHINSKY SOME RESULTS OF WORK AND PROSPECTS OF PROFESSIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION'S DEVELOPMENT IN VINNYTSIA REGION

Abstract. The article provides a detailed description of the professional (vocational) education's development in Vinnitsa region. The actual problems and prospects of professional (vocational) education development in Vinnitsa region were revealed. It was carried out a detailed analysis of the network activity at the institutions of professional (vocational) education; it was monitored the students' employment; the certification training of teachers was considered; described the creation and operation of educational and practical centers in our region; defined modern views on international cooperation, which promote the implementation of modern production technologies and methodology in the educational process. The basic tasks of professional (vocational) education's development in Vinnitsa region for 2019-2021 were determined.

Key words: professional (vocational) education; employment of students; educational and practical centers; certification training; international cooperation.

Вступ. Стрімкий розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів породжує нові виклики в усіх галузях життєдіяльності суспільства і передусім – в освітній. У цивілізованих країнах здійснюється інтенсивний пошук нових моделей розвитку освіти, нетрадиційних підходів до їх впровадження на основі інформаційних і телекомунікаційних технологій. Гостро постають питання про взаємозв'язок освітніх систем, що розвиваються на різних континентах, їх багатовимірність та порівнянність, а також забезпечення взаємного визнання їх продукту. Зрозуміло, що цим освітня продуктом є конкретна людина, підготовлена до активної високопрофесійної діяльності в різних галузях промислового, сільськогосподарського виробництва і сфери послуг [1, с. 4].

Одним із головних завдань реформування професійної (професійно-технічної) освіти України є модернізація її за європейським зразком з метою приведення освіти до єдиних стандартів та критеріїв, не є виключенням і реформування освіти нашого Вінницького регіону і визначення її на входження в освітній і науковий простір Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку професійної (професійно-технічної) освіти у сучасних умовах присвячено праці А. Беляєвої, О. Гаврилюк, Г. Кругликова, С. Ніколаска, Н. Ничкало, В. Радкевич. Авторами досліджувалися питання особливостей взаємного впливу професійної (професійно-технічної) освіти на ринку праці, інноваційних аспектів розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, дидактичних принципів професійної підготовки та організації виробничого навчання, оновлення освітніх технологій, що застосовуються в професійній (професійно-технічній) освіті [2, с. 266].

Метою статті є аналіз проблем реформування та перспектив розвитку професійної

(професійно-технічної) освіти Вінниччини.

Виклад основного матеріалу. 2018 рік для галузі професійної (професійно-технічної) освіти Вінниччини був напруженим, але результативним. Робота закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), відділу професійно-технічної освіти, Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області, Вінницького державного центру естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів була спрямована на підготовку кваліфікованих робітників, які кількісно та якісно відповідають вимогам ринку праці регіону.

Мережа закладів професійної (професійно-технічної) освіти протягом 2016-2018рр. змінилася. Припинено діяльність ДНЗ «ПТУ №35 с. Ольгопіль» шляхом приєднання до Комаргородського ВПУ та створено Ольгопільське спеціалізоване відділення Комаргородського вищого професійного училища. Припинено діяльність ДНЗ «ЦПТО торгівлі та харчових технологій» шляхом приєднання до ДНЗ «Вінницький ЦПТО переробної промисловості» та створено територіальне відокремлене спеціалізоване відділення ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості». На виконання спільного наказу Міністерства освіти і науки України та Міністерства юстиції України ліквідовано ДПТНЗ «Піщанський навчальний центр №59». Продовжується робота щодо припинення діяльності ДНЗ «Професійно-технічне училище №21 м. Калинівка» шляхом приєднання до ДНЗ «Гусятинське вище професійне училище».

В області функціонують: 2 державні заклади професійної (професійно-технічної) освіти з контингентом понад 800 учнів, більше 700 – 1, понад 600 учнів – 1, понад 500 учнів – 8, понад 400 – 2 заклади, понад 300 учнів – 9 закладів, понад 200 – п'ять закладів професійної(професійно-технічної) освіти, до 100 учнів – один. Оптимізація мережі, створення нових типів навчальних ЗП(ПТ)О для забезпечення ринку праці області робітничими кадрами та спеціалістами різних профілів – потреба часу (див. рис. 1).

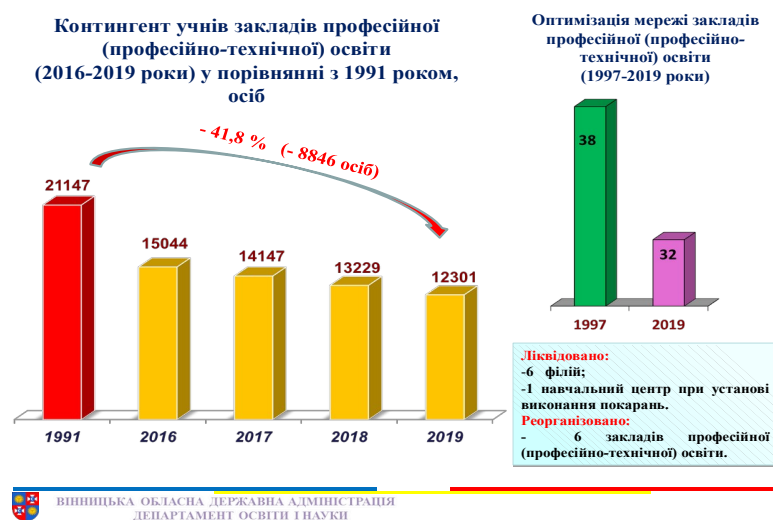

Рис. 1. Узагальнена інформація контингенту учнів та функціонування ЗП(ПТ)О

Станом на 01.02.2019р. в області фактично діють 29 державних ЗП(ПТ)О та 3 заклади при установах виконання покарань, загальний контингент – 12302 учнів, у тому числі (див. табл. 1, рис. 2):

Таблиця 1

Інформація по контингенту учнів за галузевим спрямуванням

№	Напрями підготовки ЗП(ПТ)О	Кількість ЗП(ПТ)О	% мережі	Кількість учнів	% контингенту
1	Сільське господарство	13	40,6%	1912	15,5%
2	Будівництво	5	15,7%	1393	11,3%
3	Промисловість	4 +3(тюрми)	21,9%	3897	31,6%
4	Транспорт і зв'язок	3	9,4%	1246	10,1%
5	Житлово-комунальне господарство і побутове обслуговування	3	9,4%	1173	9,5 %
6	Торгівля та громадське харчування	1 спеціалізоване (всього-24)	3% (спеціалізовані)	268	21,8%
	Всього:	32	100%	12301	

Потреба часу – створення ефективної мережі та нових типів ЗП(ПТ)О, що гарантують гнучке реагування на запити ринку праці та потреби особистості, забезпечують упровадження принципу навчання впродовж життя, зокрема, і здобуття професійних кваліфікацій в умовах виробництва.

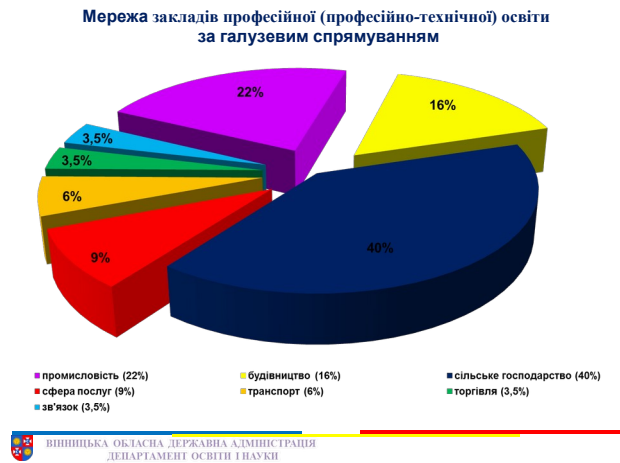

Рис. 2. Мережа ЗП(ПТ)О за галузевим спрямуванням

Освітнє середовище ЗП(ПТ)О має стати: доступним, інноваційним, бізнес-орієнтованим, відкритим, інклюзивним, ціннісно спрямованим, розвивальним та мотивуючим до професійного навчання впродовж життя. Станом на 01.01. 2019 року випущено та направлено для працевлаштування на підприємства, установи і організації 5786 кваліфікованих робітників та «молодших спеціалістів». Отримали кваліфікацію із двох і більше професій, що сприяє їх працевлаштуванню, 75% випускників. Працевлаштовані за професією 4570 (79%), продовжують навчання у закладах вищої освіти 502 (9%) випускників. Стовідсотково працевлаштовані 190 випускників із числа дітей-сиріт.

За інформацією обласного центру зайнятості від 60 до 90 % вакансій припадає на робітничі професії, особливо високої кваліфікації. Станом на 01.01.2019р. структура потреби у кваліфікованих робітниках така: сільське господарство – 13,3%, промисловість та будівництво – 25,4,5%, торгівля та послуги – 17,6 %, робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою устаткування, складання устаткування та машин – 43,5%. Зкладами здійснюється курсова підготовка за кошти фізичних та юридичних осіб. Разом із тим, кількість здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти за направленнями центрів зайнятості має тенденцію до скорочення (див. рис. 3).

Професійне навчання незайнятого населення та працівників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Рис. 3. Узагальнена інформація про курсову підготовку

Відповідно до потреб ринку праці у державних ЗП(ПТ)О зменшилося замовлення на підготовку кваліфікованих робітників, яке формувалось на підставі договорів із роботодавцями. Відповідно, контингент учнів протягом останніх років має стійку тенденцію до скорочення: 2016р. – 14580 учнів, 2017р. – 13640, 2018р. – 12681, 2019р. – 12301 учні.

Слід зазначити, що структура потреби в кадрах і відповідно структура та обсяги підготовки кваліфікованих робітників протягом останніх років змінилися: збільшилася потреба ринку праці та частка контингенту з професій будівельного профілю (2016 р. – 13%, 2018 р. – 18,2%), сфери послуг (2016 р. – 9%, 2018р. – 13,7%), зменшилася у галузі промисловості. Разом із тим, збільшилась потреба у кваліфікованих робітниках для обслуговування устаткування та машин.

Найбільший попит серед вступників мали професії: «Кухар; кондитер; офіціант; бармен», «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», «Водій автотранспортних засобів», «Електрогазозварник», «Муляр; Штукатур», «Слюсар із ремонту колісних транспортних засобів».

Інвестиції у роботу та розвиток галузі професійної (професійно-технічної) освіти мають стійку тенденцію до зростання і склали у 2016 році – 134602 тис. грн, у 2019 році – 294369,5 тис. грн. Зросли доходи від виробничої діяльності закладів 2016р. – 25827,3 тис. грн, 2018р. – 33283,9 тис. грн. Ряд питань вирішувались, завдячуючи реалізації Регіональної програми підготовки кваліфікованих робітників на 2016 – 2020 роки. Зокрема, у 2016р. на реалізацію Програми із обласного бюджету виділено – 1866 тис. грн, у 2017р. – 4025,5 тис. грн, у 2018р. – 62235,0 тис. грн (див. рис. 4).

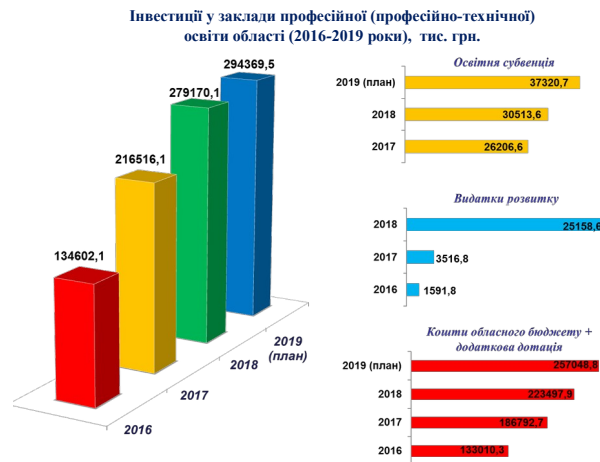

Рис. 4. Графік вкладень інвестицій у ЗП(ПТ)О

Формування пропозицій до обсягів регіонального та державного замовлення на 2019 рік ЗП(ПТ)О здійснено відповідно до укладених договорів із замовниками кадрів за напрямками економічної діяльності. Відділом професійно-технічної освіти матеріали узагальнено та деталізовано у розрізі кожного навчального закладу, професій та напрямів економічної діяльності, направлено для погодження обласним центром зайнятості та радою професійної освіти (стейкхолдерів), після чого документ буде направлено для затвердження головою облдержадміністрації.

З метою підвищення якості та конкурентоспроможності професійної (професійно-технічної) освіти, відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства та економіки, створюються навчально-практичні центри, забезпечені сучасною технікою, обладнанням, інструментами. У 2016р. діяли 2 навчально-практичні центри, станом на 01.01.2019р. в області працюють 15 навчально-практичних центрів, у тому числі протягом 2018р. відкрито 9 навчально-практичних центрів, оснащених сучасним обладнанням.

Значна увага приділяється стану навчально-матеріальної бази ЗП(ПТ)О. Здійснено капітальні та поточні ремонти, для цього залучено обласний бюджет, місцевий бюджет, кошти спеціального фонду. Цілу низку заходів здійснено в рамках програми енергозбереження.

Зростанню фахової майстерності педагогів сприяє цілеспрямована робота Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області: отримано ліцензію та здійснюється підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, майстрів виробничого навчання, старших майстрів, методистів, вихователів гуртожитків. Впроваджено очно-дистанційну та дистанційну форми навчання слухачів.

В області реалізуються ряд Програм, у яких безпосередньо беруть участь ЗП(ПТ)О, зокрема «Обласна програма інформаційних та інноваційних технологій», «Обласна програма зайнятості», «Програма підвищення енергоефективності».

Учні та працівники професійної (професійно-технічної) освіти відзначаються грамотами та преміями у рамках проекту «Обдарована молодь». Серед нагороджених – учні-переможці Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів фахової майстерності, олімпіад та їх наставники.

Сприяють розвитку творчої думки конкурси обласної Ради та облдержадміністрації на кращий проект у рамках розвитку інформаційних, телекомунікаційних та інноваційних технологій. У рамках обласної Програми у закладах освіти на 2016-2020рр., за підтримки обласної Ради та обласної державної адміністрації, проведені конкурси із впровадження інноваційних технологій. Протягом 2016-2018рр. переможці із ЗП(ПТ)О здобули гранти на суму 460 тис. грн.

Вперше ЗП(ПТ)О включені до Програми, яка реалізується за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку. Проект «Новітня сільськогосподарська техніка – складова забезпечення ринку висококваліфікованими робітниками, підготовленими Комаргородським ВПУ», спрямований на придбання сільськогосподарської техніки та іншого обладнання на загальну суму 3454 тис. грн.

Підвищенню якості підготовки робітничих кадрів та кращому працевлаштуванню випускників

сприяє проходження учнями виробничої практики на підприємствах Європейського союзу. У 2017-2018рр. виробничу практику на підприємствах Євросоюзу проходили понад 100 учнів ЗП(ПТ)О. Вперше ЗП(ПТ)О включені до Програми, яка реалізується за рахунок коштів Державного Фонду регіонального розвитку.

Розширюється і поглиблюється міжнародне співробітництво ЗП(ПТ)О, що сприяє впровадженню сучасних виробничих технологій та методик у навчальний процес. Серед напрямів міжнародного співробітництва – організація виробничої практики, участь у Міжнародних виставках, конкурсах професійної майстерності, виставках, конференціях. ЗП(ПТ)О беруть участь у міжнародних проектах «Baltic Network for prevention of Early School Leaving» (SEE-ME) та IGMA-3. Проект фінансується грантом Шведського інституту. Проект «Скорочення відстані на ринку праці для молодих людей із ризиком безробіття та соціальної ізоляції – Дистанційна освіта для узгоджених заходів щодо регіональних зацікавлених сторін мережі» (скорочена назва «IGMA 3») в рамках програми «Erasmus+ для стратегічного партнерства в галузі освіти, професійної підготовки молоді (освіта дорослих та навчання)». Координатором проекту є Folkuniversitet (м. Уппсала, Швеція). Навчання за методологією «IGMA 3» розпочали представники Вінницького вищого професійного училища сфери послуг (див. рис. 5).

Рис. 5. Географія міжнародного співробітництва ЗП(ПТ)О

Висновки. Разом з тим, у роботі ЗП(ПТ)О накопичилося чимало проблем, не вирішених питань об'єктивного та суб'єктивного характеру:

- неузгодженість законодавчих актів, нормативних документів та положень із реальністю життя;
- надмірне регламентування фінансово-господарської діяльності державних ЗП(ПТ)О при нестачі коштів і недостатньої свободи їх використання;
- недостатня самостійність (внаслідок недосконалості чинного законодавства) державних ЗП(ПТ)О, що призводить до нездатності повною мірою оперативно реагувати на запити роботодавців;
- міська адміністрація може обмежувати доступ до ЗП(ПТ)О молоді, яка не є мешканцями міста Вінниці та направлена із інших регіонів області;
- відсутність фінансування розвитку для ЗП(ПТ)О м. Вінниці;
- результативність державної підсумкової атестації у формі ЗНО.

Проведений детальний аналіз проблем нашого регіону у професійній (професійно-технічній) освіті дав нам можливість окреслити ряд завдань на розвиток галузі Вінниччини на 2019-2021 роки:

- здійснення результативної профорієнтаційної роботи, забезпечення рівного доступу молоді до якісної професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від місця проживання;
- формування регіонального (державного) замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці (за результатами моніторингу) на підставі угод із роботодавцями;
- досягнення збалансованості між вартістю підготовки робітничих кадрів, їх якістю та потребами ринку праці;
- оновлення освітнього середовища, у тому числі спільно з європейськими партнерами, зокрема: продовжити роботу щодо створення навчально-практичних центрів на базі ЗП(ПТ)О, спільно із Фондом Ебергарда Шьока Центру із професії «Деревообробник» та іншими інвесторами;
- створити центри професійної досконалості на базі ЗП(ПТ)О;
- брати участь та втілювати Міжнародні, Всеукраїнські та обласні інвестиційні та грандові проекти (зокрема Державного Фонду регіонального розвитку);

- розробляти та реалізувати спільний план дій Департаменту освіти і науки, навчально-практичних центрів галузевого спрямування, ЗП(ПТ)О щодо забезпечення організації роботи навчально-практичних центрів як центрів колективного користування обладнанням;
- розвиток дуальної форми навчання;
- створення умов та стимулювання професійного зростання викладачів та майстрів виробничого навчання (зокрема організація стажування на базі навчально-практичних центрів);
- організація інклюзивного навчання на базі ЗП(ПТ)О області;
- формування ефективної мережі ЗП(ПТ)О на основі конкурентних пропозицій щодо надання якісних та багатофункціональних освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Ничкало Н.Г. *Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія* / Н.Г. Ничкало. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 125 с.
2. Ткачук С.І. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку професійної освіти в умовах ринку праці* / С.І. Ткачук // Вісник Житомирського держ. універ. ім. І.Франка. – Педагогічні науки, 2016 – Вип. 2 (88). – С. 266-270.

УДК 37.041:377.3

Л.В. Даниленко

майстер виробничого навчання I категорії

О.О. Хоржевська

майстер виробничого навчання I категорії

Вище професійне училище №11 м. Вінниці

**САМООСВІТА ЯК ФОРМА НЕПЕРЕРВНОГО ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ**

Анотація. У статті розглянуто важливість самоосвіти як одного із показників професійної компетентності сучасного педагога – майстра виробничого навчання закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення, професійна компетентність, мета самоосвіти.

**L.V. DANILENKO, O.O. HORSEVSKAYA SELF-EDUCATION AS A FORM OF CONTINUOUS
ENHANCEMENT OF PROFESSIONAL SKILLS AND COMPETENCE BY THE MASTER OF
PRODUCTION EDUCATION**

Abstract. The article considers the importance of self-education as the score of professional competence by a modern teacher, the master of production training in the vocational training institutions.

Key words: self-education, self-development, self-improvement, professional competence, purpose of self-education.

**Хто цінує життя думки, той знає дуже добре,
що справжня освіта – це тільки самоосвіта.**

Д. Писарєв

Вступ. Удосконалення рівня професійної компетентності – один з основних напрямів реформування системи освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [1]. Тому основною формою удосконалення рівня професійної компетентності педагогічного працівника є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема самоосвіти знайшла своє відображення як у класичній педагогічній спадщині (Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський), зарубіжній педагогічній науці (І.Г. Герде, В. Оконь та ін.), так і у вітчизняній науковій думці (В.К. Буряк, В.А. Козаков, А.О. Клочко та ін.).

І сьогодні ця ж проблема привертає увагу багатьох сучасних дослідників. Сутність, структуру та зміст самоосвіти обґрунтовано у працях О.І. Кочетова, П.Г. Пшебильського, Є.П. Тонконогої. Психологічні основи самоосвіти (мотиви, готовність) досліджені В.К. Буряком, А.К. Громцевою, Н.О. Половниковою та ін., розкриті М.М. Заборщикою, Д.А. Казихановою, І.Л. Наумченко, О.В. Малихіним, І.В. Грабовець. Отже, проблема самоосвітньої діяльності охоплює широкий спектр питань.

Метою статті є розкриття значення самоосвіти для формування професійної компетентності майстра виробничого навчання як педагога, як майстра своєї справи, як фахівця високого кваліфікаційного рівня.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови життя і ринок праці потребують від випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) не просто отримання набору знань і навичок, а досягнення високого рівня компетентності щодо способів життєдіяльності в сучасному суспільстві. Тільки такі випускники зможуть творчо вирішувати завдання і професійні проблеми, які ставить перед ними суспільство і сучасний роботодавець, саме вони зможуть бути конкурентоздатними на ринку праці. Тому основним завданням професійної освіти є розвиток компетенцій учнів, а головним завданням майстра виробничого навчання є пошук засобів і методів розвитку освітніх компетенцій учнів як умови, що забезпечує якісне засвоєння ними професійних знань, умінь, навичок [2].

Сьогодні учні прагнуть володіти новітніми технологіями в обраній професії, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі за допомогою комп'ютерної техніки, управляти автоматизованими системами виробництва, вміти проектувати й конструювати, використовуючи власні методики роботи на виробництві. Ці та інші компетенції може сформувати методично компетентний майстер виробничого навчання, роль якого в ЗП(ПТ)О за останні роки значно змінилася.

Сучасний майстер виробничого навчання все в більшій мірі стає організатором навчального та виробничого процесу, керівником пізнавальної та виробничої діяльності учнів, сприяючи розвитку їх активності та самостійності в набутті знань, умінь і навичок. Необхідність відповідати таким вимогам змушує майстра в/н постійно працювати над підвищенням своєї педагогічної і професійної компетентності.

Професійна самоосвіта педагога – це свідома діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуальних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. Що може мотивувати педагога займатися самоосвітою? Це і прагнення удосконалити свої знання і навички, постійний пошук шляхів допрофесійного зростання, розвиток і удосконалення будь-яких рис людини, її фахових та моральних якостей. Адже сучасний педагог мусить постійно рухатись вперед, не зупинятись, підійматись вище. Саме у цьому полягає основна місія педагога.

Модель сучасного педагога передбачає готовність до застосування нових освітніх ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. Сучасний педагог має бути фундаментально освіченою людиною, здатною активно і творчо діяти, гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності у відповідності до вимог сьогодення, забезпечувати якість і результативність навчально-виховного процесу, самостійно набувати необхідні для професійної діяльності компетенції, вміло використовувати інформаційно-комунікаційні технології, самостійно працювати над власним розвитком, підвищенням свого освітнього і культурного рівнів, удосконалювати особисту систему моральних якостей, соціальних мотивів і цінностей.

Досвід багаторічної роботи у Вищому професійному училищі № 11 м. Вінниці, головування в методичній комісії з професії «Секретар керівника; адміністратор» та циклової комісії зі спеціальності «Діловодство» дозволяють нам узагальнити власні напрацювання та створити приблизний орієнтир, який спрямує роботу колег, особливо молодих педагогів, у потрібному напрямі, дасть можливість визначитися з пріоритетами та визначити мету своєї самоосвітньої діяльності.

В навчальному закладі розроблено та затверджено методичною радою училища план самоосвіти, який розрахований на кожного педагогічного працівника – майстра виробничого навчання, викладача, вихователя – та допомагає зорієнтуватися в сучасних досягненнях, інноваційних технологіях та методах. Наводимо зразок такого плану.

Запропонована форма плану самоосвіти дозволяє педагогічним працівникам визначитися з самоосвітньою діяльністю та розпланувати її на весь навчальний рік. Програма самоосвіти включає вдосконалення суспільно-політичних знань, ознайомлення з новими визначними досягненнями з різних наук, збагачення літературних і естетичних уявлень, знайомство з новими тенденціями і явищами культурного життя. Особливо важливе місце займає поповнення професійного досвіду, знайомство з новітніми технологіями, розвиток педагогічних, психологічних, методичних знань і умінь. Це все можливо лише тоді, коли педагог постійно знайомиться з новинками фахової літератури та періодичними виданнями, працює в мережі Інтернет, шукає інші способи для самоосвіти.

ПЛАН САМООСВІТИ

педагогічного працівника вищого професійного училища № 11 м. Вінниці

викладача (майстра в/н, вихователя) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, предмет)

на 2018/2019 навчальний рік

1) Проблема, над якою працює педагогічний колектив:

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ТА АКТИВНОСТІ УЧНІВ

ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

2) Як фахівець протягом навчального року буду працювати над проблемою:

3) Проблема з виховної роботи: _____

4) Методика навчання

Предмет	Зміст самоосвітньої діяльності	Дата	Форма звіту

5) Питання психології, педагогіки:

№ з/п	Зміст самоосвітньої діяльності	Дата	Форма звіту

6) Робота з нормативними документами, навчально-методичними посібниками.

Дата «__» _____ 20__ р.

Підпис _____

Знайомлячись із філософською літературою, майстер виробничого навчання розширює свої знання про особистість, культуру, теорію розвитку, наукову методологію. Завдяки цьому педагог поглиблює свої уявлення про загальнофілософські терміни і поняття, зокрема: закон, закономірність, системність, розвиток, динаміка, концепція, особистість, проблема, моделювання, гіпотеза, метод, дослідження, наукова розробка тощо. Якщо майстер виробничого навчання не буде орієнтуватися у визначеннях даних термінів, то йому буде важко проводити будь-яку науково-методичну роботу, аналізувати й узагальнювати педагогічний досвід, розбиратися у науковій літературі.

Вивчаючи психологічну літературу, майстер поповнює свої знання в області загальної, вікової та соціальної психології, психології особистості майбутнього робітника, міжособистісних відносин, діяльності та поведінки, структури особистості тощо.

Знайомлячись із педагогічною літературою, майстер виробничого навчання розширює свій тезаурус, підвищує свою професійно-педагогічну спрямованість, яка направлена на вирішення складних методичних і технологічних задач; на необхідність у неперервному якісному оновленні навчально-виробничого і виховного процесів; на зацікавленість новими ідеями і підходами, передовим педагогічним досвідом; на розробку перспектив свого професійного зростання.

Планування самоосвітньої діяльності супроводжується консультаціями та індивідуальною роботою голови методичної або циклової комісії з кожним конкретним педагогом. Питання, які виникають у майстрів виробничого навчання, допомагає узагальнити та вирішити наступна таблиця (див. табл. 1).

В. Сухомлинський надавав перевагу самоосвіті перед іншими формами методичної роботи. Він писав: «Знання, добуті самоосвітою, дуже міцно зберігаються в пам'яті... У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці» [3]. Великий педагог вважав, що удосконалення педагогічної майстерності – це самоосвіта та особисті зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці. Без індивідуальної думки, без допитливого погляду на власну працю неможлива ніяка методична робота. Постійний перехід від організованої методичної роботи до самоосвіти, від обов'язкової до добровільної участі педагогів у підвищенні рівня професійної майстерності допоможуть сформуватися сучасному педагогу з інноваційним стилем науково-педагогічного мислення, потребою в постійному саморозвитку, здатністю генерувати нові перспективні педагогічні ідеї та духовну культуру.

Таблиця 1

Алгоритм самоосвітньої діяльності

МОЖЛИВА ПРОБЛЕМА	ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ
1. Не можу визначитися з темою самоосвіти	1. Виділіть із багатьох проблем, що витікають із результатів діагностичного обстеження, спостережень за підлітками, аналізу роботи, ту, яка є для вас головною і вирішення якої може дати стійкі позитивні результати. 2. Визначте актуальність даної проблеми, перспективність і практичну значущість для підвищення освітньо-виховного процесу. При цьому спирайтеся на нормативно-правові документи: закони, листи МОН України, цільові програми, статистичні дані тощо.
2. Не можу вибрати з великої кількості пропонованої літератури необхідну	1. Перегляд і огляд змісту, вступу, висновків дають загальне уявлення про зміст книги, роблять перерахування свідомим і цілеспрямованим. 2. Дайте відповідь на запитання: що мені відомо з даної теми? Що хотілося б дізнатись, виходячи із запропонованого у змісті? 3. Складіть план вивчення конкретно відібраної літератури. 4. Почніть із вивчення традиційних методик з даної проблеми. 5. Включіть сучасні погляди на проблему. 6. Використовуйте досвід роботи інших педагогів.
3. При вивченні теми виникає відчуття, що більшість матеріалу не запам'ятовується	1. Складіть план чи схему отриманих при вивченні матеріалів. 2. Уявіть, «програйте» можливі ситуації і варіанти практичних дій.
4. Отриманий об'ємний інформаційний матеріал («каша в голові»), губиться значимість інформації	1. Дайте відповідь на питання: 2. Які основні ідеї викладені у збірнику? Що мені відомо з даної теми? 3. Які думки, судження можуть бути мені корисні в практичній роботі з дітьми?

Щоб свідомо керувати своїм рухом, здійснювати самоуправління, яке завжди спрямоване на особистісний розвиток, майстер повинен сам ставити перед собою мету розробляти план щодо її досягнення, враховуючи, що самоосвіта – здобуття знань самостійним навчанням педагога, а самооцінка – оцінка самого себе, своїх досягнень і недоліків.

Форми професійного самовдосконалення майстра виробничого навчання мають досить широкий спектр та включають спеціальну освітню підготовку, підвищення кваліфікації, стажування на сучасних підприємствах, індивідуальну самоосвітню роботу, спілкування зі спеціалістами та осмислення їх досвіду, узагальнення власної практичної діяльності тощо.

Перед майстром виробничого навчання стоїть потреба знайти відповіді на питання: «Як допомогти певній частині учнів групи перебороти власні лінощі і байдужість? Як зацікавити, захопити їх красою та перспективою майбутньої професії?». Відповіді, безумовно, потрібно шукати у педагогічній та методичній літературі, Інтернет-ресурсах, освітянських проектах «Всеосвіта», «Основа», «На урок», онлайн-курсах, адже, приймаючи участь у вебінарах, ми вчимося розуміти глибину міжпредметної інтеграції, отримуємо практичні рекомендації щодо її створення та застосування.

Велику допомогу надають колеги в процесі відвідування їхніх уроків, корисні «зерна» лягають в основу особистісноорієнтованих форм навчання. Необхідність апробації новітніх форм та методів у практичній роботі з учнями, їх обов'язкова варіативність викликана як різним рівнем загальноосвітньої підготовки, індивідуальністю психолого-фізіологічних особливостей, так і відношенням підлітків до навчання та дозволяє відібрати найбільш результативні технології.

На уроках з виробничого навчання намагаємось створити дружню позитивну атмосферу. Надзвичайно важлива емоційна налаштованість майстра виробничого навчання, зацікавленість у результаті, впевненість у собі й учнях – це установка симпатії, співробітництва, успіху. Даємо можливість учням обирати собі завдання та ступінь його складності. При цьому учень може завжди знайти для себе посильну й цікаву роботу, успішно впоратися з нею та отримати позитивну оцінку.

Прагнемо пробудити в учнях те особисте творче зернятко, яке закладене в кожного від народження – для цього постійно поглиблюємо свої знання, опрацьовуємо додаткову літературу. Намагаємось донести до підлітків таку аксіому: підручник не є єдиним джерелом знань, тому варто вивчати різні погляди на проблему за допомогою додаткової літератури, посібників, джерел Інтернету. Пропонуємо учням виконувати випереджувальні завдання з тем, які будуть

вивчатись на наступних уроках, і це приносить гарні результати.

Для виявлення та розвитку творчої активності, зацікавленості учнів до обраної професії, збагачення методичного та комунікативного досвіду викладачів та майстрів виробничого навчання в стінах навчального закладу традиційно проводиться декада з професії: «Секретар керівника (організації, підприємства, установи). Адміністратор».

Під час проведення декад із професії організовуються зустрічі – «круглі столи» з роботодавцями, центром зайнятості, проводимо екскурсії в обласну наукову універсальну бібліотеку імені Тімірязєва, в Державний архів Вінницької області, проводимо екскурсії та перегляд та обговорення вистав у театрі ім. Садовського.

Також проводяться учнівські конкурси на кращу презентацію на професійну тематику.

Результатом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності майстра виробничого навчання може бути розробка теми дослідження, робота над власною науково-методичною проблемою, атестаційна творча робота, підготовка виступу на семінар, конференцію тощо.

Кожні з наведених форм і методів сприяють удосконаленню навчального процесу і, разом з тим, не є універсальними. Але всі вони застосовуються для того, щоб знайти найефективніші шляхи до формування особистості учня, його професійної компетенції. Усіх їх поєднує ідея розвитку комунікабельності, співробітництва і виховання в процесі навчання підростаючої людини, що відповідає загальним потребам сучасного суспільства.

Висновки. Отже, розглянувши різні підходи до поняття «самоосвіта», ми визначили, що самоосвіта майстра виробничого навчання являє собою самостійну пізнавальну діяльність педагога, яка спрямована на розвиток його методичної компетентності та визначається внутрішньою мотивацією, високим рівнем самоконтролю і самоорганізацією праці. Усіх їх поєднує ідея розвитку комунікабельності, співробітництва і виховання в процесі навчання підростаючої людини, що відповідає загальним потребам сучасного суспільства. Тому надзвичайно актуально звучать сьогодні слова Костянтина Станіславського: «Кожен день, у який ви не поповнили своєї освіти хоча б маленьким, але новим для вас шматком знання, ... вважайте безплідно і незворотно для себе загиблим» [2].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://osvita.ua>. – Назва з екрану.
2. Ключко А.О. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / А.О. Ключко. - Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=757 – Назва з екрану.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-и т. [Електронний ресурс] / В.О. Сухомлинський. - Режим доступу http://chtyvo.org.ua/authors/Sukhomlynskyi_Vasyl/Vybrani_tvory_v_5_tomakh_Tom_3/ – Назва з екрану.
4. Шишкіна Л. Самоосвіта педагога / Л. Шишкіна. Методична робота в ПТНЗ. –К.: Редакція газет з управління освітою, 2014. – 110 с.

УДК 377:37.015.3:005.32

С.В. Дрозд

*методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст»
Державний навчальний заклад «Браїлівський професійний ліцей»*

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти мотивації навчальної діяльності учнів на всіх етапах уроку як теоретичного, так і практичного навчання. Досліджено, що мотивація є особливо важливим і специфічним компонентом навчальної діяльності, через реалізацію і за допомогою якого можливе формування навчальної діяльності учнів ЗП(ПТ)О.

Ключові слова: мотив, мотивація, мотивація навчальної діяльності, пізнавальний інтерес.

S.V. DROZD MOTIVATION OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The article deals with the main aspects of motivation of students' educational activity at all stages of the lesson theoretical and practical training. It was investigated that motivation is an especially important and specific component of educational activity, through the realization and with the help of which the formation of educational activity of students in the vocational training institutions is possible.

Key words: motive, motivation, motivation of educational activity, cognitive interest.

Вступ. Сьогодні стає очевидним, що розвиток конкурентоздатної особистості в освітніх

закладах різного типу неможливий без підвищення професійної компетентності педагогів. В умовах сучасної системи освіти значно зросли вимоги до педагога, його професіоналізму й особистісних якостей. Оскільки центральною у змісті сучасної освіти є особистість учня, створення сприятливих умов для її становлення та розвитку на кожному етапі, то якість і міра цього розвитку виступають як показник роботи тих, хто навчає.

Зміна традиційних цінностей, конфлікт між стереотипами, що склалися, і запитами сучасних учнів примушують викладачів задуматися про цілеспрямований розвиток професійної компетентності й на цій основі цілеспрямовано «творити» самого себе. Якщо викладач поєднує в собі любов до справи й учня, він досконалий учитель. Той, хто пробуджує в учнів бажання вчитися, є найкращим учителем. Цю незаперечну істину проголошували в різних формах прогресивні педагоги всіх часів.

Ще В. Сухомлинський у своїй роботі «Серце віддаю дітям», звертаючись до вчителів, писав: «Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це – бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачуйте цей ґрунт, без нього немає школи» [1, с. 30]. І дійсно, щоб навчити учня, потрібно не просто передати йому знання і вміння, а й викликати в нього відповідну пізнавальну чи практичну активність. Адже саме мотивація є важливим структурним елементом активності, в якій виявляється ставлення учнів до навчання.

Однією з найбільших перешкод на шляху змін у освіті – є криза мотивації. І всіх цікавить питання, чому ж мотивація така важлива?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження мотивації навчальної діяльності як засобу розвитку пізнавальної активності учнів знайшла широкий відгук у дослідженнях науковців, методистів, вчителів-практиків, серед яких найбільший вплинули на діяльність: праця Є. Ільїна «Мотив як складне психологічне утворення» (дає ґрунтовну характеристику мотивації як ключового елементу освітнього процесу та науково розроблені способи підвищення внутрішньої мотивації в навчальному процесі); дослідження В. Чиркова, які гостро ставлять проблему вивчення внутрішньої мотивації і всебічного аналізу факторів, що як сприяють, так і перешкоджають її виявленню; дослідження Є. Дісі, Ф. Денера і Є. Лонкі, Д. Мак-Малліна і Дж. Стефена, які вивчали вплив на внутрішню мотивацію таких факторів, як уникання покарання, призи й нагороди, матеріальне заохочення, нав'язування мети, ситуація змагання; робота О. Пометун «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання», яка містить основи теорії та методики навчання, на основі поєднання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів із використанням значної кількості практичного матеріалу.

Мета статті. Проаналізувати загальні аспекти формування навчальної мотивації в учнів ЗП(ПТ)О, встановити особливості впливу мотивації на якість навчальної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Зусилля педагогів завжди були спрямовані на те, щоб зробити навчання більш активним, тобто активізувати навчання загалом, активізувати суб'єктів навчання – викладача й учня. В процесі пошуку відповідних засобів навчання методи навчання умовно поділили на пасивні – такі методи навчання як розповідь, лекція, пояснення, демонстрація – коли учні лише слухають і дивляться та активні – це методи, коли учні проявляють самостійність та активність включення у навчально-пізнавальну діяльність, спираються не тільки на процеси сприйняття, пам'яті, уваги, а насамперед на творче, продуктивне мислення [7].

Основою успішного навчання є мотивація – як педагогів, так і тих, хто навчається. Відомо, що забезпечити мотивацію учнів може лише мотивований до викладання педагог. У практиці навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) відомо чимало прикладів, коли блискуче викладання навчального предмета ставало чинником формування професійних інтересів учнів, зміни у виборі ними професії чи спеціалізації в подальшому [6].

Мотиваційними процесами у навчанні є цілеспрямоване забезпечення педагогами достатньої активності тих, хто навчається. Серед стратегій забезпечення мотивації виокремлюють негативну та позитивну. Негативна ґрунтується на застосуванні методів тиску і буває доцільною у виняткових ситуаціях. Її вадами є викликання фрустрації, запуск захисних механізмів, створення агресивного середовища [7].

Де криються витоки цієї стратегії? Наприклад, Сократ (470-399 рр. до н. е.) мав таку точку зору на молоде покоління: «Наша молодь полюбає розкіш, вона погано вихована, вона глузує з керівництва і зовсім не поважає старих. Наші сучасні діти стали тиранами, вони не підводяться, коли до кімнати входить людина похилого віку, суперечать своїм батькам. Просто кажучи, вони дуже погані». В той час єгипетський жрець (близько 2000 р. до н.е.) казав: «Наш світ сягнув критичної стадії. Діти більше не слухають своїх батьків. Вочевидь кінець світу вже не дуже далеко». Та

наступний погляд на молоде покоління, яке було знайдене на глиняному горщику при розкопках руїн Вавилону, його вік понад 3000 тисячі років: «Ця молодь розбещена до глибини душі. Молоді люди зловмисні та недбайливі. Ніколи вони не будуть походити на молодь минулих часів» [7].

З даних записів можна зробити висновок, що негативні погляди на молоде покоління існують, напевно, стільки, скільки існує людство. Отже, існує негативна стратегія впливу, як втілення прагнення жорстко контролювати, регламентувати, тиснути, аби «довести до розуму». Так виникає замкнене коло, бо тиск породжує опір, тотальний контроль – агресію, а всілякі повчання – роздратування. На жаль, існує безліч прикладів негативної установки педагогів, хоча, на щастя, як свідчить історичний досвід, деякі здібні учні здатні їй протистояти за рахунок внутрішньої мотивації та віри в успіх:

1) Шалаяпіна дяк вигнав із хору як такого, що не мав ані слуху, ані голосу;

2) Бутлерова вигнали із класу з табличкою на шиї «Великий хімік». У 26 років він став професором Московського університету, а згодом і великим хіміком;

3) Гріг вистукував у школі такти музики, з нього глузували, прозвали «великим музикантом». У 15 років він був прийнятий до Лейпцизької консерваторії, став усесвітньо відомим композитором та ін. [10, с. 56].

Позитивна стратегія є принципово іншою. А. Макаренко часто нагадував про роль оптимістичного впливу педагога на вихованців. Таким чином позитивна стратегія ґрунтується на внутрішніх потребах тих, хто навчається, на узгодженні мотивацій суб'єктів процесу навчання. К. Роджерс вважає, що викладач може створити в аудиторії потрібну атмосферу, якщо він керуватиметься певними принципами (див. рис.1) [10, с.102].

Експеримент, який було описано американськими психологами Розенталем і Джекобсоном у книжці «Пігмаліон у класі», підтвердив те, що результати навчання значно залежать від початкових установок педагогів щодо учнів. Експеримент полягав в наступному: учнів зі слабким за проведеним тестуванням рівнем розвитку представляли викладачу як здібних. У результаті переконання педагога про те, що перед ним здібні учні призвела до того, що вчитель поведився з цими учнями, як зі здібними. Зрештою, учні досягли кращих результатів, порівняно з тими, хто на початку тестування показав кращі здібності.

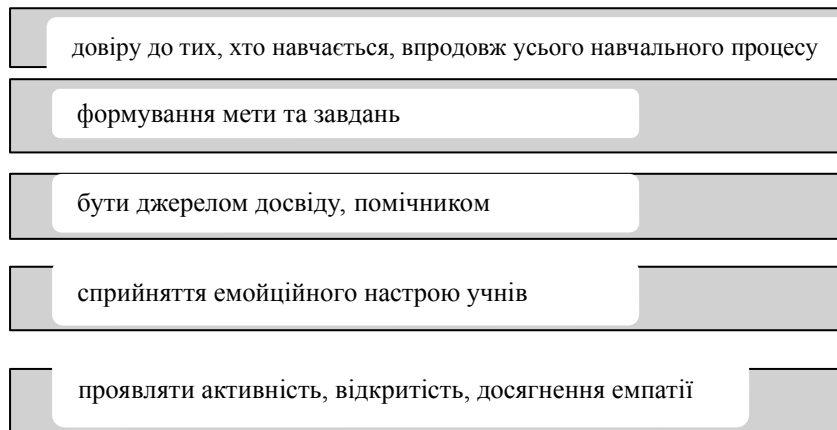

Рис. 1. Створення позитивної атмосфери в учнівському колективі

Таким чином, мотивація є визначальним компонентом організації навчальної діяльності, та щодо діяльності може бути внутрішньою або зовнішньою, однак завжди є внутрішньою характеристикою особистості як суб'єкта цієї діяльності. Передумовою успіху в ній є сформованість спонукальної сфери, розвиток якої потребує цілеспрямованого педагогічного впливу.

Мотивація (від франц. *motif* і лат. *moveo* – рухаю) [15, с. 838], за С. Ожеговим, означає «сукупність аргументів для обґрунтування чого-небудь» [13, с. 293]. Із соціально-філософської точки зору, людина є частиною природи і, водночас, завдяки тому, що вона живе в суспільстві, є діяльною, предметною, мислячою істотою, тобто постає у цих основних визначеннях, які тісно поєднані між собою на основі суспільного [1, с. 200-201]. У зв'язку з цим С. Занюк відзначає, що тільки в тому випадку людина здатна до «самовиховання і саморозвитку», коли вона уміє самостійно «ставити перед собою цілі і працювати над їх досягненням» [4, с.16]. Для реалізації цілей потрібна відповідна мотивація обраної діяльності. Іншими словами, успіх у професійній діяльності залежить від мотивації на дану діяльність, тобто на перший план виходить мотиваційний чинник, який сприятиме задоволенню професійних інтересів учнів ЗП(ПТ)О. Тому важливе значення має роль викладача щодо мотивації учнів на професії, які вони обрали в навчальному закладі, та підтримка даної мотивації на тому рівні, який буде сприяти успішному засвоєнню обраної професії чи спеціальності. Досить часто такий компонент мотивації не завжди підтримується на відповідному рівні (матеріальна

база навчального закладу, відносини в колективі учнів, відношення до роботи викладачів і майстрів тощо). Через те результативний компонент мотивації, за С. Занюком, «відіграє провідну роль у детермінації діяльності, особливо, якщо процесуальний компонент викликає негативні емоції» [4, с. 8-9]. Проте саме процесуальний компонент мотивації має ключове значення в оволодінні учнем майбутньою професією. Саме тому мотивація учнів здебільшого залежить від відданості своїй професії самого викладача та майстра ЗП(ПТ)О. Взявши за основу «Ознаки мотиваційного компоненту» Т. Зарочкіної, при підготовці особистості до професійної діяльності [5, с. 239.], мотивацію учнів щодо оволодіння майбутньою професією можна подати у такій послідовності (див. рис. 2).

Характеризуючи мотиваційні складові професійної консультації, можна сказати, що вони спрямовані на забезпечення продуктивної реалізації її завдань (найбільш повне вивчення особистості учня, зіставлення одержаних даних із вимогами обраної професії, кваліфікована порада учню відповідно до обраної професії, демонстрування учню шляхів компенсації недостатніх професійно важливих якостей, стимулювання самовиховання і саморозвиток учня). Так мотиваційна спрямованість активності особистості учня ЗП(ПТ)О на розвиток його загальнопрофесійних якостей (організованість, спостережливість, дисциплінованість, розсудливість, стриманість, акуратність тощо) і відповідних спеціальних здібностей повинні бути в постійній увазі викладача та майстра виробничого навчання.

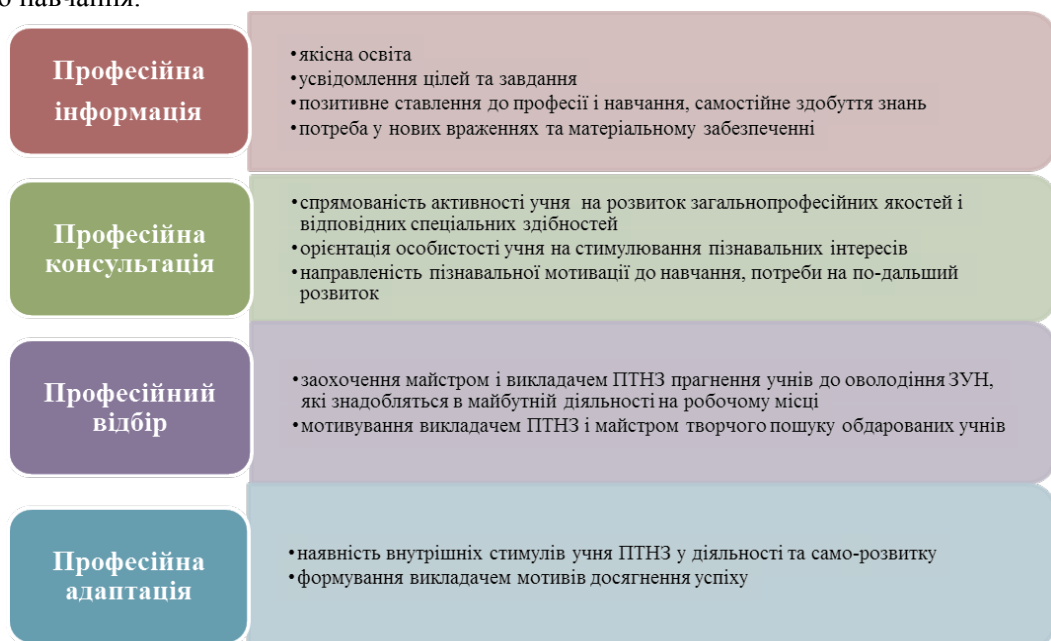

Рис. 2. «Мотивація учнів щодо оволодіння майбутньою професією»

Під професійним відбором розуміють процес вибору з групи кандидатів на певну посаду тих, від кого можна чекати успішного освоєння і наступного ефективного виконання відповідних функцій на робочому місці. Розглядаючи мотиваційні чинники профвідбору, наголошуємо на тому, що таке заохочення і мотивація у процесі профвідбору особливо актуальні й повинні відбуватись безперервно в цей період. Звичайно, даний процес постійний і системний та повинен починатись ще з початку навчання кожного учня в закладі. Тому відповідно до завдань профвідбору потрібно підвищувати рівень освіти та спеціальної підготовки учнів, сприяти вдосконаленню професійних навичок і вмінь та можливостей розвитку й удосконалення їх як у процесі навчання, так і в процесі праці, що і є мотиваційною характеристикою професійного відбору, яка сприяє формуванню професійного інтересу.

Професійна адаптація характеризується досконалим оволодінням вибраною професією або спеціальністю, закріпленням трудових навичок й умінь, що виявляється в стабільному виконанні норм виробітку, високій якості продукції, точності і надійності, творчій активності. Адаптація, звичайно, починається ще у ЗП(ПТ)О, в основному на практиці, коли учні повинні показати володіння сукупністю професійних умінь на робочому місці. Цей процес характеризується мотиваційними чинниками професійної адаптації: наявністю внутрішніх стимулів учня у діяльності та саморозвитку і формування мотивів досягнення успіху в професійній діяльності. Питання підготовки кадрів до професійної виробничої діяльності завжди було предметом вивчення і дослідження науковців. Як свідчить практика, головна вимога такої підготовки полягає в тому, щоб самому працівнику повинно було бути цікаво на своєму робочому місці. Це важливо тому, як

зазначає С. Занюк, що «прагнення подолати труднощі у навчальній діяльності, випробувати свої сили і здібності може стати особисто значущим мотивом» [4, с. 8-9]. Тому важливе значення має сам процес підготовки майбутнього робітника до його практичної діяльності як у стінах навчального закладу, так і безпосередньо на робочому місці. І провідну роль у його становленні відіграє викладач та майстер виробничого навчання, які покликані дотримуватись поступового, поетапного і системного підходу у підготовці учня до майбутньої роботи, завдяки чому буде досягнуто сприятливий кінцевий результат.

Якщо ми говоримо про мотивацію протягом навчання, то можна виділити основні три типи мотиваційного впливу на навчання учнів, а саме: початкова мотивація, підтримувальна мотивація та завершальна мотивація, які тісно переплітаються під час всього навчального процесу та й протягом всього життя людини в цілому.

Для початку розглянемо початкову мотивацію, яка є фундаментальною в формуванні мотивації навчальної діяльності учня. Адже успіх будь-якої справи завжди залежить від того, як вона розпочинається. Це безпосередньо стосується і викладання. Перший урок, лекція, семінар, практичне заняття, тренінг, як правило, викликають хвилювання і у тих, хто тільки починає свою викладацьку діяльність (для них все вперше), і у досвідчених педагогів (для них це вперше у певних навчальних групах, у навчальному році, семестрі, в разі зміни навчальних програм тощо). Саме у зв'язку з початковою мотивацією В. Лещинський та С. Кульневич, автори популярного педагогічного практикуму «Вчимося управляти собою та дітьми», наводять афоризм: «Другої можливості справити перше враження не трапиться». Тому, на початку вивчення навчальної дисципліни, а також на початку вивчення будь-якої навчальної теми дуже важливо «захопити» аудиторію, викликати інтерес. Тут доцільними є такі методи, як комунікативна атака, доведення та переконування, сугестія (навіювання) [8].

Комунікативна атака – це метод швидкого включення, мобілізації, зацікавлення аудиторії у процесі навчання, завданням є активізувати емоційну сферу учня – виклик його подиву, захоплення через використання ефекту новизни, несподіваності. Прийоми комунікативної атаки, які можна застосовувати як викладачу, так і майстру виробничого навчання: ефектна цитата; незвичайна дія; розповідь притчі; цікаве запитання; парадокс; особисте зацікавлення (щось близько пов'язане з інтересами учнів, запитання до аудиторії); приклад, опис ситуації з власного життя викладача; театралізація [8].

Доведення та переконування – активізація вольових зусиль учнів через пояснення їм необхідності навчального матеріалу для життєдіяльності. Застосування цього методу вимагає розвитку високого рівня свідомості учнів, їх логічного мислення, розвинутої сили волі, довільності уваги. Від викладача це потребує впевненості поведінки, логічності й доведеності його міркувань, володіння відповідними прийомами: посилення на негативні наслідки незнання, позитивні наслідки знання; використання індукції (від конкретних прикладів до загального ствердження про необхідність) та дедукції (навпаки); посилення на несуперечливі факти та відомості; посилення на авторитети та авторитетні джерела в даній сфері; використання аналогій і порівнянь та ін. [8].

Сугестія (навіювання) – цей метод полягає в опосередкованому формуванні думки про необхідність навчання через апеляцію до підсвідомості учнів. Важливо, щоб учні не усвідомлювали того впливу, що здійснюється. Тому викладач має стежити за невимушеністю своєї поведінки, динамізмом впливу на аудиторію. Навіювання досягається завдяки таким прийомам: періодичне повторення однієї думки; висування вимог до бажаної емоційної реакції слухачів («гадаю, ви погодитеся зі мною, що...»); інтонаційне підкреслення важливих моментів виступу; автоматичне включення до певної роботи, динамічність викладу матеріалу, коли не дається часу на обмірковування їх необхідності [8].

На етапі *підтримувальної мотивації* має здійснюватися підтримка зацікавленості й активності тих, хто навчається, через постановку конкретних завдань. Це можливо, зокрема, завдяки таким методам, як долання перешкод і делегування.

Метод долання перешкод – зумовлює активізацію розумової діяльності учнів через створення спеціальних умов виконання завдань, потребує достатньої свідомості й зрілості учнів, їхньої здатності до подолання ускладнень. Прийоми застосування цього методу: завдання на розв'язання певних навчальних задач, ситуацій, виконання тестів, на які неможливо відповісти без вивчення матеріалів теми; стимулювання часом (обмеженість у часі, нагорода за швидкість); удавана недовіра до слухачів (наголошується складність завдання та низька ймовірність його виконання) [6].

Метод делегування – залучення учнів до будь-якого етапу управління процесом навчання. Потребує свідомості, відповідальності та зрілості учнів, здатності їх до самоорганізації, вдалого керівництва з боку викладача. Прийомами реалізації цього методу є: особистісно-довірливе звернення

до аудиторії; договір з аудиторією; звернення за порадою до аудиторії; формування почуття «ми»; гра, конкурс, змагання; спільне планування навчання; взаємоперевірка; взаєморецензування; взаємовикладання («метод змінних пар»); індивідуальний вибір завдань; самоперевірка; мікрОВикладання (індивідуальне та в підгрупах); організаційно-мотиваційна гра; участь тих, хто навчається, у створенні навчально-методичної літератури, підручників, методичних посібників [6].

Завершальна мотивація, яка використовується на завершальному етапі мотиваційного циклу. Тут важливо забезпечити мотиваційну готовність учнів до подальшого навчання. Для цього доречно застосовувати метод закріплення позитивного враження [8].

Метод закріплення позитивного враження – спосіб мотивації й стимулювання подальшої самостійної роботи учнів, підтримки їхнього позитивного враження від заняття, теми, дисципліни, викладача. Найчастіше застосовується на завершальному етапі мотиваційного циклу, але може бути ефективним на етапах початкової та підтримувальної мотивації. Можливі прийоми: узагальнення основних думок, підбиття підсумків, резюме; заклик до дії; комплімент слухачам, подяка; створення гумористичних ситуацій; ефектна цитата; нагнітання та кульмінація – розрядження; встановлення зв'язку з попередніми та наступними темами [8].

Загальний зміст розвитку навчальної мотивації учнів полягає в тому, щоби переводити учнів із рівнів негативного й байдужого ставлення до навчання, до зрілих форм позитивного ставлення до навчання – дієвого, усвідомленого, відповідального.

Відповідно до цього програма діяльності викладача та майстра виробничого навчання в цьому напрямі повинна складатися з кількох блоків: I – власне мотиваційного; II – цільового; III – емоційного; IV – пізнавального. Усередині кожного блоку зорганізується робота з актуалізації та корекції колишніх мотивів, стимуляції нових мотивів і появи в них нових якісних характеристик.

Власне **мотиваційний блок**, робота в якому спрямована на усвідомлення учнем того, заради чого потрібно вчитись і що його спонукає до навчання. Основні види мотивів, які використовуються в даному блоці, це пізнавальні, які спрямовуються на зміст навчального предмета, та соціальні, для яких властива спрямованість на іншу людину, на соціальну значущість навчальних дій [8].

Для формування даних мотивів необхідно створювати ситуації, в яких різні за спрямованістю мотиви можуть проявитись, – створювати умови супідрядності мотивів, тобто їх «боротьби», ситуації реального вибору:

- вибір при наявних варіантах відповіді (закритий вибір);
- ситуація вільного (відкритого) вибору без відповідей;
- вибір кількох різноспрямованих спонукань (супідрядність мотивів із конфліктом);
- ситуація вибору з обмеженнями (дефіцит часу, змагання, різні типи оцінювання іншою людиною);
- помилковий вибір (пропонується вибір між двома однаково неправильними альтернативами, що відбивають протилежні схильності).

Цільовий блок. У даному блоці здійснюється навчання цілепокладання в навчанні, спрямованість на усвідомлення цілей навчання та їх реалізацію. Основний зміст цілепокладання: (що формувати?) визначається в такий спосіб: визначення виду цілей, які поділяються на кінцеві та проміжні, які, в свою чергу, поділяються на рівні: широкі пізнавальні, навчально-пізнавальні, цілі самоосвіти та соціальні [8].

Також досить важливим є **емоційний блок**, в якому робота педагога спрямовується на розвиток емоційного компонента мотивації, головною характеристикою якого є емоційні переживання учня в навчальній діяльності. Під час навчання виділяють: **позитивні види емоцій**: радість, упевненість, задоволення, цікавість, гордість, здивування, конструктивний сумнів; негативні види емоцій: страх, образа, досада, нудьга, приниження, занепокоєння [8].

Для формування емоційного компоненту можуть бути використані такі прийоми: завдання «Незавершені розповіді на шкільні теми» (несподіваний виклик до дошки, вибір важкого чи легкого варіанта контрольної роботи, цікава проблема на уроці, оцінка учнем своєї відповіді біля дошки, ослаблений учительський контроль роботи учня біля дошки); підбір неважких, але захоплюючих завдань, що створюють у групі особливий радісний настрій, грайливий стан – дозволяють позбавитись напруги; просити учня описати, проговорити свій емоційний стан у найбільш напружені, проблемні моменти уроку; розвиток у собі емоційної виразності.

Формування мотивації необхідно починати саме з емоційного компонента як найбільш чутливого до стимулюючих впливів, щоб викликати в учня цікавість – причину пізнавального інтересу, який, у свою чергу, здатний підтримати повсякденну навчальну роботу, спрямовувати сприйняття, пізнання, дії.

Пізнавальний блок. Передбачається звернути увагу на стан (рівень) уміння учня вчитись, на розвиток навичок у навчальній роботі. Виділення цього блоку у програмі розвитку мотивації представляється необхідним, тому що психологічні дослідження підтверджують взаємозв'язок між ставленням учнів до вміння та сформованістю навчальної діяльності. Отже, проникнення викладача та майстра виробничого навчання в сутність ставлення учнів до навчання і вплив на нього неможливі без урахування вміння учитись, без збільшення ступеня розвитку навчальної діяльності учнів [8].

Усі вищезгадані засоби педагогічної комунікації визначаються необхідністю систематично активізувати діяльність учнів на різних етапах освітнього процесу з урахуванням прийнятих цілей і задач навчання (див. рис. 3).

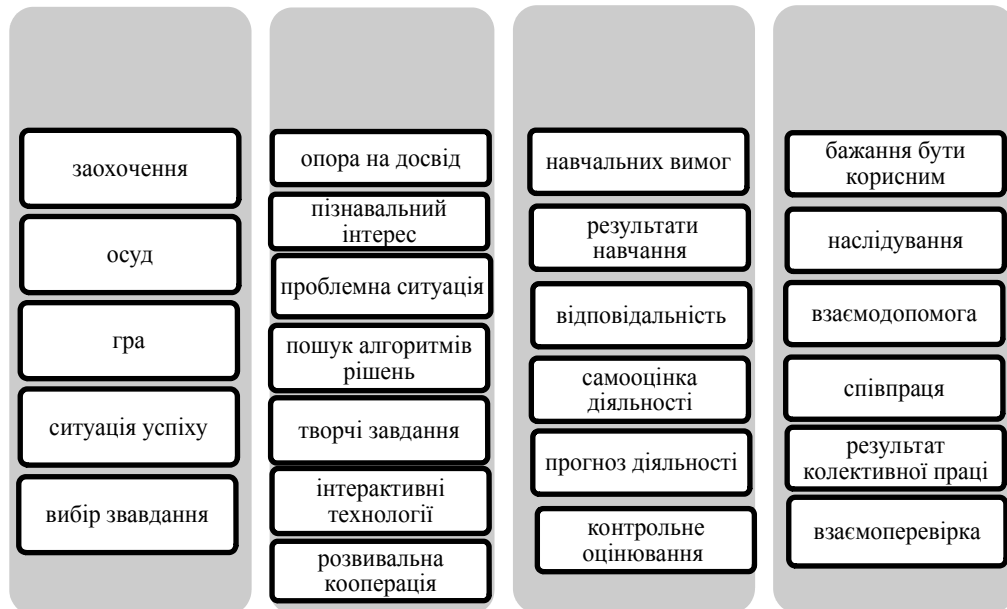

Рис. 3. Методи мотивації навчальної діяльності

Висновки. Складність дослідження мотивації зумовлена тим, що учень спонукається до учіння комплексом мотивів, які не лише збагачуються взаємно, але й протистоять один одному. Мотивація формується, змінюється і перебудовується в процесі діяльності. Тому перед педагогами сучасності стоїть досить важливе завдання знайти нові шляхи формування позитивної мотивації учнів до здійснення навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: [курс лекцій] / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Борис І. Мотиваційна сфера як проблемний чинник поведінки / І. Борис // Психологія і суспільство. – 2002. – №2. – С. 48-57.
3. Вартова І.І. К проблеме диагностики мотивации / И.И. Вартова // Вестник Моск. ун-та. - Серия 14. Психология. – 1998. – №2. – С.80-87.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації: [навч. посібник] / С.С. Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
5. Зарочкіна Т. Взаємозв'язок компонентів навчального процесу підготовки студентів до професійної діяльності / Т. Зарочкіна; матеріали III Всеук. наук.-практ. інтернет-конф. [«Сучасні проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця: інноваційний досвід і перспективи»] (Київ, 13-14 травня, 2010 р.) // ДВНЗ Переяслав-Хм. ДПУ ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хм.: ДВНЗ Переяслав-Хм. ДПУ ім. Г. Сковороди, 2010. – С. 239-240.
6. Пантелеймоненко Ю.А. Педагогічні умови розвитку у студентів мотивації навчання / Ю.А. Пантелеймоненко, І.С. Тодорова. – 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.issu.org.ua/handle/123456789/531> – Назва з екрану.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Сергей Иванович Ожегов. – М.: Русский язык, 1988. – 750 с.
8. Психологія діяльності та навчальний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://posibniki.com.ua/catalog-psihologiya-diyalnosti-ta-navchalniy-menedzhment---artyushina-m-v> (дата звернення 12.12.2018). – Назва з екрану.
9. Советский энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.
10. Скоткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований: (В помощь начинающему исследователю) / Михаил Николаевич Скоткин. – М.: Педагогика, 1986. – 150 с.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ПАРАДИГМА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається значущість професійної компетентності педагога і її вплив на ефективність освітнього процесу. Здійснено аналіз наукових джерел із проблеми розвитку професійної компетентності педагога. Акцентовується увага на готовності сучасного педагога до педагогічної діяльності. Визначені та проаналізовані структурні компоненти професійної компетентності педагога та умови, спрямовані на підвищення рівня професійної компетентності. Узагальнений досвід співпраці педагога та учня з формування ключових компетентностей особистості.

Ключові слова: компетентність, саморозвиток, особистість, неперервна освіта, освітній простір.

I.O. ZAHARCHUK PROFESSIONAL COMPETENCY OF THE TEACHER AS A PARADIGM OF QUALITATIVE EDUCATION

Abstract. The article considers the importance of the teacher's professional competence and its influence on the efficiency of the educational process. It is carried out the analysis of scientific sources on the problem of development of professional competence of the teacher. The attention is emphasized on the willingness of a modern teacher to pedagogical activity. There are determined the structural components of the teacher's professional competence and analyzed the conditions aimed at raising the level of professional competence. It is generalized experience of cooperation between teachers and pupils on the formation of key competencies of the individual.

Key words: competence, self-development, personality, continuous education, educational space.

Вступ. Суспільство XXI століття потребує людину, яка не лише володіє знаннями, а й людину, яка впевнена у власних можливостях, з високим рівнем розвитку її аналітичності, технологічності, комунікативності, вмінь виявляти креативність у побудові і реалізації власної життєвої траєкторії саморозвитку, у громадських справах та професійній продуктивній діяльності. Мережа закладів освіти повинна задовольняти освітні потреби кожної людини відповідно до її інтересів, здібностей та потреб суспільства. Виховати особистість, яка змогла б добре влаштуватись в сучасному світі, може лише компетентний і творчий педагог. Вже не достатньо йому бути на уроці та поза ним актором, режисером, діловодом, диригентом, дипломатом, психологом, новатором і компетентним фахівцем. Модель сучасного педагога передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються у щоденній кропіткій праці. Труднощі у педагога найчастіше викликають зовнішні чинники. Вони залежать від рівня його компетентності, а значить – і від його освітньої та моральної підготовленості до педагогічної роботи, його ставлення до обраної справи, ступеня покликання та професійної придатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної компетентності педагога досліджували Андрущенко В.П., Ващенко Л.С., Голуб Г.Б., Зязюн І.А., Кузьміна Н.В., Ничкало Н.Г., Пометун О.І., Пентиліук М.І., Ягупов В.В. та інші.

Мета статті полягає у висвітленні та обґрунтуванні складових професійної компетентності педагога, визначенні умов, що стимулюють його до професійного зростання.

Виклад основного матеріалу. Успіх інноваційних змін, у першу чергу, залежить від педагога, його творчого потенціалу та готовності до безперервної самоосвіти. Важливу роль у забезпеченні позитивних змін у системі освіти відіграє удосконалення професійної компетентності педагогічних кадрів та підвищення їх наукового і загальнокультурного рівня.

В основу компетентісного підходу (як нової освітньої парадигми) не можуть бути покладені знання, вміння та навички. У сучасному змісті освіти вони розглядаються не як мета та основа освіти, а як засіб, матеріал моделювання знань, необхідних завтра. Таким чином, знання, вміння та навички стають допоміжним компонентом змісту освіти, інструментом досягнення освітніх цілей та завдань.

Проаналізувавши публікації науковців, можна стверджувати, що найбільше визначень професійної компетентності, безумовно, стосується досліджень у галузі професійної педагогічної компетентності.

На сучасному етапі модернізації освітнього процесу ключове значення має «професійна компетентність педагога», як зазначає академік І. Зязюн, «критеріями оцінки результативності професійно-педагогічної діяльності педагога є показники сформованості відповідної основи діяльності учня, які визначають здатність учня до самостійного керування власною діяльністю та

самим собою як об'єктом» [2, с. 251].

Дослідниця Н. Ничкало наголошує, що професійна компетентність – це сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [5, с. 78].

Науковець В. Бондар вважає, що компетентний викладач організує педагогічну діяльність так, щоб вона була спрямована на отримання усвідомленого результату [1, с. 36].

А. Маркова, розглядаючи професійну компетентність, у своїй фундаментальній праці «Психологія професіоналізму» виокремила такі її види: спеціальна компетентність (володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток); соціальна компетентність (володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці); особистісна компетентність (володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості); індивідуальна компетентність (володіння прийомами саморегуляції і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, непідвладність професійному старінню, уміння організувати раціонально свою працю). Ми поділяємо погляди вченої, яка вважає, що сформованість названих вище видів компетентності означає зрілість людини в професійній діяльності, в професійному спілкуванні, в становленні особистості професіонала, його індивідуальності [3, с. 34].

На основі розробок вчених та спираючись на власний досвід роботи з педагогічними кадрами, структура професійної компетентності педагога як сукупність ключових компонентів професійної компетентності виглядає так:

Рис. 1. Ключові компоненти професійної компетентності педагога

Педагогічна компетентність – це процес і результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності педагога, зумовлений рівнем реалізації його гуманістичної спрямованості.

Тому, поняття «компетенції та компетентності» значно ширші за поняття «знання, вміння та навички», тому що охоплюють: мотивацію особистості, її здібності до подолання стереотипів та основні риси характеру.

Слід зазначити, що науковці здатні розглядати професійну компетентність педагога як сукупність трьох складових компонентів – предметно-технологічного, психолого-педагогічного та загальнокультурного.

Орієнтованість освітньої політики й педагогічної науки на компетентісну парадигму у здійсненні процесу навчання і виховання продиктована також інтеграцією у європейський простір. Компетентісний підхід має досвід традиційної педагогіки і здатний істотно збагатити практику розвитку цієї інновації. Оскільки компетентісна парадигма безпосередньо пов'язана з ідеєю всебічної підготовки й виховання індивіда не тільки як фахівця, професіонала своєї справи, а й як особистості та члена колективу й соціуму, то цей підхід за своєю суттю є гуманітарним. З метою гуманітарної освіти є не тільки передача майбутньому спеціалістові сукупності знань, умінь і навичок у певній галузі, а й розвиток інтелекту, кругозору, здатності до індивідуальних креативних рішень, до самонавчання, а також формування гуманістичних цінностей.

Формування тої чи іншої компетентності потребує спільної творчої діяльності педагога та учня. Так, наприклад, при формуванні соціальної і громадянської компетентності педагог пропонує учням

завдання різного рівня, перелік тем творчих робіт та доповідей, список додаткової літератури, різні форми проходження тематичного оцінювання, організовує групову роботу, передбачає створення груп змінного складу за принципом – обери тему, команду, яка оптимально здатна розв'язати завдання, створює проблемні ситуації. Учень – висловлює власну думку, слухає і чує інших, оцінює аргументи та змінює свою позицію на основі доказів; аргументує та відстоює її, ухвалює аргументовані рішення в життєвих ситуаціях, співпрацює в команді, виділяє та виконує власну роль у командній роботі, робить вибір рівня на тематичному оцінюванні, теми для доповіді із загального переліку, приймає рішення.

При формуванні загальнокультурної компетентності педагог пропагує досягнення культури, виховує на прикладі видатних людей, використовує у викладанні свого предмета художню літературу та твори мистецтва, висвітлює значення навчальної дисципліни для розвитку цивілізації, мотивує роль предмета в житті учня, сам є прикладом толерантного ставлення до інших людей. Учень, в свою чергу, залучає до своєї відповіді або письмової роботи інформацію загальнокультурного характеру, орієнтується в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовує традиційні для культури українського народу методи самовиховання.

При формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності: педагог використовує діалогічні методи, організує дискусії та розробляє правила їх ведення (краще спільно з учнями), спонукає висловлювати власну думку, стимулює надання аргументованих відповідей, навчає правильно ставити запитання та відповідати на них, слідує за культурою мовлення учнів і сам є взірцем цього, пропонує письмові роботи у формі твору, есе, листа до товариша, звіту про роботу, віршів із певної теми навчального предмета, створює проблемні ситуації, проводить нестандартні уроки, що розвивають комунікативні вміння: урок-подорож, прес-конференцію тощо, практикує захист учнями творчих робіт та проектів. Використовує інтерактивні методи навчання та прийоми педагогічної техніки комунікативної спрямованості: «мозковий штурм», ділові ігри та інші. Учень – здатний (готовий) розуміти навколишнє інформаційне середовище, самостійно шукає, добирає й критично аналізує необхідну інформацію, трансформує, зберігає та транслює її, діє відповідно до своїх цілей і прийнятої в суспільстві комунікаційної етики.

Передумову якісних професійно-компетентнісних зрушень становлять особистісно-діяльнісний та компетентнісний підходи до розроблення педагогом індивідуального освітнього маршруту з урахуванням професійних запитів та потреб, створення ситуації успіху, розкриття потенційних можливостей педагогів.

З метою підвищення рівня професійної компетентності педагогів Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості» (далі – Центру) першочерговими є такі завдання:

- організація ефективної структури методичної та психологічної служб;
- створення різнорівневих методичних комісій для їхньої взаємодії на частково-предметному, міжпредметному й надпредметному рівнях;
- цілеспрямоване отримання максимально достовірної інформації про системне відстеження процесу та результатів розвитку професійної компетентності педагогів, змін у їх діяльності, а також вплив цих змін на рівень та якість навчальних досягнень учнів, їхній розвиток (моніторинг професійної компетентності);
- створення творчих груп щодо реалізації як індивідуальних, так і колективних проектів з метою розвитку професійної компетентності педагогів;
- розширення системи інформаційного сервісу, ініціювання мотивації, стимулювання потреби педагогів у самоосвіті;
- підвищення ефективності використання в навчанні і підвищенні професійної компетентності педагогів нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Підвищенню педагогічної компетентності сприяє післядипломна освіта, яка тримається на трьох китах: самоосвіта; курси підвищення кваліфікації; участь у методичній роботі [6, с. 186].

Сьогодні, в час інформатизації, вирішальну роль у творчому і професійному становленні педагога відіграє самоосвіта. «Хто дорожить життям думки, той знає дуже добре, що справжня освіта – це самоосвіта», – зазначав Д. Писарев. Самоосвіта – це процес свідомої самостійної пізнавальної діяльності, який здійснюється добровільно, планується, керується, контролюється самим педагогом. Для освітян самоосвіта є об'єктивною потребою. Варто наголосити на основних напрямках самоосвіти:

- *Професійний*. Предмет, який викладається, знаходиться в постійному русі. З'являються нові навчальні предмети, наприклад: громадянська освіта, маркетинг і менеджмент та інші. Їх потрібно

вивчати, поглиблювати свої знання, виробляти методику викладання цих предметів. Результати самоосвіти можуть бути досить значними.

- *Психолого-педагогічний*. Цей напрям самоосвіти спрямовано на вдосконалення взаємодії між педагогом і учнем, педагогом і батьками. Тобто вдосконалення комунікативної компетентності педагога.

- *Методичний*. Педагогічна наука не стоїть на одному місці, постійні зміни в обґрунтуванні методик, технологій, методів і прийомів навчання потребують уваги тих, хто їх використовує. Методична служба Центру намагається спрямовувати самоосвіту у цьому напрямі. Наприклад, практикуємо проведення нетрадиційних педрад, на яких презентуємо нові форми і методи роботи, кращий досвід роботи викладачів, майстрів виробничого навчання, вихователів, застосування інформаційних технологій на уроках та в позаурочній роботі.

- *Інформаційно-комп'ютерний*. З упровадженням у повсякденне життя ІКТ педагог повинен сам зразково ними володіти. Педагоги, які володіють інформаційними технологіями, завжди знаходяться в тренді сучасної освіти, є конкурентоспроможними, тому що відповідають сучасним потребам, вимогам суспільства.

- *Гуманітарний*. У цьому напрямі вдосконалюються естетичні, історичні, правові знання.

- *Особистісний*. Стосується охорони здоров'я, а також інтересів, хобі педагогів [3, с. 118].

Необхідно звернути увагу на можливий список джерел самоосвіти. Це – підручники, фахова періодична преса, ресурси Інтернету, участь у роботі методичних комісій, семінарів, конференцій, участь у конкурсах. Давня мудрість говорить: «Хто стоїть на місці, той відстає» [5]. А хто не хоче відставати, мусить рухатися вперед, і не зупинятися, досягнувши вершини, а підійматися вище. У цьому й полягає основна місія сучасного педагога.

Підвищенню рівня професійної компетентності педагогів у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості» виступає система науково-методичного супроводу. Так, під час проведення зимових педагогічних читань відбулося тренінгове заняття «Компетентний педагог – компетентний учень». Педагогічному колективу було запропоновано низку вправ для аналізу та виявлення рівня професійної компетентності. Наприклад, вправа «Моделювання» мотивувала учасників тренінгу до пошуку нової інформації, стимулювала бажання підвищувати свій професійний рівень, активізувати творчий потенціал кожного педагога, сприяла формуванню комунікативних умінь та навичок методичної діяльності. Педагогам було запропоновано скласти алгоритм підвищення рівня професійної компетентності.

Приклад алгоритму: 1) виявлення здібностей, нахилів, ціннісних орієнтацій; 2) створення особистої позитивної «Я-концепції»; 3) складання плану роботи над вдосконаленням професійної компетентності; 4) інноваційний підхід до удосконалення професійної компетентності; 5) робота з наставником; 6) вивчення передового педагогічного досвіду; 7) цілеспрямована систематична робота над методичною темою; 8) застосування на практиці результатів інноваційного педагогічного досвіду; 9) професійна взаємодія з колегами; 10) укладання портфоліо; 11) участь у методичних заходах; 12) оприлюднення індивідуальних розробок на нарадах, педрадах, методичних засіданнях, ЗМІ.

Вправа «Атестаційне дефіле» спонукала педагогів до створення покрокової інструкції підвищення професійного рівня в міжатестаційний період.

Школа педагогічної майстерності стала андрагогічним простором формування професійної компетентності педагогів, на заняттях якої педагоги вчать застосовувати ефективні форми та методи для вдосконалення освітнього процесу, орієнтуються на формування успішної, компетентної особистості.

У навчальному закладі є декілька творчих груп, учасники яких розглядають та обговорюють питання щодо моделювання освітньої взаємодії педагога й учня, використання інтелект-карт як освітнього ресурсу, реалізації моделей STEAM-освіти, що забезпечує умови для демонстрації нововведень та сприяє підвищенню мотивації педагогів до творчого пошуку й успішної професійної самореалізації.

Працюючи над проектними технологіями, ефективно впроваджуються методичні веб-квести, творчі майстерні, воркшопи, методичні мікси, тренінги особистісного та професійного становлення, конкурси фахової майстерності. Така діяльність сприяє підвищенню професійної готовності педагогічних працівників, забезпечує умови переорієнтації мислення сучасного педагога на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності.

Послідовно реалізовується система методичних заходів, спрямованих на забезпечення ефективності взаємодії освітян із медіа-технологіями, а саме формування медіа-обізнаності, медіа-грамотності, медіа-компетентності відповідно до індивідуальних особливостей та професійних

запитів педагогічних працівників й потреб організації інноваційного освітнього простору.

Практикуються навчання, що передбачає діяльність в онлайн та офлайн- форматах за умови безпосереднього спілкування та самостійного опрацювання інформаційних матеріалів, розміщених в Інтернет-просторі.

Ефективною формою підвищення рівня професійної компетентності є проведення нестандартних педрад. Однією з таких є педрада на тему: «Професійна компетентність педагога: можливості, проблеми та шляхи їх вирішення», під час якої розриваються складові та процес формування професійної компетентності; розглядаються групи ключових компетентностей та можливі шляхи їх формування; визначаються перспективи роботи педагогічного колективу з підвищення професійної компетентності.

Спираючись як на власний досвід, так і на спостереження за педагогами, які розробляють, видають друковані роботи та оприлюднюють їх, можемо стверджувати, що одним з ефективних способів підвищення професійної компетентності освітян є залучення їх до створення і розробки завдань, питань, інших матеріалів, спрямованих на перевірку знань, умінь та навичок учнів. Не потребує доведення той факт, що педагог, який самостійно розробив завдання та розмістив їх у друкованому чи електронному вигляді для використання спільнотою учнів, не може не знати відповідей. Також відомо, що велика кількість авторів методичних посібників та інших друкованих матеріалів, є педагогами-фахівцями, знавцями своєї справи.

Висновки. Професійна компетентність педагога – це результат, яким передбачено підготовку нової генерації педагогічних працівників, підвищення їх професіоналізму, національної самосвідомості, готовності до творчої діяльності.

Аналіз моделі професійної компетентності та умов, що стимулюють професійне зростання педагога, дають можливість більш цілісно вивчити процес удосконалення професійної педагогічної майстерності викладача, розглянути освітню ситуацію в різних аспектах та ракурсах, визначити цілі та завдання, відповідно до яких має відбуватися процес підготовки педагога, а самому ж учителю – визначити власний рівень професійної компетентності, створити індивідуальну траєкторію професійного зростання, спрогнозувати програму самотворення, саморозвитку та самореалізації, оскільки професійна компетентність викладача – це результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності педагога.

Таким чином, аналіз світових тенденцій у галузі педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до педагогічного професіоналізму й особистих якостей освітян. Тобто, в умовах ускладнення змісту освіти, постає проблема гарантування високого рівня освітніх стандартів, безперервного оволодіння педагогами прогресивними технологіями навчання і виховання підростаючого покоління, розв'язання складних професійних задач, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок, робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій в освітньому процесі.

Усе це може здійснювати тільки педагог із високим рівнем професійної компетентності, ерудованості, гарно розвиненими творчими здібностями та вмінням навчатися впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Бондар В. Адаптивне навчання студентів як передмова реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя / В. Бондар, І. Шапошнікова// Рідна школа, 2013 - №11. - 80 с.
2. Зязюн І.А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості/ І.А. Зязюн – Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. Ч. 2. – Харків: «ОВС», 2002. – 605 с.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 286 с.
5. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників коледжу (Онлайн-курси) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://niwmt.edu.ua/>. – Назва з екрана.
6. Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗП(ПТ)О ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ІКТ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О. Описано про стан сучасного використання ІКТ у ЗП(ПТ)О. Зроблено висновок про позитивну мотивацію педагогів професійного навчання щодо використання ІКТ у професійній діяльності, їхню готовність до розроблення сучасних наочних засобів навчання за умов покращення матеріально-технічного забезпечення. Наголошено на існуванні нагальної потреби підвищення рівня комп'ютерної грамотності педагогів професійного навчання, їх готовності до використання ІКТ у професійній діяльності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); інформаційне освітнє середовище (ІОС).

V.V. KUZMIN ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS BY THE ACTIVITIES OF INFORMATIVE AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES

Abstract. The article considers the topical issues of the use of informative and communicative technologies (ICTs) in the educational process in the vocational training institutions. The modern use of ICTs in the vocational training institutions is described. It is made a conclusion about teachers' positive motivation of the use ICT in professional activity, their readiness to develop modern visual training facilities under conditions of material and technical support improvement. It is stressed on the existence of urgent need to increase the teachers' level of computer literacy, their readiness for using ICT in professional activities.

Key words: informative and communicative technologies (ICT); Information Educational Environment (IOS).

Вступ. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується низкою особливостей, до яких слід, перш за все, віднести: значимість інтелектуальної праці, орієнтованої на використання інформаційного ресурсу глобального масштабу; потреба в здійсненні доступної та оперативної комунікації між окремими фахівцями і творчими колективами для вирішення спільних науково-дослідних завдань і роботи над єдиними проектами; інтегративний характер процесів, що охоплюють науку, техніку, освіту. Ці особливості сучасного соціуму характеризуються процесом інформатизації, сутність якого полягає в безперервному підвищенні рівня як професійної, так і інформаційної компетентності кожного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання ІКТ широко висвітлюються в зарубіжних дослідженнях (В. Вестера, Р. Гудісон, Б. ЛаВелл, Д. Льюїс, Р. Майер, Р. Морено), де розглядаються проблеми підвищення ефективності навчальної діяльності засобами ІКТ, питання створення особистісно-орієнтованих програмних засобів, особливості використання ІКТ в індивідуальній та групових формах навчальної роботи, у різних предметних галузях тощо. Використання ІКТ у професійній підготовці досліджувалося багатьма вітчизняними вченими (В. Биков, В. Вакулюк, Р. Гуревич, І. Захарова, М. Кадемія, Ю. Карякін, С. Крамаров, С. Панюкова, Р. Співаковський, А. Сукіязов, Е. Фаустова, Є. Ширшов та ін.). У цих роботах проаналізовано багато важливих аспектів застосування ІКТ у навчальному процесі, в тому числі: особливості використання засобів ІКТ у навчальному процесі, принципи створення навчальних програмних засобів ІКТ, роль ІКТ у розвитку системи освіти, педагогічні можливості окремих програмних продуктів, особливості використання ІКТ для організації занять різних видів тощо. Проблему ефективності використання програмних засобів ІКТ в навчальному процесі вивчали І. Богданов, Ю. Волков, Ю. Дубенський, С. Кальней, Є. Полат, І. Роберт, С. Сисоєва, О. Спірін, В. Стародубцев, І. Трайнев, Е. Трофимова та ін.

Мета статті – визначити перспективи використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗП(ПТ)О задля кращого засвоєння, розуміння, відтворення учнями знань та застосування їх на практиці.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології вже зайняли чільне місце у освітньому процесі ЗП(ПТ)О. Нині у ЗП(ПТ)О активно впроваджуються ІКТ, що сприяють інтенсивному розвитку навчального програмного забезпечення, яке дозволяє успішно вирішувати багато завдань сучасної освітньої системи, забезпечуючи доступність освіти, різноманітність форм подання навчального матеріалу, можливості використання нових технологій і методів навчання тощо. Крім цього, ІКТ сприяють вирішенню однієї з важливих проблем інформатизації освіти – застосування комп'ютерних технологій у навчанні.

Ми визначаємо педагогічні умови використання ІКТ у ЗП(ПТ)О:

- облік індивідуальних особливостей учня, що спрямований на врахування його здібностей, бажань, мотивів, інтересів і переваг індивідуальних особистісних якостей: темпераменту, особливостей мислення, особливостей сприйняття, пам'яті, уваги, мотивації, самооцінки;
- розвиток комунікативних здібностей особистості, що передбачає вміння правильно спілкуватися, поважаючи оточуючих, відстоюючи власну точку зору, свою позицію;
- самооцінка індивіда, заснована на збереженні його індивідуальності, розкритті інтелектуальних творчих здібностей;
- визначення учня як активного суб'єкта пізнання, його власна діяльність, самостійний вибір мети, траєкторії навчання;
- соціалізація учня, заснована на вимогах соціуму, пов'язана з психологічним дискомфортом особистості;
- саморозвиток, який означає, що основним пріоритетом комплексного комп'ютерного навчання є створення умов для самостійної навчальної діяльності майбутнього кваліфікованого робітника.

Психологічний аспект застосування ІКТ як засобу розвитку професіоналізму особистості, на нашу думку, визначає таке:

- 1) система «людина – ІКТ» дозволяє робити самостійний вибір: сприймати або не сприймати поточну інформацію, що на відміну від конфліктних ситуацій, у системі «людина – людина» дає можливість усвідомити цінність своєї індивідуальності;
- 2) динамічні якості інформаційних технологій дають змогу перебувати людині в запропонованому системою розвиваючому процесі, а також бачити розбіжність між наявним досвідом та одержаною інформацією;
- 3) ІКТ дають можливість уникнути інформаційних перевантажень шляхом переключення на різні за змістом фрагменти інформації;
- 4) ІКТ дозволяють реалізувати індивідуальний підхід до розвитку й навчання учня, пропонуючи оптимальне для конкретного вікового й освітнього рівня викладення навчального матеріалу.

Впровадження ІКТ тісно пов'язане з появою в галузі освіти поняття «інформаційне освітнє середовище» (ІОС) [1, с. 100].

Ми враховували той факт, що використання ІКТ на усіх ланках технологічної підготовки фахівців призводить до того, що вони стають: незамінним джерелом інформації; каналом спілкування, що дозволяє здійснювати обмін інформацією (e-mail, форуми, чати); засобом для висловлення та творчості (текстові редактори, графічні програми, веб-сторінки, мультимедійні презентації); інструментом пізнання та обробки інформації; інструментом управління на різних рівнях; інтерактивним навчальним ресурсом.

Мережа Інтернет є ресурсом, що забезпечує доступ до інформаційних матеріалів, вимагає створення інфраструктури, яка дозволила б ефективно збереження, поповнення, управління інформаційними освітніми ресурсами [6, с. 40].

Важливим інструментом створення єдиного інформаційного освітнього середовища є розробка і використання в навчальному процесі електронних навчально-методичних комплексів (ЕНМК).

Необхідність розробки навчально-методичних комплексів для викладання спеціальних дисциплін пояснюється, насамперед, тим, що такі предмети в ЗП(ПТ)О є визначальними з точки зору кваліфікації майбутнього випускника.

Розглянемо створений електронний навчально-методичний комплекс для вивчення предмета «Будова тепловоза»: всі методичні і навчальні матеріали розміщені на сервері, структура мережі така, що доступ до матеріалів здійснюється із усіх комп'ютерів навчального кабінету та і всіх кабінетів навчального закладу одночасно, тому достатньо розробити матеріали для проведення занять і одразу знімається питання про необхідність роздаткового та демонстраційного матеріалу, забезпечення самостійної роботи учнів на уроках та після них, опрацювання додаткового та довідкового матеріалу, підготовки учнів до фахових олімпіад, відпрацювання пропущених занять та ін.

ЕНМК для викладання предмета, у запропонованому вигляді, складається із: анотації; навчальної програми; тематичного плану; календарного плану з приєднаними за допомогою гіпертекстових посилань інформаційними матеріалами для проведення теоретичних занять та лабораторних робіт; критеріїв оцінювання теоретичних та письмових відповідей учнів; переліку теоретичних та практичних завдань для підсумкової атестації; програми та матеріалів для проведення тестового контролю знань учнів; термінологічного словника; переліку друкованих джерел інформації, випущених за останні роки та Інтернет-ресурсів; інформації про розробників.

Титульна сторінка ЕНМК розроблена у вигляді Web-сторінки і складається з трьох фреймів,

кожен з яких є окремим HTML-документом. Верхній фрейм містить назву комплексу та банери у вигляді динамічних картинок. Зауважимо, що використання динамічних об'єктів у навчальних електронних комплексах повинно бути виваженим, щоб не відволікати увагу учнів від змісту комплексу. Нижній фрейм містить набір динамічних кнопок, кожна з яких за допомогою гіпертекстових посилань зв'язана з відповідним файлом і є прототипом змісту комплексу. Натиснення на кнопки приводить до відкриття змісту файлів у центральному фреймі або окремому вікні.

Функціональні можливості ЕНМК обумовлені методикою їх створення та застосування у навчальному процесі. ЕНМК базується на гіпертекстовій основі, містить методичну інформацію, теоретичний матеріал, матеріали для проведення практичних занять, лабораторних робіт, віртуальні моделі, довідкові матеріали та словник термінів. Навчальний матеріал ЕНМК містить тексти, аудіо, відео, тести та віртуальні елементи, тобто ЕНМК виступає засобом інтерактивного навчання.

Найбільш трудомістким є підбір матеріалів для проведення теоретичних занять і лабораторних робіт із предмета, оскільки програмне і апаратне забезпечення постійно змінюється, тому і зміст ЕНМК з предмета повинен бути динамічним, тому інформаційний блок для проведення теоретичних занять містить посилання на динамічні матеріали Інтернету.

Інструкційні картки для формування практичних умінь і навичок виконані в текстовому вигляді та у вигляді презентацій.

Під час проведення лабораторних робіт часто використовуються елементи імітаційного моделювання, коли первинні навички формуються у процесі роботи з комп'ютерною моделлю пристрою, а потім доводяться до ідеального рівня на реальних деталях під час виробничого навчання.

План-конспект кожного уроку розроблено з урахуванням принципу наступності. Більшість теоретичних матеріалів доповнено мультимедійними роликами, які демонструють технологічні процеси, а також прийоми роботи з вимірювальними пристроями та іншим обладнанням. Відеоролики створювались із використанням програмного забезпечення Windows MovieMaker, RenderSoftCamStudio, CamtasiaStudio.

Завдання для проміжного контролю знань учнів розроблені з урахуванням критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів за дванадцятибальною шкалою. Програми самостійно вибирають методом варіативного вибору із бази вказану користувачем кількість запитань і пропонують їх учневі, причому порядок запитань і відповідей також змінюється.

Отже, для підвищення ефективності навчального процесу ЗП(ПТ)О необхідна розробка таких спеціалізованих електронних навчально-методичних комплексів, які не лише забезпечують навчальний процес, підвищують інтерес учнів до навчання, а й дозволяють здійснювати диференційований підхід до процесу навчання. Створення таких комплексів дає змогу враховувати специфіку викладання предмета для фахівців різних професій, вчити навчатися самостійно.

Програмними засобами для створення педагогічних програмних продуктів, комп'ютерних засобів навчання є, в основному, текстові редактори, HTML-редактори та спеціальні програмні продукти для створення тестових завдань і проведення тестування.

Оскільки електронні посібники, навчальні комплекси, навчально-методичні комплекси орієнтовані на масового користувача, то, очевидно, вони повинні бути універсальними з погляду платформи для їх використання. Стає очевидним, що найефективнішим форматом таких матеріалів є Web-сторінка, або HTML-документ. Такі матеріали відкриваються за допомогою програм-браузерів і не потребують встановлення додаткового програмного забезпечення. Разом з тим, HTML-документ автоматично дає можливість захисту інформації, оскільки браузер призначений тільки для її перегляду і не має інструментів редагування. Але для ефективної роботи з Web-сторінками слід використовувати комп'ютерну мережу і виділений сервер, що не завжди можливо. Тому розглянемо не тільки варіант виконання ЕНМК у вигляді Web-сайту за допомогою редакторів Microsoft FrontPage, MacromediaDreamweaver, Microsoft SharePointWorkspace з використанням HTML-кодів, а й використання електронних посібників для супроводження викладання спеціальних дисциплін без використання можливостей локальної мережі навчального закладу, що є доволі актуальним для багатьох закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які не мають розгалуженої корпоративної мережі, а використовують в навчальному процесі розрізнені комп'ютери для демонстрації навчальних матеріалів на уроках різних типів.

Змістовною складовою ЕНМК є електронний навчальний посібник (ЕНП), створений на основі прикладного програмного забезпечення для викладання предмета «Будова тепловоза».

Застосування даного електронного посібника дозволяє користувачу одержати дані про логіку вивчення тем і послідовність занять; проводити усі форми і види занять із навчальної дисципліни, застосовуючи засоби інтерактивного навчання; переглянути, вивчити чи повторити навчальний та

інформаційний матеріал; проводити в інтерактивному режимі лабораторні роботи, демонструвати (на дисплеї комп'ютера чи на екрані) дидактичний матеріал і динамічну наочність (схеми, малюнки, таблиці, графіки, текст), що сприяє його образній подачі і значно підвищує ефективність сприйняття і засвоєння навчальної інформації; здійснити в автоматичному режимі самоконтроль (із виставленням оцінок) засвоєння змісту навчальних тем і дисципліни в цілому, а також одержати рекомендації з додаткового вивчення недостатньо засвоєних навчальних тем; одержати інформацію про рекомендовану навчальну, наукову і методичну літературу; роздрукувати (а за необхідності і доопрацювати) типові плани проведення занять і методичні розробки з усіх тем і форм занять.

Електронні навчальні посібники (ЕНП) дозволяють вирішувати такі основні педагогічні завдання, як:

- початкове ознайомлення з предметом, освоєння його базових понять і конструкцій;
- базова підготовка на різних рівнях глибини і деталізації;
- формування вмінь і навичок типових практичних задач у межах даної дисципліни;
- формування вмінь аналізу та прийняття рішень в нестандартних (нетипових) проблемних ситуаціях;

- контроль і оцінювання рівня знань і умінь;
- розвиток здібностей до певних видів діяльності [3, с.24].

Особливості сучасних електронних навчальних посібників полягають в тому, що в них реалізовано новий принцип побудови навчального матеріалу, комплексне використання нових форм подання інформації, інтегрованість та ін.

Упровадження ЕНП повинно супроводжуватися досягненням стовідсоткового показника інформатизації та підключення до мережі Інтернету ЗП(ПТ)О.

Отже, організація освітнього процесу з використанням інформаційного освітнього середовища навчального закладу, створеного в локальному (закритому) варіанті, можлива за наявності локальної комп'ютерної мережі в навчальному закладі. Інформаційна складова освітнього середовища, як правило, розробляється у вигляді електронних навчально-методичних комплексів предметів, що дозволяє оперативно вносити зміни до змісту уроків, використовувати мультимедійний контент, організовувати фронтальну роботу з учнями на уроках. Змістовною основою ЕНМК є електронний навчальний посібник, розроблений викладачем з урахуванням професійного спрямування викладання предмета. Використання ІОС у навчальному процесі ЗП(ПТ)О сприяє ефективному формуванню професійних знань та умінь учнів.

Орієнтиром в отриманні інформації про свою освітню організацію для всіх учасників освітнього процесу, а також для батьків, може бути сайт навчального закладу. На ньому розміщена офіційна інформація про освітню організацію, де навчаються учні; історія закладу, інформація для батьків, додаткова інформація до навчальних і позанавчальних занять.

З появою мережі Internet з'явилась можливість передачі даних на великі відстані. З'явилась нова модель поширення програм споживачам «Software as a service» або «SaaS», що являє собою дистанційну програму (комплекс програм), яка доступна через Інтернет та не потребує попереднього встановлення. У педагогічній діяльності важлива мобільність програмного забезпечення, саме тому SaaS має гарне майбутнє в галузі освіти.

Принциповою відмінністю моделі SaaS від попередніх (Hosted Applications та Application Service Provider (ASP)) є те, що отримується саме послуга та інтерфейс (призначений для користувача або програми), тобто деяка функціональність без жорсткої прив'язки до способу її реалізації.

Але є також безкоштовне програмне забезпечення. Саме до таких відносяться Google Sites (додаток А) та Google Docs.

Крім сервісів Google, існує величезний спектр програмного забезпечення, що полегшить та зробить продуктивнішою роботу педагога. До таких можна віднести:

- <https://bubbl.us> – створення ментальних карт;
- <https://www.mindmeister.com> – створення ментальних карт;
- <https://www.blogger.com> – створення блогів;
- <https://learningapps.org> – створення вправ;
- <https://tagul.com> – створення хмар тегів [5].

Висновки. Суспільство має нагальну потребу в обробці інформації. Необхідність пошуку нових форм організації і методик навчання зумовлена виникненням потреби в розробці методики, яка відповідає адаптації закладів професійної освіти до комп'ютерної епохи. ЗП(ПТ)О має стати

чинником формування нових сучасних життєвих установок майбутнього спеціаліста. Це завдання під силу лише тим учителям та майстрам, які здатні «завантажувати» пам'ять учнів та формувати їх компетентності.

Сучасному людству потрібен компетентний професіонал, здатний брати активну участь у розвитку економіки, науки тощо. Тому зараз у освіті на перший план впливають завдання щодо створення комфортних та сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей учнів, задоволення їхніх інтересів та потреб, розвитку навчально-пізнавальної активності та творчої самостійності.

Освіта повинна орієнтуватися на перспективи розвитку суспільства. В сучасній освіті необхідно застосовувати найновітніші інформаційні технології. Створення сприятливого інформаційного середовища є головним завданням на шляху переходу до інформаційного суспільства.

Необхідно зберегти позитивну динаміку інформатизації та комп'ютеризації ЗП(ПТ)О, ефективно реалізовувати заходи щодо подальшого забезпечення сучасною комп'ютерною технікою; використання переваг електронних освітніх ресурсів для забезпечення отримання якісної освіти; підвищення рівня підготовки педагогічних працівників щодо використання ІКТ у навчально-виховному процесі.

У ДПТНЗ «Жмеринське вище професійне училище» організація освітнього процесу з використанням інформаційного освітнього середовища, створеного в локальному (закритому) варіанті, можлива за наявності локальної комп'ютерної мережі в навчальному закладі. Використання ІОС у навчальному процесі сприяє ефективному формуванню професійних знань та умінь учнів.

Список використаних джерел

1. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі: для педагогічних працівників ПТНЗ, ЗОШ, ВНЗ і слухачів навчальних закладів та установ післядипломної освіти / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Ю.В. Бадюк, Л.С. Шевченко. – Вінниця: ТОВ «Діло», 2006. – 120 с.
2. Гуревич, Р.С. Формування освітнього інформаційного середовища для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах [монографія] / за заг. ред. докт. пед. наук, профес., члена-кореспондента НАШН України Г.С. Гуревича. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – 426 с.
3. Люльчак С.Ю. Засоби інтерактивного навчання в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників / С.Ю. Люльчак [Монографія]. – Вінниця: ТОВ фірма «Консоль», 2015. – 275 с.
4. Морзе Н.В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес закладів ПТО: метод. посібн. / Н.В. Морзе. – К.: Арт Економі, 2011. – 168 с.
5. Носенко Т.І. Використання соціального сервісу Google групи в навчально-педагогічній діяльності/ Т.І. Носенко // Інформаційні технології в освіті. – 2010. – №6. – С. 97-100.
6. Програмне забезпечення як послуга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> – Назва з екрана.

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

УДК 377:620.98

Н.В. Гуменюк

методист, спеціаліст першої категорії

О.П. Задорожна

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Статтю присвячено розгляду пріоритетних напрямів зменшення споживання енергоресурсів; сприянню розвитку енергоефективного будівництва і реконструкції приміщень; популяризації економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження в рамках розробки і активної реалізації програми енергозбереження на 2015-2020 роки.

Ключові слова: енергозбереження, енергоефективність, паливно-енергетичний комплекс (ПЕК).

N.V. GUMENYUK, O.P. ZADOROZHNYA ENERGY EFFICIENCY IN A MODERN EDUCATIONAL INSTITUTION. ANALYSIS OF THE PROBLEM AND THE WAYS OF ITS SOLUTION

Abstract: The article is devoted to consideration of priority directions in reduction of energy consumption; promotion in the development of energy-efficient construction and reconstruction of buildings; promotion of economical ecological and social advantages of energy saving as a part of the development and active implementation of the energy conservation program for 2015-2020.

Key words: energy saving, energy efficiency, complex of fuel and energy.

Вступ. Економічне зростання України значно залежить від рівня забезпечення енергоносіями, потенціалом енергоефективності та рівнем їх використання у промисловості. Низька ефективність діяльності паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) призвела до того, що в Україні енергомісткість постійно зростає, що у 2-3 рази перевищує цей показник у зарубіжних країнах. Для вирішення цієї проблеми в країні доцільно проводити активні енергозберігаючі заходи, дотримуватись головних вимог енерго- та ресурсозбереження, залучаючи різноманітні механізми, способи та засоби реалізації енергетичної політики України. Дослідження сучасного стану витрат і збереження всіх видів енергії у промисловості свідчить про те, що питання розробки обґрунтованої системи заходів щодо формування та оцінювання потенціалу енергозбереження є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми показав, що теоретичні і прикладні наукові дослідження щодо розробки та реалізації заходів із енергозбереження проводилися ще на початку ХХ століття. У наукових працях О.С. Власюка, В.А. Жовтянського [5], Д.К. Прейгера [4], Т.В. Сердюк [7], О.М. Суходоля [8] обґрунтовано доцільність управління та чинники впливу на національну економіку. У роботах досліджено проблеми забезпечення економічної безпеки, енергозбереження та підвищення конкурентоспроможності. Основні теоретичні та прикладні розробки Н.В. Мици [6] та О.І. Цапка-Піддубної [9] були присвячені проблемам зменшення енергоємності економіки України, забезпечення промисловості енергетичними ресурсами, обґрунтуванню рівня енергоефективності. Водночас не вирішеними залишаються питання визначення та вдосконалення оптимальних шляхів реалізації енергозберігаючих заходів в економіці України з урахуванням техніко-економічних чинників [6, с. 4].

Метою статті є вирішення проблеми застосування економічних методів для опалення приміщень та проведення заходів щодо реконструкції системи енерго- та теплопостачання окремих підрозділів начального закладу та створення оптимального режиму для навчання та виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Шляхи вирішення проблеми енергозбереження у Державному навчальному закладі «Вище професійне училище №7 м. Вінниці» визначені відповідно до Указу Президента України від 28.07.2008 № 679/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 30.05.2008р. [1]. «Про стан реалізації державної політики щодо забезпечення

ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів» [2] та наказу Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів від 17.03.2009р. №33[3]. Навчальним закладом була розроблена програма енергозбереження на 2015-2020 роки, суть якої полягає в зменшенні кошторисних видатків, пов'язаних із енергетичним забезпеченням структурних підрозділів училища: навчального корпусу, майстерень та гуртожитку (див. рис. 1).

Рис. 1. Напрями втрати тепла у будинку

Пріоритетними шляхами вирішення проблеми енергозбереження є:

- зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів за рахунок стимулювання та впровадження енергозберігаючих заходів;
- сприяння розвитку енергоефективного будівництва та реконструкції приміщень;
- забезпечення умов щодо виявлення внутрішніх джерел фінансування енергозберігаючих заходів та залучення інвестицій;
- популяризація економічних, екологічних та соціальних переваг енергозбереження, підвищення управлінського та освітнього рівнів у цій галузі.

Основними енергозберігаючими заходами, що впроваджуються у навчальному закладі є:

1. Економія електроенергії: максимальне використання денного світла (збільшення кількості, площі та прозорості вікон); збільшення відбиваючої здатності (світлі стіни та стелі); оптимальне розміщення джерел штучного світла (місцеве, направлене освітлення використання освітлювальних приладів лише за необхідністю; підвищення світловіддачі наявних джерел світла (заміна люстр, відбивачів тощо).

2. Економія тепла: зменшення витрат енергії та тепла на власні потреби; утеплення фасаду зовнішніх стін; 70% дерев'яних вікон замінені на металопластикові; проведені роботи з утеплення даху.

3. Економія води: встановлення приладів обліку використання води; використання води, лише коли дійсно необхідно; встановлення зливних бачків, які мають функцію вибору інтенсивності зливу; встановлення автоматичних регуляторів витрат води, аераторів, сенсорних датчиків.

Результатом вищезазначених енергозберігаючих заходів була участь навчального закладу у проекті «Реалізація основних програмних заходів із електрозбереження в навчальних закладах. Реконструкція теплозабезпечення структурних підрозділів ДНЗ «Вище професійне училище №7 м. Вінниці». За перемогу в рамках реалізації даного проекту було отримано грант у сумі 30000 грн.

Отримані кошти були реалізовані навчальним закладом на встановлення системи інфрачервоного обігріву в окремих підрозділах училища: навчальних кабінетах із предметів «Електротехніка» та «Устаткування підприємств харчування», навчальної лабораторії перукарської справи (див. рис. 2).

Чому ми обрали саме інфрачервоні обігрівачі?

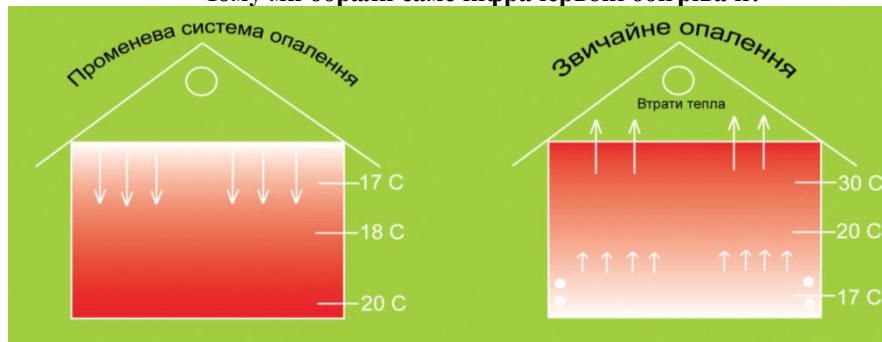

Рис. 2. Переваги інфрачервоних обігрівачів

1. Інфрачервоні системи опалення нагрівають тільки поверхні (підлога, стіни, меблі), але не повітря, тому застосування інфрачервоного способу обігріву приміщення гарантує збереження тепла внизу, а не під стелею, при даному способі опалення відсутні протяги, немає скупчення пилу, як, наприклад, при конвекційному опаленні.

2. Теплова енергія, яку випромінюють інфрачервоні електрообігрівачі, не поглинається повітрям. Використання інфрачервоного обігріву дає можливість заощадити до 40% енергії, що витрачається на опалення.

3. Інфрачервоний обігрів є єдиним способом, що дозволяє здійснити локальний обігрів певної зони в приміщенні і дає можливість підтримувати різні температурні режими в різних частинах приміщення.

4. Інфрачервоні електрообігрівачі набагато швидше, в порівнянні з традиційними опалювальними системами, прогрівають приміщення, забезпечуючи миттєву передачу тепла всім об'єктам, що перебувають у зоні обігріву.

5. Інфрачервоні електрообігрівачі не сушать повітря і не спалюють кисень, вони не шумлять і не піднімають пил, працюють безшумно і без вібрацій. Інфрачервона система опалення, що працює від електрики, не виділяє в атмосферу продуктів згоряння і не потребує додаткової системи витяжної вентиляції.

6. При інфрачервоному обігріві повітря не здійснює руху, а, отже, у нагрітих приміщеннях не циркулюють разом із пилом різні атмосферні забруднення.

7. Практичність ІЧ-обігрівачів полягає у швидкому і легкому монтажі, ці опалювальні прилади не потребують дорогих котелень, теплових мереж. ІЧ-обігрівачі – це простота експлуатації обладнання, можливість управління температурним режимом, економія площі за рахунок встановлення опалювальних приладів на стелі.

8. На відміну від водяного опалення, при інфрачервоному обігріві виключена небезпека розморожування системи. У конструкції інфрачервоних обігрівачів немає рухомих частин, повітряних фільтрів, а також відсутнє мастило (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика витрат на експлуатацію різних систем опалення

Капітальні витрати на опалення площі 487 кв.м, грн.	Газ	Електрообігрівачі	Інфрачервоні обігрівачі
Вартість обладнання	87660	61313	69787
Проектні роботи	16217	2094	-
Монтажні роботи	37645	26493	17190
Пуско-налаштувальні роботи	7305	2095	-
Всього, грн.	149022	92043	86616
Витрати на експлуатацію в рік, грн.	Газ	Електрообігрівачі	Інфрачервоні обігрівачі
За спожитий газ (електроенергію)	25226	27272	16704
Ремонт і обслуговування	6477	-	-
Всього за 10 років експлуатації	317037	273450	166992
Загальні витрати за 10 років	466302	36549	253970

Зважаючи на представлені показники ефективності та порівняльної характеристики використання системи інфрачервоного обігріву, можна виокремити такі переваги даної системи опалення приміщень:

- встановлення ІЧ-обігрівача не вимагає демонтажу електромережі, працює при напрузі 220В, має потужність 300-1200Вт;
- довжина хвиль випромінювання нагрівальних елементів складає 7-15 мкм, що є абсолютно безпечно для людини;
- тривалість терміну служби від 25 років;
- високий рівень теплового комфорту та відчуття «приємного» сонячного тепла, навіть при температурі оточуючого повітря 18-19 °С;
- в разі відключення електроенергії та вимкнення системи обігріву температура в приміщенні знижується поступово та швидко відновлюється після її включення.

У свою чергу, основний показник практичності використання ІЧ-обігрівачів полягає в простоті установки (не потрібні спеціальні кріплення) та обслуговуванні (немає повітряних фільтрів). Як наслідок, це дає можливість:

- використовувати різні види конструкцій стель без пошкодження або їх демонтажу;
- зберігати площі стін і підлоги вільними (не займають корисного простору);

- не витрачати кошти на гарантійне та поточне обслуговування системи завдяки надійності її конструкції;

- застосовувати інфрачервоний обігрів можна в якості основної чи додаткової системи опалення.

Висновки. Отже, у даній статті авторами проведено аналіз законодавчо-нормативної бази з проблем енергозбереження та покращення енергоефективності навчального закладу. У процесі дослідження визначено чинники, які впливають на енергоефективність, а також основні перспективні заходи, які необхідно впроваджувати у ДНЗ «Вище професійне училище №7 м. Вінниця» з метою покращення енергоефективності, що призведе до економії енергетичних ресурсів.

Визначено, що у напрямі покращення енергоефективності в освітній галузі енергозбереження є низка не вирішених завдань, які необхідно розв'язати через здійснення інноваційної діяльності в галузі енергозбереження, а також упровадження і фінансування пілотних організаційних, інформаційних та інвестиційних проєктів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про енергозбереження» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 30. – С. 283.
2. Енергетична стратегія України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aes-ukraine.com/documents/ - Назва з екрану.
3. Проект Закону України «Про енергоефективність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> - Назва з екрану.
4. Власюк О.С. Конкурентоспроможність енергетики: стан, проблеми, перспективи / О.С. Власюк, Д.К. Прейгер // Стратегічна панорама. – 2009. – №2. – С. 26–35.
5. Жовтянський В.А. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали / Колективна монографія в 2-х томах / За ред. Жовтянського В.А., Кулика М.М., Стогнія Б.С. – Т.1: Загальні засади енергозбереження. – К.: Академперіодика, 2006. – 510 с.; Т.2: Механізми реалізації політики енергозбереження, 2006. – 600 с.
6. Мица Н.В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні [Електронний ресурс] / Н.В. Мица // Сталій розвиток економіки. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/> - Назва з екрану.
7. Сердюк Т.В. Організаційно-економічний механізм енергозбереження в промисловості: монографія / Т.В. Сердюк. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 154 с.
8. Суходоля О.М. Фактори впливу на енергоефективність національної економіки / О.М. Суходоля // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2005. – № 1. – С. 236–247.
9. Цанко-Піддубна О.І. Аналіз механізмів реалізації політики енергоефективності / О.І. Цанко-Піддубна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 300–311.

УДК 37.018.43:004

Л.В. Дудар

викладач інформатики, спеціаліст вищої категорії

Д.В. Петров

викладач економіки та правознавства, спеціаліст вищої категорії

О.Г. Петрова

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

Державний навчальний заклад «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

МЕДІА-ОСВІТА – ЯК ЧАСТИНА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. Автори даної статті намагаються розкрити суть сучасних теорій у медіа-освіті. Головну увагу зосереджено на походженні значення кожної теорії медіа-освіти, вихованню молодого покоління, грамотного, ефективного споживання медіа-продукції.

Ключові слова: медіа-освіта, масова комунікація, медіа-культура.

L.V. DUDAR, D.V. PETROV, O.G. PETROVA MEDIA-EDUCATION IS A PART OF EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The authors of this article are trying to reveal the essence of modern theories in media education. The main attention is concentrated on the origins of the importance of each media education theory, the education of the younger generation, literate, effective consumption of media products.

Key words: media education, mass communication, media culture.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства медіа-освіта набуває все більшої актуальності. Міжнародні та європейські освітні організації (зокрема, ЮНЕСКО та Рада Європи) все більше наголошують на необхідності запровадити медіа-освіту до навчально-виховного процесу, оскільки сучасні мас-медіа відіграють вагомий роль у житті сучасного суспільства та володіють потужним

освітньо-виховним потенціалом [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даної проблеми займалися такі фахівці, як Р. Гуревич, Н. Василенко, М. Степаненко та інші.

Метою даної статті є виховання молодого покоління, підготовка його до грамотного, ефективного споживання медіа-продукції, формування культури особистості в інформаційному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін «медіа-освіта» був вжитий у 1973 р. на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення. Проте існує думка, що першу навчальну програму з медіа-освіти розробив канадський учений М. Мак Люен у 1959 р., а її активне застосування в навчально-виховному процесі розпочалося в 1960-х роках у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції. В документах ЮНЕСКО вказується, що медіа-освіта – це навчання практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізняти від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія [4].

Згідно з енциклопедією освіти, медіа-освіта (лат. medium – засіб) – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіа-тексту) і об'єктом (масовою аудиторією), а саме: друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет [2].

У Концепції впровадження медіа-освіти в Україні зазначається, що медіа-освіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа, з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Провідний теоретик медіа-освіти О. Федоров під медіа-освітою розуміє «процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприймання, інтерпретації, аналізу й оцінки медіа-текстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіа-техніки» [6]. Проаналізувавши різні види визначення медіа-освіти, він дійшов до висновку, що єдиної теорії медіа-освіти у світі не було і немає. Дослідник виділив вісім теорій.

Перша – ідеологічна теорія медіа-освіти. Її прихильники вважають, що медіа маніпулює громадською думкою, зокрема в інтересах визначених класів, рас та націй. Дитяча аудиторія є найлегшою мішенню впливу медіа. Тому пріоритетною метою медіа-освіти є спонукання аудиторії до зміни системи масової комунікації (якщо це демократична країна) або, навпаки, переконувати, що система мас-медіа – найдосконаліша (якщо це авторитарна країна).

Друга – протекціоністська (ін'єкційна, захисна, щепленева) теорія медіа-освіти. Прихильники цієї теорії вважають, що медіа здійснюють сильний та негативний вплив на аудиторію. Зокрема, діти сприймають зображення насилля на екрані за зразок, який запроваджують у реальному житті. Педагоги показують різницю між реальним та віртуальним життям, протистоять негативному медіа-контенту.

Третьою є теорія медіа-освіти як джерела задоволення потреб аудиторії. Вже з назви видно, що основні ідеї кальковані від теорії користі та задоволення (як причин звернення аудиторії до медіа. Тут визнається, що вплив медіа на аудиторію обмежений, учні можуть самі обрати та оцінити медіа-текст відповідно до своїх потреб. Таким чином, мета медіа-освіти полягає в тому, щоб допомагати учням використовувати медіа з максимальним ефектом.

Четверта теорія названа практичною теорією медіа-освіти. Ще використовують назву «медіа-освіта як таблиця множення» (мається на увазі таке ж автоматичне вміння працювати з медіа, як і рахувати за допомогою таблиці множення). Вплив медіа тут також визнається обмеженим, а основним завданням є навчити учнів використовувати медіа-обладнання. Тобто, головна увага приділяється вивченню технічної сторони та навчання використанню приладів, в тому числі і для створення власного медіа-контенту.

П'ята – естетична чи художня теорія медіа-освіти. Її походження йде, мабуть, від культурологічної теорії масової комунікації. Метою медіа-освіти є допомога аудиторії в розумінні основних законів та мови медіа як різновиду мистецтва, розвивати естетичне сприйняття та смак, здатність до кваліфікованого аналізу медіа-текстів. Тому основний зміст медіа-освіти спирається на вивчення мови медіа-культури, її історії, авторського світу творців. Педагоги навчають учнів

критичному аналізу художніх медіа-текстів, їх інтерпретації та кваліфікованій оцінці.

Шостою О. Федоров називає семіотичну теорію медіа-освіти. Звичайно, вона ґрунтується на працях структуралістів. Медіа-педагоги цього напрямку стверджують, що медіа часто намагаються приховати знаковий характер своїх текстів. Таким чином, роль медіа-освіти – допомогти пасивній аудиторії правильно читати тексти медіа.

Сьома теорією медіа-освіта репрезентується як засіб формування критичного мислення. Медіа тут представлені як четверта влада, котра може диктувати пріоритети (порядок денний) для аудиторії. Метою медіа-освіти є захист аудиторії від маніпуляційного впливу медіа, навчання орієнтації в медійному потоці. Педагог у процесі занять вивчає з учнями вплив медіа на індивідів та суспільство за допомогою кодів (символів), розвиває критичне мислення стосовно медіа-матеріалів. Вважається, що аудиторія в умовах надлишку інформації потребує орієнтира, має бути навчена сприймати та аналізувати інформацію, повинна мати уявлення про механізми та наслідки впливу медіа. Учні мають уміти розпізнавати однобічну чи перекохану інформацію (особливо телевізійну, бо вважається, що та має більший вплив).

Восьмою називається культурологічна теорія медіа-освіти. Її прихильники вважають, що медіа пропонує, а не нав'язує інтерпретацію текстів. Аудиторія завжди перебуває у процесі діалогу з медіа-текстами та їхнього оцінювання. Аудиторія самостійно аналізує контент, вкладає в нього свою інтерпретацію. Головною метою медіа-освіти є допомогти учням зрозуміти, як медіа можуть збагатити сприйняття, знання тощо [4].

Медіа-освіта ставить за мету якнайповніше скористатися освітнім та технічно-комунікаційним потенціалом сучасних засобів масової комунікації і є, за визначенням ЮНЕСКО, окремим напрямом освіти, оскільки допомагає людині усвідомити способи використання масової комунікації в суспільстві; аналізувати медіа-тексти та критично оцінювати запропоновані в них цінності, політичні, соціальні, комерційні та культурні інтереси, а також створювати і поширювати через мас-медіа власні медіа-тексти [8].

Певним етапом для розвитку медіа-освіти в Україні стало впровадження Концепції медіа-освіти, яка була схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року (протокол № 1-7/6-150).

Технології медіа-освіти сьогодні передбачають залучення до навчального процесу як традиційних засобів масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засоби новітніх інформаційних технологій, а саме – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки; використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації [1].

Відомий медіа-педагог, зарубіжний теоретик Л. Мастерман обґрунтував сім причин пріоритетності й актуальності медіа-освіти.

1. Високий рівень медіа і насиченість сучасних суспільств засобами масової інформації.
2. Ідеологічна важливість медіа та їхній вплив на свідомість аудиторії.
3. Швидкі темпи зростання кількості медійної інформації, посилення механізмів управління нею та її розповсюдження.
4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.
5. Підвищення значення візуальної комунікації й інформації в усіх галузях.
6. Необхідність навчання учнів і орієнтування на відповідність майбутнім вимогам.
7. Посилення національних і міжнародних процесів приватизації інформації [7].

Висновки. На сьогодні медіа-освіта повинна стати одним із найважливіших напрямів виховання молодого покоління, підготувати його до грамотного, ефективного споживання медіа-продукції, бути основою для формування культури особистості в інформаційному суспільстві та стати захистом молоді від впливу негативного медіа-контингенту.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / І. М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. - 352 с.
2. Задорожна Н. Т. Медіа-освіта / Н. Т. Задорожна, Т. В. Кузнецова – Енциклопедія освіти; Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 481 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/konsepciya-vprovadzheitmya-mediasoviti-v-ukrayini>. - Назва з екрана.
4. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська. - К.: АУП, ЦВП, 2011.-58 с.
5. Потятинник Б. Масова журналістська освіта - а чому б ні? / Борис Потятинник // Медіа-критика: Щоквартальний дайджест електронного журналу. - Львів: ЗУМЦНЖ, 2005. – 4.10. – С. 7-10.

6. Федоров А. В. Медиа-образование, медиа-грамотность, медиа-критика и медиакультура / А. В. Федоров // Высшее образование в России. - 2005. - №6. - С. 134-139.
7. Masterman L. Teaching the Media. - London: Comedia Publishing Group, 2002. - 341 p.
8. Potter, W. J. Media Literacy. Thousand Oaks. - London: Sage Publication, 2001. - 423 p.
9. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, P 273-274. Reprint in: Outlooks on Children and Media. Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 2001, P 152. - С. 152.

УДК 377:37.091.12:005.963

Т.М. Лебідь

заступник директора з навчально-методичної роботи, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

В.І. Маліванчук

методист, спеціаліст першої категорії

Державний навчальний заклад «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ДНЗ «ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ №1 М. ВІННИЦІ» ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД

Анотація. У статті розглянуто вплив проведення нових форм педагогічних рад на розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу. Враховуючи оновлення системи освіти, розглянуто нестандартні форми проведення засідань педагогічних рад. Описано сценарій проведення педагогічної ради у формі сесії сенекторів. Рекомендовано для використання в роботі адміністрації ЗП(ПТ)О та загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: педагогічна рада, нестандартні форми проведення засідань, інноваційні форми педагогічних рад.

T.M. LEBED, V.I. MALYIVANCHUK THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF THE EDUCATORS IN THE PUBLIC EDUCATIONAL INSTITUTION «CENTER OF VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION N.1 IN VINNITSA» THROUGH THE INNOVATIVE INTERACTIVE FORMS OF PEDAGOGICAL COUNCIL

Abstract. The article deals with the influence of the new forms of holding pedagogical councils on the development of creative potential of the educators. Taking into account the updating of the education system, non-standard forms of pedagogical councils holding are considered. It is described the scenario of conducting a pedagogical council in the form of a selector session. It is recommended for use in the work of the administration in the institutions of professional vocational education and secondary schools.

Key words: pedagogical council, non-standard forms of holdings, innovative forms of pedagogical councils.

Вступ. Педагогічна рада – зазвичай ці слова асоціюються з нудним, формальним дійством, де заслуховуються стереотипні, нецікаві доповіді про методичний, навчально-виробничий, виховний процес, успішність і дисципліну, сухо формуються проекти рішень.

Методична служба Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниці» (далі ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниці»), провівши модераторське засідання, визначила, що педагогічна рада буде лабораторією педагогічної майстерності, однією з форм розвитку експериментальної роботи в освітній установі. Через це було вирішено виділити три основних напрями в діяльності педагогічної ради. По-перше, питання, винесені на її розгляд, повинні бути цікаві всім. По-друге, до підготовки педагогічної ради залучати якомога більшу кількість модераторів, створювати творчі групи, які будуть вирішувати перспективні задачі. По-третє, педагогічна рада повинна бути не тільки генератором цікавих ідей, а й експертною радою експериментальної роботи ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниці». Ми спробували зробити педагогічну раду органом, що об'єднає колектив загальною турботою про сьогоднішній і завтрашній день закладу, спонукатиме до пошуку, творчості, створить у колективі атмосферу довіри, взаєморозуміння та поваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою інтерактивного навчання займалися такі науковці: Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, Л. Карамушка, Т. Коннікова, Б. Кричевський, С. Лисенков, М. Малигіна, А. Мудрик, В. Отрут, Д. Фельдштейн, В. Шаталов.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав нам змогу з'ясувати, що інтерактивні технології ґрунтуються на таких принципах, як взаємодія, активність, груповий та індивідуальний досвід і зворотній зв'язок. Доцільно окреслити переваги використання інтерактивних технологій для організації діяльності педагогічної ради навчального закладу, а саме:

- формування навичок спілкування, усвідомлення значення групового досвіду;

- можливість на власному досвіді усвідомити та обговорити особливості чуттєвого сприйняття, контролювати власне сприйняття навколишнього середовища;
- навчання участі та контролю своєї участі під час роботи в групі, повага до цінностей і правил, прийнятих групою, обґрунтування власної думки та відстоювання власної позиції;
- формування навичок здобування знань безпосередньо з прямого досвіду,
- самовдосконалення, самореалізація відбуваються на основі взаємодії керівника з підлеглими та підлеглих між собою;
- розвиток пізнавальної діяльності, перехід її в більш високі форми кооперації та співробітництва [2, с. 20].

Мета статті: обґрунтувати доцільність проведення інноваційних інтерактивних форм педагогічних рад як засобу підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток освіти передбачає широке розмаїття форм проведення педагогічної ради: традиційні усталені форми проведення засідань педради (доповідь (звіт), обговорення, прийняття рішення), педрада з використанням активних та інтерактивних методів роботи з педагогічними працівниками (під час обговорення певного питання), а також нетрадиційні – педрада з елементами тренінгу, педрада-дослідження, педрада-консиліум, педрада-практикум, педрада-конференція, творча дискусія, «проблемний стіл», «круглий стіл», аукціон педагогічних знахідок, семінар, педагогічний ринг, панорама творчості, ділові ігри тощо. Використання інтерактивних технологій у нашій практиці дає змогу розв'язати одразу кілька завдань: розвиваються комунікативні вміння й навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечують виконання виховного завдання, оскільки змушують працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Крім того, використання інтерактиву знімає нервові напруження, дає змогу змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання [5, с. 24].

Нові (нетрадиційні) форми проведення педагогічної ради перетворили її, без перебільшення, на мозковий центр, штаб передової думки, лабораторію майстерності педагогів. Означимо деякі нові нетрадиційні форми педагогічної ради, які успішно були проведені в ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниці» та плануються на майбутнє.

Педагогічна рада – ділова гра Зміст ділової гри засновано на імітації виробничих ситуацій, вирішенні різноманітних завдань [2, с. 27]. Для педагогічної ради – ділової гри необхідні деякі умови:

- наявність проблеми та мети, що повинен вирішити педагогічний колектив;
- імітація реальної ситуації за ролями (учень, батько, директор, представники органів влади та інші).

Весь процес організації педради – гри можна розділити приблизно на шість етапів:

I етап – розробка гри, складання сценарію;

II етап – організаційний: необхідно пояснити учасникам гри цілі та зміст, ознайомити їх із програмою та правилами, розподілити ролі, поставити конкретні задачі, призначити та вибрати експертів (журі), визначити регламент виступів. Ролі можна розподілити за бажанням;

III етап – розігрування ситуацій і пошук рішення всередині кожної групи. Робота у групі може проходити у вигляді «мозкового штурму», дискусії, тренінгу;

IV етап – міжгрупова дискусія: виступ груп, захист ідей, проектів, взаємооцінки, «відкритий мікрофон»;

V етап – підбиття підсумків: аналізуються й узагальнюються результати (це роблять експерти), приймається загальне колективне рішення;

VI етап, досить складний: треба перенести досвід мислення діяльності із гри в реальне життя освітньої установи.

Педрада-диспут. Варіантом педагогічної ради – диспуту є рішення педагогічних ситуацій. Адміністрація вибирає банк складних педагогічних ситуацій з даної проблеми, що пропонуються колективу. Форма їхнього проведення може бути різноманітною: адресною, за допомогою жеребкування, із поділом на групи (табори, команди). Адміністрація може відігравати роль журі, консультанта, опонента та ін. [1, с. 2].

Педагогічна рада – захист інновацій. Кожній групі учасників педагогічної ради (методичній комісії, підрозділу) дається завдання – попередньо підготуватися (познайомитися з досвідом) і в лаконічній формі (10-15 хв.) викласти ідеї та особливості педагогічної інновації, ознайомитися з конкретним досвідом використання педагогічної технології.

Група вибирає виконавців таких ролей:

- автор-новатор – носій передових ідей, спікер групи;
- оптимісти – захисники ідей, її пропагандисти;
- песимісти-консерватори та скептики – супротивники ідей;

- реалісти-аналітики, здатні зважити всі «за» і «проти» і зробити необхідні висновки.

У залежності від кількості людей та обговорених інновацій можна виділити творчі групи за рольовими напрямками та за іншим (учень – педагог – батько, викладач – керівник тощо). У результаті педрада приходить до рішення про доцільність або недоцільність інновації.

Педагогічна рада – аукціон. На I етапі педради-аукціону на розгляд виносяться різні педагогічні ідеї (технології, техніки, методи, форми, засоби) за певною педагогічною проблемою. Кожен із послідовників або авторів ідеї робить їй рекламу, готує спеціальне повідомлення.

На II етапі педагоги «купують» ті ідеї, які, на їх погляд, заслуговують на увагу. Організаційний комітет (журі) підводить підсумки, представляє педагогічну ідею, що заробила більшу кількість «грошей» (балів, очок). Далі формулюється рішення педагогічної ради. Педрада-аукціон заохочує ініціативу педагогів, їх самостійність і творчість, спроби створити технологію вирішення педагогічної проблеми [1, с. 2].

Педагогічна рада – тренінг. Мета – відпрацювання професійних навичок і вмінь. Тренування може бути самостійною формою методичної роботи або використовуватися як методичний прийом при проведенні педради. При проведенні тренінгу широко використовуються педагогічні ситуації, роздатковий матеріал, технічні засоби навчання. Тренування доцільно проводити в тренувальних групах чисельністю від 6 до 12 осіб. Основні принципи в роботі тренінгової групи: довірливе і відверте спілкування, відповідальність у дискусіях і під час обговорення результатів тренування.

Педагогічна рада – консиліум, його мета: координація дій педагогів у роботі з учнями, визначення причин виявлення ускладнень і пошуку способів їхнього подолання. Класні керівники виступають з презентацією соціального портрету групи, наголошують, на що потрібно звернути увагу в процесі роботи з кожним учнем. Педагогічний консиліум:

- робить знання про учнів більш різнобічними й об'єктивними, що дозволяє правильно визначати способи, характер педагогічних впливів;
- сприяє обміну досвідом індивідуального підходу до учнів;
- забезпечує єдиний підхід до навчально-виховної роботи;
- дозволяє більш коректно планувати завдання майбутніх урочних і виховних заходів;
- допомагає знаходити правильні підходи до учнів, ефективно вирішувати навчально-виховні завдання;
- допомагає розробити програму педагогічної допомоги учневі [2, с. 22].

На підготовку педагогічної ради нестандартної форми витрачається чимало зусиль та часу. Тому доречно проводити 1 – 2 інноваційні інтерактивні педради на навчальний рік. В ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниця» такий формат використовується двічі на рік: психолого-соціальна служба у вересні проводить педраду-консиліум, присвячену адаптації першокурсників у навчальному закладі та методична служба апробує щороку нову форму педради в рамках методичного тижня в червні.

Нами була проведена педрада у формі ділової гри «Причини неспішності та шляхи її подолання засобами інноваційних технологій».

Усі учасники були задоволені розкриттям проблеми, шляхами її вирішення й затвердилися в думці, що педагогічна рада повинна функціонувати не тільки як орган розгляду, а й як орган вирішення життєво важливих для нашого навчального закладу питань. Вважаємо, що вона також повинна стати інструментом колективного управління освітньої установи, яка буде допомагати розвивати творче мислення педагога. Пропонуємо розглянути сценарій проведення нашої педагогічної ради.

Педагогічна рада

«Діагноз: неспішність. Причини неспішності та шляхи її подолання засобами інноваційних технологій»

Мета: на основі узагальнення досвіду, вивчення психолого-педагогічної літератури виявити основні причини неспішності учнів та способи вирішення даної проблеми.

Завдання:

1. Виявити основні причини та засоби профілактики неспішності учнів.
2. Визначити шляхи, форми та способи вирішення проблеми неспішності на різних етапах навчальної діяльності.

Обладнання: мультимедійні засоби, дошка, маркер, відеоматеріали, роздатковий матеріал, мультимедійна презентація, афоризми за темою педради, виставка навчально-методичної літератури.

Форма проведення: ділова гра.

Хід педради

Методист: Тема сьогоднішньої педради: «Неуспішність. Причини неуспішності та шляхи її подолання засобами інноваційних технологій». Це питання гостро турбує не лише наш колектив, а й усіх працівників професійно-технічної світи, оскільки велика частина учнів приходять зі школи з низьким рівнем знань. Проведемо педраду у формі ділової гри. Ми умовно об'єднали всіх присутніх у шість груп: «Діагностика», «Терапія», «Профілактика», «Оптимісти», «Песимісти», «Експерти». Кожній групі видається завдання, яке необхідно виконати протягом 10-15 хвилин. Потім один із представників кожної групи робить резюме з виконаної роботи в усній формі, а група – у письмовій формі подає звіт експертній групі. Експертна ж група на основі цих пропозицій розробить і озвучить проект розв'язання проблеми неуспішності учнів.

Розпочнемо роботу: запрошую до слова заступника директора з навчально-методичної роботи.

Виступ заступника директора з навчально-методичної роботи (аналіз навчальних досягнень учнів, відсоток учнів із початковим рівнем знань, аналіз кадрового складу педагогічного колективу; на екрані – діаграми)

Методист: Питання неуспішності учнів особливо гостро звучить в умовах участі наших випускників в ЗНО. Тому сьогодні ми маємо з вами знайти причини та шляхи її подолання.

Спочатку визначимо характерні ознаки учня з початковим рівнем навчальних досягнень. Пропоную подивитись відеоопитування наших учнів, яких більшість вважають неуспішними (відео, на яких учні відповідають на запитання про те, чи є в них плани на майбутнє, чи засмучуються вони через низькі оцінки, чи вважають себе успішними людьми тощо).

Спробуємо помітити і назвати спільні характерні ознаки поведінки опитаної молоді (пасивні, невмотивовані, байдужі...).

Проаналізуємо причини та наслідки неуспішності, попрацювавши у групах (на екрані картинки, що асоціюються з терміном «неуспішність»).

Робота творчих груп

Група «Діагностика»

Визначення діагнозу «неуспішність».

1. Що таке «неуспішність», на ваш погляд?

2. Назвіть основні причини неуспішності учнів.

3. Назвіть особливості неуспішності у вивченні предметів професійного напрямку в учнів I, II, III курсів.

Група «Терапія»

Які засоби «лікування» даного діагнозу (неуспішність) можна вжити?

1. Які види допомоги у навчанні на різних етапах уроку можна запропонувати учням з початковим рівнем навчальних досягнень?

2. Наведіть приклади з особистого досвіду роботи про те, які методи були ефективним засобом подолання неуспішності учнів?

Група «Профілактика»

1. Яким чином можна запобігти неуспішності учнів?

2. Які заходи можна вжити викладачеві для подолання неуспішності учня?

3. Як можна подолати неуспішність учнів? Запропонуйте конкретні способи вирішення даної проблеми, використовуючи власний досвід роботи.

Група «Оптимісти»

1. Які методи стимулювання учнів із метою запобігання неуспішності є достатніми для вирішення даної проблеми?

2. Запропонуйте прийоми роботи з батьками учнів з початковим рівнем навчальних досягнень.

Група «Песимісти»

1. Які методи покарання учнів із метою запобігання неуспішності є достатніми для вирішення даної проблеми?

2. На які «підводні камені» при боротьбі з неуспішністю найчастіше натрапляють педагоги в ЗП(ПТ)О?

Група «Експерти»

1. Сформулюйте висновки щодо роботи груп.

2. Запропонуйте проект розв'язання проблеми подолання неуспішності учнів.

Рефлексія роботи в перших 5-х групах

Методист: Прошу представників груп озвучити свої напрацювання та передати експертній групі (від кожної групи виходить один представник та подає резюме щодо проблеми роботи з учнями із початковим рівнем навчальних досягнень).

Методист: Хочу додати, що успішність залежить ще й від психологічного клімату в групі, і показати прийом об'єднання, здавалося б, зовсім різних людей. Відео зняли в Данії (*перегляд відео*).

Методист: Ми з вами розглянули причини неуспішності з педагогічної точки зору, а тепер розглянемо з точки зору психології. Запрошую висловитись практичного психолога нашого навчального закладу.

Виступ практичного психолога на тему «Психологічні причини прояву неуспішності учнів».

Методист: Поки експертна група опрацьовує матеріал та готує проект розв'язання проблеми, пропоную подивитись мультфільм «Не такий, як усі».

(*Перегляд мультфільму*)

Методист: Тепер шановні експерти підведуть підсумок нашої педради, зачитають проект рішення.

Експерти зачитують проект рішення.

На підставі вищесказаного, необхідно:

1. Викладачам-предметникам дотримуватися зазначених заходів щодо запобігання неуспішності:
 - підвищувати ефективність кожного уроку;
 - формувати пізнавальний інтерес до навчання та позитивних мотивів;
 - здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до учнів на уроці;
 - на засіданнях методичних комісій розглянути питання про використання нових педагогічних технологій навчання з метою профілактики неуспішності та розробити систему індивідуальних завдань;
 - налагодити зворотний зв'язок з батьками учнів із початковим рівнем навчальних досягнень.

2. Соціально-психологічній службі надавати всебічну допомогу учням із початковим рівнем навчальних досягнень.

3. Адміністрації навчального закладу постійно здійснювати контроль за динамікою успішності учнів із початковим рівнем навчальних досягнень.

Також нами була проведена педрада у формі сесії сенекторів на тему: «Спільна робота класного керівника, майстра виробничого навчання та вихователя з групою учнів». За мету мали визначити основні проблеми координації між функціональними підрозділами: майстер виробничого навчання, класний керівник, вихователь, розробити шляхи покращення співпраці між ними, винести на обговорення та затвердити проект рішення. Педагогічна рада не тільки досягла поставленої мети, а й допомогла виявити приховані конфлікти інтересів, проблеми координації між підрозділами колективу та напрацювати шляхи їх подолання. Пропонуємо сценарій проведення.

Педагогічна рада нестандартного формату

«Сесія синекторів»

Тема: «Спільна робота класного керівника, майстра виробничого навчання та вихователя з групою учнів».

Мета: визначити основні проблеми координації між функціональними одиницями: майстер виробничого навчання, класний керівник, вихователь, розробити шляхи покращення співпраці між ними, винести на обговорення та затвердити проект рішення.

Метод синектики – об'єднання різномірних елементів з метою отримання творчого, нестандартного результату в процесі колективного пошуку.

Хід педради

Учасники турніру заздалегідь об'єднані у 4 команди (класні керівники, майстри виробничого навчання, вихователі, експерти). Кожна команда вибирає капітана. Методист оголошує порядок та правила гри. Група експертів формує проект рішення. Критерії оцінювання: правильність, точність, оригінальність, швидкість активності учасників. Час на підготовку і представлення регламентований.

I раунд.

Методист: Психологічний портрет сучасного класного керівника, майстра-вихователя, який він? (жеребки). Завдання: створити портрет сучасного класного керівника, майстра, вихователя, вказавши: гностичні уміння; конструктивні уміння; організаторські уміння; комунікативні уміння; відношення до своєї професії; зовнішній вигляд. Час на підготовку 5 хв (*на екрані фотоспогади професійного та святкового життя колективу*).

II раунд. Рольова гра «Стилі керівництва».

Методист: Класний керівник, майстер, вихователь – керує колективом не простим, а колективом підлітків. Успіх керівництва будь-яким колективом визначається не лише окремими рисами керівника, а й їх інтегральним проявом у вигляді стилю керівництва. Стиль керівництва – це система засобів діяльності, особливостей діяльності керівника, що постійно повторюється, забезпечуючи реалізацію функцій управління з врахуванням конкретних умов. У вузькому розумінні – це особливості спілкування класного керівника, майстра, вихователя з учнями. Найбільш відомою

є типологія стилів, що була запропонована у 30-х роках американським психологом німецького походження Куртом Левіном. Згідно з цією типологією визначається 3 типи керівників: **демократи, автократи, ліберали** (команди визначають свій стиль методом жеребкування).

Методист: Зараз кожна команда інсценізує один із стилів у заданій ситуації. Час на підготовку 5 хв. (на екрані фотоспогади професійної та громадської діяльності колективу).

Ситуація 1. Вся група зібралася на виховну годину, а ті учні, які готували тему виховної години, не з'явилися. Ваші дії.

III раунд. «Скажи мені, хто я?»

Методист: Кожна група відповідає на 2 запитання (роздає запитання).

1. За що Ви вдячні своїм майстру і вихователю, (кл. керівникові і вихователю), (майстру і кл. керівникові)?

2. Чого Вам не вистачає в роботі вашого кл. керівника, (майстра), (вихователя)?

Група експертів напрацьовує проект рішення.

IV раунд «Рефлексія»

Методист: Не заради ностальгії наша педрада проходила під супровід цих чудових фотознімків. Ми маємо зрозуміти, що, не дивлячись на всі протиріччя, в нас дуже стійкий колектив. Ми всі одна сім'я. Більшість працюють тут не один десяток років. Уявіть, скільки ми б могли досягти, якби спрямували всю енергію обвинувачень на співпрацю.

А тепер визначимо переможців у жартівливих номінаціях, проаналізувавши фото: «Я люблю педради», «Агент 007», «Епатажна леді», «Містер Ікс», «Попелюшка року», «Суперблондинка» тощо.

Проект рішення (експертна група):

- класним керівникам і майстрам виробничого навчання регулярно відвідувати учнів за місцем проживання;

- вихователям посилити контроль за підготовкою учнів до уроків;

- налагодити координацію та співпрацю між майстрами виробничого навчання, класними керівниками та вихователями.

Висновки. Досвід проведення педагогічних рад інноваційної інтерактивної форми в ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниця» виявив чималу низку позитивних змін:

- відбувається ділове спілкування колег, яке є важливим підґрунтям інтересу до теми;

- підвищується практична спрямованість вирішення проблеми;

- забезпечується участь кожного педагога у роботі педради;

- розвивається творчий потенціал кожного члена педагогічного колективу;

- виникає потреба мати більш глибокі знання теорії, всебічної інформації про освітні процеси, тобто з'являється стимул займатися самоосвітою;

- тематика педагогічних рад нестандартної форми може охоплювати практично всі основні проблеми сучасної педагогіки;

- підвищується ефективність проведення педагогічної ради;

- з'являється додаткова можливість виявити творчо працюючих колег, носіїв нового педагогічного досвіду;

- підвищується заряд творчого мислення колективу – головний стимул професійного росту;

- формується позитивна мотивація педагогічної діяльності;

- створюється позитивний мікроклімат в колективі;

- зростає стабільність колективу.

Педагогічна рада означає «радитися», «тримати раду», що приносить педагогічному колективу радість і задоволення, упевненість і натхнення. Тому на сучасному етапі розвитку освіти, просто необхідно застосовувати інноваційні інтерактивні форми педагогічної ради задля підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу.

Список використаних джерел

1. Абрамович Л.М. Інноваційні форми проведення педагогічних рад. Всеосвіта [Електронний ресурс] / Л.М. Абрамович. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/innovacijni-formi-provedenna-pedagogicnih-rad-5665.html> / – Назва з екрана.

2. Вердіна С.В. Педагогічна рада: нестандартні форми / С.В. Вердіна, А.Г. Панченко. – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.

3. Голубенко М.К. Інноваційні форми ведення засідань педради / М.К. Голубенко; Київ: Шк. світ, 2009. – 128 с.

4. Казачінер О. Педрада «Діагноз: неуспішність. Причини неуспішності та шляхи подолання» / О. Казачінер // Початкова школа. – 2009. – № 12. – С. 51-52.

5. Хлебнікова Т.М. Ділова гра як метод активного навчання педагога / Хлебнікова Т.М. – Харків: Вид. група «Основа», 2003. – 80 с.

УДК 377:316.614

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ З ГРОМАДСЬКИМИ І ДЕРЖАВНИМИ УСТАНОВАМИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ УЧНІВ

Анотація. В статті розкриваються механізми соціалізації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, наведено перелік громадських та державних організацій з якими співпрацює Вінницький державний центр естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів та розкрито сутність та мета взаємодії.

Ключові слова: соціалізація, громадські та державні установи, виховна робота.

O.D. LISHCHUN COOPERATION OF THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS WITH PUBLIC AND STATE INSTITUTIONS AND THEIR EFFECT ON THE PUPILS SOCIALIZATION

Abstract. The article reveals the mechanisms of pupils' socialization in the vocational training institutions, lists of the public and state organizations with which the Vinnytsia State Center of Aesthetic Education the pupils in vocational training institutions is cooperating and the essence and purpose of the cooperation are revealed.

Key words: socialization, public and state institutions, educational work.

Вступ. Сучасні тенденції сьогодення, євроінтеграційні процеси в державі вимагають від професійної освіти конкурентоспроможних та висококваліфікованих фахівців, які будуть громадянами нашого суспільства та мати морально-ціннісний фундамент у будь-яких відносинах. Для успішного вирішення цієї проблеми велике значення має виховання у молодих людей таких особистісних якостей, завдяки яким вона поступово стає активним суб'єктом соціальної взаємодії, що спонукає її до подальшого особистісного розвитку та до активної участі у житті суспільства. Проте навчальним закладам необхідно забезпечити комплекс необхідних умов для соціального становлення учнівської молоді, яке відбувається під стихійним або цілеспрямованим впливом величезної кількості відповідних суспільних структур та інститутів.

Особистість людини формується та розвивається в результаті впливу багаточисленних чинників: об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або згідно з визначеною метою. При цьому сама людина не являє собою пасивну істоту, яка фотографічно відображає зовнішній вплив. Вона виступає як суб'єкт формування власної особистості, тобто становлення себе як соціальної істоти, яке проходить у результаті взаємовпливу на неї оточуючого середовища та системи виховання. У середовищі людина соціалізується. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству і соціальним групам, до яких він належить, а з другого – активно входить у систему соціальних зв'язків, завдяки яким і набуває соціального досвіду [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що проблеми соціалізації почали досліджуватися ще у XIX столітті. На початку XX століття цьому питанню присвятили свої праці Л. Буєва, Л. Виготський, І. Кон, А. Макаренко, Л. Рубінштейн, В. Сухомлинський. Цілком закономірне подальше посилення уваги учених до осмислення, правильного формулювання і розв'язання педагогічних проблем, що безпосередньо стосуються соціального становлення дітей і молоді. У цілому необхідно зазначити, що дане питання було в центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників (І. Бех, Д. Гослінг, І. Зверев, І. Єрмаков, А. Капської, Л. Коваль, О. Кононко, Х. Кройц, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, В. Мадзігон, В. Москаленко, А. Мудрик, Н. Ничкало, В. Оржеховська, Т. Розак, О. Савченко, С. Харченко, С. Хлебик, В. Циба і ін.).

Нам імпонує думка українського соціолога М. Лукашевича, який зауважує, що рівень вивченості проблем соціалізації навряд чи можна визнати таким, що задовольняє сучасні суспільні потреби. Остаточно не вивчено роль і можливості системи виховання щодо забезпечення успішної соціалізації, не з'ясовано рушійні сили, механізми соціалізації індивіда, проблеми професійної соціалізації тощо. Водночас рівень теоретичних напрацювань містить багато цінних, хоча й розрізнених ідей, думок, здогадок, які мають бути об'єднані в нових концептуальних підходах. Плідно відбувається пошук у напрямі вивчення адаптивних процесів людини у довкіллі [2]. Його дослідження є актуальним і на сьогодні, що свідчить про важливість подальшого вивчення проблем соціалізації учнівської молоді.

Мета статті: висвітлити деякі аспекти роботи в закладах професійної (професійно-технічної)

освіти, направлені на успішну соціалізацію учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи особливості виховної роботи в ЗП(ПТ)О ми вважаємо, що потрібно переглянути традиційні форми роботи та активізувати інноваційну діяльність із даного напрямку. Найефективнішим в процесі соціалізації учнівської молоді є запровадження педагогічних інновацій та добре продумані та сплановані заходи для учнів, із залученням до проведення окремих занять зацікавлених структур, які причетні до виховання учнів. Також неабияку роль відіграє активна участь представників закладів професійної (професійно-технічної) освіти у заходах, які організовують державні та громадські установи. Дані заходи, як показує практика, вирізняються нестандартними формами проведення та обговоренням найбільш актуальних для молоді питань, що формує додаткову мотивацію в учнів.

Вінницьким державним центром естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів налагоджено тісну співпрацю з державними та молодіжними громадськими організаціями, зокрема:

- *«Вінницький місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги».* В межах співпраці проводились заходи із залученням спеціалістів Центру з метою поширення інформації про право громадян на безоплатну правову допомогу та створення рівних можливостей доступу молоді до правосуддя.

- *ТОВ «Експертна юридична служба» у Вінницькій області.* З метою підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення, учнівська молодь взяла участь у соціальному проєкті «Всеукраїнський правовий диктант».

- *«Клініка, дружба до молоді», що працює на базі Вінницької міської дитячої поліклініки.* В рамках співпраці з представниками Центру медичної допомоги підліткам та молоді проводилась тренінгова робота, що була скерована на формування у молоді відповідальної поведінки у статевих міжособистісних відносинах, збереження репродуктивного здоров'я та підготовки до усвідомленого батьківства; проводились лекції та бесіди з підлітками (групові та індивідуальні) з питань статевого виховання, профілактики небажаної вагітності, інфекцій, що передаються статевим шляхом, збереження репродуктивного та сексуального здоров'я, підготовки до створення сім'ї.

- *Міжнародний благодійний фонд «Місія в Україні».* Спеціалісти Фонду проводили роз'яснювальну та профілактичну роботу серед учнівської молоді за програмою «Формування навичок безпечної поведінки серед молоді».

- *Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької облдержадміністрації та громадська організація Громадський центр «Форум».* В ЗП(ПТ)О міста було проведено цикл занять для учнів на тему: «Органи державної влади та їх повноваження», «Головні напрями діяльності депутата міської ради», «Торгівля людьми – це злочин», «Депутати Вінницької обласної Ради: інструкція для взаємодії». Також волонтеркою Корпусу миру США проводились тренінги з молодіжного лідерства.

- *Відділ реєстрації та систематизації нормативно-правових актів Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області.* П'ятий рік поспіль у Центрі працює правовий лекторій для учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти за участю представників Головного управління юстиції. В закладах професійної (професійно-технічної) освіти міста було проведено міні-лекції на теми: «Засади діяльності громадських організацій», «Поведінка учнів при затриманні представниками правоохоронних органів», «Адміністративна відповідальність неповнолітніх».

- *Вінницька обласна правозахисна організація «Джерело надії».* ЗП(ПТ)О другий рік було залучено до реалізації проєкту «Підвищення обізнаності вразливого населення Вінницької області щодо безпечної міграції та працевлаштування». Проведено тренінги: «Проблема торгівлі людьми: виклики сьогодення», «Навчання інтерактивним методикам роботи з протидії торгівлі людьми».

- *Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд «Будинок надії».* Працівники Центру та представники фонду в ЗП(ПТ)О систематично проводили заходи з розвитку особистості учня, особлива увага приділялась учням із категорії дітей, що опинилися в складних життєвих ситуаціях.

- *Вінницький міський центр зайнятості.* З метою популяризації послуг державної служби зайнятості як одного з механізмів інформування та працевлаштування молоді, вивчення методів пошуку роботи та самопрезентації, спільно з Центром зайнятості проводились «круглі столи» та семінари щодо сучасних аспектів працевлаштування учнівської молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти міста.

- *Служба у справах дітей Вінницької міської ради (відділ захисту прав дітей).* З метою привернення уваги громадськості, українського суспільства, до актуальних проблем для України і кожного громадянина в цілому, службою було організовано низку правових дебатів, до участі у яких

було залучено команди ЗП(ПТ)О міста. Приємно зазначити, що учасники закладів професійної освіти неодноразово займали призові місця та демонстрували досить високий рівень підготовки.

- *Вінницький національний технічний університет*. Учні ЗП(ПТ)О систематично беруть участь у наукових конференціях та заходах, організованих університетом, що сприяє розвитку та реалізації особистісного потенціалу учнівської молоді.

Вінницький державний центр естетичного виховання професійно-технічних навчальних закладів організовує заходи, в рамках співпраці з державними та громадськими організаціями, з найбільш затребуваних питань, що дає змогу актуалізувати потреби учнівської молоді в особистісному та професійному зростанні.

Висновки. Отже, провівши дослідження організаційно-педагогічних механізмів реалізації партнерства навчальних закладів із провідними соціальними інститутами в соціалізації учнівської молоді, можна зробити висновок, що соціально-педагогічна місія навчального закладу як агента соціалізації полягає в забезпеченні прав дитини, формуванні в неї необхідного адаптаційного потенціалу, створенні відповідних умов для її самореалізації, а також мінімізація негативних впливів соціуму на особистість шляхом використання сприятливих чинників соціального оточення.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания // Избр. психологические труды. В 2т. – М., 1980. – Т.1. 423 с.
2. Лукашевич, М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посіб. // Микола Павлович Лукашевич. – К. : ІЗМН. 1998. – 112 с.

УДК 377:37.091.31-059.2

Т.К. Мазур

майстер виробничого навчання першої категорії

Н.С. Коновалова

майстер виробничого навчання другої категорії

І.С. Сафронова

майстер виробничого навчання другої категорії

Л.М. Мінаєва

майстер виробничого навчання

Державний навчальний заклад «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О

Анотація. Автори статті розкривають основні особливості організації групової діяльності учнів. Також розглянуто основні форми групової навчальної діяльності. Навчання у співробітництві, кооперативне навчання, колективне навчання.

Ключові слова: *групова діяльність, форми групової діяльності, колективне навчання.*

T.K. MAZUR, N.S. KONOVALOVA, I.S. SAFRONOVA, L.M. MINAEVA FEATURES OF ORGANIZING THE GROUP ACTIVITIES OF PUPILS IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The authors of the article reveal the main features of organizing the pupils' group activities. There are also discussed the main forms of group training activities. Education in co-operation, cooperative learning, collective study.

Key words: *group activity, forms of group activity, collective study.*

Вступ. Україна як європейська держава зробила важливий крок на шляху до інтеграції освіти в загальноєвропейський простір. У контексті таких змін педагогічна освіта розглядається не лише як окрема унікальна галузь підготовки нової генерації викладачів, а як винятково важливий ресурс розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Однією з найважливіших умов модернізації освіти є підвищення якості фундаментальної підготовки педагогічних кадрів, яка є основою формування фахівця та оптимізує суспільний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій даної проблеми проводили такі фахівці, як О. Ляшенко, Т. Лукіна, Н. Ничкало та інші.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В їх основу покладено ідеї Ж.Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Й.Г. Песталоцці стверджував, що вмиле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню, а їх активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку.

Найбільший інтерес до групових форм навчальної діяльності спостерігається за останніх два десятиріччя. Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової роботи дали дослідження В.К. Дяченко, В.В. Котова, Г.О. Цукерман, О.Г. Ярошенко та ін.

Метою статті є показати переваги групової діяльності учнів ЗП(ПТ)О в навчально-виробничому процесі.

Виклад основного матеріалу. Навчання як процес цілеспрямованої передачі і засвоєння визначеного досвіду можна здійснювати по-різному. Систему форм навчальної діяльності на занятті становлять фронтальна, групова та індивідуальна діяльність. Вони пронизують увесь навчальний процес, їм властиві всі компоненти процесу навчання. Ці форми відрізняються одна від одної кількістю учнів і способом організації роботи.

Питання про групові форми навчальної діяльності в психолого-педагогічній літературі посідає важливе місце, тому що вони відкривають для учнів можливості співпраці, що є суттєвим для підготовки фахівців до роботи в ринкових умовах.

Цілісну систему навчальної діяльності учнів у ЗП(ПТ)О становлять фронтальна, індивідуальна та групова діяльність. З'ясуємо сутність і встановимо особливості групової навчальної діяльності на основі порівняння її з фронтальною та індивідуальною.

Індивідуальна форма організації навчальної діяльності передбачає, що кожен учень працює самостійно, темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів. Темп роботи залежить також від навчальних можливостей, підготовленості учнів. Індивідуальній навчальній діяльності не властива безпосередня взаємодія учасників навчального процесу між собою, а контакти з викладачем обмежені та нетривалі [2]. В індивідуальній навчальній роботі діяльність слабких учнів приречена на невдачу, тому в них є прогалини у знаннях, недостатня сформованість умінь та навичок навчальної самостійної роботи.

Фронтальна форма організації навчальної діяльності передбачає навчання однією людиною групи учнів. За такої організації навчальної діяльності кількість слухачів завжди більша, ніж тих, хто говорить. Усі учні в кожен момент часу працюють разом чи індивідуально над одним завданням із наступним контролем результатів [4, с. 107]. При цьому викладач організовує всю групу на роботу в єдиному темпі, прагне більш-менш рівномірно виливати на всіх учасників аудиторної роботи.

У фронтальній роботі надзвичайно складно забезпечити високу активність усіх учасників освітнього процесу. Складність виникає через те, що в довільно сформованих академічних групах існує істотна відмінність учнів за рівнем навчальних можливостей. Організуючи фронтальну роботу, викладач орієнтується, головним чином, на рівень середніх учнів. На нього розраховані темпи роботи, обсяг та рівень складності навчального матеріалу. Учні з низьким рівнем навчальних можливостей за таких умов неспроможні сприймати й осмислити матеріал у повному обсязі. Якщо ж знизити темп фронтальної роботи, то це негативно позначиться на сильних учнях. Розглядаючи фронтальну роботу, не можна не наголосити на її обмежених можливостях реалізації навчального спілкування учнів. Воно можливе лише з дозволу викладача, за його ініціативою і в незначній мірі.

Усі недоліки фронтальної та індивідуальної навчальної діяльності вдало компенсує групова (кооперативна).

Групова форма організації навчальної діяльності – це форма організації навчання у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою [6, с. 142]. За такої організації навчання викладач керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Групове навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми одногрупниками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Викладач в груповій навчальній діяльності керує роботою кожного учня опосередковано через завдання, які він пропонує групі, та які регулюють діяльність учнів. Стосунки між викладачем та учнями набувають характеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються за допомогою до нього. Це їхня спільна діяльність, яка, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Навчання у співробітництві, кооперативне навчання, колективне навчання – це технології, які передбачають спільну діяльність у здобутті нових знань, їх взаємодію у процесі виконання навчальних завдань. Особливістю цих технологій є те, що учні працюють разом, синтезуючи нові

знання [4, с. 67].

Необхідно звернути увагу на те, що всі зазначені проблеми потребують чітко організованої, кропіткої та професійної підготовки викладача в процесі організації групового навчання учнів. В умовах групового навчання змінюється роль викладача, він виконує функцію наставника, помічника, організатора їх спільної діяльності. Організація викладачем групової роботи передбачає такі завдання: визначити мету та характер спільної діяльності; розподілити учнів на групи; забезпечити зворотній зв'язок між групами; спостерігати за роботою учнів і, в разі необхідності, коригувати їх дії; підводити підсумки, узагальнюючи здобуті учнями рішення та положення; забезпечити кожному можливість проявити себе в межах створеної групи; створити атмосферу довіри та зацікавленості.

Аналіз останніх досліджень показав, що особливу увагу від викладача потребує розподіл обов'язків та прав членів групи, який не слід здійснювати, керуючись тільки організаторськими здібностями або високою суспільною активністю членів групи. Можна звернути увагу на індивідуальні особливості кожного учня, на здібності, притаманні лише йому та організовувати їх діяльність, керуючись цією інформацією.

У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що в цій роботі слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ і завдань на 25-30% більше, ніж у фронтальній роботі. Групова робота сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня [2].

Групова навчальна діяльність виконує й організаційну функцію. Полягає вона в тому, що учні вчаться розподіляти обов'язки, вчаться спілкування один з одним, розв'язують конфлікти, що виникають у спільній діяльності. У груповій роботі кожен бере на себе певні функції викладача і виконує їх.

Висновки. Групова навчальна діяльність учнів на заняттях має значні переваги у порівнянні з іншими методами, бо вона допомагає створювати на занятті умови для формування позитивної мотивації навчання; дає можливість здійснювати диференціацію навчання; сприяє виробленню вмінь співпрацювати з іншими; забезпечує високу активність; реалізує природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці; підвищує результативність навчання та розвиток учнів.

Список використаних джерел

1. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці // Рідна школа. - 2011. - №9. - С. 15-19.
2. Інтерактивні методи навчання у підготовці спеціалістів для банківської системи України: 3б. наук, праць. - Суми - Харків, 2011. - 250 с.
3. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. - 2012. - №5/6. - С. 83-89.
4. Освітні технології. Навч.-метод. посібн. За ред. докт. пед. наук О.М. Пехоти – К.: «А.С.К.», 2014 – 255 с.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. / О. Пометун, Л. Пироженко – К: А.С.К., 2002. – 136 с.
6. Ярошенко О.Г. Проблеми групової навчальної діяльності школярів: дидактико-методичний аспект / О.Г. Ярошенко – К.: СТАНІЦА, 1999. – 245 с.

УДК 172.4

Т.М. Медведєва

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

*Навчальний пункт Аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління
Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Вінницькій області*

ЕТИКА МІЖНАРОДНИХ ДІЛОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті розглянуто сучасний етап розвитку професійної (професійно-технічної) освіти у контексті професійно-етичної виховної спрямованості. З'ясовано, що професійна діяльність майбутніх фахівців передбачає ефективну мовленнєву, соціокультурну взаємодію, пристосувань до зміни зовнішніх і внутрішніх обставин, тому актуальним постає формування культури ділового спілкування, що слугує базою культурного самовдосконалення особистості в професійній діяльності. Розв'язання цього завдання потребує перегляду, пошуку, обґрунтування, розробки і впровадження нових підходів до системи формування культури ділового спілкування майбутніх фахівців.

Ключові слова: культура ділового спілкування, етика, обмін інформацією, професійна діяльність, професійна культура, професійне спілкування.

T.M. MEDVEDEVA ETHICS OF INTERNATIONAL BUSINESS MEETINGS AS A COMPONENT OF A

SPECIALIST'S PROFESSIONAL CULTURE

Abstract. *The article deals with the current stage of the vocational education's development in the context of vocational and ethical educational orientation. It is revealed that the professional activity of future specialists involves effective linguistic, socio-cultural interaction, adaptations to changes in external and internal circumstances, therefore the formation of a business communication culture is actual, which serves as the basis for cultural self-perfection of the person in professional activity. The solution of this problem requires review, search, justification, development and introduction of new approaches to the system of forming the business communication culture of future specialists.*

Key words: *culture of business communication, ethics, information exchange, professional activity, professional culture, professional communication.*

Вступ. Культура спілкування у вузькому розумінні слова – це сума набутих людиною знань і вмінь та навичок спілкування, які створені та прийняті в конкретному суспільстві на певному етапі його розвитку. Проблема ділового спілкування розглядається здебільшого в контексті підприємницької та управлінської діяльності. Проте ділове спілкування виникає між людьми у процесі виконання професійної діяльності, що відображається у спілкуванні, накладає на нього певні відбитки.

Слід констатувати, що професійне спілкування формується в умовах конкретної діяльності, а тому певною мірою вбирає в себе її особливості, є важливою її частиною, засобом цієї діяльності. У професійній культурі спілкування можна виокремити загальні норми спілкування, що зумовлюються характером суспільного ладу і ґрунтуються на здобутках минулого і сучасного. Водночас ця культура має індивідуальний характер і проявляється у способах спілкування, що їх обирає суб'єкт у певних ділових ситуаціях щодо конкретних людей. На думку більшості авторів, ділове спілкування характеризується низкою специфічних властивостей та особливостей, які краще визначати порівняно з іншими видами спілкування. Характерною рисою ділового спілкування є те, що в ньому всі суб'єкти спілкування виступають в офіційних статусах, учасники орієнтовані на досягнення певної ділової домовленості – вербальної чи невербальної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі накопичений достатній потенціал для вирішення наукових і практичних завдань, пов'язаних із проблемою формування професійно-етичної культури фахівця. Так, у дослідженнях В.Г. Бочарової, І.Ф. Ісаєва, А.В. Мудрика, В.О. Сластьоніна, О.І. Холостової і ін. проаналізовано деякі аспекти професійної підготовки і, зокрема, формування професійної культури фахівця.

Метою статті є визначення особливостей етики міжнародних ділових зустрічей, що сприяють підвищенню ефективності формування професійно-етичної культури фахівця.

Виклад основного матеріалу. Система професійної (професійно-технічної) освіти покликана не лише сприяти студентів в процесі придбання професійних знань, умінь, навичок, а й допомогти вибрати і збудувати власний світ особистісних і професійних цінностей. Однією з найважливіших складових професійної соціалізації сучасних студентів, майбутніх фахівців, є формування професійної культури, яку можна характеризувати як вираження зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, що продуктивно реалізовується в професійній діяльності. Етика ділових відносин є основою спілкування на рівні індивідуумів, між націями, й на глобальному рівні.

Сучасна етика міжнародних ділових зустрічей – це зведення норм поведінки в бізнесі та вимог, які ставить суспільство до роботи підприємця, його соціального образу та характеру взаємовідносин із середовищем. У деяких зарубіжних ділових колах вважають, що стиль ділової поведінки в Україні відрізняється необов'язковістю і неакуратністю, відсутністю звички тримати слово. Навіть кращі представники ділової еліти, урядовці, нерідко програють у контактах із потенційними зарубіжними партнерами, тому що просто не знають основ етики ділових стосунків.

Будь-яка зустріч, а тим більше міжнародна, ділова – проводиться з певною метою. Саме спілкування у діловій практиці, як правило, підтримується взаємною зацікавленістю, щоб задовольнити зацікавленість сторін і організовується зустріч. Критеріями оцінки результатів взаємодії, окрім досягнення бажаної мети, виступають фактори, що відображають ресурсні витрати учасників, час, ступінь напруженості і характер відносин між ними [2, с. 45].

Організація зустрічі з іноземцями вимагає особливої ретельності. До такої зустрічі потрібно, безперечно, готуватися завчасно, передбачивши всі елементи програми їх перебування: порядок зустрічі, персональний склад учасників, участь представників преси, вітальні промови, розміщення у готелі, ділова частина, відвідування культурних об'єктів, поїздки по країні, неофіційні прийоми, проводи.

Щоб ефективно провести ділову зустріч, до неї необхідно серйозно підготуватись і продумати все до дрібниць. Про ділову зустріч прийнято домовлятися заздалегідь, при цьому відрізок часу між домовленістю і самою зустріччю залежить від конкретних обставин та її програми. Протоколом передбачаються такі основні моменти домовленості: предмет ділової зустрічі, місце проведення,

часові межі, кількість учасників, матеріали для обговорення та підсумкові документи зустрічі.

Предметом ділової зустрічі є питання, що виносяться на обговорення, тематичні рамки переговорів, перелік проблем, які розглядатимуться, тощо. Переговори, як правило, проводяться для вирішення питань про спільну діяльність, про зміни форм цієї діяльності чи для того, щоб припинити співробітництво, коли умови чи підходи однієї із сторін не задовольняють іншу з тих чи інших причин і т.п.

Проводяться ділові переговори, як правило, у службових приміщеннях їх учасників (у своїй фірмі чи у партнера), хоча можливе їх проведення на нейтральній території чи, завдяки розвитку засобів комунікації, – дистанційно. Ініціатор зустрічі пропонує (але не нав'язує) свій варіант, однак останнє слово про місце проведення залишається за запрошеною стороною. Ділове спілкування може здійснюватися не тільки за столом переговорів, але й у неофіційній обстановці, коли в атмосфері невимушеності і з певним елементом конфіденційності є нагода поділитися сумнівами і висловити критичні зауваження, не ризикуючи викликати незадоволення партнера, згладити суперечності, що виникли. Для цієї мети існують позаміські ділові клуби для бізнесменів [3, с. 187].

Перший крок до успіху ділової зустрічі – це правильний вибір часу і дня тижня. При зустрічі вічна-віч необхідно брати до уваги обставини ділового життя партнера і його біоритми [1, с. 56]. Домовляючись про зустріч, рекомендується обумовлювати і кількість її учасників. Звичайно це робиться, виходячи з принципу рівної чисельності делегацій з обох сторін. Згідно з протоколом, право на участь у перемовинах, крім керівника, надається також особам, які внесені до списку. У протокольному списку зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи і посада учасника. При необхідності на переговорах з іноземними партнерами в протокольних списках наводяться короткі відомості про сферу діяльності та інтереси кожного учасника, тему майбутнього виступу. Протокольними списками обмінюються до початку зустрічі. Якщо ж списки завчасно не складені, то для того, щоб володіти інформацією про учасників зустрічі, сторони обмінюються візитними картками.

Підбір складу і рівня учасників переговорів залежить від значення, яке надають зустрічі, характеру угоди і культурного рівня сторін. Китайські делегації на переговорах відрізняються, наприклад, чисельністю, в той час, як американці віддають перевагу невеликим групам. У деяких партнерів може викликати побоювання наявність юриста, оскільки це може бути пов'язане із судовими справами. Найбільш ефективні, як показує досвід, переговори «один на один». Якщо ж планується кілька учасників делегації, то слід призначити керівника, який відповідатиме за діяльність всієї групи в цілому і кожного учасника зокрема [2, с. 116].

Майбутня зустріч чи переговори передбачають завчасну підготовку матеріалів. При цьому слід розрізняти кілька категорій документів, які обговорюються у ході зустрічі. Перша відображає позицію учасника зустрічі з широкого кола питань і, як правило, містить рекомендації щодо питань, які будуть розглядатися. Друга – це проекти різних угод, протоколів договорів, які пропонуються як основа для проведення переговорів. Третя – проекти резолюцій чи угод про наміри. Проекти використовуються як для проведення консультацій з місцевою клієнтурою, так і для вироблення прийнятної позиції на переговорах.

Досвідчені менеджери збирають також дані про кон'юнктуру своїх партнерів, їхню поведінку на ринку протягом останніх місяців чи років. Безперечно, це вимагає великих зусиль, знань і часу, але у підсумку така праця себе виправдовує.

Основними вимогами до приміщень для ділових зустрічей є чистота і порядок. Повинно бути не душно і не шумно; саме приміщення перед зустріччю треба добре провітрити. Підготовкою приміщень для ділових зустрічей звичайно займаються або спеціально призначені працівники фірми, або запрошені спеціалісти. Столи для переговорів часто покриваються традиційною скатертиною. На столах розкладаються для кожного учасника блокноти, ручки і проспекти. Стільці чи крісла мають бути зручними і в достатній кількості. Вздовж столу для переговорів заведено розставляти групами пляшки з мінеральною водою. Біля них ставлять чисті склянки і приладдя для відкривання.

Представники різних народів, зустрічаючись, різними способами вітають один одного. Вітання – найбільш розповсюджений звичай в діловому спілкуванні і вимагає тактовності. Кожному народу, кожній соціальній групі властива своя манера привітання. Наприклад, монголи проявом ввічливості вважають потирання носа, а в Новій Зеландії вітають один одного, дотикаючись носами. Серед народів Нігерії проявом поваги є дотик лобом до підлоги. В Японії застосовуються три види поклонів: найнижчий, середній – під кутом 30° і легкий – під кутом 15°. На Сході характерною ознакою привітання є нахил корпусу з одночасним викиданням рук. В Європі звичайно вітають один одного, трохи підіймаючи лівою рукою капелюх і роблячи легкий уклін головою. Порушенням етикету є шумні, нестримані привітання [3, с. 118].

Питання про офіційну мову переговорів не виникає, коли партнери можуть говорити однією

мовою. Якщо ж сторони представляють різномовні держави, питання про офіційну мову переговорів треба вирішити завчасно. Російська мова найбільш прийнятна в спілкуванні між партнерами з держав колишнього СРСР і Східної Європи. У Британській співдружності націй і США говорять англійською. Іспанською мовою спілкуються в більшості країн Південної Америки, крім Бразилії. Французька визнається офіційною мовою в Бельгії, Гаїті, Люксембурзі і Швейцарії. Говорять французькою мовою також у середземноморських країнах і в деяких африканських державах.

У більшості випадків різномовні учасники переговорів звертаються до послуг перекладачів. Потрібно підібрати такого перекладача, який міг би забезпечити правильність і точність перекладу повідомлення. Знавці іноземних мов, які здатні передати всі нюанси і тонкощі, закладені в словах виступаючого, ціняться дуже високо.

Однією з форм ділових зустрічей є прийоми, основи організації яких необхідно знати як бізнесменам, підприємцям, так і менеджерам будь-якого рівня. Прийоми – це зібрання запрошених осіб, де гостям пропонують різні страви і створюють умови для спілкування і знайомства, відпочинку, ритуальних процесій і церемоній. Прийоми влаштовуються у зв'язку із завершенням якої-небудь видатної події, на національні свята, релігійні та професійні святкування, ювілейні дати, проведення важливих заходів: виставок, конференцій, симпозіумів, випуску ювілейного видання чи моделі, отримання великого виграшу, на честь прибулої на фірму іноземної делегації чи високого гостя, а також в іншому запланованому порядку [3, с. 120].

Міжнародні ділові зустрічі є складним процесом, опосередкованим цілісною несумісністю національних бізнес-культур. Вони повинні відбуватися так, щоб не виник міжкультурний конфлікт, спричинений зіткненням різних уявлень про належну поведінку. Нормативна база бізнес-етикету пронизує майже всі складові ділового спілкування, адже він регламентує порядок зустрічі партнерів, ділову бесіду, переговори тощо.

Висновки. Зі вступом економіки України в міжнародний ринковий простір збільшилась і кількість ділових контактів з іноземними партнерами з різних видів співробітництва, яке передбачає, насамперед, особисті контакти. Міжнародні ділові зустрічі можливі лише за наявності знання основних правил, етичних норм і традицій ділових стосунків, що базуються на дипломатичному протоколі, а також на національно-культурних і етнічних відмінностях ведення переговорного процесу. Ділове спілкування із зарубіжними партнерами ґрунтується на загальних закономірностях процесу спілкування і ділового спілкування зокрема. Ділове спілкування із зарубіжними партнерами має певні особливості, в основі яких лежать культурологічні чинники.

Список використаних джерел

1. Дудник Н. Педагогічна етика: навч. посіб. / Н. Дудник. - Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2012. - 216 с.
2. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин / Ю.І. Палеха. – К.: «Кондор», 2008. – 210 с.
3. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків / І.А. Сайтарли. – К.: Академвидав, 2007. – 240 с.

УДК 377:37.091.12:005.963

Л.В. Мусій
заступник директора

О.О. Лісниченко
методист першої категорії

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області
В.О. Хомрійчук

заступник директора з виховної роботи

Державний навчальний заклад «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті розглядається розвиток професійної компетентності педагогів-початківців під час здійснення ними професійної діяльності на робочих місцях. Визначаються основні етапи входження молодих педагогів у професію та управління розвитком їхньої професійної компетентності. Розкриваються особливості кожного етапу управління.

Ключові слова: компетентність, навчально-виховний процес, нормативно-правові документи.

L.V. MOUSSII, O.O. LISNICHENKO, V.O. KHOMRIICHUK THE MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT BEGGINER THEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCE

Abstract: The article deals with the development of the professional competence of beginner teachers during their

professional activity. The main stages of entry beginner teachers' into the profession and management of their professional competence development are determined. The features of each stage of management are revealed.

Key words: *competence, educational process, normative documents.*

Вступ. Для Нової української школи характерними є пошуки нових моделей взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, розробка нового змісту освіти та нових педагогічних, інформаційно-комунікаційних і управлінських технологій. Запровадження державних освітніх стандартів та рівневої вищої освіти, зокрема педагогічної, вимагає перегляду підходів до підготовки та професійної діяльності педагога, оскільки саме йому належить ключова роль у досягненні успіху всіх започаткованих в освіті інновацій та реформ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням даної проблеми займалися такі фахівці, як Н. Василенко, Р. Гуревич, М. Кисіль, Н. Ничкало.

Метою статті є допомога педагогам-початківцям входженню у професію та управління розвитком їх професійної компетенції.

Виклад основного матеріалу. Педагог виступає як суб'єкт соціально-педагогічних реформ, розробник і керівник навчально-виховних проєктів, лідер, діагност, консультант і організатор навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Особливо це стосується молодих педагогів, бо саме від них значною мірою залежить розвиток сучасної освітньої системи в країні, оскільки вони через нестандартність та незаангажованість мислення, відкритість до інновацій, здатність до застосування нового під час викладання навчальних предметів, спроможні принести в цю галузь свіжі ідеї та погляди.

Сьогодні проблема визначення змісту і форм роботи з молодими викладачами є предметом наукових дискусій не лише між психологами, соціологами та педагогами, а й між спеціалістами-практиками. Особливо гострим це питання є для суб'єктів управління ЗП(ПТ)О, які працюють із молодими викладачами, навчально-методичних центрів професійної освіти, директорів та їх заступників з навчально-виховної роботи, голів методичних комісій, керівників творчих груп, наставників. Саме вони здійснюють безпосереднє та опосередковане управління розвитком професійної компетентності молодих педагогів, надають їм необхідну підтримку та забезпечують контроль за їх професійною діяльністю.

Розвиток професійної компетентності молодих педагогів розпочинається під час навчання у закладах вищої освіти, а продовжується під час здійснення ними професійної діяльності на робочих місцях. У наукових дослідженнях доведено, що педагогічна діяльність молодих викладачів у ЗП(ПТ)О починається із входження у професію, що складається з кількох етапів:

- 1) ознайомлення з вимогами до професійної діяльності в даному навчальному закладі;
- 2) встановлення відповідності між рівнем готовності педагога до виконання професійних завдань та вимогами до професійних обов'язків навчального закладу;
- 3) подолання труднощів на початку педагогічної діяльності [1, с. 99].

На першому етапі викладачі ретельно вивчають нормативно-правові документи, які регламентують діяльність навчального закладу та кожного його суб'єкта, визначають завдання навчально-виховного процесу. Встановлено, що законодавчу базу професійної діяльності викладачів навчальних закладів складають Закон України «Про освіту», укази Президента України і постанови Кабінету Міністрів України, накази та розпорядження Міністерства освіти і науки, регіональних органів управління освітою, місцевих органів влади та трудове законодавство, які визначають правові, організаційні та фінансові засади діяльності педагогічних кадрів. Існуючі нормативно-правові документи, які регламентують діяльність молодого педагога, на основі системного аналізу науковці та педагоги-практики об'єднали у дві групи: декларативні та регулятивні.

Змістовний аналіз усіх документів (загальною кількістю близько 20) дає змогу до першої групи віднести документи переважно імперативного характеру, а саме: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національну доктрину розвитку освіти України, Державний стандарт базової та повної середньої освіти, Державну національну програму «Освіта. Україна ХХІ століття», Державну програму «Вчитель», Концепцію профільного навчання, Концепцію національного виховання, інші концепції навчання та виховання учнів. До другої групи належать документи консультативного характеру: Положення про навчальний заклад, Типові правила внутрішнього розпорядку для працівників навчально-виховних закладів України, Типове положення про атестацію педагогічних працівників, накази та інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України тощо.

Кожний навчальний заклад, керуючись документами другої групи, розробляє внутрішні нормативні документи: Статут, Правила внутрішнього розпорядку, вимоги до санітарно-гігієнічного

режиму, Правила з охорони праці та безпеки життєдіяльності, посадові обов'язки викладачів, класних керівників, завідувачів навчальними кабінетами. Структурний аналіз зазначених документів засвідчив, що у Статутах навчальних закладів детермінуються права й обов'язки; відповідальність педагогічних працівників та показники, які безпосередньо та опосередковано регулюють їхню діяльність; діяльність навчального закладу; структура і завдання навчально-виховного процесу. У Правилах внутрішнього розпорядку зазначаються обов'язки викладачів, які стосуються відносин з адміністрацією закладу як роботодавця: порядок прийому та звільнення, умови укладання трудових угод, позаурочної роботи, заохочення успіхів та стягнення за порушення.

На другому етапі входження молодих педагогів у професію представниками адміністрації навчальних закладів (заступниками директора з методичної та навчальної роботи, завідувачами методичних об'єднань) проводяться різноманітні заходи з метою отримання первинної інформації щодо рівня їх готовності до виконання професійних обов'язків. Встановлено, що у процесі входження у професію важливе значення має професійна адаптація молодих викладачів – процес пристосування з початку трудової діяльності у навчальному закладі до організації навчально-виховного процесу, традицій та стилю роботи колективу [1, с. 3]. Аналіз функціонування ЗП(ПТ)О показав, що важливу роль у позитивній адаптації відіграє ознайомлення із засадами діяльності закладу, традиціями педагогічного колективу та особливостями контингенту учнів. Це дає змогу молодим педагогам зрозуміти і прийняти правила міжособистісних стосунків з учнями та колегами, приєднатися до внутрішньої культури навчального закладу, дотримуватися в подальшому єдиних педагогічних вимог.

На третьому етапі молодих викладачів залучають до практичної діяльності різного змісту, а саме: викладання предметів (у 85% випадках – двох або декількох), класного керівництва (90% молодих викладачів), завідування навчальним кабінетом (35% респондентів), ведення гуртків (15% з опитаних). Характеристика представлена за результатами дослідження Е. Соф'янець [3, с. 67].

Впродовж третього етапу викладач повинен навчитися: розробляти календарно-тематичне планування з урахуванням вимог навчальних програм, сценарії або технологічні карти навчально-розвивальних заходів із урахуванням результатів вхідного контролю знань учнів, тестові та індивідуальні завдання для проміжного контролю та різнорівневі роботи для тематичного контролю навчальних досягнень учнів, плани уроків різних типів, сценарії позаурочних заходів; перевіряти зошити учнів, вести документацію (класні журнали, журнали роботи гуртків); складати психолого-педагогічні характеристики на учня, групу; надавати консультації з навчального предмета; аналізувати навчальні заняття, результати власної педагогічної діяльності, досягнення у навчанні, вихованні та розвитку учнів, стан сформованості учнівського колективу.

Управління розвитком професійної компетентності молодих викладачів на всіх етапах їх входження у професію адміністрацією навчальних закладів здійснюється таким чином: на першому етапі – з'ясування стану сформованості (початкового, базового рівня) професійної компетентності; на другому етапі – виявлення слабких місць у загальній та фаховій підготовці; на третьому етапі – вивчення практики роботи молодого педагога, що склалася за період роботи у навчальному закладі [2, с. 35].

Тривалість етапів входження в професію різна: якщо перший і другий етапи у більшості випадків відбуваються впродовж одного місяця (як правило – серпня, коли молоді викладачі приступають до роботи), то третій етап може тривати декілька років. Тривалість та успішність входження в професію зумовлюється, у першу чергу, власними бажаннями і прагненнями молодих педагогів, їх особистісними якостями та мотивацією професійної діяльності. Продуктивність входження в професію посилюється при активній участі у цьому процесі адміністрації ЗП(ПТ)О та Навчально-методичних центрів.

Висновки. Отже, процес входження молодих викладачів у професію та цілеспрямований розвиток їхньої професійної компетентності продовжується від одного до чотирьох років, його зміст і тривалість безпосередньо залежать від початкового, базового рівня професійної компетентності, важливу роль у цьому процесі відіграє цілеспрямоване управління з боку директорів та їх заступників з навчально-виховної роботи, голів методичних об'єднань, керівників творчих груп, наставників. Дослідження теоретико-методичних основ організації цього процесу є завданням подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Мороз О.Г. Професійна адаптація молодого вчителя: навч. посібник. / О.Г. Мороз. - Київ: НПУ, 2000. - 99 с.
2. Онаць О.М. Практика формування професійної компетентності молодого вчителя / О.М. Онаць // Шлях освіти. - 2017. - №3. - С. 34-39.
3. Соф'янець Е.М. Зміст і структура професійної компетентності педагогічних кадрів / Е.М. Соф'янець // Післядипломна освіта в Україні. - 2004. - №1. - С. 64-70.

УДК 377:638.1-057.86

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНОГО ЦЕНТРУ З ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «БДЖОЛЯР»

Анотація. У статті висвітлено і обґрунтовано діяльність та перспективи розвитку навчально-практичного центру професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця з підготовки кваліфікованих робітників за професією загальнодержавного значення «Бджоляр».

Ключові слова: бджільництво, бджоляр, перепідготовка, підвищення професійної кваліфікації.

V.M. NAGORNIY ACTIVITY AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF EDUCATIONAL AND PRACTICAL CENTER FOR PREPARATION OF QUALIFIED WORKERS BY PROFESSION «BEEKEEPER»

Abstract. The article outlines and substantiates the activity and development prospects of educational and practical center of the vocational school №14 Voronovitsa village for the training of skilled workers by the profession of national significance «Beekeeper».

Key words: beekeeping, beekeeper, retraining, improvement of professional qualification.

Вступ. Основною метою підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічному училищі №14 смт Вороновиця є формування досвідченої, конкурентоспроможної, розвиненої особистості, готової до реалій сьогодення, до вимог ринку праці. З цією метою в 2018 році на базі нашого навчального закладу було створено структурний підрозділ «Навчально-практичний центр для підготовки кваліфікованих робітників із професії загальнодержавного значення «Бджоляр» (далі – НПЦ).

В нашому училищі історія професії «Бджоляр» розпочалася з 1990р., коли до складу професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця ввійшла Гуменська філія.

Гуменська філія – це була одна з найстаріших сільськогосподарських шкіл у Вінницькій області, заснована ще в 1902р. як практична школа садівництва, столярної справи і землеробства. Пізніше з організацією колгоспів школа почала для них підготовку кадрів масових професій: техніків-тваринників, техніків-полеводів, садоводів, бджолярів і лаборантів молокоприймальних пунктів. В роки Другої світової війни школа не функціонувала. Її приміщення певний час німецькі окупанти використовували для своїх потреб. В повоєнні часи школа відновила свою роботу. Вперше в 1957р. відбувся випуск молодших фельдшерів, а в 1961р. – молодших фельдшерів і техніків штучного осіменіння сільськогосподарських тварин, в 1965 р. – техніків-бджолярів [7, с.261].

З 1983р. школа перейшла в систему профтехосвіти, спочатку як філія Зозівського училища №33, а з 1990р. стала філією Вороновицького професійно-технічного училища №14. Підготовку кваліфікованих робітників продовжували здійснювати за такими професіями: «Пасічник» та «Оператор з ветеринарної обробки тварин».

В 2000р. філія як навчальна одиниця профтехосвіти припинила навчальну діяльність і була реорганізована в практичне навчальне господарство, а навчання учнів продовжувалось у Вороновицькому професійно-технічному училищі №14.

Протягом трьох десятиліть було підготовлено біля тисячі кваліфікованих робітників за професією «Бджоляр».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на значні напрацювання і зацікавленість вчених до стратегічного піднесення бджільництва в Україні, є багато проблем в галузі. Насамперед, це пов'язано із відсутністю джерел фінансування для інноваційного розвитку та технологічного оновлення, підготовки та перепідготовки кваліфікованих робітників для галузі. Оцінка сучасного стану галузі бджільництва України свідчить, що країна входить до п'ятірки головних виробників меду за валовим обсягом виробництва та споживання цього продукту на душу населення. У результаті виробництва високоякісної продукції за умов створення відповідного рівня сертифікації, навчання кадрів, розвитку фермерських та приватних господарств галузь бджільництва України може гідно конкурувати на міжнародних ринках.

Так сучасні українські дослідники М. Гунько, В. Євстаф'єва, В. Поліщук, Г. Самчук серед основних проблем розвитку галузі бджільництва в Україні визначили зосередженість пасік у приватному секторі, незначні їх розміри, недостатня концентрація, неконтрольований обмін племінним матеріалом, захворювання бджіл [2, 4, 9]. Вчені вважають, що для українських бджолярів

відкриваються нові перспективи, так як поступова Євроінтеграція створює можливість виходу продуктів бджільництва на нові ринки держав ЄС. Зважаючи на значну зацікавленість вчених до стратегічного піднесення бджільництва, пошук науково-практичних шляхів для забезпечення розвитку галузі є беззаперечно актуальним напрямом дослідження.

Інші дослідники проблем галузі бджільництва встановили, що нинішня ситуація галузі бджільництва країн ЄС характеризується зростанням собівартості виробництва, сильною конкуренцією дешевого імпорту меду з третіх країн, масовою загибеллю бджолиних сімей, ураження їх хворобами та шкідниками в поєднанні із збідненням медоносних угідь. Для усунення негативних впливів перелічених чинників та підтримки галузі діють Національні програми розвитку бджільництва у кожній країні-члені ЄС. Фінансування цих програм на 50% здійснюється з фондів ЄС. Розподілом фінансів займаються уряд країни та громадська Асоціація бджолярів. Основними напрямами розвитку галузі є: підготовка саме таких кваліфікованих кадрів, які б були конкурентоздатними на сучасному ринку праці і готовими застосовувати свої знання і вміння на практиці.

Метою даної статті є висвітлення діяльності та перспектив розвитку навчально-практичного-центру з підготовки кваліфікованих робітників за професією «Бджоляр» на базі професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця.

Виклад основного матеріалу. Взагалі, бджільництво в Україні – дуже добре розвинена галузь сільського господарства, яка має довгу історію, що сягає доби Київської Русі. Бджільництво – це не тільки приємний відпочинок, але й ще дохідна галузь сільського господарства.

Сьогодні світове виробництво меду становить 1,5млн.т на рік, і на частку України припадає 5%. За даними FAO, Україна з 2008 року займає перше місце з виробництва меду серед країн Європи (з валовим збором до 75 тис. т). Усього людей, які займаються розведенням бджіл і виробництвом меду, близько 700 тис. – 1,5% від населення нашої країни. Споживання меду в Україні на душу населення становить 1,2 кг на рік, що є одним із найвищих показників у світі [2, 6, 9, 10]. Аналітики в один голос заявляють, що виробництво меду – вигідна справа. Вітчизняні підприємці, які займаються бджільництвом, отримують майже 100%-й прибуток. На сьогодні українські бджолярі докладають величезних зусиль для того, щоб не тільки займати провідні позиції на світовому ринку меду щодо його виробництва, але й зробити Україну одним із найбільших медових експортерів [6].

З потребами в продуктах бджільництва сьогодні, як ніколи, розвивається промислове ведення бджільництва. Тому, в останні роки стрімко зростає кількість бажаючих отримати професію «Бджоляр» незалежно від віку, статі та професій, здобутих раніше. Зважаючи на незначну кількість закладів, які готують спеціалістів із бджільництва, постає потреба у їх збільшенні.

Сьогодні в Україні на загальнодержавному рівні визначено ключові пріоритетні напрями, які включають розвиток 19 спеціальностей. І нам дуже приємно, що Урядом України передбачено державну фінансову підтримку для розвитку значимих професій на загальнодержавному рівні, до яких також належить бджільництво. Так як професія «Бджоляр» увійшла в даний перелік, наш новостворений НПЦ має можливість проводити первинну професійну та професійно-технічну підготовку кваліфікованих робітників для усієї України.

Наразі в НПЦ здійснюється первинна професійна підготовка 22 учнів із професії «Бджоляр» та здійснено підготовку документів на отримання ліцензії для професійно-технічного навчання (перепідготовка, підвищення професійної кваліфікації, стажування). Також налагоджується співпраця з центрами зайнятості для здійснення перепідготовки незайнятого населення.

Серед низки важливих завдань НПЦ є:

- створення умов для проведення виробничого навчання на сучасній навчальній пасіці з використанням сучасних технологій у веденні бджільництва;
- проходження виробничої практики на пасіках різних форм власності, в тому числі на найбільших промислових пасіках України та на навчальній пасіці нашого НПЦ;
- організація та проведення курсової перепідготовки та підвищення професійної кваліфікації, стажування працівників сільськогосподарського виробництва, фермерів, а також викладачів та майстрів виробничого навчання;
- проведення постійних консультацій із практичної підготовки працівників аграрного сектору економіки регіону, їх інформаційне забезпечення;
- пропагування сучасних технологій, досягнень науково-технічного прогресу в галузі бджільництва та їх впровадження у виробництво.

Робота НПЦ базується на основі Положення, яке затверджене директором навчального закладу і погоджене заступником директора Департаменту освіти і науки Вінницької облдержадміністрації – начальником управління професійної освіти, інноватики та науки у Вінницькій області. Розроблений

графік проходження практичного навчання учнями та слухачами НПЦ. При НПЦ функціонує інформаційно-консультативний пункт. Відповідно до вимог складені розклади проведення занять, а також ведуться журнали їх обліку.

Програма навчання передбачає набуття спеціальних біологічних, агрономічних, економічних знань, методів розведення та утримання бджіл, захисту бджолиних сімей, набуття практичного досвіду.

Кадровий потенціал НПЦ – це кваліфіковані фахівці належного професійного рівня з вищою та базовою, спеціальною освітою, що мають високу спеціальну підготовку і досвід практичної роботи на потужних підприємствах та володіють здатністю грамотно довести питання навчальної програми до учнів та слухачів центру.

Навчальним планом передбачено вивчення таких теоретичних дисциплін: «Біологія медоносної бджоли», «Медоносна база та запилення сільськогосподарських рослин», «Мікробіологія», «Пасічні будівлі, вулики та пасічники інвентар», «Розведення та утримання бджіл», «Хвороби, вороги та шкідники бджіл», «Продукти бджільництва», «Планування», «Організація бджільництва».

Знання з даних дисциплін учні опановують під керівництвом провідного викладача НПЦ – спеціаліста першої категорії Валентини Петрівни Козак.

Для ефективності засвоєння програмного матеріалу учням забезпечено на заняттях показ бджолиних сімей, живих (в природному середовищі) та гербаризованих медоносних рослин, вуликів, реманенту, продуктів бджільництва та інших об'єктів у натурі.

При НПЦ є навчальна пасіка, де під керівництвом досвідчених майстрів виробничого навчання Олександра Анатолійовича Сича та Лариси Володимирівни Гуменюк проводяться практичні заняття, на яких майбутні бджоларі набувають практичного досвіду у роботі з бджолиними сім'ями, вивчають медоносні рослини та угіддя, технологію отримання продуктів бджільництва, способи та методи кочівлі бджіл, займаються виготовленням бджолиного інвентарю та обладнання, вивчають способи захисту бджіл. Навчальна пасіка багата видовим складом деревних та кущових медоносів. За таких сприятливих умов учні мають змогу самостійно вести фенологічні спостереження, складати календар цвітіння рослин, вести облік контрольного вулика.

Що стосується наших випускників, то більшість із них працюють на фермерських та приватних підприємствах, а також багато із них створили власні пасіки. Деякі випускники продовжують навчання у навчальних закладах, зокрема в Чернятинському коледжі ВНАУ.

Учні та випускники проявляють себе як компетентні фахівці, які набувають досвід сучасних новітніх технологій, що впроваджені в бджільництві, отримують практичні навички на найбільших пасіках України, мають хороші здобутки у виробництві продуктів бджільництва та стають справжніми професіоналами своєї справи.

Одним із важливих аспектів діяльності НПЦ є налагоджена робота з підприємствами, що співпрацюють з міжнародними партнерами: ФГ «Апіс-Україна»; ТОВ «Мед Поділля»; ФГ «Агроталія».

Особлива увага в НПЦ приділяється розвитку та удосконаленню матеріально-технічної бази. Для формування професійної компетентності учнів, слухачів навчально-виробничі лабораторії, майстерні та навчальна пасіка укомплектовані сучасними стендами, відповідним обладнанням та інвентарем.

Головною метою діяльності НПЦ для підготовки кваліфікованих робітників із професії загальнодержавного значення «Бджолар» стала реалізація завдань щодо вдосконалення практичної підготовки учнів, слухачів за професією «Бджолар», впровадження у навчальний процес новітніх виробничих технологій із застосуванням сучасного обладнання, інструментів, здійснення шляхом співробітництва і взаємодії постійного зв'язку між підприємствами замовниками робітничих кадрів та іншими професійно-технічними навчальними закладами з метою поширення інноваційних педагогічних та виробничих технологій, інформації щодо новітніх матеріалів, інструментів, обладнання, устаткування тощо у навчально-виробничий процес та виробництво.

В перспективі подальшого функціонування та розвитку НПЦ є багато ідей, серед яких особлива увага приділяється: популяризації професії «Бджолар» серед молоді та дорослого населення; формування групи слухачів із дистанційною формою навчання; проведення наукових конференцій, семінарів із проблем сучасного бджільництва; організація цікавих та пізнавальних лекцій, майстер-класів, зустрічей з відомими науковцями галузі бджільництва, з досвідченими пасічниками-практиками; організація екскурсій на сучасні пасіки, в музеї бджільництва, на різномірні виставки.

Висновки. Отже, створення НПЦ при ІТУ №14 смт Вороновиця з підготовки кваліфікованих робітників за професією загальнодержавного значення «Бджолар» сприятиме підвищенню результативності навчально-виробничого процесу, ефективному впровадженню інноваційних підходів у систему комплексного, адаптованого до сучасного рівня розвитку економіки України освітнього процесу в системі ЗП(ПТ)О, а також сприятиме створенню нових робочих місць і

зменшенню відтоку працездатного населення за кордон. Для цього триває робота над удосконаленням робочих навчальних планів та програм із бджільництва, підручників, навчальних і методичних посібників; продовжують створюватись належні умови для навчання та отримання якісних професійних вмінь та навичок у галузі бджільництва, оновлюється та покращується матеріально-технічна база навчально-практичного центру.

Список використаних джерел

1. Бджільництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://beekeeping.com.ua/> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
2. Євстаф'єва В. Проблеми розвитку бджільництва в Україні [Текст] / В.Євстаф'єва, О.Назаренко // Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства: матер. III Міжн. наук.-практ. конф. 24-25 березня 2016р. – Тернопіль: Крок. – 2016. – Ч. 2. – С. 13-15.
3. Інститут бджільництва ім. П.І. Прокоповича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prokovich.com.ua/> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
4. Кернасюк Ю. Медові перспективи [Електронний ресурс] / Ю. Кернасюк – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3457-medovi-perspektivy.html> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
5. Кукса В. Смукастий ринок. Якщо в Україні не залишиться сала, їстимемо мед / В. Кукса. – Дзеркало тижня, 2006. – № 1. – С. 26-28.
6. Матеріали Інформаційно-аналітичного агентства «СоюзІнформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.souzinform.com.ua/> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
7. Машталер С.Л. Літопис ветеринарної медицини Вінниччини / С.Л. Машталер – Вінниця: Континент–ПРИМ, – 2001, – 344 с.
8. Про бджільництво: закон України від 22.02.2000 № 1492-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
9. Федорук Р.С. Проблеми, стан та перспективи бджільництва в Україні [Електронний ресурс] / Р.С. Федорук, І.І. Ковальчук, Л.М. Ковальська, А.Р. Гавряняк / Інститут біології тварин НААН України. – Режим доступу: <http://www.inenbiol.com/ntb/ntb5/pdf/9/3.pdf> (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.
10. UkrainianhoneyexportsonriseinH1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.info> / (дата звернення 07.01.2019). – Назва з екрана.
11. «The prospects for beekeeping in the expanded EU» [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.eurbee.org/Files/EurBee1 AbstractNew.pdf](http://www.eurbee.org/Files/EurBee1AbstractNew.pdf) / (дата звернення 06.01.2019). – Назва з екрана.

УДК 377:37.015.3:005.32

О.М. Семко

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач, методист

Вище професійне училище №42 м. Погребище

С.А. Западнова

методист вищої категорії

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області

КОНКУРСИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ – ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗП(ПТ)О

Анотація. Стаття обґрунтовує доцільність та варіативність організації і проведення конкурсів професійної майстерності серед учнів ЗП(ПТ)О. Автори аналізують різні форми і особливості проведення заходів у сучасному освітньому середовищі, а також розглядають зміну відношення учнів до навчального процесу після участі у подібних заходах.

Ключові слова: конкурс, професійна майстерність, мотивація, особистість учня.

S.A. ZAPADNOVA, O.M. SEMKO COMPETITIONS OF PROFESSIONAL SKILLS ARE THE EFFECTIVE COMPONENT OF MOTIVATION AND DEVELOPMENT OF A PERSONALITY IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The article substantiates the expediency and variability of organizing and conducting professional skill's competitions among pupils of the vocational training institutions. The authors analyze various forms and features of events in the modern educational environment and also consider changing the attitude of pupils to the educational process after participating in such events.

Key words: competition, professional skill, motivation, pupil's personality.

Вступ. Якісна та ефективна підготовка кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) можлива лише за умови органічної єдності процесів теоретичного навчання і виробничої діяльності, що в сумі формує необхідну професійну підготовку, виховання й розвиток особистості. Ідеальне тлумачення та, на практиці, педагогічна теорія не завжди

забезпечує необхідний результат. Професіоналами не народжуються, ними стають впродовж певного часу. Суб'єктивно, але і належне становлення професійної майстерності потребує неабияких зусиль, і що в наш час найбільше цінується, – нестандартних підходів. Будь-який навчальний заклад, справедливо, може застосовувати власні бачення і форми роботи, які можливо не будуть занадто інноваційними, але вносити власні творчі доповнення чи мотиваційні аспекти у більш якісну підготовку учнів та їх мотивацію до навчання – він зобов'язаний.

У зазначеному сенсі, конкурси професійної майстерності – важливий елемент позаурочної роботи саме фахового спрямування. Вони сприяють розвитку і закріпленню в учнів інтересу до обраної професії, розширюють професійний кругозір, формують творчі здібності, прагнення до професійного самовдосконалення. Відповідно мотиваційний аспект навчання суттєво покращується і доповнюється набутими навичками роботи учнів у ситуаціях, максимально наближених до реальних умов виробництва. Водночас, кращого моменту для навчання самостійності, відповідальності та наполегливості годі й шукати.

Слово «конкурс» досить часто можна почути в різних видах діяльності людини. На перший погляд, його зміст зрозумілий і не викликає сумніву. Однак конкурси можуть, як і види діяльності, вирізнятися власною специфікою. У нашому випадку – збіг, зіткнення, зустріч (переклад з латини), що легко адаптується в звичне формулювання «професійне змагання» [1].

Сам по собі конкурс, змагання, рідше чемпіонат – традиційний інструмент, який надає можливість виявити кращих у своїй справі чи виді діяльності. Професійний успіх – багатогранне формулювання, в складову якого не лише доцільно, але і, на наш погляд, потрібно вводити елементи змагання, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій прагнення до успіху – визначальний чинник самодостатності особистості. Ускладнення професій, їх взаємозамінність та насиченість потребують вміння працівника в непростих умовах приймати самостійні та, що найголовніше, правильні рішення. За такого бачення існуючої проблематики, пошук варіативних методик підготовки майбутніх працівників у ЗП(ПТ)О має включати в себе і професійні конкурси як на рівні закладу, регіону, країни, так і, в перспективі – міжнародного масштабу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку професійної компетентності приділяється значна увага та конкретику стосовно конкурсів професійної майстерності можна частково прослідкувати у дослідженнях Ю.К. Бабанського, Н.В. Кузьміна, Н.В. Нємова, О.Н. Родина. Тому, з точки зору реалізації потенціалу конкурсів, у розвитку професійної компетентності працівників важливим є вивчення чинників і організаційно-системних умов щодо реалізації потенціалу конкурсного руху в аспекті розвитку й вдосконалення професійної освіти.

Мета статті полягає у відображенні актуальності проведення конкурсів професійної майстерності та аргументації власного бачення на їх структуру за прикладом роботи Навчально-практичного центру агротехнічних технологій Вищого професійного училища №42 міста Погребище у співпраці з Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Вінницькій області.

Виклад основного матеріалу. Свою історію конкурси професійної майстерності (у звичному для нас розумінні) розпочинають із часів Радянського Союзу. Саме в той історичний період вказані заходи стають ефективною практикою, яка допомагала мотивувати спеціалістів на розвиток власної професійної майстерності. Крім того, навіть у той непростий час робітники мали можливість розвиватися в двох напрямках: перший – неформальний, відверте захоплення людини своєю професією, другий – можливість професійного зростання на виробництві за рахунок перевтілення «тіньового лідерства» у відкрите, на вищій посаді чи ділянці роботи. Починаючи з ремісничих шкіл, ФЗУ, шкіл трудових резервів і закінчуючи ПТУ, системно культивувалася стратегія залучення громадян до оволодіння певним фахом, а алгоритм у вигляді «кращий спеціаліст – вищий соціальний статус» спрацьовував безвідмовно. Однак кращими, вправнішими та відповідальнішими (не враховуючи моральні аспекти) могли бути справжні лідери, непересічні особистості, що зуміли проявити себе, не зважаючи на щільні рамки ідейних тенет. Саме відкрите суперництво, бажання досягати кращих трудових показників і слугувало підґрунтям переходу звичних підходів у площину змагання між підприємствами, цехами, бригадами і, врешті-решт, між робітниками [2].

Найактивніше професійні конкурси у закладах освіти впроваджувалися у професійній освіті, яка і нині існує за стандартами уже неіснуючої країни. Як показав час, саме така форма роботи, як не дивно, дозволила країнам Європи відновити популярність робітничих професій (з 1947р.) та створити ефективну систему професійної освіти в рамках конкурентної економіки. Так виникла організація WorldSkillsInternational, яка нині об'єднує 70 країн і забезпечує змагання молодих працівників (18-24 років) за 45 професійними компетенціями. Стратегічні шість напрямів: будівельні технології, творчість та дизайн, виробничі та інженерні технології, сфера послуг, обслуговування громадського

транспорту та інформаційні і комунікаційні технології постійно вдосконалюються шляхом збільшення переліку професій, в яких демонструють свої знання і навички представники понад 60 країн світу. Сьогодні під вівіскою WSI проводяться найрізноманітніші заходи, включаючи регіональні та національні чемпіонати, континентальні першості і раз на два роки світовий чемпіонат. Число нагород по країнах, які здобули їх найбільше у 2017 році в Абу-Дабі (Об'єднані Арабські Емірати): Китай 15 7 8; - Корея 8 8 8; - Швейцарія 11 6 3; - Бразилія 7 5 3 [3].

Проаналізувавши досягнення зазначених країн, стає зрозуміло, що економіка – не лише обіцянки чи гарні проекти, а насамперед, нові технології, впроваджені у виробництво. Втілювати їх у життя мають фахівці, обізнані у своїй справі та підготовлені належним чином. Чим не рецепт успіху для нашої країни з використанням потенціалу професійної освіти?

З 2016 року Україна долучилася до участі у Міжнародних професійних змаганнях під егідою WorldSkills, що демонструє певні потуги можновладців та небайдужість прогресивних роботодавців до підготовки справжніх фахівців своєї справи, а не різноробочих, які масово працюють у країнах Європейського Союзу. Особливостями WorldSkillsUkraine стала стратегія використання сучасного виробничого обладнання, інструментів, матеріалів, технологій. Формування журі лише з представників кращих промислових підприємств з усієї країни, які не абстрактно представляють завдання чи прийоми роботи, а виходять із конкретних умов діючих стандартів сучасного виробництва. Така стратегія змінила, зокрема, погляди колективу ВПУ №42 м. Погребище на підготовку зварників на власній виробничій базі, що частково слугувало мотивацією відкриття навчально-практичного центру агротехнічних технологій у 2018 році. На його основі та з використанням сучасного обладнання (Фроніус, Австрія) було проведено II етап всеукраїнського конкурсу професійної майстерності з професії «Електрозварник ручного зварювання».

Слід зазначити, що у всеукраїнських конкурсах (на різних їх етапах) беруть участь кращі учні, які успішно оволодівають обраною професією та показують гарні практичні результати. Адже за інших умов доцільність подібного заходу буде занадто проблематичною. Підготовка учасника до всеукраїнського конкурсу повинна передбачати не тільки додаткові заняття як із професійно-теоретичної підготовки, так і з виробничого навчання, а й розвиток креативного мислення, творчості, технологічної культури тощо. Зрозуміло та логічно, що тренувальні завдання слід формувати підвищеної складності, виходячи таким чином за межі матеріалу, передбаченого державними стандартами професійної освіти для певного кваліфікаційного рівня. Необхідно ґрунтовніше ознайомлюватись із новими технологіями, матеріалами та обладнанням для сучасного виробництва, опрацьовувати додаткову літературу, вдосконалювати технологічні картки тощо.

Всеукраїнські конкурси професійної майстерності щороку проводяться за наказом Міністерства освіти і науки України [4]. За п'ять років (з 2014 по 2018) учні ЗП(ПТ)О Вінниччини брали участь у 25 всеукраїнських конкурсах з 23 робітничих професій та 12 разів завойовували призові місця. Зокрема, неодноразово були призерами учні, які навчаються за професією «Електрогазозварник» і, що досить цікаво, рівень підготовки учасників з різних навчальних закладів області з року в рік стає більш сталим. Така закономірність доводить факт не лише професійної конкурентності, а й вказує на стимули у покращенні діяльності навчальних закладів.

Зазвичай всеукраїнські конкурси професійної майстерності проводяться в три етапи. Спочатку на рівні навчального закладу, далі – обласний етап, і з рештою – всеукраїнський. На кожному етапі видається наказ відповідного рівня про проведення конкурсу, затверджується склад організаційного комітету та журі.

I етап конкурсу проводиться в навчальному закладі відповідно до плану роботи установи, як правило, в рамках професійного тижня чи професійної декади. Якщо вони не співпадають за термінами, то можуть відбуватися ближче до дати II етапу. Конкурс проводиться серед учнів випускних груп або серед тих, які завершують навчання за даним напрямом підготовки. Переможці затверджуються наказом по училищу та направляються на наступний етап конкурсу.

Організаційний комітет II (обласного) етапу конкурсу складається з відповідальних працівників Департаменту освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації, методистів НМЦ ПТО у Вінницькій області, представників адміністрації навчального закладу, на базі якого буде проводитись конкурс, педагогічних працівників, які задіяні в підготовці та проведенні заходу.

Для контролю, перевірки виконання конкурсних завдань, підведення підсумків та визначення переможців створюється журі. До роботи у складі журі, як правило, залучаються висококваліфіковані фахівці з підприємств-замовників робітничих кадрів, представники вищих навчальних закладів, де готуються фахівці спорідненого профілю, представники підприємств, які випускають сучасні матеріали та інструменти (за напрямом підготовки) тощо.

З метою розробки порядку (умов) проведення конкурсу, узгодження змісту конкурсних завдань, критеріїв оцінювання їх виконання організовується засідання обласної методичної секції фахового спрямування, збирається творча група в складі методистів НМЦ ПТО у Вінницькій області, педагогічних працівників навчальних закладів, роботодавців та зацікавлених партнерів.

Розробка конкурсних завдань – найвідповідальніший етап підготовки до конкурсу. Зміст і складність завдань теоретичного та практичного турів повинні відповідати навчальним програмам професійної підготовки та рівню кваліфікації, за яким здійснюється підготовка кваліфікованих робітників, передбачаючи їх ускладнення.

Теоретичний тур конкурсу складається із завдань з основних навчальних дисциплін професійно-теоретичної підготовки та проводиться у формі надання відповідей на тестові запитання, вирішення розрахункових завдань тощо. Найчастіше використовуються тестові завдання закритої форми з вибором однієї правильної відповіді із трьох-чотирьох наведених, в яких моделюються типові помилки, яких припускаються учні при виконанні таких завдань. Питання слід формулювати максимально чітко, лаконічно, зрозуміло. Запитання із спеціальних дисциплін та охорони праці повинні бути професійно спрямовані, мати виключно практичний характер.

Виконання тестових завдань дає змогу виявити рівень теоретичної підготовки конкурсантів, глибину розуміння правил, принципів, явищ та закономірностей. Для виявлення здатності учнів логічно мислити, аналізувати, систематизувати інформацію додатково можуть використовуватись розрахункові завдання різного типу.

Завдання теоретичного туру можуть виконуватись із застосуванням комп'ютерної техніки або письмово із зазначенням правильної відповіді в паперовому варіанті. Кількість балів за правильну відповідь може варіюватися від 0,5 до 1 балу та 5-10 балів за виконання розрахункового завдання (загальна сума балів теоретичного туру встановлюється за рішенням членів оргкомітету).

Практичний тур конкурсу може складатись з одного або декількох завдань відповідного рівня кваліфікації. Завдання практичного туру може поєднувати окремі складові, не об'єднані в одне ціле, або може носити завершений характер і передбачати виконання готового виробу (на вибір організаційного комітету).

Найбільш ваговою вимогою є умова, за якої всі учасники конкурсу повинні виконувати однакові завдання на однаковому обладнанні із застосуванням однотипного інструменту. Можливе використання власного інструменту, інвентарю та пристосувань, якщо це передбачено умовами конкурсу (однак така умова не працює на міжнародних змаганнях).

Перед початком конкурсу проводиться жеребкування, за результатами якого здійснюється розподіл конкурсантів за робочими місцями, які обов'язково повинні бути рівноцінні за умовами праці. Варіативність даного етапу можлива, якщо підійти до нього неупереджено та творчо (можливо провести жеребкування за кольорами, номерами тощо).

Загальний зміст практичних завдань та умови їх виконання заздалегідь доводяться до відома учасників конкурсу. Однак остаточну інформацію учасники отримують на робочих місцях, аналізуючи технологічні картки.

При підготовці практичних завдань необхідно приділяти увагу використанню новітніх виробничих технологій, сучасних інструментів та матеріалів, вимогам діючого виробництва та специфіці регіонального компоненту.

Для оцінки результатів виконання практичного туру журі використовує стандартні критерії, кожен елемент яких оцінюється в балах відповідно до його значимості і складності. Серед основних слід відзначити: якість виконання завдання; дотримання технологічної послідовності виконання завдання та технічних вимог; виконання норм часу; організація робочого місця; застосування раціональних прийомів і методів праці; дотримання вимог охорони праці та безпеки життєдіяльності.

На кожен із них розробляється система зняття штрафних балів, а за наявності суттєвих порушень технологічного процесу чи правил охорони праці – і зняття з конкурсу. Однак такі рішення можуть ухвалювати лише члени журі (ставлячи до відома представників оргкомітету конкурсу), без жодного стороннього впливу.

На підставі оціночних протоколів журі підводить підсумки конкурсу, визначає переможців та призерів, відмічає позитивні моменти в роботі конкурсантів, аналізує виявлені помилки та причини їх виникнення.

По завершенні конкурсу готується підсумковий наказ, який доводиться до відома всіх навчальних закладів, учні яких брали участь у конкурсі.

Результати конкурсу повинні ретельно аналізуватись як на обласному рівні (під час засідання методичних секцій, на обласних семінарах та нарадах), так і на засіданнях методичних комісій

відповідного профілю в навчальних закладах.

Важливим елементом конкурсів є психологічно-емоційний стан його учасників, які повинні чітко усвідомлювати мету участі в ньому, відноситися до нього як до цікавого незабутнього досвіду та можливості оцінити власні професійні здобутки. Не слід розглядати участь у конкурсі з точки зору примусу чи надмірного заангажування його результатом [5]. Позитивне налаштування, віра в перемогу і виконання завдань без зайвого поспіху та надмірних емоцій дозволять максимально наблизитися до оптимального результату. Досвід – найцінніше, що можна винести з подібних заходів, і в подальшому будувати стратегію вдосконалення знань, вмінь і навичок як учнів, так і їх наставників.

Та найголовніше запитання: «Що нового запропонували представники НПЦ агротехнічних технологій ВПУ №42 м. Погребище?» Насамперед – зміна парадигми проведення конкурсу, не заради потреби чи примусу, а заради власного самовдосконалення та отримання нових здобутків. На першому підготовчому етапі проведено консультації з виробниками витратних матеріалів (електродів) ПрАТ «ПлазмаТек» м. Вінниці. Отримано згоду на використання саме даної марки електродів (Стандарт РЦ, які були надані в достатній кількості та безкоштовно) у процесі виконання практичного завдання з ручного дугового зварювання. Другий етап – подібний до попереднього і полягав у зарученні підтримкою представника сучасного зварювального обладнання австрійської фірми «Фроніус» компанії «Фроніус Україна» (зварювальні апарати лінійки 150/180 у кількості 10 одиниць були надані для виконання практичного завдання). Третій, найбільш оригінальний хід – проведення майстер-класів представниками фірм «Фроніус Україна» (робота інверторів, плазморізів, зварювання у захисних газах) та представлення сучасних присадочних матеріалів регіональним виробником ПрАТ «ПлазмаТек». Вказаний захід дозволив задіяти майстрів виробничого навчання (чи супроводжуючих осіб) у вільний час та ознайомити учнів після завершення конкурсу з новими сучасними матеріалами та технологіями. Крім того, представлені підприємства підписали угоди з ВПУ №42 м. Погребище щодо придбання електродів та обладнання на взаємовигідних умовах і додатково презентували свою продукцію та сувеніри у вигляді подарунків для всіх учасників конкурсу. Таким чином, вдалося на основі співпраці з промисловцями і виробниками створити сучасні робочі місця (без фінансових затрат), які були 100% однакові для всіх учасників та максимально наближені до міжнародних стандартів (досвід участі представників училища у змаганнях WorldSkillsUkraine – 2016, 2017 років). Також адміністрація закладу подбала про те, щоб жоден учасник конкурсу не залишився без подарунків від організаторів та партнерів конкурсу, що створило позитивну атмосферу та забезпечило гарний настрій і нові враження.

Безпосередньо виробнича база НПЦ агротехнічних технологій і створювалася з метою апробації нових технологій, творчого експерименту з виготовлення виробів та зразків продукції та відкритого середовища, сфокусованого на реалізацію цікавих ідей та задумів. Враховуючи їх стале поширення і в інших закладах професійної освіти Вінницької області, вказані вище аргументи з реалізації мотиваційних аспектів мають чудову перспективу поширення та інтеграції незалежно від напрямку підготовки.

На перший погляд, не зроблено нічого екстраординарного, більше того, не відкрито нових стандартів, однак забезпечено сталу співпрацю у ланцюжку: навчальний заклад – виробник – роботодавець. Логічним продовженням напрацьованих аспектів, об'єктивно, стануть здобутки учасників конкурсу, які вдосконалюватимуть власне професійне зростання в умовах діючого виробництва без страху та з впевненістю у власних силах.

Висновки. Конкурсний рух, атмосфера змагання у будь-якій галузі відкриває прекрасну можливість визнання унікальності творчої особистості, майстерності та професіоналізму його учасників. Конкурси необхідні для самоствердження, вдосконалення, визначення фахового рівня і напрямів професійного зростання. Метою даних заходів є об'єктивне виявлення та справжня підтримка обдарованої молоді шляхом осучаснення отриманих знань, відпрацювання новітніх технологій виробництва та психофізична адаптація учнів до екстремальних умов виконання доручених завдань.

Такі заходи допомагають у вирішенні таких навчальних завдань: ефективна допомога учням в усвідомленні нових викликів та визнання вагомості власної відповідальності; розвиток пізнавальної активності учнів шляхом активізації їхньої уваги, мислення, пам'яті, сприйняття; раціональне поєднання теоретичної та практичної підготовки; подальше підвищення рівня викладання спеціальних дисциплін і фахової підготовки учнів.

Видима простота в єдності з визначеними критеріями та системними підходами до варіативного проведення навчально-виробничого процесу і підтверджуватиме актуальність та доцільність проведення саме таких заходів.

Віриться і в те, що в майбутньому отримані учнями знання та практичні вміння додадуть їм

життєвої впевненості та стануть гарним стимулом для подальшого становлення. Це і є результат щоденної кропіткої, виваженої роботи, в якій ґрунтовно поєднані всі види діяльності, в тому числі і дієва організація й проведення конкурсів професійної майстерності серед учнів ЗП(ПТ)О.

Список використаних джерел

1. Анісімов М. *Історичні особливості розвитку професійної системи освіти*. [Електронний ресурс] / М. Анісімов – Режим доступу: : <http://journals.uran.ua/> (дата звернення 11.01.2019) – Назва з екрана.
2. Артюшина М. *Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч. посіб.* / М. Артюшина, КНЕУ. – Київ, 2008. – 336 с.
3. *Енциклопедія Вікіпедія* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://wikipedia.org.ua/> (дата звернення 15.01.2019) – Назва з екрана.
4. *Інтернет словник української мови* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/> (дата звернення 10.01.2019) – Назва з екрана.
5. «Про затвердження положення про всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності»: наказ МОН №1099, 22.09.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 15.01.2019) – Назва з екрана.

УДК 377:331.108.43:631.372-057.876

Б.О. Солдатов

*заступник директора з навчально-виробничої роботи, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Кузьминецький професійний аграрний ліцей*

Ю.О. Слічний

методист вищої категорії

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ УЧНІВ ІЗ
ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА»**

Анотація. У статті розглянуті методика та досвід поєднання перевірочних та пробних робіт у навчальних закладах сільськогосподарського профілю при державній кваліфікаційній атестації. Надані матеріали організації державної кваліфікаційної атестації у ЗП(ПТ)О сільськогосподарського профілю. Висвітлюються заходи удосконалення практичної підготовки трактористів-машиністів в умовах конкуренції навчальних закладів на ринку надання освітніх послуг із професійної підготовки кваліфікованих робітників. Розглянуто досвід Кузьминецького ПАЛ із проведення ДКА.

Ключові слова: державна кваліфікаційна атестація, перевірочні роботи, пробні роботи.

**B.O. SOLDATOV, YU.O. SLICHNY FEATURES FOR CONDUCTING OF STATE QUALIFICATION
CERTIFICATION OF STUDENTS ON THE «TRACTOR DRIVER OF THE AGRICULTURAL
PRODUCTION PROFESSION»**

Abstract. The article deals with the methodology and experience of the combination verification and trial works in educational institutions of agricultural profile with state qualification certification. It is provided materials of state qualification certification's organization in the vocational training institutions on agricultural profile. The measures of improvement of tractor drivers' practical training in the conditions of competition of educational institutions in the market of providing educational services for the professional training of skilled workers are highlighted. The experience of Kuzminetsky PAL with the conducting of state qualification certification is considered.

Key words: state qualification certification, verification works, trial work.

Вступ. Державна кваліфікаційна атестація (далі ДКА) є заключним етапом вихідного контролю в підготовці кваліфікованих робітників. За підсумками проведення ДКА випускникам присвоюється відповідна кваліфікація: розряд, клас, категорія тощо та видається диплом встановленого зразка.

Для професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», на відміну від більшості професій, основним документом, який підтверджує кваліфікацію випускника, є посвідчення тракториста-машиніста певної категорії, яке видає Відділ реєстрації сільськогосподарської техніки Головного управління Держпродспоживслужби після прийняття відповідних іспитів. Тобто, з матеріальної точки зору для визначення рівня підготовки трактористів-машиністів необхідно, відповідно до традиційних рекомендацій, тричі витратити значну кількість дорогих паливо-мастильних матеріалів: на перевірочні роботи, на пробні роботи і на ДКА. Традиційно проведення пробних кваліфікаційних робіт оформлюється під час проведення виробничої практики на виробництві, але регулярне опитування учнів усіх ЗП(ПТ)О аграрного спрямування показало, що здебільшого проведення таких робіт на виробництві проходить формально і не відповідає критеріям оцінювання

практичних умінь учнів або, взагалі, висновки про кваліфікаційну (пробну) роботу заповнюються на підставі загального враження про роботу учня на підприємстві. Роботодавці не достатньо знайомі з усіма вимогами методики проведення пробних робіт на виробництві, а навчати їх цьому не завжди виходить. У Вінницькій області немає достатнього досвіду поєднання перевірочних, пробних робіт та ДКА у ЗП(ПТ)О аграрного спрямування. Тому розглянути досвід Кузьминецького професійного аграрного ліцею буде дуже корисним для інших ЗП(ПТ)О аграрного профілю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основою для організації та проведення ДКА є Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 1999р. №992, із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №770 (770-2010-п) від 27.08.2010, №503 (503-2013-п) від 26.06.2013р. «Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики»; Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006р. №419, із змінами від 10.07.2015р. №746 «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах»; Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти України «Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту» від 31.12.98р. №201/469 із змінами від 20.09.2017р. №1505/1290; Наказ Міністерства аграрної політики України від 06.04.2012р. №174 «Про затвердження Порядку складання, прийняття іспитів для отримання права на керування тракторами, самохідними сільськогосподарськими і дорожньо-будівельними машинами та вимоги до екзаменаційних білетів»; Постанова КМУ від 2 квітня 1994р. №217 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №347 (347-2009-п) від 15.04.2009р., №1259 (1259-2009-п) від 25.11.2009р., №881 (881-2010-п) від 29.09.2010р., №1115 (1115-2011-п) від 20.10.2011р., №955 (955-2013-п) від 25.12.2013р., №587 (587-2014-п) від 30.10.2014р., №19 (19-2019-п) від 16.01.2019р. «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень тракториста-машиніста».

Вищезазначеними документами дозволяється суміщення проведення ДКА з іспитами у Відділі реєстрації сільськогосподарської техніки [4, п. 2.4, 5, п. 9]. Тому, дуже важливо узгодити одночасне проведення ДКА та іспитів у навчальному закладі разом з Відділом реєстрації сільськогосподарської техніки для того, щоб до випуску учні отримали дипломи кваліфікаційного робітника і посвідчення тракториста-машиніста відповідної категорії.

Необхідно відзначити, що перевірка практичних навичок учнів Відділом реєстрації сільськогосподарської техніки не відповідає вимогам Державних стандартів тому, що зводиться до перевірки вмінь учнів керувати трактором, а не вмінь виконувати певні механізовані сільськогосподарські роботи (оранку, культивування тощо) [4, п. 2.5, 4.4], але навчальний заклад відповідає за формування і оцінювання всіх теоретичних знань та практичних умінь, навичок згідно з державним стандартом і це спонукає до об'єднання вимог обох сторін для проведення якісних іспитів.

Дослідженнями проблем навчання учнів ЗП(ПТ)О найбільш ґрунтовно займалися С.Я. Батишев, Д.Г. Войтюк, Г.Р. Гаврилюк, В.І. Гусев, В.О. Дубровін, А.І. Дьомін, Д.І. Дьомін, Т.Д. Іщенко, Р.М. Макаров, Н.Г. Ничкало, В.О. Радкевич, В.К. Сидоренко, І.М. Стариков, Б.М. Ступарик, Д.О. Тхоржевський, О.І. Щербак. Ними розроблена загальна методика організації проведення теоретичних, лабораторних і практичних занять, виробничого навчання тощо, але детальну методику поєднання та проведення перевірочних та пробних робіт при ДКА у закладах аграрного спрямування потрібно розробляти у кожному навчальному закладі.

Метою статті є висвітлення досвіду організації і проведення поєднаних перевірочних та пробних робіт і ДКА у Кузьминецькому професійного аграрного ліцею.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до вищезазначених документів, Загальних положень Державного стандарту професійно-технічної освіти з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», листа Департаменту професійної освіти МОН України від 26.04.2018р. №3-440 «Про методичний супровід упровадження стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу», власного досвіду організації навчально-виробничого процесу у ЗП(ПТ)О, для якісної організації та проведення виробничої практики учнів потрібно виконати такі заходи:

- здійснити відбір й структурування змісту навчального матеріалу, а також визначення доцільних форм організації й методів проведення практики з урахуванням технологічних інновацій, динаміки змін у галузі й перспектив її розвитку при взаємодії педагогічного колективу, учнів та соціальних партнерів у проведенні виробничої практики [6, с. 4; 7, с. 3];

- підготувати робочі місця для виконання виробничих завдань учнями на сучасній сільськогосподарській техніці з використанням сучасних агротехнологій [1, п. 2];

- поєднати педагогічні вимоги у навчанні й вихованні під час виробничої практики в умовах реального виробництва;
- визначити критерії оцінювання, якості виконаних виробничих завдань різних рівнів складності [6, с. 4];

- створити умови для стажування майстрів виробничого навчання і викладачів спеціальних дисциплін на найкращих підприємствах галузі [7, п. 13];

Також важливе значення для ефективної організації виробничої практики має багатоступеневий та систематичний контроль, який повинні здійснювати [2, п. 4.3]:

- директор, заступник директора з НВР: вивчають організацію виробничої практики, ступінь опанування учнями сучасної техніки, технології та високопродуктивних методів праці, застосування на практиці досвіду новаторів виробництва, з'ясовують раціональність обраної форми організації виробничої практики для учнів, створення належних умов для засвоєння ними норм виробітку та якості робіт; встановлюють відповідність робочих місць вимогам навчальної програми, забезпеченість учнів найбільш типовими роботами з професії; перевіряють ведення необхідної навчальної документації тощо;

- старший майстер: відвідування занять; перевірка навчально-плануючої, обліково-звітної документації, організація праці учнів, а також якості їхніх знань та вмінь; встановлення причин недоліків у роботі майстрів виробничого навчання, наставників; окреслення разом із ними шляхи та засоби поліпшення навчальної роботи; допомога в удосконаленні педагогічної майстерності; сприяння впровадженню в навчальний процес передових методів та прийомів навчання;

- майстер виробничого навчання та наставник: перевірка присутності учнів на заняттях, виконання ними встановлених норм виробітку, ведення облікової документації, організація праці та виробничої діяльності учнів, встановлення рівня їхніх знань та вмінь, якості виконання ними навчально-виробничих завдань та розробка заходів щодо усунення прогалин у знаннях та вміннях учнів.

За декілька днів до проведення іспитів у Відділі реєстрації сільськогосподарської техніки складається розклад і проводиться ДКА у навчальному закладі. Для проведення такого екзамену на підставі наказу Департаменту освіти і науки Вінницької облдержадміністрації, наказом директора складається комісія, яку очолює представник від роботодавців [3, п. 4].

Для проведення ДКА у навчальному закладі у Відділ реєстрації сільськогосподарської техніки надаються такі документи [5, п. 14]: журнали теоретичного та практичного навчання за весь період навчання; зведені відомості оцінок за весь період навчання; документи з виробничої практики; копії паспорта та ідентифікаційного коду; згода (особиста) на обробку персональних даних; екзаменаційні картки; заява від особи або подання навчального закладу, яким направлена особа чи група осіб; медична довідка встановленого зразка про придатність до керування машинами; фотокартки 3x4 см.

Теоретичний екзамен проводиться з таких дисциплін: «Агротехнологія»; «Будова та правила технічної експлуатації тракторів відповідної категорії»; «Правила дорожнього руху».

Іспити з правил дорожнього руху і будови та правил технічної експлуатації тракторів проводяться за тими ж самими вимогами, що і у Відділі реєстрації сільськогосподарської техніки, тобто за тестами [4, п. 2.5]. Це сприяє кращій підготовці учнів до екзаменів у Відділі реєстрації сільськогосподарської техніки.

Після теоретичної частини на полях навчального господарства проводяться перевірочні та пробні кваліфікаційні роботи, на які, крім голови державної комісії від роботодавців, запрошується і представник Відділу реєстрації сільськогосподарської техніки для кращого вивчення повного об'єму практичних умінь учнів ліцею. Це допомагає державним органам об'єктивніше визначити реальний рівень підготовки кваліфікованих спеціалістів у даному навчальному закладі.

Перевірні роботи є формою поточного контролю вмінь та навичок учнів, слухачів [2, п. 6.20], а кваліфікаційна пробна робота є невід'ємною частиною кваліфікаційної атестації [3, п. 12]. Але, так як вони поєднуються у Кузьминецькому ПАЛ, то графіки і переліки перевірних та пробних робіт розробляються старшим майстром спільно з майстрами виробничого навчання, розглядаються і схвалюються відповідною методичною комісією та затверджуються заступником керівника з навчально-виробничої роботи ЗП(ПТ)О і погоджуються з керівниками підприємств [2, п. 6.21]. Підбираються характерні роботи і вироби для даної професії та підприємства з урахуванням вимог нормативних та навчально-методичних документів із професійної (професійно-технічної) освіти, досягнень науки і техніки, впровадження сучасних технологічних процесів, передових методів праці, врахування регіональних особливостей галузі, потреб роботодавців. Вони повинні відповідати вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ЗП(ПТ)О. Орієнтовний перелік кваліфікаційних пробних робіт наведений у ДСПТО 8331 «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.09.2016р. №1183.

Традиційно, кваліфікаційна пробна робота виконується в останній тиждень виробничої практики (за рахунок часу, відведеного на виробничу практику). Перевірочні і пробні кваліфікаційні роботи у рамках ДКА проводяться в навчальному господарстві, де виділяється відповідна площа землі, розбиваються загінки, готується відповідна техніка, обладнання, інструмент тощо. Машини, на яких приймаються іспити, проходять обов'язковий технічний контроль [4, п. 2.8). Учням повідомляється порядок і умови виконання кваліфікаційної пробної роботи, видається наряд-завдання на виконання роботи із зазначенням виду роботи, норми часу (див. табл. 1, табл. 2).

Таблиця 1

Наряд-завдання на виконання кваліфікаційної пробної роботи учням

ПОГОДЖЕНО			ЗАТВЕРДЖУЮ:		
на засіданні методичної комісії			Директор ЗП(ПТ)О		
від «__» _____ 201_ р.			_____ А.О. Столяр		
Протокол № _____			«__» _____ 201_ р.		
П Е Р Е Л І К					
кваліфікаційних пробних робіт складено відповідно до ДСПТО 8331 «Тракторист - машиніст сільськогосподарського виробництва», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.09.2016 р. №1183					
Професія: «Тракторист - машиніст сільськогосподарського виробництва»					
Код: 8331					
Кваліфікація: категорії А1, А2					
№ з/п	Назва роботи	Склад агрегату	Агротехнічні вимоги	Площа ділянки	Норма часу
1	Оранка	ДТ-75 + ПЛН-4-35	Глибина - 25 см	0,1 га	1 год
2	Оранка	МТЗ-82 + ПЛН-3-35	Глибина - 15 см	0,1 га	1 год
3	Оранка	ДТ-75 + ПЛН- 4-35	Глибина - 22 см	0,1 га	1 год
4	Оранка	МТЗ-82 + ПЛН-3-35	Глибина - 18 см	0,1 га	1 год
5	Культивация	ДТ-75 + КПС-4	Глибина - 12 см	0,2 га	30 хв
6	Культивация	МТЗ- 82 + КПС-4	Глибина - 10 см	0,2 га	30 хв
7	Боронування	МТЗ-82 + зчіпка С-6	Глибина - 5 см	0,2 га	30 хв
8	Культивация	Т-150К + КПС-3,8	Глибина - 15 см	0,2 га	30 хв
9	Посів озимої пшениці	МТЗ-80 + СЗ-3,6	Норма висіву 280 кг/га	0,1 га	30 хв
10	Посів кукурудзи	ЮМЗ-6АКЛ + СПЧ-6	Норма висіву 180 кг/га	0,1 га	30 хв
11	Посів ячменю	ЮМЗ-6АКЛ + СЗУ-3,6	Норма висіву 220 кг/га	0,1 га	30 хв
12	Посів ярої пшениці	МТЗ-80 + СЗУ-3,6	Норма висіву 210 кг/га	0,1 га	30 хв
13	Посадка картоплі	Т-40АМ + СН-4Б	Норма висіву 3 т/га	0,1 га	30 хв
14	Внесення добрив	Т-40АМ + МВУ-0,9	Норма висіву 150 кг/га	0,1 га	30 хв
15	Внесення добрив	Т-25 + НРУ-0,5	Норма висіву 100 кг/га	0,1 га	30 хв

Перелік пробних кваліфікаційних робіт додається (див. табл. 2).

Таблиця 2

Наряд-завдання на виконання кваліфікаційної пробної роботи учням (приклад)

НАРЯД-ЗАВДАННЯ на виконання кваліфікаційної пробної роботи					
Здобувач освіти_____Кузьмук Петро Іванович (прізвище, ім'я та по батькові)					
Група №ТР-3.21					
Професія: «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» (назва професії за державним класифікатором)					
Дата виконання кваліфікаційної пробної роботи: « »_____201_р.					
№ з/п	Назва роботи	Склад агрегату	Агротехнічні вимоги	Площа ділянки	Норма часу
1	Оранка	ДТ-75 + ПЛН-4-35	Глибина - 25 см	0,1 га	1 год
Норма часу: за нарядом1 год.			Фактично 50 хв.		
100% виконання кваліфікаційної пробної роботи					
Оцінка за виконану роботу 1/10, 2/9, 3/11,			Середній бал 10 балів		
			(№ / бали)		
Голова державної комісії		()			
Представник Відділу реєстрації сільськогосподарської техніки		()			
Майстер в/н		()			

Під час виконання пробної роботи учні проводять, з поясненнями членам комісії, всі операції із

щозмінного технічного обслуговування тракторів і сільськогосподарської техніки, налагодження сільськогосподарської техніки на роботу відповідно до агротехнічних вимог, і виконання певної роботи з дотриманням агротехнічних вимог і правил безпечної роботи.

На кожному агрегаті навички учня оцінюють не менше двох членів екзаменаційної комісії та представник Відділу реєстрації сільськогосподарської техніки.

Для проведення та обліку кваліфікаційних пробних робіт оформляються такі документи:

- перелік кваліфікаційних пробних робіт;
- наряд на виконання кваліфікаційних пробних робіт;
- протокол кваліфікаційних пробних робіт.

Результати виконання робіт переносяться у журнал виробничого навчання.

У разі проведення кваліфікаційних пробних робіт у навчальному закладі протокол завіряється директором ЗП(ПТ)О.

На підставі підсумків такого екзамену учням випикується свідоцтво на право керування трактором відповідної категорії.

З метою поширення досвіду проведення ДКА в ліцеї був створений навчальний фільм і розповсюджений серед старших майстрів ЗП(ПТ)О аграрного спрямування на семінарі. Також ознайомитись із даними матеріалами можна і на сайті ліцею.

Висновки. Визначення практичних умінь випускників Кузьминецького професійного аграрного ліцею з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» таким способом значно об'єктивніше, ніж виконання пробних робіт на виробництві.

Використання саме такого порядку проведення ДКА є достатньо ефективним. За останніх три роки, відповідно до протоколів, якість проведення ДКА складала відповідно 76%, 78%, 82%, з першого разу здавали іспити у Відділі реєстрації сільськогосподарської техніки 85%, 87%, 90% учнів, що є достатньо високим показником для закладів аграрного спрямування.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 1999 р. №992. Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №770 (770-2010-п) від 27.08.2010, №503 (503-2013-п) від 26.06.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-99-p> – Назва з екрану.
2. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006р. №419, із змінами від 10.07.2015р. № 746 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0124-99> – Назва з екрану.
3. Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти України від 31.12.98р. №201/469 із змінами від 20.09.2017р. №1505/1290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0124-99> – Назва з екрану.
4. Про затвердження Порядку складання, приймання іспитів для отримання права на керування тракторами, в тому числі саморобними, самохідними сільськогосподарськими, меліоративними і дорожньо-будівельними машинами та Вимог до екзаменаційних білетів: Наказ Міністерства аграрної політики України, 06.04.2010р. №174 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства №347 (з1135-12) від 13.06.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0510-10> – Назва з екрану.
5. Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень тракториста-машиніста: Постанова КМУ від 2 квітня 1994р. №217 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №347 (347-2009-п) від 15.04.2009р., №1259 (1259-2009-п) від 25.11.2009р., №881 (881-2010-п) від 29.09.2010р., №1115 (1115-2011-п) від 20.10.2011р., №955 (955-2013-п) від 25.12.2013р., №587 (587-2014-п) від 30.10.2014р., №19 (19-2019-п) від 16.01.2019р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-94-p> – Назва з екрану.
6. Державний стандарт професійно-технічної освіти. Професія: Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва: Наказ Міністерства освіти і науки України від «30» вересня 2016р. №1183 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesijno-tehnichnoyi-osviti-2006-2016> – Назва з екрану.
7. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.04.2014р. №535 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0840-14> – Назва з екрану.

РОЗДІЛ 3

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

УДК377:37.091.27:631.372-057.876

Ю.О. Бойко

майстер виробничого навчання першої категорії

В.В. Безхребтий

майстер виробничого навчання другої категорії

С.І. Овчарук

майстер виробничого навчання другої категорії

Ю.В. Рак

майстер виробничого навчання другої категорії

Вище професійне училище №41 м.Тульчина

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ З ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА» (ОРАНКА)

Анотація. Методичні рекомендації визначають мету, завдання, етапи та регламент конкурсу професійної майстерності за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва». Запропонований конкурс має сприяти підвищенню якості професійної підготовки майбутніх трактористів, широкій профорієнтації даної професії, підвищенню її престижу в сучасних умовах. Дана розробка містить рекомендації з підготовки та проведення конкурсу професійної майстерності серед учнів.

Ключові слова: конкурс професійної майстерності, професійні компетенції, оранка «всклад», «врозгін».

U.O. BOYKO, V.V. BEZHREBTY, S.I. OVCHARUK, U.V. RAK ORGANIZATION AND CONDUCTING OF THE PROFESSIONAL SKILL'S COMPETITION BY THE PROFESSION «TRAKTOR-DRIVER OF AGRICULTURAL PRODUCTION» (PLOWING)

Abstract. Methodological recommendations define the purpose, tasks, stages and rules of the professional skill's competition by the profession «Tractor-driver of agricultural production». The proposed competition should promote improvement of the professional training quality by the future tractor-drivers, the professional orientation of the profession, and increase its prestige in modern conditions. This development contains recommendations for the preparation and conducting of the professional skill's competition among pupils.

Key words: professional skill's competition, professional competence, plowing.

Вступ. Сучасний розвиток науково-технічного прогресу, впровадження новітніх технологій в аграрне виробництво вимагає модернізації професійної освіти та передбачає якісно новий рівень підготовки кваліфікованих робітників для аграрного профілю. А це, в свою чергу, вимагає оновлення змісту і форм професійного навчання, високого рівня професійної майстерності як викладачів, так і майстрів виробничого навчання. Високий рівень знань, умінь формує майстерність в обраній професії, дозволяє нашому випускнику стати конкурентоздатними на ринку праці [1].

Одним із показників конкурентоспроможності кваліфікованого робітника є рівень практичної підготовки. Учні повинні отримати не тільки достатній рівень знань з обраної професії, але й уміння використовувати їх у життєвих ситуаціях. Тобто, вони мають стати справжніми професіоналами. Адже саме професіоналізм забезпечує високу професійну мобільність, здатність швидко та вчасно освоювати нові технології, швидко адаптуватися до мінливих умов виробництва, уміння самостійно обирати сферу діяльності, самостійно приймати відповідальні рішення [2].

Конкурси фахової та професійної майстерності і є однією з ефективних форм підготовки справжніх професіоналів. Вони стимулюють учня в постійному оновленні професійних знань, до творчого пошуку, удосконалення навичок професійної діяльності. Позитивною рисою є і те, що в процесі їх підготовки і проведенні бере участь весь колектив училища. Це створює творчу атмосферу, накладає відповідальність на майстра, викладача, класного керівника за рівень професійної підготовки учнів, забезпечує можливість не тільки виявляти фахові знання, професійну компетентність, а й загальну ерудицію, ділові якості учасників конкурсу.

Дидактика професійної освіти розглядає конкурси професійної майстерності як форму позаурочної

роботи, яка має велике освітнє і виховне значення в підготовці кваліфікованих кадрів. Конкурси порівняно з іншими формами роботи ефективніше сприяють формуванню досвіду творчої діяльності учнів, їх професійної майстерності. Вони створюють оптимальні умови для творчої самореалізації особистості, її професійної та соціальної адаптації. Проведення конкурсу професійної майстерності – це захоплююча форма змагання серед учнів. Учасники здобувають не лише професійну майстерність, залучаються до секретів майстерності, а й у них виховується гордість за свою професію. Крім того, це серйозна перевірка сформованості професійних і загальних компетенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями сучасних підходів до організації позаурочної роботи в професійних закладах освіти займаються Гуревич Р.С., Васильєв І.Б., Зайчук В.О., Ничкало Н.Г., Розенберг Н.М., Шаметов Н.Р.

Мета статті: поділитися досвідом організації та проведення конкурсу професійної майстерності у Вищому професійному училищі №41 м. Тульчина з професії «Тракторист – машиніст сільськогосподарського виробництва».

Виклад основного матеріалу. В першу чергу, плануючи проведення конкурсу професійної майстерності, на засіданні циклової комісії обговорюється та затверджується Положення про проведення конкурсу професійної майстерності за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Положення про проведення конкурсу професійної майстерності за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» у ВПУ №41 м. Тульчина.

1. Конкурс професійної майстерності серед учнів ВПУ №41 м. Тульчина проводиться з метою підвищення рівня професійної підготовки, розвитку творчої активності учнів, впровадження інтерактивних методів навчання, удосконалення організації та змісту навчання при підготовці кваліфікованих робітників, а в майбутньому – і молодших спеціалістів за спеціальністю «Агроінженерія».

2. У конкурсі беруть участь учні випускних груп, які навчаються за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» і отримали найкращі результати у відбірковому теоретичному турі, завдання якого виконується всіма учнями груп.

3. Персональну відповідальність за підготовку учнів до участі в конкурсі несуть майстри виробничого навчання відповідних груп.

4. Учасники конкурсу повинні бути одягнені в робочу форму, що відповідає умовам безпеки праці.

5. Конкурс професійної майстерності складається з двох етапів – теоретичного та практичного.

6. Завдання теоретичного етапу виконується протягом однієї години і включає в себе перевірку теоретичних знань із предметів: «Трактори», «Система технічного обслуговування машин», «Сільськогосподарські машини», «Організація та технологія виконання механізованих робіт в рослинництві», «Охорона праці».

7. Практичне завдання виконується протягом однієї-двох годин і включає:

- а) проведення щозмінного технічного обслуговування трактора;
- б) проведення технічного обслуговування та технологічної наладки плуга;
- в) комплектування орного агрегату для заданих умов роботи;
- г) підготовка земельної ділянки до роботи;
- д) виконання оранки «всклад» і «врозгін» на задану глибину.

Оранка здійснюється тракторами МТЗ-80, МТЗ-82 з плугами ПЛН-3-35.

8. Всі учасники конкурсу виконують завдання в однакових умовах.

9. Під час проведення конкурсу учасникам дозволяється:

- під час оранки проводити регулювання плуга;
- зупинка агрегату для проведення замірів глибини оранки, уточнення границь загінки.

Час, затрачений для виконання цих операцій, не компенсується.

Учасникам конкурсу забороняється:

- використовувати допомогу інших;
- користуватися сторонніми предметами для покращення якості виконаних робіт;
- виїжджати на зораний ґрунт (за винятком останнього робочого проходу в загінці, яка ореться врозгін);
- виїжджати на межі поворотних смуг та бокові межі своєї ділянки.

10. Учасники, які не дотримуються умов конкурсу, допускають грубі порушення правил безпеки праці та дисципліни, за рішенням журі звільняються від участі в конкурсі.

11. Спостереження за виконанням завдань конкурсу здійснюється членами журі, які не мають права робити зауваження та давати поради учасникам конкурсу.

Журі оцінює виконання теоретичних і практичних завдань та визначає переможців конкурсу. Оцінювання проводиться за бальною системою.

12. Переможці конкурсу нагороджуються призами та грамотами.

13. Відповідальний із безпеки праці під час проведення конкурсу – старший майстер.

14. Витрати на проведення конкурсу здійснюються за рахунок училища.

План-сценарій

конкурсу професійної майстерності за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» (Оранка)

9.00-10.00. Майданчик перед навчальним корпусом. Лінійка учнів училища та учасників конкурсу.

Рапорт відповідального за проведення конкурсу директору училища. Виступи членів комісії.

10.00-10.30. Проведення теоретичної частини конкурсу та відбір учнів, які отримали кращі результати в теоретичному турі для участі в практичному етапі конкурсу.

10.30-11.15. Шиккування учасників конкурсу. Проведення інструктажу з безпеки праці. Жеребкування стартових номерів. Ознайомлення учасників із практичним завданням.

11.15-14.00. Виконання учасниками практичного завдання.

14.00-15.00. Засідання суддівської комісії, підведення підсумків.

15.00-15.30. Шиккування учасників конкурсу та учнів училища на урочисту лінійку. Оголошення результатів конкурсу.

Підведення підсумків, вручення переможцям конкурсу нагород, грамот, призів.

Умови та порядок проведення практичної частини конкурсу професійної майстерності.

1. На навчальному полі обладнується майданчик для стоянки тракторів, плугів та комплектування орних агрегатів, який обладнується необхідним інструментом та пристроями для виконання завдання.

2. Конкурс проводиться тракторами класу 1,4 з начіпними плугами вітчизняного виробництва.

3. Перед початком конкурсу поле розбивається на ділянки довжиною 100 м. та шириною 10,5 м. Межі ділянок відзначаються прапорцями, між якими залишаються захисні смуги шириною 1 м. Для розвороту трактора залишається смуга шириною 10м, яка обмежується неглибокими борознами.

4. Кожна ділянка нумерується і забезпечується вішками, кілочками, прапорцями та рулеткою.

5. У випадку недостатньої кількості техніки, допускається виконання оранки у декілька змін.

6. Перед проведенням конкурсу кожному учаснику шляхом жеребкування видається стартовий номер, який він носить на грудях до закінчення конкурсу. Відповідними номерами позначаються також трактори та плуги.

7. Відповідальність за технічний стан трактора та плуга несе робоча група.

За сигналом ведучого учасники приступають до виконання практичного завдання, яке складається:

- з проведення щозмінного технічного обслуговування трактора;
- із проведення технічного обслуговування та технологічної наладки плуга;
- з комплектування орного агрегату для заданих умов роботи;
- з підготовки земельної ділянки до роботи;
- із виконання оранки «всклад» і «врозгін» на задану глибину.

ЩТО трактора, ТО плуга, його технологічна наладка та комплектування орного агрегату проводяться на регульовальному майданчику з використанням відповідного інструменту та пристроїв.

Підготовка земельної ділянки проводиться з використанням рулеток, маркувальних кілочків та вішок. Учасники розмічують ділянку на дві загінки, на одній з яких проводиться оранка «всклад», а на другій «врозгін».

На лівій ділянці, яку орють «всклад» визначається вісь першого проходу агрегату з використанням трьох вішок і рулетки.

Судді зобов'язані допомагати учасникам у розмітці ділянок, але не мають права давати вказівок та надавати консультації про порядок розбивки.

Оцінювання практичної частини конкурсу проводиться згідно з таблицею (див. табл. 1).

Після розмітки ділянок учасники підходять до скомплектованих ними орних агрегатів, запускають трактори і за сигналом ведучого виїжджають на поворотну смугу перед вішкою початкової борозни їхніх загінок, які вони мають орати «всклад».

За сигналом «старт» учасники починають оранку. Швидкість руху агрегату учасники вибирають на свій розсуд. Якщо учасник конкурсу не закінчить оранку своєї ділянки у відведений час, йому надається додатковий час для закінчення початого робочого ходу до місця зупинки трактора. При оцінюванні враховується фактично виконана робота. За економію часу заохочувальні бали не нараховуються, тому що основна мета конкурсу – якісна оранка.

Таблиця 1

Критерії оцінювання практичної частини конкурсу професійної майстерності

№	Назва операції	Кількість балів	Умови оцінювання
1	Підготовка трактора до роботи (щозмінне технічне обслуговування)	10	За невиконання однієї операції ЩТО знімається 1 бал.
2	Підготовка плуга до роботи	10	Оцінка знижується за кожну помилку, допущену при регулюванні плуга, на 1 бал.
3	Комплектування агрегату та підготовка його до роботи	5	Оцінка знижується на 1 бал за кожну помилку при комплектуванні.
4	Виконання оранки «всклад»	20	Оцінка знижується на 1 бал за кожне відхилення на 10см від прямокутника довжиною 100м і шириною 20см на 1-2 бали, якщо загальний гребінь вищий за сусідні на 5см, чи замість звальноного гребеня зроблена борозна. За огріхи на ділянці довжиною до 25м нараховується 1 штрафний бал, до 50м – 2 бали і більше 50м – 3 штрафних бали.
5	Виконання оранки «врозгін»	20	Оцінка знижується на 1 бал за кожне відхилення на 10см від прямокутника довжиною 100м і шириною 20см. За кожне перевищення ширини розвальної борозни в порівнянні із звичайною нерозвальною (35см) на 10см – знімається 1 бал.
6	Дотримання глибини оранки	10	Оцінка знижується за відхилення від заданої глибини оранки, яке перебільшує 2см у кожному проході агрегату на 0,5 бали.
7	Прямолінійність оранки	15	Оцінка знижується, якщо площа прямолінійної оранки займає 75% – на 5 балів, 50% – 7 балів, 25% – 12 балів, 25% – 15 балів.
8	Виразність форми гребенів	10	Оцінка знижується, якщо виразність гребенів не проглядається на площі: 25% – 3 бали; 50% – 5 балів; 75% – 8 балів; більше 75% – 10 балів.
9	Робота дискового ножа	5	Оцінка знижується, якщо: глибина відрізу пласта ножом менше 12см – 1-3 бали; відхилення ліній відрізу пласта перед корпусом більше 2см – 1-2 бали.
10	Дотримання меж заглиблень та підйому плуга	10	Оцінка знижується на 0,5 бали за кожен підйом чи заглиблення плуга, зроблені на 0,5м. ближче чи далі ліній початку загінки.

Звальна борозна буде виконана якісно, якщо будуть виконуватися чотири проходи плуга з дотриманням таких умов:

- першим проходом виконується оранка «врозгін» вправо від центру загінки так, щоб перший корпус був вимелений повністю, а задній – орав на глибину, що дорівнює половині необхідної глибини оранки;

- при другому (зворотному) проході перший корпус також повністю вимілюється, а задній заглиблюється на 3-4см в порівнянні з першим проходом. Задній корпус заглиблюється для того, щоб плуг не зносив в бік відкритої борозни, яка утворилась після першого проходу;

- після перших двох проходів залишається широка звальна борозна. Для того, щоб її ліквідувати та утворити гребінь не вище 5 см, перед тим як розпочати третій прохід, плуг встановлюють на задану глибину оранки. Третій прохід роблять із лівого боку виораної ділянки, при цьому перший корпус плуга повинен засипати борозну відкрито останнім корпусом плуга при другому проході;

- четвертий прохід виконується так, щоб перший корпус плуга засипав мілку борозну, відкриту останнім корпусом при першому проході.

При оранці «врозгін» перед двома останніми проходами виконуються такі регулювання орного агрегату:

- при передостанньому проході останній корпус плуга вимілюється на глибину рівну 2/3 заданої глибини оранки, а перший корпус не вимілюється;

- при останньому проході задній корпус плуга має знімати з дна відкритої борозни шар ґрунту товщиною 3-4 см;

- при оранці «врозгін» правої загінки останній прохід закінчується у протилежному кінці поля,

тому при необхідності допускається холостий прохід агрегату.

Через 30 хв. після старту ведучий подає сигнал «стоп». За цей час оранка має бути закінчена. Учасникам конкурсу, які не встигли вчасно закінчити оранку, дозволяється доорати розпочату борозну.

Після завершення оранки учасники конкурсу виїжджають на поворотну смугу, зупиняють свої агрегати у встановленому порядку біля своїх ділянок.

Журі оцінює якість оранки та підбиває підсумки конкурсу.

Методика оцінювання результатів конкурсу професійної майстерності.

Оцінювання результатів професійної майстерності учасників конкурсу проводиться членами журі, яке складається з найбільш досвідчених майстрів виробничого навчання та викладачів спецдисциплін, за бальною системою згідно з розробленими вимогами.

В теоретичній частині конкурсу беруть участь учні випускних груп механізаторських професій. Учні, які набрали найбільшу кількість балів, допускаються до участі у практичній частині конкурсу. Оцінювання теоретичної частини проводиться за допомогою тестових завдань.

Результати оцінювання заносяться у таблицю 2.

Таблиця 2

Протокол оцінювання результатів конкурсу професійної майстерності учнів ВПУ №41 м. Тульчина з професій «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва»

№ з/п	ППП учасника конкурсу	Груп а	Бали за теоретичну частину	Бали за практичну частину											Набрані	Загальна кількість балів
				Штрафні												
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			

Висновки. Конкурси професійної майстерності – важлива ланка системи підготовки кваліфікованих робітників і один із ключових елементів роботи педагогів училища, спрямований на підвищення престижу робітничих професій, зокрема тракториста, посилення зацікавленості учнів, створення традицій. Досвід проведення конкурсів професійної майстерності дає можливість розвивати в учнів, учасників конкурсу, інтерес до майбутньої професійної діяльності і готовності постійно поповнювати та вдосконалювати свої знання, уміння та навички, а також громадянську активність. Участь у конкурсі передбачає постійне підвищення кваліфікації учня, спонукає його до пошуку можливостей найповніше реалізувати себе як професіонала, стати більш організованим, самостійним та відповідальним, проявляти здатність до інноваційної діяльності, до впровадження новітніх технологій у навчальний та виробничий процес. Тому проведення конкурсів професійної майстерності заслуговує всілякої уваги і заохочення. В учнів з'являється азарт, прагнення до перемоги і, звичайно, стимул отримати більше знань, навичок, показати якнайкращі результати.

Список використаних джерел

1. Гарбарук О. Конкурс фахової майстерності – конкурс талановитої молоді / О.Гарбарук // Професійно-технічна освіта Рівненщини. – 2017. – №2. – С 47-49.
2. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: [Монографія]; за ред. С.У.Гончаренка. – К.: Вища школа, 1998. – 229с.
3. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навч.-метод. посібн. ; Н.Г.Ничкало, В.О.Зайчук, Н.М.Розенберг та ін., за ред. Н.Г.Ничкало, 1994, К.: Вища школа, – 383с.

УДК 377.3.018.44

Ю.В. Бубела

майстер виробничого навчання другої категорії
Зозівський професійний аграрний ліцей Вінницької області

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О

Анотація. У статті розглянуто важливість застосування інноваційних технологій на уроках виробничого навчання. Розкрито суть понять: «інновація», «інноваційний процес», «інноваційне навчання», «інноваційні технології», здійснений їхній порівняльний аналіз. Визначені основні інноваційні технології у роботі майстра виробничого навчання в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: інновація, інноваційні технології, виробниче навчання.

Yu.V. BUBELA THE USE OF INNOVATION TECHNOLOGIES ON THE LESSONS OF INDUSTRIAL TRAINING IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The article considers the importance of using innovative technologies on the lessons of industrial training. The essence of the concepts is revealed: «innovation», «the process of innovation», «innovation training», «innovative technologies» and it was carried out their comparative analysis. The basic innovative technologies are defined in the work of the master of industrial training in the vocational training institutions.

Key words: innovation, innovative technologies, industrial training.

Вступ. В умовах ринкової економіки підготовка сучасного робітника повинна відповідати цілій низці вимог, під впливом яких вона спрямовується на розвиток у нього вміння: самостійно виконувати і оновлювати знання, ставити проблеми, творчо мислити, приймати оригінальні рішення в нестандартних ситуаціях, бути соціально-активною особистістю тощо. Тому головним завданням професійної (професійно-технічної) освіти є якісна професійна підготовка кваліфікованих робітників для різних галузей економіки з урахуванням потреб ринку, що забезпечується впровадженням інноваційних технологій навчання.

Виробництву потрібні конкурентоздатні фахівці, здатні адаптуватися до швидких суспільних та економічних змін, а це потребує істотного підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників. Якісна підготовка майбутнього конкурентоздатного робітника вимагає творчого підходу педагогічних працівників до вибору форм і методів навчання, максимального використання досягнень сучасної педагогічної науки, передового новаторського і педагогічного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виходимо з досліджень різних авторів. Наприклад, С. Сисоєв аналізує різні підходи до визначення вказаного феномена і робить висновок, що він розглядається багатоаспектно, а саме: як раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети (М. Вулман, І. Лернер, Б. Ліхачов, П. Сікорський); як наука (Г. Селевко); як педагогічна система (В. Безпалько, С. Сисоєва, Д. Чернилевський); як педагогічна діяльність (А. Нісімчук); як системно-діяльнісний підхід до освітнього (навчального) процесу (Г. Еллінгтон, Н. Кузьміна, П. Мітчелл, Ф. Персиваль, О. Пехота, П. Самойленко); як система знань (В. Генецинський, Т. Назарова, В. Онищук, Ю. Турчанінова); як мистецтво педагога (І. Прокопенко, Н. Тализіна, В. Шепель); як модель (В. Ченців); як засіб оптимізації та модернізації освітнього процесу (Ф. Янушкевич); як процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу (М. Кларін); як інтегративний підхід до освіти (П. Мітчелл, Д. Фін) [2, с. 107].

Метою статті є показати дієвість використання інноваційних технологій на уроках виробничого навчання.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов від творчого підходу до вирішення складних багатогранних завдань, які стоять сьогодні перед майстром виробничого навчання, чималою мірою залежить ефективність педагогічної праці, якість навчального процесу, пошук нових форм і методів навчання та виховання учнів. Творчість у пошуку виявляється в удосконаленні вже відомих методів і засобів педагогічної праці, а також в освоєнні нових методів і технологій, які не лише охоплюють окремі сторони педагогічної діяльності, а й поширюються на всю роботу майстра виробничого навчання.

Оскільки процес виробничого навчання має характерні особливості, що стосуються цілепокладання, навчальних принципів, організаційних форм, методів і засобів навчання, то для досягнення основної мети навчання професії потрібно правильно організувати взаємодію майстра й учнів на уроках. Досягнути потрібної взаємодії дозволяють відповідні технології навчання. Кожна з технологій має не тільки певну логіку, структуру, змістову цілісність, але й має відповідати віковим та особистісним особливостям учнів. Завдання майстра – вибрати найдоцільніші технології та методи для навчання професії.

Виведення професійної (професійно-технічної) освіти Україні на рівень розвинутих країн світу можливе лише за умов відходу від авторитарної педагогіки та впровадження у навчання інновацій. Донедавна терміни «інновація», «інноваційний процес» у вітчизняній педагогічній літературі майже не вживалися, зараз ситуація змінилася. Хоча трактування цих термінів у різних авторів має суттєві відмінності, у практиці вони використовуються досить широко, що свідчить про становлення нового напрямку у педагогічній науці і практиці педагогічної інноватики [3].

Розглянемо основні терміни щодо розкриття суті нашої статті: «інновація» означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні чинники. Запозичення цього терміна пов'язане з бажанням виділити мотиваційний бік навчання, відмежуватися від чергових «переможних методик», які за короткий час повинні дати максимальний ефект, незалежно від

особливостей класу та окремих учнів, їхніх бажань, здібностей тощо [2, с. 108].

Якщо *новація* – це потенційно можлива зміна, то *інновація* – це зміна реалізована, така, яка з можливості стала реальністю. Новація більшістю дослідників розглядається як зміна, що здійснюється цілеспрямовано і має прогресивну спрямованість на підвищення ефективності освіти. Часто новації пов'язуються з модернізацією. Деякі автори визначають педагогічні інновації як специфічну форму передового досвіду, що має радикальний характер, містить нові рішення актуальної проблеми, дає якісно нові результати, що поширюються на інші компоненти освітньої системи [3].

Поняття «технологія» виникло у світовій педагогіці також як протиставлення існуючому поняттю «метод». Недолік методу полягає в його негнучкості та статистичності. Широкого поширення термін «технологія» («технологія в освіті») набув у 40-х рр. і був пов'язаний із застосуванням нових аудіовізуальних засобів навчання. У 60-х рр. поняття «технологія освіти» розглядалося під кутом зору програмного навчання і використання обчислювальної техніки у навчанні [2, с. 108].

З початку 80-х рр. все більше вживається термін «педагогічні технології». У визначенні їхньої суті немає єдиного погляду: одні розуміють це як певну систему вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; інші – цілеспрямоване застосування прийомів, засобів, дій для підвищення ефективності навчання; треті – цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів. Кожний із цих підходів має право на існування, бо охоплює різні сторони навчального процесу. Тому існує велика кількість педагогічних технологій. Отже, «інноваційні технології» – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому «педагогічні технології» пов'язані з ідеями і досвідом психології, соціології, системного аналізу тощо [2, с. 108].

«Інноваційне навчання» – процес і результат такої навчальної та освітньої діяльності, яка заохочує введення інноваційних змін в існуючу культуру, соціальне середовище. Інноваційне навчання стимулює активну участь у проблемних ситуаціях, які виникають як перед окремою людиною, так і перед цілим суспільством. Усвідомлення його потреби розширює обрії дидактичних пошуків. Таке навчання пов'язане з творчим пошуком, на основі наявного досвіду, тобто з його збагаченням [3].

Втілення інноваційних технологій – складний процес, який базується на основі наукового підходу та реалізується з допомогою практичної роботи. Тому вважаємо за необхідне орієнтувати учнів на дотримання таких рекомендацій: досконало вивчити конкретну інновацію й прийняти її особисто; зважити доцільність використання її в професійній роботі; створити комфортні умови для її реалізації в подальшій професійній роботі. Таким чином, інноваційні технології є джерелом розвитку саморегуляції та свободи вибору майбутніх фахівців, потребою усвідомлення особистої відповідальності. Інноваційні технології дають можливість вивести учнів на більш високий рівень компетентності, підготовленості і професіоналізму.

Процес професійного виховання учнів починається з першого ж дня їхнього навчання в закладі професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О). Як відомо, процес оволодіння обраною професією розпочинається з вивчення загальнотехнічних дисциплін, з поступовим переходом до професійної підготовки. Професійна ж підготовка конкурентоздатного робітника значною мірою залежить від професійної і педагогічної майстерності викладача та майстра виробничого навчання.

Головними ознаками професійної майстерності майстра виробничого навчання є: оволодіння ефективними засобами передачі учням знань і умінь; уміння планувати й здійснювати педагогічний вплив; уміння встановлювати правильні взаємостосунки з учнями, організовувати і спрямовувати їхню діяльність; уміння переконувати; глибоке знання свого предмета, широка ерудиція тощо. Отже, набуття високого рівня педагогічної майстерності – процес тривалий і складний. З огляду на це, неабияке значення має відмова від традиційних методів навчання.

Кожний майстер виробничого навчання має самостійно впроваджувати ефективні форми і методи навчання. Як правило, краще засвоєння нового матеріалу відбувається в процесі активної діяльності учнів за умови, коли в нього вносяться елементи новизни.

Важливим моментом реструктуризації навчального процесу є запровадження інноваційних освітніх технологій. Рішення цих завдань спрямовано на:

- перехід від педагогічного традиціоналізму до нових форм і методів навчання, орієнтованих на формування творчої особистості, яка вміє поєднувати в різних варіантах теоретичні знання, наукові здобутки з вирішенням питань, які виникають на практиці;
- підвищення творчої активності студентів під час аудиторних занять шляхом упровадження ділових і рольових ігор, ігрового проектування;
- посилення мотивації студентів до самостійної роботи з метою поглиблення знань і здобуття

вмінь і навичок;

- забезпечення наскрізної комп'ютеризації навчального процесу та створення комп'ютерних (інформаційних) систем його підтримки;
- інтенсифікацію навчального процесу з метою скорочення аудиторних занять з участю викладача при наданні повного обсягу знань і підвищенні якості навчального процесу;
- розробку інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисципліни [4, с. 177].

Зважаючи на те, що до інноваційної технології входить система умінь, що забезпечує проектування і реалізацію навчально-виховного процесу, майстер виробничого навчання ЗП(ПТ)О має оволодіти вміннями організації кожного етапу професійно-педагогічної діяльності на основі врахування низки чинників: пріоритетності цілей професійної освіти, специфіки змісту навчання, вікового і освітнього рівня учнів, фізичного стану, рівня навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Методи виробничого навчання – основні способи діяльності майстра виробничого навчання та учнів, завдяки яким учні оволодівають знаннями, уміннями і навичками, професійною майстерністю, розвивають творчі здібності, розумові і фізичні сили. Методи виробничого навчання мають свої особливості, що випливають із специфіки та змісту курсу виробничого навчання, а також рівня формування професійно важливих якостей учнів, їх індивідуальних особливостей.

Існують різні підходи до здійснення класифікацій методів виробничого навчання, залежно від вибору основи. У практиці виробничого навчання найпоширенішою є класифікація методів: за ознакою джерела інформації; характеру пізнавальної діяльності; проблемно-розвиваючі; методи активного навчання [4, с. 178].

Готуючись до уроку виробничого навчання, важко визначити чіткі межі між різними методами навчання: вони переплітаються, доповнюють один одного, складаються в комплексний пакет, систему прийомів, за допомогою яких майстер виробничого навчання та учні реалізують поставлені цілі. Кожен із методів навчання має певні переваги і недоліки.

Сучасний освітній процес має забезпечити розвиток учня як цілісної особистості, котра прагне до саморозвитку, самореалізації, самовиховання, що необхідно для особистісної взаємодії з оточенням: людьми, природою, культурою, цивілізацією на основі загальнолюдських цінностей, яка відкрита для сприймання й опанування нового досвіду та здатна на свідомий і водночас відповідальний вибір у різних життєвих ситуаціях.

Місце навчання – не обов'язково в училищі. Це можуть бути фірми, центри виробництва. При цьому застосовуються дослідницькі проекти, ігри, технологічні карти, каталоги, творчі роботи.

Інтерактивні методи навчання можна розглядати як різновид активних методів навчання, сутність яких полягає у постійній творчій взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а загалом – як галузь методичної науки, що дає можливість визначати стратегії навчання, розробити тактику їх впровадження в навчальний процес.

Спільна діяльність учнів в процесі пізнання, оволодіння знаннями, вміннями і навичками означає, що кожен вносить у цей процес свій особистий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, засобами діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємопідтримки, що дозволяє не тільки отримати нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі форми співпраці.

Організація інтерактивного навчання сприяє ефективному набуттю знань, формуванню навичок і умінь, виробленню нових цінностей, створенню атмосфери співробітництва, дає змогу майстру виробничого навчання стати справжнім лідером учнівської групи, унеможливує як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою та передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і умінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Уроки виробничого навчання з використанням інтерактивних методів навчання надають учням можливість для формування основних пізнавальних і громадських умінь, навичок і зразків поведінки в суспільстві та дають змогу засвоювати одночасно теорію і практику, а це надає змогу учням проявити інтелектуальну ініціативу, характер, розвивати світогляд, логічне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів, навчаються співробітництву.

Застосування на уроках виробничого навчання інтерактивних методів висуває певні вимоги до

структури уроку, яка складається з таких елементів: мотивація, подання теми та очікування навчальних результатів, надання необхідної інформації, інтерактивна вправа, підведення підсумків та оцінювання результатів.

Готуючись до проведення уроків виробничого навчання з використанням інтерактивних методів навчання, майстру виробничого навчання потрібно напружено творчо і розумово працювати:

- глибоко вивчити і продумати матеріал, основний і додатковий;
- старанно спланувати заняття: визначити ролі учасників, підготувати запитання і, можливо, відповіді, виробити критерії оцінки ефективності заняття;
- передбачити різноманітні шляхи привернення уваги учнів на уроці до матеріалу, який вивчається;
- ретельно підготувати інтерактивні вправи, які будуть продуктивніші до засвоєння матеріалу.

Висновки. Процес реформування освіти в Україні передбачає застосування нових технологій навчання у межах традиційної системи. Такою технологією навчання є інноваційне навчання, яке створює комфортні умови для пізнавальної діяльності; за яких кожен учень відчуває свою успішність, продуктивність праці, виключення домінування однієї думки над іншою, інтелектуальну спроможність.

На уроках, де використовуються ці технології, учні почувають себе впевнено, вільно висловлюють свої думки і спокійно сприймають зауваження, адже вони є активними учасниками навчального процесу. В атмосфері довіри та взаємодопомоги легко робити відкриття, усвідомлювати важливість здобутих знань. Саме за таких умов можливе виховання особистості, підготовленої до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С. Теорія і методика професійного навчання / Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шестопалюк О.В. – Вінниця: ТОВ «Компанія «Зорг». – 2007. – 164с.
2. Добридень А. Використання інноваційних технологій у практичній роботі сучасного педагога / Алла Добридень // Проблеми підготовки сучасного вчителя – №6 (Ч.1), 2012 – С. 107-112.
3. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zvenigorodka-cpprk.ck.sch.in.ua/Files/downloads/інноватика%20в%20пннз.docx>. – Назва з екрана.
4. Никулина А.С. Активные формы и методы обучения и их применение в учебном процессе школ и ПТУЗ. / А.С. Никулина – Донецк: Институт последипломного образования инженерно-педагогических работников, 2002. – 382 с.

УДК 7.011.26:377:7.043-057.86

З.В. Волк

майстер виробничого навчання першої категорії

Державний навчальний заклад «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРИ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФЛОРИСТІВ

Анотація. У статті розглянуто значення народного мистецтва як чинника, що впливає на формування особистості. Відзначено ступінь ефективності використання народок народного мистецтва при формуванні професійних знань і навичок учнів-флористів. Показано, яким чином за допомогою зосередження уваги учнів на народному мистецтві можна одночасно сприяти відродженню національних традицій, розширювати світогляд учнів та допомагати розвитку їх професійних навичок і умінь.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, народне мистецтво, формування особистості, професійні навички, учні-флористи.

Z.V. VOLK FOLK ART IS AN IMPORTANT FACTOR FOR PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE FLORIST

Abstract. The article considers the importance of folk art as an influencing factor for the formation of personality. It is noted the degree of effectiveness for use of folk art pieces during the formation of professional knowledge and skills of pupils-florists. It is shown how the attraction of students to folk art can simultaneously contribute to the revival of national traditions, to expand the world view of pupils and help to develop their professional skills and abilities.

Key words: arts and crafts, folk art, personality formation, professional skills, pupils-florists.

Вступ. Важливість національної самоідентифікації українського народу не полишає кожного із нас – його сучасних представників, а надто зараз у час, коли наша держава переживає непрості часи глибоких соціально-економічних, політичних і культурних перетворень.

Тому питання відродження національної ідеї є одним із важливих векторів приділення уваги для

нашої держави. Як зазначив Василь Кушерець: «В останні роки питанням ідентифікації українського етносу (що необхідно для визначення національної ідеї України) стала більше приділяти увагу Президія НАНУ. Але питання ще далеке від вирішення» [6, с. 159].

Важливо наголосити, що наше майбутнє створюємо ми і створюємо його зараз, але не лише декларуванням шляхів розвитку країни, економічними чи політичними стратегіями ми це можемо зробити, а й через приділення уваги морально-етичним сторонам життя та виховання в духовності дітей і підлітків, у тому числі й учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), адже за нами прийдуть нові покоління, і вкрай важливо, яке духовне, моральне, історико-культурне та етичне підґрунтя буде закладено у їхніх душах.

Саме тому серйозно, клопітливо та ґрунтовно необхідно відноситись до процесу виховання патріотизму в учнів ЗП(ПТ)О, відродження культурних надбань українського народу та розвитку у підростаючого покоління поваги й уваги до духовних і національних цінностей, що вже були сформовані та виплекані впродовж поколінь наших предків, і спонукати їх до розвитку, гармонійного плетіння цих надбань у сучасність, щоб і надалі вони жили, розвивалися, розквітали.

Одним із способів формування важливих складових морально-етичного виховання учнівської молоді в рамках гуманістично налаштованого й водночас патріотично орієнтованого суспільства є приділення уваги традиціям народного декоративно-прикладного мистецтва та його відродження, адже у процесі сприйняття, засвоєння та осмислення чуттєвого досвіду, сконцентованого у витворах народного мистецтва, формується та розвивається достойна особистість, вихована у рамках національних традицій і цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом дослідження про значення народного мистецтва, а саме декоративно-ужиткового мистецтва, для розвитку, формування, виховання учнів шкіл та молоді знайшли своє відображення у працях науковців, зокрема: статтях І.А. Білосевич [2], М.С. Курач [2; 5], О.Ю. Пінаєвої [12] та І.В. Савчук [10; 11; 12].

Окремі питання вагомості народного мистецтва при навчанні і необхідність ознайомлення з ним учнів часто піднімаються науковцями, так, наприклад, М.А. Кириченко пише: «Творчість, працьовиті руки народних умільців створювали вироби, які красою, естетичним смаком і технікою виконання й сьогодні зачаровують нас [4, с.10].

Теоретичні й практичні аспекти художнього та естетичного розвитку особистості і питання впливу культурних надбань, а саме народного мистецтва, на виховання особистості розкриті в працях дослідників: Є.А. Антоновича [1], В. Орлова [7], Л.В. Оршанського [8] та ін.

Метою статті є окреслення можливості сприяти особистісному вихованню і росту професійних навичок учнів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва та відродженню національних традицій.

Виклад основного матеріалу. За багато століть наш народ створив безцінну і надзвичайно різноманітну художню спадщину. В Україні сформувалось багато видів народного мистецтва: художня обробка дерева, каміння, металу; гончарство; художня вишивка; ткацтво і килимарство; декоративний розпис тощо. Кожен вид тісно пов'язаний з історією, національними традиціями регіонів і свідчить про мистецьку обдарованість наших майстрів. За творами народного мистецтва наші сучасники пізнають традиції, звичаї, особливості життя народу, прилучаються до нього.

Глибоке вивчення і подальший розвиток народної художньої спадщини, її використання в сучасному побуті та навчальній творчій діяльності учнів – одне з важливих завдань загальноосвітнього предмета, яким є образотворче мистецтво» [4, с. 10].

Ніхто не зможе заперечити, що надбання українського народу у вигляді витворів декоративно-прикладного мистецтва є результатом творчої праці багатьох поколінь наших предків, тому ознайомлення і залучення до виконання учнями подібної творчої діяльності також є працею, а про важливість поєднання творчості та праці сказано багато, у тому числі видатним українським педагогом В.О. Сухомлинським, так, наприклад, його слова: «Праця лише тоді стає виховною силою, коли вона збагачує інтелектуальне життя, наповнює багатогранним змістом розумові, творчі інтереси, одухотворяє моральну цілісність і підвищує естетичну красу особистості та колективу.

Гармонійний всебічний розвиток людини, освіченість, духовне багатство, моральна чистота – все це досягається тільки за тієї умови, коли поряд з інтелектуальною, моральною, естетичною та фізичною культурою людина досягає високого ступеня культури праці, трудової творчості» [13, с. 292].

Як було відзначено, в умовах сьогодення одним із найважливіших завдань, що стоять перед суспільством, є сприяння формуванню національної ідеї, і залучення навчальними закладами до цього процесу підростаючого покоління може бути досить мудрим кроком. Одним із способів досягнення цього завдання можна виділити відродження українських народних традицій та творчості

у різноманітності їх форм і народного декоративно-прикладного мистецтва зокрема. Це обумовлено тим, що твори декоративно-прикладного мистецтва відображають глибокий потенціал культури кожного народу, тому що вони є носіями спадкових народних традицій і віддзеркалюють ті соціально-економічні та культурні зміни, що відбувалися в житті нашого народу в процесі його історичного розвитку.

«Звернення до глибинних коренів декоративно-ужиткового мистецтва – тисячолітнього доробку нашого народу, в якому зафіксовані духовність, обдарування, мистецький хист українців, їх буття, спосіб мислення, вдача, погляди, почуття – складає підґрунтя національної системи естетичного виховання. Завдяки пізнанню історичного минулого рідного народу, оволодінню його духовними і матеріальними цінностями школяр формується яскравою, інтелігентною, неповторною особистістю з глибокими різнобічними знаннями і прагненням втілення у собі національного ідеалу, постійного самовдосконалення, духовного й естетичного зростання» [11, с. 25]. Так зазначила Ірина Савчук, і ми із нею погоджуємося.

Неможливо заперечити те, що декоративно-прикладне мистецтво є частиною будь-якої національної культури. У народі завжди існувала потреба прикрашати інтер'єри помешкань, робити більш радісною працю і наповнювати своє повсякденне життя прекрасним. З покоління в покоління відбиралися й удосконалювалися знахідки, вигадки та нововведення народних майстрів.

Декоративно-прикладне мистецтво відрізняється простотою у виготовленні виробів та сповнене перевіреними століттями прийомами обробки матеріалів, які допомагають виявити і зберегти природну красу цих матеріалів. Саме це створює досить сприятливі умови для розвитку гуртків технічної творчості та технічних ремесел у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну».

Підготовка флористів у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну» передбачає тісний зв'язок із народним декоративно-прикладним мистецтвом. А навички, отримані учнями-флористами на заняттях, не лише підвищують їх культурний рівень, розширюють світогляд та сприяють формуванню національно свідомої особистості, яка сповнена любов'ю до спадку своїх пращурів, а й призводять до подальшого професійного зростання через використання та інтерпретацію отриманих вражень, набутих знань і умінь.

Навчальним предметом, в рамках якого можна об'єднати пізнавальну й розвиваючу діяльність учнів, є виробниче навчання. На уроках виробничого навчання учні-флористи займаються такими видами декоративно-прикладного мистецтва, які сприяють відродженню національних традицій, і особливо тих, що втілені у народному мистецтві. Заняття декоративно-прикладним мистецтвом повинні ґрунтуватися на знаннях, набутих учнями на уроках малювання, живопису, креслення, технології та матеріалознавства. А під час створення композицій учні можуть користуватися знаннями з ботаніки, історії мистецтва, літератури та інших загальноосвітніх дисциплін.

На уроках виробничого навчання часто вивчаються способи вироблення та виконуються практичні роботи з виготовлення предметів декоративно-прикладного мистецтва. Про деякі із них та їхній вплив на професійні навички учнів-флористів зазначимо далі.

Ось, наприклад, ляльки-мотанки, які відомі ще з давньослов'янських та трипільських часів. Ця лялька відрізняється від звичайної іграшки відсутністю обличчя. Для наших предків це була не просто іграшка: вони вважали, що дана лялька захищала людину від неприємностей і лиха.

Науковець М.І. Резніченко вказує на те, що «мотанка у всі часи була неповторною утилітарною річчю із символічним значенням, джерелом натхнення, часткою душі та сферою самовираження особистості» [9, с. 5].

Раніше майже в кожній селянській хаті можна було побачити цих ляльок. А все тому, що ця лялька здавна у кожній родині виконувала роль оберегу, була символом жіночої мудрості, берегинею роду, символом матері-заступниці, родючості й достатку, а також – зв'язку між поколіннями. Можна сказати, що для наших пращурів лялька-мотанка – також уособлювала добро та благополуччя, як символ надії на краще, та вважалася сильним сакральним предметом. І зовсім не мало значення створювалася лялька нашивкуруч для забавки дитині, як важливий оберіг чи подарунок до свята.

Загалом серед мотанок виділяють три групи ляльок: немовлята, наречені та ляльки-берегині, тобто зазвичай, залежно від події, робили різні ляльки: великі і малі, для шлюбу, до народження дитини і тому подібне.

Ляльки-мотанки часто використовуються у весільних обрядах: у давнину ляльку прив'язували до підводи, на якій їхали молоді до церкви на вінчання. Саме ця мотанка була особливою: ляльки зображали чоловіка та жінку (а не тільки жінку, як у інших випадках). Проте руки у них були спільними, що символізувало любов та злагоду у майбутньому подружньому житті. Адже з моменту

вступу в шлюб жінка і чоловік ставали, так би мовити, одним цілим.

Ляльки-берегині виконували різні функції: одні охороняли житло, інші – дітей, треті – сон або ж берегли господарство чи допомагали молодим дівчатам вийти заміж і таке інше.

Поряд з обрядовими (нареченими) та обереговими (берегинями) ляльками часто створювали й практично їстівні ляльки. Виготовляючи таку ляльку, жінка вкладала в неї жований хліб та використовувала таку іграшку як забавку та соску для немовлят. Якщо ж їх створювали діти, то вони робили собі подружку і порадицю. То ж зовсім не дивно, що ці ляльки дуже часто ставали справжніми сімейними реліквіями та передавалися з покоління в покоління.

Як уже згадувалося, у цих ляльок було відсутнє зображення рис обличчя і замість нього характерною їх деталлю є виплетений із різнокольорових ниток хрест. Тобто, нитки на обличчі ляльки переплетені таким чином, що на їх перетині утворюється хрест – давній символ сонця у слов'ян.

Точного визначення, чому ляльки-мотанки не мали обличчя, немає, однак є припущення, що наші предки вважали очі такими собі «дверима» між реальним та потойбічним, а недоброго ока побоювалися завжди, особливо в минулі часи.

Для виготовлення ляльки-мотанки можна використовувати тканини і нитки, сухі трави, квіти, зерна. Так, наприклад, наші предки використовували льняні нитки, з яких виготовляли волосся, і ми в нас час можемо слідувати їх наробкам.

При створенні ляльки-мотанки учням обов'язково наголошують, що справжня автентично виконана мотанка виготовляється без використання швів. Виготовляючи ляльок, учні-флористи намотують або закручують на основу ляльки тканину, а для її кріплення використовують стрічки та нитки, якими просто обмотують тканинні деталі та фіксують їх вузликami. З підручних матеріалів учнями виготовляються одяг, прикраси та головні убори чи зачіски. Тут варіації обмежуються лише їх фантазією. При виготовленні дотримуються головного правила – лялька повинна мати хрестоподібний вигляд.

Підсумовуючи, можна сказати, що загалом створення такої ляльки може перетворитися на захопливе й розвиваюче заняття для учнів-флористів, що сприяє розробці моторики їх рук, образному та просторовому мисленню, вмінню створювати закінчений і композиційно цілісний виріб. А результат допоможе їм проникнутись рідними українськими традиціями, знову доторкнутись до історії, фольклору, наробок нашого народу й ще раз побачити, які безмежні надбання знань, вмінь та мудрості пройшли віки від наших предків до нас. Крім того, учні можуть впевнитись, що і в наш час можна створити унікальний, автентичний, ні на що не схожий сувенір своїми руками, а під час його створення глибше пізнати народні символи й традиції.

Ще один із видів українського народного декоративного мистецтва, з яким майстри виробничого навчання ознайомлюють учнів-флористів, і який звичайно має глибокі й багаті традиції – це витинанка.

М.А. Кириченко зазначає: «Водночас із малюнками в багатьох місцевостях України народжуються і витинанки, тобто декоративні вирізки з кольорового паперу» [4, с. 50]. «З кінця XIX ст., відколи винайдено яскраві анілінові фарби, майстрині настінного розпису починають малювати не на стінах, а на паперових аркушах – малюнках, відповідного розміру і формату» [4, с. 42].

Витинанка – це сюжетні чи орнаментні прикраси, вони бувають ажурні або силуетні, що витягати ножицями чи вирізані ножом з білого або кольорового паперу. Їх використовували для оздоблення помешкання; наліпленими стрічками попід стелю, навколо вікон, стін, полиць, печей. Витинанки подекуди поєднували з шкіряними прикрасами, настінними розписами, вишивками. Орнамент традиційних витинанок здебільшого геометричний чи рослинний. Інколи використовували зооморфні фігурки, предмети побуту тощо.

На уроках виробничого навчання учні-флористи виготовляють ажурні, силуетні та складні витинанки, використовують їх у вітальних листівках, дарунках.

У своїй творчості учні розвивають такі професійні навички, як акуратність, охайність, уважність навіть до найдрібніших деталей виробу та вміння використовувати основні закони композиції при його створенні і долучаються до давньої української традиції – прикрашати життя своїми руками й власним талантом.

А найчастіше в народі життя прикрашали за допомогою квітів. То ж не можемо не згадати той вид декоративно-прикладного мистецтва, який безпосередньо пов'язаний із квітами. Так, українці споконвіку шанують квіти. Важко знайти українську хату, біля якої дбайливі руки господині не влаштували б яскравих острівців із квіточок, а все це тому, що квіти милують око, хвилюють душу, прив'язуючи наші серця до рідної домівки.

Квіти як прикрасу на Україні почали використовувати дуже давно. Ними оздоблювали оселю, розмальовували ворота й ставні в українських хатах. І, звичайно, любов до квітів не оминула народне вбрання нашого народу.

Одним із елементів українського народного вбрання дівчини є віночок. Віночок – це сплетенні в коло квіти, листя, трави та прикріплені до них стрічки. Віночок, сплетений із квіточок і трав та оздоблений яскравими стрічками, – це один із найдавніших українських символів і зазвичай традиційний образ української дівчини неможливий без увінчаної квітами голови.

Про найкращу прикрасу дівочої голови багато писав видатний український етнограф Олекса Воропай: «Наші дівчата плетуть собі вінки із квітів маку, синіх волошок, білого ромен-зілля, чорнобривців та дикої рожі... У плетенні вінків нашими дівчатами досягнуто не меншого мистецтва, ніж у вишиванні, тканні та мереживі. Залежно від індивідуальних здібностей, дівчата так комбінують барву і форму квітів у вінку, що вінок стає мистецьким твором і підкреслює красу дівочого обличчя» [3, с. 489].

Звичайно український віночок – найкраща прикраса голови дівчини, а ще – це своєрідний оберег, у який вплітали різноманітні квіти. Також цей витвір мистецтва був покликаний показати стан душі дівчини: мовою квітів вона могла виражати свої почуття та події, які відбувалися в її житті.

До певних свят плели різні віночки. Без сумніву, ми можемо сказати, що український віночок є одним із неодмінних атрибутів багатьох свят (як наприклад, Івана Купала, весілля чи жнива).

У віночок вплітали різноманітні квіти, в одному віночку їх могло бути до дванадцяти різних видів. Кожна квітка у вінку є символом, але найпочесніше місце у віночку належить деревію, суцвіттю якого з дрібненьких білих квіточок здаля схожі на велику квітку. Його вплітають як першу квітку, і він символізує нескореність, тому що де б не опинилася ця рослина, вона завжди проросте та зацвіте. Важливо відмітити, що поміж квітів вплітали зілля та листя: полин, буркун-зілля чи листя дуба. Не меншої уваги приділяли стрічкам, а саме підбору їх кольору й довжини. Стосовно стрічок також використовували дванадцять кольорів, кожен з яких одночасно був і оберегом, і лікарем, при цьому захищаючи волосся від чужого ока.

Багато іще можна написати про цей вкрай значущий напрям народного мистецтва, але також можна з упевненістю зазначити, що яким би розмаїттям матеріалів, символів, поєднань він не був наповнений – кожен віночок мав охайно прилягати до голови й бути невисоким.

В наш час віночок виготовляють як із натуральних, так і з штучних матеріалів. Тому для створення віночка на уроках виробничого навчання учнів навчають виготовляти штучні квіти з різних матеріалів. Так, наприклад, виготовлення штучних квітів із текстильних матеріалів, фоамірану та паперу, передбачає вирішення таких завдань:

- відродження українських національних традицій;
- формування початкових знань і вмінь із технології виготовлення квітів з текстильних та інших штучних матеріалів;
- ознайомлення з послідовністю плетення вінка як форми поєднання квітів;
- поглиблення знань про особливості кольорових сполучень і вмінь створення виробів, що відповідають законам кольорової гармонії;
- акцентування уваги учнів на глибинній історично сформованій значущості символів при виборі квітів, трав, стрічок, які будуть поєднані у віночку: таким чином ми даємо їм можливість побачити обсяги напрацьованих нашими предками знань і вчимо їх використовувати ці знання в наш час.

Висновки. Отже, ми можемо підсумувати, що декоративно-прикладне мистецтво є цінним доробком, який ми отримали у спадок від наших предків, і його, як вагому частину народного мистецтва, нам бажано передати нашим нащадкам – молодому поколінню. Ще краще передати цей спадок не тільки в теоретичному вигляді, а разом з умінням його практичного застосування. Саме учні-флористи мають змогу отримати і теоретичні, і практичні знання (уміння, навички), а уроки виробничого навчання у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну» сприяють цьому значною мірою.

Підготовка флористів вимагає оволодіння різноманітними техніками декоративно-прикладного мистецтва, що сприяє розвитку креативних здібностей учнів, їх образного мислення, естетичного смаку та уяви. І крім того, кожен із видів народного декоративно-прикладного мистецтва дає свої конкретні напрацювання, наприклад, розвиває моторику рук учнів, їх образне та просторове мислення, вчить вмінню створювати закінчений і композиційно цілісний виріб, охайності, уважності навіть до найдрібніших деталей виробу та вмінню використовувати основні закони композиції при створенні виробів, поглиблює знання учнів про особливості кольорових сполучень та кольорової гармонії, про відчуття рівноваги кольору в кожному виробі, і цей перелік можна ще продовжити.

При всіх вищезазначених перевагах відносно формування професійних навичок учнів-флористів засобами декоративно-прикладного мистецтва, можна відмітити і суто духовні переваги від роботи з народним декоративно-прикладним мистецтвом, такі як: привернення уваги та розвиток поваги до народних традицій, прищеплення інтересів до історії свого народу, рідного краю, формування

культурної компетентності, що також важливо для формування цілісної особистості і її гармонійного (а не одностороннього) розвитку.

Тому, розробляючи зміст занять із виробничого навчання щодо оволодіння учнями певним видом народного декоративно-прикладного мистецтва, ми виходимо не лише із завдання давати учням знання і практичні уміння та навички, що необхідні для засвоєння ремесла, а й прагнемо збагатити внутрішній світ кожного учня у процесі виконання ним тих чи інших завдань, забезпечити мотивацією кожного учасника навчального процесу для відкриття в собі митця, удосконалення і розвитку своєї індивідуальності в усіх її проявах – й надто у процесі створення своїх власних виробів, а також створити умови для відродження національних традицій при підготовці флористів.

Список використаних джерел

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. для студ. пед. ін-тів / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.С. Станкевич. – Львів: Світ, 1992. – 270 с.
2. Білосевич І.А. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб виховання студентів – майбутніх вчителів технологій / Білосевич І.А., Курач М.С. // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 2. – С. 122 – 127.
3. Воронай О. Звичаї нашого народу / О. Воронай – Київ, Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. – 589 с.
4. Кириченко М.А. Український народний декоративний розпис: навч. посібн. / Кириченко М.А. – К: «Знання-прес», 2006 – 228 с.
5. Курач М.С. Використання етнодизайну в процесі трудової підготовки молоді / Курач М. С. // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогіка. - №1. – с. 51-55.
6. Кушерець В.І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / Кушерець В.І. // К: «Знання України», 2004. – 248 с.
7. Орлов Валерій. Сучасні тенденції художньо-естетичного виховання / Валерій Орлов // Неперервна проф. освіта : теорія і практика. – 2002. – Вип. 3 (7). – С. 209 – 217.
8. Оршанський Л.В. Декоративно-ужиткове мистецтво та етнодизайн – традиції і сучасність у художньо-трудовій підготовці майбутніх учителів трудового навчання / Л.В. Оршанський // Інноваційні освітні технології. – 2000. – № 1. – С. 77–82.
9. Резніченко Г.В. Іграшки-мотанки: Навч. метод. посібн. / Резніченко Г.В. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013 – 104 с + 32 с. вкладка.
10. Савчук І.В. Модель педагогічної системи та умови формування естетичних смаків школярів засобами декоративно-ужиткового мистецтва / Савчук І.В. // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф. (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2007. – с. 132 – 135.
11. Савчук І.В. Декоративно-ужиткове мистецтво як складова національної культури та чинник формування естетичних смаків учнів / Савчук І.В. // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2007. – №8. – с. 19 – 25.
12. Савчук І.В. Взаємодія трудового навчання і декоративно-ужиткового мистецтва як чинник мистецького розвитку школярів / І.В. Савчук, О.Ю. Пінаєва // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Херсон: Вид-во ХДПУ, 2008. – Вип.47. – с. 218-222.
13. Сухолимицький В.О. Избранные педагогические сочинения в трех томах / В.О. Сухолимицький. – Москва: Педагогика, 1980 – Т. 2. – 384 с.

УДК 377:37.015.3:005.32:004-057.2

В.Ю. Гаврилишена

майстер виробничого навчання першої категорії
Вище професійне училище № 11 м. Вінниці

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ
«ЕЛЕКТРОМЕХАНІК З РЕМОНТУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛІЧІЛЬНО-
ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН»**

Анотація. У статті визначено вплив позитивної мотивації учнів на розвиток інтересу до навчання, бажання досягнути успіху у навчально-виробничій діяльності. Розглянуто проблеми впливу майстра виробничого навчання закладу професійної (професійно-технічної) освіти на розвиток мотивації в учнів у процесі оволодіння майбутньою професією.

Ключові слова: мотивація, мотив, мотивація навчання, методи стимулювання, професійний успіх.

**V.Yu. GAVRILISHENA FORMATION OF STUDENTS' MOTIVATION FOR EDUCATION OF
«ELECTROMECHANICS FOR REPAIR AND SERVICE FOR COMPUTING MACHINES» PROFESSION**

Abstract. The article defines the influence of students' positive motivation on the development of interest to study, the desire to succeed in educational and production activities. It is considered the problems of the master's of production training influence in the institutions of professional (professional vocational) education on the development

of student's motivation on the process of mastering the future profession.

Key words: *motivation, motive, motivation of training, methods of stimulation, professional success.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема формування суспільно активної, творчої, компетентної особистості, яка, на відміну від людини-виконавця, самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення. За модернізації й переструктурування галузей виробництва, трансформації професійно-технічної освіти в професійну, зміни освітньої парадигми професійна підготовка кваліфікованих робітників має бути зорієнтована на розвиток особистості майбутнього фахівця, на динамічні вимоги виробництва, виробничих технологій та формування у нього здатності до самостійної взаємодії зі світом професійної праці у напрямі перенавчання та неперервного підвищення кваліфікації.

Для успішного майбутнього життя молодій людині, яка обрала професійне навчання, необхідно розвинути здатність долати життєві труднощі, навчитися самостійно приймати рішення, врешті-решт, стати архітектором свого розвитку як особистості. Лише впевнена у собі, у своїх знаннях та професійних навичках людина здатна свідомо робити вибір і контролювати соціальне життя як індивідуум і член суспільства, брати на себе відповідальність за свої дії та зобов'язання й завершувати все на себе взятє; захищати себе і свої життєві цінності, діяти відповідно до своїх цінностей, надавати підтримку, піклуватися про інших, діяти з ними і для них, перейматися їхніми турботами.

Спрямовуючи свої зусилля на досягнення такої мети, молода людина збагачує свій потенціал як особистість і як член суспільства.

Проблеми мотивації і мотивів поведінки та діяльності визначають творче, ініціативне ставлення людини до справи, впливають як на характер, так і на якість виконання праці. Мотивація є механізмом, що визначає виникнення, напрям і способи здійснення конкретних форм діяльності. Виходячи з цього, однією з найважливіших умов самореалізації молодих українців ми вважаємо розвиток мотиваційної галузі, зокрема мотивації досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування в учнів мотивації навчальної діяльності приділяли увагу такі педагоги, як Л.І. Божович, О.С. Гребенюк, О.М. Леонт'єв, А.К. Маркова, В.О. Сластьонін, Н.Ф. Талізін, Х. Хекхаузен, Г.О. Щукіна. Ця проблема розглядається і в працях сучасних вітчизняних дослідників: О.І. Власова, В.В. Зарицької [1].

Мета статті – показати важливість формування в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти за професією «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин» мотивації до навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відомий педагог В. Сухомлинський вважав, що лише активне життя учнівської молоді є запорукою свідомого ставлення до навчання, міцних, глибоких знань, тобто учень є «архітектором власних навчально-пізнавальних дій і зацікавленим учасником їх здійснення» [4, с. 419].

Найважливішим компонентом навчання є мотиви, тобто ті спонукання, якими учень керується, здійснюючи ті або інші навчальні дії чи навчальну діяльність у цілому. Саме вони стають рушійною силою для учня, саме вони спонукають до оволодіння певними знаннями й уміннями.

Компонентами мотиваційної галузі учня є не лише його мотиви, цілі, емоції, а також його вміння вчитися, що досить сильно впливає на мотивацію. Тому для плідної та ефективної роботи потрібно на початкових етапах професійного навчання учнів у закладі професійної (професійно-технічної) освіти створити досконалу систему мотивів, яка поступово під час навчально-пізнавальної діяльності якісно переросте в стійку ґрунтовну мотивацію навчання, що є основою професійної підготовки.

Термін «мотив» походить від французького слова «motif», що перекладається як збуджувальна причина, привід для якої-небудь дії. В.В. Зарицька розглядає такі групи мотивів, як соціальні, пізнавальні, моральні та мотиви спілкування і самовиховання» [1, с. 61].

Мотиви як психологічні чинники поведінки навчально-пізнавальної діяльності учнів ЗП(ПТ)О займають чільне місце в структурі особистості, охоплюючи її основні структурні компоненти (спрямованість, характер, емоції, здібності, психічні процеси, діяльність).

Для успішного навчання учнів у ЗП(ПТ)О слід враховувати рівень мотивації до навчальної діяльності, обирати ті мотиви, які посилюють інтерес учнів до оволодіння знаннями та основами професії. Пізнавальні мотиви повинні ґрунтуватися на зацікавленості учнів предметом, професією, спонукати пізнати щось нове, корисне і необхідне у своїй діяльності.

Мотивація навчання учнів у перші дні перебування в навчальному закладі досить висока, адже молодь добре усвідомлює, що на ринку праці зростає попит на робітників не лише з відповідною освітою, а й тих, хто відповідатиме всім запитам сучасного інформатизованого суспільства. Тому

навчальний процес будується так, щоб учні навчилися, перш за все, розуміти самих себе та реалізувати свої знання та досвід у майбутньому житті.

Для того, щоб мотиви зміцнилися і розвинулися, учень повинен діяти. Якщо сама діяльність викликає інтерес, тоді підліток буде відчувати яскраві позитивні емоції задоволення. Лише тоді можна очікувати, що в учня виникнуть і зміцняться причини та мотиви для цієї діяльності. Саме в такий момент діяльність майстра виробничого навчання стає надважливою, визначаючи учневі шлях до досягнення обраної мети – оволодіння професійною майстерністю.

Від майстра виробничого навчання залежить, яку професійну інформацію отримає учень, чи зможе він зрозуміти необхідність якісної освіти, якої прагне кожна особистість, усвідомити цілі та завдання навчання, що сформує позитивне ставлення до професії та потребу набувати нові знання, впевненість у майбутньому матеріальному забезпеченні.

Кожна професійна консультація майстра активізує спрямованість активності особистості учня на розвиток його загальнопрофесійних якостей і відповідних спеціальних здібностей, орієнтує на стимулювання пізнавальних інтересів, визначає направленість пізнавальної мотивації до навчання та потреби на подальший розвиток.

Пропонуємо конспект уроку виробничого навчання з професії «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин».

План уроку

Тема програми: «Блоки розширення та оперативна пам'ять».

Тема уроку: «Блоки розширення та оперативно-запам'ятовуючі пристрої (ОЗП): ідентифікація, аналіз параметрів, встановлення».

Мета:

навчальна – вивчити правила техніки безпеки при виконанні роботи; розглянути основні поняття блоків розширення та оперативно-запам'ятовуючих пристроїв; ознайомити з послідовністю виконання практичної роботи;

розвиваюча – розвивати в учнів уміння виконувати технологічні процеси ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин, навчати економити час при виконанні завдань;

виховна – виховувати працелюбність, бережливе ставлення до інструменту, апаратури, прививати інтерес до спеціальності та до комп'ютерної техніки.

Тип уроку: виробниче навчання.

Матеріальна база: плакати, стенди, наочні посібники, відеокарта, плата для мережі, звукова плата, набір інструментів.

Міжпредметні зв'язки: основи цифрової техніки, електрорадіовимірювання, електротехніка.

Хід уроку

I. Організаційний момент (5 хв).

1. Перевірка присутності учнів, наявність спецодягу та його стан.

II. Вступний інструктаж (40 хв).

1. Оголошення теми програми, теми уроку та його мети.

2. Мотивація навчальної діяльності.

Сучасна людина живе й діє в умовах, які вимагають високого професіоналізму й значимих інтелектуальних зусиль. Якщо раніше прийняття правильних рішень заважав в основному дефіцит інформації, то в наші дні, навпаки, перешкоди створює її надлишок. Ускладнення соціально-економічних процесів, підвищення впливу на людину зовнішніх чинників, збільшення інформаційних потоків, неспроможність людини їх осмислити, зростання конкурентності і злості – усе це ставить досить високі вимоги до випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Ви свідомо обрали своє професійне майбутнє, пов'язавши його з найсучаснішими технологіями. Варто пам'ятати, що в умовах ринкової економіки в силу дуже високої рухливості її кон'юнктури кожній людині доводиться не лише часто змінювати місце роботи, але й у середньому протягом трудового життя 5-6 разів змінити професію. Ваша мета – одержати таку професійну освіту, яка буде дозволяти вам відносно просто освоювати нові професії в майбутньому, образно кажучи, ваша освіта повинна стати конвертованою. Тому переходимо безпосередньо до роботи з підготовки дійсно кваліфікованих робітників за професією «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин».

3. Повторення пройденого матеріалу:

Група об'єднується у дві команди. Кожна команда готує назву, емблему і обирає капітана. Капітани команд надають право відповідати на запитання гравцям із своєї команди. Гравець, який дає правильну відповідь на запитання, набирає два бали в особистому заліку.

Відгадування кросворду.

«Гра в слова» – кожна команда по черзі називає слово на тему «Блоки розширення та оперативно-пам'ятовуючі пристрої». За правилами, першою розпочинає та команда, яка виграла у попередньому конкурсі. На останню літеру слова, яке назвала команда, їхні опоненти повинні назвати інше слово на цю тему. За кожне слово команда отримує два бали. Виграє та команда, яка останньою називає слово.

3. Пояснення нового матеріалу.

Характеристики відеоадаптерів. До найважливіших характеристик відеоадаптера відносяться: перелік і характеристики підтримуваних відеорежимів; об'єм відеопам'яті, а також її тип, розрядність і швидкодія; розрядність і швидкодія Chipset відеоадаптера; набір апаратних прискорюваних графічних функцій; швидкодія цифро-аналогового перетворювача; тип інтерфейсу з шиною введення/виведення; драйвери.

Оперативна пам'ять, основні поняття. Пам'ять є одним з основних елементів будь-якої обчислювальної системи. Елементи пам'яті в тому або іншому вигляді присутні в кожному конструктивному модулі ПК.

Характеристики елементів оперативної пам'яті визначають швидкодію всієї системи. Без цих елементів робота ПК просто неможлива.

Оперативна пам'ять – тимчасова пам'ять, тобто дані зберігаються в ній тільки до виключення ПК. Для довготривалого зберігання інформації служать дискети, вінчестери, компакт-диски і т.п.

Техніка безпеки праці перед початком роботи

1. Перевірити заземлення робочого столу.
2. Перевірити заземлення вимірювальних приладів.
3. Перевірити справність освітлення на робочому місці і загальне освітлення.
4. Перевірити справність інструменту.
5. Прибрати лишні предмети і невикористані прилади.
6. Звільнити проходи до робочого місця.
7. Одягнути, застебнути спецодяг.

III. Поточний інструктаж. (4 год 50 хв)

Мотивація навчальної діяльності.

Характерна для сьогоднішньої ситуації модернізація виробництва вимагає підготовки працівників, які швидко пристосовуються до нововведень, готових змінити свою професію й ступінь відповідальності, а це означає – і здатних навчитися новій професії. Вони зобов'язані бути готовими впоратися з новими професійними функціями й здатними сприйняти ці конфігурації як звичайний режим сучасного виробництва. Тож сьогодні потрібен професійно мобільний кваліфікований робітник, готовий повноцінно жити й працювати навіть у стані невизначеності й непередбачуваності, готовий до саморозвитку й самовдосконалення.

Умови, що склалися на ринку праці, ставлять сучасних випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти у жорсткі умови конкуренції. Дефіцит робочих місць, зруйнована система працевлаштування, недосконалість законодавства призводять до того, що випускники навчальних закладів стають соціально незахищеними, втрачають упевненість у завтрашньому дні. Неуспішність у професійній діяльності призводить до стійких стресів, депресії, тобто порушує здоров'я людини (однієї з найважливіших професійно важливих якостей), викликає такі соціальні явища, як алкоголізм, наркоманію, злочинність. Протиріччя між потребами, бажаннями, реальною можливістю забезпечити матеріальні й духовні основи життя породжують песимізм.

Сучасний ринок праці вимагає максимальної готовності кваліфікованих робітників до повноцінної професійної діяльності на конкретному виробництві. Сьогодні роботодавець вже не бажає «доучувати» нашого випускника у себе на підприємстві. У результаті недостатній рівень готовності випускника до успішної адаптації в умовах ринкових відносин вступає у суперечність із потребами сучасного суспільства. І лише формування високої професійної мобільності, конкурентоспроможності, самоактуалізації й самореалізації зробить вас конкурентоздатними на ринку праці.

1. Практична робота щодо визначення відеопам'яті та робота щодо визначення оперативної пам'яті.

2. Цільові обходи робочих місць учнів: перевірка дотримання учнями вимог із техніки безпеки праці в майстерні та при використанні контрольно-вимірювальних приладів; перевірка організації робочих місць учнів; особиста демонстрація роботи майстром виробничого навчання; повторення дій майстра учнями; індивідуальна робота з відстаючими учнями; перевірка правильності виконання робіт учнями; прийняття роботи учнів.

IV. Заключний інструктаж (10 хв).

Підведення підсумків за день. Визначення кращих учнів та недоліків у відстаючих. Повідомлення оцінки за виконання роботи.

V. Домашнє завдання.

VI. Прибирання робочих місць учнів та майстерні.

Висновки. Ставлення учнів до власної діяльності визначається тим, як організована їхня навчальна діяльність, яка її структура й характер. Важливо пам'ятати, що формування потреб і мотивів діяльності відбувається у процесі здійснення самої діяльності, і процес цей повинен бути керованим. Можна багато казати учневі про його обов'язки, про важливість їх дотримання та виконання для нього самого та його майбутнього життя, але, як би добре учень не усвідомлював переконливість цих слів, ніщо не стане більш переконливим, ніж власний приклад майстра виробничого навчання.

Отже, формування в учнів стійкої мотиваційної сфери навчання максимально сприяє розвитку соціально активної, креативної особистості, здатної до самостійного самовизначення, готової до взаємовідносин із динамічним ринком праці, внаслідок чого особистість стає матеріально захищеною, здатною до самостійної особистісної регуляції виробничої діяльності.

Мотиваційні чинники професійної інформації тісно взаємопов'язані між собою, і якщо хоча б одному з них не буде надаватись належної уваги, то, звичайно, буде знижуватись мотиваційна потреба учня в оволодінні даною професією. Якість освіти безпосередньо залежить від усвідомлення цілей та завдань навчання самим учнем, а звідси – його позитивне ставлення до професії. Позитивне ставлення до професії, усвідомлення мети свого навчання значною мірою підкріплюється перспективою отримання достатньої матеріальної винагороди – заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Зарицька В. В. Мотивація досягнення та мотивація схвалення як детермінанти формування у старшокласників здатності до самореалізації / В. В. Зарицька. - К. : Київ. нац. ун. ім. Тараса Шевченка, 2004. - Вип. 22. – 108 с.
2. Кириленко В. Порушення мотивації навчання як першопричина негативної поведінки / В. Кириленко // Психолог. - 2005. - №18. – С. 7-8.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти т., Т. 2. К.: Рад.школа, 1976. – 625 с.

УДК 377:37.091.322

Ж.А. Гаврилюк

викладач спеціальних предметів, спеціаліст вищої категорії

В.І. Мар'євич

викладач фізики, спеціаліст вищої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

СУЧАСНИЙ УРОК У ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі проведення сучасного уроку в професійній освіті. У статті розглянуто сучасні методи і прийоми проведення уроку, вироблення в учнів умінь працювати в групах. Визначені шляхи підходу до організації навчального процесу на уроці, які спрямовані на підвищення якості навчання учнів, формування в них найважливіших компетентностей.

Ключові слова: сучасний урок, проектна діяльність, робота в групах.

J.A. GAVRILYUK, V.I. MARIEVICH THE MODERN LESSON IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTION

Abstract. The article is devoted to the problem of conducting a modern lesson in vocational education. The article deals with modern methods and techniques of conducting a lesson, the development of pupils' ability to work in groups. The ways of approach to the organization of the educational process in the lesson are determined, which are aimed at improving the quality of pupils' education, forming their most important competencies.

Key words: modern lesson, project activity, work in groups.

Вступ. Сучасне навчання, сучасний урок... Якими вони повинні бути? Як зробити так, щоб учні не нудьгували на заняттях, як активізувати процес навчання? «Приводом гордості вчителя повинні бути не відмінники. Він повинен пишатися слабкими учнями, яких він зробив сильними», – говорив Шалва Амонашвілі [2].

У Державному професійно-технічному навчальному закладі «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти» (ДПТНЗ «Хмільницький аграрний центр ПТО») останнім часом викладачі будують свої уроки дещо сміливіше, своєрідніше, дедалі частіше відмовляючись від колись чіткої послідовності етапів традиційного уроку. Позаду – дуже багато проведених уроків, а попереду – ще більше запланованих. Викладачі знову і знову замислюються над тим, як удосконалити навчально-виховний процес у професійній освіті, зробити урок цікавим та сучасним. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є перехід від традиційної форми викладання матеріалу до організації самостійної діяльності учнів, залучення їх у групову та проектну діяльність. Хочеться, щоб кожен урок був ефективним, живим, насиченим, на якому цікаво було б вчитися, на якому була б так організована робота, щоб жоден учень не залишився без уваги, щоб виконувались різні види роботи, всі чи майже всі учні отримали оцінку.

Звичайно, для підвищення ефективності уроку викладачі постійно мають удосконалювати, урізноманітнювати методи навчання, шукати засоби, які сприяли б засвоєнню знань, умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Урок як педагогічний феномен досліджували відомі педагоги і психологи: С. Бондаренко, Г. Кирилова, Б. Коротяєв, В. Котов, Х. Лийметс, М. Махмутов, В. Онищук, П. Підкасистий, І. Підласий, Л. Соболев, А. Сохор, Н. Яковлев та інші.

Метою статті є висвітлення доцільності проведення сучасного уроку, характерними ознаками якого є: варіативність і гнучкість структури; спрямованість на особистість учня; формування найважливіших компетентностей; співпраця викладача та учня.

Виклад основного матеріалу. Пропонуємо урок, який був проведений у групі учнів III курсу з дисципліни «Сільськогосподарські машини».

Тема уроку: «Узагальнення та систематизація матеріалу з теми «Ґрунтообробні машини і знаряддя для основного і поверхневого обробітку ґрунту».

Тема проекту: «Підтримка розвитку сільського господарства».

Мета уроку: узагальнити та систематизувати знання учнів із теми «Ґрунтообробні машини і знаряддя для основного і поверхневого обробітку ґрунту»; розвивати в них навички використання професійних термінів; удосконалювати вміння шукати потрібну інформацію, відбирати та аналізувати її; працювати у мікрогрупах; публічно висловлювати та обґрунтовувати свою думку; удосконалювати навички соціологічного дослідження (анкетування); виховувати в учнів ціннісне ставлення до землі, агрономічну і технічну грамотність та культуру.

Тип уроку: урок узагальнення, систематизації.

Вид уроку: урок-телепрограма з елементами інтеграції.

Методи проведення: словесні, наочні, практичні, систематизуючий, контролю.

Форми роботи: групова.

Матеріально-технічне та дидактичне забезпечення: робочі органи сільськогосподарських знарядь (корпус плуга, диск лушпильника, леміш); відеоролик «Повний цикл обробітку землі»; презентації: «Плуги», «Лушпильники», «Плоскорізи»; публікації; мультимедійний проектор, екран, персональний комп'ютер, телевізор.

Міжпредметні зв'язки: предмет «Агротехнологія» (тема «Обробіток ґрунту»), предмет «Охорона праці» (тема «Вимоги безпеки до сільськогосподарської техніки»), предмет «Фізика» (теми: «Властивості рідин», «Сили опору, сила тяжіння», «Змочування. Капілярні явища»).

Методична мета: реалізація міжпредметних, внутрішньопредметних зв'язків.

Стислий опис: урок проходить у вигляді чергової зустрічі в студії каналу «1+1» на передачі «Технічна служба новин (ТСН)» в рамках проекту «Підтримка розвитку сільського господарства», де викладач із предмета «Сільськогосподарські машини» виступає в ролі ведучої-журналіста. В ефірі учні повторюють основні способи механічного обробітку ґрунту, види полицевої оранки, класифікацію ґрунтообробних машин, їх характеристики, призначення та будову, типи робочих органів, агротехнічні вимоги та правила техніки безпеки при виконанні робіт.

Учні представляють уявні фермерські господарства, які спеціалізуються на вирощуванні зернових (крім рису), бобових та олійних культур. Їх запрошено у студію презентувати сільськогосподарські машини і знаряддя для основного і поверхневого обробітку ґрунту, застосувавши для цього загальні закони фізики, теоретичної механіки, теорії машин і механізмів. Допомогає їм у цьому незалежний експерт із питань науки та техніки – викладач фізики. У студії також присутні незалежні експерти з питань виробництва і комп'ютерних технологій, які в кінці уроку разом із викладачем в режимі реального часу оціняють роботу учнів.

І етап: учні при допомозі викладача, який є керівником проекту, обирають тему, над якою мають працювати, визначають мету і завдання своєї майбутньої роботи, шукають потрібну інформацію. Для

визначення теми треба поставити основні питання: ключові, тематичні, змістові. *Ключовим питанням* проекту є: «Чи треба сперечатися про необхідність комплексної механізації?». *Тематичне питання*: «Як підвищити врожайність сільськогосподарських культур?». *Змістові питання*: «З якою метою проводиться обробіток ґрунту і які завдання при цьому ставляться?», «Залежно від чого використовують екстенсивні, нормальні, інтенсивні, високоінтенсивні технології?», «Яка технологічна операція є основною в системі обробітку ґрунту в районах поширення вітрової ерозії?», «Особливості будови плугів та їх регулювання», «Особливості будови лушпильників та їх регулювання», «Особливості будови плоскорізів та їх регулювання».

Учні заздалегідь, перед початком планування, передбачають кінцевий результат проекту і намічають шляхи його реалізації. Вони формулюють завдання і обговорюють план своїх дій. Викладач надає допомогу учням, пропонує ідеї, вносить свої пропозиції. Учасники проекту складають анкети, опитувальники. Респондентам було запропоновано відповісти на запитання.

Учасники проекту досліджують результати з урожайності із застосуванням різних способів обробітку ґрунту протягом декількох років.

На цьому ж етапі учням повідомляються критерії оцінювання проекту (презентація, публікація, використання наочності, технічних засобів, повнота розкриття теми проекту, виразність виступу тощо).

II етап: на цьому етапі група безпосередньо працює над виконанням проекту, тобто реалізує намічений у першому етапі план. Учні об'єднуються в малі групи й окреслюють завдання та визначають термін, в який вони повинні зібрати необхідну інформацію для виконання проекту. Виконавці проекту підсумовують результати досліджень, анкетувань, опитувань, роботи з джерелами ЗМІ, Інтернету, бібліотеки.

Протягом цього етапу проекту викладач коригує роботу учнів, спостерігає, радить.

Зібрана інформація про ґрунтообробні машини, їх можливості, переваги та недоліки опрацьовується, узагальнюється, систематизується, оформляється в учнівські роботи. Результати анкетування та соціопитування подаються у вигляді графіків, схем, діаграм, таблиць.

III етап: учасники проекту готуються до захисту своїх робіт.

Захист – завершальний етап в проектній діяльності, який складається з двох частин: безпосередньо захисту та відповідей на запитання. Виступи оцінює викладач та члени лічильної комісії зі складу самих учнів, незалежний експерт із питань науки та техніки.

Учасники проекту, які відповідають на поставлені запитання, повинні оперувати конкретними фактами, цифрами, висновками.

Оцінювання знань та вмінь учнів за виконання проекту відбувається після його обговорення. Всі роботи оцінюються як середнє арифметичне оцінок викладача, експерта з питань науки та техніки й самооцінки. Для кожного виду робіт розроблені відповідні критерії оцінювання, оформлені у вигляді таблиць.

Оцінка за презентацію виставляється відповідно до оціночної таблиці, де враховуються такі напрями для оцінювання: презентація матеріалу; зміна слайдів; шрифти, малюнки, діаграми; фон; використання звуків.

Оцінка за публікацію виставляється відповідно до оціночної таблиці, де враховуються такі напрями для оцінювання: розташування, зміст інформації, оформлення.

Діяльність учнів: група об'єднується в малі групи, які складаються з декількох учнів із таким розподілом ролей: керівник проекту (голова одного з фермерських господарств – доповідач); головний агроном, інженер з діагностування технічного стану, інженер з експлуатації МТП, майстер-налагоджувальник із технічного обслуговування, аналітики, які оформляли зібраний матеріал, розміщували його на учнівському web-сайті, створювали публікацію у програмі Publisher, презентацію у програмі Power Point; член лічильної комісії, який оцінює проект своєї команди та інших.

Поданий урок дозволяє учням відчути себе причетними до розробки теми, яка вивчається, дає їм можливість побути в ролі когось іншого, випробувати себе в конкретних життєвих ситуаціях. Під час представлення проекту учні вчаться переконувати опонентів, ставити питання і відповідати на них, робити висновки, розвивають ораторські здібності.

Таким чином, учні бачать свою особисту заслугу у вдало проведеному уроці, а це підвищує їх думку про свої навчальні можливості та статус викладача як їх наставника.

Епіграф:

*Лише на обробленому ґрунті розквітають інші мистецтва.
Тому фермери – засновники цивілізації. (Деніел Уєбстер)*

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Підготовка робочого місця до уроку. Перевірка присутності учнів.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Заставка програми ТСН.

Демонстрація відеоролика (<https://www.youtube.com/watch?v=L-9W8Etg-bY>)

Ведуча ТСН. Ще у XIX столітті американський політик, двічі державний секретар США Деніел Уебстер зазначав, що лише на обробленому ґрунті розквітають інші мистецтва, тому фермери – засновники цивілізації. Останнім часом фермерство стало основною формою ведення сільського господарства. Такі господарства виробляють різноманітну продукцію для внутрішніх потреб та експорту. Технічна служба новин та я, її ведуча, в рамках проекту «Підтримка розвитку сільського господарства», тематичне питання якого «Від чого залежить урожайність сільськогосподарських культур?», на певний час заглибилась у роботу аграріїв. Розмовляючи зі мною, вони зізнаються, що проблем тут чимало, але родюча земля та гарні врожаї приносять радість, дають наснагу у роботі.

Під час роботи над проектом команда ТСН намагалася узагальнити та систематизувати знання з розділу «Ґрунтообробні машини і знаряддя для основного і поверхневого обробітку ґрунту», розглянути способи механічного обробітку ґрунту, класифікацію ґрунтообробних машин, призначення та загальну будову механізмів для поверхневого обробітку ґрунту, типи робочих органів, агротехнічні вимоги та правила техніки безпеки при виконанні робіт, поглибити знання для виконання операцій із підготовки механізмів до роботи; розвивати навички використання професійних термінів, а також формувати професійні якості: самодисципліну, зацікавленість щодо використання нових технологій; удосконалювати вміння пошуку інформації, відбирати та аналізувати її; працювати у мікрогрупах, публічно висловлювати та обґрунтовувати свою думку, удосконалювати навички соціологічного дослідження (анкетування).

Дати відповідь на ключове питання «Чи треба сперечатися про необхідність комплексної механізації?», презентувати сільськогосподарські машини і знаряддя для основного і поверхневого обробітку ґрунту, застосувавши для цього загальні закони фізики, теоретичної механіки, теорії машин і механізмів, ми запросили у студію чергового випуску ТСН заслужених працівників сільського господарства. У студії також присутні незалежні експерти: з питань науки та техніки – викладач фізики Мар'євич В.І., із питань виробництва – майстер виробничого навчання Рябоконь М.О., з питань комп'ютерних технологій – викладач інформатики Терещук Л.П., які в кінці випуску разом зі мною в режимі реального часу оцінять роботу наших гостей.

III. Узагальнення та систематизація знань.

Ведуча ТСН. Одним з основних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунту і зростання врожайності сільськогосподарських культур є механічний обробіток ґрунту. Ґрунт під сівбу обробляється для створення сприятливих умов розвитку культурних рослин: полегшення доступу до їх коріння поживних речовин, води, повітря, знищення бур'янів. Існуюча система машин у господарствах дає змогу повністю механізувати всі процеси обробітку ґрунту. Він обробляється по-різному: залежно від його властивостей, стану та виду сільськогосподарської культури, способів її вирощування, клімату та погоди.

Про способи обробітку ґрунту і використання їх у господарстві ми попросимо розповісти головного агронома фермерського господарства «АПК-Інвест»...

Ведуча ТСН. Як класифікуються ґрунтообробні машини розкаже голова фермерського господарства «АПК-Інвест»? (головний агроном надає слово голові фермерського господарства «АПК-Інвест»).

Ведуча ТСН. Пояснити сутність одного з видів поверхневого обробітку ґрунту, а саме лущення, охарактеризувати загальну будову лущильників та підготовку їх до роботи зможе інженер з діагностування технічного стану фермерського господарства «АПК-Інвест»...

Експерт з питань науки та техніки (викладач фізики) звернув увагу на те, що залежно від виду ґрунту, його вологості та забрудненості по-різному розподіляються сили, які при цьому діють. Запропонував учням I групи дати відповідь на запитання: «Що називають вологістю повітря?», «Як впливає кут атаки на якість обробітку ґрунту?», «Що називають силою опору?», «На які складові розкладається сила опору в лущильнику?».

Учні роблять висновок: «Сила опору розкладається на дві сили: силу, перпендикулярну площині диска, і силу повздовж диска» та записують відповідно формули: $F_1 = F \cdot \cos \alpha$, $F_2 = F \cdot \sin \alpha$ та формулу сили опору $F = \sqrt{F_1^2 + F_2^2}$.

Викладач фізики пропонує запитання: «Від чого залежать сили F_1, F_2 ?». Учні роблять висновок, що сила F_1 не змінюється, а сила F_2 змінюється і залежить від кута атаки.

Ведуча ТСН. Через деякий час після лушення поле зорюють. Основне завдання оранки – розпушування та обертання скиби. Під час оранки підрізуються бур'яни, загортаються в ґрунт добрива та післяжнивні рештки, виносяться наверх колоїдні частинки ґрунту, вимиті опадами. Найякісніша оранка – це плугом із передплужником. Вона називається культурною. Детальніше про це та інше слухаємо голову фермерського господарства «Агротон» та його головного агронома...

Ведуча ТСН. Охарактеризує робочі органи плуга і параметри їхнього регулювання інженер з експлуатації МТП (головний агроном надає слово інженеру з експлуатації МТП фермерського господарства «Агротон»)...

Для визначення якості оранки експерт із питань науки та техніки (викладач фізики) ставить учням запитання: «Що розуміють під тиском, силою тиску?», «Яка одиниця вимірювання тиску?», «Від чого вона залежить?», «Що називається центром тяжіння?»

Викладач фізики пояснює, що на леміш плуга діють три сили: сила опору, сила тяжіння та сила тяги трактора. Разом із викладачем учні роблять висновок: плуг буде виконувати якісну оранку, якщо рівнодійна цих сил дорівнює нулю. Якщо сила тяги проходить через слід центра тяжіння, то оранка теж відбувається якісно (неякісно, коли сила тяги знаходиться вище або нижче сліду центра тяжіння).

Ведуча ТСН. Відомий землероб академік Т. С. Мальцев запропонував обробляти землю таким способом: оранку виконувати плугами без полиць на глибину 3-4 см один раз у 4-5 років, а у проміжку між оранками обробляти поле лише дисковими і зубовими боронами та лушпильниками. Такий спосіб оранки використовують при ерозійному впливі на ґрунт. Збережена стерня захищає ґрунт від видування.

То який же обробіток ґрунту обере господарство в зоні недостатнього зволоження та суховіїв? Про можливість плоскорізного обробітку ґрунту від фермерського господарства «Укрпромінвест-Агро» розповість його голова...

Головний економіст ФГ «Укрпромінвест-Агро» демонструє результати з урожайності із застосуванням різних способів обробітку ґрунту протягом різних років.

Майстер-налагоджувальник із технічного обслуговування розповідає про будову плоскоріза та про його регулювання.

Для з'ясування умов якісного обробітку ґрунту із застосуванням плоскоріза експерт із питань науки та техніки (викладач фізики) ставить питання: «Як впливає розподіл сил, які діють на ґрунт при обробітку плоскорізом, на якість його обробітку?». Після запитання учні разом із викладачем фізики роблять висновок.

IV. Підсумок уроку, оцінювання учнів.

Ведуча ТСН. Після оранки верхній шар ґрунту розпушують дисковими та зубовими боронами, шлейф-боронами, культиваторами, вирівнюють волокушами та котками, ущільнюють котками. Сьогодні на полях державних, колективних і фермерських господарств можна побачити різноманітну вітчизняну та зарубіжну техніку. Тому механізатори та інші фахівці цієї галузі повинні мати необхідні знання про сільськогосподарські машини, щоб вибирати економічно ефективні зразки техніки, складати з них комплекси для реалізації запланованих технологій і організовувати їх ефективне використання, тим самим підвищуючи врожайність сільськогосподарських культур. Комплексній механізації – зелене світло! Дякую усім за роботу! З вами була ТСН та її ведуча Жанна Гаврилюк. Усі ваші пропозиції й рекомендації ви можете залишити на нашому сайті: maximich-007.wixsite.com/mysite. Ми обов'язково візьмемо їх до уваги. І пам'ятайте слова Цицерона: «Земля – єдине джерело багатства, і лише сільське господарство його примножує!» [4].

IV. Домашнє завдання.

Повторити с. 151-с.156 [3], с. 7- с. 45 [1].

Висновки. Підсумовуючи результати проведених досліджень, можна зробити висновок, що сучасний урок, це урок: на якому викладач робить все можливе для розвитку особистості учня, для активізації його розумових здібностей, осмисленого засвоєння знань, формування високої моральності; на якому немає пасивних слухачів, всі учні є активними учасниками процесу; який дає викладачеві можливість дарувати учням відчуття успіху на всіх його етапах. Такі уроки формують в учня здатність почувати себе щасливим.

Найбільша прикрість у житті викладача – не використати своїх можливостей. Треба дати кожному учневі шанс відчувати себе потрібним, успішним, значущим. Необхідно, щоб учні творили, шукали, розмірковували. Викладач, який здатний створити позитивні зміни таким чином, щоб це було до вподоби не лише йому самому, але й учням, – успішний викладач. Викладач, який постійно

вдосконалює свою діяльність, робить її захоплюючою та творчою, залучаючи в цей процес учнів, – сучасний викладач.

Список використаних джерел

1. Головчук А.Ф. *Машини сільськогосподарські* / А.Ф.Головчук, В.І.Марченко, В.Ф.Орлов. Кн 1. – К: Грамота. – 2005. – 576 с.
2. *Мудрість Шалви Амонашвілі. Про дітей, батьків і наші взаємини.* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tutkatamka.com.ua/nathnennya/psihologiya/mudrist-shalvi-amonashvili-pro-ditej-batkiv-i-nashi-vzayemini> – Назва з екрана.
3. Ратомська З.С. *Механізація рільництва й садівництва* / З.С. Ратомська – К: А.С.К. – 2006. – 416 с.

УДК 377:687.53:057.86

Н.В. Гуменюк

методист, спеціаліст першої категорії

В.А. Дехтярьова

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії

Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

ВИКОНАННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕРУКАРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті розглянуто характеристику, основні вимоги та опис послідовності виконання та захисту творчих робіт із професії «Перукар (перукар-модельєр); візажист», проаналізовано особливості застосування сучасних інформаційних технологій при виконанні творчих робіт у формі мультимедійних презентацій, інтерактивних плакатів та відео.

Ключові слова: *тригер, гіперпосилання, Power Point (PP), Pinnacle.*

N.V. GUMENYUK, V.A. DEHTYREVA IMPLEMENTATION OF STATE QUALIFICATION CERTIFICATION BY FUTURE HAIRDRESSERS IN THE FORM OF CREATIVE WORK

Abstract. The article deals with the characteristics, the main requirements and a description of the sequence of performance and protection of creative works by the profession «Hairdresser (hairdresser-fashion designer); make-up artist», analyzed the peculiarities of the application of modern information technologies in the performing of creative works in the form of multimedia presentations, interactive posters and videos.

Key words: *trigger, hyperlinks, PowerPoint (PP), Pinnacle.*

Вступ. У національній доктрині розвитку освіти одним із основних напрямів державної політики визначено забезпечення варіативності та гнучкості освітніх професійних програм, що враховують зміни на ринку праці. У Концепції професійної освіти України зазначається, що для сучасного суспільства потрібний новий тип кваліфікованого робітника при підготовці якого питому вагу займає творча складова. Це дозволить майбутнім робітникам-фахівцям включатися у виробничі процеси і нововведення сучасної науки, техніки, виробництва, творчо й креативно підходити до вирішення актуальних професійних завдань.

Учні, що навчаються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), повинні вміти орієнтуватись у різних виробничих ситуаціях, бути підготовленими до самостійної виробничої праці. Така вимога визначається соціальним замовленням щодо кваліфікованого робітника, потребою розвитку та удосконалення творчого мислення учнів, необхідністю виробити професійні навички, знаходити прості та ефективні рішення професійних проблем, можливість самореалізуватися в самостійній практичній діяльності.

Для забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців потрібно на всіх етапах навчально-виробничого процесу застосовувати сучасні види контролю знань. Державна кваліфікаційна атестація (ДКА) є основним із видів контролю за якістю підготовки робітників на завершальному етапі навчання і проводиться з метою визначення рівня знань, умінь і навичок, одержаних учнями в ході здобуття обраної професії, підготовленості до професійної діяльності. Результати атестації та її аналіз дозволяють визначити ефективність використання майстрами виробничого навчання і викладачами спеціальних дисциплін нових методик та передових технологій навчання, показують сильні і слабкі сторони організації навчально-виховного процесу, характеризують рівень всієї роботи педагогічного колективу ЗП(ПТ)О.

Форма складання випускниками ДКА може бути різною, від захисту дипломних, творчих робіт до написання письмової екзаменаційної роботи та створення проекту.

У Державному навчальному закладі «Вище професійне училище №7 м. Вінниці» (ДНЗ «ВПУ-7

м. Вінниці») учні, що навчаються за професією «Перукар (перукар - модельєр); візажист», складають ДКА у формі захисту саме творчих робіт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми статті, показав, що більшість проаналізованої літератури має досить вузьку специфіку описання методики підготовки до складання ДКА. Більшість авторів, зокрема Криворучко К.В., Стечкєвич О.О., Якимович Т.Д. [7, с. 3], Джулай Л.І. [3, с. 9], пропонують та описують послідовність виконання дипломної роботи (письмового характеру) та практичної частини, що виконується у день її захисту, або ж як Ануфрієва О.П., Дмитренко Г.А., Олійник В.В. [2, с. 10], Собко Я.М. [5, с. 8], Циба В.Т. [6, с. 9] описують лише загальні (універсальні для всіх професій) вимоги до складання ДКА. Основним документом, який є визначальним при виборі варіанту складання державної кваліфікаційної атестації та дотриманні вимог при її оформленні, є Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 №94 [4, с. 2], яке одним із видів вихідного контролю за навчально-виробничим процесом визначає захист дипломної роботи, творчої роботи, письмової екзаменаційної роботи, проекту.

Метою статті є демонстрація методики та принципів організації роботи при виконанні творчих робіт, опанування принципів роботи зі спеціальною літературою та вибору сучасних креативних ідей для створення цілісних стилістичних образів у конкретній тематиці.

Виклад основного матеріалу. При підготовці майбутніх перукарів виконання творчої роботи займає важливе місце у визначенні рівня готовності учнів застосовувати набуті знання та вміння на практиці проявляти творчість, неординарність та індивідуальність при створенні образу, що відповідає темі роботи. Така форма складання ДКА має за мету встановлення готовності осіб самостійно виконувати комплекс робіт з обраної професії, закріплення навичок самостійної роботи з довідковою літературою та нормативно-технічною документацією, визначення рівня володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) та спонукання учнів до творчої праці.

У ДНЗ «ВПУ-7 м. Вінниці» процес вибору форми вихідного контролю знань у вигляді творчої роботи пройшов кілька етапів, що тісно пов'язані з історією становлення професії «Перукар (перукар-модельєр)» в навчальному закладі. Підготовка учнів із професії «Перукар (перукар-модельєр)» в училищі здійснюється з 1999 року. У 2008 році з метою виконання та апробації державного стандарту професію перетворюють на інтегровану, додавши кваліфікацію «Візажист». На цьому етапі складання ДКА проходило у формі письмового іспиту.

У 2012 році, за новим державним стандартом та кваліфікаційною характеристикою, основним видом контролю для випускників, що здобували дану професію, визначено захист дипломної роботи, обсягом 50-80 сторінок друкованого тексту та виконання практичної частини на моделі (зачіска, макіяж). Такий вид роботи мав ряд недоліків серед яких – велика об'ємність роботи, що призводило до труднощів в оформленні, значної кількості помилок та досить великий за обсягом та часом об'єм робіт при виконанні практичної частини.

Ситуацію було кардинально змінено 2013 року, коли на засіданні методичної комісії «Перукар» було вирішено в межах варіативності державного стандарту професії апробувати створення випускниками творчих проектів. Такий вид складання ДКА мав продемонструвати рівень володіння учнями комп'ютерними технологіями (створювали презентації у програмі Power Point (PP)), вміння створювати цілісний образ моделі в рамках певного стилю, а також здійснювати дослідження. Творчий проект, поряд із цікавим змістом роботи, також мав недоліки у частині дослідження, оскільки учні не завжди точно могли дати відповідь на проблемні запитання, які визначалися на початку роботи. До того ж, досить значною проблемою була відсутність потрібної, спеціалізованої літератури українською мовою та підручника з візажної справи, а це призводило до плутанини в термінології та створювало проблеми з перекладом (із російської на українську). Вирішити проблему спробували майстри виробничого навчання ДНЗ «ВПУ-7 м. Вінниці» Дехтярьова В.А., Гота О.В. та Казьмірович К.І., які авторським колективом створили навчальний посібник із дисципліни «Техніка, технологія макіяжу» під назвою «Мистецтво макіяжу» [1, с. 17], даний підручник отримав гриф Міністерства освіти і науки України. В ньому основною формою складання державної кваліфікаційної атестації визначалася творча робота зі створенням модного цілісного образу моделі в сучасному стилі, де передбачалося доповнення макіяжу зачіскою, креативною технікою фарбування волосся або стрижкою.

З 2015 року випускники училища, що навчалися за професією «Перукар (перукар-модельєр); візажист» складали ДКА у формі творчої роботи, яка створювалася на основі сучасних інтернет-технологій.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій учні отримали можливість демонструвати всі етапи створення образу не лише у вигляді презентації PP, а й у формі відео та інтерактивного

плакату. Використання більш сучасних видів подачі творчих робіт перетворило створення образу на цікавий, творчий та креативний процес. В ході виконання та захисту учні намагаються показати цілісні знання про функціонування та розвиток своєї професії, продемонструвати засвоєні на уроках теоретичного та виробничого навчання методи розробки та технологічного рішення виробничого завдання, закріпити навички самостійної роботи, засвоєні під час виробничої практики, а також показати вміння творчо та нестандартно мислити в залежності від сучасних тенденцій в індустрії краси.

Відбувається інтеграція міжпредметних зв'язків спеціальних дисциплін: «Перукарської справи», «Візажної справи», «Матеріалознавства», «Санітарії і гігієни», «Спеціального малювання», «Охорони праці», «Основи стилістики», «Професійної етики та культури спілкування» та «Виробничого навчання», які вивчаються майбутніми перукарями протягом 2-х та 3-х років навчання.

Головними цілями виконання творчої роботи, що ставиться перед учнями є:

- оволодіння методами розробки і технологічного рішення щодо поставленого завдання;
- остаточне закріплення навиків самостійної роботи і досвіду передвипускної виробничої практики на підприємствах;
- перевірка рівня підготовки до самостійної роботи із кваліфікації «Візажист»;
- здійснення індивідуальних технічних розрахунків щодо матеріалів та косметичних засобів, необхідних для створення образу;
- розробка картки технологічного процесу.

Для досягнення визначених цілей учні повинні чітко зрозуміти умови виробничого завдання, правильно обрати і опрацювати вихідні (початкові) дані моделі, визначити раціональну технологію виконання роботи (користуючись принципом економічності). Крім того, учень зобов'язаний вміти чітко висловлювати та обґрунтовувати власну думку, компетентно і професійно володіти відповідною термінологією і як наслідок – структурно й послідовно виконувати поставлені завдання.

Як же створити цікаву, професійну, а головне – по-справжньому «творчу роботу»? Звичайно, головна роль у цьому процесі відводиться темі роботи, що повинна відповідати змісту виробничої практики учнів, обсягу знань, умінь і навичок, передбачених навчальними програмами і кваліфікаційною характеристикою. Учні виконують творчу роботу окремими частинами з кожної кваліфікації, що складає інтегровану професію. Темі творчих робіт визначаються викладачем професійної підготовки у співпраці з майстром виробничого навчання та розглядаються й ухвалюються на засіданні методичної комісії «Перукар», затверджує їх перелік заступник директора з навчально-виробничої роботи.

Перед розподілом та видачею тем творчих робіт викладачем-керівником проводяться консультації, де учням пояснюється порядок та послідовність виконання роботи, її зміст та обсяг, розкриваються питання щодо особливостей виконання теоретичної та практичної частин. Що стосується форми подачі творчої роботи, то у нашому навчальному закладі учні самостійно або ж з допомогою викладача візажної справи обирають варіант застосування ІКТ, якими володіють найкраще. Така самостійність учнів дає можливість їм перетворити процес створення творчої роботи на цікавий, професійний, а головне – творчо-неординарний процес роботи, виконуючи яку, вони беруть на себе роль майстра-професіонала. Ще однією перевагою і результатом такої довільності у роботі наших учнів є надзвичайно продуктивний, цікавий та різноманітний етап складання державної кваліфікаційної атестації.

Завдання для виконання творчої роботи мають бути видані учням заздалегідь, не пізніше початку другого семестру останнього курсу навчання, та мають бути виконані не пізніше ніж за місяць до випускних кваліфікаційних іспитів.

За місяць до початку державної кваліфікаційної атестації викладач перевіряє роботи і виставляє комплекс оцінку за цілісний образ із короткою рецензією. Після перевірки виконана робота за 2-3 дні перед захистом творчих робіт видається учням для самопідготовки.

За своєю структурою творча робота складається із теоретичної та практичної частин. Зміст і якість творчої роботи дозволяє зробити висновок не лише про рівень теоретичних знань і загальний розвиток учнів, але й про здібності самостійно використовувати ці знання для вирішення складних виробничих ситуацій.

В ході створення єдиного образу моделі, відповідно до тематики, відбувається аналіз джерел інформації. Під час виконання роботи учні повинні показати вміння користуватись не тільки підручниками і навчальними посібниками, але й головним чином сучасними довідниками, спеціальною літературою та відповідними каталогами, Internet-джерелами.

Попередня підготовка творчої роботи відбувається за послідовною схемою дій: продумати, замалювати ескіз образу для обраної моделі; зробити схему макіяжу та зачіски, що буде представлена

в роботі; обрати макіяж, що повинен бути складним, але при виконанні врахувати початкові дані клієнта та сучасні тенденції моди в поєднанні з різними техніками нанесення; обрати зачіску, достатньо складну, з певною кількістю елементів, рівень виконання яких засвідчить майстерність і кваліфікацію випускника [1, с. 5].

Ескіз макіяжу та зачіски в довільному вигляді (малюнок, фотографія) має бути затверджений майстром виробничого навчання та керівником творчої роботи у визначений термін та вкладений до роботи разом із завданням.

Зауважимо із практики, що макіяж та зачіску потрібно відпрацьовувати – виконати на моделі декілька разів, пропрацювавши всі елементи до дрібниць. Продумати макіяж та всі деталі зачіски, одяг та манікюр моделі, що повинні гармонувати між собою, створюючи єдиний гармонійний образ.

Основними структурними компонентами творчої роботи є: пояснювальна записка, інструкційно-технологічна картка, фото кінцевого результату створеного образу.

Теоретична частина творчої роботи виконується у формі презентації Power Point (PP), у вигляді інтерактивного плакату або відеоролика. У презентації PP (інтерактивному плакаті, відеоролику) учень має відобразити такі складові: тему та мету завдання творчої роботи; особливості стилю в макіяжі, зачісці, одязі (згідно із завданням); початкові дані моделі (фото моделі до виконання практичної роботи). Технологічна послідовність створення образу, в свою чергу, передбачає: висвітлення послідовності виконання макіяжу та зачіски; чітке визначення переліку використаних інструментів та засобів для створення образу (технічний комплекс); наявність правил техніки безпеки та охорони праці при створенні образу; деталізацію кошторису виконаних робіт.

Практична частина виконується у формі кваліфікаційної пробної роботи, яка відображається у професійних фото, фото макіяжу, фото створеного образу (в повний зріст).

Перед створенням презентації необхідно: ознайомитись з темою, підібрати матеріал (текст, зображення, схеми тощо), ознайомитись із принципом роботи програми Power Point, створити схему послідовності слайдів, спланувати їх зміст та стиль.

На основі презентації PP створюється **інтерактивний плакат**, що є не менш цікавим та наочно ефектним різновидом виконання творчої роботи. Створення інтерактивного плакату відбувається за допомогою тригер-технологій. Використання тригерів при створенні навчальних презентацій у Microsoft Power Point дозволяє, без зайвих зусиль, розробляти інтерактивні дидактичні матеріали не лише для творчої роботи, а й для уроків виробничого навчання.

Тригер – це елемент на слайді PowerPoint (малюнок, фігура, кнопка різного вигляду, абзац або текстова рамка), який в разі активності запускає певну дію. Результат дії тригера: відтворення звуку, відтворення відео, анімації об'єкта, поява або зникнення, зміна кольору чи розмірів об'єкта, його переміщення [8, с. 121]. Тригери можна поставити на різні об'єкти слайда: написи, малюнки, автофігури, додати анімацію, аудіо- та відеоефекти.

Можна також створити інтерактивний плакат за допомогою **гіперпосилань** – це розгалужена структура презентації PP, що створюється шляхом встановлення гіперпосилань та кнопок на слайд. Управління за допомогою гіперпосилань можна організувати через перехід на означений файл, що знаходиться на комп'ютері, на будь-який слайд презентації, на новий документ або на електронну адресу.

Наступним видом виконання творчої роботи є **відеоролик**, тобто це відеодемонстрація автором роботи, створення образу із коментарем та музичним супроводом. Такий вид творчої роботи, хоча і є досить складним та вимагає ретельної й кропіткої роботи щодо зйомки відеоматеріалу, підбору музики та професійної чіткості у діях та коментарях, але ж, як то кажуть, «результат виправдовує засоби». Форма ДКА у вигляді відео є видовишною, професійною, стильною та сучасною презентацією професійної діяльності. Його завжди можна використати, як промо-рекламу своєї роботи у майбутньому.

Висновки. Отже, виконання учнями творчих робіт є неординарним та творчим процесом професійного характеру, що передбачає вибір сучасних креативних ідей при створенні цілісних стилістичних образів у конкретній тематиці, опанування принципів роботи зі спеціальною літературою та засвоєння технології створення та роботи з мультимедійними презентаціями, програмами для створення інтерактивних плакатів та відео з використання сучасних інтернет-технологій. Якісним результатом виконання творчих робіт є успішне створення цілісного образу моделі (макіяж, зачіска), що передає в точності стиль, визначений темою роботи.

Список використаних джерел

1. Дехтярьова В.А. Мистецтво макіяжу: навч. посібник / В.А. Дехтярьова, О.В. Гота, К.І. Казьмірович – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2013. – 235с.
2. Дмитренко Г.А. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів: навч.-метод. посібн. / Г.А. Дмитренко, В.В. Олійник, О.П. Ануфрієва. – К.: Віол, 2016. – 84 с.

3. Джулай Л.І. Система контролю знань і вмінь учнів: загальна теорія та практика у підготовці перукарів: монографія / Л.І. Джулай – Львів: Сполом, 2017. – 180 с.
4. Наказ №94: за станом на 18.02.2008р. / Міністерство освіти і науки України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2009. – 14 с.
5. Теоретичні та методичні основи забезпечення якості професійно-теоретичної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія / У.М. Козловська, Я.М. Собко, О.О. Стечків, О.Н. Якимович, Т.Д. Якимович; за ред. Я.М. Собко. – Львів: Сполом, 2014. – 148 с.
6. Циба В.Т. Основи підготовки до складання Державної кваліфікаційної атестації у професійно-технічних навчальних закладах. Вимоги та рекомендації: навч. посібн. / В.Т. Циба – К.: УЗМН, 2017. – 160 с.
7. Якимович Т.Д. Особливості підготовки та оцінювання творчих робіт учнів професійно-технічних навчальних закладів: метод. рекомендації / Т.Д. Якимович, О.О. Стечків, К.В. Криворучко – Львів: Сполом. – 2014. – 48 с.
8. Яковлева Т.П. Інформаційно-комунікаційні технології у ПТНЗ. Інформаційний довідник / Т.П. Яковлева – Х.: ДКдрук, 2017. – 576 с.

УДК 377:001.895:377.3.018.44

В.В. Діденко

методист, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

С.І. Підгаєць

*майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Жмеринське вище професійне училище»*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ З ПРОФЕСІЇ «ОФІЦІАНТ»

Анотація. У статті розглянуто досвід майстра виробничого навчання з впровадження інноваційних технологій навчання, які допомагають підвищити ефективність навчально-виробничого процесу, сприяють набуттю учнями необхідних знань, умінь і навичок, прививають їм любов до майбутньої професії. Запропоновано розробку плану уроку виробничого навчання, на якому використано мультимедіа, елементи ділової гри, елементи проблемного навчання. В статті доведено, що майбутнє професійно-технічної освіти за інноваційними підходами.

Ключові слова: компетентність, виробниче навчання, урок, офіціант.

I.V. DIDENKO, S.I. PIDHAYETS INNOVATIVE APPROACHES IN FORMING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCY AT LESSONS OF PRODUCTION TRAINING FOR PROFESSION «WAITER»

Abstract. In the article it was examined the experience of the master of production training on the introduction of innovative technologies, which help to increase the efficiency on the educational process, promote students to acquire the necessary knowledge, skills and abilities, and instill them love to the future profession. It is proposed a plan of training lesson, with using multimedia, elements of the business game, elements of problem studying. The article shows that the future of vocational education is based on innovative approaches.

Key words: competence, production training, lesson, waiter.

Вступ. Якісна підготовка кваліфікованих робітників вимагає творчого підходу майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) до вибору змісту, форм, методів та засобів навчання, якнайширшого використання досягнень сучасної педагогічної науки, нових педагогічних і виробничих технологій.

Традиційне навчання, орієнтоване на середнього учня, при якому переважає репродуктивна діяльність над пошуковою, не відповідає вимогам часу. Викладач, майстер виробничого навчання, уже не можуть бути єдиним джерелом інформації. Вони мають не лише передавати знання учням, а й «навчати вчитись», готуючи їх до самостійного оволодіння знаннями [3, с. 57]. Тільки впроваджуючи в навчальний процес сучасні інноваційні педагогічні та виробничі технології, можливо підготувати професійно компетентного, творчо мислячого робітника, здатного повноцінно самореалізуватися в сучасному світі.

Саме використання інновацій в освіті дає змогу підвищити учням інтерес до вивчення спеціальних дисциплін, робить навчання цікавим, посилює бажання навчатись, пізнавати нове та надихає на творчу працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями використання інноваційних технологій під час виробничого навчання займаються такі вчені-педагоги: В. Болотнянський, С. Полота, Ю. Рамський, В. Розумовський, Г. Селевека, О. Співаковський та ін. Аналіз досліджень доводить, що інноваційні технології вносять зміни в організацію самостійної роботи учнів і є новим шляхом до

їхнього саморозвитку, самовдосконалення та формування у них професійної компетентності.

Дослідження впровадження в навчальний процес інтерактивних методів навчання проводиться такими науковцями: О. Пометун, Н. Суворовою, Н. Фомінім та ін. Науковцями встановлено, що інтерактивні методи навчання якнайкраще сприяють формуванню особистості сучасного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця.

Метою статті є впровадження інноваційних підходів на уроках виробничого навчання для формування професійної компетентності учнів із професії «Офіціант».

Виклад основного матеріалу. Пропонуємо розглянути урок виробничого навчання з використанням інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх офіціантів.

ПЛАН УРОКУ

Тема програми: «Підготовка торгового залу до обслуговування відвідувачів».

Тема уроку: «Виконання попереднього сервірування столу».

Мета уроку:

навчальна: формування професійних знань, умінь та навичок учнів із попереднього сервірування столу;

виховна: виховання прагнення до розвитку професійних здібностей, відповідальності за кінцевий результат роботи, наполегливості, естетичного смаку;

розвивальна: розвиток пізнавальної активності, професійної компетентності.

Тип уроку: урок формування навичок виконання операцій і видів робіт.

Методи навчання: *словесні:* бесіда, пояснення, інструктаж; *наочні:* ілюстрування; *практичні:* вправи.

Міжпредметні зв'язки: «Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства».

Тема: «Загальні правила і послідовність сервірування столів», «Санітарія та гігієна».

Тема: «Санітарно-гігієнічні вимоги до працівників ресторанного господарства», «Охорона праці».

Тема: «Вимоги безпеки праці під час роботи».

Матеріально-технічне забезпечення:

- обідній стіл, сервант офіціанта, скатертини, серветки, посуд порцеляновий, скляний, прибори металеві, квіти, розноси;

- мультимедійний проектор, ноутбук, екран.

Навчально-методичне забезпечення:

- презентація «Попереднє сервірування столу»;

- картки-завдання до виконання сервірування столу «Виконайте попереднє сервірування столу згідно зі схемами»;

- відеоролик «Обслуговування відвідувачів офіціантом»;

- відеоролик «Попереднє сервірування столу»;

- смайлики для оцінювання відповідей;

- стрічки з відповідями до інтерактивної вправи «Знайди відповідність»;

- таблиці до інтерактивної вправи «Знайди відповідність»;

- паперові серветки для виконання практичного завдання зі складання серветок складними і простими методами;

- плакат із блок-схемою «Послідовність сервірування столу»;

- стікери жовтого і зеленого кольору;

- опорні конспекти учнів;

- таблиці оцінювання;

- картки зеленого та червоного кольору до проведення вікторини «Так» чи «ні».

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина.

Перевірка наявності учнів. Перевірка готовності учнів до уроку.

II. Вступний інструктаж.

1. Повідомлення теми та мети уроку, мотивація учнів.

Майстер в/н: Зараз ми з вами переглянемо відеосюжет, після якого ви, сподіваюсь, зможете назвати тему нашого уроку, вказати помилки, які допустила діюча особа, і зрозумієте, для чого ми вивчаємо з вами матеріал даної теми. Після перегляду відеосюжету відбувається обмін думками між учнями і встановлюється тема уроку.

Майстер в/н: Отож, тема сьогоднішнього уроку «Попереднє сервірування столу». А наше основне завдання – відпрацювання прийомів попереднього сервірування столу. Якщо у вас достатньо

наполегливості, фантазії та творчості, сервірування столу може стати справжнім мистецтвом. Отримані сьогодні знання, уміння і навички знадобляться вам у майбутньому, щоб бути конкурентоздатними, реалізованими на ринку праці, фахівцями своєї справи.

2. Актуалізація опорних знань.

Для підвищення ефективності нашої роботи група поділяється на дві бригади. Кожна бригада обирає бригадира, який буде отримувати завдання, розподіляти обов'язки між членами бригади і заносити кількість балів, отриманих бригадою за виконання завдань, в таблицю оцінювання (див. табл. 1). Кількість балів відповідає кількості смайликів, отриманих бригадою за правильні відповіді.

Таблиця 1

Таблиця оцінювання виконаних завдань

Завдання									
Допуск до роботи		Двобій	Практ. завдання		Встав пропущ.	Знайди помилку	Так/ Ні	Практ. завд.	
Охорона праці	Саніт. гігієна		Накр. стіл скат.	Скласти серветки				Сервір. столу	
5 б.	9 б.	2 б.	1 б.	2 б.	2 б.	3 б.	2 б.	8 б.	34

2.1 Ділова гра «Допуск офіціанта до роботи».

Для виконання цього завдання майстер виробничого навчання обирає двох учнів, які будуть виконувати ролі інженера з охорони праці та санітарного лікаря.

Інженер з охорони праці: Давайте повторимо з Вами, яких вимог з охорони праці потрібно дотримуватись при роботі майстрів ресторанного обслуговування.

Члени бригад по черзі відповідають учневі, який виконує роль інженера з охорони праці. Кожна правильна відповідь – 1 бал та смайлик.

Інженер з охорони праці дає оцінку знань членів бригад з охорони праці, майстер виробничого навчання, в разі необхідності, доповнює їх відповіді, виправляє помилки.

Орієнтовні відповіді учнів.

Бригада – 1:

- перевіряти технічний стан підлоги в залі й поблизу роздачі; бути обережним і уважним біля дверей і проходів; ставити посуд з гарячими блюдами на тацю, площа якої повинна бути більшою, ніж посуд; ставити блюда на тацю тільки в один ряд; не носити столові прилади у руках, а використовувати для цього тарілку або тацю.

Бригада – 2:

- дотримуватись обережності при перенесенні їжі на схидах; не проходити з тацею по залу під час танців; не використовувати посуд із тріщинами, вимагати вилучення його або заміни; не використовувати на одязі шпильки; не тримати в кишенях ламки та гострі предмети.

Санітарний лікар: Виконуючи вимоги охорони праці, офіціант також повинен дотримуватись вимог особистої гігієни та санітарії під час роботи на підприємстві. Тому давайте їх повторимо.

2.2 Інтерактивна вправа «Знайти відповідність».

Члени бригад отримують по вісімнадцять стрічок із відповідями, які слід розсортувати, щоб правильно заповнити таблицю (див. табл. 2).

Бригада – 1 має заповнити частину таблиці «Вимоги до особистої гігієни офіціанта».

Бригада – 2 заповнює частину таблиці «Вимоги санітарії».

Перевірка правильності заповнення таблиці проводиться за допомогою слайда презентації, розробленої в програмі Power Point.

Оцінку знань офіціантів з особистої гігієни та санітарії дає учень, який виконує роль санітарного лікаря. Кожна правильна відповідь – 1 бал та смайлик. Бригада, яка швидше справиться із завданням, отримує додатковий 1 бал. Якщо виникає необхідність, майстер виробничого навчання доповнює відповіді і виправляє помилки.

Майстер виробничого навчання оцінює роботу учнів, які виконували ролі інженера з охорони праці та санітарного лікаря.

Таблиця 2

Вимоги санітарії та особистої гігієни

№	Вимоги до особистої гігієни офіціантів	Вимоги санітарії
1	Офіціант повинен бути коротко підстрижений і ретельно поголений	Постійно підтримувати роздачу в гарному санітарному стані, щоб тарілки не забруднювались при оздобленні страв

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

2	Приходити на роботу в чистому охайному одязі, жінка повинна бути красиво зачесана	Не ставити страви з їжею на брудні та немиті підноси, підноси повинні бути застелені чистими серветками
3	Нігті мають бути коротко обрізані і оброблені	Збирати залишки їжі у визначеному місці
4	Не можна їсти страви з міцним пряним запахом і курити під час робочої зміни	Не ставити використаний посуд і прибори на роздачу або в шафи
5	Столова білизна і формений одяг має бути чистим і добре випрасуваним	Ставити брудний посуд у відведене місце для нього (столи в мийній)
6	У форменому одязі не можна ходити по вулиці	Підтримувати чистоту в підсобному приміщенні
7	Взуття повинне бути зручним, з невтоптаними підборами	На підсобному столику не має бути нагромадження посуду, використаний посуд потрібно відносити в миюче відділення
8	Перед початком роботи і після радять приймати душ	Не можна одночасно ставити на піднос блюда, які будуть подаватися та використаний посуд
9	Під час роботи потрібно регулярно мити руки з милом	Не можна допускати забруднення своєї обслуговуючої ділянки

2.3 Гра «Двобій».

Продовжимо перевірку знань учнів з матеріалу, вивченого на уроках теорії, а також на попередніх уроках виробничого навчання, пов'язаного з даним уроком.

Команди по черзі задають одна одній запитання. У разі неправильної відповіді, відповідає команда, яка задає питання, або майстер виробничого навчання. Кожна правильна відповідь – 1 бал та смайлик.

1. З чого складається підготовка торгового приміщення до прийняття відвідувачів?

Очікувана відповідь: Підготовка торгового приміщення до прийняття відвідувачів складається з сухого та вологого прибирання торгового приміщення, розміщення меблів, отримання посуду, приборів, білизни, полірування посуду та приборів, підготовка їх до використання, попереднє сервірування столу.

2. Яка послідовність прибирання торгового приміщення та від чого залежить дана послідовність?

Очікувана відповідь: Послідовність прибирання залежить від матеріалу, з якого виготовлена підлога. Якщо підлога з лінолеуму, то спочатку витирають пил з підвіконь, панелей, меблів, світильників, а потім миють підлогу.

В ресторанах, де підлога паркетна, спочатку протирають бруд і пил із підлоги, гарно її натирають, а потім протирають пил з усіх предметів.

Килимову доріжку чистять за допомогою пилососа і розстеляють в суворо зазначеному місці, як правило, вздовж головного проходу.

3. О котрій годині повинно бути завершено прибирання торгового приміщення?

Очікувана відповідь: Прибирання торгового приміщення повинно бути завершено за дві години до початку відкриття торгового залу, торгові приміщення гарно провітрені.

4. Хто отримує столовий посуд і прибори?

Очікувана відповідь: Столовий посуд і прибори отримують метрдотель, бригадир офіціантів або індивідуально кожен офіціант в сервізній під розпис.

Майстер в/н: наступне завдання дасть вам змогу продемонструвати практичні уміння і навички, отримані на попередньому уроці.

Бригади обирають представників, які будуть виконувати завдання. Бригада, яка швидше справиться із завданням, отримує додатковий – 1 бал і смайлик.

2.4 Практичне завдання:

1. Накрити стіл скатертиною способом «Повітряна подушка» – 1 бал.

2. Скласти паперові серветки:

- простим способом, а саме: «Свічка» і «Парус» – 2 бали;

- складним способом, а саме: «Лілея» і «Зайчик» – 2 бали.

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1 Пояснення характеру і призначення майбутньої роботи на уроці, порядку виконання вправ або самостійної роботи учнів.

Майстер в/н: роботу на даному етапі уроку будемо виконувати в такій послідовності:

- переглянемо відеосюжет «Попереднє сервірування столу до сніданку»;

- переглянемо слайди зразків сервірування столу;

- познайомимось з обладнанням, посудом, приборами, столовою білизною, які застосовуватимуться на уроці;

- виконаємо попереднє сервірування столу.

3.2 Пояснення і показ найбільш раціональних прийомів, способів і послідовності виконання завдань, а також способів контролю якості роботи.

Майстер в/н: Сервірування – це підготовка та оформлення столу для прийому їжі з урахуванням розстановки необхідних приладів і посуду. Це справжнє мистецтво. Основна мета сервірування – створити певний порядок на столі і зручність користування приладами. Красиве сервірування викликає приємне почуття, підвищує апетит.

Пояснення супроводжується демонстрацією слайдів мультимедійної презентації зразків сервірування столу, виконаної в програмі Power Point, з коментарями майстра виробничого навчання.

Запитання до учнів: Як ви думаєте, до яких випадків сервіровано столи?

Очікувані відповіді: до вечері, до сніданку, до обіду, до Нового року, до Дня закоханих.

Майстер в/н: Тепер вам зрозуміло, що сервірування столу має відображати тематичну направленість заходу; має бути естетично оформленим, гармоніювати з інтер'єром приміщення; має проводитись відповідно певних правил, прийомів та використання необхідного інвентарю.

Давайте ознайомимось з інвентарем, який використовується для попереднього сервірування столу.

Розповідь майстра виробничого навчання супроводжується демонстрацією інвентарю, а саме: обіднього столу, серванту офіціанта, столової білизни (скатертин, серветок, рушників, ручників), порцелянового, скляного, кришталевого посуду, металевих приборів, квітів.

Попереднє сервірування столу може бути різним, у залежності від характеру обслуговування. При цьому слід пам'ятати про тематичну і естетичну спрямованість підприємства, національні особливості та потребу створення комфортних умов для відвідувачів.

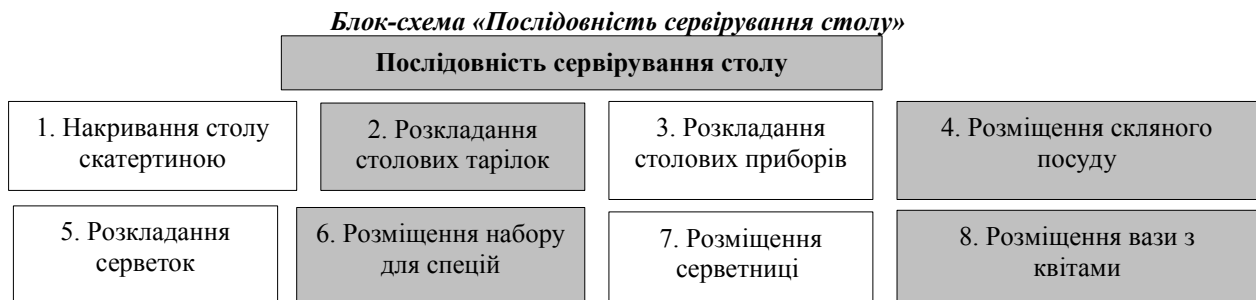
Розглянемо правила і прийоми попереднього сервірування столу. Для цього переглянемо навчальний відеоролик на тему: «Попереднє сервірування столу до сніданку».

Щоб запам'ятати послідовність сервірування столу і виконати наступне завдання, під час перегляду відеоролика ви в опорних конспектах маєте заповнити таблицю «Послідовність сервірування столу».

3.3 Інтерактивна вправа «Вставте пропущене».

Члени бригад мають закрити опорні конспекти, пригадати послідовність етапів сервірування столу до сніданку та вставити в потрібному порядку пропущені етапи у блок-схему «Послідовність сервірування столу». Кожна бригада має вставити у блок-схему по два етапи. За кожну правильну відповідь – 1 бал та смайлик. Бригада, яка швидше справиться із завданням, отримує додатковий – 1 бал. Етапи, члени бригад записують на стікерах різних кольорів (колір бригади-1 – жовтий, бригади-2 – зелений). Стікери з відповідями приклеюють в потрібному місці на блок-схемі.

Блок-схема 1

3.4. Майстер-клас. Майстер виробничого навчання пояснює і показує найбільш раціональні прийоми сервірування столу до сніданку, способи і послідовність виконання завдань, а також способи контролю якості роботи.

3.4.1. Накривання столу скатертиною.

Офіціанти заносять до залу добре відпрасовані скатертини і кладуть їх на кожний стіл. Потім скатертину, складену вчетверо, розгортають так, щоб у заправленому вигляді розгорнути її уздовж столу. Офіціант бере двома руками край скатертини, що знаходиться між зовнішньою крайкою і середньою заправленою лінією, струшує її, викидаючи руки вперед, потім опускає середню лінію, ретельно натягуючи скатертину на кришку столу. Вона має звисати з усіх боків столу приблизно на 25-35см так, щоб край її досягав поверхні сидінь стільців або крісел, але не нижче.

3.4.2. Розкладання столових тарілок.

Спочатку на відстані 5см від краю столу та з лівої сторони від підставної тарілки ставиться пиріжкова тарілка. По центру стільця на відстані 2 см від краю столу ставиться підставна або закусочна тарілка в залежності від замовлення.

3.4.3. Розкладання столових приборів.

З правого боку від підставної тарілки кладеться столовий або закусочний ніж на відстані 1см, лезом до тарілки. З лівого боку зубцями до гори на відстані 1см кладеться столова або закусочна виделка. Перед тарілкою на відстані 1см кладеться чайна ложка.

3.4.4. Розміщення скляного (кришталевого) посуду.

На відстані 1см від столового ножа ставлять фужер для води.

3.4.5. Розкладання серветок.

Місце серветки може бути на закусочній тарілці, зліва від десертних наборів за пиріжковою тарілкою, на пиріжковій тарілці. Також кладуть серветку на столову мілку (підставну) або закусочну тарілки.

3.4.6. Розміщення наборів для спецій.

Розміщення наборів із спеціями здійснюється по центру столу.

3.4.7. Розміщення серветниці для паперових серветок.

Розміщення серветниці здійснюється по центру столу, поруч із набором для спецій.

3.4.8. Розміщення квітів.

Квіти виставляються у центрі столу, у невисоких вазах, щоб не заважали спілкуватись відвідувачам.

Майстер в/н: А зараз ми з вами закріпимо матеріал вступного інструктажу. Якщо під час майстер-класу ви були уважні, то з легкістю виконаєте наступне завдання.

3.5 Інтерактивна вправа «Знайди і виправ помилку».

Перед вами знаходиться стіл, який засервіровано учнем-практикантом. Ви як фахівці своєї справи маєте виявити і виправити помилки, які він допустив. Всього помилок – 6. Кожна бригада має виявити і виправити по три помилки. За правильну відповідь – 1 бал і смайлик.

Помилки:

1. Для сервірування столу учень вибрав високу вазу з квітами.

Очікувана відповідь: ваза з квітами повинна бути нижчою, щоб не заважати спілкуванню відвідувачів.

2. Лезо ножа розміщено в протилежний бік від тарілки.

Очікувана відповідь: столовий або закусочний ніж кладеться на відстані 1см, лезом до тарілки, з правого боку від підставної тарілки.

3. Фужер знаходиться на протилежній від ножа стороні.

Очікувана відповідь: фужер для води ставлять на відстані 1см від столового ножа.

4. Виделка лежить зубцями донизу.

Очікувана відповідь: столова або закусочна виделка кладеться з лівого боку від підставної тарілки зубцями догори на відстані 1см від неї.

5. Набір із спеціями розміщено на краю столу.

Очікувана відповідь: розміщення наборів із спеціями здійснюється по центру столу.

6. Серветниця знаходиться поруч набору для спецій.

Очікувана відповідь: розміщення серветниці здійснюється по центру столу поруч з набором для спецій.

3.6 Вправа «Так» чи «ні».

Майстер в/н: Ви маєте визначити правильність тверджень. При відповіді «так» піднімайте зелену картку, при відповіді «ні» – червону. Кожна правильна відповідь – 1 бал та смайлик.

1. Послідовність сервірування столу така: накривання столу скатертинами, тарілками, приборами, посудом для напоїв, серветками, наборами для спецій та квітами (Так).

2. При попередньому сервіруванні столу до сніданку мілка столова тарілка ставиться на відстані 5см від краю столу (Ні).

3. У сервіровці столу до сніданку обов'язково використовують закусочні та підставні тарілки (Ні).

4. Кількість приборів, які використовують для попередньої сервіровки столу на сніданок, залежить від меню? (Так)

3.7. Практичне завдання: Відтворення учнями вивчених прийомів роботи при попередньому сервіруванні столу.

Майстер в/н: Вам необхідно відтворити продемонстровані прийоми попереднього сервірування столу, повторити правила їх виконання. Щоб прискорити процес відтворення, сервірувати столи будуть по два представники від кожної бригади. Слідкують за сервіруванням столів суперники, записують порушення правил і послідовності сервірування. Максимальний бал за роботу – 8 балів. Бригада, яка виконає завдання швидше, отримує додатковий 1 бал.

Після виконання практичного завдання проводиться обговорення з використання блоку-схеми «Послідовність сервірування столу», вказуються помилки, шляхи їх усунення.

Майстер в/н: Перед тим, як Ви всі самостійно почнете відпрацьовувати прийоми попереднього сервірування столу, підведемо підсумок роботи в бригадах під час вступного інструктажу і оберемо переможця. Бригадири мають підрахувати загальний бал у таблиці оцінювання і перевести його в оцінку, користуючись таблицею (див. табл. 3).

Таблиця 3

Таблиця переведення балів в оцінку

№	Загальний бал	Оцінка	№	Загальний бал	Оцінка
1	33 - 34	11	5	25 - 26	7
2	31 - 32	10	6	23 - 24	6
3	29 - 30	9	7	21 - 22	5
4	27 - 28	8	8	19 - 20	4

III. Поточний інструктаж.

1. Виконання учнями тренувальних вправ за розробленими майстром завданнями. Учні об'єднані у 4 бригади і розподілені за робочими місцями. Кожна бригада отримала окреме завдання і все необхідне для його виконання.

2. Цільові обходи майстром робочих місць учнів:

- *перший обхід*: перевірка, чи всі учні приступили до роботи, чи немає організаційних труднощів, що заважають її виконанню;

- *другий обхід*: перевірка, чи правильно організовані робочі місця, чи не припускаються помилки при виконанні роботи, ступінь засвоєння показаних прийомів, раціональне використання матеріалів, інструментів, дотримання правил техніки безпеки;

- *третій обхід*: контроль за прийомами робіт окремих учнів;

- *четвертий обхід*: контроль за дотриманням режиму роботи учнів.

3. Демонстрація учнями майстру виконаної роботи, прибирання ними своїх робочих місць та майстерні.

IV. Заключний інструктаж.

1. Самооцінка учнями результатів роботи.

2. Підсумки роботи кожного учня і групи в цілому.

3. Виставлення оцінок.

4. Визначення учнів, які домоглися відмінної якості робіт.

5. Розгляд найбільш характерних недоліків в роботі учнів.

6. Домашнє завдання додому.

Висновки. Досвід показує, що інноваційні технології навчання – це шлях до підвищення якості професійної освіти, які дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, формують внутрішню мотивацію учнів до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Все це дає можливість випускникам ЗП(ПТ)О добре підготуватись до сучасних умов виробництва та бути затребуваними на ринку праці. На нашу думку, майбутнє професійно-технічної освіти – за інноваційними технологіями навчання.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні / С.М. Ніколаєнко – К.: Книга, 2007 – 232 с.
2. Пехота О.М. Освітні технології / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Лабарський – К.: А.С.К., 2000. – 186 с.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. - К.: А.С.К., 2004 – 192 с.
4. Полак Л.Б. Навчально-виховний процес у закладах профтехосвіти: управлінський аспект: Навч.-метод. посібн. – К.: Вища шк., 1999. – 112 с.

УДК 37.013:001.895:664.5

В.В. Діденко

методист, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Н.О.Слободянюк

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «УСТАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ»

Анотація. В статті розглянуто досвід роботи викладача спеціальних дисциплін із впровадженням інноваційних педагогічних технологій на уроках спеціальної дисципліни «Устаткування підприємств харчування». Для прикладу запропоновано план уроку, на якому використано мультимедійні технології, міждисциплінарні зв'язки та інтерактивні методи навчання. Описано про інноваційні технології, які використовувалися під час проведення уроку.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, машини та механізми, тістомісильна машина, методи навчання.

V.V. DIDENKO, N.O. SLOBODYANYUK IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES AT THE «EQUIPMENT OF THE FOOD ENTERPRISES» LESSONS

Abstract. The article deals with the experience of the teacher of special disciplines with the introduction of innovative pedagogical technologies at the lessons of the special discipline «Equipment of the food enterprises». It is suggested, for example, a plan of a lesson with multimedia technologies uses, interdisciplinary connections and interactive methods of education. It describes the innovative technologies that were used during the lesson.

Key words: interactive methods of education, machines and mechanisms, dough machine, methods of education.

Вступ. Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта є основою ресурсів людського капіталу та знань, що визначають загальний рівень розвитку всього суспільства. Освіта, яка може навчити жити гідно в сучасному світі, зробити кращим не тільки своє життя, а й життя держави, має велику цінність.

Одним із найважливіших завдань, які вирішують сучасні заклади професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), є формування духовного, інтелектуального, ініціативного та креативного, психологічно підготовленого до самостійного життя професіонала, справжнього фахівця із сучасним поглядом на життя, здатного творчо мислити. Через це головною задачею педагога є не тільки навчання учнів, а й сформувати у них вміння до ризику, швидкого адаптування до нестабільних умов праці, до самостійного вибору галузей діяльності, орієнтованої на успіх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості професійної підготовки майбутніх конкурентоздатних, затребуваних на ринку праці кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О стали предметом досліджень таких науковців, як Н. Величко, Р. Гуревич, О. Діденко, І. Зязюн, М. Кадемія, В. Кобися, Н. Ничкало, В. Радкевич, В. Свистун, тощо. Результати досліджень чітко доводять, що майбутнє професійної освіти за впровадженням у навчально-виховний процес інноваційних педагогічних технологій.

Метою статті є впровадження інноваційних педагогічних технологій на уроках спеціальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Викладачі спеціальних дисциплін і майстри виробничого навчання Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище» вже давно відходять від шаблонів і не обмежуються традиційною структурою уроків та ефективно використовують інноваційні методи навчання. Уроки з використанням міждисциплінарних зв'язків, проблемного навчання, ігрових та інтерактивних форм і методів роботи, а також використання можливостей ІКТ допомагають їм за короткий термін передати досить великий об'єм навчального матеріалу, ефективно навчати учнів співпраці, вмінню працювати в колективі, аналізувати, систематизувати, порівнювати та робити висновки. Завдяки використанню інноваційних методів навчання на уроках спеціальних дисциплін в учнів формуються навички пошукової роботи, розвивається їхнє творче мислення, ерудиція, бажання пізнавати нове, виникає потреба в знаннях, ініціативність, виховується інтерес до вивчення технічних наук.

Пропонуємо до розгляду план уроку із спеціальної дисципліни «Устаткування підприємств харчування».

Тема програми: «Машини та механізми для обробки борошна і приготування тіста».

Тема уроку: «Машина для замішування тіста ТММ-1М. Будова, принцип дії, правила експлуатації».

Мета уроку: сформувати знання про будову, принцип дії, правила експлуатації машини для замішування тіста ТММ-1М та вимоги техніки безпеки при роботі з нею; розвивати логічне мислення, навички аналізу, систематизації інформації, вміння виділяти головну ідею, робити

висновки, співпрацювати в колективі, здійснювати групову пошукову діяльність, висловлювати власну думку; виховувати інтерес до вивчення предмета, відповідальності за якість виконаної роботи, старанність, наполегливість, бажання творчо працювати.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Матеріально-технічне забезпечення уроку: персональний комп'ютер, проектор, екран, натуральні зразки обладнання.

Дидактичне забезпечення уроку: опорний конспект учня, роздатковий дидактичний матеріал (узагальнюючі таблиці 1,2,3, таблиця самооцінювання, тестові завдання, блок-схема етапів експлуатації машини для просіювання борошна МПБ-800, проблемні завдання для закріплення матеріалу, навчальний відеоролик «Будова і принцип дії тістомісильної машини МПБ-800», мультимедійна презентація.

Форми роботи: фронтальна, індивідуальна, робота в малих групах.

Методи і прийоми навчання: пояснення нового матеріалу з елементами демонстрації, виконання інтерактивних вправ, тестування, проблемний та частково-пошуковий методи, робота з узагальнюючими таблицями.

Міжпредметні зв'язки: виробниче навчання, товарознавство продовольчих товарів, фізіологія харчування, санітарія та гігієна, технологія приготування їжі з основами товарознавства, охорона праці.

Хід уроку

1. Організаційна частина (1 хв):

- привітання з учнями;
- перевірка присутності за списком;
- перевірка готовності до уроку;
- емоційне налаштування на урок.

2. Актуалізація опорних знань (10 хв).

Для того, щоб навчитись співпрацювати в команді, здійснювати групову пошукову діяльність та підвищити продуктивність праці на уроці, учні об'єднуються у три команди: I, II, III. Кожна команда обирає капітана, який буде отримувати завдання для команди, розподіляти обов'язки між членами команд. Крім того, капітани будуть заносити кількість балів, отриманих бригадою за виконання завдань, в таблицю оцінювання. Сумарна кількість отриманих протягом уроку балів – це оцінка кожного члена даної команди (див. табл. 1).

Таблиця 1

Таблиця оцінювання виконаних завдань

Етапи уроку	Завдання	Критерії оцінювання	Назви команд		
			I	II	III
2	Вправа «Знайди відповідність» (Заповнення таблиць 2,3,4)	до 2-х балів			
	Вправа «Встав пропущене»	до 2-х балів			
	Вправа «Стань конструктором»	до 2-х балів			
	Вправа «Що зображено на рисунку 5 б?»	до 2-х балів			
	Тести	до 1,5 балів			
4	Заповнення таблиці «Будова машини»	до 0,5 балів			
	Вправа «Заповніть пропуски»	до 2-х балів			
	Проблемне завдання	до 2-х балів			
5	Вправа «Продовж речення»	до 2-х балів			
6	Загальний бал	до 12 балів			

На першому етапі уроку кожна з команд отримує по три завдання, які дають можливість пригадати матеріал попереднього уроку, а саме: загальні відомості про механічне устаткування, складові частини технологічних машин, їх призначення, а також будову, принцип роботи і правила експлуатації машини для просіювання борошна МПБ-800М.

2.1. Вправа «Знайди відповідність».

Завдання-І. Заповнити таблиці № 2,3,4 (формат А-3) готовими відповідями, які роздруковані на окремих кольорових стрічках. Слід як найшвидше правильно розташувати дані стрічки на таблицях. Члени команд демонструють заповнену таблицю, озвучують відповіді. Супротивники оцінюють правильність заповнення таблиці, використовуючи слайди із правильно заповненими таблицями презентації. За правильно заповнену таблицю команда отримує 2 бали. Якщо таблиця не заповнена повністю або з помилками – 1,5 бала.

Завдання для команди – І. Заповнити таблицю (див. табл. 2).

Таблиця 2

Складові частини технологічних машин

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Визначення	Види механізмів	Складові частини механізмів
Механічне устаткування – це технологічні машини, що призначені для проведення механічних (подрібнення, змішування, пресування, сортування) і гідромеханічних (перемішування, емульгування, збивання, миття) процесів обробки сировини і матеріалів	Основні	Джерело руху
		Передавальний механізм (передача)
		Виконавчий механізм
	Допоміжні	Механізми управління
		Механізми регулювання
		Механізми захисту і блокування

Завдання для команди – II. Заповнити таблицю (див. табл. 3).

Таблиця 3

Призначення і будова складових частин технологічних машин

Назва механізму	Призначення і будова механізму
<i>Джерело руху</i>	Призначене для приведення у дію робочих органів виконавчого механізму. Використовують здебільшого асинхронні електродвигуни однофазного чи трифазного змінного струму, рідше двигуни постійного струму.
<i>Передавальний механізм (передача)</i>	Призначені для передачі руху до робочих органів виконавчих механізмів, зміни швидкості і напрямку обертання, а також для перетворення одного виду руху в інший.
<i>Виконавчий механізм</i>	Виконує безпосередньо той процес, для якого призначена машина. Виконавчий механізм складається з робочої камери, робочих органів, пристроїв для подачі продукту в камеру і видалення з неї, а також пристрою для переміщення продукту вздовж камери.
<i>Механізми управління</i>	Забезпечують запуск і зупинку машини, а також контроль за її роботою.
<i>Механізми регулювання</i>	Служать для настроювання на заданий режим роботи.
<i>Механізми захисту і блокування</i>	Використовуються для запобігання неправильного включення машини і попередження виробничого травматизму.

Завдання для команди – III. Заповнити таблицю (див. табл. 4).

Таблиця 4

Передавальний механізм (передача), види передач та їх призначення

Назва механізму, визначення	Призначення	Основні види передач. Які передачі зображено на рисунку?
Передавальний механізм (передача) Передача - механічний пристрій, призначений для передачі руху від вала електродвигуна до вала робочого органу.	Призначені для: - передачі руху до робочих органів виконавчих механізмів; - зміни швидкості і напрямку обертання; - перетворення одного виду руху в інший.	Зубчасті: циліндричні, конічні, черв'ячні Рис. 1. Зубчаста, черв'ячна передача, гвинт-гайка
		Пасові: плоскопасові, клинопасові та круглпасові. Рис. 2. Пасова передача
		Ланцюгові: втулково-роликові, зубчасті. Рис. 3. Ланцюгова передача
		Фрикційні – циліндричні, конічні Рис. 4. Фрикційна передача

2.2 Завдання – I:

1) **Вправа «Встав пропущене».** Член команди – III має вставити у блок-схему в правильній послідовності пропущені етапи експлуатації машини для просіювання борошна МПБ-800 та озвучити відповідь. Перевірка правильності заповнення таблиці проходить із використанням слайда з безпомилково заповненою блок-схемою. Правильна відповідь – 2 бали (див. блок-схему 1).

Блок-схема 1

Етапи експлуатації машини для просіювання борошна МПБ – 800

Рис. 5 а

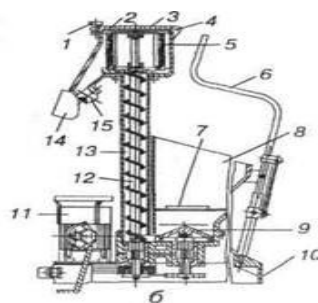

Рис. 5 б

Рис. 5. Будова машини для просіювання борошна МПБ – 800

2) **Вправа «Стань конструктором».** Член команди – II розповідає принцип роботи машини для просіювання борошна МПБ-800, використовуючи той же слайд презентації (див. рис. 5 б). Правильна відповідь – 2 бал.

3) **Вправа «Що зображено на рисунку?».** Член команди – I розповідає про призначення та будову машини для просіювання борошна МПБ-800, використовуючи слайд презентації (див. рис. 5 а). Правильна відповідь – 2 бали.

2.3. Завдання – III. Команди відповідають на 3 запитання тестів із теми: «Механізми та машини для просіювання борошна». Кожна правильна відповідь – 0,5 бала. Члени команди – I відповідають на запитання 1,3,6; II – на 2,4,7; III – на 5,8,9 (див. табл.5).

3. Повідомлення мети та теми уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Жодне сучасне підприємство харчування неможливо уявити без використання великої кількості спеціального обладнання. Майже всі технологічні процеси потребують великих фізичних зусиль та витрат часу. З метою підвищення продуктивності праці було розроблено машини та механізми, які допомагають працівникам якісно, швидко і без великих зусиль виконувати роботу на підприємствах і в побуті. Для того, щоб ви стали кваліфікованими спеціалістами, могли працювати на різному устаткуванні, ми й вивчаємо будову і принцип дії ще однієї машини для замішування тіста ТММ-1М.

Тема нашого уроку: «Машини для замішування тіста ТММ-1М»

На уроці ми розглянемо особливості застосування, будову, принцип роботи даної машини та ознайомимось із правилами техніки безпеки при роботі з нею.

Таблиця 5

Тести з теми «Механізми та машини для просіювання борошна»

№	Запитання і відповіді	№	Запитання і відповіді
1	Машини МПБ-800 М призначена: а. для замішування тіста; б. для просіювання борошна;	6	Через який період часу машину вимикають, виймають сито і очищують його від домішок? а. 25-30 хв.

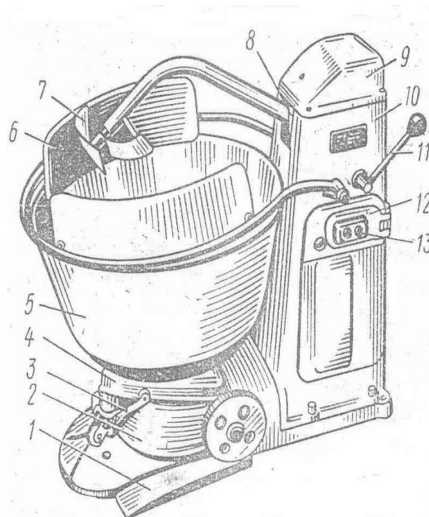
	в. для розкачування тіста.		б. 60 хв. в. 50 хв.
2	Машина МПБ -800 розміщується: а. у гарячому цеху; б. у холодному цеху; в. у борошняному, кондитерському.	7	Через який період часу машину вимикають, виймають сито і очищують його від домішок: а. 25-30 хв. б. 60 хв. в. 50 хв.
3	Сито з діаметром 1,2 мм призначене для просіювання: а. борошна вищого гатунку; б. першого гатунку; в. другого гатунку.	8	Для чого призначена магнітна пастка? а. для видалення зерна; б. для видалення мішкщини; в. для видалення металевих пилю.
4	Сито з діаметром 1,4 мм призначене для просіювання: а. борошна вищого гатунку; б. першого гатунку; в. другого гатунку.	9	Чи можна користуватися машиною без запобіжної решітки? а. так; б. ні; в. не знаю.
5	Якої місткості завантажувальний бункер просіювача МПБ-800? а. 40 л б. 50 л в. 120 л		

4. Вивчення нового матеріалу.

Працювати ми будемо за таким планом: призначення; будова; принцип роботи; правила експлуатації та техніки безпеки.

4.1 Призначення. Тістомісильні машини використовують на підприємствах харчування, у кондитерських, борошняних цехах середньої та великої потужності для приготування дріжджового тіста різної консистенції. Розрізняють тістомісильні машини шнекового та важільного типу, нормального та інтенсивного замісу.

4.2 Будова. Розглянемо основні частини тістомісильної машини ТММ-1М. Зверніть увагу на екран. Матеріал питання вивчається з допомогою слайда мультимедійної презентації. Протягом пояснення ви маєте заповнити таблицю «Будова тістомісильної машини ТММ-1М» в опорному конспекті (див. рис. 6).

1 – фундаментна плита; 2 – черв'ячний редуктор із диском повертання діжі; 3 – педаль; 4 – триколісний візок;
5 – діжа; 6 – два щитки; 7 – лопать; 8 – місильний важіль; 9 – кришка вертикального корпусу; 10 – вертикальний корпус; 11 – ручка; 12 – дверцята; 13 – кнопки управління

Рис. 6. Будова тістомісильної машини ТММ-1М

4.3 Принцип роботи тістомісильної машини ТММ-1М.

Матеріал питання вивчається методом пояснення і демонстрації відеоролика «Будова і принцип дії тістомісильної машини ТММ-1М».

4.4 Інтерактивна вправа «Заповніть пропуски».

Учні отримують текст з описом принципу дії машини, в якому пропущено деякі слова та список пропущених слів, якими слід заповнити пропуски.

Текст. Робочими _____ машин для замішування _____ є місильні _____ (лапи), які здійснюють _____ рухи в похилій площині, а робочою камерою є рухома _____, яка _____ в горизонтальній площині. В процесі руху робочі інструменти _____ продукт, який знаходиться в діжі, внаслідок чого утворюється однорідна, насичена повітрям _____.

Список слів: тісто, інструментами, важелі, обертається, діжа, маса, перемішують, криволінійні.

4.5 Правила експлуатації. Матеріал питання вивчається з допомогою блок-схеми «Правила експлуатації тістомісильної машини ТММ-1М».

Блок-схема-1

Правила експлуатації тістомісильної машини ТММ - 1М

1. До початку роботи підіймають огорожувальні щитки.	2. Візок із діжею накочують вручну на фундаментну плиту. Тістомісильний важіль повинен знаходитись у верхньому положенні.	3. Щоб ввести квадратний виступ валу діжі в гніздо приводного диска, діжу вручну повертають до упору і опускають
4. Вмикають машину в роботу для перевірки на а потім на замішування тіста.	5. Завантажуємо діжу, розраховуючи масу продуктів, щоб не перенавантажувати місильний важіль.	6. Під час замішування тіста діжа повинна обертатися проти стрілки годинника (якщо на неї дивитися згори).
7. Щоб зупинити машину, натискають на кнопку «Стоп».	8. Після закінчення роботи проводять санітарну обробку машини.	9. Один раз на тиждень підшипники змащують солідолом, а колеса і вертлюги кожен день - машинним маслом.

Запитання до учнів:

1. У чому суть санітарної обробки машини?

Очікувана відповідь: Після закінчення роботи діжу і місильні інструменти промивають гарячою водою і насухо витирають, а станину очищують щіткою від борошняного пилу та протирають вологою тканиною.

2. Яких правил техніки безпеки при роботі з машиною слід дотримуватись?

Очікувана відповідь: У процесі роботи забороняється нахилитися над діжею, перемішувати тісто руками, відкочувати діжу чи резервуар при ввімкнутому двигуні.

4.6 Проблемне завдання. Вирішити проблемні ситуації, які можуть виникнути при роботі з тістомісильною машиною ТММ-1М. Пояснити причини виникнення проблем та способи їх вирішення (див. табл. 6).

Кожна команда має вказати ймовірні причини і способи усунення двох несправностей. На екрані висвітлюються правильні відповіді. Кожна правильна відповідь – 0,5 бала. За правильне виконання завдання команда отримує 2 бали.

5. Узагальнення і систематизація нових знань.

5.1 Інтерактивна вправа «Продовж речення». Команди мають дати відповідь на 4 запитання. Кожна правильна відповідь – 0,5 бала.

1. Машина ТММ-1М призначена ... (для приготування дріжджового тіста різної консистенції).

2. Машину для замішування тіста розміщують у ... (борошняному та кондитерських цехах).

3. Види тістомісильних машин ... (МБТМ-140, ТММ-1М, МТМ-15).

4. Для замішування рідкого тіста завантажують... (80-90 % маси).

5. Для замішування густого тіста завантажують... (не більше 50% маси).

6. У процесі роботи машини ТММ-1М забороняється ... (нахилитися над діжею, перемішувати тісто руками, відкочувати діжу чи резервуар при ввімкнутому двигуні).

7. Якщо тісто не відстає від робочих деталей та діжі, це означає що... (недостатній час замішування тіста).

8. Якщо розпилюється борошно під час замішування тіста, це означає що... (роботу машини розпочато на великій швидкості).

9. Раптова зупинка електродвигуна під час роботи машини може виникнути через ... (спрацювання теплового захисту внаслідок перевантаження машини).

10. Під час вмикання машини відбувається пробуксовування паса, тому що ... (ослаб натяг паса).

11. Холостий хід – це робота машини без ... (навантаження).

12. Під час замішування тіста діжа повинна обертатися ... (проти стрілки годинника, якщо на неї дивитися згори).

Таблиця 6

Проблемні ситуації, які можуть виникнути при роботі з тістомісильною машиною ТММ-1М та способи їх вирішення

Несправності	Ймовірні причини	Способи усунення
При увімкненні машини двигун не працює	1. Відсутність контакту в електросилової лінії. 2. Не накрита кришка робочої камери	1. Викликати спеціаліста 2. Закрити кришку
Раптова зупинка електродвигуна під час роботи машини	Спрацював тепловий захист внаслідок перевантаження	Зупинити машину, зменшити навантаження. Повторне вмикання машини провести через певний час, натиснути кнопку магнітного пускача
Розпилюється борошно під час замішування тіста	Робота розпочата на великій швидкості	Починати роботу з мінімальною швидкістю
Діжа не фіксується на візку	Спрацював фіксатор діжі	Замінити фіксатор діжі
Під час вмикання машини відбувається пробуксовування паса	Ослаб натяг паса	Виконати натяг паса
Тісто не відстає від робочих деталей та діжі	Недостатній час замішування тіста	Дотримуватись нормативного часу, згідно з технологією

6. Підведення підсумків уроку. Виставлення оцінок.

Кожна команда протягом уроку заповнювала листок самооцінювання. Спікери озвучують загальний бал, отриманий командою.

6.1 Метод «Мікрофон». Цей метод надає можливість кожному учню, по черзі відповідаючи на запитання, в декількох словах висловити власне враження від уроку.

Запитання: Які цілі ми ставили перед собою на початку уроку? Чи досягли ми цілей уроку? Чого я навчився на даному уроці? Що з вивченого знадобиться у майбутньому? Що сподобалось найбільше? Чи подобається вам працювати в команді?...

Викладач доповнює, узагальнює, підводить підсумок уроку.

7. Домашнє завдання.

1. Н.П. Саєнко, Т.Д. Волошенко. Устаткування підприємств громадського харчування, стор. 94-97.

2. Скласти кросворд на тему: «Машина для замішування тіста ТММ-1М».

Висновки. Педагогічний досвід доводить, що впровадження інноваційних технологій на уроках спеціальних дисциплін дає змогу учням краще опанувати матеріал, продуктивніше працювати, творчо розвиватись. Учні вчаться працювати в команді, відчувати відповідальність за доручену справу, систематизувати інформацію, порівнювати, аналізувати, робити висновки. У них формуються стійкі професійні уміння і навички, розвивається потреба у нових знаннях і бажання пізнавати нове, ініціативність, уміння грамотно висловлювати свої думки. Таким чином, використання інноваційних методів навчання дає можливість на уроках спеціальних дисциплін формувати творчих, кваліфікованих робітників.

Список використаних джерел

1. Саєнко Н.П. Устаткування підприємств громадського харчування / Н.П. Саєнко, Т.Д. Волошенко. – К.: ТОВ «ЛДЛ», 2005. – 318с.

2. Шинкаренко О.П. Технічне оснащення підприємств громадського харчування. Механічне устаткування: / О.П. Шинкаренко, Т.П. Сидорчук, Л.М. Дідик. - Ч.1. Л. : Орієна-Нова, 2005. - 239 с.

УДК 377.352 (025.7)

Н.І. Жарук

майстер виробничого навчання першої категорії

М.Т. Журавський

РОЗВИТОК ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «СЛЮСАР-ЕЛЕКТРИК З РЕМОНТУ ЕЛЕКТРОУСТАТКУВАННЯ»

Анотація. Обґрунтовано особливості розвитку пізнавальних здібностей учнів, висвітлено теоретичний аспект терміну «технічне мислення» та представлено практичну реалізацію теоретичної складової на уроці виробничого навчання.

Ключові слова: технічне мислення, пізнавальні здібності, практичне мислення, електричні побутові прилади, пускозахисне реле.

N.I. ZHARUK, M.T. ZHURAVSKY DEVELOPMENT OF STUDENTS' TECHNICAL THINKING AND COGNITIVE ABILITIES AT THE TIME OF PREPARATION OF QUALIFIED EMPLOYEES «LOCKSMITH ELECTRICIAN FOR REPAIR OF ELECTRICAL EQUIPMENT» PROFESSION

Abstract. It is justified the peculiarities of development of students' cognitive, the theoretical aspect of the term «technical thinking» is highlighted and the practical implementation of the theoretical component is presented on the lesson of production training.

Key words: technical thinking, cognitive abilities, practical thinking, electric household appliances, start-protective relay.

Вступ. Сучасному виробництву необхідні конкурентоздатні фахівці, які вільно володіють комп'ютерними технологіями, мають широкий технічний кругозір, здатні самостійно оволодівати новою технікою й новітніми технологічними процесами, оперативно реагують на миттєві зміни у стані керованих ними технічних засобів праці чи зміни перебігу технологічного процесу, вміють передбачати можливі наслідки цих змін, а також нестандартно діють в екстремальних умовах. Отже, технічне мислення і пізнавальні здібності є невід'ємними складовими, які формують пізнавальний процес особистості в умовах сьогодення.

Пізнавальні здібності є у кожної людини. Щоб їх розвинути, необхідно постійно тренувати свій мозок. Адже за пізнавальні здібності кожної людини відповідають пам'ять, відчуття, інтуїція, мислення. Крім гарної пам'яті й інтуїції треба мати гнучке мислення та прагнення до його розвитку.

Так, для успішної технічної діяльності, яка є провідною в системі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, необхідне не лише мислення, а й технічні знання, уміння і навички, коли взаємодіють образні компоненти мислення з науково-технічними знаннями, тобто теоретичні і практичні дії взаємно переходять одна в одну [1, с. 6].

Тому **мета нашої статті** – розкрити важливість розуміння процесу розвитку технічного мислення та пізнавальних здібностей на уроці виробничого навчання для майбутніх слюсарів-електриків із ремонту електроустаткування.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін «технічне мислення» було запропоновано П.К. Енгельмеєром у праці «Філософія техніки», де технічне мислення було представлено, як і будь-який інший вид мислення, що здійснюється за допомогою відомих операцій: порівняння, протистояння, аналізу, синтезу, класифікації тощо. Єдиною характеристикою було те, що вищезазначені операції мислення в технічній діяльності розвиваються на технічному матеріалі.

В психології, як зарубіжній, так і вітчизняній, до цього часу не існує єдиного підходу до визначення поняття «технічне мислення». Є різні точки зору, і часто технічне мислення порівнюють із практичним або наочно-образним мисленням.

Відповідно, Г. Кайзер і В. Ланге наголошували у своїх працях, що розвиток технічного мислення є «фундаментальною проблемою для політехніки» та зазначали, що технічне мислення має свою специфічну структуру й розвиток, та спрямоване на формування технічних здібностей у особистості. Саме особливості технічного матеріалу в багатьох відношеннях визначають оригінальність діяльності, спосіб дій із цим матеріалом. Тому технічне мислення, в залежності від завдань, що стоять перед ним, може бути як теоретичним, так і практичним.

З точки зору В.П. Зінченко і Б.Г. Мещерякова, технічне мислення підпорядковане тільки практичному мисленню. «Практичне мислення – це процес мислення, який здійснюється під час практичної діяльності» [1, с. 21]. Практичне мислення існує для вирішення виробничих завдань і може мати складну або елементарну форму, воно завжди базується на узагальненні попереднього практичного досвіду. В свою чергу, розв'язування практичних завдань є засобом, основою формування технічного мислення, наприклад, при розв'язуванні конструктивних задач, у процесі навчання тощо.

Наразі існує думка, що швидкість і легкість переходу з одного плану в інший (з теоретичного в практичний і навпаки) взагалі може бути одним із показників розумового розвитку людини.

Отже, розвиток технічного мислення, творче відношення до праці, аналіз власної діяльності, оцінка якості виконуваних робіт, розвиток навичок самоконтролю, взаємоконтролю та комунікативності – це провідні завдання активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі виробничого навчання.

Зміст виробничого навчання сприяє свідомому застосуванню теоретичних знань при виконанні учнями практичних робіт. Успіх практичної підготовки учнів, активізація їх у процесі навчання залежить від характеру навчального матеріалу, конкретних дидактичних цілей, а також вибору методів.

Активізація пізнавальної діяльності в учнів, полягає: у різноманітні методичних прийомів вивчення та закріплення нового навчального матеріалу; у використанні різнобічних засобів наочності; у самостійній роботі учнів.

Сьогодні не можна готувати кваліфікованого робітника без урахування необхідності постійного накопичування ним нових знань і умінь та підвищення власного кваліфікаційного рівня. Майстер виробничого навчання в професійно-технічному навчальному закладі – це саме той педагог, який не тільки організовує виробниче навчання учнів, але й є їхнім наставником, вихователем. Під впливом майстра виробничого навчання в учнів набувається професійна самостійність, розвивається технічне мислення, формується прагнення до пізнання нового в професії.

Роль майстра виробничого навчання на уроці є особливою – на уроках він показує учням виробничі прийоми, які формують у них точні й конкретні способи виконання трудових дій, учні відпрацьовують трудові прийоми, їх характерні поєднання, оволодівають сучасними способами виконання робіт, засвоюючи професійні знання й вміння під час виконання виробничих завдань, у процесі підготовки до іспитів, до письмово-екзаменаційної та творчої роботи.

Методика й організація виробничого навчання залежить від мети на одному з етапів (операційний етап, етап виконання комплексних робіт тощо).

Під час операційного етапу важливо навчити учнів правильно та якісно виконувати основні трудові прийоми, з яких складається операція в усіх її різновидах. На базі вже вивчених операцій учні послідовно виконують комплексні роботи, які ускладнюються, в процесі застосовування цих операцій в різній технологічній послідовності. На цьому етапі навчання в учнів формуються необхідні професійні навички, а також навички планування праці, виконання технічних вимог (якість роботи) тощо.

В свою чергу, від майстра виробничого навчання залежить пояснення та показ прийомів і способів виконання виробничих завдань – при вивченні операцій та розбір технологічної послідовності виконання робіт комплексного характеру.

Пропонуємо конспект уроку виробничого навчання з професії «Слюсар-електрик з ремонту електроустаткування», метою якого є розвиток технічного мислення та пізнавальних здібностей учнів.

Тема програми: «Ремонт електричних побутових приладів».

Тема уроку: «Призначення та принцип роботи пускозахисного реле пральної машини-напівавтомата».

Мета уроку:

навчальна: ознайомити учнів із призначенням та принципом роботи пускозахисного реле; набути практичних навичок із підключення пускозахисного реле до пральної машини;

розвиваюча: розвивати технічне мислення, пізнавальні здібності учнів, спостережливість, швидкість реакції, вміння планувати свою діяльність у процесі роботи за обраною професією;

виховна: виховувати в учнів охайність, бережливе ставлення до інструментів і матеріалів, комунікативність та вміння працювати в команді, відповідальність.

Тип уроку: урок формування трудових умінь.

Вид уроку: інструктивний показ вправ, аналіз конкретних ситуацій, самостійна робота.

Матеріально-технічне і дидактичне забезпечення уроку: робочі столи – 15шт.; пральні машини – 3шт.; вимірювально-діагностичні стенди – 3шт.; пускозахисні реле – 15шт.; набір спеціальних інструментів – 15шт.; відеоролик із покроковою демонстрацією ремонту та підключення пускозахисного реле до пральної машини-напівавтомата.

Хід уроку

1. Організаційна частина – 5 хв

Привітання, перевірка присутності та зовнішнього вигляду учнів.

Проведення допуску з безпеки праці до виконання робіт.

2. Вступний інструктаж – 40 хв

2.1. Повідомлення теми та мети уроку.

2.2. Актуалізація опорних знань (перевірка знань, умінь, навичок учнів, необхідних для подальшої роботи на уроці).

Фронтальне опитування з уточненнями та доповненнями (орієнтовні запитання).

1. Розкажіть про будову однофазного асинхронного двигуна.

Очікувана відповідь: однофазний асинхронний двигун складається з двох частин: рухомої та нерухомої. До нерухомої частини відноситься статор із двома обмотками – робочою та пусковою. До рухомої частини відноситься короткозамкнений ротор, який обертається на підшипниках кочення, впресованих в кришечку електродвигуна, стягнених шпильками.

2. Продемонструйте процес визначення обмоток однофазного двигуна, коментуючи свої дії.

Очікувана відповідь: Обмотки однофазного двигуна визначаємо за допомогою опору, при цьому використовуємо вимірювальний прилад – тестер. Робоча обмотка повинна мати менший опір, а пускова – більший.

3. Продемонструвати підключення однофазного двигуна до електричної мережі, коментуючи свої дії.

Очікувана відповідь: При підключенні електродвигуна один кінець робочої та пускової обмоток з'єднуються разом. На робочу обмотку подається 220 В, а на пускову 220 В короткочасно або послідовно через конденсатор.

Інструктаж з охорони праці при підключенні однофазного асинхронного двигуна.

2.3. Пояснення учням нового матеріалу та демонстрація трудових прийомів підключення пускозахисного реле.

Слово майстра виробничого навчання.

1. Призначення пускозахисного реле.

Пускозахисне реле призначене для пуску та захисту електродвигуна, для вмикання та вимикання пускової обмотки електродвигуна та захисту його від перевантаження.

2. Будова та принцип роботи пускозахисного реле.

Захист електричного двигуна базується на постійно замкнених контактах біметалевих пластин, які при перевантаженні електродвигуна нагріваються та розмикають контакти, відключаючи електродвигун від мережі.

Пуск однофазного електродвигуна відбувається таким чином: при підключенні напруги на робочу обмотку ротор електродвигуна знаходиться в стані спокою (не обертається), так як не має струму в пусковій обмотці. В цьому випадку струм в електродвигуні різко збільшується, а, значить, збільшується і струм в котушці пускозахисного реле, внаслідок чого збільшується магнітне поле. Під дією магнітного поля рухоме осердя з контактною пластиною піднімається і замикає контакти, через які подається напруга на пускову обмотку, яка створює пусковий момент електродвигуна. Ротор електродвигуна починає обертатися, струм в ньому різко падає, магнітне поле котушки слабшає і під своєю вагою рухомі контакти розмикаються – пускова обмотка відключається, працює тільки робоча. Тому пускозахисне реле встановлюється в певному положенні – стрілкою тільки догори. (Перегляд презентації).

2.4. Опитування учнів про зрозумілість переглянутого матеріалу.

Метод «Мікрофон»: Що нового ви дізналися про ...?

2.5. Підключення пускозахисного реле майстром виробничого навчання.

2.6. Бесіда за питаннями: продемонструйте і прокоментуйте. Аналіз можливих помилок і шляхи їх попередження (вказати можливі типові помилки).

2.7. Формування висновків про основні неполадки пускозахисного реле: підгоряння та вигорання контактів; перекося пластин; засідання рухомого сердечника; порушення контактних з'єднань.

2.8. Охорона праці при виконанні даних робіт.

При ремонті, заміні пускозахисного реле пральна машина повинна бути відключена від електричної мережі, працювати необхідно тільки в спеціальному одязі із застігнутими гудзиками, спеціальним справним робочим інструментом, з дотриманням санітарних норм. Включення пральної машини в електричну мережу після ремонту повинно проходити в присутності майстра виробничого навчання на спеціальному стенді.

2.9. Повідомлення учням критеріїв оцінювання.

2.10. Закріплення нового матеріалу (метод «Мозкового штурму»):

- розказати про призначення пускозахисного реле;
- розказати про принцип роботи пускозахисного реле;
- розказати та показати схему підключення пускозахисного реле;
- розказати про основні неполадки пускозахисного реле;
- охорона праці при підключенні та випробуванні пускозахисного реле.

3. Поточний інструктаж – 5 год

3.1. Самостійна робота учнів із визначення неполадок пускозахисного реле.

3.2. Демонтаж пускозахисного реле.

3.3. Заміна та підключення до електричної мережі.

3.4. Випробування після ремонту.

3.5. Цільові обходи майстра виробничого навчання:

а) контроль за роботою учнів під час виконання завдань;

б) контроль за правильністю організації робочого місця, ступенем засвоєння учнями продемонстрованих прийомів роботи;

в) контроль за раціональним використанням пристроїв, дотриманням інструкції охорони праці на робочому місці;

г) виявлення недоліків в роботі учнів, особиста демонстрація правильних прийомів роботи.

4. Заключний інструктаж – 15 хв

4.1. Підведення підсумків роботи.

4.2. Наведення прикладів успішної роботи.

4.3. Визначення типових помилок, аналіз, способів їх попередження та шляхів усунення.

4.4. Повідомлення та обґрунтування оцінок за освоєння прийомів роботи.

4.5. Аналіз додержання правил безпеки праці, організації робочого місця.

4.6. Прибирання робочих місць.

4.7. Домашнє завдання з інструкцією про способи його виконання: скласти таблицю визначення неполадок пральної машини, пов'язаних із роботою пускозахисного реле.

5. Рефлексія: Чого ви навчилися на уроці? Які нові знання ви отримали?

Висновки. Поетапне формування розумових дій – це не тільки важлива умова управління процесом засвоєння матеріалу, але й умова управління процесом формування просторово-динамічних уявлень, умінь оперувати образами об'єктів і явищ, що є важливою характеристикою технічного мислення. Саме застосування нових інформаційних технологій навчання на етапах попереднього орієнтування в завданні і формування дії у матеріальному (матеріалізованому) вигляді є тією умовою, яка сприятиме формуванню технічного мислення учнів.

Застосування нових інформаційних технологій навчання для розвитку технічного мислення може бути ефективним за умов об'єднання і використання цих концепцій у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Райковська Г.О. Розвиток технічного мислення студентів у процесі вивчення креслення: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Райковська Галина Олексіївна. – Київ, 2002. – 219 с.

УДК 37.018.43:004

Р.О. Калашнюк

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії
Державний навчальний заклад «Гуцинецьке вище професійне училище»*

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПЛАКАТ – СУЧАСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядається актуальність впровадження інтерактивних плакатів при вивченні спеціальних дисциплін із професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва». Автор робить порівняння використання звичайних паперових плакатів та інтерактивних плакатів, доводить їхню перевагу при вивченні будови систем та механізмів тракторів вітчизняного та іноземного виробництва.

Ключові слова: інтерактивні плакати, продуктивне навчання, будова трактора.

R.O. KALASHNYUK INTERACTIVE POSTER IS A MODERN TYPE OF EDUCATION

Abstract. The article considers the relevance of interactive posters implementation in the study of special disciplines on the «Tractor driver of the Agricultural Production» profession. The author compares the use of paper posters and interactive posters, proves their advantage in studying the structure of tractors' systems and mechanisms of domestic and foreign manufacture.

Key words: interactive posters, the efficiency of training, tractor's structure.

Вступ. Освіта сьогодення є одним із визначних чинників розвитку суспільства. Питання її змісту, якості й удосконалення входить до числа першочергових проблем людства. Необхідність використання у навчанні нових сучасних технологій вже не викликає сумнівів [1, с. 24].

На зміну пасивному учню, який тільки слухає і запам'ятовує навчальний матеріал, приходить учень, який стає активним учасником освітнього процесу, який аналізує, вміє виділити головне, вирішити виробничу та життєву ситуацію.

Інноваційні процеси в галузі професійної освіти вимагають створення інноваційного освітнього середовища, спрямованого на реалізацію стратегічних цілей і завдань розвитку освіти. Тільки інноваційна, за своєю сутністю, освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю.

Створення нового освітнього простору має забезпечити доступність та комфортність сучасних умов навчання, розвитку та спілкування учасників навчального процесу.

Активне навчання передбачає, що учень інтенсивно втягується у процес навчання не як пасивний слухач, який сприймає інформацію, яка надається йому вчителем або навчальним засобом, а як суб'єкт, здатний усе більше контролювати процес навчання і власну навчальну діяльність. Все це призводить до пошуку нових методів і засобів навчання, орієнтованих на розвиток інтелекту учня, на самостійне оволодіння знаннями. Саме в цьому допоможе один із популярних засобів серед сучасних інформаційних технологій навчання – інтерактивний плакат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над створенням сучасного освітнього методичного забезпечення, а саме над розробкою інтерактивних плакатів, працюють багато педагогів, у тому числі І. Власова, О. Ільїна, Л. Желізняк, О. Кухар, І. Шахіна та інші. Проте питання розробки і використання електронних освітніх ресурсів при підготовці кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О залишається актуальним.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання інтерактивних плакатів та комп'ютерної техніки при вивченні будови та роботи сучасної техніки на уроках спеціальної дисципліни «Трактори».

Виклад основного матеріалу. З кожним роком у всьому світі збільшується потреба в знаходженні ефективних засобів навчання, які допоможуть оптимізувати представлення навчального матеріалу, зацікавити учнів, підвищити їхню мотивацію до вивчення предмета, стимулювати розумову діяльність і розвивати творчий потенціал. Реалізація розвиваючої професійно-технічної освіти вимагає переходу до нової форми діяльності вчителя: організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів, відкриття ними нових знань і способів дій, тобто до активної діяльності учнів на уроці спеціальної дисципліни «Трактори» не тільки з навчальними підручниками та посібниками, але і з використанням комп'ютерної техніки та інноваційних технологій навчальної діяльності.

Підготовка висококваліфікованого робітника з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» потребує від викладача знань не тільки нової техніки і прогресивних технологій, а й новітніх педагогічних підходів до організації навчання учнів. У зв'язку з існуючою на сьогодні гострою проблемою щодо виготовлення та забезпечення навчальних закладів новою технікою, моделями, схемами важливим і ефективним є застосування на уроках ІКТ, презентацій, інтерактивних плакатів, електронних посібників та підручників. Тому в Державному навчальному закладі «Гушинецьке вище професійне училище» на уроках спеціальних дисциплін використанню інтерактивних плакатів приділяють велику увагу.

Інтерактивний плакат – це засіб інноваційного електронного навчання нового покоління, який забезпечує високий рівень використання інформаційних джерел сприйняття наочності у навчальному процесі [3].

У цифрових навчальних джерелах цього типу інформація представлена не відразу, вона висвітлюється залежно від дій користувача, який вибирає відповідну позицію на плакаті.

Особливості інтерактивних плакатів:

- висока інтерактивність – діалог між вчителем і учнем за допомогою даної програми (це ще один новий метод роботи на уроці);
- простота у використанні – інтерактивний плакат не вимагає інсталяцій, має простий і зрозумілий інтерфейс;
- багатий візуальний матеріал – яскраві анімації явищ і процесів, фотографії та ілюстрації, що мають перевагу над іншими продуктами і засобами навчання;
- груповий та індивідуальний підхід – дозволяє організувати роботу як з усією групою (на екрані), так і з одним учнем (через планшет, смартфон) [3].

Інтерактивні плакати (див. рис. 1), нададуть можливість самостійно навчатися учневі під час вивчення будови двигуна внутрішнього згорання «Д – 245,5S3A», а також допоможуть краще

засвоїти матеріал із дисципліни «Трактори» при вивченні тем, де висвітлюються особливості механізмів та систем сучасних дизелів.

Будова ДВЗ Д – 245,5S3A

✂

Розробив: Викладач спеціальності
Калашніков Роман Олександрович

1. Кривошипно-шатунний механізм

✂

складається із:

- Нерухомих частини;
- Рухомої частини.

Кришка люка

Піддон картера

Пробка з магнітом

Рухомі частини КШМ

Масловідбивач

2. Газорозподільний механізм

ГРМ з головкою циліндра

Заглушка

Розподільний вал

Шайба

3. Система живлення

✂

складається із:

- Системи подавання з очищенням палива в циліндр;
- Системи очищення повітря;
- Системи вилучення відпрацьованих газів;
- Турбокомпресора;

Система подавання з очищенням палива в циліндр

Фільтр очищення палива

Паливний насос живильник (ПНВТ)

Живильник

Електрообладнання системи живлення

Сенсорний жгут

Система очищення повітря

Хомут

Турбокомпресор

Гвинт

4. Система охолодження

✂

Клапан термостата;
Рідинний насос з вентилятором.

Клапан термостат

Пробка

Рідинний насос з вентилятором

Упорне кільце

5. Система мащення

✂

Масляний насос дизеля;
Фільтр з теплообмінником;
Маслопроводи компресора;
Масляний насос рульового керування.

Масляний насос дизеля

Штифт

Рис. 1. Інтерактивні плакати «Будова двигуна внутрішнього згорання Д – 245,5S3A»

Як приклад розглянемо плакат (див. рис. 2), який вважали донедавна якісним джерелом знання, де зображена та описана будова двигуна зливається з малюнком та написами, в яких важко орієнтуватись і шукати відповідні позиції.

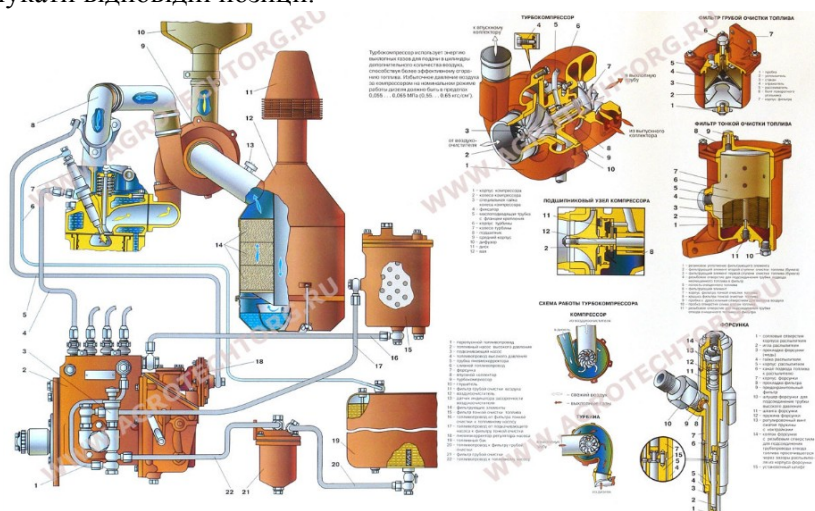

Рис. 2. Плакат «Система живления двигателя Д – 245,5»

А тепер порівняємо його з інтерактивним плакатом (див. рис. 3), де малюнки із позиціями займають головне місце, а при натисканні на кружок позиції під номером відкривається прямокутник із назвою тієї деталі, на яку спрямована позиція, після ознайомлення з назвою прямокутник зникає і дається можливість відкритись наступному прямокутнику з назвою. Також на базових деталях нанесені стрілки червоного кольору, які при їх натисканні вказують на коротку технічну характеристики вузла.

Рис. 3. Інтерактивний плакат «Система подавання та очищення палива в циліндр»

Таким чином, сьогодні потребує масштабного використання ІКТ, так як в життя сучасної молоді увійшли нові технології: смартфони, планшети, комп'ютери та ноутбуки, тому і сучасні прогресивні технології викладання також розвиваються дуже швидко.

На діаграмі (див. рис. 4) показано порівняння якості знань учнів, що користувались плакатами, схемами у звичайному виготовленні на папері, й учнів, які навчалися за допомогою інтерактивних плакатів. Перші мають значно нижчий рівень, ніж рівень знань користувачів інтерактивними плакатами. Це свідчить, що в учнів підвищився інтерес до вивчення предмета «Трактори», пробудилась цікавість та зросла активність на уроці.

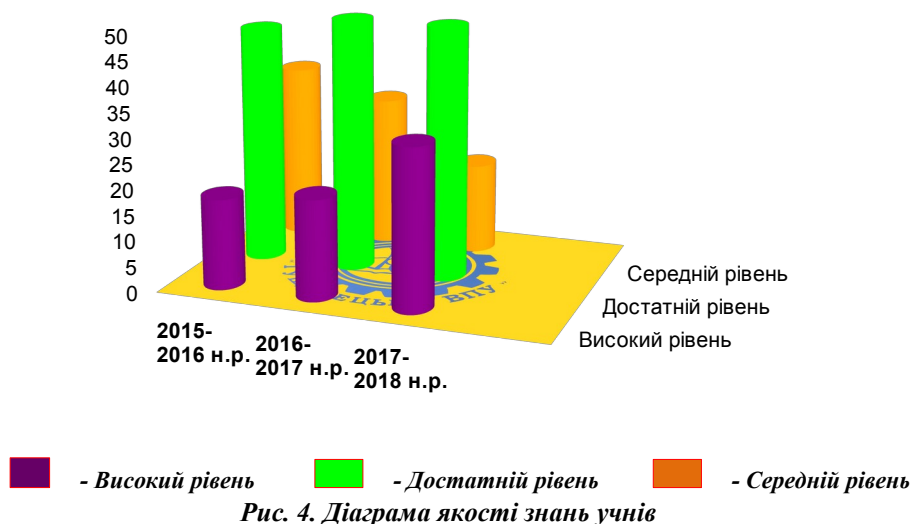

Рис. 4. Діаграма якості знань учнів

Висновки. Як ми бачимо, викладачам необхідно постійно підтримувати свій фаховий рівень знань, щоб підготувати дійсно конкурентоздатного кваліфікованого робітника. Викладач має можливість проводити якісне подання матеріалу з використанням комп'ютера із додатковим монітором (проектор, LED або LCD телевізорами, комп'ютерний монітор). У поєднанні із мультимедійним забезпеченням необхідне використання програмного забезпечення та уміння викладача створювати нові сучасні інтерактивні плакати (посібники), які на віртуальному рівні будуть розкривати будову та принцип роботи того чи іншого вузла та механізму тракторів.

Список використаних джерел

1. Брацюк Ю. Електронні освітні ресурси як підґрунтя сучасного навчального середовища нової української школи та засіб формування ключових компетентностей учнів сільської школи / Ю. Брацюк // Управління школою. - 2017. - №25-27 - С. 24-26.
2. Вилуха Э. Каталог сборочных единиц и деталей. [Електронний ресурс]./ Э. Вилуха. – Режим доступу <https://docplayer.ru/41431119-Dizelnye-dvigateli-d-245-s3a-d-245-2s3a-d-245-5s3a-d-s3a.html> / (дата звернення 10.11.2018 р.). - Назва з екрана.
3. Желізняк Л. Інтерактивний плакат як сучасний засіб навчання [Електронний ресурс] / Л. Желізняк. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/38576/ / (дата звернення 10.11.2018 р.). - Назва з екрана.
4. Якорев Д. Інтерактивний плакат. Что это? [Електронний ресурс]. / Д. Якорев. - Режим доступу: <http://wiki.itorum.ru/2011/08/interaktivnyj-plakat-cto-eto/> (дата звернення 10.11.2018 р.). - Назва з екрана.

ВІДЕОМЕТОД ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Анотація. У статті розглянуто питання використання відеометоду під час підготовки майбутніх водіїв автотранспортних засобів категорії «С». Відзначено, що даний метод є одним із основних методів, який допоможе сформувати професійні компетентності учнів ЗП(ПТ)О. Доведено, що відеометод урізноманітнює види діяльності учнів у процесі навчання, підвищує рівень мотивації навчальної діяльності, якість знань учнів. Запропоновано план уроку із дисципліни «Правила дорожнього руху» з використанням відеоматеріалів.

Ключові слова: відеометод, відеодемонстрація, прийоми «стоп-кадр», «озвучування».

R.P. KLESHCHUK VIDEOMETHOD IS THE WAY OF EFFICIENCY TRAINING ORGANIZATION IN THE STUDYING OF TRAFFIC RULES

Abstract. It is considered in the article the use of a video method during the training of future drivers of vehicles category «C». It is noted that this method is one of the main methods that will help to form the professional competences of students in the vocational training institutions. It is proved that the video method diversifies the activities of students in the process of studying, increases the level of motivation in the educational activities, the students' quality of knowledge. It is proposed a plan of a lesson on «Traffic rules» discipline with using video materials.

Keywords: video method, video demonstration, receptions «stop-frame», «voice-over».

Вступ. Сучасне суспільство потребує конкурентоспроможних кваліфікованих робітників, які мають глибокі професійні знання, стійкі навички та вміння, готові творчо, нешаблонно мислити, самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у професійній інформації, обсяг якої постійно зростає.

Одним із основних методів, який допоможе сформувати професійні компетентності учнів ЗП(ПТ)О є відеометод – одне із найбільших джерел впливу на підсвідомість і свідомість учня. Він може використовуватися як поліфункціональний метод на різних етапах навчального процесу – від постановки навчального завдання і до контролю його якості. Він вирішує як дидактичні завдання (засвоєння спеціальної дисципліни), так і виховні (формування особистості та взаємостосунків) та розвивальні (сприяє розвитку психічних функцій) [5, с. 267].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою використання відеометоду в навчальному процесі займалися у своїх наукових дослідженнях Андрисян І.М., Леонтєва Т.П., Ніколаєва С.Ю., Тернопольський О.Б. Психолого-педагогічні закономірності застосування відеометоду на уроках знайшли своє відображення в працях Бризгалової С.І., Підкасистого П.І., Підласого І.П., Рябова В.М.

Мета статті: розглянути переваги відеометоду як одного із способів організації продуктивного навчання при вивченні правил дорожнього руху та поділитися досвідом проведення уроку із застосуванням відеодемонстрації.

Виклад основного матеріалу. Використання відеометоду на уроках сприяє підвищенню якості знань, виправдане психологічно: саме через органи зору і слуху людина отримує основний об'єм інформації про навколишній світ.

Використання відеодемонстрації робить навчальний матеріал більш доступним. Мотивацію навчальної діяльності з таких тем, як «Швидкість руху», «Проїзд перехресть», «Технічний стан та обладнання транспортних засобів», «Перевезення вантажів» та інших здійснюємо за допомогою шокуючого відео. Пропонуємо перегляд ДТП, які сталися при порушенні правил дорожнього руху до теми, яка вивчатиметься на уроці. Під час перегляду відео в учнів пробуджується почуття відповідальності, страх за своє життя та життя оточуючих. Це є вдалим способом привернути увагу майбутніх водіїв до вивчення даної теми.

Основним прийомом під час проведення уроку є прийом «озвучування», який полягає в тому, що викладач словесно пояснює навчальний матеріал під час демонстрації відеофрагменту.

У процесі пояснення нового матеріалу з відеодемонстрацією практикуємо періодичне призупинення перегляду натисненням «паузи» задля усного опитування та розуміння змісту почутого та побаченого – застосування так званого «стоп-кадру».

Так, при вивченні тем: «Дорожні знаки», «Зупинка і стоянка», «Проїзд перехресть»,

«Розташування транспортних засобів на дорозі» зупиняємо відео, ставимо усні або тестові запитання. Часто застосовуємо прийом «стоп-кадр», який полягає у наданні можливостей учням прокоментувати наступні дії водія. Після відповіді учня – робимо аналіз його пояснення (див. рис.1) [3, с.19].

Рис. 1. Скріншот до вивчення теми «Розташування транспортних засобів на дорозі»

На певному етапі пояснення нового матеріалу зупиняємо відео, даємо завдання самостійно опрацювати матеріал підручника, наприклад, тему «Початок руху та зміна його напрямку», п. 10.3 ПДР [3, с.17]. Після роботи з підручником учні самі озвучують відеофрагмент, який демонструє перестроювання транспортного засобу з однієї смуги на іншу.

Відеометод незамінний при вивченні тем: «Проїзд перехрестя», «Початок руху та зміна його напрямку», «Сигнали світлофора» та інші. Він дозволяє побачити в динаміці й пояснити порядок руху.

Варто зауважити, що використання на занятті відеодемонстрації сприяє розвитку різних сторін психічної діяльності учнів, і, перш за все, уваги і пам'яті. Під час перегляду в класі виникає атмосфера сумісної пізнавальної діяльності. У таких умовах навіть неухильний учень стає уважним.

Пропонуємо розглянути урок зі спеціальної дисципліни «Правила дорожнього руху» з використанням відеодемонстрації.

План уроку зі спеціальної дисципліни «Правила дорожнього руху».

Професія: «Водій автотранспортних засобів категорії «С»

Тема розділу: «Регулювання дорожнього руху».

Тема уроку: «Регулювання дорожнього руху за допомогою сигналів світлофора».

Мета уроку:

навчальна: сформувати знання учнів про сигнали світлофора і вміння використовувати їх на практиці;

розвиваюча: розвивати в учнів навички проїзду ділянок доріг, регульованих світлофором;

виховна: виховувати відповідальність за свої вчинки, прагнення неухильно дотримуватися правил дорожнього руху, любов до обраної професії.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Вид уроку: урок із використанням відеодемонстрації.

Дидактичне забезпечення: підручники «Правила дорожнього руху України», робочі зошити-конспекти з предмета, відео з теми «Світлофори», відео ДТП, навчальні посібники «Правила дорожнього руху з коментарями».

Матеріально-технічне забезпечення: плазмовий телевізор, комп'ютер, стенд «Світлофори», макети світлофорів.

Міжпредметні зв'язки: основи керування автомобілем і безпека дорожнього руху, будова вантажного автомобіля, охорона праці та навколишнього середовища, етика поведінки водія.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Викладач. Пригадайте, які є засоби регулювання дорожнього руху?

Учні називають засоби регулювання дорожнього руху. Потім на екрані телевізора з'являються назви цих засобів, а саме: дорожні знаки, дорожня розмітка, дорожнє обладнання, світлофори, регулювальник.

Викладач. Які з перерахованих вище засобів ми вже вивчали на попередніх уроках?

Назви засобів регулювання, які вже вивчались, зникають, і на екрані залишається тема уроку «Світлофори».

Викладач. Ви майбутні водії. Чи зможете ви оцінити значення лінії розмітки та знаків на дорогах? Розставте засоби регулювання дорожнього руху в порядку пріоритетності.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Перегляд небезпечних та аварійних ситуацій, які виникають при нехтуванні сигналами світлофора. («А я думав, що проскочу!!!» – підбір ДТП із відеореєстраторів автомобілів та стаціонарних камер спостереження на регульованих залізничних переїздах та перехрестях доріг, на яких працюють світлофори).

Коротке обговорення переглянутого відео.

IV. Оголошення теми та мети уроку.

Викладач. Від уваги водія, знання ним правил дорожнього руху залежить безпечна ситуація на дорогах.

Ви вже вивчили дорожні знаки і дорожню розмітку. А тепер дайте відповідь на запитання: «Як регулюється дорожня ситуація в місцях, де інтенсивний рух автотранспортних засобів?»

Отже, сьогодні на уроці ми вивчимо сигнали світлофора.

Темою нашого заняття є «Регулювання дорожнього руху за допомогою сигналів світлофора» (запис у робочому зошиті-конспекті).

Мета уроку: дізнатися, для чого призначені світлофори, і що означають їх світлові сигнали; навчитися правильно діяти при проїзді ділянок доріг, регульованих світлофором; старанно і неухильно дотримуватись виконання правил дорожнього руху.

На дорогах часто виникають аварії, які пов'язані з порушеннями ПДР при проїзді перехресть, які регулюються світлофорами. На вашу думку, що саме може призвести до виникнення ДТП?

Для того, щоб не створювати аварій на регульованих перехрестях, треба знати значення сигналів світлофора та правильно діяти у конкретній дорожній обстановці. Від вас залежатиме як ваше життя, так і життя інших людей.

V. Вивчення нового матеріалу.

Пояснення викладача за планом із використанням відеодемонстрації [4].

1. Значення сигналів світлофора.
2. Реверсивні світлофори.
3. Світлофори для регулювання руху трамваїв.
4. Світлофори для регулювання руху на залізничних переїздах.
5. Світлофори для регулювання руху пішоходів, а також на території підприємств та організацій, у місцях звужень проїзних частин.
6. За порушення – штраф.

Викладач. 1. Значення сигналів світлофора.

Світлофори призначені для регулювання руху транспортних засобів і пішоходів, мають світлові сигнали зеленого, жовтого, червоного і біло-місячного кольорів, які розташовані вертикально чи горизонтально (див. рис. 2).

Пояснення викладача п. 8.7, 8.7.1 ПДР [3, с. 14].

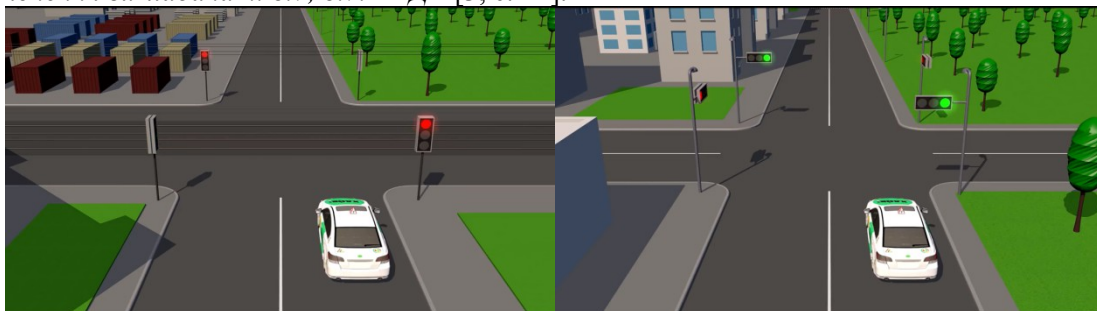

Рис. 2. Скріншот відео «Вертикальне та горизонтальне розміщення сигналів світлофора»

Сигнали світлофора мають такі значення:

а) Зелений дозволяє рух.

Коментар. Зелений сигнал дозволяє рух в усіх напрямках. Проте не поспішайте повертати, а уважно огляньте перехрестя при повороті ліворуч або розвороті. Вам, можливо, доведеться дати дорогу зустрічним транспортним засобам, які також рухаються на зелений сигнал світлофора.

Пояснення викладача п.8.7.3 (б) ПДР [3, с. 14].

Сигнал у вигляді зеленої стрілки (стрілок) у додатковій (додаткових) секції, увімкнений разом із зеленим сигналом світлофора, інформує водія про те, що він має перевагу в зазначеному стрілкою (стрілками) напрямку (напрямах) руху перед транспортними засобами, що рухаються з інших напрямків (див. рис. 3).

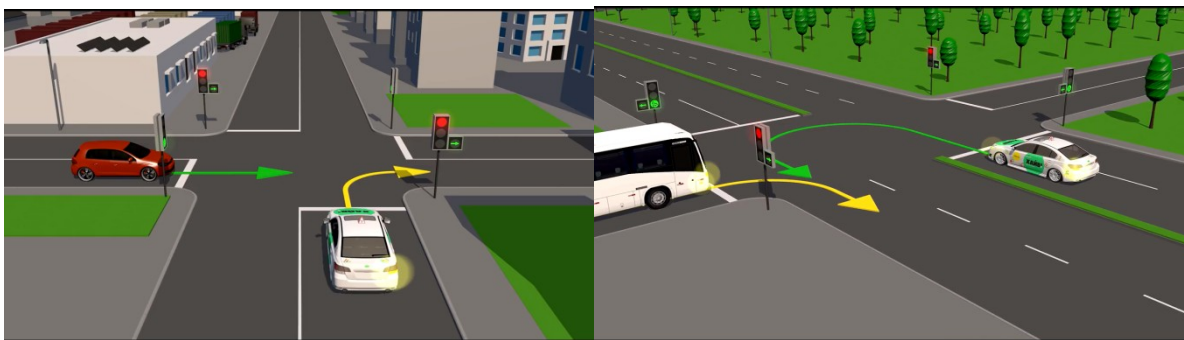

Рис. 3. Скріншот відео «Додаткові секції світлофора»

в) Зелений миготливий дозволяє рух, але інформує про те, що незабаром буде ввімкнено сигнал, який забороняє рух. Як ви вже зрозуміли, рух на миготливий зелений сигнал ще не заборонено.

Коментар. Все залежить від того, на якій відстані до світлофора ви знаходитесь, і чи встигнете проїхати перехрестя (або ж пішохідний перехід) до увімкнення червоного сигналу.

На жаль, підказок у вигляді світлового табло ще мало на наших дорогах, тому рекомендуємо орієнтуватися по відстані до світлофора: якщо сигнал світлофора тільки почав миготіти (зазвичай тривалість миготіння складає 4 сек.), і ви знаходитесь біля перехрестя, то можна не знижуючи швидкості проїхати перехрестя. Якщо ви знаходитесь на певній відстані від перехрестя, то необхідно врахувати відстань, яку ви проїдете за час миготіння (при швидкості 50 км/год вона складає приблизно 60 м).

Для інформування водіїв про час (у секундах), що залишився до кінця горіння сигналу зеленого кольору, можуть застосовуватися цифрові табло (див. рис. 4).

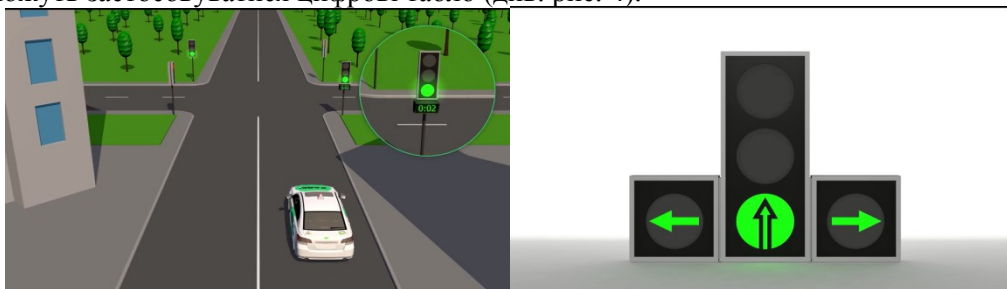

Рис. 4. Скріншот відео «Додаткове цифрове табло та чорні контурні стрілки»

г) Чорна контурна стрілка (стрілки), нанесена на основний зелений сигнал, інформує водіїв про наявність додаткової секції світлофора і вказує інші дозволені напрямки руху, ніж сигнал додаткової секції (див. рис. 4).

Коментар. Стрілки допомагають водію в темний час доби визначитися у наявності додаткової секції і не порушити встановлений порядок руху.

г) Жовтий-забороняє рух і попереджає про наступну зміну сигналів.

Коментар. Жовтий сигнал призначений для створення запасу безпеки між зеленим і червоним сигналами і вмикається звичайно на 3-4 сек. У виняткових випадках, щоб уникнути різкого гальмування і зупинки на перехресті, дозволяється рух через перехрестя, жовтий сигнал, ввімкнений після червоного (або ж разом із червоним), однозначно забороняє рух на всіх напрямках.

д) Жовтий миготливий сигнал або два жовтих миготливих сигнали дозволяють рух та інформують про наявність небезпечного нерегульованого перехрестя або пішохідного переходу (див. рис. 5).

Рис. 5. Скріншот відео «Режим нерегульованого перехрестя»

Коментар. Оскільки попереду знаходиться небезпечна ділянка дороги, необхідно підготуватися до зниження швидкості або навіть вже знизити її. Врахуйте, що жовтий миготливий світлофор

переводить перехрестя в розділ нерегульованих і вимагає від водія дотримання відповідних вимог.

Зупинка відеодемонстрації. Пояснення викладача п.8.7.3 (е) ПДР [3, с. 15] за допомогою макета світлофора.

Коментар. Останнім часом в багатьох містах з інтенсивним рухом для збільшення пропускної здатності перехресть застосовуються таблички, виконані зеленим кольором на білому фоні і встановлені на рівні червоного сигналу світлофора. Значення їх аналогічні вимозі, викладеній в цьому пункті, тобто сигналу із зеленою стрілкою, ввімкненою в додатковій секції світлофора разом із червоним сигналом основного світлофора. У такому разі ви можете виконувати поворот направо за умови пропуску решти учасників руху, що рухаються з інших напрямків. Проте, якщо вам на такому перехресті необхідно здійснити рух прямо, то слід дочекатися зеленого сигналу світлофора.

є) Поєднання червоного і жовтого сигналів забороняє рух і інформує про наступне вмикання зеленого сигналу.

ж) Чорні контурні стрілки на червоному і жовтому сигналах не змінюють значення цих сигналів та інформують про дозволені напрямки руху при зеленому сигналі.

з) Вимкнений сигнал додаткової секції забороняє рух у напрямку, вказаному її стрілкою (стрілками).

Виконання завдання № 36 у робочому зошиті-конспекті. Вказати стрілками дозволені напрямки руху [1, с.58].

2. Реверсивні світлофори.

Самостійна робота над розділом 8.7.4 «Реверсивний світлофор» [3, с. 15].

Коментар. Раджу бути особливо уважним при появі у полі зору реверсивного світлофора, оскільки наслідки зіткнення зустрічних транспортних засобів можуть бути найважчими.

Виконання завдання № 42 у робочому зошиті-конспекті. Відмітити напрямки руху автомобіля [1, с. 60].

Перевірка виконаного завдання проводиться за допомогою відеодемонстрації [4] (див. рис. 6).

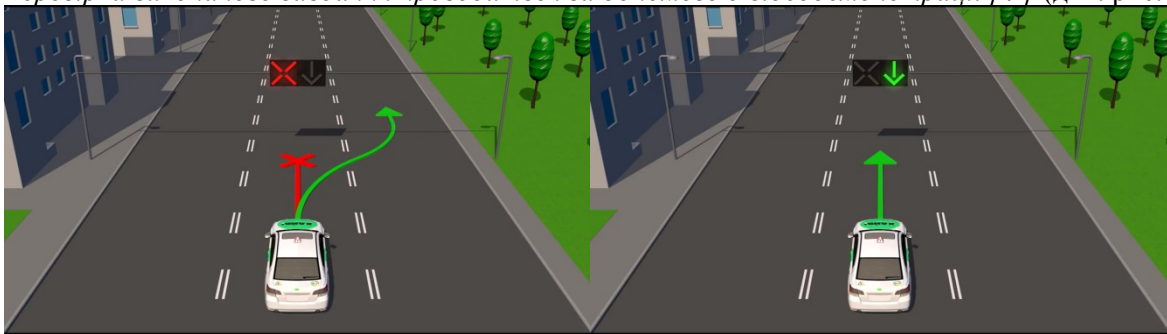

Рис. 6. Скріншот відео «Режим роботи реверсивного світлофора»

3. Світлофори для регулювання руху трамваїв.

Пояснення викладача п.8.7.5 ПДР [3, с. 15] (див. рис. 7).

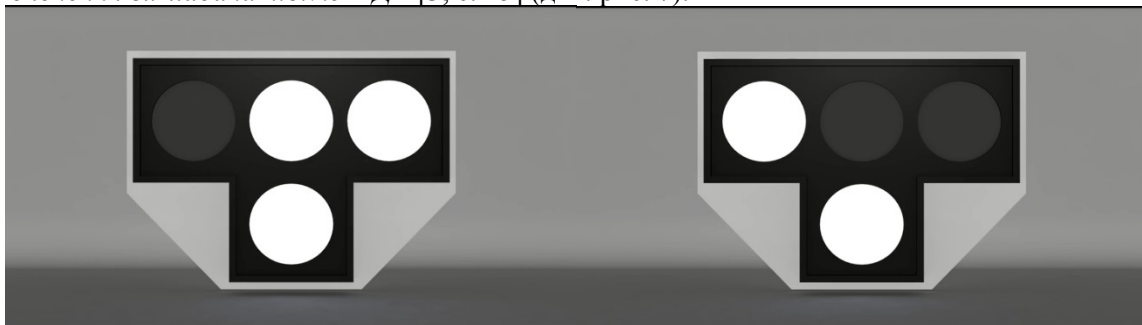

Рис. 7. Скріншот відео «Сигнали світлофора для регулювання руху трамваїв»

Коментар. Це правило потрібно вам для того, щоб визначити, у якому напрямку може поїхати трамвай. Адже при однаковому праві на рух, трамвай має перевагу (див. рис. 7).

Виконання завдання №44 в робочому зошиті-конспекті [1, с. 60]. Зображення дозволених траєкторій руху трамваїв.

4. Світлофори для регулювання руху на залізничних переїздах.

Пояснення викладачем п.8.7.6 ПДР [3, с. 15].

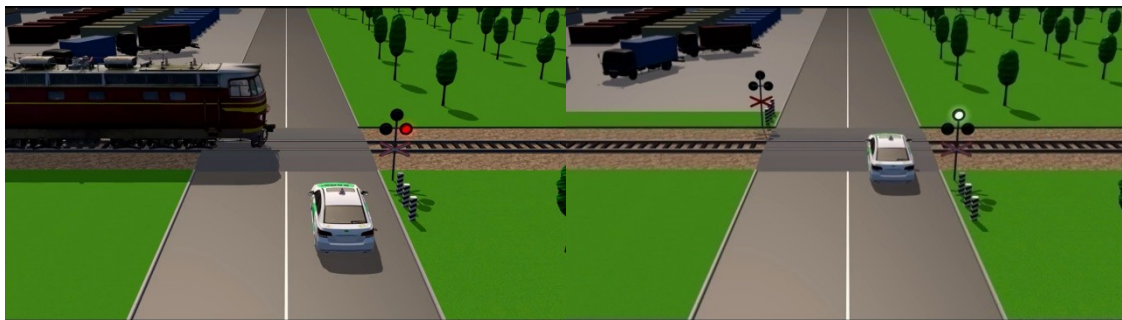

Рис. 8. Скріншот регулювання руху на залізничних переїздах

Коментар. Безумовно, світлофори на переїзді допомагають визначитися з черговістю проїзду, але у будь-якому випадку, перш ніж виїхати на переїзд, слід переконаватися у відсутності потягу, що наближається. Якщо з якихось причин світлофори вимкнені, відповідальність за безпеку дорожнього руху повністю покладається на вас (див. рис. 8).

Викладач. Що потрібно робити, коли вже бачиш «зеленого чоловічка»?! (жарт).

5. Світлофори для регулювання руху пішоходів, а також на території підприємств та організацій, у місцях звужень проїзних частин.

Пояснення викладача п.8.7.7 ПДР [3, с. 15].

Коментар. Світлофорний сигнал у вигляді силуету пішохода виключає можливість помилкового сприйняття сигналу пішохідного світлофора водіями як сигналу транспортного світлофора. Побачивши під транспортним світлофором табличку «Сліпі пішоходи» і почувши звуковий сигнал, не під'їжджайте близько до пішохідного переходу і не натискайте різко на педаль газу, щоб не налякати сліпих пішоходів, оскільки вони мають загострений слух.

6. За порушення – штраф.

Випереджувальне завдання. Виписати штрафи та санкції для водіїв, які порушують вимоги сигналів світлофора [2, с. 198].

122 ч.2 КУпАП - 425 грн або 50 штрафних балів

Проїзд на заборонний сигнал світлофора.

122 ч.4 КУпАП - 680 грн.*

Створення аварійної обстановки при порушенні сигналів світлофора*. *Штраф або позбавлення права керування транспортними засобами на строк від шести місяців до одного року.*

123 ч.1 КУпАП - 340 грн.

Порушення водієм правил руху через залізничний переїзд.

123 ч. 2 КУпАП - 850 грн.*

В'їзд на залізничний переїзд особою, яка керує транспортним засобом, у випадках, коли рух через переїзд заборонений.

VI. Закріплення вивченого матеріалу.

Конкурс «Від теорії – до практики».

Для того, щоб з'ясувати, на скільки правильно ви засвоїли сьогоднішній матеріал, перевіримо ваші знання на практиці.

Викладач по черзі вмикає світлофори (стенд «Світлофори») і ставить запитання з варіантами відповідей «так» чи «ні».

1. *Реверсивний світлофор.*

а) Чи дозволяється виїжджати на реверсивну смугу, коли горить червоний Х-подібний сигнал?

б) Чи дозволяється в'їжджати на реверсивну смугу, коли горить зелений сигнал у вигляді стрілки?

в) Чи дозволяється в'їжджати на реверсивну смугу при вимкненому світлофорі?

2. *Світлофор для трамваїв.*

а) Чи дозволяється рух трамвая праворуч?

б) Чи дозволяється рух трамвая ліворуч?

в) Чи дозволяється рух трамвая прямо?

3. *Світлофор із додатковими секціями.*

а) Чи дозволяється рух праворуч при ввімкненій додатковій секції в поєднанні з червоним сигналом?

б) Чи дозволяється рух праворуч при вимкненій додатковій секції?

в) Чи мають перевагу в русі водії при ввімкненій додатковій в поєднанні з основною секцією?

4. *Світлофори на залізничних переїздах.*

- а) Чи дозволяється рухатись на червоне світло світлофора?
- б) Чи дозволяється рухатись на біло-місячне світло світлофора?
- 5. Постійно ввімкнений жовтий миготливий сигнал світлофора інформує:
 - а) перехрестя регульоване світлофорами;
 - б) перехрестя не регульоване світлофорами.
- 6. Який штраф стягується з водія, який рухається на червоне світло світлофора?
 - а) на перехресті?!!
 - б) на залізничному переїзді?!!
 - в) створення аварійної обстановки?!!

VII. Виставлення оцінок, їх мотивація. Підбиття підсумків уроку.

VIII. Домашнє завдання. Підручник «ПДР», § 8.7 «Світлофори», завдання в робочому зошиті-конспекті, ст. 57-61, завдання 32-49.

Висновки. Отже, у сучасній підготовці кваліфікованого робітника використання відео на уроці має бути не тільки доречним, а й обов'язковим. Робота з відеоматеріалами урізноманітнює види діяльності учнів у процесі навчання, робить урок цікавим. Використання відео під час вивчення правил дорожнього руху підвищує рівень мотивації навчальної діяльності, дозволяє постійно підтримувати в учнів живий інтерес й уникати тієї монотонності, що виникає на заняттях за традиційною методикою.

Відеометод є тим дієвим методом при вивченні правил дорожнього руху, який менш сильних учнів стимулює до покращення свого рівня знань, а більш сильних акумулює до вдосконалення. Якщо викладачу потрібно розпалити дискусію серед учнів, сформулювати окреме завдання чи донести підтекст навчального матеріалу, відео може стати потужним інструментом в арсеналі методів навчання.

Список використаних джерел

- 1. Безсмертний В. Робочий зошит – конспект з дисципліни «Правила дорожнього руху»/ В.Безсмертний, Р. Кліщук. – Вінниця: Твори творимо разом, 2017. – 246 с.
- 2. Бугара О. Правила дорожнього руху 2019 з коментарями / О. Бугара. – Дніпро: Моноліт, 2019. – 212 с.
- 3. Правила дорожнього руху України: Відповідає офіційному тексту. – Київ: Арії, 2019. – 48 с.
- 4. Світлофори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=9cdj6g5z04A&t=25s> (дата звернення 22.01.2019). – Назва з екрана.
- 5. Сластенина В. Дидактика: учеб. пособие студ. высш. пед. учеб. заведений / В. Сластенина. – Москва : Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с.

УДК 377:656.017:005.963.1

В.М. Ковальчук

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Л.Р. Голембівська

викладач української мови та літератури, спеціаліст першої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ З ПРОФЕСІЇ «ВОДІЙ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ»

Анотація. У даній статті розглянуто питання адаптованого використання дидактичного матеріалу до конкретної теми уроку. Відзначено, що вирішення цієї проблеми дозволяє зекономити час уроку, зосередити увагу учнів на найважливіших моментах навчального матеріалу. Запропоновано застосування простих правил створення презентацій та відеоматеріалів для найефективнішого їх використання.

Ключові слова: правила дорожнього руху, дорожньо-транспортна пригода, адаптація.

V.M. KOVALCHUK, L.R. GOLEMBIVSKA USE OF VIDEOMATERIALS IN TRAINING OF QUALIFIED WORKERS BY PROFESSION «DRIVER»

Abstract. In this article the questions of adapted use of didactic material for a specific topic of the lesson are considered. It is noted that solving this problem allows to save time of a lesson, to focus students attention on the most important moments of the educational material. The use of simple rules for creating presentations and video materials for the most effective use is proposed.

Keywords: traffic rules, traffic accident, adaptation.

Вступ. Важливими чинниками сучасного суспільства стають знання та вміння користуватись комп'ютером та інформацією, що надходить із різних джерел, вміння її аналізувати, пристосовувати і застосовувати для власного розвитку та повсякденного життя і навчання.

Так, сучасна підготовка кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) з професій «Водій автотранспортних засобів», «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», як і з інших професій, зумовлює широке використання інформаційних технологій, комп'ютерної техніки. Викладачі та майстри виробничого навчання з успіхом використовують різноманітні мультимедійні презентації, фото-, відеоматеріали.

Презентація, виконана у форматі MS Power Point – сьогодні на уроці не новизна, а необхідний інструмент для досягнення навчальної, виховної, розвиваючої мети уроку.

Проте спостерігається те, що дані презентації та відео часто використовуються у необробленому, неадаптованому для певного етапу уроку вигляді, займають багато місця, непотрібної на даний момент інформації, тоді, коли потрібно було би сконцентрувати увагу учня на конкретному понятті, явищі або частині відеоматеріалу.

Особливо ця проблема стосується підготовки робітників із професії «Водій автотранспортних засобів». Проведення уроків із предметів «Правила дорожнього руху», «Основи безпеки руху», «Будова автомобіля» є неефективним без використання фото- та відеоматеріалів, запозичених з Інтернету або інших джерел.

Використання такого виду дидактичного матеріалу дійсно дає можливість не тільки створити педагогічний програмний продукт, а й систематизувати навчальний матеріал, подати його у лаконічному, доступному вигляді, створити наочне, образне уявлення про певні процеси, явища або події.

Крім того, викладачі спеціальних дисциплін постійно змушені вирішувати проблему, пов'язану із зменшенням кількості годин на вивчення предметів, і вирішувати питання, як подати великий обсяг інформації протягом невеликого проміжку часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це питання обговорюється на сторінках багатьох періодичних видань викладачами як спеціальних, так і загальноосвітніх дисциплін.

Викладач Шевченківського професійного аграрного ліцею Шило О.Ф. у статті «Використання сучасних засобів навчання при підготовці кваліфікованих робітників для сільськогосподарського виробництва» відзначає, що сучасні засоби навчання виконують такі функції:

- замінюють викладача як джерело знань (*у своїй роботі використовую відеофільми, наочні посібники, макети, відеопрезентації*);
- конкретизують, уточнюють, поглиблюють відомості, які дає викладач (*застосовую таблиці, плакати, мультимедійні книги*);
- є прямими об'єктами вивчення, дослідження (*ознайомлення з новою сільськогосподарською технікою вітчизняного та зарубіжного виробництва: використовую плакати, таблиці, відеофільми, екскурсії на виробництво*) [4].

У збірниках «Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини» викладачі спеціальних дисциплін постійно розглядають ефективність і можливості використання інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці кваліфікованих робітників. Але не завжди їх використання дає очікуваний ефект.

Звичайно, скачування та використання фото, відео на сьогоднішній день не викликає труднощів. Проте часто вони носять виключно інформаційний характер, втрачаючи педагогічний, навчальний, системний аспект.

І завдання викладача на сьогодні полягає в тому, щоб максимально наблизити, конкретизувати, відшліфувати великий об'єм інформації, адаптувати його до конкретної теми чи моменту уроку.

Тому **мета даної статті** – показати досвід використання саме адаптованих відео-, фотоматеріалів при вивченні тем предметів «Правила дорожнього руху», «Основи безпеки руху» при підготовці кваліфікованих водіїв.

Виклад основного матеріалу. Ми сьогодні говоримо про раціональну та ефективну обробку навчальної інформації, яка найкращим чином підходить для сприйняття та запам'ятовування учнями, її адаптацію до навчального процесу.

Як цього досягти? Можна привести приклад такого алгоритму відбору інформації та створення продукту: вибір навчального завдання; аналіз проблеми; пошук джерел; відбір та класифікація інформації; об'єднання, систематизація; видалення зайвого; створення конструкції слайда чи відео.

Створений навчальний відеоматеріал ні в якому разі не повинен бути схожий на перегляд кінофільму. Відеоролик бажано компонувати так, щоб час його перегляду не перевищував 10-15 хвилин. Він не повинен містити нічого зайвого, не повинен бути перевантажений додатковою

інформацією. Матеріал для його створення бажано використовувати відразу із кількох джерел, компонуючи у цілісний відеоролик. Часто 3-хвилинний фрагмент у навчальному відношенні набагато корисніший, ефективніший, ніж перевантажений інформацією цілісний відеофільм [2].

Найкраще для монтажу відео підходять програми Windows Movie Maker, Camtasia Studio, що дозволяють вирізати, склеювати, редагувати матеріал, додавати звук, фотографії і т.д.

Викладач Бовкун О.В. у статті «Використання засобів ІКТ на уроках історії» стверджує, що те ж саме стосується мультимедійних презентацій, які надзвичайно широко увійшли у навчальний процес як стійкий, ефективний і раціональний спосіб поширення інформації [1].

Презентація має бути короткою, доступною і композиційно цілісною. Тривалість не повинна бути більшою ніж 20-30 хв. Для демонстрації слід підготувати не більше 20-25 слайдів (показ одного слайда займає більше 1 хв, плюс час для відповідей на питання). В презентації не має бути нічого лишнього. При створенні слід використовувати готові шаблони при виборі стилю і кольору фону, оскільки вони створені за правилами сприймання візуальної інформації. Не потрібно перевантажувати слайди лишніми деталями. Краще зробити два прості слайди, ніж один із великим інформаційним наповненням. Додаткові ефекти слід звести до мінімуму і використовувати тільки з метою привернути увагу глядача до ключових моментів демонстрації. Звукові і візуальні ефекти ні в якому разі не повинні виступати на передній план і заступати корисну інформацію.

Головний принцип створення ефективної презентації – потрібно вміти вмістити максимум інформації у мінімум слів, привернути і утримувати увагу учнів, зважаючи на психологічні особливості сприймання інформації.

Надзвичайно велике значення для швидкості читання на екрані має розмір букв (1/10 – 1/15 екрану). Не менш важливим чинником зручності читання тексту на екрані є вибір шрифту. Не рекомендується використовувати більш ніж три різні розміри шрифту на одній сторінці. Привернути увагу глядача чи підкреслити важливість елементу можна з допомогою використання підкресленого, напівжирного чи курсивного тексту, але використовувати цю можливість слід також обережно [1, с. 18].

Пропонуємо розробку уроку з дисципліни «Основи безпеки руху» для учнів III курсу, що навчаються за професією «Водій автотранспортних засобів». Презентація, створена для цього уроку, містить 22 слайди, де інформація про види, схеми ДТП максимально систематизована, не містить тексту. Крім того, у презентацію вставлено відеоролики тривалістю 6-10 хвилин, змонтовані на основі інформації з Інтернету.

Тема програми: «Основи безпечного керування транспортним засобом».

Тема уроку: «Дорожньо-транспортні пригоди. Умови виникнення та заходи їх попередження».

Тип уроку: комбінований.

Вид уроку: урок-бесіда.

Мета уроку: ознайомити учнів з основними видами ДТП, виявити чинники, що впливають на створення аварійних ситуацій, засвоїти способи недопущення виникнення ДТП під час керування транспортним засобом та ознайомитися із заходами їх попередження; формувати навички аналізу інформації, розвивати творче, логічне, швидке мислення, вміння правильно орієнтуватися у складній дорожній ситуації та вирішувати питання правильної поведінки на дорозі; виховувати водійську культуру, інтерес до професії, усвідомлене розуміння необхідності дотримання вимог ПДР.

Методи навчання: словесні, наочні.

Форми роботи: фронтальна, індивідуальна.

Матеріально-технічне та дидактичне забезпечення: навчальний посібник [3], мультимедійна презентація, проектор, комп'ютер, роздатковий матеріал.

Міжпредметні зв'язки: предмет «Правила дорожнього руху» (теми: «Терміни і визначення», «Проїзд перехресть», «Обов'язки і права пішоходів»), предмет «Будова автомобіля» (теми: «Гальмівна система», «Ходова частина автомобіля»), предмет «Основи безпеки руху» (тема «Керування транспортним засобом на перехрестях і пішохідних переходах»).

Методична мета уроку: активізація пізнавальної діяльності учнів.

Випереджаюче завдання: підготувати учнівську презентацію «Перше ДТП».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційна частина.

Підготовка робочого місця до уроку, перевірка присутності учнів.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Викладач. Сьогодні у нас і звичайна, і незвичайна для вивчення тема: «Дорожно-транспортні пригоди. Умови виникнення та заходи їх попередження». Слова «дорожно-транспортна пригода» сьогодні є звичним і буденним, пов'язаним із транспортними засобами, дорожнім рухом і уже нікого не дивує. Ми сприймаємо аварію на дорозі як те, без чого дорога не буває, і це дійсно страшно.

Але з моменту створення двигуна та з того часу, як перший автомобіль на здивування і захоплення перехожих спостерігачів, подолав свій перший кілометр шляху, людство уже не уявляє свого життя без транспорту. Автомобіль сьогодні дійсно – невід'ємна частина нашого життя. Це комфорт, зручність, це необхідність сьогодення.

Але поряд із позитивними сторонами, які ми відчуваємо, коли під капотом машини рвуться вперед декілька десятків кінських сил, бачимо і величезну небезпеку від того, що наші сучасні дороги заповнили тисячі одиниць різного за потужністю, розмірами, швидкістю транспорту, який нам несе не лише користь, задоволення і зручність, але і не виправну шкоду, деколи – каліцтво і навіть смерть.

Метою нашого заняття є в'яснити, які бувають ДТП, оцінити, проаналізувати причини їх виникнення, чому вони стаються, і що потрібно робити, щоб уникнути сумної статистики.

III. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Згадаймо, що таке дорожно-транспортна пригода? *(Дорожно-транспортна пригода (ДТП) – подія, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або поранені люди чи завдані матеріальні збитки).*

2. Яка подія на дорозі не вважається ДТП? *(Не вважається ДТП подія (зіткнення, перекидання), що сталася під час спортивних змагань або при виконанні сільськогосподарських робіт на полях; на території підприємств, організацій; а також пошкодження транспортних засобів від проявів стихійного лиха.)*

3. Яка ознака необов'язкова для класифікації такої події як ДТП?

(Необов'язковою ознакою ДТП є наявність людських жертв.)

IV. Формування нових знань.

Такий події, яку ми називаємо ДТП – біля 120 років. Ще в далекому XIX столітті, майже відразу після створення першого автомобіля, люди побачили в ньому не лише користь, а й не виправну шкоду, об'єктивна оцінка якої була не зовсім правильною та логічною.

Учнівська презентація.

Викладач. Конституція України визнає найвищою соціальною цінністю в Україні життя, здоров'я і безпеку людини. І до проблеми, яку ми розглядаємо, сьогодні долучаються всі світові інституції.

В такі моменти статистика ДТП б'є в душу і в розум, змушуючи у відчаї заламувати руки і буквально волати: «Люди! Що ж це діється?!».

Найстрашніше, звичайно, не те, що пошкоджуються автомобілі, дорожні споруди, а те, що страждають люди.

Згідно із сумною реальністю, на дорогах в ДТП гине більше людей, ніж на війнах. Кількість жертв ДТП щорічно у світі перевищує 1 200 000 людей. І Україна у цьому не виняток. Жахлива статистика українських доріг у десятки разів перевищує аналогічні європейські показники, змушує серйозно задумуватись і аналізувати цифри, факти, причини.

І поки що ми дійсно є заручниками цієї всепоглинаючої, ненажерливої, підступної імперії – ІМПЕРІЇ РУХУ.

Давайте з'ясуємо, чому ж люди стають їй такими підвладними і іноді цілком залежними від тих обставин, в які вони попадають на дорогах? Що є причиною дорожно-транспортних пригод та чи можна їх уникнути?

Детальний аналіз усіх видів ДТП неможливий без виявлення чинників, які їх викликають. У більшості країн громадська думка та офіційна статистика найчастіше вбачають причини аварії у помилках водіїв, несправності гальмівної системи, рульового керування, системи освітлення та сигналізації, несприятливі дорожні умови. *(Слайд «Фактори, що спричиняють виникненню ДТП»)*

На які види поділяються дорожно-транспортні пригоди? *(Зіткнення транспортних засобів; перекидання транспортних засобів; наїзд на перешкоду; наїзд на зупинений транспортний засіб; наїзд на пішохода; наїзд на велосипедиста; наїзд на гужовий віз та інші)*

Зараз ми переглянемо деякі відео, і, опираючись на знання з ПДР, спробуємо дати відповідь на 2 питання, які ще в XIX столітті поставили перед людьми відомі російські письменники А. Герцен – «Кто виноват?» і М. Чернышевский – «Что делать?».

1. Чому сталась ДТП?

2. Який пункт Правил дорожнього руху порушено?

Учні по черзі, проглядаючи ролики, аргументовано визначають причини ДТП: (*Відео 1*) порушення правил проїзду рівнозначних та нерівнозначних перехресть; невиконання вимог сигналів світлофора; недотримання безпечної дистанції.

(*Відео 2*) порушення правил маневрування та обгону; порушення швидкісного режиму; порушення правил користування світловими приладами.

(*Відео 3*) керування несправним транспортним засобом; керування у стані втоми; порушення правил проїзду пішохідних переходів.

Викладач. Існує думка, що у ДТП, яка сталась на нерегульованому пішохідному переході, в будь-якому випадку винен водій, оскільки це пішохідний перехід.

Однак експерти мають іншу думку з цього приводу. Якщо водій для отримання посвідчення досконало вивчав Правила дорожнього руху, здавав відповідний іспит, то пішоходи у своїй більшості лише дещо ознайомлені із правилами поведінки на дорозі, в тому числі на пішохідному переході. І у зіткненнях з автомобілем часто самі і винні.

Давайте переглянемо відеоролик та з'ясуємо, яких правил поведінки не дотримався водій, і в чому, можливо, винен пішохід, чому сталась дорожньо-транспортна пригода на переході та як можна було її уникнути?

Учні переглядають *відео 4* та відповідають на питання:

1. Чому сталась ДТП?

2. Який пункт Правил дорожнього руху порушено пішоходами?

(*Очікувана відповідь: У наведених відео порушення правил дорожнього руху допущено пішоходами, а саме: пішохід не впевнився у відсутності небезпеки для себе та інших учасників; пішохід перейшов проїзну частину у невстановлених для цього місцях; раптовий вихід пішохода на проїзну частину*).

Отже, можна зробити висновок, що навіть на пішохідному переході не можна всю вину покладати лише на водія. Пішохід – рівноправний учасник руху, який теж має не лише права, а й елементарні правила поведінки, яких і він теж, безсумнівно, мусить дотримуватись.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Запитання і завдання для самоконтролю:

1. Водії якого віку найбільше скоюють ДТП?

2. Який відсоток водіїв, що мають стаж до двох років, найбільше скоюють ДТП?

3. В який період доби, період року ДТП стається найбільше?

4. Назвіть основні види дорожньо-транспортних пригод.

5. На які види поділяють ДТП за пріоритетом наслідків?

6. Які умови спричиняють виникнення ДТП?

7. Назвіть основні причини скоєння ДТП. Які пункти Правил дорожнього руху при цьому порушуються найбільше?

8. Назвіть основні причини ДТП з вини пішоходів.

VI. Підсумок уроку. Коментоване, аргументоване оцінювання.

VII. Домашнє завдання: п.20, с. 118 [3].

Висновки. Отже, важливою умовою підготовки кваліфікованих робітників є те, щоб кожний викладач намагався розвивати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному вдосконаленні навчального матеріалу. З навчально-освітньої точки зору, дидактичний матеріал є корисним тільки тоді, коли він максимально точно відповідає за формою, змістом та кількістю поставлених меті уроку.

Список використаних джерел

1. Бовкун О.В. Використання засобів ІКТ для підвищення ефективності уроку історії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nvk99.dnepredu.com/ru/article/vikoristannya-zasobiv-ikt-dlya-pidvishchennya-efek.html> – Назва з екрана.
2. Горішатко О. Використання власноруч створених відео-курсів у навчальному процесі / О.Горішатко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2006. – №2. – С. 15-23.
3. Тимовський О.А. Основи керування автомобілем і безпека дорожнього руху / О.А. Тимовський, В.Б. Нестеренко – Київ: Арії, 2009. – 144 с.
4. Шило О.Ф. Використання сучасних засобів навчання при підготовці кваліфікованих робітників для сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nmc.ptu.org.ua/wp-content/uploads/doc> – Назва з екрана.

ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. У статті акцентується увага на потребі формування навиків ділового мовлення в майбутніх кваліфікованих робітників, які відповідали б сучасному ринку праці. Розглядається роль професійної культури, мета якої полягає у підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування в учнів творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту навчання; розкриття професійних якостей; створення умов для розвитку особистісних якостей. Обґрунтовано особливості формування навиків ділового мовлення, які в подальшому стануть для майбутніх кваліфікованих робітників важливими та корисними під час пошуку роботи, під час працевлаштування та для полегшення процесу адаптації в першому трудовому колективі.

Ключові слова: навик, ділове мовлення, ділові папери, модуль.

N.I. KOLIBNYAK FORMING OF BUSINESS COMMUNICATION SKILLS IN FUTURE QUALIFIED WORKERS

Abstract. The article focuses on the need for the forming of business skills in future qualified workers, which would correspond to the modern job market. The role of professional culture is considered, the aim of which is to raise the level of general culture of the person through: formation of pupils' creative thinking; the implementation of the professional orientation to the content of training; disclosure of professional qualities; creation of conditions for the development of personal qualities. The peculiarities of business skills development are substantiated which in future will become important and useful for future skilled workers during job search, during employment and for facilitating the process of adaptation in the first work collective.

Key words: skills, business communication, business papers, module.

Вступ. Сьогодення ставить перед освітою нові вимоги та завдання. Настав час, коли саме професійна освіта в Україні стає частиною процесів оновлення нашої держави, її освітніх систем, пов'язаних із визнанням значимості професійних знань і вмінь як рушіїв суспільного прогресу та добробуту в державі. Ці зміни стосуються, в першу чергу, молодих фахівців робітничих професій, створення для них робочих місць, зупинки їх відтоку за кордон, забезпечення їх комфортними умовами життя в Україні [1].

Саме тому, сьогодні, професійна освіта вимагає нових освітніх стандартів, оновлення змісту та перегляду навчальних програм, підручників, форм і методів професійно-технічного навчання. Так, у новому Законі України «Про освіту», підкреслюється, що для нового змісту професійної освіти мають створюватись відповідні передумови для індивідуалізації навчання, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентностей учнів ЗП(ПТ)О [1].

Найважливішим завданням будь-якого сучасного ЗП(ПТ)О є підготовка конкурентоздатного, компетентного, гнучкого фахівця, який здатний досягати визначених цілей у різних життєвих та виробничих ситуаціях. Сучасному робітнику, щоб стати конкурентоздатним на ринку праці, потрібно мати високий рівень теоретичних і професійних навиків, високу кваліфікацію та професійну мобільність [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зауважили вітчизняні та іноземні дослідники М. Маклюен, М. Марун, Н. Юрійчук, ефективність роботи над розвитком ділового мовлення учнів залежить від багатьох чинників. Однією з передумов успішного засвоєння і активізації у мовленні ділової лексики є прийняття і відтворення її у мовленні широкого загалу: в навчальному закладі, у громадських місцях, по радіо, телебаченню, оскільки активний словник учнів формується під впливом того середовища, в якому вони живуть. Сьогодні сучасне середовище вже важко уявити без ІТ-технологій. Тому, використання ІТ, мультимедіа та комп'ютера дозволяє вирішити багато задач на уроці: підвищення мотивації учня; активізація пізнавальної діяльності – можливість учневі стати суб'єктом навчання; використання ігрового моменту (коли моделюється ділова ситуація); викликати емоційний підйом (навіть ті учні, які відстають у навчанні – працюють на таких заняттях із задоволенням); збільшити обсяг виконаних завдань тощо [4, с.18].

Також українські мовознавці у своїх дослідженнях зазначають: основою розвитку ділового мовлення учнів повинна бути система різних підготовчих і тренувальних робіт, які разом

забезпечували б успіх. «Під системою розуміємо струнку організацію всієї роботи, яка просуває учнів вперед, розвиває світогляд, розкриває зв'язок явищ.

Найбільш ефективними є такі завдання та вправи: внесення необхідних змін до тексту офіційних документів; розширення запропонованого тексту; скорочення тексту документа; редагування тексту документів; складання тексту офіційних документів з використанням ключових слів; знаходження мовних штампів, кліше в тексті ділового папера (наприклад, заяви, довідки тощо); редагування текстів відповідно з вимогами до певного виду документа; орієнтування на самостійну творчу роботу щодо складання вивченого виду ділового папера при певній життєвій ситуації» [4, с. 18].

Метою даної статті є висвітлення досвіду формування навиків ділового мовлення в майбутніх кваліфікованих робітників шляхом впровадження в навчальне середовище сучасних технологій: модульного навчання та використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення якісної підготовки учнів педагоги професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця активно впроваджують в навчально-виховний процес сучасні інноваційні технології, методи, які дозволяють не просто передавати учням знання і професійні уміння, але й сприяють всебічному розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника. Ми докладасмо багато зусиль для того, щоб майбутні випускники нашого закладу стали компетентними фахівцями, які вільно володіли б своєю професією, були готові до реалій сучасного життя, прагнули б професійного росту і вміло встановлювали ділові контакти, використовуючи при цьому набуті знання і досвід.

Ні для кого не є таємницею, що в нашому закладі навчаються здебільшого ті учні, які за низкою об'єктивних чи суб'єктивних причин потрапили у складні життєві обставини. В більшості із них занижена мотивація до навчання. Для того, щоб вирішити цю проблему, педагогічний колектив училища активно впроваджує різні технології і методи, які сприяють формуванню і розвитку в учнів інтересу до навчальної та практичної діяльності.

У цих умовах важливого значення набуває саме мотивація як важливий компонент освіти. Для наших учнів мотивація – це їх інтереси, потреби, прагнення, різні емоції та переконання, ідеали, установки, які спонукають їх до навчально-практичної діяльності. Від мотивації залежить успішність, глибина та міцність знань, бажання та здатність навчатись протягом усього життя [2, с. 240]. Тому наші педагоги так організовують навчальний процес, щоб викликати навіть у самого педагогічно занедбаного учня бажання вчитися, набувати професійних та життєвих навиків.

Так, особливе місце серед усіх навчальних дисциплін теоретичного циклу у нашому навчальному закладі займають заняття з «Українського ділового мовлення», які мають тісні міжпредметні зв'язки з усіма іншими навчальними предметами, так як, в першу чергу, допомагають учням закладу, майбутнім кваліфікованим робітникам, поглибити навик міжособистісного спілкування та ділового мовлення. Безумовно, викладачі всіх навчальних дисциплін слідкують за мовою своїх учнів: пояснюють значення фахових слів, рецензують усні відповіді, виправляють мовленнєві помилки, проте лише на заняттях із предмета «Українське ділове мовлення» учні можуть набути осмисленого мовленнєвого досвіду, навиків ділового спілкування та вміння складати ділові папери. А це сприяє формуванню загальної культури особистості майбутнього фахівця. Однак, як показують спостереження, у випускників ЗП(ПТ)О часто виникають труднощі в оформленні найпростіших ділових паперів.

Тому, перед викладачем українського ділового мовлення стоїть важливе завдання – розвивати усне та писемне ділове мовлення учнів, адже сьогодні стає очевидним, що без засвоєння законів ділового спілкування, збагачення словникового запасу діловою лексикою неможливо виховати повноцінне покоління, здатне до ділових контактів, до самоствердження в суспільстві та в будь-якому колективі. Не існує професії, яка б не була пов'язана з оформленням різних ділових паперів, не можна обійтися без складання документів і в громадсько-політичній роботі (плани, протоколи, звіти та ін.), і в особистому житті (листи, поштові відправлення).

Під словами «формувати навик ділового спілкування» ми розуміємо:

- формування вміння з'ясовувати, в яких випадках даний документ застосовується;
- формування вміння виявлення обов'язкових елементів, специфічних тільки для даного документа;
- формування вміння наслідувати зразок;
- формування вміння самостійно складати документи;
- сприяння розвитку усного і писемного мовлення учнів;
- сприяння розвитку уваги, самоконтролю, виховання сумлінного ставлення до роботи, відповідальності, охайності;
- розвиток емоційно-вольової сфери, творчих здібностей, естетичних почуттів, розвиток

особистості в цілому [4, с. 17].

Ми, педагоги професійно-технічного училища № 14 смт Вороновиця, неухильно дбаємо про те, щоб оволодіння мовленнєвими уміннями й навиками стало для наших учнів шляхом до здатності розв'язувати комунікативні завдання в конкретних виробничих та життєвих ситуаціях.

Запорукою ефективного формування навиків ділового мовлення в майбутніх кваліфікованих робітників є проведення якісних уроків з українського ділового мовлення з використанням інноваційних методик.

Для того, щоб заняття проходили цікаво, а учні легко та міцно запам'ятовували теоретичний та практичний матеріал, у своїй діяльності активно використовую модульне навчання (вивчення матеріалу за допомогою дидактично виважених, змістовно пов'язаних і закінчених блоків-модулів) та проблемне навчання (створення ділових ситуацій). Модульна технологія вивчення ділової української мови дає можливість структурувати навчальну дисципліну. Кожен модуль містить теоретичний, практичний блоки, блок індивідуальних домашніх завдань, запитань і завдань для самоконтролю, а також блок тестових завдань і контрольний блок. Найрізноманітніші завдання допомагають учням вправно використовувати потрібні мовні конструкції, правильно будувати речення, грамотно оформляти ділові папери. Основну увагу зосереджую саме на практичних та індивідуальних завданнях. Цей блок завдань спрямований на те, щоб учні набули практичних навичок ділового мовлення та укладання конкретних документів, засвоїли правописні норми літературної мови. Контрольно-оцінний компонент модульної технології навчання учні репрезентують під час відповідей на запитання для самоконтролю та під час виконання тестових завдань і контрольних робіт [3, с. 3-4].

Саме такі уроки з використанням модульних технологій спонукають учнів проявляти активність, зацікавленість та самостійність, що допомагає їм почувати себе впевненими в своєму майбутньому. Разом з тим – це той «інформаційний вузол», засвоївши відомості та виконавши завдання якого, учні здобувають міцні знання з курсу українського ділового мовлення.

Для прикладу наведу фрагмент практичного блоку.

Тема програми: «Документація щодо особового складу».

Тема уроку: «Призначення автобіографії, характеристики, резюме».

Вимоги щодо їх складання.

Завдання 1. Після вивчення теми «Призначення автобіографії, характеристики, резюме. Вимоги щодо їх складання» учні повинні:

- пояснити сутність автобіографії, характеристики, резюме;
- вивчити основні вимоги до їх написання;
- назвати реквізити кожного документа, їх конструктивні частини;
- визначити призначення даних документів;
- запам'ятати правила розміщення всіх необхідних реквізитів у документах;
- самостійно складати кожен документ;
- вказати характерні помилки при складанні документів.

Завдання 2. Запитання для евристичної бесіди:

1. Необхідно підготувати документи для пошуку роботи. Як це зробити?
2. Як називається документ, який сьогодні є важливою складовою в пошуках роботи?
3. Чому слід ретельно продумувати текст резюме?
4. В яких випадках використовують характеристику? (Розглядаються приклади застосування характеристик із практичного досвіду учнів.)

Завдання 3. Проблемна ситуація:

Як відомо, автобіографія, резюме і характеристика – документи щодо особового складу працівників. Вони подаються у відділ кадрів і є важливими елементами особової справи працівника. Якою повинна бути інформація в цих документах? Що може бути, якщо не дотриматись вимог їх складання?

Завдання 4. Інтерактивна вправа.

План

1. Інструктування – викладач розповідає учням про мету вправи, правила, послідовність дій. Повідомляє термін часу на виконання завдань.
2. Об'єднання в малі групи та розподіл ролей.
3. Виконання завдання.

Завдання груп полягає в тому, щоб встановити основні правила і послідовність дій під час створення автобіографії, резюме і характеристики. Групам рекомендується обмірковувати запропоновані питання та надати свої рекомендації щодо основних правил і послідовності дій у

процесі створення цих документів.

1. Презентація результатів виконання завдання.

Доповідач від кожної групи представляє свій блок матеріалу. Учні інших малих груп задають йому питання.

2. Корекція наданої учнями інформації з боку викладача.

Картка з інструкцією для малої групи. Завдання вашої групи – встановити основні правила і послідовність дій під час створення автобіографії. Обміркуйте питання та надайте свої рекомендації щодо створення автобіографії:

1. Що таке автобіографія?

2. Яке призначення має автобіографія?

3. Назвіть характерні реквізити автобіографії?

4. В чому особливість створення автобіографії? Від чого це залежить?

5. Яким вимогам має відповідати автобіографія, створена на двох аркушах паперу?

6. Які існують вимоги до викладу тексту автобіографії?

Також, важливу роль у формування навиків ділового мовлення в майбутніх кваліфікованих робітників відіграє застосування під час занять з українського ділового мовлення мультимедійних засобів (телевізора, комп'ютера, мультимедійного проектора, принтера) та сучасних електронних пристроїв (смартфонів, мобільних телефонів, планшетів). Їх використання на уроці робить такі заняття яскравими, динамічними, насиченими, результативними та ефективними у вивченні, особливо ділових паперів. Адже, суху та одноманітну інформацію учням засвоїти дуже важко, особливо, коли сприймати все це, просто слухаючи монолог викладача.

Для прикладу, приступаючи до вивчення ділових паперів, варто спочатку не оголошувати тему заняття, а в короткій вступній бесіді створити проблемну ситуацію:

- що станеться з культурою нашого мовлення, якщо ми не будемо активно розвивати себе: не будемо вивчати рідну мову, не будемо слідкувати за своєю мовою, не будемо вчитись усно і письмово викладати думки, не будемо вслухатись в живу літературну мову?

- що може статися, якщо ми не будемо вивчати закони ділового спілкування?

- що може статися, якщо ми не будемо вивчати правила оформлення ділових паперів?

Потім викладач показує зразок документа та проектує його на екран за допомогою мультимедійного проектора. Учні самі можуть ознайомитись із його структурою, формою та стилем, можуть опрацювати зразок документа та оформити свій.

Проведення занять із використанням сучасних технологій навчання сприяє підвищенню якості підготовки робітничих кадрів. Якісна підготовка майбутнього конкурентоспроможного робітника вимагає творчого підходу педагогів до вибору не тільки форм і методів навчання, але й активного впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес у ЗП(ПТ)О.

Як домашнє завдання учням пропонується скласти документ і відправити його на електронну адресу викладача. Таким чином створюються умови для самореалізації учнів, для розвитку їх комунікаційних здібностей. В подальшому, після закінчення навчання, нашим випускникам набагато легше з такими навиками здійснювати пошук роботи і працевлаштовуватись.

Але не менш ефективними в роботі над діловим мовленням є використання на уроках мовленнєвих зразків, тобто системи ділових документів, усних висловлювань, уривків текстів художньої літератури, в яких наявні елементи офіційно-ділового стилю.

Також, для опанування нашими учнями знань із ділового мовлення велика увага приділяється таким традиційним формам роботи над матеріалом, як: повторення раніше вивченого матеріалу; посилення самостійності учнів в оволодінні знаннями, здійснення індивідуального підходу в роботі над граматичними завданнями.

Висновки. XXI століття характеризується як час ділових взаємовідносин на різних рівнях. Ділові папери займають усе більше місце в житті сучасної людини. Зростає роль правильно оформлених документів у професійному визначенні, успішному працевлаштуванні, оскільки про грамотність і здібності людини судять і за написаними ним документами. Важко сьогодні уявити молоду людину, що не вміє писати заяву, скласти розписку або заповнювати бланк доручення.

Уміння складати ділові папери, вдумливо читати їх, правильно розуміти, – обов'язок кожної сучасної людини. А обов'язок викладача – навчити майбутніх кваліфікованих робітників самоствердження у сучасному світі ділових відносин. Саме формування професійної культури майбутніх випускників ЗП(ПТ)О покликане сприяти входженню особистості у трудову діяльність, практичний перевірці правильності вибору професії та успішному професійному становленню.

Отже, формування ділового мовлення учнів – це безперервний процес, який важливо

стимулювати на заняттях не лише з мовних, а й із фахових дисциплін, де учні можуть постійно розвивати навички ділового мовлення для подальшого життя.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://osvita.ua>. – Назва з екрану.
2. Канюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібн. / С.С. Канюк. - К.: Либідь, 2002 – 248 с.
3. Шевчук С.В. Ділове мовлення. Модульний курс / С.В. Шевчук - К.: Літера ЛТД, 2003 – 448 с.
4. Марун М.Є. Формування умінь і навичок ділового мовлення в учнів 5 - 9 класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / М.Є. Марун. — Київ, 2000. — 17 с.
5. Юрійчук Н.Д. Система роботи над діловим мовленням на уроках української мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Н.Д. Юрійчук – Київ, 2001 – 18 с.

УДК 377.3.018.44:641.5

Л.В. Копчинська

*майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний навчальний заклад «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник»
Могилів-Подільська філія*

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ
ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «КУХАР»**

Анотація. У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти використання ІКТ, розвиток комунікативних навичок, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у ДНЗ «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник» на уроках виробничого навчання для підвищення якості, доступності та ефективності навчально-виробничого процесу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інтернет, Web 2.0, інтерактивні вправи, LearningApps, сервіс.

L.V. KOPCHINSKAYA APPLICATION OF INFORMATIVE AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES ON THE LESSONS OF PRODUCTION TRAINING DURING PREPARING STUDENTS BY «COOK» PROFESSION

Abstract. The article deals with theoretical and practical aspects of the use of informative and communicative technologies, the development of communication skills. Application of informative and communicative technologies on the lessons of production training in the state educational institution «Khmelnyk Professional Lyceum of Service Industries» to improve the quality, accessibility and effectiveness of the educational process.

Key words: informative and communicative technologies, Internet, Web 2.0, interactive exercises, LearningApps, service.

Використання ІКТ – не самоціль, не данина моді. Це – потреба часу.

Вступ. В умовах інформатизації освіти зростає значення інформаційно-комунікаційної компетентності фахівців. Світова практика підтверджує можливість вдосконалення професійної освіти на основі широкого впровадження методів і засобів інформаційних комп'ютерних технологій. Особливу значущість ці завдання набувають у процесі підготовки кваліфікованих робітників.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії. Упровадження педагогічних інновацій супроводжують певні проблеми в діяльності педагога, наприклад, невідповідність інноваційним та державним програмам виховання, необхідність узгодження різних педагогічних концепцій, нових методичних розробок. Актуальною залишається проблема адаптації нововведення до конкретних умов праці педагога, розробки необхідного навчально-методичного забезпечення та механізму реалізації педагогічної інновації в конкретному навчальному закладі. Недостатньою є поінформованість вихователів із проблем організації і проведення інноваційної діяльності. Крім того, процес підготовки педагога в системі безперервної освіти містить суперечності між репродуктивним характером навчання педагогів та необхідністю продуктивної педагогічної діяльності, між труднощами засвоєння вчителем способів інноваційної діяльності та необхідністю професійно-педагогічної взаємодії з метою вирішення завдань, пов'язаних із упровадженням нових технологій навчання й виховання тощо [1, с. 53].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес приділяють свої дослідження видатні вітчизняні та

зарубіжні вчені, такі як А. Андреева, В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, В. Кухаренко, В. Монахов, Н. Морзе, О. Пехота, І. Роберт, С. Сисоева, О. Спирин, П. Стефаненко, Є. Полат та ін. Дидактичні і психологічні аспекти застосування ІКТ навчання знайшли відображення у працях В. Безпалька, О. Гокунь, В. Ляудіс, Ю. Машбиця, А. Пишкала, І. Синельник, С. Смирнова та інших дослідників.

Як свідчать дослідження учених, використання сучасних освітніх технологій навчання в інтеграції з ІКТ у навчальному процесі забезпечить: ефективність всіх видів навчальної діяльності; якість підготовки фахівців із новим типом мислення відповідно до вимог інформаційного суспільства; якісне формування професійної компетентності, культури та ін. [3, с. 10].

Метою статті є доведення ефективності від впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на уроках виробничого навчання при підготовці учнів із професії «Кухар».

Виклад основного матеріалу. Дослідник С. Гончаренко визначає інформаційно-навчальне середовище як «сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності учня за умови наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби і системи, навчально-наочні посібники тощо) з предметним змістом певного навчального курсу» [2, с. 132].

Наш досвід дозволяє стверджувати, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі дає можливість:

- організувати самостійну творчу роботу учнів, спрямовану на розвинення професійних схильностей;
- розвивати уміння ефективно знаходити, подавати та структурувати інформацію;
- оволодівати сучасними програмними засобами;
- формувати інформаційну культуру для повноцінного використання інформаційного простору;
- розвивати уміння спілкуватися за допомогою електронних засобів обміну інформацією.

Для успішної реалізації впровадження у навчально-виробничий процес ліцею інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для поетапного переходу до нового рівня освіти на основі зазначених технологій заклад має швидкісний доступ до Інтернету. Учні і педагоги нашого закладу мають можливість користуватися високоякісними локальними і мережними освітніми інформаційними ресурсами. Постійно створюються та використовуються у навчальному процесі сучасні електронні навчальні матеріали.

Важко уявити сучасне життя без інформаційних технологій, до яких ми звикли. Особливо це стосується молодого покоління, вільний час якого проходить на веб-сторінках та в різноманітних додатках. Педагог, на нашу думку, як людина, яка повинна йти в ногу з молоддю, мусить відчувати інтереси учня та встановлювати з ним зворотній зв'язок. Викладання лекційного матеріалу шляхом комп'ютерних презентацій, на нашу думку, став неактуальним та, в деякій мірі, нудним для учня.

Вважається, що сам виклад матеріалу для спеціалістів професії повинна проводитись в уснописьмовій формі, для налагодження психологічного контакту з учнями та можливістю поділитися власними практичними навичками та порадами. Але окрім лекційних та практичних занять, ми маємо таку ланку навчального процесу як контроль знань. Саме на ньому пропонується звернути свою увагу та розглянути приклад впровадження інформаційних технологій у процес навчання. Це зумовлено тим, що зазвичай в учнів важко викликати цікавість до контрольних чи самостійних робіт, але проводити таку роботу перед допуском до практичних завдань просто необхідно. Тому в даній статті ми хочемо на прикладні одного з навчальних питань провести впровадження інтерактивного модуля для перевірки знань учнів та засвоєння ними матеріалу.

Для проведення зрізу знань перед допуском до практичних занять було розроблено вправи в інтерактивному середовищі LearningApps.

Конструктор для розробки інтерактивних завдань – LearningApps – можна використовувати на уроках і в позакласній роботі. Сервіс дає змогу створити близько 30 різних завдань. LearningApps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах. Тренувальні вправи, які вимагають практичних дій користувача, – розташувати у правильному порядку, вибрати правильну відповідь, розгадати кросворд, скласти пазли, класифікувати за групами тощо, – створюють позитивні емоції, стимулюють бажання вчитись, мобілізують знання, розвивають творче мислення.

Сервіс дає можливість урізноманітнити урок, зробити його цікавішим, а процес навчання простим і доступним для розуміння кожного учня.

Також перевагою даного сервісу, ми вважаємо, є наявність української мови, чого не можна сказати про інші середовища наукового формату. Це, в свою чергу, знищує мовні перешкоди між викладом матеріалу та повністю задовольняє вимоги системи освіти (див. рис. 1).

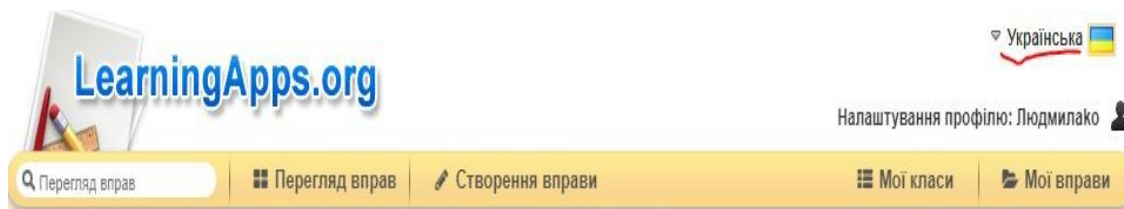

Рис. 1. Інтерфейс сервісу інтерактивних завдань LearningApps

Окрім цього, виконання програм просте та зручне, сервіс дає змогу створити інтерактивні вправи різноманітного формату (див. рис. 2).

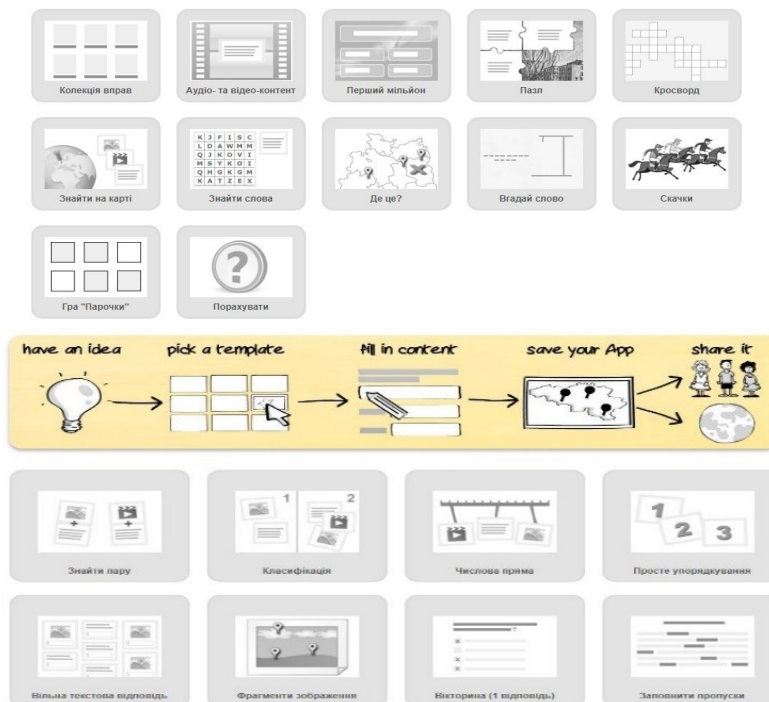

Рис. 2. Меню програм сервісу

Це дає змогу використовувати обраний сервіс в усіх сферах навчання без виключень. Окрім цього, існує колосальна кількість вправ у вільному доступі, різноманітних рівнів складності. Прививаючи учнів до подібного роду дозвілля, ми маємо нагоду збільшити не тільки знання із конкретних предметів, але й збільшити кругозір в цілому (див. рис. 3).

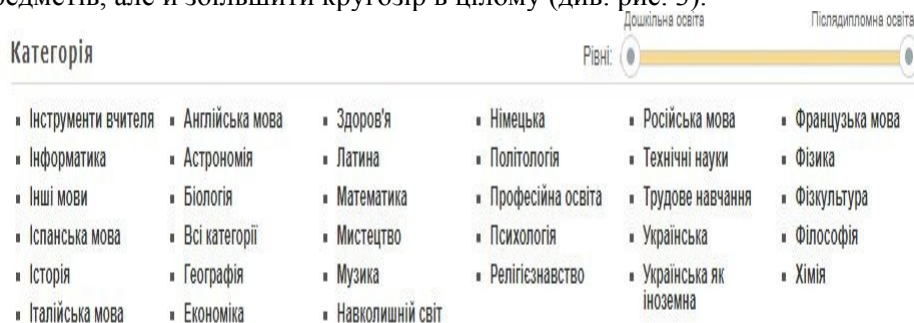

Рис. 3. Перелік категорій

Для прикладу проведення контрольного заняття із впровадження інформаційних технологій у науковий процес нами обрана одна з тем програми навчання учнів за професією «Кухар»: «Приготування і відпуск страв із бобових і макаронних виробів». Після викладу основного матеріалу учням пропонується пройти нескладні вправи на закріплення матеріалу перед проходженням практичних завдань. Для цього достатньо перейти на сервіс LearningApps за таким посиланням: <http://learningapps.org/user/Людмилако> та ввести простий пін-код (6638) доступу до вправ, що дозволяє контролювати викладачеві кількість переглядів та проходження учнями вправ (див. рис. 4).

Поділитись вправами з іншими: <http://learningapps.org/user/Людмилако>

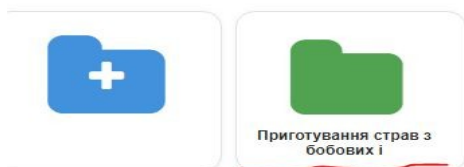

Рис. 4. Тематична папка «Приготування страв із бобових» на сервісі LearningApps

Після переходу до папки, з обраною темою учню пропонується пройти вправи у довільному для нього порядку (див. рис. 5).

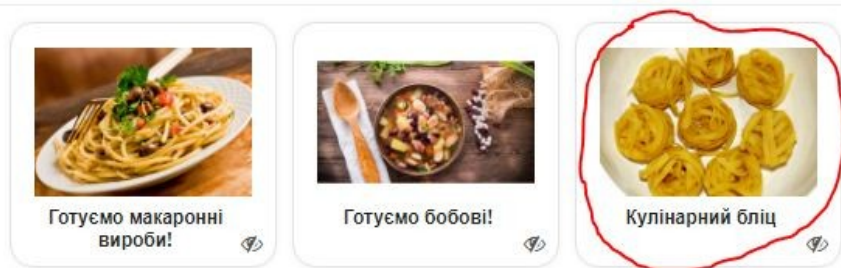

Рис. 5. Каталог вправ до теми «Приготування страв з бобових»

Пропонуємо розглянути контрольний зріз знань саме з вправи під назвою «Кулінарний бліц». Оскільки дана тема вміщає в собі два предмети для вивчення (макаронні вироби та бобові), то основна ціль цієї вправи чітко розділяти та засвоїти отриманий матеріал. Прості питання з вибором одного з предметів вивчення допоможе чітко розділяти отриману інформацію на підсвідомому рівні (див. рис. 6).

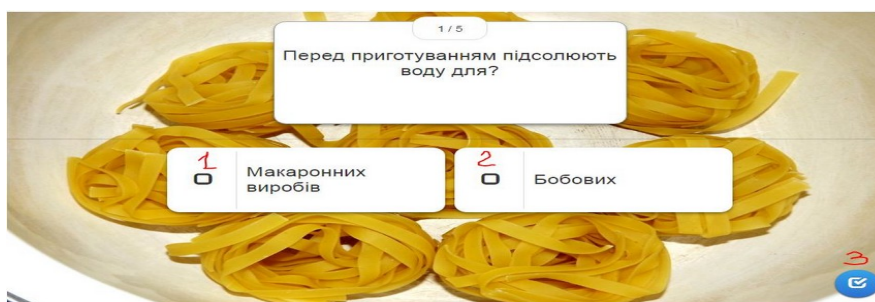

Рис. 6. Приклад вправи

Ознайомившись із питанням, учень обирає, на його думку, правильний варіант відповіді (1 або 2), після чого підтверджує свій вибір натисканням кнопки 3. Після чого система відображає правильність відповіді учня та запам'ятовує його вибір (див. рис. 7).

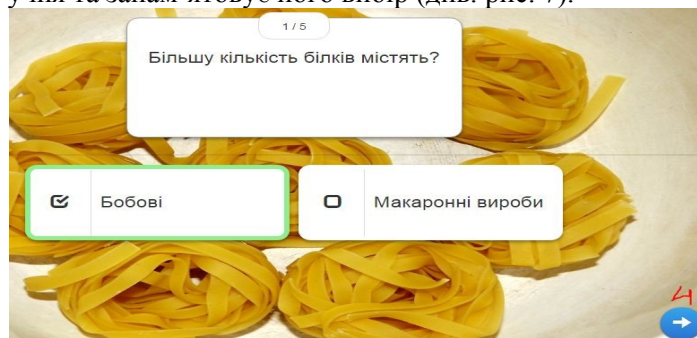

Рис. 7. Приклад вправи

Після чого натискання кнопки 4 призводить до переходу до наступного питання. **Важливо! Питання кожного з учнів, які проходять вправу, – змінюють свій порядок, що дозволяє отримати найбільш достовірні результати.** Фінальним етапом проходження вправи є винесення оцінки (див. рис. 8). Це дозволяє просто та прозоро в інтерактивному середовищі проводити оцінювання учнів.

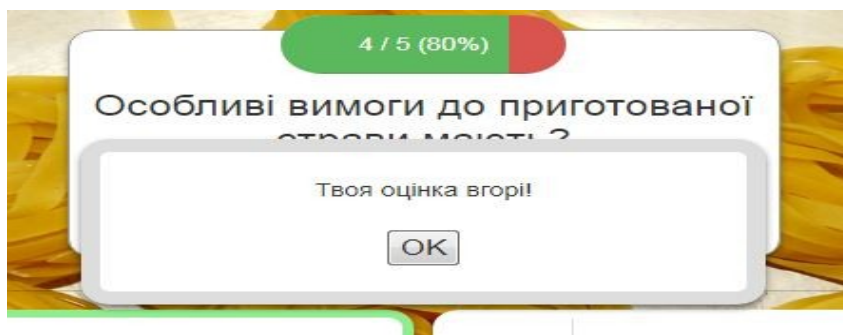

Рис. 8. Візуальна оцінка виконаної вправи

Наступні два завдання «Готуємо бобові» та «Готуємо макаронні вироби» спрямовані саме на правильності технологічного процесу та послідовності приготування страв. На нашу думку, це основні вправи перед проходженням практичних занять, після впровадження яких процес приготування страв учнями стає більше простішим та зрозумілішим для учнів. Розглянемо, як проходить вправа №2 «Готуємо бобові». Переходимо до відповідної вправи у папці за обраною нами темою (див. рис. 9).

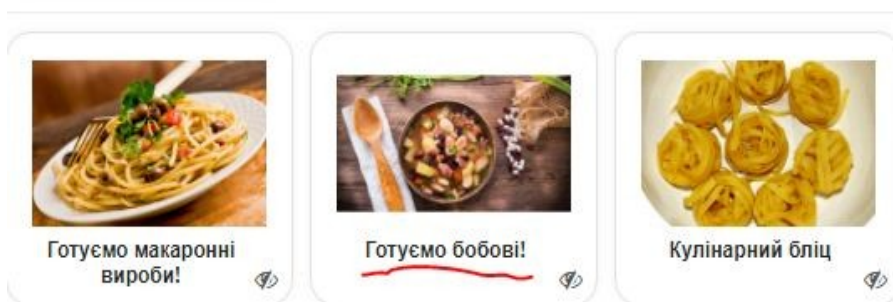

Рис. 9. Каталог вправ до теми «Приготування страв із бобових»

Потім знайомимось із завданням даної вправи (див. рис. 10).

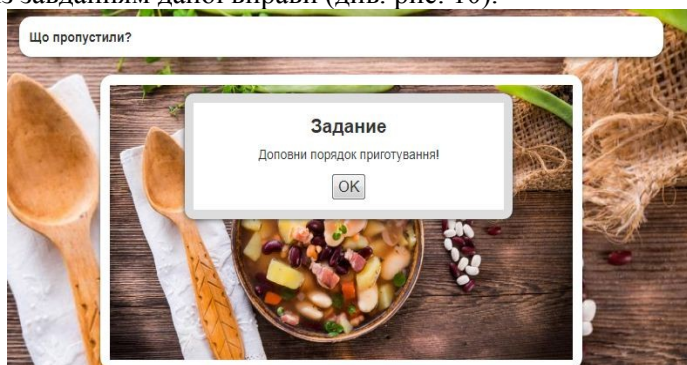

Рис. 10. Приклад вправи

Основне завдання вправи – заповнити пропущені слова у послідовності приготування. Слова, доступні для вибору, випадають зі списку (див. рис. 11). Важливо! До списку, окрім правильних слів, введено хибні для ускладнення проходження вправи, але при цьому зберігаючи однозначність відповіді.

Рис. 11. Приклад вправи на заповнення пропусків

Після того, як учень обрав кожне з пропущених слів, він таким же чином, як у завданні «Кулінарний бліц», підтверджує своє рішення, результатом чого отримує візуальну оцінку

правильності вибраних слів, де зеленим кольором відмічені правильні відповіді, а червоним – хибні (див. рис. 12).

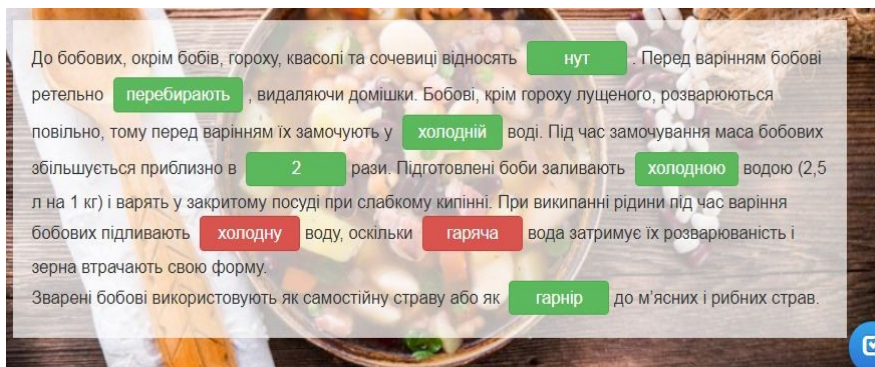

Рис. 12. Візуальна оцінка виконаної вправи

У цій вправі, на відміну від попередньої, від учня вимагається закінчити завдання до кінця. Це необхідно для повноцінного розуміння всього процесу приготування страви, без якого допуск до практичного заняття, на нашу думку, не є доцільним. І тільки після введення усіх правильних слів, що пропущені, вправа вважається закінченою та сигналізує про це учня, у свою чергу, підводячи до позитивного мислення перед практичним заняттям (див. рис. 13).

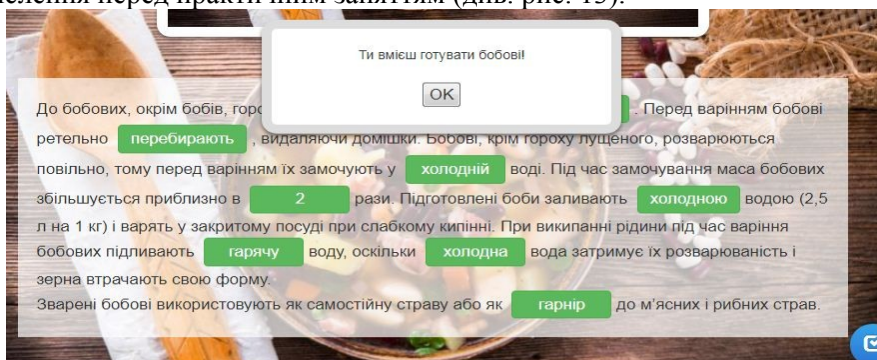

Рис. 13. Візуальне оцінювання виконаної вправи

Аналогічно вправі з приготування бобових, розроблена вправа з приготування макаронних виробів (див. рис. 14).

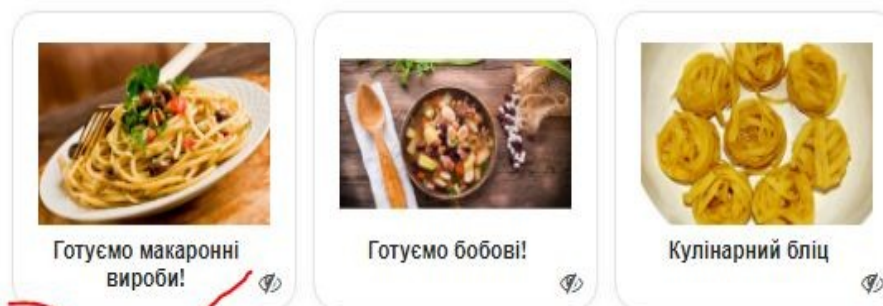

Рис. 14. Каталог вправ до теми «Приготування страв із макаронних виробів»

Виконання вправи проходить так само, як і виконання попередньої (див. рис. 15).

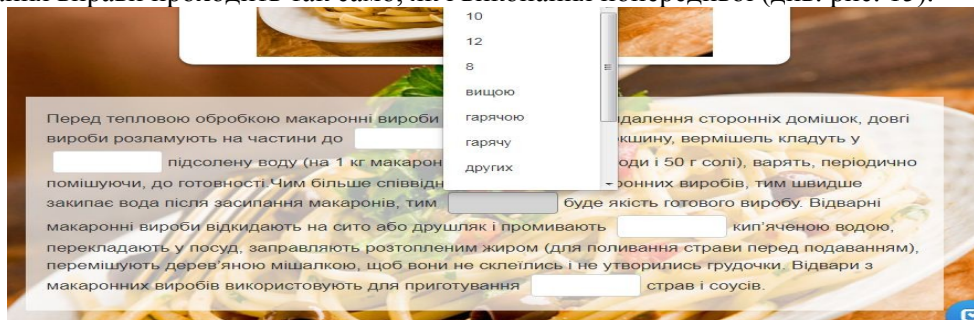

Рис. 15. Приклад вправи на заповнення пропущених слів

Результатом якої також є повний збіг пропущених слів та правильна відповідь розробленої програми про готовність учня до проходження практичного заняття (див. рис 16).

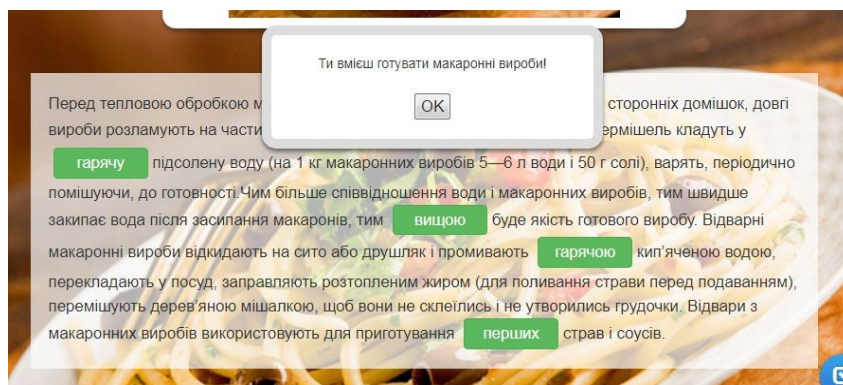

Рис. 16. Візуальне оцінювання виконаної справи

На нашу думку, такий підхід до проходження контролю знань учнів, не тільки спрощує процес для викладача та доцільніше доводить інформацію до учня, а й збільшує цікавість до предмета загалом. Впровадження подібних систем призводить до того, що учні з цікавістю відносяться до контрольних перевірок, а не навпаки – уникають їх. Ми вважаємо, що уміння зацікавити своїм предметом – це обов'язок кожного педагога, і чим більше викладач компетентніший в галузі інформаційних технологій, тим ближче він знаходиться до свого учня як викладач, так і людина в цілому.

Висновки. Аналізуючи досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках із спеціальних дисциплін у нашому навчальному закладі, можемо з упевненістю сказати, що використання даних технологій дозволяє: забезпечити позитивну мотивацію навчання; проводити урок на високому естетичному й емоційному рівні (музика, анімація); забезпечити високу ступінь диференціації навчання (майже індивідуалізацію); підвищити обсяг виконуваної на уроці роботи в 1,5 – 2 рази; удосконалити контроль знань; раціонально організувати навчальний процес, підвищити ефективність уроку; формувати навички справді дослідницької діяльності; забезпечити доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів.

Можна відмітити, що при впровадженні інноваційних технологій у педагогічний процес освітньої системи в ДНЗ «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник» спостерігається покращення якісних показників навчальних досягнень учнів. На рівні особистості фахівця відслідковується формування сучасного стилю мислення з його характерними ознаками: креативністю, системністю, гнучкістю, динамізмом, перспективністю, об'єктивністю, концептуальністю тощо.

Список використаних джерел

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя – № 1. – 2010. – С. 52-58.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волонські обереги, 2011. – 252 с.
3. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті: монографія / [Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемій, М.М. Козяр]; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р.С. – Львів, 2012. – 506 с.

УДК 377:631.372-057.876

Р.Г. Косарев

*майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Теплицький професійний аграрний ліцей Вінницької області*

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА»

Анотація. Статтю присвячено пошуку сучасних методів практичної підготовки майбутніх трактористів сільськогосподарського виробництва з метою удосконалення умінь та навиків практичного водіння.

Ключові слова: тракторист-машиніст, водіння, трактори.

R.G. KOSAREV BASES OF PROFESSIONAL-PRACTICAL TRAINING OF STUDENTS ON THE «TRACTOR DRIVER OF THE AGRICULTURAL PRODUCTION PROFESSION»

Abstract. The article is devoted to the search of modern methods in practical training for future tractor drivers of the agricultural production in order to improve practical driving skills.

Key words: tractor driver, driving, tractors.

Вступ. Перед аграрною галуззю України стоять грандіозні завдання не тільки щодо суттєвого

збільшення продуктивності праці і забезпечення за рахунок цього власної потреби в його продукції, але й щодо економічного зростання сільськогосподарської продукції, зокрема зернових культур та інших товарів на світових ринках.

Забезпечити це можливо при дотриманні двох умов. Перша – використання в сільському господарстві сучасного вітчизняного і закордонного обладнання: автомобілів різного призначення, потужних, високопродуктивних тракторів, навісних агрегатів до них, самохідних комбайнів тощо.

Для цього в країні необхідно: створювати та випускати сучасні енергозберігаючі сільськогосподарські агрегати й механізми. На сьогоднішній день майже всі сільськогосподарські підприємці використовують техніку закордонного виробництва, яка є взірцем для вітчизняних виробників.

Друга умова полягає в тому, що будь-яка техніка нічого не вдіє, якщо нею буде керувати фахівець низького рівня кваліфікації. Кожна година її простою або нераціонального використання обертається багатотисячними витратами грошей, зведенням нанівце зусиль багатьох спеціалістів і навіть цілих колективів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема впровадження інновацій в інженерно-педагогічну діяльність постає дуже гостро. О. Стечкевич підкреслює, що педагогічні колективи ЗП(ПТ)О відчують на сучасному етапі потребу в оновленні свого професійного інструментарію, пошуку нових підходів до методики й організації навчально-виховного процесу.

Сьогодні, на думку дослідника О. Стечкевича, існує низка суперечностей, які стоять на заваді впровадження інноваційних технологій і методик, а відтак гальмують розвиток професійної підготовки фахівців, серед них такі:

- між рівнем існуючих у інженерно-педагогічних працівників знань і сучасними запитами педагогічної практики;
- між спрямованістю існуючої системи навчання на формування в майбутніх кваліфікованих робітників виконавчої діяльності і сучасними вимогами, серед яких основне місце посідає розвиток у них активної, творчої та самостійно-пошукової діяльності;
- між упровадженням ефективних педагогічних технологій, методик і недостатнім науково-методичним забезпеченням цього процесу.

Мета статті полягає у висвітленні основ професійно-практичної підготовки з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Виклад основного матеріалу. Основною ланкою в суттєвому підвищенні продуктивності праці в сільському господарстві є фахівці інтегрованої професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», яких готують в аграрних ліцеях професійно-технічної освіти. Таких фахівців готують і в Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області.

Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва – це сучасний висококваліфікований компетентний робітник, здатний критично мислити, який володіє комплексом професійних знань, умінь, навиків, пов'язаних як із знаннями щодо експлуатації та застосування сучасної сільськогосподарської техніки, так і з агротехнічними вимогами вирощування сільськогосподарських культур.

Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва повинен: досконало володіти комплексом складних умінь, пов'язаних із використанням техніки при виконанні циклу сільськогосподарських робіт, починаючи від підготовки ґрунту до посіву і закінчуючи збором вирощеного врожаю; не тільки знати будову та принципи роботи основної сільськогосподарської техніки, але й уміло її використовувати, майстерно володіти нею й самостійно усувати окремі неполадки, які виникають при її експлуатації.

Але основу професійної підготовки учнів складають уміння майстерно виконувати роботу безпосередньо в полі: не допускати браку, рухатися на підвищених швидкостях, додержуватися в полі маркерної лінії, водити трактор із причепом, забезпечувати однакову продуктивність праці як вдень, так і вночі та при складних погодних умовах тощо.

Навчання індивідуального водіння сільськогосподарської техніки в навчальних програмах передбачено обмаль часу. Наприклад, водінню колісного трактора в нічних умовах відведено всього одне практичне заняття. Стільки ж виділяється на формування в учнів умінь керувати трактором заднім ходом, роботі з причепом і комплексом складних навісних механізмів тощо. При такому часовому обмеженні в учнів відсутні навіть мінімальні уміння про їх виконання. Пов'язано це з тим, що набуття вмінь водіння цієї техніки відбувається майже з першого дня навчання. У майстра виробничого навчання, виникає дилема: яким чином за дуже обмежений час навчити учнів водінню тракторів і комбайнів, одночасно поєднуючи формування практичних умінь із наданням теоретичних знань щодо їх будови.

В основу такої технології навчання покладені принципи послідовності й самостійності, рівень якої зростає від першого до останнього дня навчання. Потрібно постійно слідкувати за тим, щоб рівень самостійності виконання навчально-виробничих завдань зростав від одного уроку до наступного. При цьому необхідно одночасно підвищувати вимоги до якості їх виконання і поступово скорочувати час на проведення відповідних інструктажів.

Для одержання максимального результату користі майстер виробничого навчання повинен постійно використовувати інноваційні технології, інтерактивні методи навчання, для того щоб учні засвоювали вміння з використанням усього особистого інтелекту, а не механічно запам'ятовували їх.

Дуже важливе значення при цьому мають домашні завдання, які учні одержують в кінці кожного заняття, і які побудовані на випереджувальній самостійній роботі.

Основна мета полягає в тому, щоб учні в позаурочний час за допомогою різних засобів отримання інформації самостійно поглиблювати набуті на уроці знання і одночасно теоретично готувалися до наступного уроку: вивчивши навчальний матеріал, пов'язаний із будовою сільськогосподарської техніки, механізмів, принципом їх роботи, застосуванням. Немає нічого жакливого в тому, що учні не все зрозуміли і не достатньо глибоко засвоїли цей матеріал. Але це слугує своєрідною мотивацією для наступного уроку. Адже учні почали готуватися до уроку ще вдома, задіяли свій розумовий апарат і на урок прийшли принаймні теоретично підготовлені. Майстер проведе опитування з коригуванням прогалин у знаннях й одразу приступить до практичних дій.

Одним із чинників, що забезпечує зацікавленість учнів у виконанні поставлених перед ними завдань і формування в них почуття відповідальності за доручену справу, є реальна оцінка виконання ними пробних вправ. Вона складається з системи показників, які відображають об'єктивні знання, вміння й навички, які учні набули під час теоретичних та практичних занять. Ці показники майстер виробничого навчання розробляє самостійно на підставі власного педагогічного досвіду і заздалегідь повідомляє про них учнів.

Як підкреслював В. Сухомлинський, оцінка є найголовнішим заохоченням і водночас сильним покаранням. Вона є найгострішим інструментом, використання якого потребує величезної обережності, високої кваліфікації й мудрості майстра виробничого навчання. Оцінка повинна ґрунтуватися на позитивному принципі: враховувати досягнення учня у виконанні конкретного завдання, а також особисті спостереження майстра, а не постійно підкреслювати найменші невдачі та упущення учня, за які йому самому соромно.

В учнів, які навчаються в Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» з терміном навчання три роки, у відповідності з Державним стандартом, навчальним планом індивідуального водіння тракторів, практичні заняття починаються з перших днів навчання другого курсу і до завершення третього курсу. При цьому майстер виробничого навчання повинен сформулювати вміння та навички щодо водіння гусеничних та колісних тракторів, комбайнів із засвоєнням таких типових дій:

- вправа посадки тракториста в кабінку, користування робочими органами та педалями; вивчення контрольно-вимірювальних приладів;
- тренування прийомів пуску двигуна; рушення трактора з місця та зупинка його з працюючим двигуном;
- керування трактором вздовж прямої та з поворотами; керування у складних дорожніх умовах і на підвищених швидкостях;
- керування трактором заднім ходом, проїзд через ворота, під'їзд трактора до начіпних та причіпних знарядь;
- керування трактором в агрегаті із сільськогосподарською машиною за зазначеними віхами і маркерними лініями;
- керування колісним трактором у складних дорожніх умовах та на підвищених швидкостях;
- водіння трактора в нічний час.

На всі ці завдання за навчальним планом індивідуального керування тракторами категорії А1 та А2 на другому курсі виділяється одинадцять годин навчання на одного учня. Із них водіння гусеничними тракторами – шість годин, колісними тракторами – п'ять годин. На третьому курсі керування самохідних комбайнів (категорія В1) із засвоєнням операцій, що зазначені вище, відводиться шість годин навчання на одного учня. Тобто, за сімнадцять тренувальних годин учень повинен оволодіти комплексом складних умінь, які становлять основу професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Контрольні поточні завдання повинні бути невід'ємним компонентом кожного заняття. В їх зміст необхідно включати як нові вправи, так і ті, що були на попередніх практичних уроках. Це допомагає

учням скласти повний образ складного вміння, що засвоюється.

Система практичних уроків побудована таким чином, що спочатку передбачає засвоєння вміння навиків керувати гусеничними та колісними тракторами а потім комбайнами. Це надає можливість майстру виробничого навчання поступово, крок за кроком, ускладнювати завдання, які вирішують учні.

Як приклад – проведення практичних занять із керування гусеничним трактором.

Перший практичний урок передбачає виконання вправ посадки тракториста в кабінку, прийоми користування робочими органами та педалями, вивчення контрольно-вимірювальних приладів гусеничного трактора. Мета уроку – формування початкових умінь користування механізмами керування гусеничним трактором.

У вступному інструктажі майстер виробничого навчання повинен, перш за все, перевірити результати випереджувального домашнього завдання, в якому учні були зобов'язані самостійно опрацювати матеріал із підручників та різних джерел інформації щодо будови та призначення муфти зчеплення, коробки передач та бортових фрикціонів, які складають у сукупності механізм керування. Безумовно, в учнів при виконанні домашнього завдання виникають певні запитання, майстер спільно з учнями повинен одразу знайти відповідь на них.

Самостійна домашня робота учнів суттєво скорочує час, що витрачається на вступному інструктажі, і надає можливість одразу приступати безпосередньо до формування практичних умінь.

Спочатку учні засвоюють вимоги щодо правильної посадки в кабінку та постави при сидінні в кабінці: відкривати двері кабіни, стоячи навпроти них, заходити в кабінку трактора, слід триматися обома руками за поручні та наступати ногами на кожну сходинку, при виході не стрибати із кабіни а поступово сходити в зворотному напрямку. При сидінні в кабінці дотримуватися правильного та зручного положення корпусу, ніг та рук. Одночасно слід пояснити, до чого може призвести неправильна посадка та постава при керуванні трактором. Важливу роль відіграє в навчанні учнів як майбутніх механізаторів знання та вміння користуватися контрольно-вимірювальними приладами. Тут необхідно вказати призначення кожного вимірювального прибору та покажчика.

На наступному етапі учні більш детально знайомляться з важелями та педалями трактора. Здійснюється це в два прийоми: спочатку демонструється керування педалями муфти зчеплення і одночасно пояснюється, що відбувається при цьому в коробці передач. Потім учні показують важелі муфти повороту та педалі гальм. При цьому слід детально пояснити, чому в одних випадках використовуються педалі (тобто ножне керування), а в інших – важелі (ручне). Узагальнюючий висновок учні зроблять, коли майстер поставить запитання: «Чи однакові функції вони виконують?» Питання носить проблемний характер і спрямоване на виявлення вмінь учнів порівнювати, знаходити зв'язок між будовою і призначенням окремих елементів трактора.

Далі – засвоєння єдиного інтегрованого вміння – одночасне керування педаллю зчеплення і важелем коробки передач, тобто засвоєння типової трудової операції, якою автоматично повинен володіти кожен тракторист.

Під час вивчення прийому «Керування педаллю муфти зчеплення» необхідно формувати вміння в учнів виконувати спочатку різке (швидке) включення муфти. Застосовується це для того, щоб учні відчули момент включення і виключення зчеплення. Після цього можна переходити на відпрацювання більш плавного включення, що є однією з основних вимог дій майбутніх трактористів. У протилежному випадку трактор зробить ривок і двигун заглушиться. При переході зі швидкого на плавне включення майстер використовує штучний прийом. Якщо в першому випадку учень виконує цю дію на рахунок «раз», то в другому – на рахунок «раз-два», тобто поділяє на два етапи.

Виконання вправи з керування важелями і педалями трактора закінчується наданням можливостей кожному учню самостійно зрушити трактор із місця. Це дуже непроста з психологічної точки зору операція, яка вимагає від учнів зібраності й волі, концентрації уваги.

При цьому необхідно обов'язково вимагати від учня одночасного пояснення послідовності виконання цих дій. Це сприяє запам'ятовуванню та свідомому засвоєнню професійних вмінь виконання вправ.

Перехід до наступного завдання з урахуванням допущених помилок, а також на підставі відповідей на контрольні запитання практичного характеру, які майстер виробничого навчання ставить на заключному інструктажі.

Випереджальне домашнє завдання передбачає засвоєння пуску двигуна. При цьому майстер виробничого навчання обґрунтовує, на що звернути особливу увагу.

Другий урок передбачає пуск двигуна трактора. Його ціль – набуття вмінь запуску двигуна, тобто підготовка трактора до роботи.

Спочатку майстер повинен пояснити функції й призначення двигуна.

Пуск двигуна майстер демонструє в такій послідовності:

- показ і пояснення пуску двигуна;
- самостійне виконання учнями пуску двигуна.

Самостійному запуску двигуна повинен передувати показ прийомів щодо виконання цих дій.

Спочатку вони демонструються майстром виробничого навчання у робочому ритмі і без пояснення, а потім – кожна з них у повільному темпі з детальними поясненнями. Уся операція розподіляється на трудові прийоми, які демонструються послідовно з відповідними зупинками на кожній вправі та з поясненням.

На першому етапі дій будь-які пояснення відсутні тому, що учні мимоволі відволікаються від спостережень за послідовністю і змістом дій. Разом із тим, слід пам'ятати, що в них повинна обов'язково сформуватися зорова пам'ять (модель) їх виконання. Потім вона уточнюється (деталізується) за допомогою словесного пояснення.

Кожен учень вголос відтворює послідовність запуску двигуна. Лише після цього, переконавшись у розумінні учнем засвоєних дій, майстер дозволяє провести запуск самостійно. Паралельно учні засвоюють трудові операції щозмінного технічного огляду (ЩТО).

Навчальний двигун повинен бути повністю налагодженим, добре запускатися, що полегшує засвоєння навчального матеріалу і не відволікає учнів від сторонніх дій. Під час оцінки цієї вправи особлива увага звертається на послідовність і правильність виконання кожної дії та їх сполучення і додержання вимог техніки безпеки. На питаннях охорони праці майстру виробничого навчання слід особливо зупинитися, детально, й пояснити можливі наслідки необережних дій.

На заключному інструктажі майстер надає аналіз досягнень цілей уроку, оцінює дії кожного учня, пояснює допущені помилки. Для самостійного домашнього завдання він пропонує скласти схему запуску двигуна та засвоїти теоретичний матеріал на наступне заняття.

При проведенні наступних вправ з оволодіння управлінням колісним трактором вже не акцентується детальна увага учнів на набутих вміннях керувати ним, а основний час витрачається на вивчення механізмів колісного трактора, оцінці показників контрольних приладів, що містяться в його кабіні, й інших особливостей. Паралельно учні вдосконалюють вміння щодо водіння тракторів різних марок по прямій та з поворотами, рухання з місця переднім і заднім ходом, під'їзду до причіпної або навісної машини, аварійної зупинки тощо.

Висновки. Технологія навчання учнів водінню сільськогосподарської техніки Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області має такі особливості: максимум самостійності при засвоєнні прийомів керування; випереджувальна самостійна домашня підготовка до кожного наступного заняття; закінчення кожного практичного уроку – це початок підготовки до наступного; поетапне формування почуття відповідальності за доручену справу і об'єктивна, багатобічна оцінка кожної виконаної вправи; раціональний розподіл навчального часу на формування простих та інтегрованих умінь щодо керування сільськогосподарською технікою; обов'язкове використання технічної термінології; контроль рівня сформованості професійних умінь за допомогою практичних вправ засвоєння керування трактором (удосконалення набутих умінь і перетворення їх у навички) потрібно здійснювати лише в тому випадку, коли учень повністю усвідомив і внутрішньо сприйняв ці дії, тобто сформував не тільки навички, але й розумовий компонент.

Оцінка засвоєних учнями знань та вмінь здійснюється майстром виробничого навчання у процесі виконання тренувальних вправ на підставі спостереження за кожним із них.

Використовуючи дану технологію, майстри виробничого навчання можуть успішно навчати учнів водінню сільськогосподарської техніки не лише в Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області, але й в інших ЗП(ПТ)О, що є основою підготовки кваліфікованих робітників за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Список використаних джерел

1. Коберник А. Формування у студентів готовності до впровадження інноваційних педагогічних технологій / А. Коберник // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 4. – С. 104–111.
2. Сластенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М. : ИИП, Магистр, 1997. – 224 с.
3. Стечкевич О. Впровадження інноваційних методик на уроках виробничого навчання у ПТНЗ / О. Стечкевич // Інноваційні методики навчання у професійно-технічній освіті: монографія / за ред. І. Козловської ; Львівський науково-практичний центр ПТО. – Львів: Сполом, 2006. – 172 с.

О.В. Котлярова

методист вищої категорії

В.Д. Кільчицький

майстер виробничого навчання чотирнадцятого тарифного розряду

Державний навчальний заклад «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник»

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІЦІУВАЛЬНИКІВ-ПЛИТОЧНИКІВ

Анотація. Статтю присвячено пошуку шляхів удосконалення уроків. Особливу увагу приділено сучасним інформаційним технологіям, їхнім можливостям щодо вдосконалення професійних умінь спеціаліста в будівельній галузі. Наведені приклади практичного використання методики активізації навчально-виховного процесу за допомогою інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: інновація, інноваційні технології, інтерактивне навчання, інноваційна діяльність, виробниче навчання.

O.V. KOTLYAROVA, V.D. KILCHYTSKY APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PREPARATION OF FUTURE TILES

Abstract. The article is devoted to the search of ways to improve lessons. Particular attention is paid to modern information technologies, their capabilities to improve the professional skills of a specialist in the building industry. There are given examples of practical use of the methodology to activate the educational process with the help of innovative teaching technologies.

Key words: innovation, innovative technologies, interactive teaching, innovative activity, industrial training.

Вступ. Нинішній світ як у глобальному, так і в локальному вимірах змінюється. Ці зміни вимагають нових підходів щодо підготовки людини до життя, зокрема, засобами освіти. Традиційна освіта, зберігаючи загалом свій конструктивний зміст, багато в чому відстає від потреби дня, а тим більше – від перспектив, які очікують на людину уже в недалекому майбутньому [1, с. 11]. Педагогічний колектив Державного навчального закладу «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник» (далі ДНЗ «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмельник») готовий до змін, які відбуваються в сучасній освіті. Кожен педагог розуміє необхідність інновацій саме в професійно-технічній освіті, яка має підготувати компетентного робітника, виховати всебічно розвинену, самостійну і самодостатню особистість, яка здатна адаптуватися в сучасному динамічному глобалізаційному світі [5, с. 4].

Конкуренція на сучасному ринку праці вимагає від робітника не лише глибоких теоретичних знань, практичних вмінь та навичок, а й швидкої модернізації, креативності, постійного оновлення власного досвіду у виробничій галузі. Саме тому майстрам виробничого навчання необхідно постійно опановувати нові технології, розвивати власне мислення, удосконалювати вміння та навички, щоб заохочувати до активної виробничої діяльності учнів – не як виконавців поставлених завдань, а як творчих особистостей, здатних до активного пошуку й втілення інноваційних технологій виробництва [3, с. 14].

Результатом діяльності щодо впровадження інновацій у навчально-виробничу галузь вбачають випуск конкурентоздатних робітників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційної діяльності в освітній галузі було присвячено чимало досліджень провідних вчених, серед яких І. Вініченко, Р. Гуревич, О. Механік, А. Нікуліна, Н. Ничкало, В. Радкевич та ін.

І все ж, незважаючи на таку велику кількість авторитетних імен, поле інновацій залишається таким же цілинним, як і багато років тому назад.

Мета статті полягає у використанні інноваційних технологій на уроках виробничого навчання з професії «Ліцювальник-плиточник».

Виклад основного матеріалу. Використовуючи інноваційні технології навчання, майстри виробничого навчання переконалися, що новітні освітні технології передбачають не просто отримання знань, а творче відношення до них, сприяють формуванню і вихованню освіченого, творчого, професійно здібного кваліфікованого робітника.

Комп'ютери та інформаційні технології взагалі – зручний інструмент, який при розумному використанні здатний принести в урок елемент новизни, підвищити інтерес учнів до придбання знань, полегшити педагогу завдання підготовки до занять [2, с. 8].

Нам, педагогам, часто здається, що ми володіємо ключами від знань, і що саме ми маємо

передати їх учням, вдало і старанно пояснивши, розтлумачивши. Але життя змінилось так, що ліцей більше не є монополістом знань, і тому необхідно, використовуючи сучасні інформаційні технології, йти в ногу з життям, щоб не бути викинутими на узбіччя. Навчання з використанням інноваційних технологій якісно перевищує класичну освіту.

Сучасний урок – це урок демократичний. Він проводиться не для учнів, а разом з ними. Це урок, на якому присутній демократичний стиль спілкування, де учні вчаться здобувати знання, а не отримувати готові, де жоден із них не боїться висловлювати свою думку й доводити її.

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах розвитку виробництва постійно та швидкими темпами з'являються нові технології, сучасні матеріали, змінюються вимоги до робітників, до їхньої професійної компетентності. Наша держава потребує висококваліфікованих робітників. Відтак, доводиться постійно вчитися, слідкувати за останніми тенденціями та розробками, працювати з такими матеріалами, про які ще кілька років тому взагалі ніхто не чув.

Однією з важливих професій, яка має значний попит на ринку праці, є професія «Лицювальник-плиточник». Наразі значно зросли вимоги до якості будівельної продукції, підвищення її надійності та довговічності. Вона потребує розвитку нових прогресивних, високопродуктивних технологій, високоякісних матеріалів, сучасних машин і механізмів, інструменту. Водночас збільшилась потреба роботодавців у кваліфікованих та професійно компетентних робітниках, здатних виконувати професійні завдання різного рівня складності.

Урок виробничого навчання передбачає не тільки знання, вміння та досвід майстра виробничого навчання, а й використання технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів, навчальної літератури тощо [4, с. 7].

Тому педагогічне мистецтво майстра виробничого навчання як організатора і керівника навчального процесу полягає саме в тому, щоб на кожному етапі виробничого навчання, на кожному уроці перетворити продуктивну працю в ефективний, високоморальний навчальний процес.

Наводимо приклад одного із планів уроків виробничого навчання, де використовуються інноваційні форми навчання.

План уроку виробничого навчання з професії: «Лицювальник-плиточник»

Тема програми: «Виконання комплексних робіт».

Тема уроку: «Лицювання поверхонь керамічними плитками способом «шов у шов» за новітніми технологіями».

Мета:

навчальна: виявлення глибини знань, перевірка і оцінка умінь і навичок виконання окремих операцій та складних комплексних робіт із настилення підлог керамічними плитками;

розвиваюча: сприяти розвитку технічного мислення, творчих здібностей учнів, пізнавальної діяльності, уваги, спостережливості, самовдосконалення в обраній професії;

виховна: виховання старанності в роботі; формування інтересу до теми уроку та предмета в цілому; прищеплення почуття відповідальності; формування любові до знань, дисципліни, ініціативи; сприяння формуванню виробничої грамотності; розвивання пізнавальних можливостей, самостійності, працелюбства; формування прагнення до раціонального виконання трудових дій;

методична: вивчення методики проведення уроку виробничого навчання; застосування сучасних інноваційних технологій; демонстрація зв'язку між теорією і практикою на уроці; використання групової роботи учнів у процесі вивчення матеріалу.

Тип уроку: комплексне застосування знань, умінь, навичок при виконанні навчально-виробничих робіт.

Вид уроку: контрольно-перевірочна робота.

Дидактичне забезпечення: інструктивно-технологічні картки послідовності виконання роботи, кросворд, завдання для конкурсів, технологічні картки, правила ведення гри, інструкції учасникам гри, картки-завдання, таблиця «Екран успішності бригад, технологічна картка, карта дефектів, картки «Правила самоконтролю якості».

Матеріально-технічне оснащення уроку: суха клейка суміш – 75 кг; плитка – 12м²; індивідуальні нормокомплекти плиточника; електродріль із міксером; терки зубчасті; лопати – 6 штук; навчальний розчин; ящики для розчину – 2 штук; відра; набір хрестиків; губки; картки «Правила самоконтролю якості» у кожній кабіні.

Міжпредметні зв'язки: «Будівельне креслення», «Спеціальна технологія», «Матеріалознавство», «Охорона праці», «Математика».

ХІД УРОКУ

1. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА (3 хв.)

Перевіряємо кількісний склад учнів за журналом, виявляємо відсутніх та причини їх відсутності, перевіряємо зовнішній вигляд учнів та їх готовність до уроку виробничого навчання.

2. ВСТУПНИЙ ІНСТРУКТАЖ (42 хв.)

2.1. Повідомлення теми та мети уроку, мотивація учнів (2 хв.).

Мотивація. Щоб викликати інтерес і прокласти «місточок» до вивчення теми уроку, пропоную учням стати учасниками рольової гри.

Повідомлення теми і мети уроку.

Слово майстра виробничого навчання: тема сьогоднішнього уроку *«Лицювання поверхонь плитками способом «шов у шов» за новітніми технологіями»*

Мета уроку: закріпити отримані знання з лицювання поверхонь глазурованими плитками на сухих сумішах; розвивати аналітичне мислення; формувати вміння працювати в колективі.

Через декілька місяців ви закінчите навчання в ліцеї. Більшість із вас підуть працювати робітниками в будівельні організації, а окремі – продовжать навчатися у закладах вищої освіти, які також через певний час прийдуть працювати в будівельні організації, але вже не робітниками, а виконробами, технологами, інженерами.

Сьогодні ми проведемо нетрадиційний урок у вигляді рольової гри. Пропонуємо всім вам рівно на годину уявити себе в майбутньому. Сьогодні я, ваш майстер, буду в ролі начальника дільниці на об'єкті, де ви виконуєте опоряджувальні роботи. Разом зі мною сьогодні будуть працювати: виконроб, замовник та інженер з охорони праці (для виконання цих ролей рекомендуємо учнів, які мають високий рівень знань та вмінь із спеціальних дисциплін та виробничого навчання). Бригади в нас вже сформовані і кожна бригада має свого бригадира (бригадири представляються і представляють членів своєї бригади).

2.2. Актуалізація опорних знань учнів (30 хв.).

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ»: Нам поступило замовлення виконати облицювання керамічною плиткою стін та настилення підлог у будівельному ліцеї (площа стін 10 м², площа підлоги 72 м²).

Послухаємо **«ЗАМОВНИКА»**. Перш ніж ви приступите до виконання практичного завдання, я оголошую тендер на виконання облицювальних робіт сьогодні на уроці. Тендер виграє сьогодні та бригада, яка виявить найвищий рівень теоретичних знань, практичних умінь та навичок з теми «Облицювання поверхонь плитками за новітніми технологіями». Перевірку знань проведемо у вигляді конкурсів між бригадами.

Оцінювання конкурсів виконуватиметься фішками.

Правильні відповіді членів бригад, за які можна поставити оцінку:

10-12 балів – видається червона фішка; на 7-9 балів – видається зелена фішка; відповіді, які оцінюються нижче семи балів, до уваги не беруться.

«ЗАМОВНИК». Запрошую членів бригад стати учасниками гри **«Технологічний бій»**. Мені, як замовнику, дуже цікаво знати ваш рівень теоретичних знань із теми «Облицювання поверхонь плитками за сучасними технологіями». Зараз я по черзі буду задавати запитання для обох бригад. Ви повинні швидко і правильно дати відповіді на них. Перемагає та бригада, яка дасть найбільше правильних відповідей.

1. Назвіть архітектурні елементи плиткового покриття підлоги. (*Поле облицювання; фриз; пристінний ряд.*)

2. Назвіть способи розташування плиток на поверхні. (*«Шов у шов»; «врозбіг»; «по діагоналі».*)

3. Чи потрібно змочувати плитку перед облицюванням клейовою сумішшю? (*Ні.*)

4. Рівномірні шви між плитками під час облицювання створюють за допомогою... (*пластмасових хрестоподібних обмежувачів.*)

5. Який розмір зубців має шпатель, що використовується для укладання плитки розміром 250x200? (*8 мм*)

6. Який час використання клейової суміші Ceresit CM – 11? (*2 год*)

7. Залежно від чого здійснюється вибір клейких сумішей для облицювання поверхонь плитками? (*Залежно від технологічних умов використання приміщення.*)

У ході гри виникають запитання, на які треба знайти відповіді. Реконструкція знань сприяє виявленню помилок у знаннях і створює основу для досягнення довготривалого розуміння очікуваної інформації.

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ». І так, наш замовник із даної гри, напевне, вже трішки визначився і частково виділив особисту перевагу тій чи іншій бригаді. А зараз я надаю слово «виконробу».

«ВИКОНРОБ». Оголошую конкурс **«Вилучити зайве»**. Я, як виконроб, повинен пильно стежити за дотриманням технологічного процесу тих робіт, які виконуються на будівельному об'єкті.

І саме з цим пов'язані завдання конкурсу, який я оголосив.

Конкурс «Вилучити зайве»

Кожній бригаді я видаю конверт, у якому є набір пронумерованих карток, на яких написані операції технологічного процесу облицювання поверхонь плитками за новітніми технологіями на клейких сумішах. У конвертах, які Ви отримали, є по дві зайві картки.

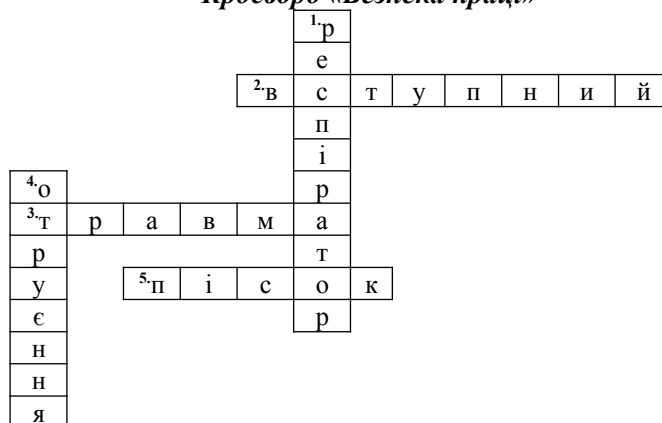
Ваше завдання: швидко і правильно скласти комбінацію цифр, яка відповідала б технологічній послідовності виконання операцій облицювання поверхонь плитками за новітніми технологіями, вилучивши зайві картки. Час для виконання завдання – 5 хвилин.

Вправа «Вилучити зайве»: операції технологічного процесу облицювання вертикальних поверхонь плитками за новітніми технологіями «шов у шов»: 1) підготовка приміщення та основи; 2) змочування основи водою; 3) планування мокрих зон; 4) ґрунтування основи глибоко проникаючою ґрунтовкою; 5) ущільнення і гідроізоляція мокрих зон ванної кімнати; 6) розмічання поверхні під облицювання; 7) закріплення напрямних рейок; 8) розкладання плиток насucho, підрахунок кількості цілих та неповномірних плиток і їх підготовка; 9) змочування плиток водою; 10) приготування і нанесення клейкої суміші на основу; 11) укладання плиток рядами з прокладанням дистанційних хрестиків; 12) заповнення та обробка міжплиткових швів; 13) заповнення силіконом деформаційних швів.

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ». За дотримання правил безпеки праці, норм виробничої санітарії та гігієни, пожежну безпеку на будівництві відповідає інженер з охорони праці. Я надаю йому слово.

«ІНЖЕНЕР З ОХОРОНИ ПРАЦІ». Наступний наш конкурс «Розгадай кросворд». Працюючи на будівельному майданчику, робітники повинні дотримуватись правил техніки безпеки і слідкувати, щоб були безпечні умови праці. Перевіримо, як наші бригадири знають правила техніки безпеки і виробничої санітарії. Зараз бригадирам роздаються картки із кросвордом.

Кросворд «Безпека праці»

Значення слів

По вертикалі: 1. Засіб, який використовується для захисту органів дихання. 3. Вид нещасного випадку, що виникає внаслідок проникнення до організму різних токсичних речовин.

По горизонталі: 2. Який інструктаж повинен пройти робітник, якого щойно взяли на роботу, та учні, які прийшли на підприємство для проходження виробничої практики? 4. Раптове ушкодження організму. 5. Матеріал, який має бути на будівельному майданчику для гасіння пожежі.

«ІНЖЕНЕР З ОХОРОНИ ПРАЦІ». Я хотів би нагадати вам, шановні робітники, основні правила техніки безпеки та охорони праці при виконанні облицювальних робіт.

1. Перед початком виконання робіт облицювальник-плиточник повинен прослухати інструктаж про безпечні способи виконання виробничого завдання.

2. Лицювальник перед початком виконання робіт оглядає робоче місце підбирає необхідні матеріали, перевіряє справність інструментів, інвентарю, пристроїв, оглядає спецодяг.

3. Насічку поверхні виконуйте у захисних окулярах.

4. Рукоятки інструментів повинні мати надійне кріплення і бути без вибоїн і відколів.

5. На заточувальному верстаті необхідно працювати (гострити інструменти та кронки перерубаних плиток тощо) тільки в захисних окулярах.

6. Сортувати плитки та інші підсобні роботи потрібно виконувати у цупких рукавицях.

7. Рубання і підтісування плиток виконують у захисних окулярах зі спеціальним склом, яке не б'ється. **Підтісування і рубання плиток на колінах виконувати забороняється!**

8. Після закінчення роботи слід очистити інструменти, прибрати будівельне сміття (в тому числі

тару і упаковку від плитки). Додержання цих вимог запобігає появі випадків травматизму при вимошуванні плиткових поверхонь.

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ». І так, пройшовши перевірку знань із дотримання правил безпеки праці, норм виробничої санітарії та гігієни, пожежної безпеки на будівництві нашим бригадам потрібно пройти ще один етап перевірки знань, а саме: кожна бригада отримує картку дефектів плиткових облицювань. У картці є три колонки: назва дефекту; фотофрагмент дефекту; причини виникнення та способи видалення дефекту. Зараз ви, шановні бригади, маєте прекрасну можливість виявити свої ерудицію і кмітливість при вирішенні цього проблемного завдання. Вам треба за фотофрагментом дефекту вказати причину його виникнення та запропонувати способи його усунення. Отже, як ви всі зрозуміли, я оголошую наш основний конкурс (*Завдання для конкурсу бригад – табл. 2.*).

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ». Наші випробовування на сьогодні завершені. Нам залишається оголосити результати екрану успішності бригад. Слово для оголошення результатів надається голові журі.

Оголошуються результати. (*За кольором фішок у ході уроку результати заносились у таблицю. Виставляється середня оцінка фішки, наприклад: червона фішка – виставляється 11 балів. Підводяться підсумки конкурсів і оголошується бригада, що перемогла.*).

Таблиця 1

Екран успішності бригад

№ бригади	П.І.П. учнів	«Технологічний бій»	«Третій зайвий»	Конкурс бригадирів	Дефекти плиткових облицювань	Підсумковий результат
1						
2						

3. ПОТОЧНИЙ ІНСТРУКТАЖ

1. Розподіляємо учнів за робочими місцями.

2. Проводимо ознайомлення учнів з інструкційно-технологічними картками, критеріями оцінювання самостійної роботи.

3. Проводимо цільові обходи робочих місць: а) перевірка стану робочих місць; б) правильність виконання учнями трудових прийомів; в) користування інструментами, пристроями; г) надання учням методичної допомоги;

д) усунення помилок; е) здійснення самоконтролю; є) дотримання правил техніки безпеки.

4. Приймаємо роботи, виставляємо разом із бригадирами оцінки.

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ». Перш ніж приступити до практичної частини нашого уроку, я пропоную Вам, з метою узагальнення та закріплення знань і вмінь, переглянути відеоролик «Облицювання поверхонь плиткою».

«ЗАМОВНИК». Бригади і бригадири випробовування витримали, а тепер можна приступати до практичної роботи. Тендер на виконання облицювальних робіт за результатами екрану успішності виборолла сьогодні бригада № _____. Я надаю слово начальнику ділянки, тобто нашому майстру виробничого навчання В.Д. Кільчицькому.

Майстер виробничого навчання видає завдання на день кожній бригаді: норма виробітку – 1 м² для кожного учня; хочу нагадати, що в процесі роботи ви повинні користуватися картою «Правила самоконтролю якості».

Учні розташовуються за робочими зонами, нагадуючи при цьому, що оцінюється: час виконання; якість; дотримання виробничої дисципліни і техніки безпеки, організації робочого місця; економія матеріалу та електроенергії.

«НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ» приймає рішення, кого із учнів допустити самостійно виконувати роботу, а до кого закріпити наставників (сильніших учнів). Проводиться розміщення учнів на робочих місцях. Кожному учневі видаються картки «Правила самоконтролю якості» (табл. 2, табл. 3). Націлюємо учнів на те, що від дотримання правил самоконтролю та технологічної дисципліни залежить кінцевий результат виконаних робіт.

Таблиця 2

Завдання для бригади №1

Картка дефектів плиткового облицювання

Назва дефекту	Причини виникнення дефекту та способи його усунення	Фотофрагмент вигляду дефекту
Відшарування плиток від поверхні прошарку	• • • • • •	
Відшарування плиток на сходах	• • •	
Неоднотонність (mottling) поверхні, облицьованої одноколірними плитками. Облицювання не відповідає вимогам проекту	•	

Таблиця 3
Завдання для бригади №2

Картка дефектів плиткового покриття

Назва дефекту	Причини виникнення дефекту та способи його усунення	Фотофрагмент вигляду дефекту
Щілини на окремих плитках	•	
Руйнування плиткового покриття	•	
Щілини у швах облицювання	• •	
Сольова корозія облицювання	•	

Самоконтроль якості

1. Постійно слідкуйте за кутом нахилу зубчастої терки при нанесенні клею на основу. Кут

нахилу має бути однаковим, цим забезпечується рівномірний розподіл клею.

2. Вершина зубців терки при нанесенні клею має доторкатися до основи.

3. Після вдавлювання першої плитки у шар клею, обов'язково зніміть її і перевірте на скільки відсотків свіжовкладена плитка вкрита клеєм зі зворотного боку (за правильного добору консистенції клею і розміру зубців терки, він вкриває поверхню плитки не менш ніж на 65% – при тонкошаровому методі і на 99-100 % – при комбінованому).

4. Зайвий клей між плитками видаляйте разом із хрестиками до повного його тверднення на глибину, яка відповідає товщині плитки.

5. Не забувайте про відкритий час клею та час коригування.

6. Максимальна товщина прошарку при використанні клейких сумішей CERESIT-10 мм.

«ВИКОНРОБ», «НАЧАЛЬНИК ДІЛЬНИЦІ», «ІНЖЕНЕР З ОХОРОНИ ПРАЦІ» слідкують за роботою учнів протягом дня. Якщо необхідно – надають практичну допомогу, а по закінченню самостійної роботи разом проводять оцінювання виконаної роботи.

4. Заключний інструктаж

1. Проводиться підведення підсумків змагань між бригадами.

2. Проводиться оголошення і мотивація оцінок учнів.

3. Аналіз роботи учнів (відзначення кращих робіт).

4. Аналіз характерних помилок у роботі, їх причин та способів усунення.

5. Домашнє завдання. Скласти кросворд за темою: «Облицювання поверхні керамічною плиткою».

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, ми впевнилися, що використання інформаційно-комунікаційних технологій на виробничому навчанні із професії «Лицювальник-плиточник» сприяло підвищенню ефективності, всебічному і гармонійному розвитку особистості учнів, розкриттю їхніх талантів. Вдало підібрані форми роботи забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють пізнавальну активність, емоційну сферу та інтелектуальні почуття учнів. При цьому підвищується працездатність учнів, зацікавленість їх різними видами діяльності, поліпшується просторова уява, пам'ять, логічне мислення, розширюється їхній світогляд.

Отже, на сьогоднішній день інноваційні технології в нашому навчальному закладі набули широкого використання у педагогічній діяльності. Застосування новітніх технологій в навчальному процесі зумовлено, з одного боку, необхідністю підготувати учня до його майбутнього робочого місця, а з іншого – необхідністю більш ефективної передачі знань, що має за мету підвищення рівня якості інформаційної компетентності та компетенції майбутнього працівника.

У листопаді 2018 р. майстерня ліцею з професії «Лицювальник-плиточник» стала переможцем в обласному огляді-конкурсі та зайняла II місце (завідуючий майстернею Кільчицький В.Д.). Під час конкурсу журі Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області на чолі з головою Запальною С.А. приділи увагу питанням сучасних ефективних форм і методів організації та проведення уроків виробничого навчання, в тому числі використанням інноваційних виробничих технологій, впровадженням прогресивного педагогічного та виробничого досвіду.

Список використаних джерел

1. Бондар О.В. Дослідження соціально-психологічних аспектів управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти регіону / О.В. Бондар // *Імідж сучасного педагога*. – 2013. – № 1. – С. 11-16.
2. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях: навчальний посібник / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія. – Київ: Освіта, 2006. – 366с.
3. Ничкало Н.Г. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навч.-метод. посібн., / Н.Г. Ничкало, В.О. Зайчук, Н.М. Розерберг та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – 2-ге вид., допов., - К.: Вища шк., 1994. – 383с.
4. Радкевич В.О. Інноваційна спрямованість змісту технологій професійної освіти / В.О.Радкевич// *Наук.-метод. забезпечення професійної освіти і навчання: тези доп. звітн. наук.-практ. конф. (22-23 квітня 2009 р.)* / за заг. ред. В.О. Радкевич. – Х.: Компанія СМІТ, 2009. – С. 7-11.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. *Наук.-метод. посібн.* / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.

В.В. Новаківський

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Барський професійний будівельний ліцей»*

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ БУДІВЕЛЬНОГО КРЕСЛЕННЯ В ЗП(ПТ)О БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті розглянуто найбільш ефективні форми і методи викладання предмета «Креслення» у ЗП(ПТ)О будівельного профілю. Наведено конкретні приклади проектів, у яких беруть участь учні ліцею. Додано план уроку з елементами використання інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: будівельне креслення, конструктивні елементи будівель, будівельні матеріали, професійна підготовка учнів.

I.V. NOVAKIVSKY EFFECTIVE FORMS AND METHODS OF STUDYING CONSTRUCTION DRAWING IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS BY CONSTRUCTION INDUSTRY

Abstract. The article deals with the most effective forms and methods of teaching the drawing in the vocational training institutions by construction industry. The author presented concrete examples of projects involving pupils of lyceum. A lesson's plan with elements of the use of interactive teaching methods is added.

Key words: construction drawing, structural elements of buildings, building materials, professional training of pupils.

Docentodiscimus – навчаючи інших, навчаємось самі

Вступ. Креслення – це базова дисципліна при вивченні теоретичних і спеціальних курсів під час підготовки кваліфікованих робітників. При освоєнні цього предмета учні повинні не тільки набути навичок креслярської роботи, але й розвинути просторову уяву та технічну грамотність.

Графічна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників є основою й запорукою їхньої успішної подальшої навчально-пізнавальної діяльності з опанування обраного фаху у стінах закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) та в наступній виробничій діяльності, як дипломованих фахівців.

Графічна підготовка кваліфікованого робітника має розпочинатися з формування графічної грамотності (на заняттях із креслення) та закінчуватися формуванням графічно-професійної компетентності (під час виробничих занять і виробничої практики) як інтегрованої якості і одного з узагальнених показників готовності певного фахівця до успішної професійної діяльності.

Зазначене стосується професійно-технічної освіти й посилюється низкою суб'єктивних чинників, пов'язаних із загальною середньою освітою, зокрема, її основною ланкою. Серед найсуттєвіших – відсутність у навчальному плані основної школи предмета «Креслення», що зумовлює майже повну відсутність початкової графічної підготовки у вступників до ЗП(ПТ)О, призводить до зниження у випускників школи рівня геометричної підготовки, що гальмує розвиток просторової уяви та формування на її основі відповідних просторово-проекційних уявлень – передумови успішного засвоєння учнями основних положень нарисної геометрії (зокрема, проекційної графічної моделі тривимірного простору) – як теоретичної основи креслення та власне креслення (технічного і будівельного). До наведених вище негативів слід також додати загальний низький рівень навченості вступників до ЗП(ПТ)О, їхню низьку мотивацію до навчання, що зумовлює зменшення ефективності самостійної навчально-пізнавальної діяльності та породжує необхідність опанування більшої частини навчального матеріалу безпосередньо на аудиторних заняттях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упровадженню новітніх технологій та нестандартних методів навчання приділяли увагу у своїх працях також такі науковці, як Гуревич Р., Жалдак М., Коберник О., Сисоєва С., Скакун В. та інші.

Мета статті – поділитися досвідом роботи з викладання креслення у закладі професійної (професійно-технічної) освіти будівельного профілю, їх особливостями, зокрема методами ефективного використання інноваційних технологій на уроках креслення.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, процес оволодіння обраною професією розпочинається з вивчення загально-технічних дисциплін, однією з яких є креслення. Предмет креслення сам по собі досить важкий для сприймання учнями, тому поряд із традиційними методами, що спираються на репродуктивне відтворення матеріалу і не завжди дають можливість запам'ятати великий об'єм нової інформації та творчо, гнучко мислити, переорієнтовуємо навчальний процес на застосування непасивних, а активних методів навчання. Застосування цих методів забезпечує розвиток творчого потенціалу особистості, інтенсифікують процес навчання та забезпечують більш тісний зв'язок із

практикою [1, с. 58].

Креслення є однією з дисциплін, під час вивчення яких закладається фундамент професійної підготовки молодого робітника шляхом формування у нього графічних понять (знань) та відповідних умінь і навичок як складників графічної грамотності особистості, що є одним із найважливіших показників професійної готовності робітника, адже в умовах сучасного виробництва графічні документи (креслення, ескізи, плани тощо) стали переважаючими носіями інформації про об'єкти і предмети праці, а вміння без сторонньої допомоги їх грамотно читати нерідко є вирішальним чинником забезпечення максимальної ефективності виробничих процесів та якості створюваних виробів. Отже, якість графічної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника визначається рівнем розв'язання дидактичних завдань навчання креслення [5, с. 25].

Серед основних завдань графічної підготовки – формування і розвиток у молодого робітника «графічного» мислення, що інтегрує в собі певні аспекти просторового, образного, візуального, модельного, алгоритмічного мислення, здатність до абстрагування, до аналізу і синтезу деякої просторової форми. Тому уроки креслення в ДНЗ «Барський ПБЛ» будуються таким чином, щоб задачі та завдання, які ми ставимо перед собою та учнями, були максимально наближені до майбутньої професії вихованців. В навчальному кабінеті учні зазвичай працюють на робочих місцях парами, але в окремих випадках для набуття справжніх графічних навичок, мають можливість попрацювати за кульманами.

На найперших етапах вивчення предмета, для розвитку просторово-проекційної уяви учнів, набуття ними навичок моделювання доцільно використовувати макети, моделі та демонстраційні динамічні плакати. Вивчення навчальних тем «Прямокутне проєкціювання», «Розрізи та перерізи», «Різьби та різьбові з'єднання» передбачає ефективне використання їх як викладачем для пояснення матеріалу, так і самими учнями для виконання творчих завдань.

Вправи та графічні роботи виконуються учнями на форматі А4. Не варто заперечувати, коли сильніші учні консультують тих, хто трішки слабший – навчаючи інших, вони навчаються самі. У випадку необхідності допомога у виправленні допущених помилок графічних робіт надається і викладачами. Така організація роботи відпрацьовує навички співпраці «учень – учень» та «учень – викладач», сприяє формуванню комунікативних компетенцій учнів.

Інтерактивна діяльність на уроках будівельного креслення припускає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до сумісного вирішення загальних, але значущих для кожного учасника завдань. Саме такі методи викладання застосовані у наведеному плані уроку. Інтерактив виключає домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншим. Наприклад, для учнів, що навчаються за професією «Електрогазозварник», під час вивчення теми «Зображення та позначення швів зварних з'єднань» використовується «мозковий штурм». В результаті обговорення проблеми учні визначають доцільність застосування певної технології та типу зварного з'єднання в кожній поставленій задачі. Діалогове спілкування на уроці навчає учнів критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, ухвалювати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуванні з іншими людьми [4, с. 7].

Для глибокого і свідомого засвоєння матеріалу учнями потрібно розробляти і використовувати методи, які спонукали б їх до самостійної систематичної роботи. Одним із таких методів є проєктна діяльність. Вже багато років учні із задоволенням виконують проєкти: «Народні мотиви у візерунках дерев'яних виробів», «Національні орнаменти, викладені керамічною плиткою», «Художні вироби з металу» тощо. Значну частину зразків-малюнків, цікавих виробів діти знаходять, переглядаючи Інтернет-сайти, працюють із документами.

На захист учнівських проєктів, обов'язковою частиною яких є графічна робота та комп'ютерна презентація, запрошуємо викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання. У обговоренні творчих робіт мають право брати участь і педагоги, і самі учні.

Тема уроку: «Умовні зображення елементів будівель».

Мета уроку. Формування знань та практичних навичок учнів у засвоєнні умовних зображень деяких конструктивних елементів будівель: вікон, дверей. Сприяння розвитку просторової уяви, уважності, пізнавальної активності, спостережливості учнів. Виховувати графічну культуру, дисциплінованість, обов'язковість, старанність, акуратність.

Тип уроку: комбінований.

Методи проведення: робота в малих групах, самостійна практична робота.

Матеріально-технічне та дидактичне забезпечення уроку: персональний комп'ютер, проєктор, мультимедійні презентації «Будинок в розрізі», «Умовні зображення елементів на планах

та розрізах», картки-завдання, зразки умовних зображень елементів будівель, креслярські інструменти, тест, підручник.

Міжпредметні зв'язки: спеціальна технологія (частини будівель), виробниче навчання, матеріалознавство, інформаційні технології.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Перевірка присутності учнів, їх готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Проводиться у вигляді діалогу «викладач-учень» із питань:

1. Як класифікують за призначенням будівлі та споруди?

Очікувана відповідь: Їх класифікують на житлові та громадські, промислові, сільськогосподарські, інженерні (вежі, мости).

2. Який документ є основою для проведення будівельних робіт?

Очікувана відповідь: Затверджений будівельний проект та кошторис.

3. Якими державними стандартами керуються при виконанні будівельних креслень?

Очікувана відповідь: Будівельні креслення виконуються, дотримуючись вимог ЄСКД та СПДБ.

III. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми уроку.

Для того, щоб майбутній будівельник працював технічно грамотно, він повинен вміти читати будівельні креслення, а саме: плани та розрізи будівель.

На сьогоднішньому уроці ми будемо вивчати, як умовно зображуються елементи конструкцій та обладнання будівель за ГОСТ 2.786-78, а також навчимося це робити у практичній частині уроку [2, с. 3].

Рис. 1. Конструктивні елементи будівлі

IV. Вивчення та осмислення нового матеріалу.

Нагадаємо з дисципліни спеціальної технології, з яких елементів та частин складається будівля: фундамент, цоколь, стіни, перегородки, вікна, двері, сходи, дах, відмостка (презентація 1, слайд №1) (див. рис. 2).

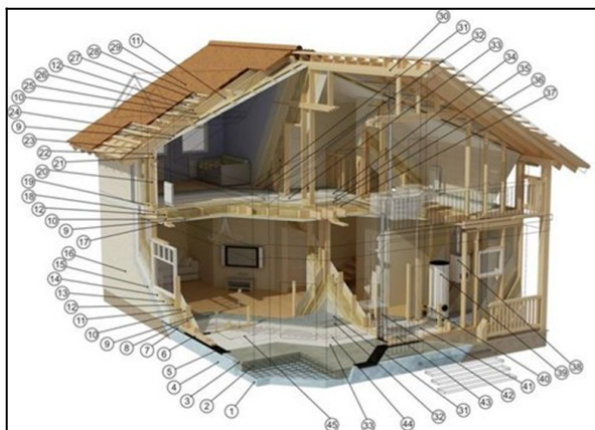

Рис. 2. Елементи та частини будівлі

Будівля – наземна споруда, що включає різні відокремлені приміщення.

Фасад – це зображення зовнішнього боку будинку.

План будівинку – це розріз горизонтальною площиною на рівні, трохи вищому від підвіконня (презентація1, слайд №2) (див. рис. 3).

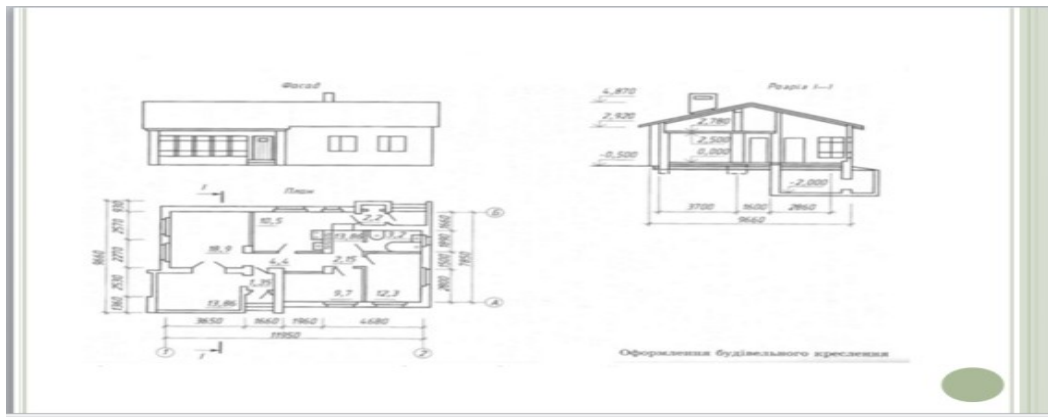

Рис. 3. План будинку

Для подальшої роботи над темою уроку ви самостійно попрацюєте в підгрупах. Ви повинні за підручником пригадати призначення основних конструктивних елементів будівель, а також будівельні матеріали, які використовуються для їх виготовлення (див. рис. 3).

Група розбивається на три підгрупи. Кожній підгрупі видаються картки-завдання із переліком питань, на які учні мають дати усні відповіді з використанням підручників: М.В.Анісімов «Креслення», с.171-172, А.С.Нікуліна «Кам'яні роботи», с.81. Кожна підгрупа обирає доповідача, який звітуватиме про результат виконаної роботи.

Робота в підгрупах.

Завдання для першої підгрупи: Призначення та види фундаментів. Характеристика матеріалів, з яких влаштовують фундамент будівлі.

Завдання для другої підгрупи: Призначення стін та їх класифікація. З яких матеріалів виготовляють стіни будинків?

Завдання для третьої підгрупи: Дайте коротку характеристику елементам даху. З яких матеріалів влаштовують дах?

Приклад очікуваної відповіді:

1.Що називається фундаментом? Які вони бувають? З яких матеріалів їх влаштовують?

Очікувана відповідь: Одним з основних конструктивних елементів будинку є фундамент, який несе все навантаження будівлі.

Ґрунт, на який спирається фундамент, називається основою. Фундаменти бувають: стрічкові та стовпчасті, суцільні та пальові. Матеріали для виготовлення фундаментів: бетон, бутобетон, залізобетон.

Доповіди керівників підгруп за завданнями, відповіді на можливі запитання учнів інших підгруп.

Умовні зображення та позначення на будівельних кресленнях.

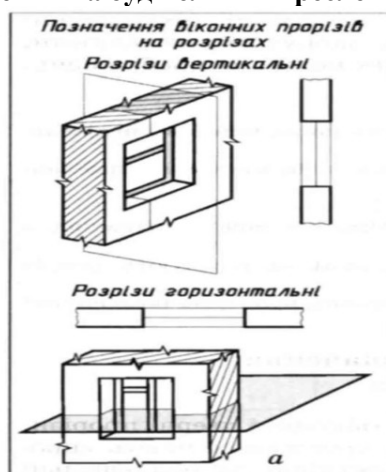

Рис. 4. Позначення віконних прорізів на розрізах

Окремі елементи будівель і споруд (віконні і дверні прорізи, сходові клітки тощо) на будівельних кресленнях мають спрощені умовні зображення. Віконні прорізи на планах і розрізах показують суцільними тонкими лініями (презентація 2, слайд №1) (див. рис. 4.)

На місці дверних прорізів у плані ліній не проводять, але умовно показують полотно дверей і напрям, куди двері відчиняються (презентація 2, слайд №2) (див. рис. 5).

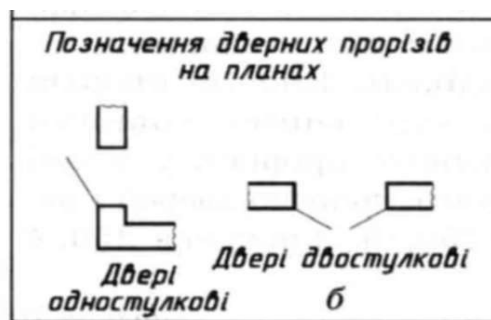

Рис. 5. Позначення дверних прорізів на планах

Зі слайдів видно, у чому полягає різниця в зображенні одно- і двостулкових дверей. На вертикальних розрізах у місцях дверних прорізів наносять тонкі лінії.

V. Практична самостійна робота.

Завдання: в робочих учнівських зошитах із використанням креслярського приладдя зобразити елементи будівель, про які йшла мова на уроці, а саме: вікон, дверей, сходів. Учні одержують роздатковий матеріал (див. рис. 6).

УМОВНІ ЗОБРАЖЕННЯ ВІКОН І ДВЕРЕЙ (ГОСТ 21.107-78)

Назва	Зображення	Назва	Зображення
1. Проріз без чвертей у стіні або перегородці		7. Двері (ворота) двостулкові в прорізі без чвертей у плані	
2. Проріз віконний без чвертей у плані і розрізі		8. Двері (ворота) одностулкові в прорізі з чвертями в плані	
3. Проріз віконний з чвертями в плані і розрізі		9. Двері (ворота) двостулкові в прорізі з чвертями в плані	
4. Рама віконна одинарна і спарена із бічним підвісом на фасаді, що відкривається відповідно назовні й усередину		10. Двері одностулкові в прорізі з чвертями в плані	
5. Рама віконна одинарна і спарена з верхнім підвісом на фасаді, що відкривається назовні й усередину		11. Двері (ворота) двостулкові в прорізі з чвертями в плані	
6. Двері (ворота) одностулкові без чвертей в прорізі у плані		12. Двері (ворота) відкатні одностулкові в плані	
		13. Двері, обертові в плані	

УМОВНІ ЗОБРАЖЕННЯ СХОДІВ І ПАНДУСІВ (ГОСТ 21.107-78)

Назва	Зображення	Назва	Зображення
1. Пандус у плані та розрізі		3. Сходи в масштабі 1:100 і менше	
2. Сходи в плані: а) верхній марш;		4. Сходи в розрізі для схем розташування елементів конструкцій	
б) проміжний марш;			
в) нижній марш			

Рис. 6. Умовні зображення елементів будівель

VI. Закріплення матеріалу.

1. Для чого призначені креслення будівельних виробів і будівельно-монтажні креслення?
2. Як називаються основні зображення на будівельних кресленнях? Як їх одержують?
3. Про що можна дізнатися з фасаду?
4. Що являє собою план будинку? Про що можна дізнатись із нього?
5. Для чого на будівельному кресленні застосовують розріз будинку?
6. Що таке висотна позначка? Що вважають нульовою позначкою?

VII. Заключна частина.

Яких знань набули на сьогоднішньому уроці?

Що сподобалось, що змінили б ви в ході уроку?

Аналіз та оцінка роботи учнів на уроці.

Домашнє завдання:

1. Підручник М.В. Анісімов. «Креслення», §34, ст. 169.
2. Накреслити на форматі А4 «Умовні зображення елементів будівель».
3. Дати відповіді на домашні тестові запитання (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1

ДОМАШНІЙ ТЕСТ на тему: «Умовні позначення елементів будівель»

№ п/п	Питання	Відповіді		
		1	2	3
1	Як позначається стіна з отвором, який не доходить до підлоги (в плані)			
2	Двері двопільні з четвертями			
3	Вікно без четверті			
4	Піч, котел опалювальний на твердому паливі			
5	Ванна			
6	Димоходи: - газових приладів			
7	- твердопаливних приладів			
8	- рідинно-паливних приладів			
9	Нульова відмітка на розрізах	0		0,0
10	Повздовжні координатні осі позначаються	1	A	

Таблиця 2

Код правильних відповідей

1			6		
2			7		
3			8		
4			9		
5			10		

Висновки. Загальноосвітній предмет «Креслення» у підготовці кваліфікованого робітника є одним із головних носіїв конструкторсько-технологічної інформації. Без нього неможливо підготувати не тільки технічно грамотного робітника, але й конкурентоздатного працівника, затребуваного в суспільстві майбутнього.

Різноманітні інноваційні технології, які використовуються на уроках креслення та в позаурочний час в ДНЗ «Барський ПБЛ», забезпечують позитивну мотивацію здобуття знань із предмета, дають відчуття потреби в самоосвіті, формують стійкий інтерес до матеріалу, що вивчається, сприяють

розвитку творчої особистості учнів.

Список використаних джерел

1. Анисимов М.В. Креслення: Підручник для ПТЗО / М.В. Анисимов, Л.В. Анисимов – К.: Вища школа, 1998. – 239с.
2. ГОСТ 2.786-70 Единая система конструкторской документации. Обозначения условные графические. Элементы санитарно-технических устройств. – Москва : Изд-во стандартов, 1970. – 12с.
3. ГОСТ 21.107-78 Система проектной документации для строительства. Условные изображения элементов зданий, сооружений и конструкций. – Москва : Изд-во стандартов, 1979. – 18с.
4. Нікуліна А.С. Кам'яні роботи. Підручник для професійно-технічних навчальних закладів I частина / А.С. Нікуліна, С.І. Заславська – Київ, 2000. – 382 с.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с.

УДК 37:004.946.5

В.О. Петрова

*викладач спеціальних економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище
професійне училище»*

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАСОБАМИ GOOGLE

Анотація. Статтю присвячено пошуку шляхів вдосконалення інформаційно-освітнього середовища. Розглянуто розробку та впровадження освітнього середовища за допомогою google-ресурсів. Розкрито суть освітнього середовища як нового інформаційно-комунікаційного елементу єдиного освітнього простору засобами мережі. Досліджено застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освітній процес. Доведено, що освітнє середовище (поєднання Google Сайту та Google Класу) є ефективним способом інтеграції учнів і викладачів у цифрове освітнє середовище, що розширює можливості навчання та комунікації. Проведено аналіз та запропоновано учням можливість отримувати на свої мобільні пристрої повідомлення, нагадування, а також результати проходження контрольних заходів.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, освітнє середовище, Google- ресурси, Google Сайт, Google Клас.

V.O. PETROVA EDUCATIONAL ENVIRONMENT BY GOOGLE

Annotation. The article is devoted to the search for ways to improve the informational and educational environment. The article deals with the development and implementation of the educational environment with the help of google-resources. It is revealed the essence of the educational environment as the new information and communication element of a single educational space by means of the network. The application of information and communication technologies in the educational process is explored. The educational environment (linking Google Site and Google Class) is proven to be an effective way of integrating pupils and teachers into a digital educational environment that expands educational and communication opportunities. The analysis was conducted and the pupils were offered the opportunity to receive messages, reminders, and results of control measures on their mobile devices.

Key words: information and communication technologies, educational environment, Google resources, Google Site, Google Class.

Вступ. Стан сучасного освітнього процесу вимагає модернізації, орієнтованої на повне задоволення освітніх потреб учнівської молоді шляхом вдосконалення інформаційно-освітнього середовища як системно організованої сукупності засобів передачі цих інформаційних ресурсів, апаратно-програмного та організаційно-методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка та впровадження освітнього середовища за допомогою Google-ресурсів в освітній процес створює принципово нові педагогічні інструменти, надаючи тим самим і нові можливості, що зазначено в працях О. Кух, А. Кух. Інформатизація суспільства пов'язана з розширенням сфери застосування інформаційних і комунікаційних технологій.

За ідеями В. Ясвіна, актуальним є питання застосування інформаційних і комунікаційних технологій в системі утворення на усіх його рівнях та є системою впливів, умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які мають соціальне та просторово-предметне оточення.

Інформаційно-комунікаційні технології характеризуються в працях М. Овчиннікова, С. Ляшенко, Т. Білоочко як програмні, програмно-апаратні, технічні засоби і пристрої, що функціонують на базі мікропроцесорної, обчислювальної техніки, а також сучасних засобів і систем трансляції інформації, інформаційного обміну, операції щодо збору, продукування, накопичення, зберігання, обробки, передачі

інформації, що забезпечують можливість доступу до інформаційних ресурсів комп'ютерної мережі.

Мета статті. Показати використання освітнього середовища як нового інформаційно-комунікаційного елементу єдиного освітнього простору засобами мережі Інтернет, що має на увазі:

- універсальність технологічних процесів створення, зберігання і використання навчально-методичних ресурсів;
- надання інтерактивних засобів взаємодії для суб'єктів освіти;
- вдосконалення засобів навігації щодо Інтернету в цільовому напрямі;
- дотримання авторських прав, захист інтелектуальної власності;
- інтегрованість в єдиний освітній простір навчальних закладів відкритого типу або закладів, що використовують дистанційні освітні технології;
- надання різноманітних сервісів, таких як чат, науково-практичні телеконференції, доставка інформації вибраної тематики, служба поштової розсилки, засобу персоніфікації (надання користувачам цінного для них сервісу).

Функції освітнього середовища (Google Сайту та Google Класу): організація навчально-пізнавальної діяльності учня, включаючи навчання і контроль (самоконтроль, поточний контроль знань і проміжну атестацію), методичний супровід; додаткова інформаційна підтримка (додаткові навчальні та інформаційно-довідкові матеріали та організаційні заходи) [2, с. 34].

Виклад основного матеріалу. Можливості Google-ресурсів як онлайнового інструменту доповнюють освітній процес новими інтернет-практиками. Цей інструмент є ефективним способом інтеграції учнів і викладачів у цифрове освітнє середовище та розширює можливості навчання та комунікації.

Розглянемо досвід використання Google Сайту та Google Класу у викладанні навчальної дисципліни «Комунікаційна діяльність».

До складу курсу входять такі електронні освітні ресурси: плануюча документація (робоча програма та календарно-тематичне планування); навчальний матеріал, що включає: конспект лекцій з навчальної дисципліни; методичні рекомендації для підготовки до семінарсько-практичних занять; методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи.

Перевагою електронного курсу є наявність згрупованого матеріалу, подання якого реалізовується через Google Клас, що дає можливість стимулювати навчально-пізнавальну діяльність учнів, пізнавальну і творчу їх активність, дозволяючи збільшити коефіцієнт засвоюваного навчального матеріалу, підвищуючи інтерес до навчальної дисципліни, що викладається [2, с. 32].

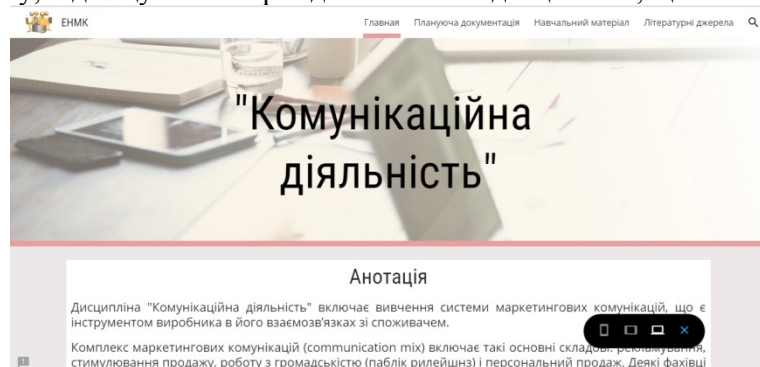

Рис. 1. Інтерфейс електронного навчального курсу «Комунікаційна діяльність»

Саме таке освітнє середовище дає можливість поступово додавати в Google Клас заздалегідь структуровану інформацію в Google-сайті, що дає змогу забезпечити у повній мірі освітній процес:

- пред'явлення змісту навчального матеріалу (див. рис. 2);
- організацію застосування первинно отриманих знань (організацію діяльності з виконання окремих завдань, у результаті якої відбувається формування наукових знань);
- зворотний зв'язок, контроль діяльності учнів;
- організацію підготовки до подальшої навчальної діяльності (завдання орієнтирів для самоосвіти, для читання додаткової літератури) (див. рис. 3).

Викладачеві надається можливість:

- урізноманітнити форми представлення інформації (застосування аудіо-, відео-, графічної інформації, схем, креслень і т. п.) (див. рис. 4);
- диференціація навчання, яка полягає в розділенні завдань за рівнями складності, врахування індивідуальних особливостей учнів;
- інтенсифікація самостійної роботи учнів, яка полягає в посиленні діяльності самонавчання,

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

самоконтролю, самооцінки учня;

- підвищення мотивації, інтересу і пізнавальної активності за рахунок різноманітності форм роботи.

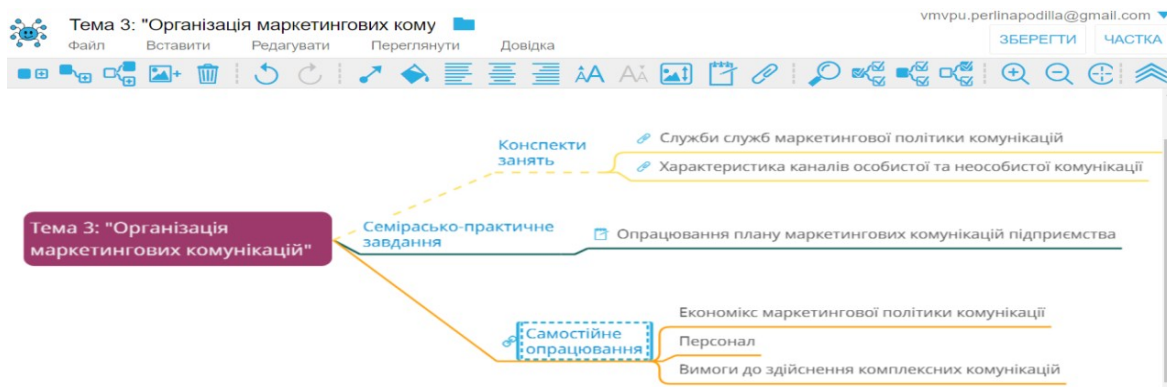

Рис. 2. Представлення навчального матеріалу засобами ментальних карт Mindmap

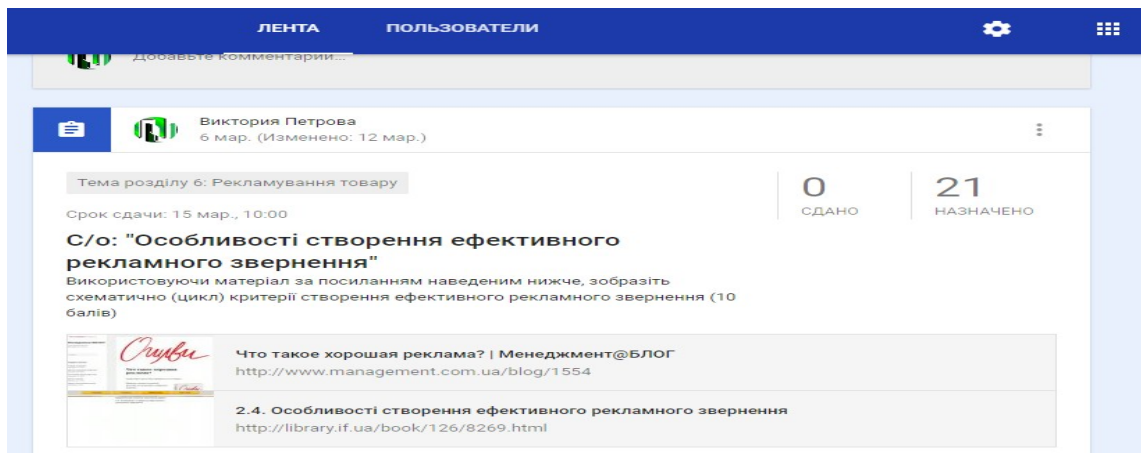

Рис. 3. Завдання для самостійного опрацювання

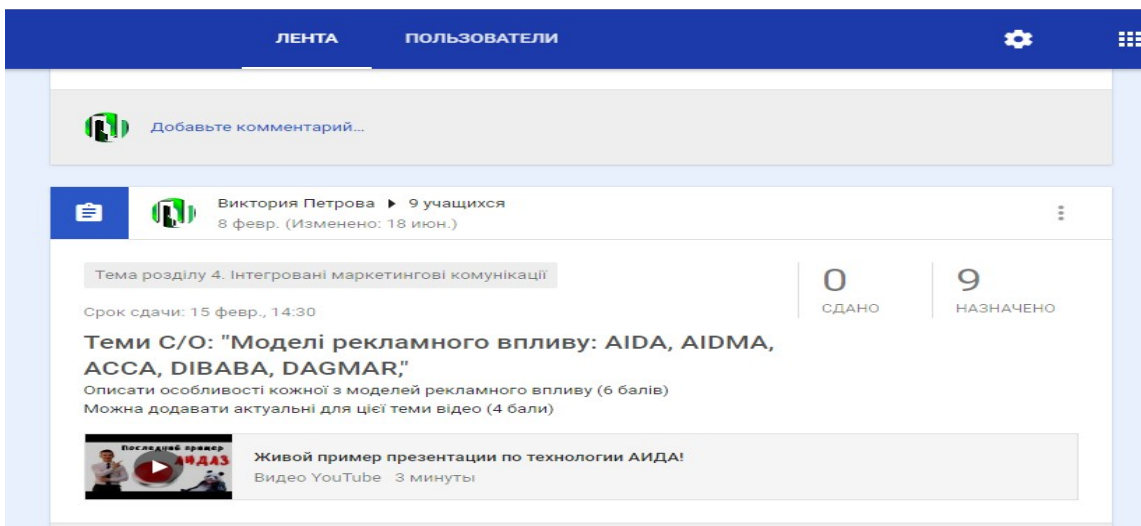

Рис. 4. Використання відеоматеріалів

Зазначені ресурси можуть використовуватися учнями в режимі самостійної роботи для підготовки до участі в семінарах і диспутах, виконання групових проектів, завдань і курсових робіт, а також самотестування, проміжного і підсумкового тестування [5, с. 259].

Крім того, учням може надаватися можливість отримувати на свої мобільні пристрої повідомлення, нагадування, а також результати проходження контрольних заходів [1, с. 3].

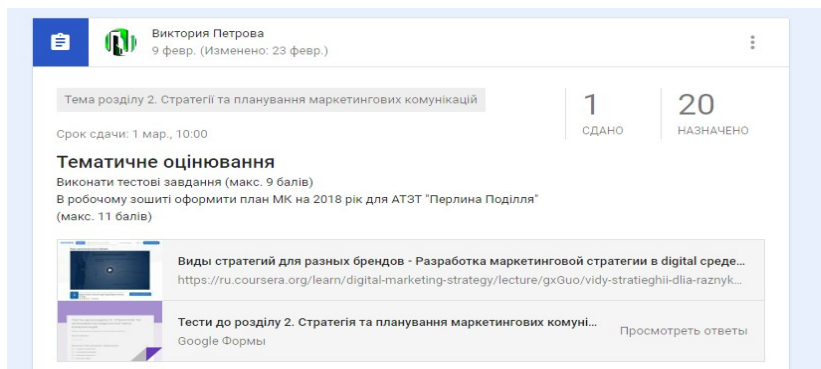

Рис. 5. Тематичний контроль

Висновки. Враховуючи вищесказане, впровадження інноваційного освітнього середовища за допомогою Google-ресурсів дозволить:

- забезпечити безперервність і цілісність освітнього процесу за рахунок можливості безперервного доступу до довідкових матеріалів та освітніх ресурсів;
- підвищити якість викладання за рахунок оперативної реалізації зворотного зв'язку;
- на основі отриманої інформації викладач може корегувати виклад матеріалу;
- забезпечити інформаційну та методичну підтримку семінарсько-практичних занять, самостійних опрацювань та завдань для перевірки засвоєних знань;
- надати більш якісні послуги в частині організації навчання: віддалений доступ до плану навчання, розсилка різних новин і повідомлень.

Дане дослідження пов'язане також із методиками і методами використання мобільних технологій, що є своєчасними, перспективними і актуальними.

Освітнє середовище забезпечується використанням інтерактивного програмного забезпечення та електронного освітнього контенту, активних форм організації освітнього процесу, дослідницької та проектної діяльності учнів.

Реалізувати такі підходи до підготовки висококваліфікованих фахівців, на нашу думку, можливо з використанням технологічних інновацій та Інтернету, який надає учням можливість придбання професійних компетенцій на основі системного багатовимірного бачення і вивчення дисциплін, з урахуванням безперервного оновлення їх змісту.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення / В.Ю. Биков, В.В. Лапінський // *Комп'ютер у школі та сім'ї*. – №3. – 2012. – С. 3-7.
2. Гуржій А.М. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів / А.М. Гуржій, В.В. Лапінський // *Інформаційні технології в освіті* – Вип. 15. – Херсон: ХДУ, 2013 – С.30-37.
3. Жугасрова О.В. Дидактичні показники оцінки якості програмних засобів навчального призначення [Електронний ресурс] / О.В. Жугасрова – Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua> – Назва з екрана.
4. Лапінський В.В. Проблемні аспекти розробки і використання електронного підручника / В.В. Лапінський // *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. – Вип.4. – К.: НПУ, 2001. – С.148 – 154.
5. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості / С.О. Сисоєва – К.: Мілені, ум, 2006. – 344 с.

УДК 377:37.091.33-027.22

С.Г. Саламатов

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

Т.В Саламатова

майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду

Теплицький професійний аграрний ліцей Вінницької області

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ РОБІТ НА УРОКАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ІЗ ПРОФЕСІЇ «ПЛОДООВОЧІВНИК»

Анотація. У статті розглянуто значення лабораторно-практичних робіт у навчальному процесі підготовки майбутніх плодоовочівників. При виконанні завдань лабораторно-практичної роботи переважає самостійна робота учнів. Самостійна робота, яка проводиться за завданнями викладача або майстра виробничого навчання, із застосуванням натуральних зразків, інструментів, приладів, матеріалів та інших засобів.

Ключові слова: сорт, клон, помологія.

S.G. SALAMATOV, T.V. SALAMATOVA METHOD OF LABORATORY-PRACTICAL WORKS'

CONDACTION AT THE LESSONS OF SPECIAL DISCIPLINES BY THE «VEGETABLE GROWER» PROFESSION

Abstract. The article considers the significance of laboratory-practical works in the educational process of preparing future vegetable growers. During tasks' performance of laboratory-practical work prevails pupils' self-made work. Self-made work is carried out according to the tasks of a teacher or a master of production training with the use of natural samples, instruments, devices, materials and other means.

Key words: sort, clone, pomology.

Вступ. Лабораторно-практичні роботи є однією з основних форм організації навчального процесу. Практичні заняття дають змогу учням розглянути окремі теоретичні положення навчальної дисципліни, формувати уміння, навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідних завдань, які поставлені перед ними в певній послідовності. Доведено, що при виконанні лабораторно-практичних робіт учень повинен мати теоретичний запас знань, проявляти розуміння навчального матеріалу, ініціативність у прийнятті рішень, що розвиває пізнавальні інтереси та здібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над методикою проведення лабораторно-практичних робіт працювали видатні педагоги: Л.В. Щербина, відзначила, що лабораторно-практичні заняття спрямовані на формування практичних знань із проведення досліджень, а також моделювання та прогнозування процесів із використанням комп'ютерних технологій. Також уваги заслуговують роботи таких викладачів, як Т.В. Гришина І.О. Казак, О.Е. Коваленко, Е.Є. Коваленко.

Мета статті: описати методику проведення лабораторно-практичних робіт на уроках із спеціальних дисциплін з професії «Плодоовочівник».

Виклад основного матеріалу. Лабораторно-практична робота – це індивідуальна дослідницька робота учнів, що організовується викладачем у вигляді постановки завдань із відповідної теми, яка базується на теоретичних знаннях певної дисципліни.

Лабораторно-практичні завдання займають важливе місце в навчальному процесі учнів (зв'язок теорії з практикою) і вирішують такі завдання:

- а) конкретизують, поглиблюють і закріплюють у процесі самостійної роботи теоретичні знання;
- б) формують практичні уміння і навички учнів, які необхідні в їх подальшій професійній діяльності;
- в) розвивають уміння учнів самостійно досліджувати, вивчати, спостерігати певні явища і процеси, що вивчаються;
- г) сприяють самостійному прийняттю рішень у професійній діяльності.

Перелік тем лабораторно-практичних занять визначається навчальною програмою кожного предмета у відповідності з Державним стандартом професійно-технічної освіти. Такі заняття ми практикуємо проводити у вигляді бінарних уроків спільно з майстром виробничого навчання. Учні працюють у малих групах, що дає змогу ефективно провести поточний інструктаж, пояснити суть завдань, контролювати хід їх виконання.

При виконанні лабораторно-практичних робіт впроваджуємо елементи STEM-освіти: сукупність обладнання, ідей, натуральних зразків та індивідуальної діяльності в навчальному процесі. Так, для даної роботи використовуються:

- друковані методичні засоби: підручники, картки-завдання, інструкції;
- наочне приладдя: натуральні зразки, інструменти, фотографії, таблиці;
- технічні засоби навчання: проектор з екраном, комп'ютер з Інтернет-ресурсом.

Пропонуємо методичну розробку лабораторно-практичного заняття за темою «Сорти яблук» з професії «Плодоовочівник», предмет «Плодоовочівництво».

В глибині кожного людського серця таїться яблуневий сад в розпалі весняного цвітіння.

П. Пенеджеск

Тема програми: «Загальні питання плодівництва» (10 годин).

Тема уроку: «Вивчення сортів яблук» (2 години).

Мета уроку:

навчальна: забезпечити засвоєння знань про сорти яблук, закріпити знання про будову плоду, форму, забарвлення та смакові якості різних сортів яблук;

розвиваюча: розвивати творчу активність учнів, вміння аналізувати, працювати з додатковою літературою, натуральними зразками, малюнками, виділяти головне;

виховна: виховувати любов до професії, сприяти формуванню в учнів уявлення про історичний розвиток плодоовочівництва, зв'язок теорії з практикою, виховання агротехнічної культури, сприяння розвитку індивідуальних здібностей учнів.

Тип уроку: закріплення і удосконалення знань, умінь і навичок.

Вид уроку: лабораторно-практична робота.

Форма проведення: робота малими групами, бінарний урок.

Матеріально-технічне забезпечення уроку: проектор, комп'ютер, ноутбук, натуральні зразки різних сортів яблук, ваги, ножі.

Дидактичне забезпечення уроку: каталог сортів яблук, довідники, інструкційно-технологічні картки, робочі зошити, буклети.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Привітання, перевірка зовнішнього вигляду учнів та їхньої готовності до уроку. Учні сідають за завчасно підготовлені робочі місця. Об'єднання учнів у малі групи, визначення командирів кожної малої групи. Командир організовує роботу членів малої групи, розподіляє завдання, слідкує за роботою всіх членів малої групи, бере участь в оцінюванні.

II. Повідомлення теми та мотивація навчальної діяльності.

Майстер. Ми живемо в суспільстві, яке невинно рухається вперед, де відбувається науково-технічна революція, ядерні, кібернетичні, космічні дослідження та винаходи, але вирощування рослин, як і в давні часи, залишається не тільки життєво необхідною частиною людської діяльності, але і найбільш поширеним захопленням, віддушиною людини, приглушеною стресами і швидкоплинним ритмом життя.

Викладач. З уроків теоретичного навчання ми знаємо, що у світі відомо тисячі різних сортів плодових культур, в тому числі яблук, які є основною плодовою культурою нашої зони. Всі вони неповторні, мають свої сортові особливості: розмір, форму, смак, аромат та вміст корисних речовин: вітамінів А, В, С, Р, Е та інші, мінеральні солі, органічні кислоти, пектини, фітонциди тощо. Яблука мають лікувальні властивості: антимікробні, жовчогінні, протизапальні, потогінні, ранозагоювальні, кровотворні. Вони регулюють обмін речовин, запобігаючи утворенню каменів у нирках, підвищують розумову діяльність, використовуються для лікування поліартриту, ревматизму, запалення кишково-шлункового тракту. Селекціонери постійно працюють над виведенням нових, більш продуктивних сортів, із покращеними господарськими ознаками.

Майстер. На виробничому навчанні ми з вами вивчали сорти плодових культур, в тому числі яблук, проводили їх збір у саду ліцею, і перш ніж приступити до виконання лабораторно-практичної роботи, нам необхідно пригадати загальні історичні відомості про яблука та їх сортові особливості.

Яблука є одними із найпоширеніших плодів, які вирощуються в зоні лісостепу, і поділяються за строками дозрівання на літні, осінні та зимові сорти.

Сорт – форма плодової культури, яка має сукупність стійких господарських ознак і використовується в певних природних і екологічних умовах для сільськогосподарського виробництва. Кожен сорт має властиві тільки йому морфологічні, біологічні та господарські ознаки, якими він відрізняється від інших сортів. Сорти є місцеві або сорти народної селекції та селекційні сорти, які отримують у науково-дослідних і навчальних закладах, завдяки різним методам селекції. Наявність більше 20 тисяч сортів яблуні створює можливість вирощувати їх практично в будь-якому регіоні. Наука про вивчення сортів плодових культур називається «Помологія».

Викладач. Яблуня – одна з найдавніших плодових культур. Зображення плодів зустрічається в пірамідах Єгипту, в «Одіссей» Гомера, залишки плодів знайдені в розкопках на берегах Швейцарії, Франції і Північної Ірландії, вік яких перевищує 5 тисяч років. В XVIII ст. яблуня стала промисловою культурою в Україні. Великий внесок в Україну у розвиток плодівництва вніс Л.П. Симиренко, який в 1912р. описав 61 сорт яблунь та 75 сортів груш і заснував в с. Мліїв Городищенського району Черкаської області плодівний розсадник. В наш час – це Мліївський інститут садівництва ім. Л.П. Симиренка УААН, де вивчають сорти плодових і ягідних культур.

III. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів.

- 1) Що таке сорт?
- 2) Які ви знаєте сорти: літні, осінні, зимові?
- 3) Як можна охарактеризувати смак яблук?
- 4) Яку форму мають плоди яблук?
- 5) Що виготовляють із яблук?
- 6) Чому яблука є основною плодовою культурою зони лісостепу?
- 7) Які лікувальні властивості мають яблука?
- 8) Яке забарвлення мають різні сорти яблук?

Рис. 1. Сорти яблук

Інструктування учнів

1. Коротка характеристика сортів яблук із використанням презентації.

Рис. 2. Презентація сортів яблук

2. Інструктаж з охорони праці (майстер виробничого навчання).
3. Ознайомлення учнів із порядком виконання роботи та організації робочого місця.
4. Відповіді викладача на запитання учнів.
5. Опрацювання учнями інструкційно-технологічних карток на робочих місцях.

Інструкційно-технологічна картка

Тема: «Сорти яблук».

Мета: вивчення зимових, осінніх сортів яблук, їх сортових особливостей та смакових якостей.

Завдання:

1. Вивчити зовнішній вигляд сортів яблук за буклетами, натуральними зразками, фотопроектором, каталогами сортів яблук: оглянути представлені зразки сортів яблук; записати назви сортів у таблицю.

2. Визначення маси плодів та їх забарвлення (додаткові відомості):

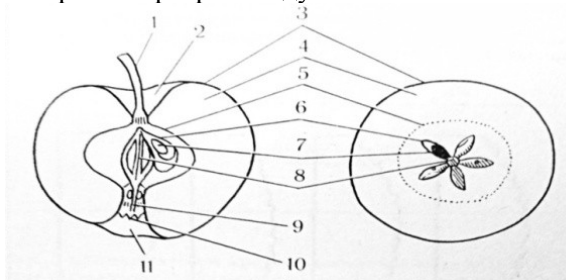
За розміром плоди поділяються на: дуже дрібні – до 25г; дрібні – 25-30г; нижче середнього розміру – 50-75 г; середнього розміру – 75-100г; крупні – 125-175г; дуже крупні – більше 175г.

Оптимальні параметри: діаметр 6-8 см, вага 125-180 г: визначити масу плодів кожного представленого сорту за допомогою ваги; записати дані до таблиці; визначення забарвлень яблук кожного сорту.

Забарвлення плодів: основне забарвлення (в період збору врожаю): зеленкувате; світло-зелене; зелене; зеленувато-жовте; жовтувато-зелене; світло-жовте; білувате; *покривне забарвлення:* рожеве; бурувато-червоне; оранжево-червоне; червоне; темно-червоне (рубінове); цегельно-червоне.

3. Вивчити будову плодів кожного представленого сорту:

а) Зробити повздовжній і поперечний розріз плоду:

1 - плодоніжка; 2 - лійка; 3 - шкірка; 4 - м'якуш; 5 - судинний пучок; 6 - насіннєва камера; 7 - насіння; 8 - вісьова порожнина; 9 - підчашечна трубка; 10 - чашечка; 11 - причашечне заглиблення.

Рис. 3. Будова плоду

б) Визначити форму плоду певного сорту:

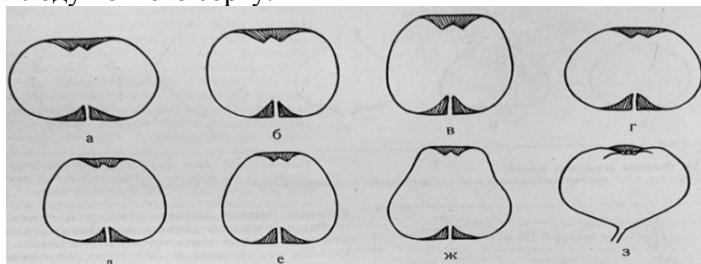

Рис. 4. Форма плодів

За формою плоди бувають: сильно сплюснені; середньо сплюснені неконічні (округлі); продовгуваті неконічні (циліндричні); сильно сплюснені конічні (ріпчасті); середньо сплюснені конічні (плоскоокруглі); видовжено-конічні; продовгувато-дзвоноподібні; грушовидні.

в) Визначити характер поверхні плодів:

За характером поверхні: без ребер; ребристі у верхній частині; ребристі по всій поверхні.

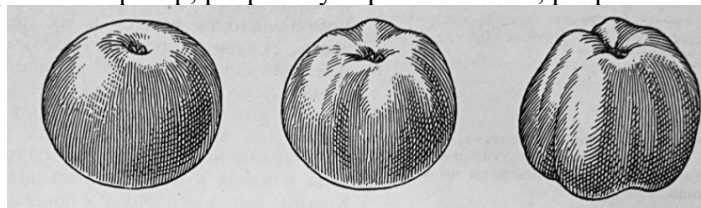

Рис. 5. Характер поверхні плодів

Дані щодо кожного сорту записати в таблицю 1.

Таблиця 1

Характеристика сортів яблук

Назва сорту	Маса плодів (грами)	Форма плодів	Колір плодів (покривне забарвлення)	Поверхня плодів	Колір м'якуші	Смак плодів	Дегустаційна оцінка (бали 1-5)
Джонаголд							
Флорина							
Бельфльор китайка							
Гала маст							
Глостер							
Голден Делішес							
Скіфське золото							

4. Провести дегустаційну оцінку запропонованих зразків сортів яблук:

а) визначити смак плодів запропонованих сортів: пріснувато-солодкий; солодкий; кислувато-солодкий; гармонійно кислувато-солодкий; кислий; терпкувато-кислий; з гірчинкою.

б) за ароматом: з пряним ароматом; з іншим ароматом; без аромату.

Смак плодів визначається індивідуально, але в Америці і Європі віддають перевагу солодким яблукам. В Україні віддають перевагу гармонійно кислувато-солодкому смаку, однак завжди є контингент людей, які схильні до споживання солодких плодів.

5. Дані щодо кожного сорту записати в таблицю.

IV. Самостійна робота учнів та цільові обходи малих груп викладачем та майстром виробничого навчання.

Майстер виробничого навчання та викладач слідкують за алгоритмом виконання учнями завдань, корегують їх роботу, за потреби проводять додатково інструктаж.

Данні лабораторних досліджень учні заносять в таблицю.

V. Обговорення результатів роботи малих груп.

1. Бригадири малих груп доповідають про отримані результати досліджень, порівнюючи дані, які отримали при виконанні лабораторно-практичної роботи щодо дослідження сортів яблук, аналізують та оцінюють роботу кожного члена малої групи.

2. Майстер виробничого навчання проводить гру «Мікрофон»:

1. Які корисні речовини містять яблука?

2. При яких хворобах рекомендують вживати яблука?

3. При яких хворобах протипоказані ці плоди?

4. Які сорти яблук ви знаєте із поверхневим (зелено-жовтим) забарвленням?

5. Який сорт яблук відноситься до пізньозимових?
6. Які ви знаєте літні сорти яблук?
7. Які ви знаєте осінні сорти яблук?
8. Що таке «клон»?
9. Як називається наука, яка вивчає сорти?
10. Назвати страви та вироби, які готують із використанням яблук?

Рис. 6. Робота учнів у малих групах

VI. Заключний інструктаж.

Викладач, майстер виробничого навчання та бригадири малих груп обговорюють проблеми, які виникли в ході виконання лабораторного практичного завдання, відзначають найбільш активних учнів, проводять аналіз оцінювання результатів роботи всіх учнів.

VII. Домашнє завдання.

Охарактеризувати та провести дегустаційну оцінку двох сортів яблук, вирощених у домашніх умовах, оформити результати в робочому зошиті.

Висновки. Отже, проведення лабораторно-практичних занять із використанням інтерактивного навчання учнів, STEM-технологій дає можливість: формувати вміння працювати в колективі; розвивати бажання учнів до творчої продуктивної співпраці; до роботи залучати всіх учнів; учням самостійно виконувати всі поставлені завдання в малих групах; здійснювати проектну та дослідницьку діяльність; засвоювати науково-технічні знання; заохочувати учнів до активної участі у роботі; розвивати критичне мислення; поліпшувати засвоєння навчального матеріалу, необхідного в повсякденному житті і в подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Анісімов М.В. Типи та форми проведення уроків [Електронний ресурс] / М.В. Анісімов. - Режим доступу: <http://irbis-eibiv.gov.ua> (дата звернення 22.01.2019). - Назва з екрану.
2. Барабаш О. Ю. Овочівництво і плодівництво / О.Ю. Барабаш - Київ: Вища школа, 2000. – 264с.
3. Копань В.П. Помологія. Яблуня / В.П. Копань. – Київ: Урожай, 1992. – 348 с.
4. Лабораторно-практичне заняття [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nkptu14.in.ua> (дата звернення 21.01.2019). - Назва з екрану.

УДК377:004:631.372-057.876

С.Ф. Франчук

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Теплицький професійний аграрний ліцей Вінницької області

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕХАНІЗАТОРІВ

Анотація. У статті розглянуто впровадження ІКТ у систему освіти при підготовці майбутніх механізаторів у Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області під час вивчення спеціальних дисциплін. Описано про використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках із спеціальної дисципліни «Трактори».

Ключові слова: двигун внутрішнього згорання; кривошипно-шатунний механізм, інформаційно-комунікаційні технології.

S.F. FRANCHUK ICT USE IN PREPARATION OF FUTURE MACHINE OPERATORS

Abstract. In the article is considered the introduction of ICT in the education system by the preparation of future machine operators in Teplitzky vocational and agricultural lyceum of Vinnytsia region during the study of special

disciplines. It describes the use of information and communication technologies in the lessons of the special discipline «Tractors».

Keywords: *internal combustion engine; crank mechanism, information and communication technologies.*

*Якщо ми будемо навчати наших дітей так,
як навчали учора – ми вкрадемо у них майбутнє...*

Джон Дьюї

Вступ. У наш час, коли інформаційні технології охоплюють усі галузі економічної та соціальної діяльності людини, переважає автоматизація зберігання, оброблення та використання даних за допомогою новітньої інформаційної техніки та технологій. Внаслідок швидкого темпу науково-технічного прогресу, інтеграційних процесів у виробництві збільшується інтелектуальна складова професійної діяльності робітників. Входження інформаційно-комунікаційних технологій у різні галузі діяльності людини не оминає й систему освіти. У цих умовах заклади професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) мають максимально враховувати вимоги ринку праці та передбачати перспективи його розвитку, забезпечувати гарантії молоді в конкурентоспроможності набутої кваліфікації, готувати фахівців, які безпосередньо після закінчення професійного навчального закладу готові виконувати високотехнологічні операції, вміють аналізувати та вирішувати виробничі проблеми, приймати адекватні рішення в складних ситуаціях. Однією з передумов підготовки кваліфікованого робітника є впровадження в навчально-виховний процес сучасних методів навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Упровадження ІКТ у систему освіти пов'язані із застосуванням на уроках комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних та апаратних засобів, систем обробки інформації. Вони пов'язані також зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи [1, с. 56].

Тенденції зростання потреб у навчанні робітників дають яскраві уявлення про необхідність ефективного вивчення інформаційно-комунікаційних технологій на всіх рівнях освіти. Як свідчить аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн з високим рівнем розвитку економіки, одним із шляхів оновлення змісту освіти й освітніх технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Україна сьогодні потребує молодих кадрів, які могли б брати участь у створенні нової економіки держави, що спроможна підтримувати національну конкурентоспроможність в період швидких технологічних змін і глобалізації ринків [1, с. 87].

В цій ситуації ефективне використання ІКТ та їх широке впровадження в систему освіти може відіграти вирішальну роль у підвищенні якості освіти в цілому. Учням для успішної майбутньої професійної діяльності і життя в інформаційному суспільстві необхідно вже сьогодні навчитися:

- володіти інформаційною культурою та інформаційною грамотністю;
- ефективно використовувати знання у реальному житті;
- вміти творчо мислити, логічно міркувати, подавати та захищати свої ідеї;
- ставити цілі, визначати пріоритети, планувати конкретні результати та нести персональну відповідальність за них;
- вміти спілкуватися [2, с. 34].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання сучасних інформаційних технологій розглядали у своїх працях Гуревич В.С., Кадемія М.Ю., Пометун О.І., Шахіна І.Я., які вказують на те, що в умовах інформаційного перенасичення суспільства підготовка кваліфікованого працівника неможлива без їх використання в навчальному процесі.

Мета статі – продемонструвати ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання для узагальнення і систематизації знань учнів із предмета «Трактори», які здобувають професію «Тракторист машиніст сільськогосподарського виробництва».

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології – технології організації навчального процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, зокрема комп'ютерів, що спрямовані на заохочення та мотивацію учнів до навчання, отримання необхідних знань і подальшої освіти та самоосвіти [3, с. 137].

Використання ІКТ у навчально-виховному процесі дозволяє змінити роль учителя, що, в свою чергу, створює умови для активної діяльності учня. Комп'ютер при цьому – це навчальний інструмент, засіб організації навчання, джерело інформації та банк довготривалого її збереження [2, с. 124].

Основне завдання викладача, який використовує ІКТ – навчити учнів здобувати інформацію та аналізувати, розвивати вміння робити це швидко, формувати навички, які необхідні їм у житті,

незалежно від обраної професії. Використання на уроках інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє поглиблено усвідомлювати та засвоювати учнями навчальний матеріал. Це створює сприятливі умови для формування в учня здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно, емоційно.

Але при підготовці до уроку з використанням ІКТ викладачу не слід забувати, що в основі будь-якого освітнього процесу лежать педагогічні технології. Інформаційні освітні ресурси повинні не замінювати їх, а допомогти бути більш результативними:

- збільшується обсяг матеріалу за рахунок економії часу;
- розширюються можливості застосування диференційованого підходу в навчанні;
- індивідуалізується процес перегляду (повтор, детальне вивчення кадру, зупинка кадру тощо);
- підвищується мотивація навчання, створюється позитивний настрій, активізується самостійна діяльність учнів;
- використання творчих комп'ютерних завдань потребує попереднього ознайомлення учнів із тематикою та суттю проблеми, окреслення термінів виконання, допомоги учневі в пошуку необхідних матеріалів, оцінюванні їх та систематизації, створенні умов для оформлення та подання підготовлених завдань у комп'ютерному варіанті [3, с. 27].

Для підготовки кваліфікованих механізаторів у Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області інтегрування проведення звичайного уроку з комп'ютером дозволяє викладачеві перекласти частину своєї роботи на ПК, при цьому процес навчання стає більш цікавим, різноманітним, інтенсивним. Зокрема, учні мають можливість одночасно здійснювати запис визначень та інших важливих моментів матеріалу, викладачеві не доводиться повторювати текст кілька разів.

Цей метод навчання досить ефективний, а саме – допомагає краще оцінити здібності і знання учня, зрозуміти його, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання, стимулює його професійний ріст.

Застосування на уроці комп'ютерних тестів, відеофільмів, графічних редакторів і діагностичних комплексів дозволяє викладачеві за короткий час не тільки отримувати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу, що вивчається, а й своєчасно його коректувати. При цьому є можливість вибору рівня складності завдання для кожного учня [3, с. 84]. Важливо те, що відразу після виконання тесту (коли ця інформація ще не втратила свою актуальність) учень отримує об'єктивний результат із зазначенням помилок, що неможливо, наприклад, при усному опитуванні. А ще, це можливість для учнів проявити свої творчі здібності. Поряд з цим, виникають різні проблеми як при підготовці до таких уроків, так і під час їх проведення. А саме:

- відсутність комп'ютера в домашньому користуванні багатьох учнів;
- підготовка викладача до такого уроку – це трудомісткий процес, який потребує більше часу для підготовки.

Як приклад використання ІКТ на уроках спеціальних дисциплін – урок теоретичного навчання з предмета «Трактори», професія «Тракторист машиніст сільськогосподарського виробництва».

План уроку з предмета «Трактори»

Тема програми: «Загальна будова двигуна внутрішнього згорання».

Тема уроку: «Кривошипно-шатунний механізм внутрішнього згорання».

Час проведення: 45 хвилин.

Мета уроку:

навчальна: закріпити та розширити набуті знання про призначення, будову, принцип дії кривошипно-шатунного механізму;

розвивальна: розвивати критичне мислення, пізнавальний інтерес, просторову уяву, увагу, уміння аналізувати, робити висновки;

виховна: виховувати бережливе ставлення до техніки, почуття відповідальності до поставленого завдання, зацікавленості до обраної професії.

Тип уроку: урок узагальнення і систематизації знань.

Вид уроку: виконання вправ, та завдань.

Дидактичне забезпечення: фрагменти навчальних фільмів, відеоролики, слайди, плакати, підручники, картки-завдання, тести.

Матеріально-технічне забезпечення: ноутбук, екран, комп'ютери, деталі КШМ.

Міжпредметні зв'язки: охорона праці, інформатика.

Структура уроку:

I. Організаційна частина (2хв).

Перевірка наявності, готовності учнів до уроку.

II. Повідомлення теми і мети уроку (5хв).

Викладач пропонує учням девіз до уроку, який відображений на екрані:

*Те, що я чую – я забуваю,
те, що я бачу – я пам'ятаю.*

Сьогодні ми узагальнимо та систематизуємо знання з теми «Кривошипно-шатунний механізм – основний робочий механізм двигуна».

III. Мотивація навчальної діяльності (5хв).

Жоден двигун внутрішнього згорання неможливий без певних механізмів і систем. В процесі роботи ДВЗ вони всі потребують певних регулювань і обслуговування. Сучасний механізатор повинен вміти вчасно виконувати обслуговування і регулювання даних систем і механізмів ДВЗ, бути компетентним і професійним робітником. Сьогодні ми завершуємо вивчати розділ «Кривошипно-шатунний механізм ДВЗ».

Давайте пригадаємо, за якими ознаками класифікується двигун внутрішнього згорання? Яке призначення КШМ? Що таке порядок роботи ДВЗ? Які є способи розташування циліндрів?

Фронтальне опитування учнів за допомогою тестового завдання. На екран виводимо тестове завдання: необхідно вибрати з правої сторони таблиці правильну відповідь і доповнити речення.

1	Кривошипно-шатунний механізм перетворює зворотно-поступальний рух поршнів.....	А	чергування тактів робочого ходу в його циліндрах
2	Порядком роботи циліндрів двигуна називають.....	Б	ефективна потужність, крутний момент, витрата палива
3	Розташування циліндрів двигуна буває.....	В	обертальний рух колінчастого вала
4	До основних показників роботи двигуна відноситься.....	Г	однорядним, вертикальним, дворядним V-подібним

Відповіді: 1-В; 2-А; 3-Г; 4-Б

IV. Повторення вивченого матеріалу.

Працювати будемо за таким планом:

Для чого призначений кривошипно-шатунний механізм?

Рис. 1. Демонстрація графічних зображень КШМ

На комп'ютерах, за якими працюють учні, демонструємо «Принцип дії кривошипно-шатунного механізму». По завершенні перегляду, коментарів викладача, учні дають відповідь, працюючи з допомогою презентації, виконаної у програмі *Power Point*.

Завдання 1. На рис. 2 необхідно визначити із пронумерованих деталей рухомі та нерухомі, позначити їх певним кольором (нерухомі – синім кольором, рухомі – сірим кольором).

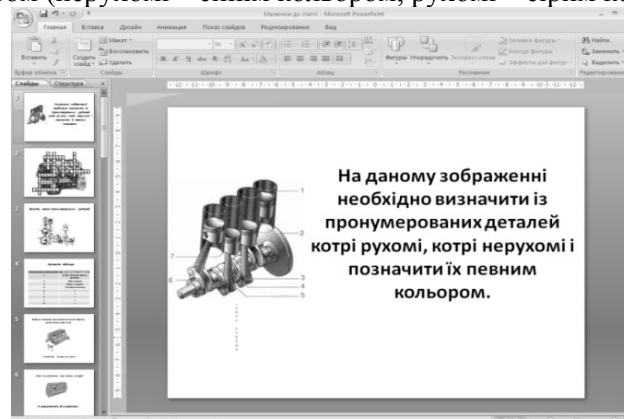

Рис. 2. Кривошипно-шатунний механізм

Правильна відповідь: рухомі деталі механізму: поршні з кільцями і поршневыми пальцями,

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

шатуни з підшипниками, колінчастий вал із маховиком.

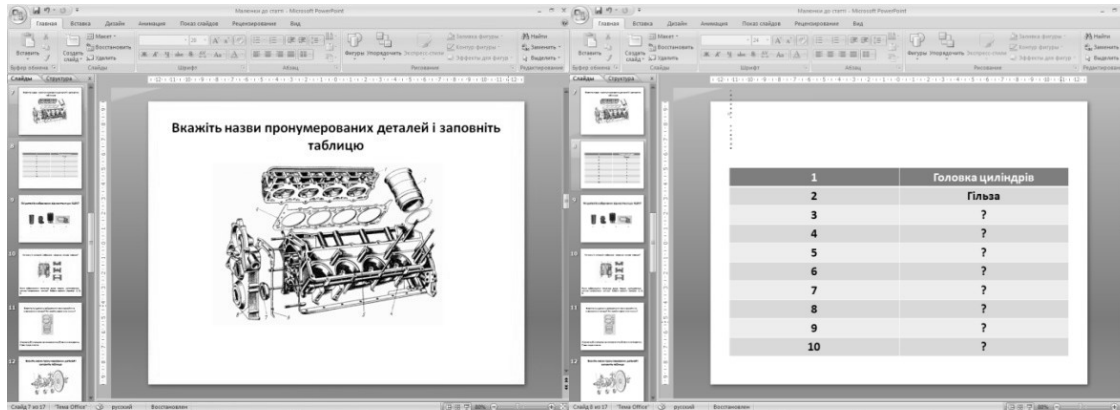

Рис. 3. Група нерухомих деталей КШМ

Рис. 4. Тест. Вкажи правильну відповідь

Нерухомі: Гільзи, передня кришка картера розподільних шестерень, головка циліндрів, прокладки для ущільнення.

Завдання 2. Учнім необхідно вказати назви пронумерованих деталей групи колінчастого вала, що відображені в завданні (рис. 5) і заповнити таблицю (рис. 6).

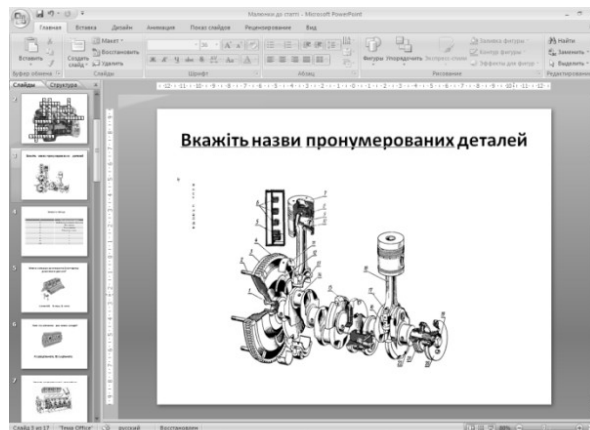

Рис. 5. Група деталей колінчастого вала

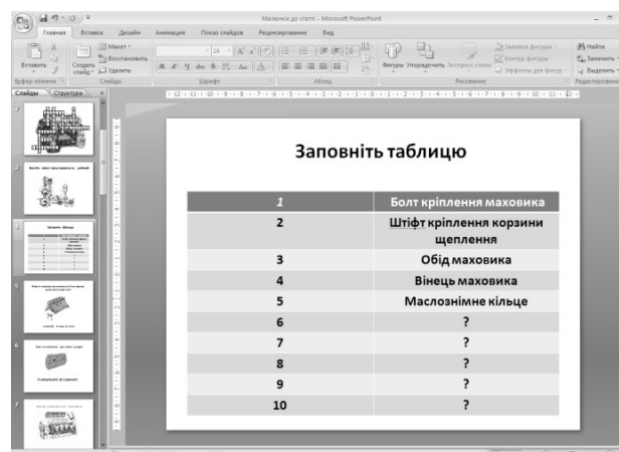

Рис. 6. Тест. Вкажи правильно назву

Учні визначають назви пронумерованих деталей із відображених на моніторі і заносять їх в таблицю.

Завдання 3. З якого матеріалу виготовлено блок-картер дизельного двигуна?

Користуючись рис. 7 учням необхідно вказати правильну відповідь на поставлене запитання:

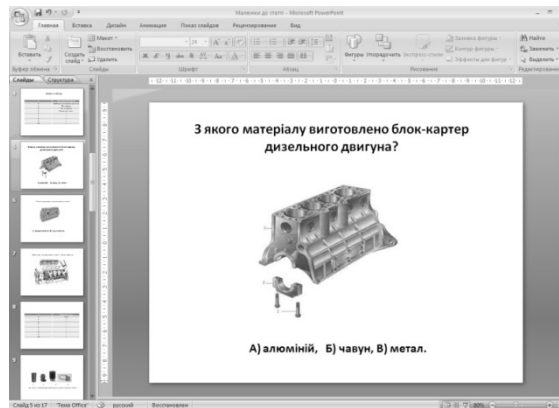

Рис. 7. Остов двигуна

Правильна відповідь: варіант б-чавун.

Завдання 4. Вказати тип головки циліндрів.

На рис. 8 зображена головка циліндрів двигуна, необхідно вибрати правильний варіант відповіді.

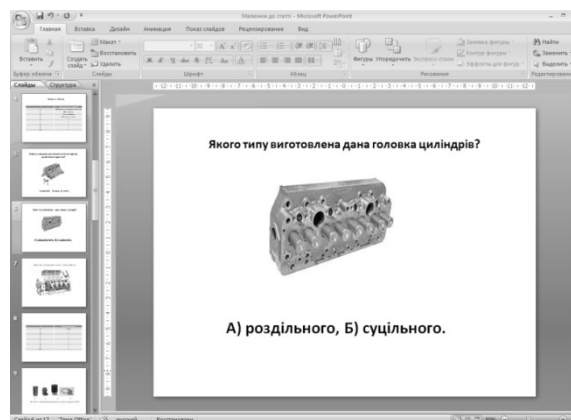

Рис. 8. Головка циліндрів

Правильна відповідь: А-роздільного.

Завдання 5. Необхідно вирішити тест-завдання, які відображені на моніторі (рис. 9).

Які деталі відносяться до кривошипно-шатунного механізму?

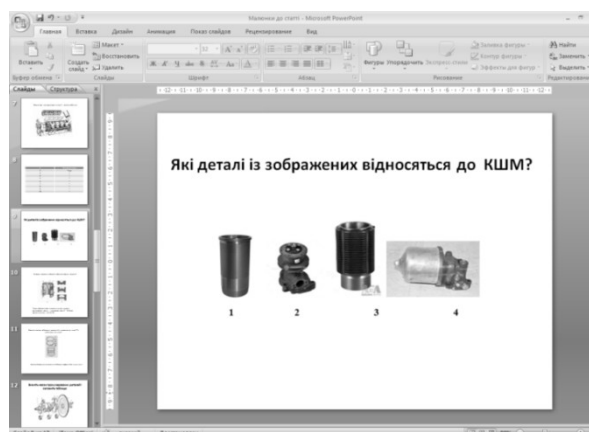

Рис. 9. Тест. Вкажи правильно деталь

Правильна відповідь: 1 – гільза, 3 – циліндр.

Завдання 6. Учням необхідно вибрати правильний варіант відповіді.

На рисунку 10 знайти зображення сферичної камери згорання.

З яких частин складається поршень?

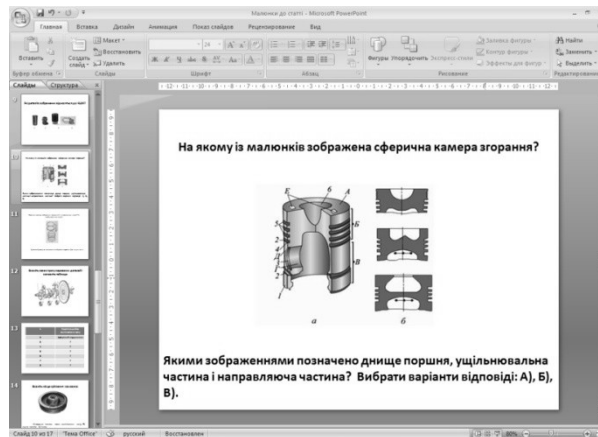

Рис. 10. Будова поршня

Правильні варіанти відповіді: А – днище поршня, Б – направляюча частина, В – ущільнююча частина. Сферична камера згорання справа вгорі.

Учням необхідно вирішити проблемне питання за відображеним на моніторі.

Завдання 7. Вкажіть на рисунку 11 компресійні та маслознімні кільця. Які відмінності між ними?

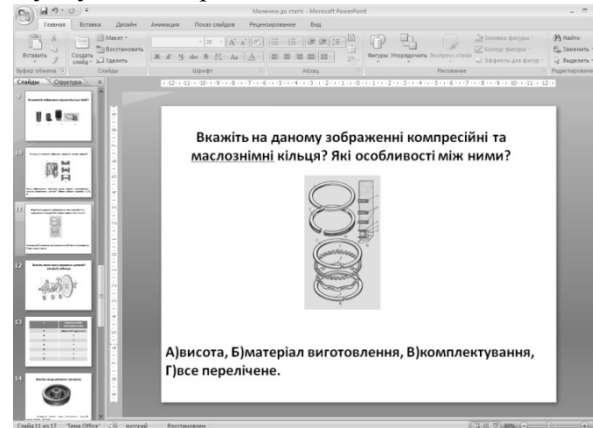

Рис. 11. Типи поршневих кілець

Правильна відповідь: Г – все перелічене.

На екрані учні бачать деталь групи колінчастого вала.

Завдання 8. Рис. 12. В якій частині шатуна встановлюється нероздільний підшипник кочення?

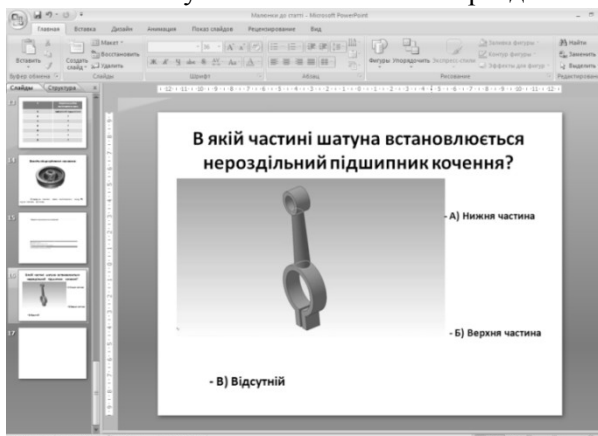

Рис. 12. Будова шатуна

Правильна відповідь: Б – верхня частина.

Завдання на запам'ятовування та відтворення.

Завдання 9. На екрані монітора учні бачать групу деталей колінчастого вала, які позначені цифрами (рис. 13). Відтворити назви деталей у запропонованій таблиці (рис. 14).

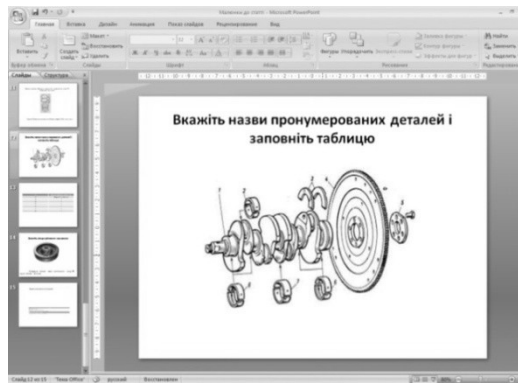

Рис. 13. Деталі групи колінчастого вала

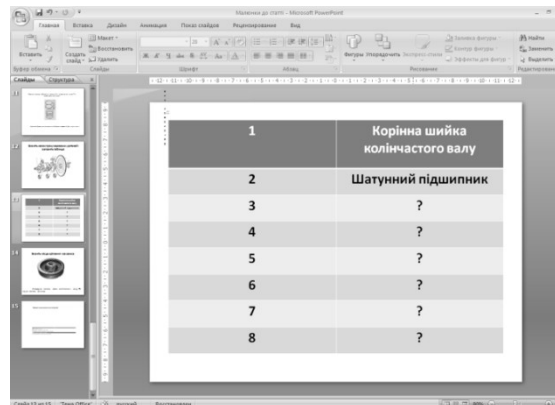

Рис. 14. Тест. Знайди правильну відповідь

Завдання 10. На зображенні монітора – слайд із завданням (рис. 15). Вкажіть місце кріплення маховика.

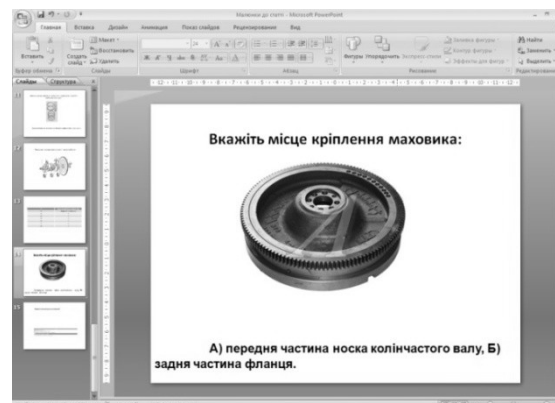

Рис. 15. Маховик

Правильна відповідь: Б – задня частина фланця.

Учням пропонується розв'язати кросворд до даної теми.

По горизонталі:

1. Важкий чавунний диск, що кріпиться до фланця колінчастого вала.
2. Як називається робочий об'єм усіх циліндрів багатциліндрового двигуна?
3. Деталь, яка з'єднує поршень із шатуном.
4. Як називається деталь, у якій здійснюється увесь робочий процес двигуна?
5. Верхня частина поршня.
6. Деталь, яка ущільнює головку циліндрів із блок-картером.

По вертикалі:

7. Деталь, що з'єднує поршень через поршневий палець із шийкою колінчастого вала.
8. Стакан, днищем повернутий догори, який сприймає тиск газів.

9. Що запобігає прориву газів крізь зазор між юбкою поршня та стінкою циліндра?
10. Деталь, яка виконує ущільнення між шийкою колінчастого вала і головкою шатуна?
11. Захисний кожух КШМ і резервуар для оливи.

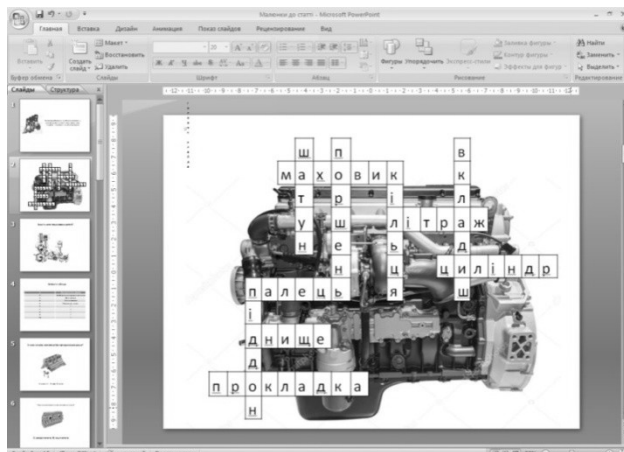

Рис. 16. Кросворд на тему «Кривошипно-шатунний механізм ДВЗ»

V. Підбиття підсумків уроку (5хв).

На партах лежать аркуші паперу. Прошу написати на них у кількох словах свої враження про урок, не підписуючи їх, покласти у «кошик ідей». Ми виберемо і прочитаємо декілька із них.

Викладач аналізує, обґрунтовує типові помилки, оголошує результати успішності учнів на уроці, відзначає кращих учнів.

VI. Домашнє завдання (3хв).

Записати в конспект можливі несправності КШМ.

А.Ф. Головчук. Експлуатація та ремонт сільськогосподарської техніки; підручник для учнів ПТНЗ, розділ 3.

Висновки. Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці майбутніх механізаторів у Теплицькому професійному аграрному ліцеї Вінницької області на уроках із предмета «Трактори» є необхідністю сьогодення.

Урок із використанням ІКТ дає можливість реалізувати на одному занятті велику кількість цікавих завдань, залучаючи все більше учнів до активної роботи. Використання ІКТ на уроках теоретичної підготовки механізаторів дає можливість:

- розвивати в учнів креативне мислення; сприяє більш активному і свідомому засвоєнню навчального матеріалу;
- по-іншому сприймати викладений матеріал; створювати позитивне емоційне ставлення учнів до навчального процесу;
- повніше й точніше дозволяє висловлювати свої думки; сприяти пошуку раціональних способів вирішення проблем;
- стимулювати інтерес учнів до навчальної діяльності, сприяти формуванню, творчого мислення.

Отже, використання комп'ютерних технологій вносить істотні зміни у діяльність педагога та розвиток учня як особистості, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем під час навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С. Теорія та практика навчання в професійно технічних навчальних закладах: монографія. – ТОВ «Планер», Вінниця: 2009.-287с.
2. Єршова О. Педагогічні технології у професійному навчанні / О. Єршова // Професійно-технічна освіта. – 2005. – №2. – 365-367с.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.

УДК 159.955.1:37.091.313

Л.Л. Черноус

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Л.П. Юкальчук

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії

Державний навчальний заклад «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ОФОРМЛЮВАЧІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню питання використання методу проектів як основного в процесі розвитку критичного та системного мислення серед учнів професійно-технічної підготовки. Відзначено, що дана проблема є актуальною для розвитку професійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників. У статті здійснено аналіз практико-орієнтованого проекту на тему «Український колорит у сучасному інтер'єрі». Розкрита суть діяльності учнів на етапі навчання та виконання практико-орієнтованих завдань, презентовано результати проектної діяльності, також запропоновано приклад оцінювання результатів роботи учнів під час участі в проекті.

Ключові слова: оформлювач, дизайн, проект, інтер'єр, композиція, перспектива, колористика, культура, стиль.

L.L. CHORNOUS, L.P. YUKALCHUK DEVELOPMENT OF FUTURE DESIGNERS' CRITICAL THINKING BY USING THE METHOD OF PROJECTS

Abstract. The article is devoted to the issue of using the method of projects as the main one in the development of critical and system thinking among pupils of vocational training institutions. It is noted that this problem is actual for the development of professional competences of future skilled workers. The article analyzes the practice-oriented project "Ukrainian coloring in the modern interior". The essence of the students' activity at the stage of training and implementation of practical-oriented tasks is disclosed, the results of the project activity are presented, as well as an example of evaluation of the results by the students' work during the participation in the project.

Key words: designer, design, project, interior, composition, prospect, coloring, culture, style.

Вступ. Суть професійно-технічної освіти полягає в тому, щоб сформувати особистість зі стійкими знаннями та творчими нахилами, загальним та професійним розвитком особистості, поставленою професійною культурою. Крім цього, випускник має бути готовим до компетентної соціальної активності. В інтерв'ю міністра освіти України Лілії Гріневич зазначається, що учням потрібні не просто знання, а вміння. «Від практики напакуювання дітей великим обсягом інформації і навчання українська освіта має перейти до розвитку у них компетентностей. Потрібно розвивати критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики і приймати рішення, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими» [5].

Для формування цих якостей та здібностей потрібні відповідні методи, форми і засоби навчання. Однією з головних освітніх технологій у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну», що забезпечує цю відповідність, виступає метод проектів. Він дає змогу залучити учнів до обговорення та дослідження важливих для них професійних та соціальних проблем і до прийняття рішень. Також нами досліджено, що ця технологія ефективно сприяє засвоєнню знань та вмінню вирішувати проблеми самостійно.

Учні, які готуються стати оформлювачами, в процесі навчальної діяльності повинні набути навиків, що дозволять у майбутньому бути не тільки помічником дизайнера, а й самим створювати цілісні, стильно художньо оформлені композиції, в тому числі окремих частин приміщення. Це означає, що вони повинні чітко сприймати, вміти аналізувати, виділяти форми, будову різноманітних предметів, величини їх частин, колір, лінії, їх поєднання; знати перспективу та закони цілісної композиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток критичного мислення учнів – актуальна проблема сучасної психолого-педагогічної науки, яку досліджували науковці: І. Кіппатрік та М. Крупеніна, Ф. Паркер, О. Пехота, С. Сисоєва, С. Шацький, В. Шульгін, та ін. [1, 2]. Їхні праці дають можливість розуміння шляхів і умов розвитку критичного мислення та використання методу проектів у навчальному процесі.

Аналіз педагогічної літератури з цього питання дає можливість з'ясувати, що технологія проектів на сьогодні – одна з найбільш розповсюджених видів дослідницької роботи учнів. Проектна технологія має бути використана як доповнення до інших видів прямого або непрямого навчання, як

засіб прискореного росту і в особистому плані, і в академічному.

Сучасний проект учня – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та одночасно формування певних особистісних якостей.

Під навчальним проектом Є. Полат розуміє об'єднану навчально-пізнавальну творчу діяльність учнів-партнерів, організовану на основі комп'ютерних телекомунікацій, які мають спільну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату сумісної діяльності [3].

Дане питання актуальне і для нашого навчального закладу, де системно формуються здібності учнів до критичного мислення.

Тому **метою статті** є аналіз впровадження проектної технології на практиці через виконання практико-орієнтованих завдань серед учнів, що навчаються за спеціальністю «Оформлювач вітрин, будівель, приміщень».

Виклад основного матеріалу. Успішність освітнього процесу в ЗП(ПТ)О пов'язана з дотриманням специфічних принципів навчання, характерних тільки для цих закладів. Тому дана робота, в тому числі, має на меті прослідкувати, наскільки результативно можуть учнівські проекти забезпечити ці принципи, а саме: професійну спрямованість предметів (показати значимість для учня в майбутній професійній діяльності знань та навичок з основ композиції, кольорознавства, креслення та перспективи); технологічну послідовність у вивченні навчального матеріалу (у даному випадку засвоєння основних тем матеріалу, властивих для цієї професії та конкретні ситуації їх застосування на практиці); моделювання професійної діяльності в навчальному процесі (виявлення і відпрацювання типових професійних задач, встановлення відповідності між вимогами, пропонованими до підготовки, і фактичним обсягом професійних знань і умінь); принцип професійної мобільності (спрямування на розвиток в учня здатності швидко освоювати засоби та прийоми роботи); принцип модульності професійного навчання.

Дотримання системи перерахованих вище принципів навчання дозволить досягти поставлених дидактичних, виховних і розвиваючих цілей запланованої проектної діяльності.

Приклад учнівського проекту практично-орієнтованого спрямування на тему «Український колорит у сучасному інтер'єрі».

Характеристика проекту

За домінантою в проекті: практико-орієнтований.

За кількістю учасників: груповий.

За терміном виконання: довгостроковий.

За предметно-змістовною спрямованістю: міжпредметний.

Обґрунтування навчання. Робота у проекті полягала в тому, що учні повинні були на основі раніше засвоєних знань із вищезазначених предметів створити проект-дизайн окремих кімнат помешкання для сім'ї з чотирьох осіб. При цьому завдання передбачало додаткове вивчення та засвоєння українських прадавніх технік оформлення інтер'єру та використання їх на практиці.

Здавна українці прикрашали кольоровими візерунками не тільки свій одяг, а ще й дім. Сьогодні ж ця тенденція повертається. Сучасні українці наносять вишивані орнаменти на стіни та меблі, а також викладають мозаїкою.

Мета проекту. Формування в учнів вмінь та навичок оформлення окремих частин інтер'єру за сучасними правилами дизайну, розвиток критичного та системного мислення та активізація творчого потенціалу за рахунок використання різних форм діяльності та українських народних джерел натхнення.

Задачі:

1. Познакомити учнів: із прадавніми українськими техніками оформлення інтер'єру; із зразками робіт відомих дизайнерів (народний стиль у сучасному інтер'єрі, одязі та аксесуарах); із петриківським розписом; із мистецтвом виготовлення ляльки-мотанки; з українським фольклором та декоративно-ужитковим мистецтвом.

2. Навчитися передавати своє бачення при створенні окремих частин інтер'єру та підборі стилістичних засобів його оформлення.

3. Познакомити учнів із прийомами та техніками малювання петриківського розпису.

4. Вдосконалити вміння у: засвоєнні прийомів створення цілісної та гармонійної композиції; побудові перспективи; підборі та поєднанні кольорів; визначенні співрозмірності частин приміщення та розстановки меблі та декору на них; поєднанні ліній та форм із кольорами.

6. Викликати інтерес до практично-орієнтованої роботи.

7. Спонукаати до постійного творчого пошуку щодо створення нових схем композиції та її частин.

8. Створити умови для вільного експериментування при виконанні завдання.

9. Забезпечити проведення презентації щодо виконаної роботи.

Основний зміст та методи реалізації проекту.

1. Підготовчий етап:

- визначення проблеми, мети та завдань проекту;
- вивчення тем: «Основні категорії композиції» – предмет «Основи композиції», «Гармонійне поєднання кольорів» – предмет «Кольорознавство».

«Види перспективи. Інтер'єр» – предмет «Креслення і перспектива»:

- підбір матеріалу, аналіз додаткової літератури, розробка окремих частин проекту; складання завдань;

- частково-пошукова діяльність щодо збирання інформації з використання прадавніх українських технік у селах Вінницького та Калинівського районів Вінниччини.

2. Реалізація проекту:

- відбір детально опрацьованих частин для наступної роботи та об'єднання їх в одне ціле;

- ознайомлення з нетрадиційними методами.

Форми роботи: самостійна діяльність учнів; частково-пошукова діяльність, обговорення українських прадавніх технік оформлення інтер'єру; глибоке занурення в основні складові створення сучасного інтер'єру; ескізування; малювання окремих частин та цілого інтер'єру кімнат; оформлення звіту; презентація.

Принципи реалізації проекту: облік діяльності учнів, своєчасність індивідуального та диференційованого підходу; інтеграція знань; доступність; послідовність; взаємозв'язок практико-орієнтованого процесу. Надання можливості виїзду у села: Писарівка, Шпиків Калинівського району та Лукашівка Вінницького району.

Етапи діяльності:

1) ознайомлення з темою та метою проекту; поділ групи на команди, вибір назви команди; видача завдання; опрацювання ключових тез для виконання роботи;

2) ознайомлення зі стародавніми українськими техніками оформлення та оздоблення приміщень; знайомство з українським фольклором та декоративно-ужитковим мистецтвом; створення командами банку ідей згідно з отриманим завданням;

3) ескізування та малювання плакатів;

4) діагностика (результативно-порівняльний аналіз); оформлення звіту; проведення презентації робіт.

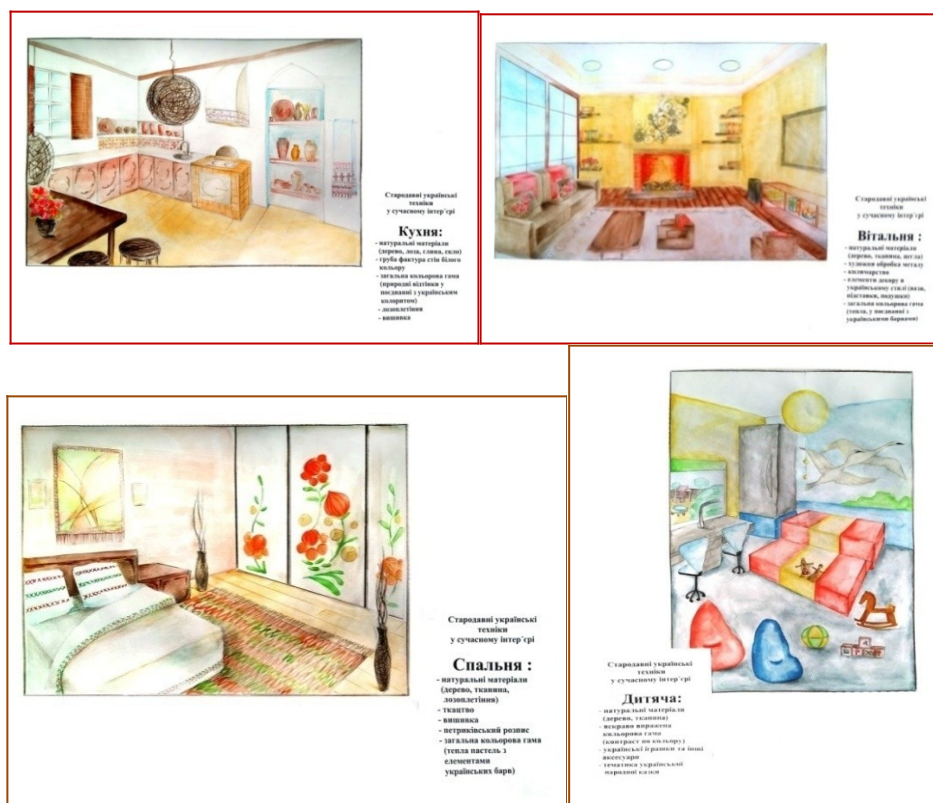

Рис. 1. Розробка та презентація дизайн-проектів

Отримані результати.

1. Розробка та презентація дизайн-проекту кухні (команда «Чарівна квітка») (див. рис. 1).
2. Розробка та презентація дизайн-проекту вітальні (команда «Червона калина») (див. рис. 1).
3. Розробка та презентація дизайн-проекту спальні (команда «Сонячне сяйво») (див. рис. 1).
4. Розробка та презентація дизайн-проекту дитячої кімнати (команда «Диво-пташка») (див. рис. 1).

Викликом, основою проектної діяльності стали опорні знання з основ композиції, кольорознавства, креслення та перспективи. На їх фундаменті здійснювались подальші кроки успішного вирішення проблеми. Звернення до вже засвоєного матеріалу підвищило увагу учнів до теми та пробудило їх цікавість. Процес активної актуалізації знань змусив їх аналізувати і долучати нові надпредметні знання, з'явилося бажання відпрацьовувати уміння і навички оформлення інтер'єру.

У ході роботи над проектом стало зрозумілим, що в основі цього методу лежить не інформаційний підхід, зорієнтований на розвиток пам'яті учнів, а діяльнісний, спрямований на формування комплексу різноманітних вмінь та навичок, необхідних передусім для дослідницької діяльності та глибокого занурення у навчальний матеріал. Усі учасники проекту справились із поставленими малими та більш широкоформатними завданнями, працювали із задоволенням та ентузіазмом, виявили бажання і надалі працювати у такому напрямі. Цією технологією можна користуватися в організації контролю та оцінюванні досягнень.

Проектна діяльність учнів забезпечила пріоритет надпредметних соціально-значущих знань і умінь (див. рис. 2).

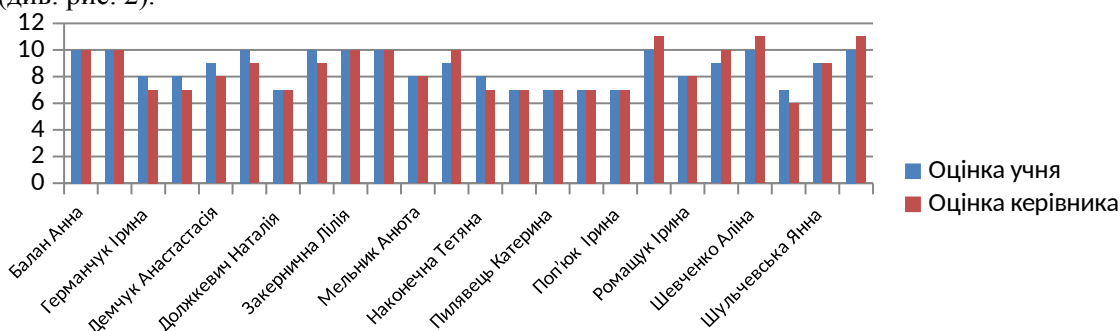

Рис. 2. Діаграма оцінювання роботи над проектом

Висновки. Після проведення практико-орієнтованого проекту, ми дійшли до висновку, що використання проектів як одного з методів розвитку критичного мислення є дуже результативним.

Під час роботи учні навчилися:

- вільно використовувати розумові стратегії для формування висновків та оцінок;
- легко приймати рішення;
- аналізувати та узагальнювати інформацію з будь-яких джерел (у даному випадку – з додаткових та зібрану інформацію серед населення);
- бачити проблеми та ставити запитання;
- висловлювати свою думку;
- робити самостійний вибір на кожній конкретній ділянці роботи.

Отже, технологія проектів може стати однією із найбільш розповсюджених видів інформаційно-дослідницької роботи учнів ЗП(ПТ)О. Вона є альтернативою поурочній системі в багатьох випадках з огляду на конкретні теми програми та вузьку спеціалізацію спецдисциплін. Проектна технологія має бути використана як доповнення до інших видів прямого або непрямого навчання, як засіб прискореного росту і в особистому плані, і в академічному.

Список використаних джерел

1. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В.Логвін // Завуч (Перше вересня). – 2002. – №26. – с.4-6, 2003. – №2. – с.12-14.

2. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота [та ін.]; за заг. ред. О.М Пехота. – Київ: А.С.К., 2001. –21 с.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

3. Сисоєва С.О. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О. Сисоєва // *Неперервна професійна освіта: теорія і методика: наук.-метод. журнал.* – К., 2002. – Вип.1 (5). – 230 с.
4. Сохань Л.В. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / Л.В. Сохань., І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – Київ: Богдана, 2003 –43 с.
5. Гріневич Л. Інтерв'ю соціальному телебаченню Сумщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strichka.com/article/87352821> (дата звернення: 10.01.2019). – Назва з екрана.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 37.018.43:004

О.О. Воєвода

викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури

В.А. Даценко

викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури

Теплицький професійний аграрний ліцей Вінницької області

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті розкривається актуальність та історичний розвиток проблеми критичного мислення особистості, визначено його принципи та характерні особливості. Аналізуються методи та прийоми («мозковий штурм», дискусія, сенкан) розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури. Доведено доцільність використання цих методів та прийомів для підвищення якості навчання і формування критичного мислення учнів у процесі роботи з літературними творами.

Ключові слова: критичне мислення, методи та прийоми навчання, «мозковий штурм», дискусія, сенкан.

O.O. VOEVODA, V.A. DATSENKO THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING BY INTERACTIVE METHODS IN LESSONS OF HUMANITARIAN DISCIPLINES

Abstract. The article reveals the actuality and historical development of the problem of a person's critical thinking, its principles and characteristic features are determined. The author analyzed methods and techniques of critical thinking development («brainstorming», discussion) at the lessons of the Ukrainian language and literature, and foreign literature. It is proven expediency of using these methods and techniques for improving the quality of education and the formation students' critical thinking in the process of working with literary works.

Key words: critical thinking, methods and techniques of education, «brainstorming», discussion.

Фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення.

Д. Дьогі

Вступ. Основним завданням української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості. І тому сучасна школа потребує створення виховного простору, спрямованого на виховання конкурентоздатної особистості, котра зуміє розробляти свої життєві плани, самостійно використовувати знання для розв'язання проблем. Критичне мислення – це самоспрямоване, самодисциплінуюче, самооцінююче й самокорегуюче мислення [1, с. 32].

Нині проблема розвитку критичного мислення особливо актуальна, оскільки нашому часу притаманна динаміка технологічного і соціального прогресу, яка вимагає від учнів умінь швидко адаптуватися до сучасних вимог суспільства, змінюватися і вдосконалюватися на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання професійних і соціальних завдань у будь-яких нестандартних ситуаціях [1, с. 33]. Отже, треба навчити учнів працювати з інформацією, розвивати ті вміння та навички, які допоможуть зорієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Вони мають уникати компіляції чужих думок, натомість на основі опрацьованої інформації навчитися формулювати власні судження, робити самостійні висновки, підкріплені переконливою аргументацією. Це допоможе їм у майбутньому мислити й діяти незалежно, самостійно. Людина зі сформованими навичками критичного мислення завжди відчуває внутрішню потребу опановувати нові знання, розвиватися й самовдосконалюватися. Критично мислити означає усвідомлювати, що світ змінний і плинний, а процес пізнання – безкінечний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню феномена критичного мислення присвячено праці багатьох діячів науки. Принципи та закономірності функціонування критичного мислення в контексті загальних розумових здібностей розглядали науковці: В. Біблер, А. Брушлинський, М. Вертгеймер, Д. Вількєєв, І. Ільєсов, З. Калмикова, І. Лернер, О. Лук, О. Матюшкін, М. Махмутов,

Дж. Плфорд, С. Рубінштейн, Б. Теплов, О. Тихомиров, В. Шубинський та ін.

Значення критичності в структурі особистості висвітлювали Т. Бізенков, П. Блонський, Б. Теплов, С. Рубінштейн та ін.

Формуванню критичності в процесі виявлення і спростування помилок, оволодіння контрольно-оцінною діяльністю, розвитку самооцінки, самоконтролю, саморегуляції учнів у навчальній діяльності присвячені дослідження Ш. Амонашвілі, С. Векслера, В. Казакова, В. Крутецького, Г. Липкіної, Л. Рибак, В. Синельнікова, О. Тихомирова, Д. Халперн та ін.

Вивчення умов, шляхів формування критичності у школярів різних вікових груп має місце в дисертаційних дослідженнях А. Байрамова, Т. Бізенкова, С. Векслера, Д. Джумапієвої, В. Конєвої, Ф. Мінкіної, В. Синельнікова та ін. [2, с. 62].

Метою статті є розкриття особливостей розвитку критичного мислення за допомогою інтерактивних методів на уроках гуманітарних дисциплін, а саме – на уроках української мови та української і зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу. Формування критичного мислення – це складний процес, який вимагає дотримання принципу систематичності, послідовності, доступності, обґрунтованості, доцільності застосування мисленнєвих операцій.

Аналіз зарубіжних досліджень показав, що не існує єдиного визначення критичного мислення. Різні вчені мають власний погляд на зміст даного поняття. Відомий вчений Д. Дьюї критичне мислення розуміє як складну, пов'язану з діями людини мережу діяльності [1, с. 4]. Сучасні дослідники А. Бідл та Д. Кларк визначають це поняття як процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти ідею або вирішити проблему. На думку Б. Бейера, критичне мислення – це спосіб оцінки автентичності, цінності чого-небудь. М. Ліпмен розглядає критичне мислення як здатність аналізувати точки зору учасників навчального процесу, висувати та захищати власну точку зору стосовно певної проблеми [5, с. 12].

Британським вченим Е. Боно вміння критичного мислення розглядаються як здатність аналізувати інформацію з позицій нестандартної ситуації, де особливе місце має прийняття незалежних, виважених рішень на основі різнобічних продуманих аргументів [6, с. 34].

Різні аспекти формування критичного мислення відображені й у працях вітчизняних науковців. Проте у порівнянні з дослідженнями методології, теорії і практики критичного мислення, здійснюваними на Заході (Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл, С. Уолтер), для науково-педагогічної думки України ця галузь практичного застосування все ще залишається, як зазначає А. Тягла, «білою плямою» і розвивається головним чином завдяки спільним міжнародним проектам, семінарам-практикумам, майстер-класам, які періодично проводяться у вітчизняних освітніх закладах [6, с. 8].

Фактично першою спробою обґрунтувати доцільність введення критичного мислення як навчальної дисципліни є монографія А. Тягла та Т. Воропай «Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века». У ній розглядаються джерела, витоки, проблеми теоретичної розробки та практичного впровадження критичного мислення у систему освіти [4, с. 17].

На нашу думку, технологія критичного мислення має бути націлена на досягнення таких освітніх результатів: працювати з інформаційним потоком, що збільшується і постійно оновлюється у різних галузях знань; користуватися різними способами інтеграції інформації; ставити питання, самостійно формулювати гіпотезу; вирішувати проблеми; висловлювати власні думки (усно і письмово) ясно, впевнено і коректно по відношенню до оточуючих; аргументувати свою точку зору і враховувати точки зору інших; навчатися самостійно; брати на себе відповідальність; брати участь у спільному ухваленні рішення; будувати конструктивні взаємовідносини з іншими людьми; співпрацювати в групі та ін.

Таким чином, критичне мислення – це універсальна, проникаюча, «надпредметна» технологія, яка підходить будь-якому вчителю, на будь-якому предметі, в тому числі і на уроках української мови, української та зарубіжної літератури, яка дає стабільні результати.

Вчитель повинен ураховувати вікові та індивідуальні особливості школярів, загальний рівень їх розвитку, а також передбачити умови для успішної реалізації поставлених завдань: створити доброзичливий клімат на уроках; сприяти активному залученню учнів до процесу навчання; забезпечити психологічну підтримку дітей як рівноправних учасників навчального процесу; заохочувати самовираження школярів; дозволити учням вільно розмірковувати; приймати різноманітні судження; цінувати міркування дітей.

Ми вважаємо, що уроки гуманітарних дисциплін, зокрема уроки української мови, української та зарубіжної літератури, є благодатним ґрунтом для розвитку критичного мислення школярів. Адже зміст навчального матеріалу у поєднанні з методами, формами та прийомами його опрацювання – це той фундамент, який стимулює учнів до пізнавальної активності, усвідомлення важливості здобутих

знань, застосування мисленнєвих операцій у повсякденному житті, до пошуку нестандартних підходів щодо вирішення проблемної ситуації, до аналізу й оцінювання результатів власної роботи, до розвитку здібностей та творчого потенціалу, а значить до формування всебічно розвиненої, духовно багатой, соціально адаптованої особистості.

Які ж методи і прийоми спрямовані на формування у школярів навичок критичного мислення на уроках української мови, української та зарубіжної літератури?

«Мозкова атака» – це ефективний метод колективного обговорення пошуку рішень, що здійснюється завдяки вільному накопиченню ідей певної теми, вираження поглядів усіх учасників обговорення [2, с. 12].

Метод **«Символічне бачення»**. Ця стратегія полягає у знаходженні або побудові учнем зв'язків між об'єктом та його символом [2, с. 13].

«Вільне письмо» використовується для того, щоб надати учням можливість у письмовій формі висловитися щодо проблеми, і щоб надати учителю оцінити думки дітей. Ці відповіді використовуються під час планування наступного уроку [5, с. 3].

Сенкан – це вислів, який складається з п'яти рядків:

Слово – тема (іменник).

Два прикметники (означення теми).

Три слова, які позначають дію, пов'язану з темою.

Фраза з чотирьох слів (розуміння теми або ставлення до неї).

Слово – висновок (синонім теми) [5, с. 3].

«Метод прес». Використовується на будь-якому етапі уроку.

Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»

Пояснюю причину позиції: «Тому що...»

Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «Наприклад...»

Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...» [2, с. 41].

Метод **«Асоціативний куш»**. Учні колективно створюють опорно-логічні схеми, ланцюжки, узагальнюючі таблиці [4, с. 16].

«П'ятихвилинне есе» – невеличкий твір, який використовується наприкінці уроку, щоб допомогти учням краще зрозуміти свої думки з вивченої теми та дати можливість учителю проаналізувати, що відбувається в класі на інтелектуальному рівні. П'ятихвилинне есе ставить перед учнями два завдання: написати, що дізналися з теми; поставити запитання: «Що залишилося незрозумілим?». Ці відповіді вчителі можуть використовувати під час планування наступного уроку [4, с. 16].

«Дискусія» (від лат. Discussio – розгляд) – обмін думками з певної проблеми [3, с. 39]. Організація дискусії може бути пов'язана з груповою роботою. Результат дискусії залежить від ґрунтовного оволодіння учнями необхідною навчальною інформацією. Можливий алгоритм проведення дискусії: постановка проблеми → формування груп учнів → розподіл функцій та завдань у групі → обговорення пропозицій щодо розв'язання проблеми → підбиття підсумків [3, с. 46].

Методичними прийомами виступають такі: «Входження в урок», «Інтерактивні нотатки», складання схем, метод «Драматичні ролі», методики «Займи позицію», «Дискусійна шкала». Після вивчення матеріалу в кожного учня формується свій погляд на подію. Ці види діяльності допоможуть з'ясувати, які позиції можуть існувати в класі щодо вивченого питання, як учні засвоїли тему, який матеріал їм найкраще запам'ятався. До того ж, кожен матиме можливість обґрунтувати свою позицію, порівняти міркування з поглядами інших [3, с. 47].

Мистецтво жити людина опановує у процесі навчання та виховання, на ґрунті накопичення життєвого досвіду в процесі життєвого самоіснування. Таким чином, можна зробити **висновок**, що:

- здатність критично мислити є навичкою, яку треба формувати, розвивати в навчальному середовищі;

- багато залежить від педагога, наскільки він забезпечив необхідні умови для розвитку критичного мислення. Але відповідальність за власне навчання та застосування критичного мислення, врешті, лежить на самих учнях. Середовище, створене викладачем на уроці, має надавати необхідні умови для критичного мислення, але мислити мають самі учні.

Для стимулювання критичного мислення, викладачеві потрібно: виділити час та забезпечити можливості для застосування критичного мислення; дозволити учням вільно розмірковувати та приймати різноманітні ідеї та думки; цінувати критичні міркування учнів; сприяти активному залученню учнів до процесу навчання; забезпечити учнів середовищем, вільним від насміхань; висловлювати віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження.

У свою чергу, щоб почати ефективно практикувати критичне мислення, учні повинні розвивати впевненість у собі і розуміння цінності власних думок та ідей; брати активну участь у навчальному процесі; ставитись із повагою до різноманітних думок; бути готовим породжувати та відкидати судження.

Для прикладу пропонується розробка уроку на тему «Образи повісті О. Кобилянської «Земля». Духовні орієнтири твору», де методи, форми, прийоми даного уроку спрямовані саме на розвиток критичного мислення в учнів.

Тема: «Образи повісті О. Кобилянської «Земля». Духовні орієнтири твору».

Мета: охарактеризувати суспільно-історичні умови буковинського села у II пол. XIX ст.; визначити тему, проблематику, головний конфлікт твору, порівняти події твору та сьогодення; розвивати вміння давати глибокі зв'язні відповіді на поставлені питання, порівняти літературні образи, визначити спільне в них, виявляти своє ставлення до зображених автором подій і героїв; виховувати високі моральні якості у дітей.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: текст твору, картки, дошка.

Метод: частково-пошуковий.

Проблема: «Людина для землі чи земля для людини?»

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Оголошення вчителем теми і мети уроку.

II. Мотиваційний етап.

Зачитування і пояснення учнями епіграфа уроку.

Доглядай землю плідну, як матір рідну.

Земля дає все і забирає все.

Не выпускай землі з рук, бо діти проклянуть.

На чужій землі хліба не заробиш.

Хто на землі сидить, той не боїться, що впаде.

(Усна народна творчість)

Слово вчителя. Ось так в народній творчості відображено те, чим жив і живе український селянин. Найголовніше для всіх українців – земля. Земля – це творець і руйнач, щастя й недоля. Предковичнє прагнення селянина мати землю відображено не тільки у фольклорі. Ця проблема широко розроблялась і в літературі. У творі О. Кобилянської «Земля» образ землі постає більше двохсот разів. Учні наводять цитати з твору щодо важливості землі (*перевірка домашнього завдання*).

1. А що для вас земля і для ваших батьків?

2. Чи можна засуджувати чи звинувачувати селян у такому фанатичному ставленні до землі?

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу.

1. Робота в групах (діти об'єднуються в 6 груп і отримують по одному питанню на обговорення).

1. Як ставляться односельці до Федорчука? Чому?

2. У чому причина гріхопадіння Сави?

3. Чи можна назвати любов Сави до Рахіри і любов Михайла до Анни однаковою?

4. Що було основною причиною братовбивства?

5. У чому помилка виховання синів Федорчуків?

6. Чи правильно вчинила Марійка, не прийнявши внука?

2. Визначення композиційних частин твору

Експозиція	Зав'язка	Розвиток дії	Кульмінація	Розв'язка	Епілог
Весілля Тодорика та Парасинки. Знайомство з головними і другорядними героями.	Перше побачення Михайла та Анни. Страх Анни перед чимось «з розжареними очима», що летіло з лісу.	Перебіг подій у житті героїв.	Сава й Михайло пішли до панського лісу. Другого дня Михайла знайшли вбитим у лісі.	Похорон Михайла.	Розповідь про подальшу долю героїв.

3. Гра «Чиї це слова?»

1. Я тобі кажу, Саво, що не маєш чого боятися! Але як будеш дурним, будеш їм усе лізти під ноги, будеш раз у раз хилитися перед ними, грати в їх трубу, то певно будуть тебе лякати й воробцем на плоті. Покажи їм кулак, одному й другому. (**Рахіра**)

2. Не для тебе, синку, була вона, а ти для неї! Ти ходив по ній, плекав її, а як виріс і став годний, вона отворила паща й забрала тебе! Ходив, говорив, робив, та й гадав, що для себе... Наймитом був ти, наймитом! (**Івоніка**)

3. Може, я піду сього року із твоєю мамою на прощу до святого Івана... Так мені здається, якби

лише там уступила, та й зараз би мені легше стало на душі. Аж там би я за наше щастя помолилася. Кажуть, люди, що кому вдасться святого поцілувати, той міцніє на тілі й на душі. **(Анна)**

4. Тодорика не пияк, – потішала себе, – Тодорика порядний хлопець. А хоч він і негарний, і непоказний, зате він добрий. До того, в нього земля... незадовжене поле...їй буде добре за ним. Бог добрий і дасть, що їй, пташці дрібній та милій, добре буде! **(Докія)**

5. У тебе велика гризота, але ще більша журба тебе і твого чоловіка жде відтепер. Перед тобою лежать потоки сліз, вони висохнуть, і ти будеш кров'ю плакати. Пороги суду переступатимеш, за один раз витопчеш стежку до нього... такий тяжкий жаль нестимеш із собою тою стежкою. **(Ворожка)**

6. Але та земля, на якій ми сього року ту пшеницю сіяли, дуже добра. Всі наші ґрунти дуже добрі! Я се вперше впізнав! Але той кусник – він лежить недалеко від бурдея і від нього найближче до цісарського гостинця – я б його дуже хотів мати. Я б хотів там поставити хату. Але, чи мені його тато дасть? **(Сава)**

4. Завдання «Впізнай героя!»

Він був високий ростом, вищий від свого брата, але ніжно збудований, як мати. З лица подобав також на неї і був би гарний, коли б не його безустанно заблуканий погляд, що мав у собі щось зимного й несупокійного. З його ніжного, майже дитинячого обличчя вражав його погляд прикро і відтручував від себе. Очей сих не наслідив він ані від тата, ані від мами. Коли очі Івоніки були дзеркалом самої доброти серця й чесноти, погляд у Марійки м'який, звичайно глибокий і зажурений, в усміху несказанно лагідний і гарний, то його очі, великі й сиві, не мали нічого спільного з його дитинячо-молодим обличчям. **(Сава)**

І не саме великий, але плечистий і сильний, а з лица мов у якої дівчини, лише що над устами засіявся вус. Дівчата в селі знали добре, який він був, одначе він держався від усіх так далеко, був такий соромливий і замкнений, що ніхто не міг про нього сказати, щоб глядів за одною довше, ніж за другою. **(Михайло)**

«...Була се слабосильна, ще доволі молода жінка з ніжними рисами обличчя, на яким за першим поглядом було пізнати, що тяжка, ненастанна праця й жура, що гнітила її, надали їй п'ятно старості...» **(Марія)**

«...Середнього росту, з темним, як шовк, волоссям... на око ніжна, таїла в собі силу та вабила до себе, мов музика, гармонією жіночності...» **(Анна)**

«...Вона погана волошка, циганка. Дивися на її зуби й на її рот! Як клубки з м'яса стоять її в лиці! Чи вона чим причарувала тебе? Дивися, яка вона погана! Чоло волоссям заросло, а очі, як у чортиці або голодної собаки!...» **(Михайло Саві про Рахіру)**

5. «Мозковий штурм»

Завдання. Скласти порівняльну характеристику образів.

І ряд – Івоніки і Марійки. II ряд – Михайла і Сави. III ряд – Рахіри і Анни.

IV. Підсумок уроку.

Метод мікрофона «Продовж речення!»

- Мене найбільше вразило у творі ...

- Які життєві цінності є важливими для тебе?

- Які висновки потрібно зробити, щоб подібна трагедія не повторилася?

V. Оголошення домашнього завдання.

Написати міні-твір на тему «Ставлення людей до землі, використовуючи прочитані твори («Хіба ревуть воли як ясла повні» П. Мирний, «Кайдашева сім'я» Іван-Нечуй Левицький, «Земля» О. Кобилянська)».

VI. Оголошення оцінок.

Висновки. Отже, уроки гуманітарних дисциплін, в тому числі й уроки української мови, української та зарубіжної літератури є багатогрунтовым ґрунтом для розвитку критичного мислення школярів. Адже зміст навчального матеріалу у поєднанні з методами, формами та прийомами його опрацювання – це той фундамент, який стимулює учнів до пізнавальної активності, усвідомлення важливості здобутих знань, застосування мисленнєвих операцій у повсякденному житті, до пошуку нестандартних підходів щодо вирішення проблемної ситуації, до аналізу й оцінювання результатів власної роботи, до розвитку здібностей та творчого потенціалу, а значить – до формування всебічно розвиненої, духовно багатой, соціально адаптованої особистості.

Список використаних джерел

1. Крайня М.І. Критичне мислення на уроках української мови та літератури / М.І. Крайня – Харків: Основа, 2009. – 65с.
2. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів». Посібник I та II. / Л. Джеллі, С. Куртіс, Меридит та Чарльз Темп. – Наук.-метод. центр розвитку критичного та образного мислення: Інтелект, 2009. - 67с.

3. Ницета В.А. Технологія життєтворчих проєктів на уроках української мови та літератури / В.А. Ницета / Навч. посібн.: Випуск 4 (64). - Харків: Основа, 2009. - 18с.
4. Пометун О. Технології розвитку критичного мислення учнів / О. Пометун, А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью. - К.: Видавництво «Плеяди», 2006. - 79 с.
5. Скоморовська Н. Формування навичок критичного мислення на уроках літератури / Н.Скоморовська // Дивослово. - 2013. - №3. - С.2-3.
6. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект: Посібник для вчителів студентів. - Київ: СПД Богданова А.М., 2007. - 18с.

УДК 37.016:81.243

Л.М. Вознюк

викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація. Статтю присвячено проблемі формування іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетентності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Окреслено роль білінгвального навчання у вивченні іноземної мови. Описано методiku викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Наведено фрагмент методичної розробки з використання фразових дієслів у професійному мовленні.

Ключові слова: заклад професійної (професійно-технічної) освіти, іноземна мова, іншомовна компетентність, професійне спрямування.

L.M. VOZNYUK SOME ASPECTS OF STUDY A FOREIGN LANGUAGE BY PROFESSIONAL DIRECTIONS

Abstract. The article is devoted to the problem of formation foreign language vocationally oriented communicative competence of pupils in the vocational training institutions. The role of bilingual education in the study of a foreign language is outlined. It is described the method of teaching a foreign language by a professional orientation. The fragment of methodical work on use of phrasal verbs in professional speech is given.

Key words: the vocational training institutions, foreign language, foreign language competence, professional orientation.

Вступ. Як відомо, основною метою навчання іноземної мови у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) є формування іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетентності учнів. При цьому володіння англomовним спілкуванням майбутніми фахівцями сфери послуг передбачає досягнення професійної англomовної комунікативної компетентності, рівень розвитку якої повинен забезпечити можливість ефективного спілкування у професійно-виробничій та побутовій галузях життєдіяльності випускників [2]. Ось чому при підготовці висококваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О виникає потреба у тісній співпраці майстрів виробничого навчання, викладачів спеціальних і загальноосвітніх дисциплін, зокрема викладачів іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання викладання іноземної мови є предметом чисельних наукових досліджень. Це роботи І. Верещагіної, І. Зимньої, Г. Китайгородської, О. Леонтьєва, М. Ляховицького, С. Ніколаєвої, О. Тарнапольського, Ф. Рожкової та ін. Особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням досліджували В. Борщовецька, Н. Гальскова, Т. Корж, Л. Личко, Ю. Манько, О. Серєда, В. Соколов та ін. Однак рівень володіння іноземною мовою у випускників ЗП(ПТ)О не завжди відповідає вимогам сучасного освітнього простору, що вказує на актуальність заявленої теми.

Мета статті: ознайомити з основними аспектами вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням на прикладі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг».

Виклад основного матеріалу. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію зумовлює необхідність досконалого володіння іноземною мовою усіма її громадянами [1]. Саме тому вивчення іноземної мови є одним із пріоритетних напрямів діяльності колективу ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». З огляду на це, у вказаному закладі освіти викладання іноземної мови, як правило, відбувається за професійним спрямуванням, а більшості спеціальних предметів – на білінгвальній основі. У такий спосіб учні нашого навчального закладу мають можливість поглиблено вивчати іноземну мову.

Організація білінгвального навчання відбувається при взаємодії усіх учасників освітнього процесу: учнів, майстрів виробничого навчання, викладачів спеціальних дисциплін та соціальних партнерів. Для удосконалення знань з англійської мови для педагогічних працівників ДПТНЗ «Вінницького вищого професійного училища сфери послуг» викладачами іноземної мови проводяться «круглі столи», тренінги, майстер-класи.

Доречно зауважити, що майбутні кваліфіковані робітники потребують знання іноземної мови на усіх етапах навчання. Так учні, які навчаються за професіями: «Кухар. Кондитер», «Майстер ресторанного обслуговування», «Адміністратор», проходять виробничу практику та в подальшому працевлаштовуються на провідних підприємствах сфери послуг м. Вінниці, а саме: у готельно-ресторанних комплексах «Feride Plaza», «Поділля», ресторанах «Бахус», «Шанхай», «Гостинний двір», «Національ» та ін., де спілкування з клієнтами вимагає знання англійської мови на професійному рівні.

Окрім того, у рамках обміну досвідом із реалізації програми євроінтеграції майбутні випускники нашого навчального закладу проходять виробничу практику в Болгарії, де вони сумлінно та якісно виконують свої професійні обов'язки, працюючи у дитячому таборі «Star club» та чотирьохзірковому готелі «Yavor Palace», що розташовані у курортній зоні «Сонячний берег».

Як бачимо, викладання іноземної мови у ЗП(ПТ)О вимагає від викладачів використання диференційованого підходу до підбору навчально-методичного матеріалу для учнів різних професій, а також постійної роботи над власним самовдосконаленням. Плануючи урок та сприяючи професійному становленню учнів, вчитель має забезпечити викладання предмета необхідними матеріалами з англійської мови, які носитимуть професійну спрямованість. Контент таких матеріалів має бути доступним та викликати в учнів зацікавленість.

Для реалізації цієї мети викладачами іноземної мови ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» було розроблено програми з предмета «Іноземна мова за професійним спрямуванням», а також спеціальні кейси, які містять: конспекти уроків професійної спрямованості та дидактичні матеріали для їх проведення (тексти для читання і аудіювання, глосарії професійної лексики, зразки мовних кліше й діалогів, що використовуються у процесі навчання та під час проходження учнями виробничої практики, аудіо- і відеоматеріали).

При проведенні уроків домашнього читання використовуються тексти, які підібрано з оригінальної науково-популярної та технічної літератури з урахуванням професій, які здобувають учні, а саме: тексти про винахідників телебачення, автомобіля, комп'ютера та Інтернету, які зацікавляють майбутніх монтажників радіоелектронної апаратури та приладів, операторів з обробки інформації та програмного забезпечення, слюсарів з ремонту автомобілів. Для учнів, які навчаються за професією «Кравець. Закрійник» та «Перукар. Перукар-модельєр», цікавою і корисною буде інформація про зовнішність людини, моду та красу. Проведення уроків домашнього читання у групах «Агент з організації туризму» вимагає широкого залучення матеріалів країнознавчого характеру.

На жаль, сьогодні недостатньо підручників англійською мовою, які б повною мірою відповідали вимогам із підготовки кваліфікованих робітників сфери послуг, тому викладачі іноземної мови нашого навчального закладу підготували методичні розробки, які мають професійну спрямованість, а саме: «Професійне спрямування уроків іноземної мови. Професія «Перукар-модельєр. Манікюрник», «Професійне спрямування уроків іноземної мови. Професія «Кухар. Кондитер», «Професійне спрямування уроків іноземної мови. Професія «Кравець. Закрійник», «Використання ідіом та ідіоматичних виразів на уроках іноземної мови», «Фразові дієслова у професійному мовленні».

Пропонуємо фрагмент методичної розробки «Фразові дієслова у професійному мовленні».

Професія «Кравець. Закрійник»

Dressmaker. Tailor

- **to be out** – to no longer be fashionable or trendy (вийти з моди)

Haven't you heard? Wearing knee-high socks is out now!

- **to break in/ wear in** – to wear something new until it fits better and feels more comfortable (розносити одяг, взуття)

I'm wearing my new boots in the house to break them in.

- **to bring out** – to make a particular quality or detail noticeable (підкреслювати, увиразнювати)

The new dress brought out her hidden beauty.

- **to button up** – to fasten the buttons on an item of clothing (застібати гудзики) *Remember to button your jacket up before you go into the interview.*

- **to catch on/come in** – become popular, become fashionable (входити в моду) *I don't understand the new fashion which caught on last spring.*

- **to come off/to fall off (button)** – (відриватися (про гудзики))

The button has come off.

- **to come undone** – to come apart, separate (розв'язатися, послабшати)

My shoelace has come undone.

- **to cut out** – to cut a shape from a piece of paper, cloths etc. (вирізати, кроїти)

The first step is cutting out the dress pattern.

- **to do up** – to button/zip up a piece of clothing (застібати гудзики, зав'язувати шнурки)

Our shoelace is undone, do it up before you trip on it.

- **to dress up** – to wear more formal or fancier clothes than you usually wear (ошатно одягнутися). *The party is at a nice place, so I will dress up.*

- **to dress down** – dress informally, dress casually, be untidy (одягатися неформально)

Staff are allowed to dress down on Friday.

- **to get in/get into** – to put on a piece of clothing, especially with difficulty (входити в одяг менший за розміром)

He is so overweight. I wonder how he gets into his suit.

- **to go with** – to seem good, natural, or attractive in combination with something (пасувати, гармоніювати)

Your red blouse goes well with this black skirt.

- **to grow out of (clothes)** – to become too physically large for something, especially clothes (вирости з)

He grew out of these shoes in no time at all.

- **to hang out** – to dry clothes outside after washing (розвішувати)

It is going to rain. Don't hang out the clothes.

- **to hang up** – to put clothes in a wardrobe, etc. (вішати на гачок, вішалку) *Please hang your shirts up before they get wrinkled.*

- **to have on** – to wear an item of clothing on one's person (бути одягненим) *Melissa had her new dress on. Had she a hat on?*

- **to kick off** – to make your shoes come off by shaking your feet (скинути)

He kicked his shoes off as soon as he got home.

- **to let down** – to make clothing longer (відпускати, робити довшим)

I wish I could let my jeans down. The dress was too short so she let it down.

- **to let out** – to make clothing wider (відпускати, розширити)

This skirt is too tight. I'll have to let it out at the waist.

- **to pull off** – to take off clothes, especially quickly (скидати, стягувати одяг) *After an hour in the rain, she was pulling off wet clothes.*

- **to pull on** – to put on (clothes) by tugging (надягати, натягати щось на себе) *The dress was beautiful and she tried to pull it on.*

- **to put on** – to dress yourself in something (надягати, одягати, взувати)

I put my coat on before we went out.

- **to sew up/to sew over/to stitch up** – to close or repair something by sewing the edges together (зашивати, заштопати)

There was a tear on his shorts and his mother sewed it over. I stitched up the hole in my sleeve.

- **to slip on/throw on** – to put on an item of clothing easily and quickly (накидати, надягати)

Slip your raincoat on, it's getting rain.

- **to take in** – to make clothing narrower (звужувати, вшивати)

This dress needs to be taken in at the waist. It's too big.

- **to take off/down** – to remove any item of clothing (знімати одяг)

She took her coat off and hung it up.

- **to take up** – to make a piece of clothing shorter (підшивати, ушивати, вкорочувати)

She asked for her skirt to be taken up above the knees.

- **to throw off** – to quickly remove a piece of clothing (швидко скидати одяг)

The boys ran to the beach, threw off the clothes and rushed into the water.

- **to try on** – to put on a piece of clothing to see how it looks and if it fits (приміряти одяг)

If you like it, why don't you try it on?

- **to wear down** – to be consumed by long or constant wearing, rubbing (стиратися, зношуватися)

The heels of these boots are worn down.

- **to wear in** – to wear something such as a pair of shoes until they fit your feet better and are more comfortable (розношувати взуття)

It's always so painful wearing in new shoes.

- **to wear off/ out** – to be used until no longer in good condition or working order (зношувати)

His shoes were worn out. He had been wearing them for several years.

- **to wrap up** – to put on (or dress someone in) warm clothes (тепло одягатися) *Wrap up well before you go into that garden.*

- **to zip up** – to be closed by means of a zip (застібати на блискавку)

He zipped up his jacket.

Checking understanding

Match the verbs in A with the definition in B

A

1. to take something off
2. to have (got) (something) on
3. to try something on
4. to carry on (with something)
5. to go through with something

6. to wear out
7. to dress up
8. to put something on

9. to do something up
10. to get into something

B

- a) to dress oneself in clothes or jewelry
- b) to put on a piece of clothing to see if it fits and looks nice
- c) to do something difficult or unpleasant
- d) to fasten something (a button or a zip)
- e) to continue with something, in spite of difficulties or interruptions
- f) to be wearing a piece of clothing
- g) to remove clothes, to undress
- h) to put on clothes without difficulty because they aren't too small
- i) to wear smart clothes for a special occasion
- j) to become useless because it has been used so often

Keys: 1. g); 2. f); 3. b); 4. e); 5. c); 6. j); 7. i); 8. a); 9. d); 10. h)

Разом з тим, у закладі проводяться бінарні та інтегровані уроки, під час яких учні удосконалюють знання англійської мови у рамках обраної професії, вивчають спеціальні терміни, отримують навички спілкування з іноземними клієнтами. Уроки проходять у формі ділових ігор, семінарів, конференцій.

До прикладу, з професії «Слюсар з ремонту автомобілів» було проведено інтегрований урок на тему «Загальна будова автомобіля». Форма проведення такого уроку викликана тим, що основним завданням для фахівців цієї галузі в рамках євроінтеграції є надання професійної компетентної допомоги з ремонту автомобілів не лише вітчизняним, а й іноземним споживачам послуг.

З учнями, які навчаються за професією «Перукар. Перукар-модельєр», проведено бінарний урок з виробничого навчання та іноземної мови на тему «Виконання зачісок на довгому волоссі із використанням простих елементів. Моя майбутня професія». Під час уроку майбутні перукарі-модельєри демонстрували вміння спілкуватися з іноземними клієнтами, використовуючи спеціальну лексику та вирази для бесіди.

Елементи білінгвальної освіти та професійного спрямування ми впроваджуємо не лише на уроках іноземної мови, а й під час гурткової роботи та при проведенні позакласних заходів. Так, з метою підвищення інтересу до вивчення англійської мови, поглиблення знань учнів та професійного вдосконалення майбутніх фахівців сфери послуг було проведено конкурс знавців англійської мови «Miss English». Конкурсантки представляли свою майбутню професію у вигляді відеокліпів англійською мовою, які вони підготували заздалегідь. Основною метою проведення виховного заходу «Як козаки до Євросоюзу мандрували» стало розширення знань учнів про країни Євросоюзу, удосконалення знань з англійської мови та географії. Учні, які навчаються за професією «Майстер ресторанного обслуговування» залучалися до проведення брейн-рингу «Моя майбутня професія», мета якого – показати важливість використання іноземної мови у професійній діяльності та спонукати учнів до поглиблення та вдосконалення їхніх знань з іноземної мови.

Висновки. На нашу думку, проведення бінарних та інтегрованих уроків, спільна й узгоджена співпраця викладачів іноземної мови, спеціальних та загальноосвітніх предметів допомагає значно урізноманітнити освітній процес, спонукає учнів до професійного самовдосконалення шляхом активної пізнавальної діяльності та вивчення іноземної мови. У результаті проведеного моніторингу нами з'ясовано, що в учнів поглибився інтерес до обраної професії, підвищився рівень знань як із спеціальних предметів, так і з іноземної мови. Отож, підсумовуючи сказане вище, можна зазначити, що оволодіння вміннями професійного іншомовного спілкування дозволить нашим випускникам повною мірою реалізувати свій професійний потенціал для навчання, відпочинку і працевлаштування.

1. Володіння іноземною мовою відкриває новий світ для українських громадян – Президент підбив підсумки Року англійської мови в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/news/volodinnya-inozemnoyu-movoyu-vidkrivaє-novij-svit-dlya-ukra-39326 (дата звернення 09.04.2019). – Назва з екрана.

2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi> (дата звернення 09.04.2019). – Назва з екрана.

УДК 37.091.39:37.016:821.161.2

В.В. Коришманюк

викладач української мови та літератури, спеціаліст першої категорії
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке вище професійне училище
сфери послуг»

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗП(ПТ)О

Анотація. У статті описано особливості проведення нестандартних уроків з української літератури у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Наведено приклад підсумкового уроку-подорожі за творчістю письменників Б. Грінченка, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника. Доведено, що нестандартні уроки є дієвим засобом підвищення інтересу учнів до вивчення української літератури.

Ключові слова: українська література, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, нестандартні уроки, урок-подорож.

I.V. KORSHMANYUK NON-STANDARD LESSONS AS A MEANS OF INCREASING PUPILS' INTEREST TO THE STUDY OF UKRAINIAN LITERATURE IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The article describes the peculiarities of conducting non-standard Ukrainian literature lessons in the vocational training institutions. There is an example of a final lesson-travel by the works of writers B. Grinchenko, M. Kotsiubynsky, O. Kobilyanskay, V. Stefanyk. It is proved that non-standard lessons are an effective means to increase the interest of pupils to the study of Ukrainian literature.

Key words: Ukrainian literature, the vocational training institutions, non-standard lessons, lesson-travel.

Вступ. Сучасне життя, великі обсяги інформації, необхідність її використання, опрацювання та запам'ятовування змінюють не лише світогляд підростаючого покоління, але й породжують нові вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників. Для того, щоб відповідати вимогам часу, учителям мало бути творчим, важливо зробити урок привабливим, незвичним для сприйняття, іноді схожим на гру. Тоді легше зацікавити своїм предметом учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), які вступають на навчання, маючи переважно низький рівень знань із більшості загальноосвітніх дисциплін. Формуючи не просто компетентного робітника, а всебічно розвинену, творчу, активну особистість, конкурентоспроможну на ринку праці в нових економічних умовах, необхідно створювати відповідне навчальне середовище. Саме тому під час уроків слід застосовувати такі форми і методи навчальної діяльності, які допомагали б учневі ЗП(ПТ)О проявляти свої здібності, створювали атмосферу невимушеності, емоційного піднесення, розвивати інтерес до вивчення рідної літератури. З цією метою поруч із традиційними формами проведення уроків у навчальний процес впроваджуються нетрадиційні (нестандартні).

Подібні уроки в педагогічній практиці почали з'являтися наприкінці 80-х років ХХ ст. Серед них – театралізовані вистави, різноманітні дискусії, змагання, турніри, семінари, аукціони, рольові ігри, конференції, дослідження [1, с. 5]. Нестандартні уроки відрізняються від звичних традиційних метою і відсутністю послідовності необхідних елементів уроку. Такий урок орієнтований на розвиток здібностей, інтересів, нахилів учнів, їхніх специфічних умінь, на отримання певних знань чи вироблення окремих загальнонавчальних умінь [4, с. 2].

Нестандартні уроки дають можливість ефективно оволодіти тим максимумом знань, який потрібен сильним дітям для розвитку, а слабким – для полегшення програмного мінімуму [2, с. 1]. Кожен учень у нестандартній ситуації може проявити себе інакше, ніж звичайно. Тому такі уроки знімають із багатьох дітей ярлики. Крім того, нестандартні уроки навчають учнів приймати рішення й відповідати за власні вчинки, а також – спілкуватися, працювати в команді, що є гарною профілактикою конфліктів.

Нестандартні уроки виконують навчальну, розважальну, комунікативну, розвиваючу,

психотехнічну, виховну та релаксаційну функції. Таке навантаження уроку дозволяє ефективно використовувати елементи особистісно орієнтованого, проблемного, рефлексивного, диференційованого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання нестандартних форм і методів навчання є предметом наукових досліджень багатьох вчених. Це роботи С. Антипової, Л. Варзацької, Л. Костюк, Н. Муляр, В. Паламарчук, О. Пометун, Д. Рум'янцевої та ін. Нестандартні форми організації навчання української мови розглядали О. Білоножко, М. Бірченко, О. Боряк, В. Джупіна, І. Кучеренко, Л. Новак, Т. Пеньора, К. Пономарьова та ін. Водночас питання теоретико-методичних основ проведення нестандартних уроків української літератури у ЗП(ПТ)О недостатньо висвітлені у вітчизняній науці.

Мета статті – розкрити можливості нестандартних уроків як засобу підвищення інтересу учнів до вивчення української літератури у ЗП(ПТ)О.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетним напрямом роботи педагогічного колективу ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» є підвищення якості освітнього процесу. При цьому значна увага у закладі приділяється впровадженню інноваційних форм навчання, серед яких своєрідне місце посідають нестандартні уроки. Особливого значення окреслені уроки набувають при вивченні української літератури. Цікавими для учнів нашого навчального закладу стали уроки з опанування тем: «М. Коцюбинський. Повість «Тіні забутих предків» (урок-дослідження), «Кіноповість О. Довженка «Зачарована Десна» (урок-спогад), «Чи можна виправдати зло в ім'я добра?» (урок-диспут за романом П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?») та ін.

Для прикладу наведемо короткий опис підсумкового уроку за творчістю письменників: Б. Грінченка, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника. Урок проводився у формі подорожі на І курсі в групі учнів, що навчаються за інтегрованою професією «Кухар. Кондитер». Мета уроку – перевірка рівня засвоєння учнями вивченого матеріалу із зазначеної теми (знання фактів біографії та творчості письменників, змісту текстів, уміння характеризувати образи прочитаних творів, знання літературознавчих термінів).

Під час уроку в учнів формувалися вміння роботи з різнорівневими завданнями; здійснювався розвиток їхніх творчих здібностей, навичок узагальнення й аналізу вивченого матеріалу; виховувалися самостійність та наполегливість у роботі, вміння працювати в команді. На уроці використовувалися такі методи та прийоми як бесіда, тестування, клоуз-тест, «Скринька», «Маска», «Літературне рагу», «Незакінчене речення», «Мікрофон».

Подорож супроводжувалася презентацією «Літературна Україна», на слайдах якої відображалася інформація про міста-зупинки (Чернівці, Коломия, Чернігів, Київ, Вінниця), а також про найвідоміші місця вшанування пам'яті зазначених письменників: Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської, Чернігівський літературно-мистецький музей-заповідник М. Коцюбинського, Київський університет імені Б. Грінченка, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника (м. Івано-Франківськ), Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського та ін. Було використано кліп «Така, як ти...», створений на основі уривків із фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків»; лунала мелодія Клода Дебюссі «Відображення у воді».

На початку уроку викладач повідомив учням умови здійснення подорожі. Під час зупинок учням давалися завдання, котрі вони мали змогу виконувати як індивідуально, так і в командах, при цьому отримуючи бонуси та «зірки». Свої бонуси кожен накопичував у окремому конверті. Разом із результатами виконання завдань це склало оцінку учнів за урок.

Перебіг зупинок по містах України такий.

Під час **першої зупинки** у місті **Чернівці** викладач за допомогою бесіди з'ясовує знання учнями творчості О. Кобилянської.

- З ким із письменників, творчість яких ви вивчали останнім часом, пов'язане це місто? (Очікувана відповідь: *З О. Кобилянською. З 1891 р. вона тут жила*).

На слайді презентації демонструються зображення визначних пам'яток міста, пов'язаних із постаттю О. Кобилянської.

- А де народилася Ольга Кобилянська? (в містечку Гура-Гумора. Раніше це була Буковина, тепер Румунія, сучасна назва Гура-Гуморулуй).

- Її перший твір – ... ? («Гортенза, або Нарис із життя однієї дівчини»).

- Якою мовою він написаний? (Німецькою).

- Яку назву мав перший твір, написаний українською мовою? (повість «Людина»).

Для змагання командам пропонується гра «Скринька». Дістаючи зображення зі скриньки, учні

мають сказати, з якими творами вони пов'язані, назвати автора та найважливішу інформацію про зображене. Кожна команда дістає по 3 зображення.

Очікувані відповіді:

1. Кінокартина «Тіні забутих предків» отримала 100 різних міжнародних премій і ввійшла до двадцятки кращих фільмів світу. Режисер – С. Параджанов. Актори: Іван Миколайчук, Лариса Кадочникова.

2. Калина. Символізує материну любов та мудрість в оповіданні Б. Грінченка «Каторжна».

3. Три собаки – символи трьох прошарків населення: Трепов – жандармерії, Пава – дворянства, Оверко – селянства (новела «Intermezzo» М.Коцюбинського).

4. Світлина нагадує повість «Земля» О. Кобилянської. Тільки на ній із Михайлом, напевно, батько, а не Сава, адже молодший син Федорчуків не любив працювати біля землі.

5. Карпати з повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків».

6. Цей хрест нагадує новелу В. Стефаника «Камінний хрест».

7. Поле, можливо, кононівське, з новели М.Коцюбинського «Intermezzo».

Друга зупинка – у місті Коломия. Тут використовуються метод бесіди та прийом «Маска».

- Це місто пов'язане з ... (В. Стефаником, тут він навчався в гімназії).

- Його місце народження – ... (с. Русів, нині Івано-Франківщина).

На екрані – зображення визначних пам'яток, пов'язаних із пошануванням В. Стефаника.

- Якій книзі, що була єдиною на всю Коломию, радів майбутній письменник? (Це «Кобзар» Т. Шевченка).

- Друга збірка В. Стефаника мала назву... («Камінний хрест»).

Застосування прийому «Маска» з метою перевірки знань. Перед учнями з'являється персонаж твору чи письменник у масці. Правильно сформулювавши йому запитання, учні мають відповісти, хто саме перед ними. Прийом змушує учнів самостійно думати, активізує творче мислення.

Орієнтовні запитання та відповіді для «Маски №1»:

1. Ви жили у Вінниці? – Ні. (Учні дізнаються, що перед ними не М. Коцюбинський).

2. Ви ніколи не бачили Анну своєю невісткою, навіть відігнали від порогу своїх онуків? – Ні. (Не Марія).

3. Це Вас Іван кохав усе своє життя? – Ні. (Не Марічка).

4. Ви багата і горда? Ваш чоловік багато уваги приділяє господарству? – Ні. (Не Палагна).

5. Ваш брат був повною протилежністю Вам? – Ні. (Не Михайло і не Сава).

6. Ви організовували видавництво? – Ні. (Не Грінченко).

7. Свою творчість розпочинали новелами, написаними німецькою мовою? – Так. (Це О.Кобилянська).

- Уявіть, що перед вами справжня Ольга Кобилянська. Про що б ви її запитали?

Орієнтовні запитання до письменниці:

- Ольго Юліанівно, скажіть, над яким твором працювати Вам було найважче?

(Очікувана відповідь: Над повістю «Земля». Адже в основу цього твору лягли справжні події, які мали місце в с. Димка, де я проживала. «Коли описувала трагедію братовбивства, я просто фізично терпіла і хвилями ридала»).

- Леся Українка була Вашою подругою. Що Ви можете розповісти про неї?

(Очікувана відповідь: Це була дуже мужня і шляхетна людина. Мене вразили не лише її освіченість, гуманізм, але й сила волі, рішучість, стійкість у боротьбі з хворобою. Вона ніколи не скаржилася, навпаки – намагалася допомагати іншим. Духовно підтримала мене статтею «Малоросійські письменники на Буковині»).

Орієнтовні запитання для «Маски №2»:

1. Ви не могли змиритися із втратою коханої? – Ні. (Не Іван).

2. Свою землю Ви не маєте кому передати, тому записуєте її на сина Анни? – Ні. (Не Івоніка).

3. Ви виснажені, Вас втомили люди, їхні проблеми, і Ви вирішили відпочити на природі? – Ні. (Не Митець).

4. Ви разом із дружиною уклали знаменитий «Словарь української мови» у чотирьох томах? – Ні. (Не Грінченко).

5. Ви працювали членом Філоксерної комісії? – Ні. (Не Коцюбинський).

6. Ви не любили свою пасербицю та знущалися з неї? – Ні. (Не мачуха).

7. Вас рідко називали ім'ям, частіше вживали прізвисько? – Так. (Це Докія, героїня оповідання «Каторжна»).

- У вас є можливість поставити питання Докії.

Орієнтовні запитання до персонажа твору:

- Чого Вам бракувало найбільше?

(Очікувана відповідь: Материнської любові, поради, батьківського тепла, розуміння, підтримки).

- Коли Ви власним тілом стали гасити вогонь, чи не мали страху, що загинете?

(Очікувана відповідь: У цю мить я не думала про себе, адже згадала, що в хаті маленька Санька, котра була доброю до мене. Я дуже не хотіла, щоб вона постраждала).

Зупинка 3 – м. Чернігів.

- Тут жив ... (з 1900 р. М. Коцюбинський).

- Яку посаду займав письменник у Чернігові? (Очолював відділ сільськогосподарської статистики в губернському земстві).

- Хто ще пов'язаний із цим містом? (Б. Грінченко. З 1894 р. він працював у Чернігівському губернському земстві, організував видавництво, видрукував 45 книг).

- Яку свою новелу, створену в Чернігові, М. Коцюбинський назвав аквареллю? («На камені»).

На цьому етапі уроку використовується розроблена авторська інтерактивна вправа «Літературне рагу». Перевіряються уважність учнів при читанні текстів, розуміння стилю автора та розрізнення лексики того чи іншого твору. Вправа допомагає готуватися до тестових завдань зовнішнього незалежного оцінювання.

Учням пропонуються уривки з вивчених творів та лексичний матеріал, поєднані в одній картці. З них треба відібрати ті, котрі належать до вказаного викладачем твору.

Матеріал до інтерактивної вправи «Літературне рагу»

Картка для першої команди

(Завдання: відібрати уривки та лексичний матеріал із тексту

О. Кобилянської «Земля»)

Лишилось тільки ще спакуватись... Се було одно з тих незчисленних «треба», які мене так утомили і не давали спати.
Плай.
Очі замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна рілля під сонцем дрожить. – Оцеї ночі лежу в stodolі, та думаю, та думаю: господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? Я ціле жите лиш роб, та й роб, та й роб!
Надійшов повільним і лінивим кроком. Вступив у стайню. Глянув за товаром, що звернув свої великі голови ліниво до нього і дивився, ремигаючи, великими лагідними очима за ним, – та й вийшов. Не хотів його напоїти.
Царинка.
Була інша, як другі сільські дівчата. Не знав, саме докладно, чим різнилася від інших. Він відчував лише сліпо різницю. Була ніжніша й тонких обичаїв. Сільські хлопці журилися нею ще менше. Вона була убога, та й тому не мала для них ніякої вартості. Не мала ні землі, ні грошей.
Ні одним словом не докоряв він йому про смерть брата, ні одним поглядом не нагадував йому про нечуваний вчинок; якась тяжка, невидима рука замкнула йому уста навіки в тій речі – лише землею не наділив його.
Трепов! Оверко! Пава!
Заспіває вона – сама пісня з грудей рветься; серце розцвітає, душа вгору лине. А зустрінеться з ним під вербою зеленою, під вишнею запашною, ясно квітом укритою, зустрінеться – ніч їй мала, не наговориться, не намілується.
Бурдей.
Все закрутилось їй у голові. Червоне полум'я одно перед нею. Треба його погасити. Вона відразу зірвалася з місця і впала на полум'я. Воно пекло її, на їй займалась одежа. Але вона того не чула. Вона хапала руками вогняну соломку, підгортала під себе і силкувалася гасити.
Барда.
Вони обоє подобали на нього. Не мали її чорного волосся, а ясне, мов шовк, волосся його. Пожирала очима їхні дрібні личка і немов бачила їх дорослими. Такі були, як він, цілком такі, іншими й не могла уявити собі їх.
Бадіко.
Так мало бути, і так сталося! А те, що я бачив, то бачив на свої очі, і най скажу, бо дуже мені тяжко з тим на душі! Я хочу того позбутися! Я не хочу бути ніяким свідком, нехай мене бог боронить! Оце кажу лише вам, бо мені дуже тяжко з тим на душі!.. Ішли оба разом... Він і той, що його справив на тамтой світ! Молоде, як бджола, а вже убійник!.. Не проклинайте його вже надто тяжко, ви ж мати... – почувся востаннє остерігаючий голос, а відтак мигнула тінь попід друге вікно і втихло...

Картка для другої команди

(Завдання: відібрати уривки та лексичний матеріал із тексту М.Коцюбинського «Тіні забутих предків»)

Третього чи четвертого дня після свого весілля мачуха звеліла їй горщики поперемивати, а в неї, бачите, чомусь затрусилася руки, і вона впустила та й розбила горща.
Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків. Двадцятьою і останньою була Анничка.
Ниви у червні.
Мене втомили люди. Мені докучило бути заїздом, де вічно товчуться оті створіння, кричать, метушаться і сміять. Повідчиняти вікна! Провітрить оселю! Викинуть разом із сміттям і тих, що сміять. Нехай увійдуть у хату чистота й спокій.
Як уходили назад до хати, то ціла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прірвалася, як би горе людське дунайську загату розірвало – такий був плач.
Недеї.
Опустіли кошари. Тиша і пустка. Може, там десь в глибоких долинах, звідки гори починають рости, і лунають сміх людський та голоси, але у се віриться мало. Тут, в полонині, де небо накриває безлюдні простори, що живуть в самотині тільки для себе, вікує тиша.
Вона постарілася передчасно й була би припочила із праці, і рада була б із внуками побавитися. Се була її найулюбленіша мрія. Бавитися з унучатами, пильнувати їх, годувати, пересиджувати з ними на вереті на призьбі вліті, на сонечку, вичісувати їх, як хлопців своїх чесала, а взимі на печі розказувати казки, аби тихо сиділи та не вирипували хати.
Залізна рука міста. Жайворонок.
Сполохане до нестями дитиняче звіря погнало у раптовім перестрахи насліпо вперед себе до плота, і в дикім зусиллі, аби перескочити пліт, зачепилося об один кіл і розпоролو собі живіт. Так і лежало тепер он тут, тяжко дишучи і стогнучи...
Маржинка.
Палагна чекала в хаті. Вогонь в печі лежав втомившись, тихо дрімаючи жаром, страви спочивали на сіні, різдвяна мирність спливала з темних кутків, голод тягнув до їжі, але вони ще не сміли сісти за стіл.
Ватра.
Тепер земля під його ногами почала спускатись в долину. Великі каміння перетинали йому дорогу. Він їх обходив, сковзаючись раз у раз на слизькій мху, спотикаючись на цупкому корінні, тримаючись за траву, щоб не зірватись.

Зупинка 4 – м. Київ.

- Це місто пов'язане з ... (Б. Грінченком).

- Яку книгу уклав тут письменник зі своєю дружиною? (Знаменитий «Словарь української мови» у чотирьох томах).

- Скільки поетичних збірок нараховує поетична спадщина Б. Грінченка? (Шість).

- Його перший прозовий твір – ... (Оповідання «Без хліба»).

Виконання тестових завдань закритої та відкритої форми (письмово).

Зупинка 5 – м. Вінниця.

- Ми повернулися додому. Хто з вивчених письменників є нашим земляком? (М. Коцюбинський).

- Які інші відомі люди пов'язані з нашим краєм? (М. Пирогов, В. Стус, А. Бортняк, Є. Гуцало, Т. Яковенко, П. Порошенко, В. Гройсман ...).

- Хто запросив письменника у Карпати? (Фольклорист Володимир Гнатюк).

- Чим вразив нашого земляка цей край? (Красою гір, прадавніми гуцульськими звичаями, яскравими людськими характерами).

Методика «Незакінчене речення», поєднана з клоуз-тестами, – цей вид перевірки знань учнів є зручним і потребує мало часу, саме тому його доречно використовувати для швидкого опитування учнів.

- Музичний інструмент, який сповіщав людям про смерть, має назву...

- Івана Дідуха кликали у селі ...

- Автор праці «Дещо про ідею жіночого руху», в якій захищалась рівність прав на освіту жінок і чоловіків ...

- Модернізм – це...

- Основні модерністські напрями: ...

- В еволюції українського модернізму виділяють ...

- Покутська трійця – це ...

- Найвища в Івано-Франківській області відзнака, яку присуджують авторам, носить ім'я ...

- Серед вивчених творів новелами є ...

- Новела – це ...

- Імпресіонізм – це ...

- Основними ознаками імпресіонізму є ...

- Експресіонізм – це ...
- Основними ознаками цього напрямку є ...
- 6. Підбиття підсумків командної гри.

7. Проведення інтерактивного методу «Мікрофон» – виробляє в учнів уміння висловлювати свої думки чи позиції лаконічно, швидко [3, с.35].

- Чого навчили вас ці прочитані твори? (Очікувані відповіді: *Природа завжди є тим місцем, де людина знаходить гармонію та спокій. Жодна людина не повинна дозволяти собі принижувати іншу людину.*)

- Які висновки ви зробили для себе? (Очікувані відповіді: *Земля не може важити більше, ніж людське життя.*)

8. Домашнє завдання – різнорівнєве: опрацювати біографію Лесі Українки (початковий та середній рівні), скласти кросворд (достатній та високий рівні).

Висновки. Аналіз проведених нестандартних уроків підтверджує дієвість їх використання з метою активізації пізнавального інтересу учнів до вивчення української літератури, розвитку їх самостійного і творчого мислення. Під час таких уроків відбувається ефективна організація роботи, співпраця викладача та учня стає набагато продуктивнішою, динамічною. Елементи змагання підтримують інтерес та свідоме ставлення до навчальної діяльності. Як наслідок, результати проведення нестандартних уроків у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» свідчать про зростання успішності учнів з української літератури на 15%.

Крім того, нестандартні уроки формують в учнів навички взаємодії з іншими людьми, вміння обґрунтовувати свою точку зору, вести дискусію. На таких уроках майбутні фахівці готуються до самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Мілян Г. М. Нестандартні уроки української мови та літератури [Електронний ресурс] / Г. М. Мілян. – Режим доступу: <http://novouavorivsk-zosh1.edu.kit.lviv.ua/> (дата звернення 27.12.2018). – Назва з екрана.
2. Полежаєва Т. О. Нестандартні уроки: формування відповідального ставлення школярів до учіння [Електронний ресурс] / Т. О. Полежаєва. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/nestandartni-uroki-formuvannya-vidpovidalnogo-stavlenna-skolariv-do-ucinna-7423.html> (дата звернення 26.12.2018). – Назва з екрана.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
4. Сіроштан О. А. Нестандартні уроки учіння [Електронний ресурс] / О. А. Сіроштан. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/> (дата звернення 28.12.2018). – Назва з екрана.

УДК 377:861.161.2:004

Т.В. Котляр

*викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Жмеринське вище професійне училище»*

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті порушується проблема зниження читачької активності і шляхи її вирішення. Досліджено можливості застосування ІКТ під час викладання курсу «Українська література». Освітній буктрейлер розглянуто як один з ефективних засобів підвищення читачької активності підлітків, що впливає на формування літературознавчих та ІКТ-компетентностей. Наведено приклади буктрейлерів, що виконані учнями з 2015 р.

Ключові слова: інформаційно-когнітивні технології, буктрейлер, українська література, читачька активність.

T.V. KOTLYAR BOOKTRAILER AS A MEANS OF STUDENTS' INCREASING LITERARY ACTIVITY IN THE STUDYING OF UKRAINIAN LITERATURE

Abstract. The article raises the problem of reducing readers' activity and ways to solve it. The possibilities of using ICT during the studying of "Ukrainian Literature" were explored. Educational book trailer is considered as one of the effective ways to increase readers' activity of teenagers and has influence on the formation of literary and ICT competencies. There are examples of book trailers which have been completed by students since 2015.

Key words: information-cognitive technologies, book trailer, Ukrainian literature, readers' activity.

Вступ. Нині суспільство відчуває потребу у всебічно розвинутих особистостях, здатних

орієнтуватися у вимірах часових категорій. Читання є одним із засобів розвитку особистості, воно вчить критично мислити, допомагає краще розуміти інших, спонукає до формування власного світобачення. Без читання неможливий процес отримання інформації, навчання. Основною причиною кризи читання в сучасній освіті є негативний вплив аудіовізуальних засобів масової комунікації – телебачення, комп'ютерів, смартфонів, планшетів. Така тенденція в подальшому породжує суперечність між потребами держави в освічених людях і тотальним зниженням читацької активності. Одним із засобів залучення юного покоління до процесу читання може бути інтеграція інноваційних технологій в освітній простір, оскільки викладач повинен не лише спонукати учнів до читання, а й розвивати їхній світогляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що проблеми нечитання як дорослою, так і дитячою аудиторією широко обговорюються серед науковців, бібліотекарів, учителів, видавців книжок в Україні й у світі загалом. Про це говорять як різноманітні соціологічні опитування, так і заголовки Інтернет-видань. У вітчизняних дослідженнях Л. Базиль, Т. Заїченко, О. Косачової окреслюється негативна тенденція щодо читацької активності юнацької аудиторії. Це підтверджує низка публікацій від провідних українських Інтернет-видань: «Криза нечитання. Половина українців не читає книжок і щороку кількість байдужих до читання зростає» [5], «Сучасні діти не читають... Як бути?» [8], «Україна в еру нечитання» [9] тощо. Водночас серед причин зниження читання у наукових та освітніх колах, зазвичай, називається мережа Інтернет і комп'ютер. Проте сучасний зарубіжний досвід засвідчує, що Інтернет і читання можуть продуктивно поєднуватися, а весь процес є закономірним явищем в інформаційному поступі суспільства.

Метою статті є ознайомлення з можливостями створення та використання буктрейлера як засобу підвищення читацької активності учнів у ході вивчення української літератури.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні питання залучення учнівської аудиторії до читання за допомогою ІКТ є надзвичайно актуальним. Викладачі-словесники звикли до традиційних способів зацікавлення книгою: книжкові виставки, переказ сюжету тощо. Але час вимагає змін. Сучасному суспільству потрібен учитель нової генерації, який також досконало володіє педагогічними та інформаційними технологіями, вміє організовувати учнів на здійснення навчально-дослідної роботи, залучити їх до інноваційного процесу. Зараз неможливо уявити сучасний урок літератури без презентацій, відеофрагментів, стислих конспектів, опорних схем, малюнків тощо.

Тож, аби привернути увагу учнів, користуючись якраз сучасними технологіями, можна запропонувати їм знайомство з буктрейлерами, які повинні виявити в дітях зацікавленість до того чи іншого твору. Адже готуючись до уроку, викладачі української літератури часто задумуються, як уникнути одноманітності на уроках, як реалізувати ключовий принцип успішності, за якого кожен учень зможе знайти для себе ту галузь діяльності, яка імпонує найбільше, і в якій можна якнайкраще проявити творчі здібності. В даному випадку буктрейлер вирішує кілька завдань: привертає увагу до книги та створює читацьку аудиторію, оскільки буктрейлер – новий жанр рекламно-ілюстративного характеру, який поєднує літературу, візуальне мистецтво, а також електронні та Інтернет-технології.

У цій статті пропонуємо алгоритм впровадження буктрейлера як ІКТ під час вивчення навчальної дисципліни «Українська література» учнями ЗП(ПТ)О. У своїх міркуваннях виходимо з того, що використання освітнього буктрейлера під час навчання учнів реалізує подвійну мету: по-перше, підвищує читацьку активність юного покоління, адже створення буктрейлера мотивує до прочитання, осмислення та аналізу книги; по-друге, сприяє формуванню ІКТ-компетенцій в учнів.

Література беззаперечно постає формувальним чинником культури, моралі і цінностей людини, а літературознавча компетентність – невід'ємною складовою освіченої людини. За слушним спостереженням Л. Базиль, «під впливом динамічного розвитку інформаційно-технологічного середовища проблема формування освіченої людини актуалізувалася й набула нового змісту» [1].

Отже, літературознавча компетентність становить собою багаторівневий комплекс властивостей особистості, які забезпечують ефективне використання літературознавчих знань і філологічних умінь для вирішення професійних завдань, пов'язаних із успішною адаптацією особистості в суспільстві. Формуванню літературознавчої компетентності учнів має сприяти спрямованість навчального курсу «Українська література» на інтеграцію з педагогікою, історією, культурологією, а також виконання творчо-пошукових і науково-дослідницьких завдань за допомогою ІКТ, серед яких створення авторського буктрейлера.

Про буктрейлер як інтерактивну технологію у світі відомо з 2002 року, а в Україні – з 2009 року [5]. Буктрейлер – це аналог фільмового трейлера. З англійської цей термін перекладається як book – книга і trailer – тягач, причіп, призначений для перевезення вантажів. Дослівно – «тягнути книжку на причепі». Тож, буктрейлер – короткий відеоролик за мотивами художнього твору, або кліп за

книжкою. Як твердить Т. Заїченко, «оскільки молодь орієнтується на аудіовізуальну інформацію, то ж цим і треба заохочувати. Звідси виникла ідея популяризації читання за допомогою буктрейлерів» [4]. Отож буктрейлер – це відеоанотація книги; тизер, який включає в себе найяскравіші й найбільш упізнавані моменти книги, візуалізує її зміст; невеликий кліп, що розповідає у довільній формі про літературний твір.

Задля впливу на учня буктрейлер має відповідати низці вимог, зокрема:

- реалізовувати чотири базові функції: інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку;
- використовувати всі можливості візуальної мови, надаючи перевагу образу перед словом;
- враховувати інтереси цільової читацької аудиторії;
- виконуватися в креативній, незвичній для учнів формі;
- не містити спойлерів – передчасно розкритих важливих відомостей про сюжет книжки, які можуть кардинально змінити враження про твір, знищити інтригу;
- не перевищувати хронометраж у три хвилини [6].

Оскільки буктрейлер передбачає яскраву розповідь-презентацію про книжку, то в його основі лежить інтрига. Тому, з одного боку, освітній буктрейлер має на меті зацікавити художнім твором, а з іншого, – підвищити читацьку активність, спонукаючи до читання цієї книжки. Тим самим, освітній буктрейлер передбачає формування таких компетентностей, як літературознавчі й інформаційно-комунікаційні, адже набуті знання використовуються на практиці. У процесі підготовки буктрейлера учням пропонуємо програмові твори з української літератури. Цей вибір не спонтанний. Кожна книжка твориться письменником за вимогами часу. Тому і проект зумовлений конкретними завданнями, що реалізуються через Інтернет:

- здійснити пошук відомостей про книжку і письменника на онлайн-ресурсах;
- проаналізувати тематику твору, цікавої для дитини цифрової епохи;
- виготовити буктрейлер і презентувати його не лише на уроках української літератури, а й в мережі.

Як бачимо, на кожному етапі підготовки буктрейлера учень звертається до Інтернет-ресурсів і сервісів. Результатом виконаного проекту вважається самостійно підготовлений відеоролик, що готовий для використання в навчальній діяльності на уроках з української літератури. На першому етапі підготовки буктрейлера учні здійснюють пошук відомостей про книжку і письменника. Власне робота над виготовленням освітнього буктрейлера – це основний і тривалий етап проекту. У процесі підготовки ролика учні виходять з розуміння етики інформаційної безпеки з урахуванням авторського права й інтелектуальної власності. Презентація проектів освітнього буктрейлера відбувається на практичному занятті.

За формою виконання виділяють повноцінний ролик та слайд-шоу. Перший вид має містити відео, другий – фото. Водночас, аудіовізуальні можливості буктрейлера значно ширші. Буктрейлери можна класифікувати за різними критеріями:

- авторством: на власну книгу, на твір письменника;
- тематикою: класика, сучасна література;
- змістом: розповідні – презентують основу сюжету твору. Їх завдання – подібно до анотації, через музику та ілюстрації ознайомити читача з основами сюжету, зберігаючи елементи недовідомості й таємничості. Щоб після перегляду ролика потенційний читач захотів дізнатися, з чого історія починається й чим завершується.

Для створення буктрейлера учням рекомендуємо таку методику, що складається з кількох етапів.

1. Вибір книги та її прочитання.

2. Сюжет і текст буктрейлера. Сюжет складає основу буктрейлера. Анотація – сценарій не повинна перевищувати 10-15 речень, вона має зацікавити читача, спонукати його до бажання прочитати книгу. Головною передумовою сюжету є інтрига. Варто побудувати композицію у такий спосіб, щоб читачеві неодмінно захотілося дізнатися, чим все завершиться. Слід урахувати, що відеоролик не повинен тривати більше трьох хвилин, бо це оптимальний час, щоб утримати увагу глядача – потенційного читача.

3. Добір необхідних картинок, малюнків, сканування ілюстрацій із книжки, пошук відео за тематикою в Інтернеті або знімання власного відео (насамперед, необхідно винести у заголовок буктрейлера основну ідею книги, знайти відео за тематикою). Важливо дотримуватися одноманітності ілюстрацій: якщо намальовані ілюстрації – то всі намальовані, якщо аніме – то аніме, якщо фото – то фото. При цьому бажано врахувати стилістику музики й відеоряду.

4. Запис озвученого тексту, передбаченого сценарієм. Для запису і редагування звуку можна використовувати програму Sound Forge.

5. Вибір програми. Для створення кліпів, відеопрезентацій та обробки аматорського відео ми з учнями застосовуємо програму Windows Movie Maker, у якій можна обробляти відеофайли з цифрової відеокамери, створювати із зображень слайд-шоу, додавати до відео заготовки, титри, звук, вирізати необхідні фрагменти і склеювати їх, створюючи наразі ефектні переходи від фрагмента до фрагмента.

6. Відеомонтаж. Вирізати або склеїти кілька фрагментів відео, додати звукову доріжку, змінити розмір відео, накласти ефекти, переходи [3].

Буктрейлери створюються учнями як повноцінні відеоролики. За видом вони належать до відгуків. Перефразовуючи С. Патру, буктрейлер-відгук – це ролик, у якому його автор ділиться враженнями від прочитаної книжки, розповідає про письменника, твір, коротко про його сюжет, використовує уривки з твору, цитує митця [7]. Утім, освітні буктрейлери, які створені учнями нашого навчального закладу, за формою більш різноманітні. Їх можна класифікувати так:

- акторська постановка (наприклад, буктрейлер на твори «Мартин Боруля» Івана Карпенка-Карого, «Мина Мазайло» Миколи Куліша);

- мультиплікація (на драму-феєрію «Лісова пісня» Лесі Українки);

- колаж («Зачарована Десна» Олександра Довженка);

- відеопрезентація («Земля» Ольги Кобилянської, «Україна в огні» Олександра Довженка) тощо.

Вибір аудіовізуальних засобів під час створення буктрейлера залежить від віку читацької аудиторії, на яку розрахований художній твір. Так, у створенні буктрейлера для учнів використовуються анімації, уривки з мультфільмів, грайлива музика (наприклад, буктрейлери на повісті «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького, «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського). Для буктрейлера, розрахованого на учнів-підлітків, твори для яких мають переважно ліричне чи психологічне спрямування, використовуються зворушлива, мінорна музика і психологічні образи (як приклад, буктрейлери на роман у віршах Ліни Костенка «Маруся Чурай», новелу Григора Тютюнника «Три зозулі з поклоном»), а для пригодницьких, історичних жанрів, творів про видатних постатей – героїчна музика (буктрейлер на пригодницький роман «Тигролови»).

Варто зазначити, що психологічний вплив буктрейлера на користувача є надзвичайно глибоким та різнобічним. Отже, буктрейлер є надзвичайно корисним для вчителя української літератури, тому що дозволяє у цікавій та динамічній формі розповісти потенційному читачеві про твір літератури, поруч із традиційними засобами реклами – статтями-анонсами чи анотаціями у друкованих виданнях, буктрейлер – новий засіб, який дозволяє створити повноцінну рекламу, в даному випадку, на уроці для учнів; якісно виготовлений буктрейлер спонукає учня прочитати книгу, формує інтерес як до самого твору, так і до автора, теми чи проблеми.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що використання набутих знань на практиці під час підготовки освітнього буктрейлера сприяє підвищенню читацької активності учнів і відтворює органічне поєднання літературознавчої та ІКТ компетентностей. Формування першої, літературознавчої компетентності, є зростанням творчої особистості, здатної до самостійного пошуку необхідних відомостей, їх інтерпретації та аналізу. Натомість друга компетентність реалізується на кількох рівнях: пошук відомостей, робота з Інтернет-ресурсами видавництва, читалень і власне створення мультимедіапродукту. Як засвідчує практика, учні охоче виконують буктрейлери і планують застосовувати навички з його створення у майбутній своїй діяльності.

Буктрейлер можна вважати інноваційною інформаційно-когнітивною технологією, що покликана не лише зробити уроки літератури більш ефективними і цікавими для учнів, а й спонукає їх читати у вільний час. Перспективним убачається обговорення і взаємооцінювання учнями власних проєктів буктрейлерів на літературні твори українських письменників не лише на уроках, а й в мережі. Переконані, що це сприятиме подальшому розвитку літературознавчих та ІКТ компетентностей підлітків, оскільки освітня функція буктрейлера спрямована на популяризацію літератури серед учнів, яким варто допомогти відчувати задоволення від читання, навчити їх сприймати за допомогою слова «розумне, добре і вічне», зробити так, щоб потреба у читанні була складовою їхнього духовного життя.

Список використаних джерел

1. Базиль Л. Формування літературознавчої компетентності вчителя-словесника шляхом інтеграції історико-літературних курсів [Електронний ресурс] / Л. Базиль. – Режим доступу: <http://gisar.eu/ru/node/717>. (дата звернення: 20.12.2018.) – Назва з екрана.

2. Бессараб А. Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій. Держава та регіони. Соціальні комунікації [Електронний ресурс] / А. Бессараб. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2014_1-2_33. (дата звернення: 18. 01. 2019) – Назва з екрана.

3. Буктрейлер – сучасна форма реклами книги [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://biblio.lib.kherson.ua/buktreyleyler.htm>. (дата звернення: 20.12.2018) – Назва з екрана.

4. Заїченко Т. Бібліотечний буктрейлер [Електронний ресурс] / Т. Заїченко. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_4_18. (дата звернення: 21.12.2018) – Назва з екрана.
5. Коваленко Н. Криза нечитання. Половина українців не читає книжок і щороку кількість байдужих до читання зростає [Електронний ресурс] / Н. Коваленко, О. Лащенко. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1184299.html>. (дата звернення: 17.11. 2018). – Назва з екрана.
6. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. [Електронний ресурс] / О. Косачова. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/vkr_2014_10_7.pdf. (дата звернення: 20.12.2018) – Назва з екрана.
7. Патра С. Буктрейлер як засіб реклами книговидавничої продукції [Електронний ресурс] / С.Патра. – Режим доступу: <http://www.vnurol.com.ua/index.php?id=1>. (дата звернення: 21.12.2018) – Назва з екрана.
8. Сучасні діти не читають... Як бути? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vesti.dp.ua/suchasni-diti-ne-chitayut-yak-buti-i-shho-robiti/>. (дата звернення: 17.12.2017). – Назва з екрана.
9. Шур М. Україна в еру нечитання [Електронний ресурс] / М. Шур. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28166311.html>. (дата звернення: 17.11 2018) – Назва з екрана.

УДК 377:331.548:63

В.В. Майстер

викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Вище професійне училище №41 м. Тульчина

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто важливу проблему організації профільного навчання – здійснення профільної спрямованості вивчення загальноосвітнього предмета «Хімія» у ЗП(ПТ)О аграрного спрямування. На матеріалах конкретних тем із хімії показані можливості здійснення професійної спрямованості, інтеграції дисципліни з предметами професійно-теоретичної підготовки.

Ключові слова: мотивація навчання, професійне спрямування, міжпредметні зв'язки, задачі з виробничим змістом.

V.V. MAYSTER PROFESSIONAL ORIENTATION IN CHEMISTRY LESSONS AS NECESSARY COMPONENT FOR PREPARATION OF FUTURE QUALIFIED AGRICULTURAL WORKERS

Abstract. The article deals with a such important problem's the organization of a profile education, the implementation of the profile orientation in study chemistry in the vocational training institutions with the agrarian orientation. On the materials of specific topics in chemistry the author shows the possibility of implementing of a professional orientation, integration the discipline with the subjects of vocational and theoretical training.

Key words: motivation of studying, professional orientation, interdisciplinary connections, problems with production content.

Хімія – це найпрекрасніше дитя інтелекту й мистецтва.

Сиріл Норман Гіншелвуд

Вступ. Основною метою професійної освіти є підготовка робітничих кадрів, що задовольняють сучасні потреби суспільства. Сьогодення ж вимагає таких фахівців, які б досконало знали не лише теорію фахових дисциплін, а й володіли і знаннями загальноосвітньої підготовки.

В галузі аграрного виробництва складно назвати технологічні процеси, де не застосовувалися б знання хімії, хімічні властивості речовин. Саме хімічні знання мають дати учням можливість правильно пояснювати, а головне застосовувати будь-які з них у своїй майбутній практичній діяльності.

Не втрачає своєї актуальності проблема мотивації навчання хімії в закладах професійної освіти. Адже часто наші учні більше зосереджуються на вивченні дисциплін професійного спрямування, а загальноосвітні предмети сприймають як другорядні, а нерідко – й непотрібні. Інтерес до вивчення, зокрема хімії, залишає бажати кращого. Тому першочергове завдання викладача – переконати, що знання з хімії в більшій чи меншій мірі (залежно від спеціальності) потрібні будуть і в житті, і в оволодінні професією. А робітничі професії, що здобувають у Вищому професійному училищі №41 м. Тульчина, мають безпосередній зв'язок із хімічною наукою – «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», «Робітник фермерського господарства», «Слюсар-ремонтник», «Електромонтер». Саме на уроках хімії учні дізнаються про користь чи шкоду складових у продуктах харчування, про властивості бензину, газу, дизпалива, їх якісні характеристики, про хімічний склад добрив, гербіцидів та новітні технології в аграрній галузі.

Щоб підвищити мотивацію до вивчення хімії, практично демонструємо як застосовуються

знання та вміння, які вивчаються на уроці, у майбутній професійній діяльності. Зокрема, зміна в умові задачі, прикладу, кількох понять на терміни, пов'язані з професією, вже робить їх цікавішими в очах учнів. Жоден підручник не може вмістити достатню кількість професійно спрямованих задач для різних професій. Викладач має вирішити проблему підбору таких завдань, дослідів, прикладів, які пов'язані з кожною конкретною професією. Він має дати учням не лише знання з програмового матеріалу, а й вміння застосувати їх у професійній діяльності; зацікавити, переконати, що хімія в обраній професії вкрай необхідна, а здобуті знання пригодяться у житті та на практиці. Саме тому нами було розроблено і випущено під грифом МОН методичний посібник – професійно спрямовані завдання з предмета «Хімія» для підготовки кваліфікованих робітників аграрного спрямування.

Обов'язково, готуючи плануючу документацію до викладання хімії, ознайомлюємося з програмами предметів професійно-теоретичної підготовки, з підручниками, за якими учні будуть вивчати ці дисципліни, а також із кваліфікаційними характеристиками обраних учнями професій. Це дає можливість спланувати і надалі інтегрувати уроки хімії з предметами професійно-теоретичної підготовки на бінарних, інтегрованих уроках, позакласних заходах, при розв'язуванні хімічних прикладних задач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принцип професійної спрямованості є ключовим у професійній педагогіці, однак розуміють його по-різному. Наприклад: Г. Гуторов під професійною спрямованістю дисциплін загальноосвітнього циклу розуміє «теорію зв'язку основ наук із професійною підготовкою учнів», а А. Кудрявцев вважає, що «основний зміст цього принципу виражає необхідність органічного поєднання загальної та професійної освіти і забезпечує цілеспрямоване навчання учнів застосуванню отриманої системи знань у галузі набуття відповідної професії» [2].

Проблеми професійної спрямованості та міжпредметних зв'язків розглядаються в дослідженнях Т. Альошиної, В. Бермана, М. Вольдмана, Г. Ворковецької, А. Ганжели, Р. Гуревича, М. Миронюка, Н. Михайлової, Г. Цибульської та ін. Детальний розгляд задач професійного спрямування представлено в роботах Г. Балла, Ю. Машбиця, Д. Толлінгерової, Д. Ельконіна, І. Якіманської та ін. Розробка цілей навчання і його професійна спрямованість обґрунтована у багатьох роботах (Р. Гуревич, О. Дубинчук, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва та ін.), зокрема щодо системи професійної освіти (С. Батишев, А. Беляєва, А. Кудрявцев та ін.). До професійно значущих задач, на думку цих авторів, відносяться задачі-моделі майбутньої професійної діяльності, задачі, що вимагають орієнтації на співвідношення фундаментальних і прикладних знань. При цьому прикладні знання є основою виконання професійної діяльності [3].

Мета статті: розглянути шляхи реалізації професійної спрямованості при вивченні хімії майбутніми фахівцями аграрних професій.

Виклад основного матеріалу. Всі навчальні предмети, що входять до інваріативної складової змісту освіти, мають ті чи інші профорієнтаційні можливості. Професійна спрямованість вивчення хімії – це організація навчання, яка забезпечує засвоєння базових теоретичних знань, практичних умінь і навичок, необхідних майбутньому фахівцю для вивчення предметів професійної підготовки, формування професійного мислення та професійної культури.

У курсі хімії конкретно виділяємо теми, де матеріал, який вивчається, має бути пов'язаним з обраною професією. Це – основні, найбільш загальні поняття, які відображають стан, особливості, провідні напрями, перспективи розвитку професії, найважливіші сфери застосування продуктів хімічного виробництва.

Професійне спрямування на уроці здійснюємо різними методами та прийомами, які активізують пізнавальну діяльність учнів. Це може бути розповідь із використанням матеріалів віртуальної лабораторії, презентації, бесіда з постановкою проблемних запитань, виконання індивідуальних та групових проектів, семінарські заняття, конференції, які передбачають самостійну роботу учнів з додатковою літературою та Інтернетом. Часто використовуємо рольові ігри, метод проектних технологій, розгляд та аналіз конкретних виробничих та життєвих ситуацій, екскурсії на виробництво. Хімію не можливо уявити без проведення експериментів, хімічних дослідів та розрахунків, а це формує практичні навички та уміння, поглиблює знання.

Наше училище готує спеціалістів аграрного профілю. Тому на уроках хімії у групах «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» підбираємо задачі, які пов'язані саме з їх професією, з темами, що вивчаються предметами професійно-теоретичної підготовки.

Для прикладу: під час вивчення теми «Розчини» – з'ясовуємо, що під час роботи автомобіля або трактора використовуються акумулятори, в яких застосовуються електроліти. А готуються вони розбавленням сульфатної або хлоридної кислоти. Концентрація розчину має складати 20-25%, густина – 1,28-1,90. Учні згадують властивості сульфатної кислоти, її хімічні та фізичні властивості,

як вона взаємодіє з водою, яких правил із техніки безпеки треба дотримуватися під час роботи з нею. Потім вивчаємо принципи роботи приладу – ареометра, який вимірює густину розчину, робимо розрахунки необхідної кількості води і кислоти.

При вивченні теми «Продукти перегонки нафти, їх застосування. Лабораторний дослід №2 «Ознайомлення зі зразками нафтопродуктів», «Детонаційна стійкість бензину». Розпочинаючи урок та оголосивши тему, мету, звертаємо увагу учнів на професійне спрямування матеріалу. Наголошуємо на тому, що сьогодні на уроці ми з'ясуємо, які продукти можна отримати з нафти, і як їх можна застосувати в вашій професії (мастила трансмісійні, моторні), дізнаємося, як підвищити октанове число бензинів та добути високоякісний бензин. Під час вивчення цієї теми учні розширюють знання про бензин, керосин, лігроїн, газойль, моторне паливо, змащувальні матеріали. Звертаємо увагу на те, що бензини, одержані за допомогою термічного крекінгу, мають вищу якість, але менш стійкі під час зберігання, хоча і мають велике октанове число, тобто мають значну детонаційну стійкість. Для кращого їхнього зберігання додають антиокислювачі. Більш стійкий до зберігання бензин одержують за допомогою каталітичного крекінгу.

Під час уроку учні повторюють правила безпеки роботи з бензином, керосином, дізнаються про те, як гасити нафтопродукти, що горять, вогнегасниками, піском, повстю тощо, знайомляться із заходами безпеки під час роботи з етильованим бензином і т.д.

Досить вдалим для здійснення професійної спрямованості уроку хімії є комплексні практичні та лабораторні роботи. У фермерських групах при виконанні практичної роботи «Розпізнавання мінеральних добрив, їх структурні формули: селітра, суперфосфат, калійна сіль» учні вчать правильно розпізнавати мінеральні добрива, порядок їх змішування, розв'язувати практичні задачі. Особливо звертаємо увагу учнів на застосування мінеральних добрив та їх важливість для підвищення врожайності культур. При виконанні практичної роботи з вивчення мінеральних добрив використовуються зв'язки з предметом «Агротехнологія». За часом вивчення тема «Мінеральні добрива» в курсі «Агротехнологія», як правило, випереджає вивчення теми про мінеральні добрива в хімії. Тому, при вивченні азоту, фосфору, калію і мінеральних добрив із хімії використовуються базові знання учнів, отримані на уроках «Агротехнології». Вони є опорними знаннями, так як учні до цього часу вже отримали певні поняття про мінеральні добрива, їх використання, норми та терміни внесення, порядок зберігання. Учні уже самі розповідають про роль мікроелементів міді, магнію, кальцію, цинку, бору, сірки в життєдіяльності рослин. Використовуючи знання з виробничої практики, констатують, що відсутність марганцю призводить до сірої плямистості в злаків, ураження плямистою жовтухою листів буряку, а багато плодкових дерев хворіють хлорозом листків. Якщо не вистачає міді, то в злаків скручуються та відсихають кінчики листків. Фосфат кальцію входить до складу кісточок організмів, магній бере участь в утворенні хлорофілу, йод – в утворенні гормону щитовидної залози т.д. [1]. На уроках хімії додатково до програмового матеріалу повторюємо правила змішування добрив, готуємо і вирішуємо завдання виробничого характеру. Майбутнім фермерам пропонується розв'язати задачі на визначення кількості добрива, що потрібно внести на один гектар:

1. Визначити мінеральні добрива, які слід внести, їх склад, молекулярну вагу і написати формулу.

2. Розв'язати задачі:

- Під озиму пшеницю на площі 150 га буде внесено 50 ц суперфосфату, тобто 3,3 ц на 1 га. Підрахувати, скільки буде внесено фосфору на 1 га в перерахунку на P_2O_5 . В який період рекомендується вносити вказані добрива?

- Для приготування аміачної води, що служить живильним розчином для цукрових буряків, взяли воду 240 кг і зріджений амоніак масою 44 кг. Яку масову частку амоніаку має добутий розчин?

- Під посіви пшениці потрібно внести амоній нітрат із розрахунку масою 380 кг на площу 1 га. Якою масою сечовини слід замінити амоній нітрат, щоб азотний баланс не порушився?

- Добрий попередник під культури зернових – горох. За сезон він накопичує в ґрунті азот масою від 50 до 150 кг/га. Яку масу амоній нітрату економить такий попередник:

а) за мінімальними розрахунками;

б) за максимальними розрахунками.

При вивченні теми «Мінеральні добрива» група учнів працювала над проектом «Мінеральні добрива: за і проти», де були вивчені питання раціонального використання добрив та їх вплив на навколишнє середовище. Для отримання необхідних матеріалів вони зустрічалися з агрономом училища, брали дані та інтерв'ю у місцевих фермерів, працювали з викладачами агротехнологій. Свою роботу представляли на учнівській конференції.

У процесі підготовки майбутніх тваринників курс органічної хімії тісно пов'язується з майбутньою професією: тварин годують різноманітними кормами, корисність яких визначається

хімічним складом, біологічною цінністю та розщепленням наявних хімічних речовин. До складу тваринних організмів і рослин, головним чином, входять С, О, Н, N. Такі хімічні елементи, як фосфор, кальцій, калій, сульфур, хлор, магній містяться в значних кількостях. Рослини кореня збіднені натрієм і хлором, тому великий рогатій худобі, вівцям і коням дають сіль-лизунець [1]. Для цих груп готуються задачі їхнього профілю. Наприклад:

Задача №1. Для профілактики захворювань ВРХ до корму тварин додавають сіль кобальт(II) хлорид із розрахунку 1 мг на 100 кг живої ваги. Яку масу кобальту необхідно взяти для одержання кобальт(II) хлориду масою 30 г, і на яку живу вагу ВРХ це вистачить?

Задача №2. Глутамін є добавкою до концентрованих кормів для відгодівлі свиней, напишіть структурну формулу глутамінової кислоти та вкажіть функціональні групи.

Задача №3. Яка маса молочної кислоти утворюється під час молочнокислого бродіння молока масою 100 кг з масовою часткою глюкози 3%?

Задача №4. Напишіть рівняння реакції молочнокислого бродіння глюкози, яке лежить в основі процесу утворення силосу зеленої маси.

Задача №5. Щоб запобігти поширенню інфекційних хвороб, тваринницькі приміщення дезінфікують формаліном. Яка масова частка формальдегіду в розчині для дезінфекції, якщо у воді масою 280 кг розчинили весь формальдегід, одержаний з метанолу масою 105 кг.

Кожного разу переконаємося, що велике значення для професійного спрямування мають задачі саме практичного значення, із виробничим змістом: систематичне вирішення на уроках спеціально відібраних задач, в змісті яких наявні конкретні дані про роль набутих знань, допомагає учням краще зрозуміти значення вивчення предмета з професією, життям в цілому.

Всі професії, які здобувають учні в нашому училищі, інтегровані. Кожен учень отримує права водія автотранспортних засобів «категорії «С»». Тому в усіх групах, де йде підготовка водіїв, пропонуємо завдання з практичним змістом саме для цієї професії. Розглядаємо виробничі, життєві ситуації. Наприклад:

Задача №1. Ви водій автомобіля. Вам доведеться вирішити таку проблему: до складу рідини для запобігання замерзання води в радіаторі – антифризу – входять багатоатомні спирти, найчастіше – етилендіол. Які з рідин, що нерідко є наявними вдома, можна залити в радіатор у безвихідній ситуації? (Відповідь: У своїй практиці водіям у безвихідній ситуації можна використовувати горілку, етиловий спирт, одеколон чи лосьйон із високим вмістом спирту, гліцерол, розведений водою.)

Задача №2. Вода, що заливається в системи охолодження автомобілів, потребує пом'якшення. Рекомендована доза кальцинованої соди – 6 г на 10 л води. Розрахувати, скільки потрібно взяти кристалічної соди, щоб замінити 6 г кальцинованої соди.

Задача №3. Для виготовлення автомобільних покришок використовують гуму, а для виготовлення гуми необхідна сажа, яка являє собою майже чистий вуглець. Яка маса сажі утвориться внаслідок неповного окиснення метану кількістю речовини 8,75 моль?

Задача №4. Написати формулу хімічної сполуки із вмістом нітрогену, що є обов'язковим компонентом аптечки водія. Яка фізіологічна дія цієї речовини?

Задача №5. Вантажний автомобіль пройшов шлях 1200 км, витративши на кожен 100 км пальне масою 12 кг. Який об'єм повітря використав автомобіль? Який об'єм карбон(IV) оксиду виділився в атмосферу, якщо вважати, що паливом є ізооктан? [4].

Отже, розв'язування задач із професійним спрямуванням сприяє формуванню мотивації до вивчення хімії, розвитку професійно значущих якостей, формуванню вміння бачити можливості практичного застосування знань та вмінь із хімії при вивченні предметів професійного спрямування, виробничого навчання і в майбутній професійній діяльності. Якщо не вдається вивчений матеріал показати на практиці з урахуванням обраної професії, то намагаємося пов'язати його із застосуванням в повсякденному житті:

- виведення накипу оцтовою кислотою або лимонною;
- виведення плям іржі на тканині лимонною кислотою і кухонною сіллю;
- приготування вапняного розчину в домашніх умовах;
- залізний купорос використовують у сільському господарстві як мікродобриво, бактерицидний і фунгіцидний засіб. Яку масу купоросу можна отримати при взаємодії заліза масою 140 г із розбавленою сульфатною кислотою масою 60 г?

- плоді дерева обприскують розчином марганцю сульфату з масовою часткою солі 0,07 %. Яку масу хімічно чистого марганцю сульфату використовують для приготування розчину масою 10 кг?

Важливе пізнавальне і виховне значення має проведення *виробничих екскурсій*, які розширюють і поглиблюють знання учнів. Результати екскурсії багато в чому залежать від вибору об'єкту та

підготовки до її проведення. Мета екскурсії визначається завданнями навчального процесу. Щорічно для учнів І-го курсу в кінці навчального року проводиться комплексна екскурсія. Вона носить узагальнюючий характер, так як вони на цей час вивчали такі предмети: «Сільськогосподарські машини», «Неорганічна хімія», «Трактори».

Тема екскурсії: Зберігання сільськогосподарських машин та засоби боротьби з корозією металів.

Мета екскурсії: ознайомлення учнів із умовами зберігання сільськогосподарської техніки і засобами, що використовуються для боротьби з корозією.

Об'єкт: навчальний полігон училища;

Хід екскурсії. Ознайомлення учнів з метою екскурсії, порядком комплектування господарства сільськогосподарською технікою, постановкою її на майданчик, технічним станом машин, порядком проведення технічних оглядів і т. п. Потім, опираючись на знання учнів з хімії та предмета «Системи технічного обслуговування машин», уточнюємо поняття про процес корозії металів, захист металів від корозії, видах антикорозійного покриття, згадуємо з учнями, що найбільш поширеним засобом боротьби з корозією є ізолювання металів від зовнішнього середовища, а також інші засоби боротьби з корозією, які вони вивчали з хімії. Учні згадують види корозії металів. Майстер виробничого навчання додає цікаву інформацію про те, що корозія сталевих виробів і конструкцій щорічно у всьому світі знищує приблизно четверту частину всього світового видобутку заліза за рік. Тому ведеться неупинна боротьба проти корозії металів, із використанням найрізноманітніших засобів. По завершенню екскурсії учням пропонується у звітах, які вони мають готувати самостійно, опираючись на здобуті знання та отриману інформацію, виконати такі завдання:

1. Дайте відповідь на запитання: Що таке корозія металів і які засоби використовують для боротьби з нею?

2. Розкажіть про розміщення та призначення виробничих будівель накриття, мийної естакади, майданчиків для зберігання сільськогосподарських машин. Замалюйте план розміщення техніки на майданчику.

3. Ознайомтеся із будовою підставок під машини, замалюйте їх (ескізи).

4. Складіть перелік наявних сільськогосподарських машин в училищі.

Учні визначають машини, їх призначення і порядок зберігання, знайомляться з правилами постановки машин на майданчики та з підставками, що використовуються.

Далі у формі бесіди проводяться підсумки екскурсії. Учні мають дати відповіді на такі запитання:

1. Оцінити навчальний полігон: його розміщення, рельєфність, стан під'їзних доріг.

2. Стан зберігання сільськогосподарських машин: розміщення їх за призначенням та застосуванням, підставки під машини, покриття відкритих частин механізмів для захисту від впливу опадів, очистка від бруду і рослинних решток. Порядок підготовки і здачі машин на зберігання.

3. Способи покриття металевих частин для захисту від корозії.

4. Стан і призначення допоміжних будівель та споруд.

5. Стан машин, що знаходяться на тривалому зберіганні.

У кінці бесіди переглядаються звіти і виставляються оцінки.

Отже, таке комплексне вивчення і вирішення завдань використання міжпредметних зв'язків сприяє покращенню підготовки майбутніх спеціалістів. Професійне спрямування хімії не веде до перенавантаження учнів, а, навпаки, сприяє процесу накопичення і формування загальної системи знань.

Подібно до того, як теоретичний матеріал, що включений у зміст уроку, знаходить застосування в усіх формах навчального процесу, матеріал професійного спрямування можна використовувати у кожній формі навчально-пізнавальної діяльності і на всіх етапах уроку: при складанні тестових завдань для контролю знань, при виконанні хімічного експерименту, який є методом і засобом формування практичних умінь, які необхідні для успішного оволодіння професіями.

Висновки. Професійне спрямування уроків хімії підвищує ефективність професійної спрямованості навчання, поглиблює знання з базових дисциплін, сприяє органічному поєднанню теорії і практики при підготовці майбутнього фахівця-аграрія, змушує шукати нових підходів до проектування та організації навчально-виховного процесу. Це дає можливість учням стати професійно мобільними, креативними, постійно підвищувати свій професійний рівень, професійну культуру, швидко адаптуватись до змін на виробництві. А це означає, що наш випускник буде конкурентоспроможним, здатним до професійного росту та самовдосконалення.

Професійна спрямованість предметів є орієнтацією процесу навчання на: усвідомлення мотивів, потреб майбутньої діяльності; оволодіння практичними вміннями та навичками, необхідними майбутньому фахівцю; гармонійне поєднання теоретичної і практичної складових змісту освіти; формування професійного мислення, професійної самосвідомості та професійної культури.

Таким чином, у процесі аналізу змістового й організаційного аспектів навчальної діяльності визначено, що умовою формування професійних інтересів учнів є:

- позитивне відношення учнів до навчання як основного виду трудової діяльності; використання професійно спрямованих можливостей матеріалу, який запланований у змісті навчальних програм і підручників;
- збагачення змісту програмового матеріалу інформацією про професійну діяльність людини, залучення учнів до практичних видів діяльності;
- використання нових педагогічних та інформаційних технологій; реалізація принципу наступності в роботі на різних вікових етапах розвитку особистості [5].

Програма професійної орієнтації в процесі викладання хімії дає можливість сформувати стійкий інтерес до предмета, тим самим успішно здійснювати підготовку учнів до обраної професії, подальшого особистісного і професійного самовизначення, побудови професійної кар'єри.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С. Професійна спрямованість вивчення загальноосвітніх дисциплін у профільній школі [Електронний ресурс] / Р.С.Гуревич. - Режим доступу: [www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..\(дата звернення 20.11. 2018\).](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..(дата звернення 20.11. 2018).) – Назва з екрана.
2. Грищенко Р. Інтеграція предметів природничо-математичного циклу в умовах профільного навчання / Р.Грищенко // Завуч. – 2007. – №21. – С.21-25.
3. Кашиканова Г.Г. Ігрові форми навчання загальнотехнічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів: монографія / Г.Г. Кашиканова, А.А. Кашиканов. – Вінниця ВНТУ, 2012. – 123 с.
4. Кикоть В.П. Задачі та вправи з хімії професійного спрямування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-zadachi-ta-vpra...ativanpuu-32555.html? (дата звернення 22.11. 2018). – Назва з екрана.
5. Моторна Л.В. Професійна спрямованість навчання природничо-наукових дисциплін у підготовці молодших спеціалістів технічного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Моторна Леся Володимирівна. – Вінниця, 2011. – 224 с.

УДК 377:37.016:3

Л.І. Мелешко

*викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Вище професійне училище №41 м. Тульчина*

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
НА УРОКАХ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**

Анотація. У статті визначено сучасні погляди на організацію роботи з розвитку критичного мислення учнів, розглянуто прийоми та методи формування критичного мислення на уроках суспільних дисциплін. Запропоновано розробку уроку з курсу «Громадянська освіта».

Ключові слова: критичне мислення, технології, дослідження, прийоми.

**L.I. MELESHKO THE USE OF METHODS AND TRICKS IN FORMATION OF CRITICAL THINKING
ON THE LESSONS OF SOCIAL DISCIPLINES**

Abstract. The article defines modern views on the organization of work on the development of students' critical thinking. The methods and tricks in formation of critical thinking in the lessons of social disciplines are considered. It is proposed a lesson summary of a course on civil education.

Key words: critical thinking, technology, research, tricks.

Вступ. Сучасна педагогіка активно обговорює питання: якою буде освіта ХХІ століття? Які навички потрібні учням, щоб стати успішними у подальшому житті? Педагоги дійшли висновку, що сучасній молоді потрібні так звані «навички ХХІ століття», до яких можна віднести: креативність, комунікативні навички, інноваційність, критичне мислення та здатність самостійно розв'язувати проблеми, ІКТ-обізнаність, використання інформації та медіа, здатність самонавчатися та адаптуватися до умов навчання в інших культурах та суспільствах.

Чи здатні наші випускники самостійно розв'язувати проблеми, чи вистачить винахідливості та творчої уяви? Виховати творчу особистість, здатну генерувати оригінальні ідеї, навчити мислити самостійно та приймати нестандартні рішення – ось проблеми, які маємо вирішувати сьогодні.

Вирішальним чинником формування особистості є власний життєвий досвід учня, а вся система навчання і виховання повинна допомогти виявити у собі і розвинути те, що їй органічно притаманне. Адже ринку праці потрібні «освічені, кваліфіковані і мобільні робітники, готові до постійної зміни місця роботи та виду занять, а це потребує навичок самостійного творчого критичного мислення» [1, с. 34].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема формування критичного мислення сьогодні є темою надзвичайно актуальною. Різноманітні організації та установи ініціюють багато освітніх програм та підтримують впровадження ідеї розвитку критичного мислення у навчальні програми, підручники. Крім М. Ліпмана, всесвітньо відомими є наукові праці таких зарубіжних дослідників критичного мислення, як Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та ін.

В Україні інтерес до технології критичного мислення як освітньої інновації виник наприкінці ХХ століття. Проблемою критичного мислення займаються відомі українські дослідники О. Пометун, С. Терно, О. Тягло та ін. Український дослідник С. Терно визначає критичне мислення як наукове мислення, сутність якого полягає у прийнятті ретельно обміркованих і зважених рішень щодо довіри до будь-якого твердження: маємо ми його сприйняти чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо. Він вважає, що основними рисами критичного мислення є такі вміння:

- робити логічні умовиводи;
- приймати обґрунтовані рішення;
- давати оцінку позитивних і негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу;
- бути спрямованим на результат [6].

Мета статті: розкрити форми та методи ефективного розвитку критичного мислення учнів у процесі вивчення суспільних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна парадигма «критичне мислення» прийшла до нас зі США, де починаючи з другої половини минулого століття, активно впроваджується в освітній процес. Професор Колумбійського університету та Монтклерського державного коледжу (США) М. Ліпман розглядав критичне мислення як навчання умінню розмірковувати, як нагальну потребу для життя в сучасному світі, оскільки це складне уміння дозволяє правильно вирішувати широке коло практичних проблем у будь-якій професійній діяльності (архітектора, юриста, лікаря тощо), в людських взаєминах (ситуації морального вибору), в науковій діяльності, в повсякденному житті тощо [7, с. 2].

Ґрунтуючись на характеристиках поняття критичного мислення, можемо визначити, що критично мисляча людина здатна ставити потрібні запитання, виділяти головне; визначати потрібну інформацію; розпізнавати необ'єктивні судження, відокремлювати факти від суб'єктивної думки, відокремлювати помилкову інформацію від правильної; визначати проблему; робити порівняння; виявляти причинно-наслідкові зв'язки; висувати варіанти рішення; передбачати наслідки; знаходити й наводити аргументи; робити висновки та перевіряти.

Якими ж умовами забезпечується розвиток критичного мислення? Найважливішою умовою для розвитку критичного мислення є створення проблемних ситуацій під час навчання. Потреба у критичному мисленні виникає тоді, коли ми стикаємося із складними ситуаціями вибору, які вимагають ретельного обмірковування та оцінювання.

На думку вітчизняних дослідників, для кожної сучасної людини існує три головні причини, чому саме зараз необхідно розвивати критичне мислення:

1) мова, що використовується людьми, часто є маніпулятивною, двозначною. Крім цього, ми мислимо стереотипами, говоримо стереотипами, іноді не замислюючись над значенням слів, які вживаємо;

2) усі ЗМІ контролюються або великими корпораціями, або політиками, які часто маніпулюють нашими поглядами. Зараз над нами прокочуються хвилі інформаційної війни і багато хто «захлинається, гине» в ній;

3) Інтернет усе частіше стає для нас основним джерелом інформації. Тому, якщо ми хочемо бути дійсно самостійними і успішними у своїй діяльності, нам треба стати критичними мислителями [5, с. 11].

Навчання критичного мислення на уроках суспільних дисциплін – це і є той внесок в загальні здібності та формування готовності наших учнів до трудової діяльності. Сьогодення вимагає переходу до нових освітніх технологій, які забезпечуватимуть пізнавальну активність і самостійність мислення учнів. Це – стратегічний напрям модернізації освіти. А самостійність мислення неможлива без його критичності. Ми повинні навчити мислити і навчити вчитися [7, с. 3].

Методів і прийомів, які застосовуються при технології розвитку критичного мислення є чимало. Ось деякі з них, які можна використовувати на уроках суспільних дисциплін.

- «Прийом асоціацій» – залучення учнів до співбесіди, щоб вони по черзі висловили, які асоціації у них викликає основне поняття теми, наприклад: «Які асоціації у вас викликає слово «індустріалізація» чи «відлига»? Список асоціацій рекомендується записати на дошці, щоб учні могли поміркувати над записаними словами. Обговорення, дозволить учням «включитись» у тему.

- Наступним прийомом, що допоможе успішно розв'язати завдання особливо вступної частини уроку є «мозковий штурм».

- Можна під'єднати і прийом «кластер». Суть його: в центрі листа паперу, або дошки записуємо термін, поняття (ідея, тема), а з обох сторін від нього записуємо інформацію, яка з ним асоціюється.

- Результативними прийомами є читання з олівцем, запис тез, складання плану, робота в малих групах, заповнення таблиць.

- «Дерево рішень». Його використовуємо під час обговорення проблем, коли шукаємо шляхи вирішення проблемних питань. Коріння – то проблема, на гілочках учні помічають причини виникнення проблеми, на менших гілках розміщують конкретні факти, які підтверджують сформульовані ними причини. Головна умова: записи повинні бути лаконічними – вираз, слово, факт.

- Прийом «Правильні та помилкові твердження» – учні повинні відповісти чи знайти в тексті правильні чи хибні твердження.

- Прийом «Читання з маркуванням тексту». Він допомагає краще зрозуміти текст, виділяючи в ньому відоме, нове, незрозуміле. При цьому можна використати умовні позначки таким чином:

- «+» – знак, що позначає те, що уже відоме, «!» – знак нової, цікавої інформації, «?» – те, що незрозуміло. Цей метод дозволяє не лише творчо опрацювати матеріал, але й систематизувати і полегшити запам'ятовування...

- «Підказка» – коли викладач пропонує учням коротку інформацію про тему, що буде вивчатися, своєрідну підказку, яка допоможе їм здогадатися, про що піде мова на уроці, викличе у них інтерес. Це може бути уривок тексту закону, листа, оголошення, фрагмент відео або аудіофрагмент, вірш, фото [5].

Пропонуємо розробку уроку з курсу «Громадянська освіта» з практичним застосуванням прийомів технології розвитку критичного мислення.

Тема уроку: «Конфлікти у нашому житті».

Епіграф до уроку:

Не буває безконфліктних особистих відносин.

Конфлікти неминучі в будь-яких відносинах між людьми.

Хорхе Букай- аргентинський психотерапевт

Урок починається з актуалізації знань. Для цього використовуються візуальні дидактичні засоби: соціальні відеоролики, мультфільм, щоб зацікавити учнів та спрямувати думки до активної роботи на уроці.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Ми живемо у світі, де часто виникають конфлікти. А так хочеться жити в мирі, злагоді. Як же досягти компромісу та уникнути конфлікту і допомогти в цьому іншим?

Пропонується переглянути соціальний ролик про міжнаціональні стереотипи.

Бесіда: Що таке стереотипи? Які бувають стереотипи?

Наведіть приклади стереотипу, упередження, вкажіть його причини та наслідки.

Підсумок. Проблема конструктивної співпраці та взаємодії є найбільш актуальною. У зв'язку з цим проблема соціальних конфліктів стала предметом вивчення багатьох наук, таких як філософія, соціологія, політологія, педагогіка, психологія і т. д. У 80-ті роки ХХ ст. у багатьох країнах світу з'явилися конфліктологічні центри, а в Австралії за ініціативою ООН було створено міжнародний центр розв'язання конфліктів. Наука конфліктологія набуває дедалі більше практичного значення.

Прийом «Асоціативний куц».

Перегляд частини мультфільму «Конфлікт».

Завдання: учням пропонується написати, які асоціації викликає поняття «конфлікт».

III. Актуалізація опорних знань.

Метод «Мозковий штурм».

1. Що ви розумієте під поняттям конфлікт?

2. Чи можна дати однозначне визначення поняттю «конфлікт»?

3. Якими бувають види конфліктів?

4. Яким чином можуть бути розподілені ролі у конфлікті? (Підбурювач, свідок, пособник, посередник).

Висновок. Конфлікт – це загострення суперечностей, що призводить до ускладнення або гострої боротьби, зіткнення окремих людей чи соціальних груп, що виражають різні, часом протилежні цілі, інтереси та погляди.

Слово «конфлікт» латинського походження, у перекладі означає зіткнення протилежних інтересів, цілей, потреб, думок, позицій.

Конфліктні процеси мало хто схвалює, але майже всі беруть у них участь. Якщо в конкурентних

процесах люди намагаються випередити один одного, бути кращим, то при конфлікті робляться спроби нав'язати противнику власну волю, змінити його поведінку або взагалі усунути його [4].

IV. Вивчення нового матеріалу.

Ми вияснили, що конфлікт – це зіткнення протилежних цілей, позицій та поглядів суб'єктів соціальної взаємодії.

Бесіда за запитаннями:

- Яку роль, на вашу думку, відіграють конфлікти в житті людини?
- Що вона відчуває після того, як була учасником конфлікту або його свідком?
- Як ви думаєте, які наслідки можуть мати конфлікти?

Функції конфлікту можуть бути конструктивні та деструктивні. Чи можна управляти конфліктом, впливати на нього? Для цього необхідно розібратися в тому, які бувають конфлікти та які причини їх виникнення.

Види конфліктів.

Конфлікти типізують за різними ознаками.

За зонами суперечностей:

- *Особистісний конфлікт.* Він відбувається всередині особистості, на рівні індивідуальної свідомості.

- *Міжособистісний конфлікт.* Виникає між двома або більше особами.

- *Груповий конфлікт.* Це найпоширеніший вид конфлікту, тому що індивіди, намагаючись вплинути на інших, зазвичай стараються привернути до себе прихильників, сформувати групу, яка допомагатиме в конфлікті.

- *Конфлікт належності.* Відбувається через подвійну належність і індивідів, Наприклад, коли вони створюють групу всередині іншої, більшої групи, або коли індивід входить одночасно у дві конкурентні групи, які переслідують одну мету.

- *Конфлікт із зовнішнім середовищем.* Індивіди, що утворюють групу, відчувають тиск ззовні (передусім, у вигляді культурних, адміністративних і економічних норм та приписів).

За внутрішнім змістом:

Раціональні – це конфлікти, які належать до сфери розумного, ділового суперництва, перерозподілу ресурсів і вдосконалення управлінської чи соціальної структури.

Емоційні – це конфлікти, учасники яких діють на підставі особистої неприязні [4].

Досліджуємо та обговорюємо ситуації (робота в групах із підручником П.Вербицька *Громадянська освіта 10 клас, Літера ЛТД 2018р. с73*).

Завдання: ознайомтеся з таблицею, у якій представлені причини зародження конфліктів і конфліктних ситуацій. Визначте, якими причинами зумовлені конфлікти, що описані нижче.

- Молодший брат постійно розкидає свої речі по кімнаті, а старшому доводиться прибирати за ним.
- Ви із сусідом/сусідкою по партії отримали один підручник для занять на уроці.
- Ви хочете піти ввечері з друзями в кіно, а ваша молодша сестричка просить відвести її на ковзанку. Компанія молодих людей надто голосно поводить у громадському транспорті та заважає іншим. Ваші сусіди розкидають сміття біля будинку.

Таблиця 1

Причини зародження конфліктів

Розподіл ресурсів	Невдоволення певної особи чи групи своєю часткою ресурсів
Взаємозалежність	Одна людина є залежною від іншої, чи є декілька завдань, одночасне виконання яких неможливе
Різна мета	Люди беруть участь у спільній справі зі спільною метою. Проте деякі з них дбають лише про особисті інтереси
Відмінності в уявленнях і цінностях	Люди по-різному сприймають і розуміють світ, мають різні ціннісні орієнтири
Відмінності в манері поведінки	Різні темпераменти, характери, потреби людей
Незадовільні комунікації	Неповний або неточний виклад інформації. Різний стиль спілкування

Отже, конфлікти виникають тоді, коли:

- є дві або більше сторін, які залежать одна від одної;
- сторони наполегливо намагаються реалізувати саме свої переконання, ідеї, побажання;
- вони відчувають неприязне чи вороже ставлення.

У конфліктології вироблена певна модель конфлікту.

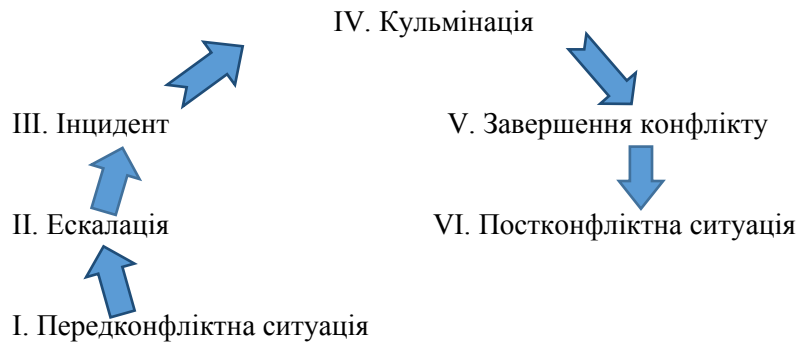

Рис. 1. Модель конфлікту

Щоб закріпити схему моделі конфлікту, учні працюють у групах, виконують завдання:

- Якими можуть бути шляхи розв'язання конфлікту?

Кожна група має запропонувати вихід із ситуації, що склалася, та відповісти на запитання:

1. Зверніться до моделі конфлікту і визначте: а) що є конфліктом; б) конфліктною ситуацією; в) інцидентом.

2. Які наслідки конфлікту?

Ситуація 1

Між двома учнями не склалися стосунки. У приватній розмові один висловився не зовсім коректно стосовно свого співрозмовника. Той образився, грюкнув дверима і поскаржився на першого. Класний керівник викликав кривдника і примусив його вибачитися. «Інцидент вичерпано», – заявив вчитель задоволено, маючи на увазі, що конфлікт розв'язано. Чи так це?

Ситуація 2

Група підлітків зібралася послухати музику. Думки розділилися: одні хотіли слухати поп-музику, а інші були любителями «металу». Зав'язалася суперечка. Пристрасті вирували...

Після виступів груп викладач підводить учнів до розуміння того, що існує **три шляхи виходу з конфлікту**:

1. **Конструктивний** (гумор, поступки, компроміс, співробітництво, усвідомлення позиції сторін).
2. **Деструктивний** (погроза, насильство, брутальність, приниження, перехід на особистості, розрив відносин).
3. **Ігнорування** (відхід від розв'язання проблеми). Розв'язуючи конфлікт, люди беруть на озброєння певну стратегію [2, с. 41].

Робота в групах.

Кожна група повинна порівняти надані тексти девізів із назвою стилів у конфлікті і правильно співвіднести девіз і стратегію.

Девізи:

- «Найкращий спосіб улагодження конфліктів – уникати їх зовсім» (*втеча*).
- «Чия сила, того й правда» (*примус*).
- «Краще синиця у жмені, аніж журавель у небі» (*компроміс*).
- «Солодкі слова роблять солодким рух уперед» (*згладжування*).
- «Послуга за послугу» (*компроміс*).
- «Теплі слова розтоплюють холодні серця» (*згладжування*).
- «Добре слово мало коштує, та дорого цінується» (*згладжування*).
- Уникайте сварливих людей – вони зроблять ваше життя нещасним (*втеча*).
- М'які слова забезпечують гармонію (*згладжування*).

Завдання: Перегляньте соціальний ролик «Маршрутка».

- На якій стадії конфлікт було вичерпано?
- Чи згодні ви з тим, що саме в такий спосіб слід розв'язати було цей конфлікт?
- Як успішно розв'язати конфлікт? Щоб ви запропонували?

Існує три шляхи виходу з конфлікту.

1. **Переговори** – це процес, під час якого сторони намагаються розв'язати конфлікт шляхом безпосереднього обговорення між собою. Сильна сторона переговорного процесу полягає в тому, що все залежить від самих сторін – як процес, так і результат безпосереднього обговорення.

2. **Медіація.** Під час медіації в процес вступає третя сторона – посередник, мета якої – допомогти

опонентам домовитися. Виконуючи роль стороннього спостерігача і допомагаючи їх спілкуванню, медіатори намагаються сприяти пошуку сторонами рішення типу «виграш – виграш». І хоча медіатор бере на себе відповідальність за процес, все ж опоненти контролюють предмет дискусії та її результат.

3. *Арбітраж.* У випадку арбітражу третя сторона контролює не тільки процес, але й результат. Арбітри вирішують, що саме сторонам необхідно зробити для розв'язання конфлікту, і зазвичай, наділені владою, здатною примусити сторони виконати відповідне рішення. У суперечках між дітьми арбітрами часто виступають батьки [2, с. 42].

Запитання:

1. Які, на вашу думку, можуть бути наслідки, якщо конфлікт буде розв'язано цими способами?

2. Як почуватимуть себе учасники конфлікту в різних випадках. (*За конструктивного рішення, деструктивного та ігнорування*)?

3. Який шлях, на ваш погляд, є кращим і завдасть менше потрясінь?

Конфлікт – це і руйнування, і творення водночас, оскільки суперечності, що лежать в його основі, мають бути осмисленими, натомість мають бути створені нові відносини. Замість того, щоб боятися і прагнути уникнути конфлікту, слід сміливо вникати в його суть, управляти його творчою силою.

Завдання. Розробіть правила поведінки під час конфлікту.

Учні розробляють правила поведінки під час конфлікту – «Кодекс поведінки», записують їх на ватмані і вивішують; відбувається загальне обговорення.

V. Підведення підсумків.

Викладач: Психологи пропонують безліч варіантів виходу зі стресу або розслаблення. Один із них – заспівати улюблену пісню.

Впродовж життя ми не раз потрапляємо в конфліктні ситуації, але це не повинно нас лякати. Потрібно прагнути вирішувати конфлікти так, щоб ніхто й не здогадувався, що вони були. Щоб зберегти друзів і не мати ворогів, будьте толерантні і обирайте конструктивні шляхи вирішення конфлікту.

Прийом «Уявний мікрофон». Закінчіть одне з речень: «Мені було цікаво дізнатися...», «Мене здивувало...», «На сьогоднішньому уроці мене порадувало...».

Висновки. Досвід викладання та аналіз методичної літератури підтверджує, що для розвитку критичного мислення учнів необхідно: і відповідна побудова уроку, і організація дослідницької роботи на уроці, і використання інноваційних методів та прийомів навчання, які сприяють формуванню власної думки, суджень та оцінок.

Розвиток критичного мислення має важливе значення ще і тому, що учень повинен отримувати задоволення від власної роботи на уроці. Це буде викликати у нього бажання самостійно поглиблювати свої знання, вчитися їх аналізувати і синтезувати, ставити запитання і знаходити на них відповіді. Головне завдання викладача – навчати учня дискусії, не боятися висловлювати власну думку, шукати шляхи вирішення нестандартних завдань. І головне, що потрібно пам'ятати – без розвитку критичного мислення сьогодні неможливе формування громадянської компетенції, тому що саме розвиток критичного мислення забезпечує громадянам здатність усвідомлювати та відстоювати власну позицію, уміння визначити проблеми й знаходити шляхи їх розв'язання [8].

Список використаних джерел

1. Баханова К.О. Професійний довідник вчителя історії / К.О.Баханова. – Харків: Основа, 2011. – 239 с.
2. Бондарук І.П. Методичні умови розвитку критичного мислення на уроках історії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/...osvita/...3bondaruk.ht...> (Дата звернення 23.11.2018) – Назва з екрана.
3. Бібіз Т.О. Усі уроки до курсу «Людина і світ». 11 кл. Стандартний, академічний та профільний рівні / Т.О.Бібіз. - Харків: Вид. гр. «Основа», 2011. – 301 с.
4. Вербицька П.В. Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту) підручник для 10 кл / П.В.Вербицька, О.В.Волошенюк та ін. - Київ: Літера ЛТД, 2018 – 224 с.
5. Пометун О.І. Навчаємо мислити критично: посіб. для вчителів / О.І.Пометун, І.М.Суценко – Д.: ЛІРА, 2016. – 284 с.
6. Садкова Н.Я. Технологія розвитку критичного мислення [Електронний ресурс] / Н.Я.Садкова – Режим доступу: http://nsadkova.blogspot.com/p/blog-page_73.html (Дата звернення 5.12.2018). – Назва з екрана.
7. Терно С.О. Світ критичного мислення: образ та мімікрія / С.О.Терно // Історія в сучасній школі. – 2012. - № 7-9. – С. 25-28.
8. Терно С.О. Теорія та методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії / Терно С.О. // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: матеріали Запорізької сесії I Всеукраїнської наук.-практ. конф. м.Запоріжжя, 11 квітня 2012 р.: у 4-х част. – Дніпропетровськ: ТОВ «Інновація», 2012. – 387 с.

УДК 377:[93/94+34]:37.016

А.В. Меліхова

*викладач історії та правознавства, спеціаліст вищої категорії
Зозівський професійний аграрний ліцей у Вінницькій області*

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ З ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА – ЯК ЗАПОРУКА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ

Анотація. *Статтю присвячено пошуку найефективніших методів проведення нестандартних уроків з історії та правознавства. Відзначено, що великий обсяг матеріалу досить важко вмістити у рамки одного уроку, а саме нестандартний урок дає можливість задіяти у роботі більшу частину учнів і розкрити тему уроку. Проаналізовано ефективність вибору методичних прийомів з учнями ліцею. Проведено аналіз уроків історії та правознавства.*

Ключові слова: *нестандартні уроки, випереджаюче навчання, нетрадиційні форми навчання.*

A.V. MELIKHOVA NONSTANDARD HISTORY AND SCIENCE OF LAW LESSONS, AS A RESPONSIBLE ATTITUDE OF A STUDENT TO TRAINING

Abstract. *The article is devoted to the search for the most effective methods of taking non-standard history and science of law lessons. It is noted that a large amount of material is difficult to include in one lesson but non-standard lessons allow to involve the majority of students in work and to open the topic of a lesson. It is analyzed the efficiency of the choice of methodical methods with the students of lyceum, history and science of law lessons.*

Key words: *non-standard lessons, advanced training, non-traditional forms of training.*

Без знання минулого неможливе точне поняття про сучасність.

М.Грушевський

Вступ. Викладання історії та правознавства вимагає сьогодні не тільки виконання основних функцій вчителя – навчати і виховувати учня, а й, відповідно, навчатись самому. Це вимагає від педагога творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів, засобів, технологій. Можливо, слід звернутись до відомих педагогів, які радили для досягнення ефективності навчання: «...якомога більше запитувати, опитане засвоювати, засвоїв, запитувати інших – ці три правила дають можливість учневі перемагати вчителя». Як Коменський радив і педагогам, і учням якомога частіше застосовувати саме третє правило, адже «навчаючи інших, ми самі навчаємося» [6, с. 152].

Значущість освіти та її роль у суспільстві вважається ключовою тенденцією розвитку сучасного суспільства. У багатьох країнах світу давно розуміють, що майбутнє – за тією цивілізацією, яка максимально забезпечить розвиток інтелектуального й творчого потенціалу своїх громадян. А це можливо лише за умов належного ставлення держави і суспільства до освіти.

Як правило, сучасна система навчання вимагає від учителя історії та правознавства охоплення великого обсягу інформації, вона орієнтована на рівні «знання» й «розуміння». Це підштовхує на використання пасивних методів навчання. В середньовіччі використання пасивних методик було виправдане. Учитель мав можливість передати весь обсяг відомої на той час інформації з будь-якого предмета своєму учневі. У сучасному світі ситуація кардинально змінилася. Неможливо одній людині знати все, навіть у якійсь вузькій царині знань. Учні ж повинні мати цілком інші навички: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати й відстоювати особисту думку. Тому ми намагаємося вчити дітей «по-сучасному вчитись».

Сучасна освіта діє в умовах швидкого розвитку науки, зростання обсягу нової інформації. Саме освіта, на думку Ю.Бабанського, повинна «підготувати активних, самостійних людей, які мали б високі творчі здібності та володіли б певними якостями: уміти самостійно критично та творчо мислити; знаходити шляхи вирішення проблеми; грамотно опрацьовувати інформацію; удосконалювати розвиток особистої моральності, інтелекту, культурного рівня» [4, с. 190].

Основне завдання сучасного вчителя – залучити учнів до активної та самостійної діяльності, перетворити їх у суб'єктів цієї діяльності. Зацікавленість, викликана педагогом на уроці, за певних умов може перерости в стійкий інтерес до знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема проведення нестандартних уроків була розглянута багатьма вченими, зокрема серед них: А. Алексюк, Н. Волкова, Ю. Кабанський,

Н. Мойсеюк та багато ін.

Метою даної статті є огляд проведення методики нестандартних уроків.

Виклад основного матеріалу. Нестандартні уроки як розвивальне проблемне та випереджаюче навчання виступає альтернативною формою організації навчання учнів із метою виховання в них пізнавального інтересу. Це збагачення обох сторін навчального процесу інтелектуальними почуттями. Такі уроки дають можливість ефективно оволодіти тим максимумом знань, який потрібен сильним дітям для розвитку, а слабким – для полегшення програмного мінімуму.

Нетрадиційні форми навчання можна визначити як такі, які відрізняються нестандартністю організації навчального процесу, забезпечуючи оптимальність розв'язання навчально-виховних завдань. Поняття «нестандартний урок» введено в методику майже всіх навчальних предметів педагогами-новаторами наприкінці 80-х років XX століття. Воно означає імпровізаційне навчальне заняття, яке має нетрадиційну (невстановлену) структуру і специфічну цільову установку [4, с. 8].

Дослідниця Л. Артемова справедливо зазначає: «Щоб навчання було легким і бажаним, важливо пропонувати такий зміст знань, який дитина на даному етапі розвитку своєї психіки може сприйняти найбільш оптимально – зацікавлено, з найменшими труднощами» [6, с. 256]. Стійкість інтересу, на думку Б. Друзя, виражається в тривалості його збереження і в його інтенсивності [4, с.501].

Роботу з виховання пізнавальних інтересів на уроках доцільно будувати у такій послідовності: «цікаво», «знаю», «вмію». Виховання відбувається за допомогою різних методів. Сучасна дидактика озброює вчителя такими методами:

1. Методи формування суспільної поведінки й організації діяльності учнів:

а) гра сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів дітей за рахунок залучення цікавого матеріалу; сприяє не лише емоціональному, а й інтелектуальному збудженню, що, без сумніву, позитивно позначається на засвоєнні матеріалу;

б) доручення – це залучення дітей у різноманітну навчальну діяльність із метою забезпечення набування учнями досвіду виконання поставлених перед ними завдань;

в) змагання сприяє розвитку творчих сил і підвищенню активності учнів із метою досягнення вищих показників у навчанні.

2. Методи формування свідомості – бесіди, диспути, лекції, обговорення матеріалів преси, літературних творів, кінофільмів. Слід зазначити, що ці групи методів спрямовані не лише на зміну особистості у позитивний бік, а й на виникнення в учнів потреб, думок, інтересу, які спонукають їх до певних вчинків, поведінки та діяльності.

3. Методи заохочення і покарання не створюють нового у становленні особистості учня, вони виступають як регулятор тих дій, які здійснюються за допомогою основних методів виховання. До заохочень і покарань вдаються у випадках, коли треба посилити позитивні мотиви або, навпаки, загальмувати негативні [3].

Найбільш ефективними методами у своїй роботі ми помітили ефективність таких методів: гра (розв'язання правових ситуацій), обговорення матеріалів преси, літературних творів, кінофільмів (дають можливість на конкретних прикладах проаналізувати позитивні і негативні вчинки героїв). Особливо цікаво учням дивитись фрагменти відомих старих фільмів та знаходити адміністративні та кримінальні вчинки головних героїв.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість розкрити значення нетрадиційних форм навчання, яке полягає в тому, що вони: урізноманітнюють форми роботи з учнями; сприяють вихованню творчої особистості учнів; дозволяють повніше врахувати особливості навчального матеріалу; вимагають розробки технології застосування нових освітніх форм; сприяють раціональному використанню навчального часу; підвищують продуктивність роботи учнів на уроці; розширюють функції вчителя.

Особливість нестандартних уроків полягає в такому структуруванні змісту і формі, яке викликало б інтерес в учнів, сприяло б їх оптимальному розвитку і вихованню. До нестандартних уроків належать:

1) уроки змістовної спрямованості, їх основним компонентом є взаємини між учнями, засновані на змісті програмного матеріалу – уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-лекції;

2) уроки на інтегративній основі (уроки-комплекси, уроки панорами), їм властиве викладання матеріалу кількох тем блоками, розгляд об'єктів, явищ у їх цілісності та єдності. Проводять такий урок кілька вчителів, один з яких ведучий. Посднують різні предмети: історію та музику, географію та іноземну мову тощо;

3) уроки-змагання (уроки-КВК, уроки-аукціони, уроки-турніри, уроки-вікторини, уроки-конкурси). Передбачають поділ дітей на групи, які змагаються між собою, створення експертної групи, проведення різноманітних конкурсів, оцінювання їх результатів, нарахування певної кількості балів за правильність і повноту відповідей;

4) уроки суспільного огляду знань (уроки – творчі звіти, уроки-заліки, уроки-експромт-екзамени, уроки-консультації, уроки-взаємонавчання, уроки-консиліуми). Особливості цих уроків полягають в опрацюванні найскладніших розділів навчальної програми, відсутності суб'єктивізму при оцінюванні (експертами виступають учні, дорослі, батьки). Вони спонукають до активної самотійної пізнавальної діяльності, вивчення додаткової літератури. Проводять їх наприкінці семестру, року;

5) уроки комунікативної спрямованості (уроки – усні журнали, уроки-діалоги, уроки-роздуми, уроки-диспути, уроки-прес-конференції, уроки-репортажі, уроки-панорами, уроки-протиріччя; уроки-парадокси). Передбачають використання максимально різноманітних мовних засобів, самотійне опрацювання матеріалу, підготовку доповідей, виступи перед аудиторією, обговорення, критику або доповнення опонентів. Сприяють розвитку комунікативних умінь, навичок самотійної роботи. Підготовка доповідей розвиває мислення, пробуджує інтерес, перетворює малоцікаве повторення на захоплююче зі вставлення точок зору;

6) уроки-подорожування, уроки-дослідження (уроки-пошуки, уроки-розвідки, уроки – лабораторні дослідження, уроки – заочні подорожування, уроки – експедиційні дослідження, уроки – наукові дослідження), пов'язані з виконанням ролей, відповідним оформленням, умовами проведення, вівітками;

7) уроки-ділові, рольові ігри (уроки-суди, уроки-захисти дисертацій, уроки-розслідування «Слідство ведуть знавці», уроки-імпровізації, уроки-імітації). Передбачають виконання ролей за певним сценарієм;

8) уроки-психотренінги. Вони спрямовані на розвиток і корекцію дитячої психіки (пізнавальної, емоційно-особистісної сфери), виховання індивідуальності, цілісної та багатогранної особистості. Навчання прийомів самоконтролю, самоорганізації, самодисципліни, розвиток активності сприяють психокорекції особистості [3].

Проведення нестандартного уроку потребує від учителя ретельної підготовки. Тому у своїй роботі ми намагаємось проводити підсумкові уроки для узагальнення та закріплення знань учнів. Такі уроки проходять більш цікаво, і дають змогу розкритись учням із низьким рівнем знань. Це можуть бути уроки-КВК, уроки-турніри, уроки-вікторини, уроки-конкурси, уроки – усні журнали, уроки-суди, уроки-розслідування «Слідство ведуть знавці». Такі форми проведення досить ефективно застосовуємо і в позаурочній роботі, зокрема проводячи «Всеукраїнський тиждень права», де проводяться різноманітні зустрічі з працівниками різних підрозділів поліції, суду, прокуратури. Проведення даних заходів сприяє більш ефективному засвоєнню інформації, що сприяє зацікавленості учнів предметом.

Підготовка до нестандартного уроку може здійснюватися за алгоритмом колективної творчої діяльності: формулювання мети уроку, планування, підготовка, проведення уроку, підсумковий аналіз. Нехтування елементами цієї структури зводить нанівець зусилля педагога. Доцільно розглянути стратегію, тактику організації колективної творчої діяльності учнів на кожному з етапів. Нестандартні уроки руйнують застигли штампи в організації навчально-виховного процесу, сприяють оптимальному розвитку і вихованню учнів.

Уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи, використання вчителем таких занять у певній системі та досконале володіння методикою їх проведення забезпечують високу ефективність нестандартних уроків. Дану проблему розглянемо на прикладі уроку з правознавства.

Тема: Адміністративне право.

1. Понятійна розминка.

Пригадайте вивчені поняття. Завершіть речення.

- Адміністративне право – це....
- Адміністративний проступок – це...
- Адміністративне стягнення – це...

Вправа може бути усною або письмовою.

2. Юридичний конструктор.

Складіть логічну схему «Джерела адміністративного права» за матеріалами підручника (с. 238).

3. Юридична консультація.

Дайте пояснення виразу «Адміністративно-правовий статус громадян України»:

- правосуб'єктність;
- адміністративно-правові гарантії прав і свобод громадян.

4. Юридичні пазли.

Державне управління – державна служба – державний службовець.

(Складають пазли лише тоді, коли визначення понять розтлумачать чи знайдуть в підручнику, словнику, наприклад, якщо це урок нових знань).

5. Юридичний тренажер.

- а) Що таке державні органи та з кого вони складаються?
- б) Хто має право бути державним службовцем?
- в) Хто такі «посадові особи»?
- г) Аналіз таблиці «Державний службовець» (с. 242).
- д) Чому обов'язки державних службовців передають їхнім правам? «Коло ідей».

6. Юридичний лікбез (прийом, який використовує вчитель, коли пояснює новий матеріал).

Методи адміністративного права

Переконання	Адміністративний примус
Пояснювальні заходи	- припинення
Заохочувальні заходи	- попередження
Організаційні заходи	- стягнення
Виховні заходи	

7. Документальне розслідування.

«Види адміністративних стягнень»

Вид	Суть	Міра	Особливості

8. Домашнє завдання.

За матеріалами ЗМІ, власними спостереженнями віднайдіть правові ситуації, які є адміністративними проступками. Встановіть їх склад та галузь, в якій вони здійснювалися (за особливою частиною КУпАП або за матеріалом підручника на с. 244-245) .

Також розглянемо на прикладі уроку з історії України поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи.

Тема уроку: «Політика влади у царині культури в 1921-1928 рр. Українізація (коренізація)».

Мета:

навчальна – розглянути і проаналізувати політику більшовиків у галузі культури; виявити і показати, що політика українізації сприяла підйому національної культури; охарактеризувати її здобутки й проблеми, процес оновлення української інтелігенції; формувати вміння працювати з історичними джерелами та самостійно добувати історичну інформацію за темою;

розвиваюча – розвивати логічне та історичне мислення, вміння розрізняти тенденційно подану історичну інформацію і аргументовано, на основі історичних фактів, відстоювати власні погляди стосовно тієї чи іншої проблеми;

виховна – виховувати національний патріотизм, любов до України, пошану до досягнень української культури.

Вид заняття: лекція.

Тип заняття: лекція-діалог із лабораторно-практичною роботою.

Методичне забезпечення: карта «Українська СРР в умовах нової економічної політики (1921-1928)», індивідуальні картки з тестовими завданнями.

Хід заняття

1. Організація навчальної діяльності.

Привітання, перевірка присутності студентів.

2. Повідомлення теми і задач заняття.

На лекції ми розглянемо особливості політики більшовиків у галузі культури в роки непу; проаналізуємо форми та методи здійснення українізації; окреслимо сутність українського культурного відродження; відпрацюємо вміння самостійно добувати інформацію за темою, узагальнювати і критично оцінювати діяльність історичних осіб.

3. Актуалізація опорних знань та перевірка засвоєння попереднього матеріалу.

3.1 Виконайте завдання.

Завдання 1. Поясніть, чи змогли б більшовики і далі залишатись при владі, не змінивши свою внутрішню політику («воєнний комунізм»).

Завдання 2. Окресліть, в чому полягала сутність непу, які заходи вживались щодо практичного здійснення її в сільському господарстві й у промисловості.

Завдання 3. Проаналізуйте причини та наслідки голоду 1921-1923 рр., як і з чією допомогою його було подолано?

3.2 Тестові завдання.

4. Мотивація навчальної діяльності студентів.

5. Викладання нового матеріалу.

1. Політика влади у царині культури.

2. Форми та методи здійснення українізації. Опір «українізації». (Розкривається шляхом виконання лабораторно-практичної роботи по групах або бесіди).

3. Компанія з ліквідації неписьменності. Розвиток освіти та науки.

4. Ставлення радянської влади до української інтелігенції.

5. Українське культурне відродження. Утворення (УАПЦ).

6. Закріплення нового матеріалу.

1. Поясніть, які завдання мала розв'язувати Україна в галузі культури.

2. Охарактеризуйте сутність українізації та її вплив на розвиток національної культури.

3. Чому на перший план висувалися питання ліквідації неписьменності, розвитку народної освіти? Зробіть висновки.

4. В чому Ви вбачаєте складність процесу формування української повоєнної інтелігенції, розвитку науки у 20-х рр.?

7. Підведення підсумків. Домашнє завдання.

Під час проведення нестандартних уроків, які нами представлено, відзначимо, що результати знань учнів покращуються, оскільки інтерес учнів до навчання підвищується. Вчитель має змогу поспілкуватися з кожним учнем індивідуально, що підвищує ініціативність та самостійність під час проведення нестандартних уроків. Застосування елементів уроків-психотренінгів створює на уроці ситуацію успіху в учнів із низьким рівнем знань, адже перед кожним завданням дається інструктаж після виконання, здійснюється схвалення, яке досить важливе для учня з низьким рівнем знань.

Проте, на жаль, не всі уроки за програмним матеріалом ми можемо проводити у вигляді нестандартних уроків, тому що важче провести результативність оцінювання навчання та затрачається багато часу для проведення даного уроку.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що однією з важливих умов ефективності навчання є чітке визначення його цілей, яке повинно враховувати загальні завдання навчання предмету, розвитку і виховання учнів, а також умови забезпечення навчального процесу, підготовку вчителя і ін. З одного боку, цілі повинні бути реальними за тих умов, що існують в суспільстві та освіті на певному етапі, з іншого боку, вони завжди відбивають педагогічний ідеал, прагнення суспільства до певного типу освіченої особистості. Сьогодні у світовій освітній практиці домінуючою стає нова ідеологія, компетентнісна парадигма освіти, що поєднує в собі діяльнісний, інтелектуальний і цінний компоненти й формується «від результату», який виступає як мета, яку прагнуть досягти учні й вчитель у спільній активній діяльності на уроці.

Список використаних джерел

1. Баханов К.О. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя: Посібник / К.О. Баханов; Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 159с.
2. Дементієвська Н.П. Телекомунікаційні проекти як один із напрямів формування критичного мислення / Н.П. Дементієвська // Збірник конспектів уроків за методикою розвитку критичного мислення та наукових статей з проблем сучасної освіти. – Х.: ХДПУ, 2002. – с.51 – 56.
3. Інтерактивні методи навчання: теорія і практика впровадження [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-103F1AF92B958>. – Назва з екрана.
4. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії / О.П.Мокрогуз. – Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 192 с.
5. Нікітіна І.П. Настільна книга молодого вчителя історії та правознавства / І.П. Нікітіна, О.В. Галегова, Ю.О. Нікітін. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 256с.
6. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628с.

М.Г. Міськова

заступник директора з методичної роботи

Н.В. Ходюк

викладач історії та правознавства, спеціаліст першої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті розглядається можливість використання уроку-квесту як інноваційної педагогічної інформаційної технології в освітньому процесі на уроках історії. Також йдеться про те, що квест є одночасно і дидактичною грою. Визначені сучасні погляди на урок-квест, який пов'язаний з інноваційними напрямками освіти, де може використовуватися інформаційна і комунікаційна технології як науково-дослідна основа уроку, що включає в себе елементи творчості і рішення логічних задач. Запропоновано приклад уроку з історії України. Зроблено висновок про те, що урок-квест дійсно є педагогічною інформаційною технологією і одночасно дидактичною грою, де відбувається формування певних компетенцій в учнів.

Ключові слова: урок-квест; педагогічна технологія, інформаційна технологія, компетенція.

M.G. MISKOVA, N.V. KHODYUK QUESTASAN ACTIVATIONOF PUPILS' EDUCATIONAL ACTIVITIES ON HISTORY LESSONS

Abstract. The article considers the possibility of using the lesson-quest as an innovative pedagogical information technology in the educational process at the history lessons. It is also said that the quest is simultaneously a didactic game. The author determined the modern viewpoints on the lesson-quest, which is connected with innovative directions of education, where information and communication technologies can be used as a research-based basis of a lesson that includes elements of creativity and solving logical problems. An example of a lesson on the history of Ukraine is proposed. It is concluded that the quest really is a pedagogical information technology, and at the same time a didactic game where certain pupils' competences are formed.

Key words: quest lesson; pedagogical technology, information technology, competence.

Вступ. Для більшості учнів проблемним є засвоєння великого обсягу інформації, яка, на їхню думку, не завжди їм потрібна. Упровадження інноваційних технологій та методик навчання і виховання сприяє різнобічному розвитку школярів, зацікавленості учнів і викладачів. Однією з таких методик, яка вчить знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати та вирішувати поставлені задачі, є квест [1].

Що таке квест-урок? Це урок, на якому учням пропонується у формі квесту, тобто пошукової (часто пригодницької) гри, виконати низку різноманітних логічних дій, спрямованих на отримання кінцевого результату.

Така форма навчання стимулює розвиток мислення, привчає дітей розмірковувати над завданням, різнобічно оцінювати ситуацію, аналізувати інформацію з точки зору значимості, важливості та необхідності, дозволяє пов'язувати матеріал кількох предметів, залучаючи логіку і критичне мислення.

До того ж, він дає можливість учням відчувати себе безпосередніми учасниками навчального процесу, а не залишатися спостерігачами і споживачами інформації, запропонованої викладачем.

Переваги використання квесту:

- дозволяє учням пізнати один одного в умовах необхідності прийняття швидких рішень;
- виявляє: приховані якості учнів, потенційних лідерів, інтелектуалів, учнів-логістів, які вміють прорахувати на декілька ходів вперед;
- розвиває логічне мислення, інтуїцію, вміння швидко знаходити вихід із складної ситуації, знайти спільну мову з різними людьми;
- дозволяє учням краще ознайомитися з темою, бо всі сценарії носять тематичний характер;
- проводить аналогії й асоціації між явищами;
- швидка актуалізація інформації;
- ігрові етапи дозволяють спільно пережити емоційні сплески, що психологічно зближує учнів, викликають масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяють розвитку комунікабельності;
- інтелектуальні етапи розвивають ерудицію і виявляють спритність [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день науковці та спеціалісти в області

квестів надають різні визначення цього поняття. На думку багатьох учених (Биховський Я.С., Бовтенко М.А., Сисоєв П.В., Берні Додж, Том Марч та інші), під час застосування квест-технології учні проходять повний цикл мотивації від уваги до задоволення, знайомляться з автентичним матеріалом, який дозволяє учням досліджувати, обговорювати й усвідомлено будувати нові концепції і відносини в контексті проблем реального світу, створюючи проекти, що мають практичну значимість [2].

Оскільки учні проявляють зацікавленість до всього незвичайного, яскравого, то неординарність завдань сприяє переключенню уваги, змінює хід думок, учень починає мислити не тільки логічно, а й абстрактно, творчо, що, в свою чергу, сприяє розвитку вищих форм мислення. Для квесту завдання складаємо таким чином, щоб вони включали не тільки поточний матеріал, який учні вивчають на даному етапі, а й деякі елементи попередніх тем із метою повторення пройденого матеріалу. Ці елементи не є розв'язком завдання, а тільки шляхом до одержання результату. Тому **метою статті є**: показати на конкретних прикладах основні прийоми організації навчальної діяльності учнів, які використовуються на уроках історії України.

Виклад основного матеріалу. При використанні квесту, як методу стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів засобами ігрової діяльності, учні шукають оригінальні рішення. Під час гри команди вирішують логічні завдання шляхом підказок і пошуку рішень у нестандартних ситуаціях. Після завершення чергового завдання команди переходять до виконання наступного. Перемагає та команда, яка виконала завдання швидше за інших [1].

Використовуючи дидактичну гру як метод навчання, також доцільно застосовувати окремі прийоми при проведенні квесту, наприклад: шифрування, фішбоун, головоломки, батли, анаграми, викреслення зайвого, створення за зразком, представлення за обмежений час результатів дослідницької роботи у вигляді виступу, презентації, відеонатяжки, запитання-відповідь, «ключове слово», складання пазлів.

Особливо багатий ігровий потенціал мають уроки узагальнення й систематизації знань. Наведемо приклад застосування квесту на уроці в 10-му класі з теми «Українська революція 1917-1921 років».

«МИ Є. БУЛИ. І БУДЕМ МИ. Й ВІТЧИЗНА НАША З НАМИ»

Мета: формувати предметні компетентності відповідно до змістовних ліній:

- **історичної** – узагальнити і поглибити знання учнів із теми «Українська революція 1917-1921 рр.»; розвивати хронологічні вміння, уміння працювати з історичними джерелами,
- **діяльнісної** – навчити переносити раніше засвоєні знання і уміння в нову ситуацію, формувати пізнавальну та пошукову активність учнів, уміння швидкого і творчого мислення, а також використовувати міжпредметні зв'язки, зокрема з географією; розвивати навички командної гри;
- **соціокультурної** – виховувати почуття патріотизму, національну свідомість та гідність;
- **емоційно-ціннісної** – формувати світоглядні уявлення й переконання, розвивати інтерес і повагу до історичного минулого своєї держави.

Вид: квест.

Тип квесту: лінійний.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютер, проектор, інтерактивна дошка.

Обладнання: три маршрутні листи команд, історичні документи, презентації, фотоматеріали, відеоматеріали.

Правила квесту. У квесті беруть участь три команди: «Державотворці», «Історики», «Архиваріуси». Квест проводиться після вивчення тем: «Початок Української революції», «Український державотворчий процес (1917-1921 рр.)» із курсу «Історія України».

У грі задіяний один кабінет. Команди за певний час за визначеним маршрутом мають відвідати локації та виконати завдання. Кожна команда отримує маршрутний лист, до якого будуть вноситися бали за виконання завдань. За кожне правильно виконане завдання команда отримує від 1 до 3 балів.

Оцінювання: за перемогу у конкурсі або за правильне розв'язане завдання команда отримує жетон (100 грн, 500 грн або 1000 грн). У якої групи збереться більша сума гривень, та командна перемогла.

Маршрут квесту

Локація 1. «Фішбоун»

Локація 2. «Стоп-кадр»

Локація 3. «Історичні батли»

Локація 4. «Журналістське розслідування»

Локація 5. «Псевдоніми»

Тривалість квесту: 45 хв.

Локація 6. «Географічна підказка»

Локація 7. «Артефакти»

Локація 8. «Відеонатяжки»

Локація 9. «Дебати»

Локація 10. «Піраміда досягнень»

Очікувані результати.

Після цього уроку учні зможуть:

- проаналізувати державотворчу діяльність ЦР;
- визначити хронологічну послідовність подій;
- сформулювати особисту позицію щодо оцінки державотворчої діяльності ЦР;
- зазначити здобутки і прорахунки Центральної ради.

Хід квесту

Викладач. Тема нашого сьогоднішнього квесту не може лишити байдужим жодного українця; жодного, кого зростила щедра наша земля; жодного, хто, милувався квітучими її садами та засинав під ніжну колискову.

Психологічне налаштування: перегляд відеоролика.

Викладач. Щоб визначити тему нашого квесту, ви повинні розшифрувати крептограму. **«КРЕПТОГРАМА»:** кожна команда, відповідно до зашифрованого коду, повинна знайти в підручнику: дату, пов'язати із нею подію відповідно до теми, назвати представницький орган українських демократичних сил та особу, історично пов'язану з цим (код до шифру: с-сторінка, №-рядка зверху, № - порядковий номер слова з лівого боку).

Команда «ДЕРЖАВОТВОРЦІ» «С309 – Р8- №2»

(Відповідь: 1917 рік, Центральна Рада, М. Грушевський...)

Команда «ІСТОРИКИ» «С158 - Р31- №3, №4»

(Відповідь: 29 квітня 1918 рік, державний переворот, Павло Скоропадський ...)

Команда «АРХІВАРІУСИ» «С126 - Р7-№5, №6, №7»

(Відповідь: 22 січня 1919 рік, єдина соборна держава-соборність, Є. Петрушевич...)

Оголошення теми квесту.

Викладач. Отже, тема нашого квесту «Українська революція 1917–1921 років».

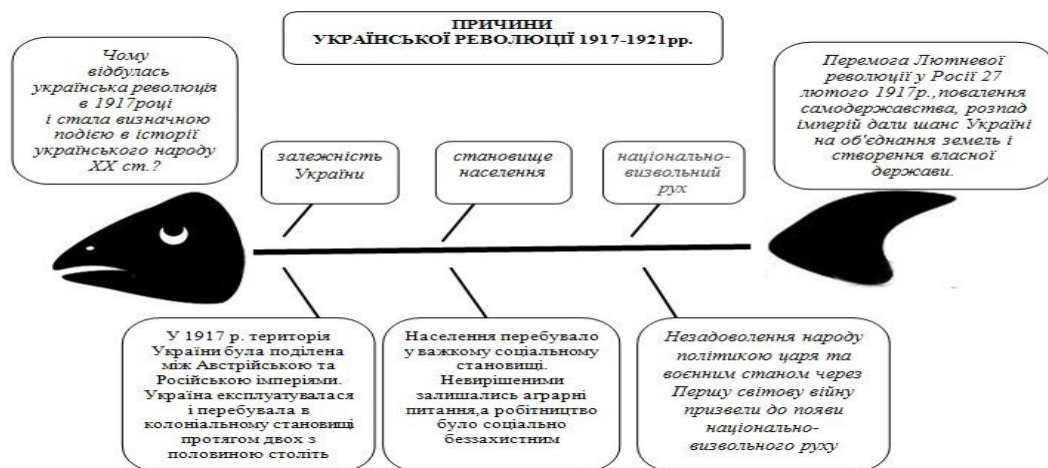
Перегляд відеоролика «Як змінювалася мапа України періоду 1917-1921 рр.»

Викладач. Українська революція 1917-1921 років розпочалася в умовах революційних потрясінь, які охопили Російську імперію у 1917 р. Проте вона стала самодостатнім історичним явищем із самобутніми специфічними рисами. Революція мала національний та соціально-визвольний характер. Ключовим її рушієм був український народ, який уперше в ХХ сторіччі створив національну державу, яка у формі різних утворень мала всі ознаки незалежної держави: територію, кордони, символи, органи влади, військо, гроші, мову. Вперше після століть бездержавності відбулося об'єднання в одну соборну державу східних і західних українських земель. До речі, термін «Українська революція» був уведений в обіг самими учасниками подій.

Тож сьогодні ми повинні пройти 10 локацій, 10 точок призначення, щоб розкрити всі основні ключові моменти та етапи даної історичної події. За успішне проходження локації або за правильне вирішене завдання команда отримує жетон (100 грн, 500 грн або 1000 грн). У якій групі збереться більша сума гривень, та командна і перемогла.

ЛОКАЦІЯ № 1. «Фишбоун»

Перед учнями ставиться проблемне питання: «Чому в 1917 році відбулась українська революція?» Учні повинні з'ясувати її причини, аргументувати їх фактами та зробити висновок. Оцінюється активність кожної команди.

ЛОКАЦІЯ № 2. «Стоп-кадр».

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Учням пропонується 9 фотографій, 7 з яких пов'язані з історичними подіями того часу. Учні повинні знайти фото, які відповідають першим ознакам української революції 1917-1921рр.

(Відповідь: Українська революція – це.....парламент, армія, уряд, територія та кордони, українська академія наук, поштова марка, гривня – грошова одиниця).

ЛОКАЦІЯ №3. «Історичні батли».

Команди ставлять одна одній по 5 запитань. Оцінюється коректність питання та правильність надання відповіді.

ЛОКАЦІЯ №4. «Журналістське розслідування».

Учні отримали випереджальне домашнє завдання: підготувати повідомлення відповідно до обраного питання та представити проведене дослідження у вигляді презентації.

Команда «ДЕРЖАВОТВОРЦІ» – «Ставлення українців до створення Української народної республіки».

Команда «ІСТОРИКИ» – «Ставлення Росії до української революції 1917-1921 рр.

Команда «АРХІВАРІУСИ» – «Вінниччина у добу Української революції 1917-1921рр.

ЛОКАЦІЯ №5. «Псевдоніми».

Командам пропонується псевдоніми та фото історичного діяча. Вони повинні назвати ім'я та розказати про нього.

ЛОКАЦІЯ №6. «Географічна підказка»

Команди мають назвати місто, пов'язане з подіями української революції 1917-1921рр. за допомогою трьох підказок.

Фото №1: 1. Фото. 2. Одне з найбільших промислових міст України. 3. Це місто було першою столицею України. (відповідь: Харків)

Фото №2: 1. Фото. 2. Місто було столицею України з лютого 1919-по березень 1919; з травня по червень 1920р. 3. Це місто є нашим обласним центром (відповідь: Вінниця)

Фото №3: 1. Фото. 2. Одне з найстаріших міст Європи. 3. Це місто є столицею України. (відповідь: Київ)

ЛОКАЦІЯ №7 «Артефакти».

Передбачає виконання капітанами команд. Робота з документами. Потрібно прочитати документ. Визначити, яку подію описано в ньому. Коли й де вона відбулася? Визначити історичне значення події.

1. Назва документа:..... 2. Дата прийняття:..... 3. Значення та наслідки:.....

Документ №1.

Народе України.

Твоєю силою, волею, словом стала на Землі українській вільна Народна Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків твоїх, – борців за вольності і права трудящих.

Але в тяжку годину відродилась воля України. Чотири роки лютої війни знесли наш край і людність. Фабрики товарів не виробляють. Заводи спиняються. Залізничі розхитані. Гроші в ціні падають. Хліба зменшується. Насуває голод. По краю розплодилось юрми грабіжників і злодіїв, особливо, коли з фронту посунуло військо, зчинивши криваву різню, заколот і руїну на нашій землі.

Через усе це не могли відбутися вибори в Українські Установчі Збори в приписаний нашим попереднім Універсалом час. Ці Збори, призначені на нинішній день, не змогли зібратись, щоб прийняти з наших рук нашу тимчасову найвищу революційну владу над Україною, уставити лад в Народній Республіці нашій, організувати нове Правительство...

Відповідь. IV Універсал – 9(22) січня 1918 р. Декларував незалежність України. УНР проголошувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною суверенною державою українського народу».

Історичне значення: це було історичне рішення Ради, яке свідчило про остаточний розрив з імперським центром. Керівництво і більшість членів УЦР нарешті перейшли на позиції самостійників. Народ закликали до захисту своєї держави. Та цей важливий юридичний акт було проголошено надто пізно, коли кульмінаційний момент українського національного руху вже був пройдений. Захистити Київ Універсал не допоміг. Ідея самостійності України жила в головах кращих представників українського народу.

Документ №2.

«Коли з боку Бахмача і Чернігова рушили на Київ більшовицькі ешелони, уряд не міг послати для того, щоб їх зупинити, жодної військової частини. Тоді нашвидку було зібрано загін із студентів та гімназистів старших класів і відправлено їх – буквально на знищення – назустріч добре озброєним і численним силам більшовиків. У той час, коли юнаки (у більшості ніколи не тримали в руках рушницю)

сміливо вступили в бій проти більшовицьких загонів, їхні командири – група офіцерів – залишилися в поїзді та організували пиятику у вагонах; більшовики без труднощів розбили загін молоді і погнали його зі станції.

Помітивши небезпеку, керівництво, яке перебувало в поїзді, спішно дало сигнал на від'їзд ешелону, не затримавшись ні на хвилину, щоб забрати з собою втікаючих...

Шлях на Київ тепер був зовсім відкритий. Говорять, ініціатива відправлення на очевидну загибель декількох сотень бідолоашної молоді належала військовому міністру М.В. Пороши.

Інший колишній військовий міністр – Петлюра зібрав партизанський загін, щоб відбити наступ більшовиків з боку Полтави. Він чекав їх зі своїм загоном на станції Гребінка Київсько-Полтавської залізниці, але більшовики, обійшовши цю станцію, рушили на Київ грунтовою дорогою. Петлюра, повернувшись зі своїм загоном у Київ, підніс на деякий час настрої його захисників, тому що поширив чутку нібито він «розбив вицент» більшовиків під Гребінкою.

Відповідь. Бій під Крутами, 16 (29) січня 1918 р.

Історичне значення: українська сторона втратила вбитими від 300 до

400 осіб, але змогла затримати більшовицьку армію, вигравши для УНР трохи часу. Ця затримка дала змогу Центральній Раді заключити Берестейський мир 9 лютого 1918 року та зберегти молоду Українську Державу. Подвиг студентів-крутян став символом мужності та беззастережної любові до власної Батьківщини. За часів радянської влади про бій під Крутами забули на довгих 70 років, до отримання Україною незалежності. Тільки в останні роки історики почали активно вивчати наявні матеріали. І хоча зараз виникає більше питань, ніж відповідей, незмінним залишається один факт: битва під Крутами – одна з визначних сторінок історії України, яку ми маємо пам'ятати.

Документ №3.

«Стоїть морозний день, дерева вкриті інєс. З самого ранку місто має святковий вигляд. Скрізь національні прапори і транспаранти. На Тріумфальній арці при вході з Володимирської вулиці до Софійської площі – старовинні герби Східної України і Галичини. По всьому майдані на стовпах герби чи не всіх українських губерній і плакати.

Об одинадцятій ранку під звуки музики почали йти сюди українські піхотні частини, артилерія та самострільні команди, котрі стали шпалерами з усіх чотирьох боків площі. За військом рушили люди, зібралася велика кількість народу, заповнила всю площу й сусідні вулиці.

Розміщенням делегацій по місцях та всім церемоніалом свята завідував артист Микола Садовський. Незабаром поперед війська стали нові шереги з учнів, котрі в супроводі вчителів прийшли з національними прапорами і плакатами. Опісля надійшли делегації від міністерств та інших установ, були хресні ходи з усіх київських церков.

Духовенство зібралося у Софійському соборі на Службу Божу. На майдані стає дедалі тісніше. Займають свої місця члени Галицької делегації, урядовці з головою Ради Міністрів Володимиром Чехівським, делегати Трудового Конгресу, представники Національного Союзу, найвищі цивільні та військові достойники, закордонні дипломати...

Відповідь. Проголошення Акту Злуки УНР і ЗУНР. Її ще називають «Велика Злука» – урочисте оголошення [22 січня 1919](#) р. на Софійському майдані в Києві універсалу про об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Україну, День соборності України. 9 [січня 1918](#) року Центральна Рада своїм Четвертим Універсалом проголосила Українську Народну Республіку самостійною, незалежною, вільною державою українського народу. А [22 січня 1919](#)р. відбулося об'єднання УНР і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

ЛОКАЦІЯ №8. «Відеонатяки».

Учням пропонується продивитися 6 фрагментів із художніх фільмів про даний історичний період і дати відповіді на питання:

Фільм 1. Скажіть, про яку форму державного правління згадується у відеосюжеті і з чим приходом до влади її можна пов'язати? (Це монархічна форма державного правління, прихід до влади П. Скоропадського...)

Фільм 2. Які українські гроші друкувалися в даний історичний період? (Відповідь: Шаг, гривна, купон, карбованець).

Фільм 3. Дайте визначення поняттю «отаманщина» і назвіть найвідоміших отаманів? (Відповідь: Отаманщина – засилля різних збройних формувань в умовах відсутності реальної державної влади (Махно, Григор'єв, Зелений, Ангел.)

Фільм 4. Хто цей історичний діяч і, як ви думаєте, про яку він говорить спільну угоду проти більшовиків? (Відповідь: Симон Петлюра, мова йдеться про Варшавську угоду (21-24 квітня 1920р.) між представниками УНР та Польщею).

Фільм 5. Він – Отаман, він – очільник Революційної повстанської армії України, назвіть цю особистість? (Відповідь: *Нестор Махно.*)

Фільм 6. Що, на вашу думку, означає вислів: «Влада змінюється»? (Відповідь: *протягом революції українські землі захоплювалися різними політичними силами: від встановлення української влади до влади банд формувань та більшовиків.*)

ЛОКАЦІЯ №. 9 «Дебати».

(Командам ставиться завдання: «Протягом однієї хвилини обговорити і знайти відповідь на питання: «Що спільного між історичним періодом української революції 1917-1921рр. і сьогоденням?»»

ЛОКАЦІЯ №10. «Піраміда досягнень».

Команди роблять висновки за темою уроку в такій послідовності: учні записують перший рядок, виражений одним словом, як правило, іменником; другий рядок учні будують із двома словами; третій – трьома; четвертий – чотирма...

(Відповідь: Чого ж змогли досягти українці? Державність. Територія, кордони. Герб, прапор, гімн. Київ повернув статус столиці. Офіційна українська мова, культура, історія. Закладення традицій національного війська та боротьби за незалежність).

Рефлексія «Палітра вражень». Учні дають відповідь на питання: «Які враження ви отримали від уроку?»

Підведення підсумків квесту. Аналіз роботи учнів. Оголошення результатів.

Домашнє завдання: *опрацювати:* підручник О.С.Марченко; І.М.Скирда. Історія України (у визначеннях, таблицях і схемах) 10 кл., стр.16-37;

- інтернет-джерела:

<http://www.archives.gov.ua/Sections/Constitution/2/>

<https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html>

<http://unr.memory.gov.ua/>

<https://myukraine.org.ua/biy-pid-krutamy/>

- інфографічні карти:

http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/images/ukrayinska_revolyuciya_1917-1921_-_3.jpg

Творче завдання: скласти «Таблицю Елвермана» з даної теми.

Зміст проблеми формулюється таким чином, щоб можна було відповісти на запитання як позитивно, так і негативно (кількість аргументів та контраргументів повинна бути однаковою).

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
	Висловіть свою точку зору стосовно доцільності називати Грушевського «батьком української історії»	

Висновки. Застосування такого методу змінює урок. Учні мають можливість більше спілкуватися, висловлювати власну думку, в них розвивається вміння не тільки працювати самостійно, а й у команді.

Упровадження квесту дозволяє:

- *активізувати розумову діяльність* шляхом створення спеціальних умов для виконання завдань, які потребують достатньої свідомості й зрілості учнів, здатності до подолання спеціально створених перешкод;

- *формувати стійкий інтерес* учнів до предмета;

- *активізувати сприйняття* матеріалу засобами наочності (реальних предметів, зображень кінофрагментів, фотографій, умовних графічних знаків, символіки);

- *поєднати* новітні та традиційні дидактичні засоби навчання [1].

Використання квестів на уроках не тільки впливає на зростання мотивації учнів, а й забезпечує відмінне тренування логіки, пам'яті та кмітливості. Така командна форма роботи чудово згуртовує навчальну групу. Крім того, захопливий сюжет такого тренування-пригоди та динамічність забезпечують гарний настрій і яскраві враження.

Список використаних джерел

1. Використання квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730. – Назва з екрана.

2. Шимкова Ю. Використання квест-технологій як засіб формування інформаційної культури учнів [Електронний ресурс] / Ю.Шимкова. – Режим доступу: <https://informatika.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/>. – Назва з екрана.

УДК 37.016:34:37.015.311

Г.М. Підкалюк

викладач історії та правознавства, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

А.В. Степанківська

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Вище професійне училище №11 м. Вінниці

**ВИКОРИСТАННЯ ДЕБАТІВ НА УРОКАХ ПРАВОЗНАВСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ
КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ**

Анотація. У статті розглянуто необхідність впровадження інноваційних методів викладання правознавства у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, визначено ефективність запровадження дебатів на вдосконалення викладання предмета та підвищення якості знань учнів. Авторами запропоновано зразок уроку з використанням елементів дебатів та дискусії.

Ключові слова: дебати, правова культура, правова свідомість, креативність мислення.

**G.M. PIDKALYUK, A.V. STEPANKOVSKAYA THE USE OF DEBATE IN THE SCIENCE OF LAW
LESSONS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS CREATIVE THINKIN**

Abstract. The article considers the necessity of introducing innovative methods of teaching science of law in institutions of professional (vocational) education, the effectiveness of introducing debates on improving the teaching of the subject and improving the quality of students' knowledge is considered. The authors propose a lesson with using elements of debate and discussion.

Key words: debate, legal culture, legal consciousness, creativity of thinking.

Вступ. Ринкові відносини, які склалися в умовах сучасності, вимагають формування нової особистості: у сьогоdnішнього випускника закладу (професійної) професійно-технічного освіти мають формуватися якості, які допоможуть йому визначитись із майбутнім. Роботодавець активно шукає працівника, який наділений такими якостями як творчий підхід до будь-якої справи, критичність та креативність мислення, мобільність та гнучкість у прийнятті рішень, послідовність у своїх діях. Всі ці характеристики здобуваються у процесі виховання.

Сьогодні мало у кого виникають сумніви, що правознавство – предмет надзвичайно важливий і потрібний, адже засвоєння основ правознавства сприяє формуванню необхідного рівня правової свідомості та правової культури у підлітків. В рамках курсу правознавства простежується історія розвитку української державності, розглядаються проблеми розбудови демократичної, правової держави, окремі галузі права та найважливіші нормативні акти чинного законодавства, вивчається зміст Конституції, її найважливіші положення щодо закріплення основ державного та суспільного ладу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Посилаючись на думки таких учених, як В. Беспалько, М. Кларін, О. Пехота, І. Підкасистий, В. Сластенін, С. Сисоєва, О. Філатов, Д. Чернілевський та ін., зауважимо, що основними критеріями й ознаками педагогічної технології вважають комплекс дій, які включають в себе цілісність, цілепокладання, керованість та відтворюваність.

Якщо подивитися з цієї точки зору на навчальні дебати, стає очевидним, що вони повністю відповідають названим критеріям педагогічної технології. Метою застосування дебатів у навчальному процесі є розвиток у підлітків умінь і навичок цивілізованої аргументованої дискусії, що спирається на глибоке дослідження навчальної інформації. Завданнями, які розв'язують дебати, є навчання учнів основних правил логіки і риторики, вміння логічно і доказово відстоювати свою

точку зору, навичок публічного виступу, командної роботи, виховання у них активної громадянської позиції, толерантності до позицій і думок інших, до різноманітності [5].

Мета статті: впровадження дебатів на уроках правознавства для розвитку креативного мислення учнів у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Вже ніхто не має сумнівів у тому, що інноваційні методи навчання сприяють більшій концентрації уваги учнів під час уроку, але вони не можуть використовуватися постійно, тому що до цього учні теж звикають. Професійний викладач має за допомогою практики знайти таку золоту середину, коли поєднання традиційних методів навчання з інтерактивними принесе найбільший результат у навчальному процесі.

Використовуючи на уроках правознавства інноваційні методи викладання, ми збільшуємо увагу учнів до предмета викладання, що значно підвищує їх правову культуру, формуємо і розвиваємо комунікативні можливості підлітків, удосконалюючи навички групової роботи, які обов'язково стануть при нагоді учням під час трудової діяльності на виробництві.

Під дебатами розуміють структурований та спеціально організований публічний обмін думками, дискусію між двома сторонами з актуальної теми. Особливістю цього різновиду публічної дискусії є те, що учасники дебатів намагаються переконати у своїй правоті не одне одного, а третю сторону. Вербальні і невербальні засоби, що ними користуються, мають за мету отримання певного результату – сформувати у слухачів позитивне враження від власної позиції, переконати їх у силі власних аргументів. Навчальні дебати, як освітню технологію, розроблено за аналогами, які трапляються у житті – судовими, політичними, науковими дебатами [5].

Навчальні дебати – важливий засіб розвитку в учнів критичного мислення та навичок аргументованого висловлювання. Метою проведення дебатів і поширення цієї педагогічної технології є не підготовка до змагань, турнірів чи показових ігор, хоча й вони є складовою частиною навчання. Лише брати участь у дебатному змаганні замало, найбільшого результату для розвитку підлітка можна досягти, якщо навчити його знаходити протиріччя в темах, будувати захищені від нападів докази, підкріплювати їх прикладами тощо. Навчальні дебати також формують в учнів уміння уважно прислуховуватися до контраргументів, ставити запитання та розмірковувати про відповіді.

Дебати важливі й з погляду можливостей розвитку у підлітків таких рис особистості, як самостійність мислення, ініціативність. Спостерігаючи за учнями, яких навчають дебатувати, бачимо, що вони, як правило, формулюють на уроках власне ставлення до подій і явищ, які вивчаються, по-іншому оцінюють поняття, положення, характеристики, що дає викладач історичним подіям чи видатним постатям, їхнім вчинкам, поведінці. Саме ці учні найчастіше не погоджуються із твердженнями авторів підручників, мають власну думку і можуть її відстояти.

Учні, навчені дебатувати, прагнуть побачити все з різних позицій – ствердження та заперечення, вони шукають найчіткіші та найточніші формулювання, добирають більшу кількість аргументів, доказів, під час своїх відповідей активно використовують жести, міміку, особливу інтонацію, логічний наголос на змістовних, опорних моментах, наприкінці роблять висновки і це вигідно вирізняє їх серед однолітків.

Пропонуємо розгорнутий план уроку з використанням дебатів.

Тема програми: «Праця, закон і ми».

Тема уроку: «Трудове право України».

Мета уроку:

навчальна: сформувати знання учнів із теми «Трудове право України», дізнатись про джерела трудового права України, навчити працювати з джерелами трудового права;

розвиваюча: розвивати навички критичного мислення, сприяти формуванню інформаційно-правової та практико-орієнтованої компетентностей учнів;

виховна: виховувати інтерес до знань, почуття гідності, відповідальності та обов'язку, повагу до праці в будь-якому її проявленні, бажання працювати в Україні, вміння застосовувати в подальшому житті отриману інформацію.

Очікувані результати, учні зможуть:

- давати визначення поняттям «трудове право», «трудовий договір», «робочий час», «час відпочинку»;
- знатимуть права й обов'язки робітника та роботодавця, умови укладання трудового договору;
- називатимуть джерела трудового права, знатимуть основні ознаки трудового договору;
- навчатимуться самостійно опрацьовувати правові джерела, які формують інформаційно-правову компетентність;
- запам'ятають свої права, що стосуються праці й відпочинку, навчатимуться їх застосовувати та

захищати в майбутньому трудовому житті.

Тип уроку: комбінований.

Методи роботи: проблемне навчання.

Форми роботи: колективна, групова, індивідуальна.

Основні поняття уроку: трудове право, трудовий договір, робочий час, час відпочинку, відпустка.

Міжпредметні зв'язки: економіка, історія, практичне право, документаційне забезпечення управління.

Обладнання: підручник «Правознавство. 10 кл. С.Б. Гавриш, В.Л. Сутковий, Т.М. Філіпенко. К.: Генеза, 2010», робочий зошит, Конституція України, витяги з Кодексу законів про працю, презентація, таблиці та схеми, уявна «валюта».

Структура уроку

Етапи уроку	Методи та прийоми	Зміст
Оголошення теми та мети уроку	Привітання	
Організаційний момент		Привітання, перевірка присутності учнів, запис у журналі, пояснення принципів оцінювання роботи на уроці.
Мотивація навчальної діяльності.	Робота з текстом притчі про працю (метод «Комунікативна атака»)	Відповісти на питання викладача. Що означає ця притча? Яку сферу людського життя вона ілюструє? Поясніть її значення для кожної людини. Чи стосується притча Вас особисто?
Актуалізація опорних знань. Оголошення теми та мети уроку	Групова форма роботи (співбесіда).	Які галузі права ми вже вивчили? До якого права відноситься трудове право – публічного чи приватного? Виступи учнів, які виконували випереджувальне завдання, з інформацією про випадки порушень трудового законодавства. Надання коментарів щодо почутої інформації. Постановка проблемного питання: «Чи потрібно вивчати трудове право? Чи всі ви в житті матимете нагоду застосувати отримані знання з трудового права України?»
Вивчення нового матеріалу	Робота з джерелами інформації, наочністю, словникова робота	Коментоване читання ст. 43, 44, 45 Конституції України, робота з Кодексом Законів про працю України
Узагальнення та систематизація знань	Робота в малих групах	Аналіз трудового договору, виділення його суттєвих ознак. Робота з джерелами права, заповнення опорних таблиць, презентація
Контроль та самоперевірка	Експрес-тест	Перевірка первинного засвоєння матеріалу за картками
Підбиття підсумків. Рефлексія за допомогою методу «Рюкзак»	Обговорення проблемного питання	«Чи потрібно нам вивчати трудове право, навіщо нам це?» Кожен учень стисло записує на папері відповідь на запитання: «Що з тих знань і умінь, які ви отримали на уроці, візьме з собою для використання у майбутньому?»
Домашнє завдання	Підручник «Правознавство. 10 кл. С.Б.Гавриш, та ін. К.: Генеза, 2010	Прочитати параграф 29, опитати батьків про умови праці (для рольової гри на наступному уроці), скласти трудовий договір (для учнів із високим та достатнім рівнем знань), заповнити стандартний договір (для всіх), вивчити структурований конспект

*Праця не може стати законом, не будучи правом.
В. Гюго*

Хід уроку

Викладач. Добрий день, я рада Вас бачити. Старосто групи, будь ласка, назвіть відсутніх на уроці (заповнення журналу).

1. Оголошення теми та мети уроку.

Сьогодні на уроці ми познайомимося з темою «Трудове право України», з'ясуємо значення понять «трудові відносини», «трудовий договір», «робочий час», «час відпочинку». Розглянемо основні положення трудового договору та ймовірні проблеми під час його укладання.

2. Організаційний момент.

Сподіваюсь, що тема нашого уроку буде для вас цікавою і корисною, ми з вами сьогодні дуже плідно попрацюємо, тож налаштовуйтеся на працю, гарного всім настрою, позитивних вам емоцій та оцінок. Нехай знання, які ви отримаєте на уроці, стануть вам у нагоді в подальшому житті.

Сьогодні за вашу активність і роботу на уроці ви отримаєте заробітну плату у вигляді оцінок. Кожна відповідь буде оцінюватися за допомогою уявної валюти «біткоїн»: чим більше ви будете працювати, тим більшою буде ваша «заробітна плата». «Касир» буде видавати вам «біткоїни» за відповіді у якості авансу, а в кінці уроку ви одержите відповідну «зарплату», тобто оцінки (один «біткоїн» – 1 бал).

3. Мотивація навчальної діяльності.

Викладач. Які асоціації у вас викликає поняття «трудове право»? (Очікувана відповідь, далі ставляться учням запитання).

1. З якими складнощами може зіткнутися людина, яка вирішила влаштуватися на роботу?

2. Чи потрібні базові знання з трудового права при укладанні трудового договору?

3. Що слід знати, щоб бути захищеним у трудових правах?

Викладач. На минулому уроці ви отримали випереджувальне завдання – розпитати своїх батьків або рідних про те, чи були випадки, коли порушувалися їх трудові права? А чи порушувались ваші трудові права як неповнолітніх? За відповідями опитування ми одержали такий результат. Увага на екран!

Слайд (Результати опитування). 61% опитаних розповіли, що роботодавці у різний спосіб порушували чи порушують їхні законні права.

25% респондентів вважає, що немає підстав скаржитися на керівництво, ще 14% було важко відповісти на це питання. В опитуванні взяли участь 28 респондентів, серед них 43% – чоловіки і 57% – жінки. Вік опитаних від 17 до 60 років.

Викладач. На жаль, майже щоденно можна почути про порушення трудових прав. Роботодавці у різний спосіб порушують законні права працівників. Тому вам варто знати, які кроки можна зробити, аби домогтися дотримання своїх прав, якщо коли-небудь вони будуть порушені, але, перш за все, – як до цього підготуватися.

Слайд (Колаж). На екрані будуть з'являтися фотозображення та витяги зі статей нормативних актів, які містять випадки порушення трудових прав людини. Вони будуть під певним номером. Вам необхідно буде визначити, під яким номером містяться порушення трудового законодавства і записати ваші відповіді до конспектів. Наприкінці уроку ми повернемося до обговорення про те, яку норму закону було порушено і які наслідки це може мати?

Викладач. Однією з головних причин поширення випадків порушення трудових прав людини є відсутність у працівників достатніх правових знань. Для виправлення такої ситуації потрібно, щоб кожен найманий працівник знав свої права.

Слайд (Проблемне питання уроку). «Чи потрібно вивчати трудове право? Чи всі ви в житті матимете нагоду застосувати отримані знання з трудового права України?»

4. Актуалізація опорних знань.

Викладач. До якого права відноситься трудове право: публічного чи приватного? (Очікувана відповідь: до приватного права)

Кожна людина, яка реалізує право на працю, стикається з нормами трудового права. Почнімо роботу з вашими структурованими конспектами. (Запис дати до структурованого конспекту).

Викладач. Більшу частину життя людини займає трудова діяльність. Хтось починає працювати з раннього дитинства, хтось – у юнацькому віці, адже потрібно допомагати батькам, інші спочатку намагаються отримати освіту і професію. У кожної людини свій шлях. Проте рано чи пізно всі починають працювати.

5. Вивчення нового матеріалу.

Слово викладача. Спочатку ознайомимось із визначенням «трудове право України». Почнімо роботу з вашими структурованими конспектами. (Запис дати до структурованого конспекту.)

Слайд (Норма закону).

Запишіть у робочому зошиті визначення: «Трудове право України – це публічна галузь права, яка закріплює та регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності». Суб'єктами трудових відносин є працівники та працедавці.

Трудове право регулює відносини між працівниками і власниками підприємств, установ і організацій (суб'єктами трудових відносин). Ці відносини стосуються таких питань: укладання трудового договору між роботодавцем та працівником; визначення їх прав та обов'язків, робочого часу та часу відпочинку працівника; оплата праці за виконану роботу; питання трудової дисципліни та охорони праці; порядок звільнення працівників тощо.

Слайд (Джерела трудового права). Давайте ознайомимось з основними джерелами з трудового права України. По-перше, це Конституція України (ст. 43,44,45) від 28.06.1996 р., по-друге – Кодекс законів про працю від 10.12.1971р. (зі змінами та доповненнями). За період своєї дії він змінювався й доповнювався 39 разів. Нині Кодекс містить, окрім преамбули, 18 глав (265 статей). По-третє – закони та підзаконні акти.

Право на працю в Україні. Законодавство про право на працю.

Викладач. Праця людини, її результати завжди цінувалися суспільством, визначали в ньому становище людини. Оскільки ми живемо в правовій державі, то Конституція як основний закон статтею 43 гарантує нам право на працю та інші тісно пов'язані з нею права (на підприємницьку діяльність, відпочинок, страйк, соціальний захист тощо).

(Робота з міні-словником)

Праця – це цілеспрямована діяльність людини зі створення матеріальних та духовних благ, необхідних для задоволення власних потреб і суспільства в цілому.

Право на працю – це право людини, яке виявляє її особисті можливості та здібності до праці.

Тож безпосередньо попрацюємо з Конституцією.

Робота з документами (робота в міні-групах).

Слайд (Опрацювати статтю 43 Конституції). Опрацювати статтю 43 Конституції України і дати відповідь на запитання:

Група 1. Що включає в себе поняття «право на працю»?

(Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.)

Група 2. Які види праці в Україні заборонені?

(Забороняється використання примусової праці, використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних роботах для їхнього здоров'я.)

Група 3. Які умови праці гарантує закон?

(Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Гарантується захист від незаконного звільнення. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.)

Слово викладача. Кожна людина, яка реалізує своє право на працю, вступає в трудові відносини.

(Робота зі словником)

Трудові відносини – це відносини, які виникають між працівником і роботодавцем.

Працівник – це особа, яка виконує певну роботу, має дотримуватись відповідних правил.

Роботодавець – це особа, яка взяла на роботу працівника, має створити відповідні умови праці та виплачувати йому зарплату.

Заробітна плата – це винагорода за працю людини, яка виплачується, в основному, у грошовому виразі.

Запитання. Назвіть розмір мінімальної заробітної плати в Україні?

Станом на 1 січня 2018 року в Україні розмір мінімальної заробітної плати становить 3723 грн. за місяць та 22,41 грн. на годину.

Викладач. Основним документом, який регулює трудові відносини, є Кодекс законів про працю України. Один із перших кроків, який ми робимо, користуючись правом на працю, – укладаємо трудовий договір.

Бесіда: припустимо, що Ви закінчили училище і бажаєте отримати посаду секретаря на фірмі. Які будуть Ваші дії, якщо Ви пройшли співбесіду та отримали позитивну відповідь?

Відповіді учнів узагальнюються. Викладач підводить учнів до висновку про необхідність укладення трудового договору. Згідно зі ст.21 Кодексу законів про працю України, право на працю

реалізується шляхом укладання трудового договору.

Слайд 8. (ст. 21 КЗпПУ). Викладач акцентує увагу на тому, що **трудоий договір** – це рівноправна угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Конкретним змістом договору є сукупність умов, які визначають права, обов'язки та відповідальність сторін.

Робота з документом. Використовуючи підручник на ст. 372-373 та таблиці і схеми, учні визначають зміст та сторони трудового договору, права і обов'язки сторін, види трудових договорів і заповнюють таблиці.

Робота в групах, підготовка та проведення дебатів. (Учні розв'язують юридичні задачі за допомогою окремих статей Кодексу законів про працю, кожна група аргументує свої відповіді, інші групи готують контрвідповіді).

Група 1. Задача. Директор заводу Олег Іванович прийняв на роботу Юрія на посаду маляра. Через місяць директор звільнив Юрія, звинувативши його в крадіжці фарби. Заробітну плату хлопець не отримав. Проте свідків крадіжки не було, поліція до вирішення цієї справи не залучалася. Чи законні дії роботодавця? Які статті Закону були порушені?

Правильна відповідь: (Ст. 43. Звільнення працівників.) Звільнення працівника, який вчинив за місцем роботи розкрадання (в тому числі дрібне) майна власника, є законним, якщо винесений вирок суду, що набрав законної сили, чи є постанова органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу. **(Ст. 94. Заробітна плата.)** Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Група 2. Задача. Карина влаштувалася на роботу у приватну фірму «Купідон» вишивальницею весільних суконь. Власниця фірми Ольга Іванівна примушувала Карину працювати без вихідних і без перерви на обід по 10 годин на день. Вкажіть, чи законні дії роботодавця? Які статті Закону були порушені? Назвіть працівника і роботодавця.

Правильна відповідь: (Ст. 50. Норма тривалості робочого часу.) Нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень (8 годин на день). **(Ст. 66. Перерва для відпочинку і харчування.)** Працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва не включається в робочий час. Працівники використовують час перерви на свій розсуд. На цей час вони можуть відлучатися з місця роботи. **(Ст. 67. Вихідні дні.)** При п'ятиденному робочому тижні працівникам надаються два вихідні дні на тиждень, а при шестиденному робочому тижні – один вихідний день.

Група 3. Задача. Юля працювала в кафе помічником повара. Дівчина часто спізнювалася на роботу, неякісно виконувала доручення власниці кафе Ірини Іванівни. Одного разу Юля забула зачинити холодильник, внаслідок чого зіпсувалися продукти. Ірина Іванівна примусила дівчину відшкодувати завдані збитки. Вкажіть, чи законні дії роботодавця? Які статті Закону були порушені?

Правильна відповідь: (Ст. 139. Обов'язки працівників.) Працівники зобов'язані працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу, дотримуватися трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір. **(Ст. 147. Стягнення за порушення трудової дисципліни).** За порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один із таких заходів стягнення: 1) догана; 2) звільнення.

Викладач. Давайте повернемося до обговорення фотозображень колажу, де ви мали визначити, під яким номером є порушення трудового законодавства. (Учні відповідають і коментують, а юрист училища розповідає про наслідки порушення).

Контроль та самоперевірка. Експрес-тест (перевірка первинного засвоєння матеріалу). Правильні відповіді звіряються за допомогою викладача. Можна застосувати самооцінку або помінятися картками та перевірити сусіда.

Рефлексія. (Учні по колу висловлюються одним реченням): було цікаво...; було складно...; я зрозумів, що...; тепер я зможу...; я навчився...; мене здивувало...; урок дав мені для життя....

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Домашнє завдання. За підручником «Правознавство. 10 кл. С.Б. Гавриш, В.Л. Сутковий, Т.М. Філіпенко. К.: Генеза, 2010». Прочитати параграф 29, заповнити таблицю «Особливості працевлаштування неповнолітніх», скласти трудовий договір (для учнів із високим рівнем знань),

заповнити стандартний договір (для всіх інших), вивчити опорний конспект у зошиті.

Висновок. Отже, участь у навчальних дебатах надає учневі широкі освітні можливості як для покращення пізнавальної діяльності та успішності, так і для майбутнього професійного розвитку і життя в цілому, що обумовлює важливість широкого запровадження цієї педагогічної технології у навчальному процесі. Активне використання такого методу викладання правознавства у закладі професійної (професійно-технічної) освіти розвиватиме в учнів такі якості, як уважність, відповідальність, аналітичні навички, впевненість при публічному виступі; вміння викласти власну думку під час бесіди чи диспуту.

Список використаних джерел

1. Баханов К.О. Модель навчання в дискусії / К.О. Баханов // *ІВШ*. – 2000. – №9. – с. 16-22.
2. Зима О.В. Учніські дебати як спосіб розвитку критичного мислення старшокласників на уроках суспільствознавчих предметів [Електронний ресурс] / О.В. Зима. – Режим доступу: <http://irvid.org.ua/upload/iblock/a09/a09a298a5c7c1bd9c24a92b0a22a7be3.pdf> – Назва з екрана.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
4. Суценко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення? Посібник для вчителів. / І. Суценко. – Тернопіль: Астон, 2006. – 128 с.
5. Суценко І. Дебати в школі. [Електронний ресурс] / І. Суценко. – Режим доступу: <http://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/debaty-u-shkoli-yak-navchty-uchniv-argumentatsiyi-ta-publichnogo-movlennya.pdf> – Назва з екрана.
6. Ягунов В.В. Педагогіка: навч. посіб./ В.В. Ягунов – К.: Либідь, 2002. – 506 с.

УДК 377:796.4

Я.С. Реморов

*директор, викладач фізичної культури, керівник секції з атлетичної гімнастики
Михайловецький професійний аграрний ліцей*

РОЗВИТОК СИЛИ В УЧНІВ ЗП(ПТ)О ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ

Анотація. У статті представлена інформація про вплив атлетичної гімнастики на рівень фізичного стану учнів під час факультативних занять у ЗП(ПТ)О. Силова підготовка є суттєвою для зміцнення здоров'я підлітків. За результатами оцінки рівня фізичної підготовки встановлено, що найбільш відстаючими у підлітків є сила м'язів тулуба, сила м'язів рук, швидкісно-силові якості.

Ключові слова: атлетична гімнастика, фізичний стан, факультативні заняття, учні ЗП(ПТ)О.

Ya.S. REMOROV DEVELOPMENT OF FORCE OF PUPILS IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS BY MEANS OF ATHLETIC GYMNASTICS

Abstract. The article presents the information about the influence of athletic gymnastics on the pupils' level of physical condition during optional lessons in the vocational training institutions. Strength training is essential for improving the health of teenagers. According to the results of physical training' level estimation it is found that the most lagging of teenagers is the strength of the muscles of the body, the strength of the muscles of the hands, speed-strength qualities.

Key words: athletic gymnastics, physical condition, optional lessons, pupils of the vocational training institutions.

Вступ. Здоров'я ми отримуємо при народженні – найбільший дар природи. Людина отримала досконалий організм, але ми не навчилися берегти його досконалисть. Не є таємницею, що здоров'я людини в значній мірі закладається у підлітковому віці. Стан здоров'я підлітків відноситься до важливих медико-соціальних проблем, тому що від них залежить майбутнє держави, її трудовий та інтелектуальний потенціал.

На жаль, прогнози доволі невтішні. Статистичні дані свідчать про зростання за останні 10 років захворювань серед дітей України на 20%, поширеність хронічних захворювань збільшилася в 2,87 рази. Згідно із статистичними даними: 60% мають порушення постави, 50% – короткозорість, 40% – порушення серцево-судинної системи та нервово-психічного відхилення, 60% – порушення мови. Кожен четвертий юнак за станом здоров'я не може проходити строкову службу в армії. Найбільш поширеними серед молоді є такі відхилення стану здоров'я, як деформації хребта, грудної клітини та порушення постави, які становлять близько 34%. Понад 38% підлітків старших класів мали неврологічну симптоматику. Це пов'язано з постійно зростаючим ритмом життя, збільшенням емоційної і нервово-психічної напруженості, зниження фізичної активності, погіршення харчування, впливом негативних природних чинників [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток атлетичної гімнастики, яка впливає на фізичне оздоровлення молоді набуває великого значення як в Україні, так і в інших державах світу [1, 2, 4, 6]. Дослідження доводять, що окремі форми показали високу ефективність урочних і позаурочних занять із фізичної культури, де використовуються засоби й методи атлетичної гімнастики та мають високу ефективність (І. Гайдук, Т. Суханова).

З. Воячецкий запропонував тренувальні програми з атлетичної гімнастики з навантаженнями різної спрямованості для факультативних занять із фізичного виховання в ЗП(ПТ)О для корекції фізичного розвитку і вдосконалення рухової підготовленості підлітків [2].

Дослідження Т. Суханової присвячені стану питання про вплив засобів атлетичної гімнастики на розвиток сили старших школярів [5]. О. Ханіянц, В. Максим розробили та впровадили програму атлетичного тренування, яка сприяє профілактиці порушень постави та деформації хребта, зміцненню імунітету, стабілізації психічного стану, підвищенню працездатності загалом [4].

Метою статті є розкрити організаційно-методичні особливості розвитку силових здібностей в учнів ЗП(ПТ)О засобами атлетичної гімнастики.

Виклад основного матеріалу. Атлетична гімнастика – це система вправ із навантаженням, спрямована, в першу чергу, на укріплення здоров'я, а також на виправлення недоліків фігури та постави. На заняттях поєднуються природні рухи (ходьби, бігу) зі спеціальними вправами для рук, ніг, тулуба із застосуванням загартовуючих процедур.

Враховуючи досвід колег, зокрема Тищенка Олександра Олексійовича (викладача фізичної культури Солонянського професійного аграрного ліцею Дніпропетровської області), ми прийшли до висновку, що потрібно розробляти окремі вправи для юнаків та дівчат [4, с. 108].

У атлетичній гімнастиці виділяють два напрями: масово-оздоровчий та спортивний.

Враховуючи, що наші учні мають різну фізичну підготовку, ми зупинилися на першому напрямі. Масово-оздоровчий напрям атлетичної гімнастики – це різновид гімнастики, який базується на силових вправах із застосуванням стандартних гімнастичних снарядів, навантажень, різних тренажерів, спрямованих на зміцнення здоров'я, розвиток високого рівня загальної та спеціальної фізичної підготовки. Мета цього етапу – змінити будову тіла, що формує гармонійно розвинену атлетичну фігуру, розвиває рухливі якості, гнучкість, спритність. Масово-оздоровчий напрям атлетичної гімнастики не використовує обов'язкового набору спеціальних тренажерів, штанг, гантелей, а також не потребує використання спеціальних умов (заняття можуть проходити у залі, на вулиці, подвір'ї, у парку).

Лише 7-10% підлітків займаються спортом, а 43% займаються фізкультурою тільки на уроках фізичного виховання. На початку кожного навчального року ми проводимо анкетування серед учнів Михайловецького професійного аграрного ліцею, їм пропонується відповісти на таке питання: «Чи бажаєте ви займатися спортом у позаурочний час?» У вересні 2018р. таке опитування дало зазначені результати (див. рис.1).

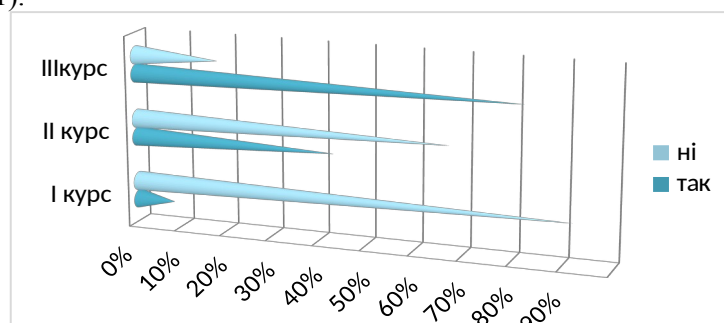

Рис. 1. Рівень мотивації учнів до занять спортом у позаурочний час

Як бачимо, до третього курсу кількість учнів, які займаються спортом не лише на уроках фізичного виховання, значно збільшується. Це відбувається тому, що у ліцеї постійно пропагується здоровий образ життя, і учні мають змогу обрати той вид спорту, який їм більше до вподоби.

Протягом останніх п'яти років у нашому навчальному закладі здійснюється спостереження за станом здоров'я учнів, які вступають до ліцею. У таблиці наведено кількість учнів, які за станом здоров'я не можуть відвідувати уроки фізкультури та потребують відвідування спеціальних груп (див. табл. 1, рис. 2).

Таблиця 1

ДАНІ
про спецмедгрупи з фізичного виховання у розрізі курсів за період 2014-2019рр. у

Михайловецькому професійному аграрному ліцеї

Навчальні роки	Новий набір на 01.09	1 курс	2 курс	3 курс	Групи ТУ
2014-2015	195	Всього – 16: Дівч. – 7, Юнак. – 9	Всього – 14: Дівч. – 5, Юнак. – 9	Всього – 15: Дівч. – 8, Юнак. – 7	Всього – 17: Дівч. – 9, Юнак. – 8
2015-2016	195	Всього – 12: Дівч. – 4, Юнак. – 8	Всього – 14: Дівч. – 7, Юнак. – 7	Всього – 12: Дівч. – 4, Юнак. – 8	Всього – 16: Дівч. – 6, Юнак. – 10
2016-2017	200	Всього – 16: Дівч. – 7, Юнак. – 9	Всього – 11: Дівч. – 4, Юнак. – 7	Всього – 11: Дівч. – 5, Юнак. – 6	Всього – 18: Дівч. – 9, Юнак. – 9
2017-2018	195	Всього – 15: Дівч. – 8, Юнак. – 7	Всього – 13: Дівч. – 5, Юнак. – 8	Всього – 10: Дівч. – 3, Юнак. – 7	Всього – 15: Дівч. – 8, Юнак. – 7
2018-2019	178	Всього – 15: Дівч. – 7, Юнак. – 8	Всього – 12: Дівч. – 6, Юнак. – 6	Всього – 11: Дівч. – 5, Юнак. – 6	Всього – 19: Дівч. – 11, Юнак. – 8

Примітка: кольорами позначено переміщення спецмедгруп по курсах.

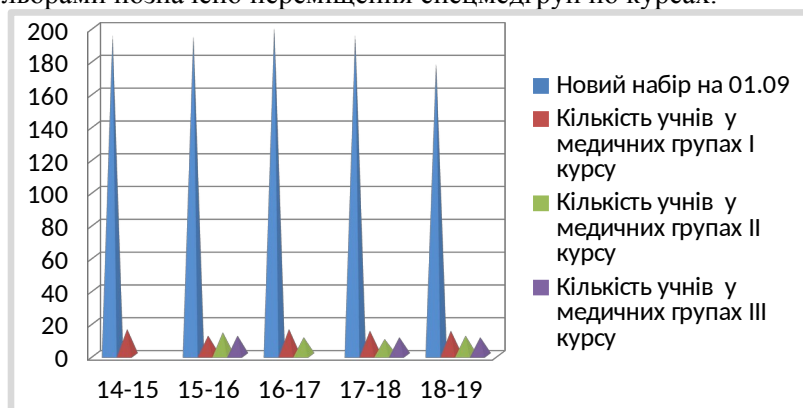

Рис. 2. Відвідування учнями спецмедгруп

З часом з'ясується, що ці дані не відповідають дійсності. Значна кількість учнів із різних, невідомих нам причин, надає при вступі у навчальний заклад медичні довідки, які не відображають реальний стан їхнього здоров'я. Тому пропагування здорового способу життя, занять оздоровлюючими видами спорту набуває особливого значення.

В початковому закладі було проведено опитування про те, яким видом спорту бажали б займатись наші учні. З'ясувалося, що найбільш популярними є атлетична гімнастика – 55 %, футбол – 30%, волейбол – 25%.

Причому бажання займатися атлетичною гімнастикою виявили не лише хлопці, а й дівчата. Тому було вирішено організувати секцію з цього виду спорту. Адміністрація Михайловецького ПАЛ доручила проводити тренування у секції автору даної статті, тому що він активно займається пауерліфтингом і здобув звання чемпіона України у 2017 та 2018 роках.

Для учнів першого-третього курсів навчання вікової категорії 14-18 років із вадами опорно-рухового апарату, хворобами нервової та ендокринної систем атлетична гімнастика є одним із оздоровчих видів спорту, це система гімнастичних вправ силового оздоровчого характеру, які спрямовані на гармонійний фізичний розвиток учня. Вплив силових гімнастичних вправ може бути як на організм в цілому, так на групу м'язів, ланку опорно-рухового апарату. При цьому зберігаються основні принципи і методи організації занять гімнастикою як при складанні окремого комплексу атлетичної оздоровчої гімнастики.

Слід виділити шість груп гімнастичних вправ, які відрізняються характером і умовами виконання:

1-а група – вправи без обтяжень і предметів, пов'язані з подоланням опору власної ваги тіла (ланки);

2-а група – вправи на снарядах масового типу та гімнастичного багатоборства;

3-тя група – вправи з гімнастичними предметами певної конструкції і тяжкості (м'ячі, палиці, амортизатори і т.п.);

4-а група – вправи зі стандартними обтяженнями (гантелі, гирі, штанга);

5-а група – вправи з партнером (в парах, трійках);

6-а група – **вправи на тренажерах і спеціальних пристроях** [1, с. 143].

Під час роботи з учнями найчастіше використовуємо перевірені вправи першої, четвертої та шостої груп.

Для покращення ефекту силового оздоровчого тренування та управління тренувальним процесом доцільно використовувати допоміжну групу вправ, у яку входять: фізичні вправи, супутні силовому розвитку (на гнучкість, спритність, швидкість), для рухового інтервально-колового активного відпочинку, на розтягування і розслаблення.

Під час проведення тренувань необхідно пам'ятати, що в розділі фізичної культури для учнів першого-третього курсів навчання вікової категорії 14-18 років з вадами опорно-рухового апарату, хворобами нервової та ендокринної систем спецмедгрупи та підготовчої групи атлетична гімнастика є одним із оздоровчих видів гімнастики, яка являє собою систему гімнастичних вправ силового оздоровчого характеру, спрямованих на гармонійний фізичний розвиток учня. Вплив силових гімнастичних вправ може бути як загального характеру (на організм в цілому), так і локального (на групу м'язів, ланку опорно-рухового апарату). Звідси і ефект помірних силових занять при хворобах центральної нервової системи та опорно-рухового апарату буде підтримуюче-тонізуючим або розвиваючим. При цьому зберігаються основні принципи і методи організації занять гімнастикою як при складанні окремого комплексу атлетичної оздоровчої гімнастики, при плануванні конкретного тренування, так і при організації системи занять атлетичною гімнастикою (цикли, етапи, періоди) [1, с. 143].

На уроках з учнями спецмедгрупи та підготовчої групи 1-3 курсів у нашому навчальному закладі протягом 2016-2019 навчальних років застосовувались перевірені вправи першої, четвертої та шостої груп.

Таблиця 2

Узагальнені дані про стан здоров'я учнів

№ з/п	П.І.П. учня	Діагноз, 2016р.	Медична група, 2016р.	Попередні результати, кг, 2016р.	Кінцеві результати, кг, 2019р.	Перехід у медичну групу, 2019р.	Поліпшення діагнозу, 2019 р.
1	Дмитрук Тарас Русланович	Ендокринне захворювання. Ослаблення тонусу м'язів III ст.	Підготовча	40	60	Підготовча	Ендокринне захворювання. Ослаблення тонусу м'язів I ст.
2	Сесюк Олександр Петрович	Ендокринне захворювання. Ожиріння II ст.	Спецмед-група	85	69	Основна	Ендокринне захворювання. Ожиріння знято.
3	Вінницький Олександр Олександров.	Опорно-руховий апарат. Порушення постави III ст.	Спецмед-група	40	55	Спецмед-група	Опорно-руховий апарат. Порушення постави II ст.
4	Попов Олександр Володимир.	Ендокринне захворювання. Ожиріння I ст.	Підготовча	80	63	Основна	Ендокринне захворювання. Ожиріння знято.
5	Чемериський Сергій Іванович	Нервова система. Порушення рухових функцій II ст.	Підготовча	40	65	Підготовча	Нервова система. Порушення рухових функцій I ст.
6	Білий Олександр Олександров.	Опорно-руховий апарат. Порушення постави III ст.	Підготовча	45	68	Підготовча	Опорно-руховий апарат. Порушення постави II ст.
7	Андрущак Олексій Вікторович	Сколійоз IV ст.	Спецмед-група	40	55	Спецмедгрупа	Сколійоз III ст.
8	Гайдук Олександр Олександров.	Нервова система. Дистрофія м'язів III ст.	Спецмед-група	45	75	Підготовча	Нервова система. Дистрофія м'язів I ст.

Для забезпечення належного ефекту силового оздоровчого тренування та управління тренувальним процесом можна виділити допоміжну групу вправ, у яку входять: фізичні вправи, супутні силовому розвитку (на гнучкість, спритність, швидкість), для рухового інтервально-колового активного відпочинку, на розтягування і розслаблення. Необхідно пам'ятати про те, що для більшості захворювань неприпустимі фізичні навантаження великої потужності. Становлять небезпеку вправи,

що супроводжуються сильними струсами, навантаження на хребет (тиск, згинання при акробатичних вправах, стійки на голові, підйоми тягарів і т.п.), вправи на гнучкість із надмірним згинанням або розгинанням при невритах або травмах нервів. Слід дотримуватися обережності при виконанні вправ, пов'язаних із необхідністю утримувати рівновагу і з загрозою падіння [1, с. 144].

Систематизація всебічного розвитку, постійне тренування та самовдосконалення під наглядом тренера-викладача фізичної культури призведе не лише до зміни життєвого потенціалу, зміцнення здоров'я, підвищення розумової та фізичної працездатності, а й сприятиме формуванню здоров'я особистості учня спецмедгрупи та підготовчої групи. У таблиці 2 наведені приклади покращення стану здоров'я учнів, які постійно займалися атлетичною гімнастикою.

Висновки. За три роки 2016-2019 навчального процесу в оздоровчому циклі тренувань у розділі атлетичної гімнастики учні з вадами здоров'я, які перебували в спецмедгрупі (4 учні) та в підготовчій групі (4 учні) суттєво поліпшили загальний стан здоров'я, з ослабленого – в помірно-підвищено працездатний. Покращення здоров'я відбулось завдяки помірним покроковим навантаженням індивідуально для кожного учня, відповідно до їх медичних показників.

Список використаних джерел

1. Гайдук І. Атлетична гімнастика в системі фізичного виховання дітей старшого шкільного віку / І. Гайдук // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Вип. 10 : у 4 т. – Львів : НВФ, 2000. – С. 141-144.
2. Воячецький З. Розвивай силу / З. Воячецький // Фізическая культура в школе. – 2000. – № 2. – С. 46-48.
3. Лавренюк В.С. Удосконалення силових здібностей студентів у навчальному процесі з фізичного виховання / Лавренюк В.С. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ, 2011. – №6. – С.74-76.
4. Ханікянц О. Атлетична гімнастика як засіб профілактики порушень постави студентської молоді / О. Ханікянц, В.Максим // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук пр. – №1 (17), 2012. – С.108-112.
5. Суханова Т. Ставлення старшокласників до уроків атлетизму / Т. Суханова // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: мат. IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2004. – С. 95-96.

УДК 377:37.091.33:33

А.М. Сімахіна

*викладач економіки, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Козятинське міжрегіональне вище
професійне училище залізничного транспорту»*

ГРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглянуто гру як один з інноваційних методів навчання, що дозволяє не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання учнями економічних явищ, а й поповнити процес гуманістичним, інтерактивним змістом. Представлено досвід організації ігрових методів у вивченні економічних дисциплін та позакласній виховній роботі.

Ключові слова: ділова гра, ігрові вправи, креативні якості.

A.M. SIMAHINA GAME AS AN INNOVATIVE METHOD OF PEDAGOGICAL ACTIVITIES ON THE LESSONS OF ECONOMICS

Abstract. The article considers the game as one of the innovative methods of education which allows students to deepen and intensify the knowledge of economics phenomena, to supplement the process of studying with humanistic, interactive content. It is presented the experience of organizing game techniques in the study of economic disciplines on lessons and during extra-curricular educational work.

Key words: business game, game exercises, creative qualities.

Вступ. Навчити учня самостійно вирішувати проблеми, вміти презентувати себе і результати своєї праці, володіти навичками ділового спілкування та навичками реальної діяльності в світі ринкової економіки і соціальному середовищі – одна із головних задач сучасних ЗП(ПТ)О. Активне оволодіння професійно-творчою діяльністю, її ефективна реалізація передбачають не тільки розвиток та інтеграцію вмінь і навичок, формування індивідуальних способів і прийомів виконання професійної роботи, але й розвиток творчого мислення і необхідних креативних особистісних якостей учнів. Досягненню цих цілей сприяє використання в педагогічній практиці інноваційних уроків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом усієї історії людства феномен гри привертав до себе увагу багатьох науковців, наприклад, відомих психологів ХХ століття:

Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, О.В. Запорожця, В.В. Зінківського, О.М. Леонтєва, С.Л. Рубінштейна та ін. [8, с.102]. Ці вчені розробили теоретичні засади історичного походження гри, її соціальної сутності та психологічного механізму.

Плідні думки про гру як метод навчання і виховання учнів різних вікових категорій знаходимо у науковій спадщині видатних педагогів, які працювали в історично та соціально різних умовах, – П.П. Блонського, М.І. Демкова, П.Ф. Каптерева, А.С. Макаренка, В.К. Сороки-Росинського, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського та ін. Для наукового обґрунтування використання ігрових методів навчання важливими є теоретичні дослідження О.В. Аксьонової, Н.В. Борисової, В.М. Єфимова, В.В. Нікандрова, І.М. Носаченко, П.І. Підкасистого, А.М. Смолкіна; дослідження проблеми застосування дидактичної гри у навчальному закладі стосуються здебільшого ділових (А.А. Вербицький, М.Д. Касьяненко, М.М. Крюков та ін.) та рольових ігор (С.Н. Карпова, Л.Г. Петрушина, О.І. Пометун та ін.) [6, с. 70].

Мета даної статті: дослідити поняття про гру як метод навчальної діяльності; здійснити характеристику ігрових методів навчання; проаналізувати можливість використання ігрових методів навчання в економічній освіті.

Виклад основного матеріалу. Проводячи аналіз інноваційних технологій в освітньому просторі, слід виділити гру як інноваційний метод педагогічної діяльності викладача.

Дидактична гра – це активна навчальна діяльність з імітаційного моделювання систем, явищ, процесів, а також майбутньої професійної діяльності [1, с. 376]. У терміні «дидактична гра» підкреслюється педагогічна спрямованість, різноманітність її застосування у процесі навчання. Гра як метод навчання спрямована на розвиток умінь учнів аналізувати конкретні практичні ситуації і ухвалювати рішення; під час гри розвиваються творче мислення (здатність поставити проблему, оцінити ситуацію, висунути можливі варіанти рішення і, проаналізувавши ефективність кожного, обрати найоптимальніший варіант) і професійні уміння фахівця.

Саме гра може виконувати такі функції:

- навчальну – розвиток таких загальнонавчальних вмінь і навичок, як пам'ять, увага, сприймання та усвідомлення інформації;
- розвиваючу – гармонійний розвиток особистісних якостей для активізації резервних можливостей;
- виховну – психотренінг і психокорекція поведінки в ігрових моделях життєвих ситуацій;
- розважальну – створення сприятливої атмосфери, перетворення уроку на захоплюючу пригоду;
- комунікативну – об'єднання учнів у колектив, встановлення емоційних контактів;
- релаксаційну – зняття емоційної напруженості, спричиненої навантаженням на нервову систему за інтенсивного навчання;
- психологічну – підготовка для більш ефективної діяльності, перебудова психіки і фізіології для засвоєння великих обсягів інформації [1, с. 6].

Гра – це насамперед дія. А у житті дія – це запорука успіху, адже мало кого цікавить, як людина знає теорію, мають значення тільки її дії в різних ситуаціях.

Існують декілька досить складних видів класифікації дидактичних ігор, що зустрічаються в теорії та практиці. Вони поділяються на **імітаційно-моделюючі та рольові ігри**. Імітаційно-моделюючі ігри присвячені вирішенню певної проблеми, набуттю компетенцій. Блок імітаційно-моделюючих ігор включає декілька груп.

1. Комбінаторні ігри, для яких характерні відсутність спеціальних ігрових процедур, імовірнісний характер процесу гри.
2. Різнорманітні вікторини, наприклад, економічний КВК, брейн-ринг, ігри-вікторини тощо. Такі ігри використовуються переважно у процесі закріплення, повторення та узагальнення матеріалу.
3. Стратегічні ігри, які мають певне рольове забарвлення, тобто дії учнів не тільки підпорядковані ситуації та організаційно-управлінським правилам гри, а й особливості рольової поведінки гравця [6, с. 72].

У практиці економічної освіти найбільш відомі **ділові ігри, тренінги, конкурси, аналіз ситуацій, розробка колективних проектів у малих групах**. Модифікаціями ділової гри можна вважати **бліц-гру, гру-вправу, рольову, операційну, імітаційну ігри, веб-квести тощо**.

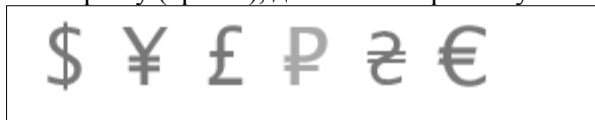
До основних понять, що характеризують ігри, належать: об'єкт, який моделюється; процес, що моделюється; сценарій, у якому описуються правила гри, об'єкт і предмет; засоби гри; регламент, учасники ігрового процесу.

Стимулом до навчання є цікавість, евристичність, яскравість подачі вчителем матеріалу та

активність самих учнів. Саме гра дає можливість пропускати через практику те, що вивчили. Навіть, якщо тема є суто теоретичною, її можна опрацювати через гру в групах або парах, або легко реалізувати через імітаційні ігрові методи навчання.

У своїй педагогічній практиці використовуємо гру та її модифікації як метод активізації навчальної діяльності учнів. Наприклад, урок узагальнення і систематизації знань на тему **«ВВП – показник результатів національного виробництва»** можна провести як конкурс (попередньо групу об'єднаємо у три команди), який складатиметься з 9 раундів, а саме:

- 1) **«Розминка»** – команди по черзі відповідають на 4 питання з попередніх тем;
- 2) **«Тематичний раунд»** – команди обирають теми, за якими будуть ставитися питання («Виробництво», «Конкуренція», «Доходи», «Витрати»);
- 3) **«Склади сенкан»** до показників ВВП, ВВП, НД – команди складають сенкан до відповідних показників та дають їх визначення;
- 4) **«Поясніть ситуацію»** – команди отримують картки із завданням та протягом однієї хвилини мають дати пояснення до нього (приклад орієнтовного завдання для I команди: «Вихідний день. Чоловік ремонтує свою машину. Жінка готує обід. Діти прибирають у квартирі. Всі зайняті корисною справою. Чи зміниться при цьому ВВП країни? Чому?» (Відповідь: ВВП не зміниться, так як блага та послуги виробляються без оплати і не продаються на ринку. Якщо ж найняти прибиральницю, а машину відправити в автосервіс, тоді виконання цих робіт увійде до підрахунку ВВП);
- 5) **«Розрахунковий раунд»** (учні мають зробити розрахунки ВВП, ВВП, ЧНП, НД, ОД відповідно до вихідних даних). Наприклад, команда №1 – ВВП за доходами та витратами; команда №2 – ЧНП та НД, команда №3 команда – ОД та РД;
- 6) **«Впізнай валюту»** – на екран виводяться міжнародні знаки валюти. Команди на швидкість мають дати назву валюти і назвати країну (країни), де вона використовується:

7) **«Географічний раунд»** (показати на карті країни з високим, середнім та низьким рівнем виробництва ВВП);

8. **«Аналітичний раунд»** – команди, отримавши графік чи діаграму, мають охарактеризувати динаміку економічних показників країни;

9. **«Експерт-раунд»** – команди по черзі обирають картки, в яких зазначена певна ситуація з виробництвом ВВП, і мають охарактеризувати причини і наслідки.

Доцільно підсумковий урок із теми **«Економічні показники виробництва»** провести у вигляді рольової гри. Для цього попередньо учні були об'єднані в 4 «фірми», в кожній з яких розподілили ролі:

- економісти (здійснюють розрахунки);
- маркетологи (відповідають за дизайн і рекламу);
- аналітики (виконують графічну інтерпретацію досліджень, готують питання конкурентам);
- менеджери (роблять презентацію та оцінку роботи своєї групи щодо правильності висвітлення особливостей досліджуваних даних).

Учням повідомляється, що вони будуть учасниками ринку побутових електротоварів. При підготовці до уроку кожна з груп отримала випереджальне завдання: позиціонувати свої товари, що передбачає: створення марки, презентацію фірми, рекламу товару. На уроці команди (фірми) виконують такі завдання:

- маючи однакові вихідні дані, які були введені в комп'ютери, розраховують економічні показники діяльності фірм (дохід від реалізації, чистий дохід, собівартість, прибуток, рентабельність);

- моделюють виробництво і реалізацію продукції за змінними факторами;
- здійснюють презентацію фірми і обґрунтування свого вибору.

Проведення уроку у такій формі викликає особливу зацікавленість і високу активність в учнів.

Наприклад, проведення уроку з теми **«Типи економічних систем»** як уроку-конкурсу має за мету узагальнити та систематизувати знання з теми, розвивати вміння застосовувати їх на практиці, вміти порівнювати переваги і недоліки економічних систем; розвивати абстрактно-логічне мислення, кмітливості, творчі здібності. Перелік конкурсних змагань може бути наступним.

1. **«Презентація»** – чотири команди по черзі проводять презентацію економічних систем: традиційної, командної, планової, змішаної.
2. **«Дефініції»** – команди отримують картки з рисами економічних систем і обирають свої

дефініції – короткі характеристики явища чи поняття своєї економічної системи.

3. *«Мислитель»* – командам пропонується закінчити вислови відомих людей, слід з'ясувати до якої економічної системи можна застосувати вислів.

4. *«Географія»* – командам потрібно назвати країни, які мають відповідний тип економічної системи та показати їх на карті світу.

5. *«Так чи ні»* – командам пропонується підтвердити чи спростувати твердження, що записані на картках, які вони отримали.

6. *«Асоціативне фото»* – командам пропонується підібрати із запропонованих фотокартку-асоціацію на кожен тип економічної системи та пояснити свій вибір.

7. *«Точка зору»* – учасник від кожної команди висловлює свою точку зору щодо питання: «Реалії та майбутнє економічної системи України».

З метою кращого вивчення і систематизації знань із складної та актуальної теми **«Банкрутство підприємства»** групу доцільно об'єднати в чотири команди по 5 – 6 учнів у кожній, а сам урок провести як операційну гру в 3 раунди.

Раунд I: «Презентація». Кожна група має підготувати презентацію основних категорій теми. Перша група учнів повинна висвітлити питання «Поняття банкрутства та його ознаки». Друга група учнів – питання «Реструктуризація підприємств». Третя група – розповісти про всі заходи, пов'язані зі санацією підприємств. Четверта група – роз'яснити, що стоїть за терміном «ліквідація підприємств».

Раунд II. «Бліцопитування» – команди відповідають на питання, пов'язані з банкрутством, реструктуризацією, санацією, ліквідацією підприємств.

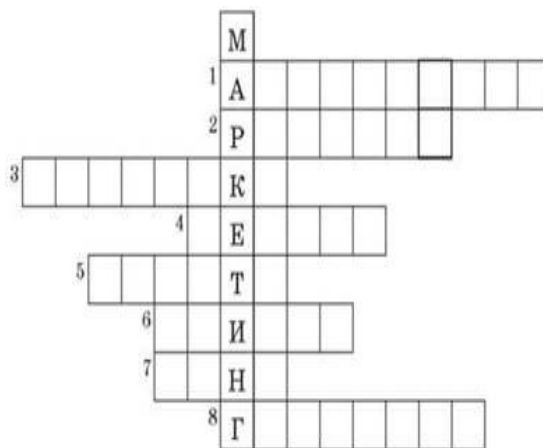
Раунд III. «Визначити здоров'я фірми». За даними бухгалтерської звітності команди мають: проаналізувати фінансово-економічний стан підприємств, розрахувати показники фінансової стійкості, платоспроможності, рентабельності, використавши алгоритм розрахунку, зробити висновки.

Кожній підгрупі роздаються форми бухгалтерської звітності: баланс підприємства і звіт про фінансові результати, за даними яких учні розраховують основні показники діяльності. Поки одні учні розраховують показники діяльності, інші представники кожної підгрупи пояснюють, як розраховуються ці показники. За результатами розрахунків аудитори від кожної групи формулюють аудиторський висновок. Підводяться підсумки уроку, визначається учні якої команди продемонстрували кращі знання з теми.

Основний девіз гри: «Корисно та цікаво». Тому в навчальній діяльності у грі завжди відпрацьовуються провідні знання та навички. У процесі проведення ігор реалізуються такі психолого-дидактичні закономірності: принцип негайного застосування знань; зведення абстрактних знань і понять на рівень чуттєвого перетворення матеріалу; наближення до практичного розуміння економічних категорій і закономірностей; менша втомлюваність учасників гри. І нарешті, у грі втілюється основна формула педагогічної творчості: первісне абстрактне знання перетворюється на конкретне переживання [6, с. 71].

Значний результат на уроках дає і використання елементів гри (ігрові вправи, сценки) на різних етапах уроку. Наприклад, під час проведення актуалізації знань до вивчення теми **«Кредитна та банківська система»** два учні групи підготують **сценку** про надання автокредиту за такою легендою: «Громадянин звернувся в банк із клопотанням про надання кредиту для придбання нового автомобіля DAEWOOLANOS, вартість якого становить 62500 грн. Банківський працівник пояснює умови надання кредиту: термін кредиту, розмір відсоткової ставки, комісія за видачу кредиту та перерахування коштів продавцю, страхування автомобіля (повне КАСКО), спосіб погашення кредиту (стандартний чи ануїтетний), головні вимоги до клієнта, перелік необхідних документів, про супутні витрати, які слід урахувати у вартості автокредиту».

На етапі узагальнення та систематизації знань при вивченні **теми «Рекламна політика підприємств»** можна використовувати ігрову вправу «розгадування кросворду». Наприклад:

1. Склад, співвідношення окремих видів продукції підприємства з урахуванням її якості та сортності. (*Асортимент*)
2. Форма неособистого звернення до споживачів із метою їх умовляння купити товар. (*Реклама*)
3. Засіб захисту товару від зовнішнього впливу, а також засіб надання йому привабливості для споживача. (*Упаковка*)
4. Додаткові послуги, які отримує споживач, купляючи товар (поставлення товару, реєстрація тощо). (*Сервіс*)
5. Сукупність властивостей продукції, що визначають ступінь придатності її для використання за призначенням. (*Якість*)
6. Зменшення вартості товару. (*Знижки*)
7. Грошове вираження вартості предмета, об'єкта, товару, тобто кількість грошових одиниць, що характеризує вартість. (*Ціна*)
8. Комплекс послуг, які виробник надає покупцю для забезпечення якості товару впродовж зазначеного терміну після придбання товару. (*Гарантія*)

Гра ні в якому разі не терпить примусу і є процесом суто добровільним, перевага ігрових прийомів над іншими формами навчання полягає в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для учня, тобто мотивує до навчання приховано, не потребуючи ніяких способів насилья над особистістю.

Висновки. Використання ігрових моделей навчання зумовлено новими завданнями системи професійної освіти: формування активної, діяльної, творчої, конкурентоспроможної особистості. Ігрова діяльність розвиває індивідуальні здібності учнів, оскільки вони не відчувають психологічного тиску відповідальності, який властивий традиційним формам навчальної діяльності. Засвоєння знань здійснюється в контексті певної діяльності, що створює ситуацію необхідності знань. Ігрові моделі дають змогу позбутися шаблонів і стандартів, здатні змінити ставлення учнів до будь-якого явища, факту, проблеми. Гра стимулює інтелектуальну діяльність учнів, вчить прогнозувати, досліджувати та перевіряти правильність прийнятих рішень і висунутих гіпотез, виховує культуру спілкування, формує вміння працювати в колективі, а також вимагає від учасників систематизованих і глибоких знань для застосування їх у подальшій самостійній професійній діяльності.

Особливо доцільно використовувати гру як метод навчання на уроках економічних дисциплін. Вважаємо, що уроки-ігри, уроки-конкурси збуджують в учнів пізнавальну активність та формують науковий світогляд, критичне мислення та бажання творити та співпрацювати.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економічних дисциплін - К.: КНЕУ, 2006. - 320 с.
2. Грицуленко С.І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Грицуленко С.І., Потапова-Сінько Н.Ю., Гарбера К.М. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. – 224 с.
3. Кадемія М. Ю. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання веб-квестів [Електронний ресурс] / М.Ю. Кадемія. - Режим доступу: http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/intel/files/web_projects/web_quest.htm – Назва з екрану.
4. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2005. – 245 с.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко та ін.; за ред. О.І. Пометун. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Олійник Н. Ефективність ігрових моделей навчання в системі сучасної вищої освіти / Н. Олійник // Наукові записки. – 2017. - Вип. 7- С. 70-76.
7. Хруцький Є.А. Організація проведення ділових ігор.-К.: Вища школа, 1991. – 210 с.
8. Щербань П.М. Становлення ігрових технологій як інноваційної форми навчання / П.М. Щербань // Педагогічні

УДК 811.161.2

І.А. Слюсар

*викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Мазурівський аграрний центр професійно-
технічної освіти»*

ФОРМУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Анотація. У статті відзначено, що виховати високу культуру мовлення неможливо без фразеологізмів. Розглянуто основні групи вправ, які забезпечують фразеологічну компетентність учнів. Запропоновано урок із використанням завдань, які спрямовані на розвиток фразеологічного мислення й мовлення учнів.

Ключові слова: фразеологізми, фразеологічна компетентність, вправи.

I.A. SLUSAR FORMATION OF PUPILS' FRAZEOLOGICAL COMPETENCE

Annotation. The article notes that it is impossible to educate a high culture of speech without phraseologisms. It is considered the main groups of exercises that provide phraseological competence of pupils. A lesson is proposed with the use of tasks aimed to developing the phraseological thinking and speech of pupils.

Key words: phraseologisms, phraseological competence, exercises.

Вступ. Прищеплювати любов до рідної мови, викликати захоплення багатством і різноманітністю її виражальних засобів, розвивати почуття любові і виховувати високу культуру мовлення неможливо, якщо не вивчати мовних перлин – фразеологізмів.

Фразеологія є окрасою української мовної системи, надзвичайно важливим її елементом. Засвоєння фразеологізмів впливає на реалізацію мети і завдань курсу української мови, оскільки влучне вживання фразеологізмів у мовленні засвідчує сформованість комунікативної компетенції мовця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз лінгвістичної та методичної літератури свідчить про те, що проблема вивчення фразеології знаходиться в полі зору таких лінгвістів і методистів: В. Барабаша, О. Бистрова, С. Гаврина, Т. Грибницького, М. Коломійця, Г. Лещенка, В. Мельничайка, О. Смовської та інших.

Мета статті полягає у визначенні ефективних вправ, спрямованих на формування фразеологічної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. Науковець Г. Лещенко вважає, що проведення систематичної роботи зі збагачення мовлення учнів фразеологізмами забезпечать такі групи вправ:

1) *вправи, спрямовані на оволодіння мовною теорією, формування умінь вживати фразеологізми у власному мовленні.* До цієї групи належать рольові ігри «вчитель – учень», що мають за мету з'ясувати специфіку фразеологічних явищ, синонімічних, антонімічних відношень. Вони передбачають парну форму роботи і адресатом мовлення виступає сусід по парті або вчитель. Це інтерактивні форми виконання вправ «Навчаючи, вчуся» або робота в малих групах, де потрібно пояснити, як саме треба виконувати завдання;

2) *вправи, спрямовані на побудову власних (діалогічних і монологічних) висловлювань із використанням фразеологічного матеріалу у певних стилях та жанрах мовлення.* Здебільшого, це вправи на основі поданих текстів, які слугують базою для побудови власних висловлювань. Це конкурси і змагання, які передбачають групову форму роботи і адресатом мовлення виступають учні тощо. Опорою для мовленнєвої діяльності та вирішення комунікативних завдань виступають фразеологізми, які будуть доречні у певній ситуації. Іноді до вправ такого зразка подається план-підказка, інструкція до виконання тощо;

3) *вправи, поштовхом до виконання яких виступають уявні ситуації без опори на готовий текст.* До опису мовленнєвої ситуації іноді додається опорний матеріал. До цієї групи належить робота з ілюстративним матеріалом (малюнки, кадри з мультфільмів або фільмів, фотографії). Завдання такого зразка мають здебільшого індивідуальний характер. Адресатом мовлення у таких завданнях виступають друзі, однокласники, члени родини, уявні співрозмовники, друзі по листуванню тощо [1, с. 110].

Пропонуємо урок із використанням вищезгаданих вправ, які спрямовані на розвиток фразеологічного мислення й мовлення учнів.

Тема: «Багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів».

Мета: навчальна – поглибити знання учнів про багатозначність, синонімію та антонімію

фразеологізмів; формувати вміння та навички учнів тлумачити значення фразеологізмів, добирати синонімічні та антонімічні фразеологізми; користуватися словником фразеологізмів; удосконалювати вміння доречно використовувати фразеологізми у власному мовленні; створювати власні висловлювання з використанням фразеологізмів; збагачувати активний словниковий запас новими фразеологізмами;

розвиваюча: розвивати логічне мислення, удосконалювати вміння у різних видах мовленнєвої, ігрової та театральної діяльності;

виховна: залучати учнів до скарбів усної народної творчості, прищеплювати любов до перлин народної мови.

Тип уроку: урок поглиблення та закріплення знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок-засідання клубу любителів рідного слова.

Навчально-методичне забезпечення: підручник, дидактичний матеріал, фразеологічний словник уроку, проектор, ноутбук, відео уривка з фільму «Кайдашева сім'я», відео «Світ фантастичних фразеологізмів», відеоекспрес-уроку О. Авраменка, презентація «15 влучних українських фразеологізмів на всі випадки життя», презентація до уроку.

Міжпредметні зв'язки: українська література, англійська мова, російська мова, українська література.

ХІД УРОКУ

Фразеологізми – це іскрометні скарби мовної образності, які передають найтонші відтінки душевних порухів, забарвлюють висловлене в національний колорит.

В. Ужченко

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності. Створення емоційної готовності до уроку.

Викладач. Сьогодні урок ми проведемо у формі засідання клубу любителів рідного слова. Наше засідання буде присвячене фразеологізмам. Повірте, мурашки бігають по спині, так хочеться взяти правильну ноту. Сподіваюсь, що ви не підведете мене під монастир. Знаєте, не святі горшки ліплять, ми справимося із завданнями, якщо будемо трудитися у поті чола.

Тема нашого засідання «Багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів». Запишемо дату та тему в зошити (*запис у зошиті*).

Епіграфом уроку-засідання будуть слова українського мовознавця Віктора Ужченка: «Фразеологізми – це іскрометні скарби мовної образності, які передають найтонші відтінки душевних порухів, забарвлюють висловлене в національний колорит». Ці стійкі сполучення слів – то філософсько-роздумливі, то бадьоро-жартівливі, то святково-урочисті, ліричні, повчальні. У них – спостережливість, досвід та уявлення багатьох поколінь.

Хочеться наголосити на тому, що знання сьогоднішньої теми нам необхідне для складання ЗНО, бо якщо проаналізувати завдання з фразеології, то найчастіше випускники виконували тести саме з теми «Синонімічні та антонімічні фразеологізми». Але не тільки для цього. Мова людини – показник її інтелекту та культури. А мова людини, яка не вживає фразеологізми, є бідною і примітивною. Навпаки, красивою, образною, багатою є мова того, хто влучно, доречно їх вживає, адже фразеологізми роблять наше мовлення виразнішим і дотепнішим. З огляду на це, вивчення фразеологізмів має відбуватися не лише на уроках української мови, а й впродовж усього життя людини.

Сьогодні ми повинні розглянути питання багатозначності, синонімії та антонімії фразеологізмів; формувати вміння та навички правильно вживати багатозначні фразеологізми, добирати синонімічні, антонімічні фразеологізми, збагачувати активний словниковий запас новими фразеологізмами.

Я бажаю вам мати палату розуму та голову на плечах, працювати не покладаючи рук, не бути у хвості, тримати ніс за вітром й наполегливо йти крізь терни до зірок. Нехай наше засідання клубу любителів рідного слова пройде на одному подихові. Сподіваюсь, що ви будете на сьомому небі від щастя, коли знову потрапите у світ фантастичних фразеологізмів.

Перегляд відео «Світ фантастичних фразеологізмів».

III. Поглиблення знань про багатозначність, синонімію та антонімію фразеологізмів.

Викладач. Тож не будемо зволікати. Вирушаймо у світ фантастичних фразеологізмів прямо зараз! Питання, які виносяться на наше засідання:

1. Багатозначність фразеологізмів.
2. Синонімія фразеологізмів.
3. Антонімія фразеологізмів.
4. Українські відповідники іншомовних фразеологізмів.

Прийом «Навчаючи – вчуся». Учні об'єднуються у 4 групи. Кожна група отримує аркуш із питанням. Після обговорення один представник із кожної групи переходить в іншу, де розкриває питання своєї групи.

1-а група. Багатозначність фразеологізмів.

Багатозначністю називають властивість фразеологізму виступати в контексті з різними значеннями. Зазвичай фразеологізми мають два, рідше – три значення. Наприклад, фразеологізм «мурашки бігають по спині» означає:

1) *хтось тремтить, здригається від холоду, хвилювання, радості*; 2) *комусь стає моторошно, неспокійно*. Фразеологізм «розбирати по кісточках» означає: 1) *детально обговорювати кого-небудь, що-небудь*; 2) *детально, до дрібниць вивчати, аналізувати що-небудь*. Варто зазначити, що багатозначність серед фразеологізмів трапляється порівняно рідко.

2-а група. Синонімія фразеологізмів.

Частою серед фразеологізмів є синонімія. Близькі за значенням фразеологізми утворюють синонімічні ряди. Наприклад, значення «ледарювати» мають фразеологізми: *байдики бити, баглаї бити, давати горобцям дулі, клеїти дурня, ганяти вітер по вулицях, лежні справляти, тинятися з кутка в кутку, і за холодну воду не братися*.

Значення «спритна людина» передають фразеологізми: *не проспить грушки в попелі, на ходу підметки рве, з вареної крашанки курча висидить, зуміє впіймати вовка за вухо*.

Джерелом фразеологізмів є не лише усне мовлення в даному випадку українців, а й твори української літератури. Приклади синонімічних рядів зустрічаємо на сторінках творів української літератури. Наприклад, в уста малого Михайлика, головного героя повісті «Гуси-лебеді летять», український письменник Михайло Стельмах вкладає підряд аж 10 фразеологічних зворотів, почутих від дорослих і сказаних про них. Зверніть увагу, який розгалужений синонімічний ряд фразеологізмів, що означають «втратити розум», використовує письменник: *«І в них (дорослих) теж чогось вискакували клепки, розсихались обручі, губились ключі від розуму, не варив баняк, у голові літали джмелі, замість мізків росла капуста, не родило в черепку, не було лою під чуприною, розум якось втулявся аж униз і на в'язах стирчала макітра»*.

3-я група. Антонімія фразеологізмів.

Серед фразеологізмів виділяються також пари з протилежним значенням, наприклад: *вбити собі в голову – викинути з голови*. Протилежні за значенням фразеологізми утворюють антонімічні пари: *не в тім'я битий – не має лою в голові, макітра розуму – пустий лоб, хоч греблю гати – як кіт наплакав, серце заговорило – серце спить, набитий гаманець – вітер у кишенях свистить*.

4-а група. Українські відповідники іноземних фразеологізмів.

Кожна мова відрізняється своєю оригінальністю, що пов'язано з неповторністю побуту, звичаїв, культури. Фразеологізми з одним і тим самим значенням у різних мовах можуть мати неоднакові слова-складники (див. табл. 1, 2). Зверніть увагу, значення «ніколи» передає український фразеологізм «коли рак на горі свисне». В англійській мові – це Whenpigsfly, якщо дослівно перекласти, «коли свині літатимуть».

Таблиця 1

Українські відповідники англійських фразеологізмів

Українські фразеологізми	Англійські фразеологізми	Значення
<i>Коли рак на горі свисне</i>	<i>Whenpigsfly</i>	<i>Ніколи</i>
<i>Дивитися крізь пальці</i>	<i>To turn a blind eye</i>	<i>Навмисно не помічати чогось</i>
<i>Здіймати галас</i>	<i>To set the world on fire</i>	<i>Сильно кричати</i>

Таблиця 2

Українські відповідники російських фразеологізмів

Українські фразеологізми	Російські фразеологізми	Значення
<i>З лежжі не буде одежі, а зі спання не буде коня</i>	<i>У ленивой пряжи и про себя нет рубахи</i>	<i>Про ліниву людину</i>
<i>Правити теревені</i>	<i>Нести околесицу</i>	<i>Вести пусті розмови</i>
<i>Довести до білого жару</i>	<i>Довести до белого каления</i>	<i>Розлютити когось</i>

Переглянемо **експрес-урок Олександра Авраменка про українські відповідники російських фразеологізмів**, щоб правильно використовувати їх у своєму мовленні.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Фразеологічна розминка (усно). Назвіть фразеологізм за малюнком, поясніть його значення (див. рис. 1).

Рис. 1. Фразеологічна розминка

Довідка. Брати бика за роги – енергійно. Накивати п'ятами – тікати. Водити за носа – обманювати, обдурювати. Носити воду в решеті – марно витратити час на що-небудь. Зачепитися язиками – довго розмовляти. Лити крокодилячі сльози – нещиро, удавано співчувати комусь. Зарубати на носі – запам'ятати. Ганятися за двома зайцями – братися за кілька справ одночасно. Народитися в сорочці – бути щасливим.

2. Вибіркова робота.

З-поміж поданих фразеологізмів підкресліть тільки багатозначні. Усно витлумачте різні значення кожного. За потреби скористайтесь фразеологічним словником уроку.

Медові слова, зачепити за живе, не чути (під собою) землі, крапля в морі, узяти за зябра, не бий лежачого, загнати в глухий кут, з миру по нитці, розкрити карти.

Перевірка виконаного завдання.

3. Творче завдання (письмово). Робота в парах.

3.1. Вставте в речення пропущені фразеологізми з довідки та доведіть, що вони багатозначні, пояснивши їх значення.

1. Тільки сильні ліки зможуть вас.
2. Я круглий сирота: ні роду, ні плоду, ви мене, до розуму довели.
3. один одного – то з заздрощів, то з власної неприязні.
4. Скільки раз за ці два місяці Іван своє життя.
5. Я пишу, а він підходить, дивиться, аж
6., але цікавість перемогла.
7. Дозвольте до вас
8. Краще вже не обіцяти, як не

Довідка. На ноги поставити: 1) виростити, виховати; 2) вилікувати. Держати слово: 1) виконувати обіцяне; 2) говорити, виголошувати промову. Мурашки по спині поповзли: 1) хтось тремтить, здригається від холоду, хвилювання, радості; 2) комусь стає моторошно, неспокійно. Розбирати по кісточках: 1) детально обговорювати кого-небудь, що-небудь; 2) детально, до дрібниць вивчати, аналізувати що-небудь).

3.2. Скласти два речення з одним із поданих усталених зворотів, показавши його багатозначність. Перевірка виконаного завдання.

Викладач. Отже, які фразеологізми називаються багатозначними?

4. Фразеологічний самодиктант.

Викладач. Надворі зима. А які слова асоціюються у вас зі словом «зима»? Чи відчуваєте ви прихід зими, якщо вона без снігу? А чи знаєте ви, що в українській мові є значна кількість фразеологізмів зі словом «сніг»? Ваше завдання – виписати з речень фразеологізми зі словом «сніг», пояснити їх значення.

1. Так аж снігом сипле за шкуру (М. Номис).

2. Не йди до Мотрі позичати хліба, бо ноги рогачем поперебиваю! В неї снігу зимою не дістанеш (І. Нечуй-Левицький).

3. Внизу – косогір, забитий снігом, а далі – царство лісів, у яких людина губиться, як голка в снігу (Григорій Тютюнник).

4. Татари рухаються завжди в цілковитій таємничості, падають, мов сніг з ясного неба, вріваються, мов летючий вітер (П. Загребельний).

5. Прийду та допоможу тобі, хоч і з мене, певно, буде користі, як з торішнього снігу (І. Нечуй-Левицький).

6. Дайте спокій. Ваш гетьман так мені потрібен, як торішній сніг! (П. Панч).

Усно підберіть із довідки фразеологізми, синонімічні зазначеним (див. рис. 2).

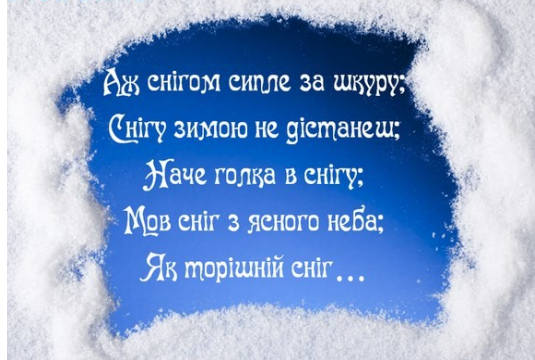

Рис. 2. Фразеологізми зі словом «сніг»

Довідка. Мов в ополонку пірнула. Морозом по тілу бере. Як із цапа молока. Як лисому гребінь. Труситься над копійкою. Як грім серед ясного неба.

Перевірка виконаного завдання.

Викладач. Отже, які фразеологізми є синонімічними?

5. Мовна гра «Павутиння фразеологізмів».

Доберіть до фразеологічних зворотів антонімічні. Поясніть їх значення.

Таблиця 3

Мовна гра «Павутиння фразеологізмів»

З рідного батька здере	Жити на широку ногу
На ладан дише	Ревма ревти
Гнути спину	Кров з молоком
Перебиватися з хліба на воду	Останнє віддасть
Ударити лихом об землю.	Ні за холодну воду не братися
Справляти реготи	Повісити носа

Перевірка виконаного завдання.

Викладач. Які фразеологізми називаються антонімічними?

6. Гра «Диво в решеті».

Викладач. Диво в решеті – це фразеологізм, який вживається для вираження здивування з приводу чогось.

Записані фразеологізми пересійте так, щоб залишились лише ті, які мають значення «багато» (І група) і «мало» (ІІ група). Закресліть ті фразеологізми, які мають інше значення, щоб залишились лише фразеологізми зі значенням «багато» або «мало».

І група, «багато». Поставити на ноги; видимо-невидимо; підкрутити гайки; крутити носом; хоч греблю гати; каламутити воду; кури не клюють; давати волю язика; дивитись крізь пальці; як цвіту по всьому світу; ні сіло ні впало; не з руки; одним духом; сила-силенна; на край світу; хоч лопатою загібай; як грибів після дощу; не за нашої пам'яті; як зірок на небі; як піску морського; давати волю рукам; одним миром мазані; тьма-тьмуца; вуха в'януть.

ІІ група, «мало». Поставити на ноги; не дуже густо; підкрутити гайки; крутити носом; як кіт наплакав; каламутити воду; котові на сльози нема; давати волю язика; дивитись крізь пальці; як у kota сліз; ні сіло ні впало; не з руки; одним духом; із заячий хвіст; на край світу; а заячий скік; крапля в морі; не за нашої пам'яті; на макове зернятко; давати волю рукам; одним миром мазані; на волосину; вуха в'януть; тьма-тьмуца; кури не клюють.

Перевірка виконаного завдання.

Викладач. Отже, ми з вами отримали синонімічні ряди фразеологізмів, які мають значення «багато» та «мало». А тепер утворімо антонімічні пари фразеологізмів, які мають значення «багато-мало».

7. Метод незакінчених речень. *Синонімічні фразеологізми утворюють ...(синонімічні ряди). Антонімічні фразеологізми утворюють(антонімічні пари).*

Викладач. До вашої уваги уривок із фільму «Кайдашева сім'я», знятого за однойменною повістю видатного українського письменника І.Нечуя-Левицького, у якому Карпо й Лаврін дівчат вибирають. Ваше завдання – назвати фразеологізми, які ви почуєте в діалозі двох братів.

8. Перегляд уривка «Як Карпо з Лавріном дівчат вибирають» із фільму «Кайдашева сім'я».

Викладач. Назвіть фразеологізми, які ви почули.

9. Творча лабораторія. Перевірка випереджувального завдання.

Ви отримали випереджувальне завдання – скласти гумористичний діалог на зразок розмови Карпа з Лавріном та використати в ньому синонімічні та антонімічні фразеологізми. Послухаймо розмову-плітку ваших однокласників на тему «Аби хлопці, дівчата будуть».

Перевірка випереджувального завдання.

Саме на цій дотепній ноті ми будемо закінчувати наш урок-засідання клубу любителів рідного слова.

V. Підсумок уроку.

Викладач. Отже, сьогодні на уроці ми з вами розглянули такі поняття, як багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів; вчилися правильно вживати багатозначні фразеологізми, добирати синонімічні, антонімічні фразеологізми; збагатили наше мовлення новими фразеологізмами, дізналися нове про українські відповідники англійських та російських фразеологізмів. Переконалися в тому, що фразеологізми – це окраса нашої мови, її скарб.

VI. Оцінювання. Мотивація оцінок.

Викладач здійснює оцінювання учнів, вживаючи фразеологізми: ні пари з уст, байдики бив, грав першу скрипку, як білка в колесі, ламав голову, працював від дзвінка до дзвінка, відкрилося друге дихання, поров гарячку, ловив гав.

VII. Повідомлення домашнього завдання.

Оцінки 4-6. Записати 2 синонімічні ряди фразеологізмів та 3-4 пари антонімічних фразеологізмів.

Оцінки 7-9. Скласти два речення з багатозначним фразеологізмом. Дібрати українські відповідники до іншомовних фразеологізмів (4 приклади).

Оцінки 10-12. Написати твір на довільну тему, використавши в ньому багатозначні, синонімічні та антонімічні фразеологізми.

VIII. Перегляд презентації «15 влучних українських фразеологізмів на всі випадки життя».

Заключне слово вчителя. Вживайте ці та інші фразеологізми у своєму мовленні. Любіть рідне слово, рідну мову та дбайте про її чистоту.

Висновки. Таким чином, використання викладачем вище запропонованих вправ для формування фразеологічної компетентності на уроках української мови сприятиме формуванню вмінь та навичок учнів пояснювати значення фразеологізмів, збагачуватиме словниковий запас, удосконалюватиме вміння доречно використовувати фразеологізми в усному мовленні та створювати власні висловлювання з використанням фразеологізмів.

Список використаних джерел

1. Леценко Г. Компетентнісний підхід до вивчення фразеології в загальноосвітній школі / Г.Леценко // *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. – 2016. – Вип. 10. – С.110-111.

УДК 377:37.016:54

К.В. Суханова

*викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Державний навчальний заклад «Браїлівський професійний ліцей»*

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

Анотація. У статті розкрито шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках хімії в ЗП(ПТ)О та в позаурочний час. Акцентовано увагу на створенні умов для реалізації активності учнів. Доведено, що педагогічно доцільним є поєднання традиційних та інтерактивних освітніх технологій, спрямованих на активізацію особистості та створення діалогічної взаємодії у процесі суб'єкт-суб'єктних відносин.

Ключові слова: активізація навчально-пізнавальної діяльності, пізнавальна активність, інтерактивне навчання.

K.V. SUKHANOVA THE WAYS OF ACTIVATING THE STUDENTS' EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITY AT THE CHEMISTRY LESSONS IN THE VOCATIONAL TRAINING INSTITUTIONS

Abstract. The article reveals the ways of activating the students' educational and cognitive activity at the chemistry lessons in the vocational training institutions and in the extracurricular time. The attention is drawn on creating conditions for students activity. It is proved that pedagogically expedient is the combination of traditional and interactive educational technologies, aimed at activating the personality and creating dialogical interaction in the process of subject-subject relations.

Key words: activating of educational-cognitive activity, cognitive activity, interactive training.

Вступ. В умовах докорінних економічних і соціальних перетворень сучасного суспільства відбувається перебудова й освітньої галузі. Великого значення в освіті XXI століття набула проблема розвитку особистості учня, його індивідуальності, підвищення інтелектуального та творчого потенціалу. Перед викладачем стоїть завдання розвитку стійкого інтересу до навчання, до знань, підготовки учнів до цілеспрямованої та самостійної пізнавальної діяльності.

Пізнавальна активність учня започатковується під впливом пізнавальних потреб, мотивів, інтересів у процесі безпосередньої пізнавальної діяльності, вона характеризується відношенням учнів професійних закладів до процесу пізнання, що відображається на якості, характері і результатах пізнавальної діяльності у досягненні поставленої мети. Проблема формування пізнавальної активності безпосередньо пов'язана з вирішенням питання підвищення якості навчального процесу в ліцеї.

Аналіз понять активності учнів в процесі навчання передбачає вивчення таких психолого-педагогічних закономірностей, як формування потреби до вивчення, створення позитивної емоційної атмосфери навчання, що сприяє оптимальній напрузі розумових і фізичних сил.

Посилення пізнавального інтересу до знань повинно стати рушійною силою розвитку інтелекту та важливим чинником формування особистості розвиненої, соціально інтегрованої, конкурентоспроможної у ринкових відносинах, здатної до власного вибору серед чисельних альтернатив, що пропонує сучасне життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів присвячені праці відомих учених: Я. Коменського, І. Песталоцці, Ж. Руссо, Ю. Бабанського, В. Сухомлинського, І. Лернера, Т. Шамової, В. Белікова та ін. Активізація навчально-пізнавальної діяльності залежить від мотивації, яку найбільш вдало відображає «Я – концепція» В. Белікова: «Я – хочу, я – можу, я – потребую».

Мета статті: теоретично та практично обґрунтувати механізми активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках хімії та в позаурочний час в ЗП(ПТ)О.

Виклад основного матеріалу. Навчання має бути захоплюючим, швидким і наповненим. Реалізуючи програмовий матеріал, не достатньо просто ознайомити учнів з основними термінами, поняттями і хімічними явищами. Необхідно осучаснити зміст хімічної освіти, показати учню значення знань із хімії в реальному житті. Для цього в зміст уроку вводимо ужиткове та професійне значення хімічних знань, глибоко розкриваємо питання з екології. Такий підхід до організації навчального процесу доводить учням необхідність вивчати хімію, а значить – активізує їхню пізнавальну діяльність.

Під час організації навчально-творчої діяльності необхідно залучати учнів до активного пізнання і постійного пошуку з опорою на співробітництво і співтворчість. З метою створення творчого мікросередовища, забезпечення розвитку особистості учня, підвищення рівня його навчально-творчої компетенції обираємо методи, прийоми, форми і засоби навчання, які сприяють підвищенню пізнавальної діяльності і спонукають учнів до активного навчання.

При цьому активними називають такі форми і методи навчання, які забезпечують високу пізнавальну активність учнів. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках – це дуже складний процес. Активність учнів на уроці не лише підвищує якість їх загальноосвітньої підготовки, а й сприяє формуванню активної особистості. Принцип активності в навчанні виступає важливою умовою й показником реалізації будь-якого принципу в навчанні. Тому активність як особистісна освіта виражає стан учня, якого навчають, і його ставлення до діяльності. Цей стан виявляється в психологічному настрої діяльності учня: зосередженості, уваги, розумових процесів, в інтересі до діяльності, особистісної ініціативи, емоціях, пам'яті [1, с. 3].

Робота викладача – постійний пошук. Те, що вчора вважалося новим, сьогодні в умовах лавини інформації, яка звалюється на кожного учня, уже не відповідає вимогам сучасного уроку. Від викладача вимагається велика майстерність, щоб підтримати стійкий інтерес до навчання. Тому доводиться з нескінченної кількості методів і прийомів, форм і засобів навчання вибрати єдино необхідні.

Завдання викладача – розвивати розумову активність учня, пропонуючи завдання, які відповідають його індивідуальним нахилам. Найефективнішим навчання стане тоді, коли учень виявить максимальну активність, а викладач активніше користуватиметься функцією консультанта та організатора навчального процесу.

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес та мотивацію, навчати самостійного мислення та дій. Вони мають сформувати в учнів основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички і зразки поведінки, якщо створити на уроці умови для реалізації навчальних цілей різними шляхами, тобто створити світ добра і творчості на уроці. У результаті відбудеться не тільки розвиток природних здібностей учнів професійних закладів, а й розвинеться вільна, мисляча, творча особистість.

З-поміж запропонованої сьогодні великої кількості інноваційних технологій надаємо перевагу застосуванню на уроках та в позаурочний час проблемного навчання, ІКТ-технологій, особистісно-орієнтованого навчання, розвитку критичного мислення, ігрових технологій, нетрадиційних, інтерактивних технологій, які найбільш повно забезпечують комфортні, безконфліктні і безпечні умови розвитку учня, всебічно реалізують його природний потенціал, виховують особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, яка вміє використовувати одержані знання для творчого розв'язання проблем, розвитку критичного мислення та прагнення реалізувати себе. Ці форми роботи допомагають не позбавити жодного учня уваги, зробити його не тільки слухачем чи спостерігачем, а й активним учасником навчального процесу, оскільки його робота на уроці має результат.

В своїй діяльності використовуємо групову, індивідуальну, колективну, парну форми роботи. Однією з поширених форм є групова робота або кооперативна навчальна діяльність учнів. Працюючи в групах чи парах, учні самостійно розв'язують доступні для них питання, стають дослідниками, разом переборюють труднощі на шляху до мети. При роботі в групах використовуємо такі інтерактивні методи:

- «Хімічні пазли» – учням кожної групи надається пакет (файл) із рівняннями реакцій, розрізаними на частинки, або цілих речень (законів, властивостей та ін.). Відводиться певний час, а потім перевіряється правильність виконання. Цей метод швидко виявляє уміння і навички учнів, підвищує емоції, розвиває співпрацю, бажання якомога більше знати.

- «Аналіз ситуації» . Даний метод дає можливість учням аналізувати певні ситуації, випадки з життя: моральні, історичні, небезпечні, правові, де стикаються інтереси людей, життєві погляди, позиції.

- «Домашня творчість» – учні підготовляють вірші, загадки, прислів'я, цікаві доповіді, кросворди, малюнки (плакати) із заданої теми.

- «Впізнай мене» – учні об'єднуються у дві команди, які обирають собі назву. Викладач кожній команді по черзі пропонує за описом визначити, про яку речовину йде мова. Якщо є відповідь після першого визначення, то присуджується високий бал, після другого – на бал менше і т.д. Команда, яка набере більшу кількість балів, є переможцем. *Наприклад:* Його називають безжиттєвим газом (5 балів). Це досить інертний газ (4 бали). Він легший за повітря (3 бали). Він входить до складу повітря (2 бали). Його хімічна формула – N_2 (1 бал).

Головне на уроці – робота учня. І головне завдання викладача – забезпечити повне навантаження кожного учня протягом всього уроку цілеспрямованими, самостійними діями.

Хоч самостійна робота учнів виконується без посередньої участі викладача, але завжди планується і проводиться під його керівництвом і контролем, за його завданням, у спеціально відведений час, одним із ефективних шляхів у вирішенні цих завдань є широке втілення в практику уроку та в позаурочний час, під час проведення тижнів різних видів ігор.

Дидактичні ігри використовуємо переважно на уроках узагальнення знань, їх закріплення чи вироблення практичних умінь і навичок. Ігрові ситуації допомагають підвищити емоційне сприйняття учнів, дозволяють уникнути перенавантаження, збуджують думку та стимулюють їх творчу ініціативу. Ігрова модель навчання сприяє розвитку творчої уяви, формуванню навичок співпраці; створює умови для вільного висловлювання учнями власної думки, визначення певної аргументованої позиції; надає можливість учневі самовизначитися. Перевагу надаємо таким прийомам, як гра з кубиком, «Кольорова стрічка», «Дерево знань», «Хімічні перегони», «Вилучи зайве», «Хімічне доміно», «Хімічне лото», хімічні диктанти, вправи «Так» чи «ні», «Вірю – не вірю», брейн-ринг, кросворди, анаграми, ребуси [1, с. 23-54]. Живі, нестандартні форми роботи з учнями розвивають їхній кругозір, логічне, образне мислення, почуття колективізму тощо.

Позаурочна робота з хімії теж має велике значення в навчально-виховному процесі учнів. Масова позакласна робота з хімії включає заходи, що охоплюють не тільки учнів, які цікавляться хімією, але і всіх інших. До таких заходів належать хімічні вечори, науково-практичні та читацькі

конференції, олімпіади, дні, тижні, місячники, екскурсії на хімічні підприємства, пропаганда хімічних та біологічних знань. В організації масових заходів досліджуємо досвід учнів, їхню творчість, зацікавленість предметами. Для прикладу хочемо ознайомити Вас із позаурочним заходом із хімії «Хімічні перегони».

Мета: поглибити і перевірити знання учнів із хімії; розвивати вміння логічно та творчо мислити, використовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях; формувати активну творчу діяльність учнів; виховувати почуття відповідальності, колективізму, впевненості в своїх силах.

Обладнання і матеріали: періодична система хімічних елементів Д.І. Менделєєва, роздатковий матеріал (картки із завданнями), грамоти для визначення переможців.

Форма роботи: хімічний турнір.

Організація підготовки й проведення заходу: формування двох команд по 6 учасників, підбір та формулювання турнірних завдань командам, повідомлення домашніх завдань учням.

Хід турніру.

Вступне слово викладача: Ми раді бачити Вас на нашому турнірі «Хімічні перегони». Хімія – дивна наука. З одного боку, вона дуже конкретна й має справу з незліченними корисними й шкідливими речовинами навколо нас і усередині нас. Тому хімія потрібна всім: кухареві, шоферові, садівникові, будівельникові. З іншого боку, ця наука досить абстрактна: вона вивчає дрібні частинки, які не побачиш у найдужчий мікроскоп, розглядає громіздкі формули й складні закони. Розпочинаємо турнір «Хімічні перегони». До участі в грі запрошуються команди.

Відбувається представлення команд та журі (адміністрація ліцею та голови МК).

Умови гри. Гра складається з 8 раундів; за кожне правильно виконане завдання ви будете отримувати бали. Виграє команда, яка отримає більшу кількість балів; проводиться жеребкування капітанами на визначення першості на початку кожного раунду.

I раунд «Розминка». Викладач по черзі задає загадки кожній команді. За правильну відповідь команда отримує 1 бал. Якщо відповіді немає – відповідає інша команда. **Хімічні загадки:**

Я до всього справу маю:

Грунт у полі удобряю,

Урожай оберігаю,

Я перу і прибираю,

Я годую й одягаю,

І метал я добуваю,

Я лікую й зберігаю,

Я будую й освітляю,

І у космос я літаю.

А запитання моє: «Відгадайте, хто я є?»

(Хімія)

Струму добрий провідник,

В світі третій мандрівник

(у відсотковому вираженні посідає третє місце на Землі).

З букви «А» я починаюсь,

Срібно-білий я й згинаюсь. (Алюміній)

Скажи мені, друже, коли так бува:

При таненні льоду – не тече вода? (Сухий лід)

Молоком мене зовуть, а щоб пити – то не п'ють.

То що ж то за молоко таке? («Вапняне» молоко)

На полі вродився, на заводі зварився –

Нам усім знадобився. (Цукровий буряк)

Видозмін аж дві він має. Із пробірки воду витісняє.

Цілий клас сполук за ним назвали –

Без нього й нас не було б з вами. (Кисень)

Чорний Іван – дерев'яний кафтан.

Де носом поведе, там мітку прокладе. (Олівець)

У воді росте, у воді кохається.

В воду попаде – враз води злякається. (Сіль)

У вогні не горить і в воді не тоне.

(Лід)

«Живим сріблом» мене називають,

Ще у пристрої медичні заливають,

Та брати в руки категорично забороняють. (Ртуть)

II раунд «Дуель». У грі беруть участь двоє гравців. Учитель читає запитання, той із гравців, який першим підняв руку, відповідає. Якщо відповідь неправильна, то відповідає інший гравець. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

1. Під тиском якої речовини ми бачимо дихання води? (CaCO_3)

2. Рідкий метал, навіть на морозі. (Ртуть)

3. Цього металу багато міститься в абрикосах, персиках та цвітній капусті. (Магній)

4. Ця речовина в далекий геологічний час, коли на планеті Земля температура була вища за 100 градусів, перебувала у стані пари. **(Вода)**
5. Завдяки цьому металу острів Кіпр отримав свою назву. **(Мідь)**
6. Знаходиться в центрі атома. **(Ядро)**
7. Наука, що вивчає речовини та їх перетворення. **(Хімія)**
8. Хто не плаче, а сльози течуть. **(Дош)**
9. За допомогою якої речовини можемо чистити яйця, не розбиваючи шкаралупи. **(Кислота)**
10. Яку речовину використовують у разі отруєння зіпсованою їжею для промивання шлунку. **(Марганцівка)**
11. Негативно заряджені іони. **(Аніони)**
12. Якісна реакція на крохмаль. **(Іод)**

III раунд «Подзвони, мені подзвони» (конкурс капітанів). Номер телефону – формули солей, утворені одноосновними кислотами. Переможе той, хто швидше і правильно знайде номер телефону. Переможець принесе своїй команді 5 балів.

8 – AgNO_3	4 – HgS	0 – CaF_2	0 – Na_2SO_4
6 – K_2SO_4	8 – AgI	6 – NaCl	9 – KClO_3
1 – MgCO_3	8 – K_2S	3 – $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$	7 – BaSO_4
0 – CaCl_2	0 – KNO_2	2 – CuCl_2	5 – $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$
6 – NaBr	1 – CuSO_4	5 – CaCO_3	2 – FeCl_3

Відповідь: 80680062952.

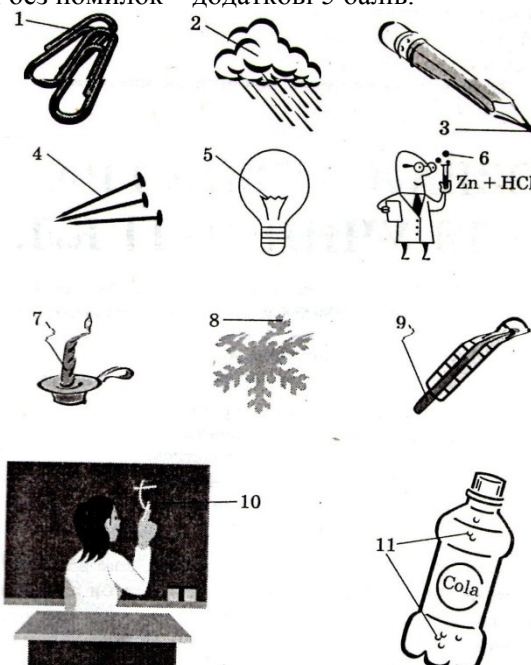
IV раунд «Конструктор». Необхідно скласти назви елементів із ряду складів. Кожна правильно складена назва елементу оцінюється в 1 бал.

гід, ок, кар, маг, ро, си, ній, бон, ген, нат, ка, рій, лій, ген.

(Гідроген, оксисен, карбон, магній, натрій, калій)

V раунд «Малюнки».

Під час виконання наступних завдань вам доведеться пригадати те, що ви знаєте з хімії та біології. Кожного дня ви використовуєте безліч предметів, але чи знаєте, з яких речовин вони складаються? Перед вами на столах лежать папірці з малюнками, де зображені різні предмети. Назвіть речовину, на яку вказує стрілка, а якщо можете, то і її формулу. За кожен правильну відповідь – 1 бал. Відповіді потрібно записати та зачитати. Відповідь із формулою оцінюється в два бали. За швидкість виконання без помилок – додаткові 5 балів.

Відповіді: 1. Залізо Fe, 2. Вода H_2O , 3. Графіт C, 4. Залізо Fe, 5. Вольфрам W, 6. Водень H_2 , 7. Парафін, 8. Вода H_2O , 9. Ртуть Hg, 10. Крейда CaCO_3 , 11. Вуглекислий газ CO_2 .

VI раунд «Перекладачі»

У мене в руках шість папірців із дуже відомими висловами. Вам потрібно їх зачитати, а потім перекласти з хімічної мови українською. За переклад кожного речення ви маєте отримати винагороду – 1 бал.

1. Не все Аурум, що блищить. (Не все золото, що блищить.)
2. Білий, як кальцій карбонат. (Білий, як крейда.)
3. Ферумний характер. (Залізний характер.)
4. Слово – Аргентум, а мовчання – Аурум. (Слово – срібло, а мовчання – золото.)
5. За купрумний гріш повісився. (За мідний гріш повісився.)
6. Багато як Н два О та й витекло. (Багато води витекло.)

VII раунд «Знайти відповідність». На хімії ви вивчаєте хімічні речовини, на біології – органи нашого тіла. Давайте об'єднаємо інформацію, отриману на цих уроках. Перед Вами вісім карток із малюнками органів і вісім карток із формулами хімічних речовин. Об'єднайте речовину та її місце знаходження в організмі людини. За кожну правильну відповідь – 1 бал.

Білок	Ca	HCl	NaCl
S	F	I	Fe

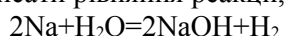
Відповіді: Шлунок – HCl, щитовидна залоза – I, гемоглобін крові – Fe, вухо – S, кістки – Ca, емаль зубів – F, волосся – білок, сльози – NaCl.

Викладач: І поки наше журі підрахує бали наших команд, ми з вами проведемо кілька дослідів.

VIII раунд «Досліди».

Дослід №1.

До води деякою речовиною, додаємо деякий метал. Спостерігаємо дослід і явища, що його супроводжують, і готуємо відповіді на запитання (повна ґрунтовна відповідь оцінюється 5 балами). Запитання: Чому метал не тоне, а навіть рухається активно на поверхні води? Що це за метал? Записати рівняння реакції, що відбулося.

Дослід № 2. У розчин кислоти опускають яйце. Оскільки питома вага яйця більша, то воно опускається на дно. Однак на поверхні яйця починається хімічна реакція, у результаті якої яйце крутиться і спливає. Запитання: Чому яйце спливає? Які процеси відбуваються у стакані? Запишіть рівняння реакцій, що відбуваються.

Органічна хімія вуглеводи та білки.

Дослід № 3. Визначення крохмалю на характерну реакцію іон йоду.

Дослід № 4 Денатурація білків.

Підбиття підсумків, нагородження переможців, фото на згадку.

Викладач: Вам залишилось побажати всім удачі та успіху. Учтіть хімію і ваші думки будуть більш структурними, а почуття – більш тонкими.

Висновки. Отже, основними шляхами активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів є: набуття досвіду дослідницької роботи в навчально-пізнавальній діяльності через розвиток їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь та творчого потенціалу; любіювання дослідницьких учнівських інтересів, спрямованих на здобуття знань різними методами активізації пізнавальної діяльності (традиційними, активними, інтерактивними); вплив та розвиток мотиваційної сфери учня із виробленням життєвої стратегії із життєвою компетенцією професійного вибору; дотримання психологічних закономірностей опанування знаннями – від сприйняття через усвідомлення, осмислення до теоретичного узагальнення; створення комфортних умов для вироблення

індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня у форматі здобуття знань із визначеними рівнями та критеріями, з подальшим виявленням учнівської пізнавальної самостійності; результативність учня виступає умовним рівнем особистих досягнень школяра з урахуванням формування ключових компетентностей; трансформація позитивної викладацької енергії в учнівську з розширенням життєвих горизонтів пізнання.

Такий підхід до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів дозволяє отримати певні результати. Оптимальне поєднання методів і прийомів, включення учнів до різних форм практичної і дослідницької діяльності, комплексне використання педагогічних засобів, позаурочна діяльність сприяють залученню учнів до активного процесу пізнання і самовдосконалення. Це дає можливість зацікавити учнів хімією, відкинути думку багатьох, що хімія – важкий і незрозумілий предмет.

Список використаних джерел

1. Гайдук Т.В. Методичні рекомендації з питання «Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках хімії» / Гайдук Т.В. // Хімія – №34 – 2003р. – С. 2-11.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
3. Ступка М.Л. Ігрова діяльність на уроках хімії як засіб розвитку пізнавальних інтересів / М.Л. Ступка // Хімія – №18 – 2012р. – С. 2-5.

УДК 8377.091.12.011.3-051:81

С.А. Чопова

*викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниці»*

ІНТЕГРАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА- ФІЛОЛОГА

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання сталого розвитку учнів ЗП(ПТ)О. Обґрунтовано практичне впровадження випереджувальної освіти на уроках української мови. Особлива увага зосереджена на практичній реалізації моделей сталого розвитку, формуванню відповідних норм поведінки й стилів життя; активної громадянської позиції щодо реалізації ідей сталого розвитку в повсякденному житті.

Ключові слова: освіта сталого розвитку, ціннісні орієнтири, моделі поведінки.

S.A. CHOPOVA INTEGRATION OF IDEAS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE WORK OF THE TEACHER BY PHILOLOGY

Abstract. The article deals with the actual issues of sustainable development of pupils in the vocational training institutions. The practical application of the advanced education in the lessons of Ukrainian language is substantiated. Particular attention is focused on the practical implementation of models' sustainable development, the formation of appropriate standards of conduct and lifestyles; an active civic position in implementing the ideas of sustainable development in everyday life.

Key words: education of sustainable development, value orientations, behavior models.

Вступ. Особливістю освіти сталого розвитку є те, що вона охоплює екологічну, економічну й соціальну проблематику навчання та виховання з погляду формування нової системи ціннісних орієнтирів і моделей поведінки молодого покоління і суспільства загалом. Вона суттєво доповнює й розширює межі екологічної освіти й дає змогу всі аспекти освітньої діяльності розвивати в контексті сталого розвитку.

Ідея сталого розвитку – об'єктивна вимога часу, бо зумовлює майбутнє будь-якої країни й може мати важливе значення у визначенні державних пріоритетів, стратегії соціально-економічного розвитку й подальшого реформування. Ці особливості визначили головні завдання освіти сталого розвитку:

- підвищення рівня освіченості учнів і педагогів у питаннях сталого розвитку;
- виховання соціально-адаптованої особистості, яка мислить;
- формування у дітей екологічного світогляду й культури [2, с.11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині проблемою сталого розвитку займаються науковці: Барлибаєв Х., Демидов Ф., Москвичов Л., Осипов Г., Урсул А.

Метою статті є висвітлення інтеграції ідей сталого розвитку в роботі викладача-філолога.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХХ ст. світове наукове співтовариство усвідомило необхідність формування нової моделі розвитку цивілізації, здатної протистояти проблемам

сучасного світу, оскільки можливість самознищення людства стала загрозливою реальністю.

З одного боку, зростає вплив на природу техногенних і антропогенних чинників, що веде до глобальної екологічної кризи. Світова спільнота зіткнулася з протиріччями між зростаючими потребами людства і обмеженими можливостями біосфери їх забезпечити. З іншого боку, зберігається нерівність в економічній, науково-технічній, політичній сферах між розвиненими країнами, а також соціально-економічна нерівність всередині окремих країн. Все це сприяло усвідомленню необхідності теоретичного осмислення змін, що відбуваються, та розробки наукової концепції подальшого розвитку людства. Такою теоретичною моделлю стала **концепція сталого** розвитку [1, с. 86].

Найважливішими етапами формування концепції стали доповіді Римського клубу – міжнародної неурядової організації, створеної італійським вченим А. Печчеї, яка об'єднує політиків, науковців та громадських діячів, що займаються вивченням глобальних проблем. Так, у доповіді «Межі зростання» (1972р.) було зроблено попередження світовій спільноті про зростання чисельності населення і його вплив на навколишнє середовище.

Термін «сталий розвиток» був введений в широке вживання Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, створеною в 1984 році. У доповіді «Наше спільне майбутнє», опублікованій 1987р., у сталому розвитку вбачався такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992р, офіційно проголосила стратегію сталого розвитку людства довготривалою стратегією всесвітнього розвитку [2, с. 164-166]. Основним завданням концепції проголошувалося досягнення оптимальних результатів розвитку при мінімальному збитку для середовища проживання людства. Для досягнення сталого розвитку людству потрібна зміна ціннісних установок на рівні світового співтовариства, зміна цілей розвитку цивілізації на користь збереження планети для майбутніх поколінь.

На сучасному етапі розвитку суспільства в освітньому й науковому просторі актуальні питання розвитку творчості, здібностей і нахилів особистості. Це потребує консолідації зусиль між системою освіти й наукою, наукою й технологією, технологією й новими умовами життя та створення моделі інноваційної школи, особливо школи, що розвиває творчі задатки й здібності учнів, які стануть у майбутньому творцями нашої держави, конкурентоспроможними на ринку праці.

Однією з основних вимог сучасної школи є формування дбайливого ставлення до довкілля, особистій участі в природоохоронній діяльності, виховання почуття єдності з природою, відповідальності за її збереження.

Дану проблему розглянемо на прикладі уроку з української мови **«Розділові знаки в складних реченнях із різними видами зв'язку»**.

Мета: актуалізувати знання учнів про складне речення, сполучниковий і безсполучниковий види зв'язків у складному реченні; готувати до складання зовнішнього незалежного оцінювання; формувати вміння і навички будувати складні речення відповідно до комунікативного завдання, уживати в них розділові знаки; виховувати ціннісні орієнтації щодо проблеми сталого розвитку.

Тип уроку: формування вмінь і навичок.

Методи, форми й прийоми: психологічна вправа «Долоні», завдання на визначення ідентичності, робота в групах, випереджувальні індивідуальні завдання, вправа «2-4 разом», «Коло ідей», інтелектуальна карта тощо.

Наскрізна лінія: «Екологія та сталий розвиток».

Міжпредметні зв'язки: біологія, право, історія, економіка, етика, філософія, інформатика.

Обладнання: роздатковий матеріал, підручник.

Хід уроку

I. Організаційно-психологічний етап.

Викладач. Прокоментуйте висловлювання Е. Брошкевича: «Тільки велика мета породжує велику енергію». Як ви розумієте цей вислів? Яка мета для вас на цей час є пріоритетною? Що потрібно, щоб її досягнути? Відповіді запишіть у вигляді складних речень.

Психологічна вправа «Долоні».

Покладіть перед собою одну долоню й подаруйте для роботи на уроці старанність, наполегливість, творчість. Простягніть іншу долоню, у відповідь я подарую вам свою повагу і терпіння.

Викладач. Запишемо у зошит дату і тему уроку.

II. Актуалізація знань. Бесіда.

Викладач. Що нам відомо з проблеми «сталого розвитку»? Конференція ООН з навколишнього

середовища і розвитку, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992р., офіційно проголосила стратегію сталого розвитку людства довготривалою стратегією всесвітнього розвитку [4].

Основні ідеї концепції сталого розвитку можна звести до таких положень:

- сталий розвиток означає якісні перетворення всіх сфер людського життя;
- сталий розвиток являє собою синтез глобального і локального розвитку, оскільки неможливо забезпечити стійкість загальносвітового розвитку при нестійкості розвитку його окремих елементів;
- перехід світової спільноти до сталого розвитку безпосередньо пов'язаний із глобалізаційними процесами, при цьому саме конструктивні елементи глобалізації служать його досягненню; оскільки в структурі глобалізаційних процесів присутні досить багато дестабілізуючих елементів, що порушують стійкість світового розвитку, актуальним завданням є їх усунення.

Вправа «Творче конструювання». За поданими ключовими словами складіть висловлювання (слова записані на дошці).

Ключові слова: цивілізація, ми, майбутнє, транзитні пасажери, покоління, ми повинні, планета Земля, не належить нам, переконувати.

Викладач. Для цього завдання слова взяті з вислову Є. Чазова, лауреата Нобелівської премії миру 1985р.: «Ми повинні переконувати кожне покоління людей, що вони транзитні пасажери на планеті Земля. Вона не належить їм. У них немає права обмежувати в чомусь ті покоління людей, які ще не народилися. Вони не можуть ні забувати минуле людства, ні затьмарювати його майбутнє».

Проблемне питання: «Які проблеми сталого розвитку?»

Проблеми сталого розвитку: збереження ресурсів; права тварин; гарантія свобод і прав людини; стан довкілля; заперечення насильства над людиною (війни, терор тощо); охорона здоров'я; балансний ринок економіки.

III. Вивчення нового матеріалу.

Викладач. Наш урок присвячений і темі сталого розвитку, і додатково ми вчитимемося конструювати власні думки за допомогою складних речень, як усно, так і письмово. Для роботи на уроці об'єднуємося в три групи.

Клоуз-тест. Вставте пропущені слова

Група 1

1. Складне..., частини якого рівноправні за змістом і зв'язані ... сурядності називають...
2. Між частинами складносурядного речення (ССР) можуть бути такі змістовні зв'язки...
3. Розділові знаки в ССР:...

Група 2

1. ... речення поєднує синтаксично нерівноправні частини, одна з яких..., а друга – ...
2. Підрядна частина починається ...
3. За визначенням складнопідрядні речення (СПР) поділяють на 2 види...

Група 3

1. Речення, у якому ... поєднані в одне змістове ціле без сполучників, а лише за допомогою... називають...
2. Сміслові відношення в безсполучниковому реченні (БСР) є двох видів: ...
3. Між частинами БСР ставлять ...

Відповіді.

Група 1

1. Складне речення, частини якого рівноправні за змістом і пов'язані сполучниками сурядності, називають складносурядними.
2. Між частинами ССР можуть бути такі смислові зв'язки: єднальні, протиставні, зіставні, розділові.
3. Розділові знаки в ССР: кома, крапка з комою, тире.

Група 2

1. Складнопідрядне речення поєднує синтаксично нерівноправні частини, одна з яких головна, а друга – підрядна.
2. Підрядна частина починається зі сполучника чи сполучного слова.
3. За визначенням, СПР поділяють на 3 види: зв'язувальні, означальні, обставинні.

Група 3

1. Речення, у якому частини поєднані в одне ціле без сполучників, а лише за допомогою інтонації, називають безсполучниковими.
2. Сміслові відношення в БСР є двох видів: з однорідними частинами, з неоднорідними частинами.
3. Між частинами БСР ставлять кому, крапку з комою, двокрапку, тире.

Сталий розвиток – це розвиток, що задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Комісія Брундтланд (доповідь «Наше спільне майбутнє», 1987р.).

Чи знаєте ви?

Північна Америка і Європа споживають 80% усіх ресурсів планети, а живе тут не більше 30% населення. Усім іншим країнам – 20% ресурсів, попри те, що там мешкає майже 70% населення планети.

Кожен рік у США жінки купують косметики на таку суму грошей, що їх вистачило б для того, щоб забезпечити всіх мешканців Африки чистою питною водою.

Згідно з прогнозом, населення Землі може подвоїтися протягом наступного півстоліття.

За умов теперішніх темпів експлуатації природних ресурсів, людству вистачить їх до 2050 року.

Щороку вирубують 25 млн гектарів лісу (це площа трьох територій України).

IV. Основна частина уроку.

Проблеми сталого розвитку: збереження ресурсів.

Практичне завдання. Перепишіть речення, розставляючи пропущені коми. Випишіть із них у колонку усі присудки.

1. Щоб сповнити своє покликання на Землі ми повинні працювати над собою для цього вчитуймося в мудрі слова розумних книг, пильно видивляймося круг себе, бо світ оновлюється постійно, він набуває щоразу інших рис стає дедалі складнішим життя ж бо динамічне.

2. Прагнення до знань – ознака справжньої людини, бо тільки завдяки знанням ми можемо знайти своє місце в суспільстві, матимемо змогу реалізувати себе якщо нам близьке і дороге те суспільство, інакше – згайнуємо лише свій час на Землі, і зостанемося невідомими на ній.

Ключ. Із других букв перших слів виписаних присудків має скластися закінчення афоризму: «Щоб досягти великого, треба...».

Створення проблемної ситуації.

Викладач. Напевне, люди вичерпують можливості подальшого стихійного розвитку цивілізації. Освоєння нашої планети не може відбуватися внаслідок невинного нарощування обсягів споживання народних ресурсів, забруднення довкілля. Які шляхи вирішення ви можете запропонувати?

Випереджувальні індивідуальні завдання (Заслуховуємо по одному учневі з трьох груп, які створили на уроці. Перша група розповість про забруднення атмосфери, друга – забруднення гідросфери, третя група – про соціальні проблеми людства).

Вправа «Моделювання».

Замініть сполучниковий зв'язок на безсполучниковий. Поясніть розділові знаки (вправу написано на дошці). Щоб повернутися обличчям до довкілля, повинні зрозуміти, що забруднена територія за нашим парканом – проблема кожного з нас.

Викладач. Який це вид складного речення?

Проблеми сталого розвитку: права тварин.

Вправа «2-4-разом». Вправа – моделювання: замініть сполучниковий зв'язок між частинами складних речень на безсполучниковий. Поясніть вибір розділового знака.

Група 1. У більшості європейських країн переконані, що вбивство не завжди допоможе зменшити популяцію безпритульних тварин, що причиною евтаназії можуть бути хіба що хвороба, тяжка травма або ж агресивність собаки чи кішки.

Група 2. Коли Україна обрала новий демократичний курс розвитку, ми автоматично зобов'язалися вжити відповідних заходів щодо захисту безпритульних тварин, щоб на міжнародній арені не бути аутсайдером у найліпшому разі, або й гірше – середньовічним варваром.

Група 3. Слід пам'ятати про те, що вияв жорстокості й байдужості до безпритульних є свідченням того, що людина, яка випромінює такий негатив до тварин, здатна скерувати його й на людей.

Метод «Коло ідей». Запропонуйте свої ідеї щодо розв'язання проблеми безпритульних тварин у нашому місті.

Диференційоване домашнє завдання.

1. Створіть постер «Врятуй життя безпритульних тварин!»

2. Перегляньте фільм, заснований на реальних подіях, «Хатіко: найвірніший друг».

Проблема сталого розвитку: гарантія свобод і прав людини.

Вправа «Правова вікторина». Назвіть види порушень прав казкових чи літературних героїв.

1. Попелюшка (порушено право на відпочинок).

2. Івасик-Телесик (дитина має право не розлучатися з батьками всупереч її бажання, заборонено

незаконне переміщення дітей).

3. Гаррі Потер (право на приватне життя, недоторканість житла й таємницю кореспонденції).

Пояснення вчителя. Відповідно до статті 27 Конституції України, кожна людина має невід'ємне право на життя [3]. Нині немає єдиного погляду щодо деяких питань:

1. Що вважати початком життя людини: її перебування в утробі матері чи момент народження?
2. Питання щодо права жінки припинити вагітність (право на аборт).
3. Проблема смертної кари.
4. Проблема евтаназії.

Проблема сталого розвитку: охорона здоров'я. Вправа «Конструювання». Із поданих речень утворіть складнопідрядні з кількома підрядними, поєднуючи підрядні речення сполучниками «і», «бо» Розставте потрібні розділові знаки.

1. Люди менше хворіють, більш оптимістичні, довше живуть. Люди мають сенс життя. Їх тримає щось у житті.

2. Люди потерпають від стресів. Більшість проживають у мегаполісах. Люди не вміють керувати власними бажаннями, почуттями, поведінкою.

3. Слід навантажувати мозок вправами. Мозок без роботи іржавіє. Через це на старість маємо цілий букет хвороб.

Метод «Групування». Запропонуйте свої ідеї щодо збільшення терміну життя. Складіть перелік тих чинників способу життя людини, вплив яких міг би забезпечити збільшення тривалості її життя.

V. Підсумок уроку. Рефлексія.

Завершіть речення: Я зрозумів (-ла)..., Я запам'ятав (-ла)..., Я був вражений (-на)..., Мене зацікавило.

VI. Домашнє завдання.

1. Створіть постер «Врятуй життя безпритульних тварин!».

2. Перегляньте фільм, заснований на реальних подіях, «Хатіко: найвірніший друг».

Висновки. Матеріал статті відкриває практичне впровадження випереджувальної освіти на уроках української мови. Особлива увага зосереджена на практичній реалізації моделей сталого розвитку, формуванні відповідних норм поведінки й стилів життя, активної громадянської позиції щодо реалізації ідеї сталості в повсякденному досвіді. Вона суттєво доповнює й розширює межі екологічної освіти й дає змогу розвивати всі аспекти освітньої діяльності в контексті сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Барлібаєв Х. Людина. Глобалізація. Сталый розвиток / Х. Барлібаєв. – Москва: РАГС, 2007. – 164 с.
2. Демидов Ф. Сталый соціоприродний розвиток / Ф. Демидов, А. Урсул. Навч. посібн. – М.: РАГС, 2008. – 212 с.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/president.gov.ua/ua/dokuments/constitution/konstituciyaukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 05.01.2019) – Назва з екрана.
4. Корпоративний форум зі сталого розвитку «РІО + 20» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www/iblfrussia.org/RioCorpSustForum_Outcome_RUS.pdf. (дата звернення 05.01.2019) – Назва з екрана.

УДК 37.017.4

В.М. Шиньковий

викладач предмета «Захист Вітчизни», спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ІЗ ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Анотація. У статті висвітлено досвід роботи педагогічного колективу ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» з питань формування національно-патріотичної свідомості учнів під час уроків із захисту Вітчизни та у позаурочний час. Зазначено, що національно-патріотичне виховання є однією із важливих складових сучасного освітнього процесу. Описано особливості проведення уроків із предмета «Захист Вітчизни». Зауважено, що з 2018-2019 н. р. його викладання відбувається на основі компетентнісного підходу. Наведено приклади позаурочних заходів щодо формування національно-патріотичної свідомості учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: захист Вітчизни, національно-патріотична свідомість, заклад освіти, урок, позаурочна робота.

V.M. SHINKOV FORMATION OF NATIONAL PATRIOTIC KNOWLEDGE OF PRACTICES AT

LESSONS FROM DOMESTIC PROTECTION AND AT THE AFTERNOON TIME

Abstract. The article covers the experience of the work of the VTTPP's pedagogical staff «Vinnitsa higher professional vocational training school» on the issues of formation of national-patriotic consciousness of students during the lessons on protection of the Fatherland and during the extracurricular time. It is noted that national patriotic education is one of the most important components of the modern educational process. The peculiarities of conducting lessons from the subject "Protection of the Fatherland" are described. It is noted that from 2018-2019, Mr. His teaching is based on a competent approach. Examples of extra-curricular activities concerning the formation of national-patriotic consciousness of students of vocational (vocational) education institutions are given.

Key words: protection of the Fatherland, national-patriotic consciousness, institution of education, lesson, extra-curricular work.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямів діяльності української держави та суспільства є розвиток громадянина «як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України», про що зазначається у Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [3]. Актуальність окресленого питання обумовлена відродженням України як самостійної держави, необхідністю формування національної свідомості українських громадян та утвердження патріотичних цінностей українців. Саме тому національно-патріотичне виховання має стати обов'язковою частиною сучасного освітнього процесу. Адже від тих моральних засад, які будуть закладені у молодому поколінні, залежить майбутнє нашої держави, її цілісність та незалежність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання національно-патріотичного виховання знайшли широке відображення у наукових працях багатьох дослідників. Зокрема, філософське осмислення проблеми патріотизму окреслено в роботах древніх мислителів: Аристотеля, Конфуція, Сократа, Платона, Цицерона. Психологічні засади патріотичного виховання молоді висвітлені у науковому доробку П. Блонського, Л. Виготського, І. Зязюна, Г. Костюка, О. Леонтьєва, О. Петровського та ін. Особливу увагу патріотичному вихованню приділяли й визначні педагоги. Це Г. Ващенко, М. Драгоманов, Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. Серед сучасних досліджень з даного напрямку варто виділити роботи І. Беха, П. Вербицької, А. Погрібного, Н. Ничкало, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін. Однак наразі зазначена проблема не втрачає своєї актуальності.

Мета статті – на прикладі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» показати досвід роботи щодо формування національно-патріотичної свідомості учнів під час уроків із захисту Вітчизни та у позаурочний час.

Виклад основного матеріалу. Для української держави нинішній період надзвичайно важливий, адже саме він пов'язаний з утвердженням України як самостійної держави. Тому питання відродження національної культури, українських звичаїв і традицій стали одними з першочергових на тлі суспільного розвитку. Цікавими у цьому плані є результати соціологічного дослідження «Українське суспільство та європейські цінності», проведеного Інститутом Горшеніна у співпраці з представництвом Фонду Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі. Відповідно до проведеного опитування станом на травень 2017 року етнічними українцями вважали себе понад 92% жителів України, водночас вдома українською мовою спілкувалося понад 60% опитаних. Доречно зауважити, що наведені показники відображають позитивну тенденцію, адже у 2001 році при переписі населення лише 77,8% населення України ідентифікували себе як українці [1].

Безумовно, національно-патріотичне виховання молодого покоління є невід'ємною частиною системи забезпечення національної безпеки України. На сьогоднішній день означена проблема набуває все більшої гостроти у зв'язку з війною на сході України. Враховуючи низку чинників, що знаходять місце у суспільному та політичному житті країни, виникає необхідність формування педагогічними працівниками закладів освіти у підростаючого покоління почуття відповідальності за долю Батьківщини, активної громадянської позиції, відданості національній ідеї.

Саме до цього, насамперед, покликані уроки з предмета «Захист Вітчизни». В інструктивно-методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України щодо вивчення даного предмета зазначається, що його метою є «формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту Вітчизни та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання як складову частину національно-патріотичного виховання» [2].

Насамперед, аби випускники закладів освіти по закінченню навчання були професійно зорієнтованими до служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, необхідно, щоб уроки з захисту Вітчизни були цікавими, креативними,

відповідали сучасним вимогам до організації навчальної діяльності учнів. Поряд із традиційними формами і методами навчання при проведенні уроків із захисту Вітчизни, на нашу думку, слід використовувати сучасні – інноваційні. Подачу теоретичного матеріалу доцільно супроводжувати демонстрацією презентацій, відеороликів, 3D-анімацій. Самі уроки – проводити в ігровій формі, використовувати методи проблемно-орієнтованого, ситуативного навчання тощо.

На сьогоднішній день існує велика кількість Internet-ресурсів, що спрощують проведення уроків із даного предмета. Їх приклади наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Приклади Internet-ресурсів для викладачів предмета «Захист Вітчизни»

Тип ресурсу	Назва	Посилання
Підручники та навчальні посібники	«Військова розвідка»	http://mil.univ.kiev.ua/files/224_1596505657.pdf
	«Зброя масового ураження та захист від неї»	http://mil.univ.kiev.ua/files/50_1918700452.pdf
	«Кодекс відповідальності військовослужбовців»	http://mil.univ.kiev.ua/page/lib/26
	«Особиста бойова зброя»	http://mil.univ.kiev.ua/files/93_1344050174.pdf
	«Тактика»	http://mil.univ.kiev.ua/files/44_886471117.pdf
Журнали	«Воєнна історія»	http://warhistory.ukrlife.org/
	«Офіцер України»	http://www.asv.gov.ua/?q=zhurnal-oficer-ukrayiny
	«Військово-історичний меридіан»	https://vim.gov.ua/index.php/uk/
Відеоролики	«Розбірка та збірка АК-74»	https://www.youtube.com/watch?v=10Ea3oc2HL8&index=14&list=PL9D1976CA81D96650
	«Практичні стрільби з АК-74»	https://www.youtube.com/watch?v=xYqTXFgfqlM&list=PL9D1976CA81D96650&index=15
	«Заняття на тактичному полі»	https://www.youtube.com/watch?v=70gN-IXHGJc&list=PL9D1976CA81D96650&index=16
	«Стрілецька зброя та поводження з нею»	https://youtu.be/_eQLFVpOYm4
Електронні тести	«Основи загальновійськового бою»	https://onlinetestpad.com/hpamwaej46jec
	«Вогнева підготовка»	https://onlinetestpad.com/hm23tnh3oivco
	«Основні частини автомата»	http://learningapps.org/watch?v=pefgq7tjc16

Необхідно зауважити, що з 2018-2019 н.р. викладання предмета «Захист Вітчизни» відбувається на основі компетентнісного підходу з виокремленням змістових ліній: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність», аналіз яких вказує на необхідність використання в процесі навчання і виховання учнів інтегрованого підходу. Адже вже самі назви перелічених змістових ліній відображають їх взаємозв'язок із такими предметами, як «Екологія», «Економіка», «Основи галузевої економіки і підприємництва», «Правознавство», «Громадянська освіта» тощо.

Однак формування необхідних ключових компетентностей учнів ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» відбувається не лише при опануванні ними змісту зазначених предметів, а й під час їх залучення до роботи Клубу підприємництва «Власна справа», Центру екологічної освіти, історико-краєзнавчого музею «Історія родини – в історії країни», що діють на базі вказаного закладу освіти.

Так, наприклад, позаурочна робота в рамках музею «Історія родини – в історії країни» сприяє активізації інтересу учнівської молоді до історії, в першу чергу, до минувшини рідного краю, забезпечує формування навичок критичного погляду на історичні події, уміння аналізувати інформацію і робити висновки.

Музей «Історія родини – в історії країни» у Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг був створений у 2005 році. Структура музею складається з трьох розділів:

1. «Стилізована українська хата» (знаходиться у кабінеті народознавства; у даній експозиції представлені українська піч, предмети побуту та домашнього вжитку селян кінця XIX – початку XX століття).

2. Експозиція «Україна кінця XIX – початку XX століття» (в експозиції демонструються предмети побуту, одяг, фотокартки, речі, книги та інші предмети вжитку даного періоду, фотографії дореволюційного періоду, книга для читання 1897 року видання).

3. «Україна у Другій світовій війні» (на стендах розміщено текстовий матеріал, який розповідає про події Другої світової війни, героїчну боротьбу радянського народу проти німецько-фашистських загарбників, карти воєнних дій, фотографії, речі радянських військових).

4. «Україна 1945-1990 років» (на стендах демонструється текстовий, газетний матеріал, фотографії, які відображають відбудову народного господарства у повоєнний період, досягнення в галузі економіки, освоєння космосу, матеріали дисидентського руху, часів періоду перебудови в СРСР і Україні).

Важливе значення у формуванні національно-патріотичних рис молоді відіграє козацька педагогіка. У 1998 році у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» було розпочато роботу «Козацького клубу». Його діяльність спрямована на відновлення, збереження, поширення традицій і звичаїв українського козацтва, виховання моральної чистоти і духовного багатства підростаючого покоління, відданості національним інтересам та загальнолюдським цінностям. «Козацький клуб», що діє у Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг, тісно співпрацює з Вінницьким козацьким полком імені Івана Богуна.

Традиційно у закладі до Дня українського козацтва проводяться «Козацькі забави». Метою «Козацьких забав» є ознайомлення учнів з українськими національними видами спорту, залучення якомога більшої кількості учнів до занять фізичною культурою, виховання поваги до традицій рідного народу. Як правило, на свято запрошуються керівник Центру неформальної освіти Плахотнюк Ігор Петрович, тренер з бойового гопака Ковальський Владлен Петрович, голова Вінницької обласної федерації кунг-фу Польгуль Дмитро Павлович та його наймолодші вихованці, які вже стали авторитетами для учнів Вінницького вищого професійного училища сфери послуг. Крім того, до заходу залучаються не лише учні вказаного закладу освіти, а й інших: ДНЗ «Вище професійне училище №7 м. Вінниці», Вищого художнього професійно-технічного училища №5 м. Вінниці, Вінницького вищого професійного училища Департаменту поліції охорони та ін.

Висновки. Як бачимо, робота щодо формування національно-патріотичної свідомості учнів потребує комплексного системного підходу. Це не лише уроки з захисту Вітчизни, а й ретельна праця в позаурочний час. При проведенні уроків із захисту Вітчизни, позаурочних заходів доцільно використовувати як традиційні, так і інноваційні форми, використовувати сучасні Internet-технології, залучати громадських активістів, тобто посилювати діяльнісну складову. Лише тоді в учнів буде розвиватися прагнення до виконання свого обов'язку перед Батьківщиною, почуття відповідальності за майбутнє держави.

Список використаних джерел

1. В Україні збільшилася кількість громадян, які вважають себе етнічними українцями – опитування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/2HqOAmT> (дата звернення 02.02.2019). – Назва з екрана.
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi> (дата звернення 01.02.2019). – Назва з екрана.
3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (дата звернення 01.02.2019). – Назва з екрана.

УДК 377:37.091.33:54

Н.К. Ющик

викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Державний навчальний заклад «Барський професійний будівельний ліцей»

ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано основні погляди викладачів на особливості викладання загальноосвітнього предмета «Хімія» у ЗП(ПТ)О будівельного профілю. Також визначено особливості використання міжпредметних зв'язків на уроках хімії зі спеціальними дисциплінами в процесі професійної підготовки учнів. Наведено конкретні приклади поєднань хімічних тем із матеріалами та деякими сучасними будівельними виробничими технологіями. Встановлено, що використання міжпредметних зв'язків підвищує ефективність уроку та поглиблює знання учнів із хімії.

Ключові слова: професійна підготовка учнів, міжпредметні зв'язки, хімія, будівельні матеріали.

N.K. USCHIK THE USING OF INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS ON CHEMISTRY LESSONS IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL VOCATIONAL EDUCATION OF BUILDING PROFILE

Abstract. In the article the author reviewed and analyzed the main views of teachers on the specifics of the teaching of chemistry in the institutions of professional vocational education of building profile. Also it was determined

the peculiarities of the using interdisciplinary connections in chemistry lessons with special disciplines during professional training of students. The author gave concrete examples of chemical topics combinations with materials and some modern building production technologies. It was established that the use of interdisciplinary connection improves the efficiency of the lesson and deepens students' knowledge in chemistry.

Key words: *professional training of students, interdisciplinary connections, chemistry, building materials.*

Вступ. Підготовка висококваліфікованого і конкурентоздатного на ринку праці робітника – основне завдання навчальних закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) на сучасному рівні розвитку науки та економіки. Важливою умовою успішної підготовки кваліфікованих робітників є достатньо високий рівень компетенції учнів із природничих предметів, зокрема хімії. Особливо це відчувається у ЗП(ПТ)О будівельного профілю, адже хімія є одним із базових предметів для одержання учнями ґрунтовних знань і вмінь із професій «Маляр-штукатур», «Електрогазозварник» тощо. Тому кожен урок хімії повинен бути орієнтованим на потреби і вимоги якісної підготовки робітничих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного спрямування викладання хімії цікавила і цікавить багатьох педагогів, як у системі професійно-технічної освіти, так і у вищих навчальних закладах будівельного профілю: Т. Колпакова, А. Саприкіна, А. Фальковська, Є. Юніна та ін.

Метою статті є використання та впровадження міжпредметних зв'язків на уроках хімії зі спеціальними предметами у ЗП(ПТ)О будівельного профілю.

Виклад основного матеріалу. Вивчення загальноосвітнього предмета «Хімія» у Державному навчальному закладі «Барський професійний будівельний ліцей» – це пов'язування програмового матеріалу із вивченням хімічного складу будівельних матеріалів, це заглиблення в хімічну сутність процесів, що відбуваються під час будівництва. Це розуміння процесів, які відбуваються при зв'язуванні будівельних розчинів, це технологія і хімізм процесів фарбування, штукатурення, ґрунтування, обробки деревини, що сприяють її міцності та вогнестійкості, це розуміння процесів, що відбуваються при зварюванні металів на повітрі чи в інертних газах. В цілому – це свідомий підхід до роботи на будівництві. Для майбутніх будівельників хімія повинна стати другою мовою, що дасть можливість зрозуміти, передбачити наслідки використання тих чи інших матеріалів або речовин на будівельному майданчику.

Викладачі хімії нашого ліцею тісно пов'язують свою науку з курсом матеріалознавства і виробничою практикою учнів. На уроках матеріалознавства учні отримують: загальні відомості про будівельні матеріали, їхні властивості та склад; способи виробництва і застосування, коротко знайомляться із хімічною природою даних речовин. Педагоги-будівельники найчастіше дають учням формулу речовин, проводять опис пігментів, наповнювачів, в'язучих або допоміжних матеріалів, але не завжди пояснюють, чому той чи інший матеріал має дані властивості. А в учнів, слід зазначити, немає відповідної ґрунтовної підготовки з хімії, щоб вони могли достатньо вільно орієнтуватися в цих теоретичних питаннях [3, с. 5]. Тому роль викладача хімії – сприяти ліквідації подібних прогалин у знаннях учнів, навчати їх передбачати результати використання тих чи інших матеріалів у практичній діяльності. Крім того, у підручниках із хімії немає завдань та вправ, пов'язаних із професіями, котрі обирають учні ЗП(ПТ)О, зокрема і в нашому ліцеї. Найчастіше завдання для закріплення вивчених тем мало пов'язані з виробничими процесами. Завдання викладача хімії у ЗП(ПТ)О будівельного профілю – адаптувати матеріал із спеціальних дисциплін до тематичного матеріалу з хімії.

Широко використовувати міжпредметні зв'язки дозволяють такі хімічні теми, як «Основні класи неорганічних речовин», «Карбон і силіцій», «Силікатна промисловість», «Сульфати», «Метали та їх сполуки», «Високомолекулярні сполуки», «Фенол», «Альдегіди», «Вуглеводи», «Білки» та ін. При цьому, це може бути як теоретичний матеріал, так і розв'язування розрахункових задач чи вправ професійного змісту.

Так, при вивченні основних класів неорганічних речовин є можливість серед основ виділити гашене вапно Ca(OH)_2 , при цьому розглянути метод добування негашеного вапна з вапняку, гасіння його водою, тушавіння його при взаємодії з вуглекислим газом. На рівняннях реакцій цих процесів можна розв'язувати достатньо багато розрахункових хімічних задач. Це задачі на обчислення кількості води, необхідної для гасіння певної маси негашеного вапна, або задачі на обчислення кількості вапняку, затраченого на видобування заданої маси негашеного вапна та ін. Серед основ слід також виділити алюміній гідроксид, який у складі глини переходить до складу цементу, а потім бетону, а також є у складі цегли, яка є алюмосилікатом у вигляді твердої сплавленої маси.

Одним із класів неорганічних речовин є оксиди. Вивчаючи оксиди у групах малярів-штукатурів та мулярів (див. таблицю 1), слід виділити оксиди – складові портландцементу: CaO – 62-68%, SiO_2 – 21-24%; Al_2O_3 – 4-8%; Fe_2O_3 2-5%, що в сумі складає 95-98%. Важливим будівельним матеріалом є кальцій оксид CaO – негашене вапно. Дуже важливим будівельним матеріалом є пісок SiO_2 – силіцій

(IV) оксид, який є необхідною складовою будівельного розчину, яким скріплюють цеглу, каміння, бетонні плити, тобто створюють каркас будівель, штукатурять зовнішню і внутрішню поверхні. Силіцій оксид є необхідним компонентом при виробництві скла, що теж є незамінним матеріалом при зведенні споруд.

Багато оксидів використовуються на будівництві у вигляді пігментів. Так цинк оксид – це головний компонент цинкових білил. Титан (IV) оксид (порошок білого кольору) – це титанові білила. Цинковий пил (механічна суміш ZnO з металевим цинком) застосовується у неводних сумішах як антикорозійне покриття. Манган оксид чорного кольору MnO_2 використовується у водних і неводних сумішах як пігмент для приготування сикативів. Сикативи – матеріали, що використовуються для прискорення висихання олійних і емалевих фарб та лаків [5, с. 98]. Деякі оксиди використовуються як кольорові домішки до портландцементу та оздоблювальних сумішей: хром (III) оксид – пігмент жовто-зеленого кольору, манган оксид – блакитний, кобальт (III) оксид – коричневий пігмент. Ферум (III) оксид – коричневий пігмент, який називають «мумія» або залізний сурик. Це природний неорганічний пігмент, що містить 70% ферум (III) оксиду з домішкою глинистих мінералів і кварцу. Він застосовується в емалевих і клейових сумішах, суднових фарбах, ґрунтовках, тертих фарбах, олійних сумішах для фарбування покрівель і металевих поверхонь. Свинцевий сурик – суміш плюмбум (II) оксиду і плюмбум (III) оксиду – пігмент яскраво-червоного кольору. Застосовується для олійних фарбових сумішей як ґрунт при фарбуванні металу, для приготування сикативів [4, с. 49].

Звичайне скло – це твердий розчин силікатів кальцію та натрію у розплавленому піску SiO_2 . Формула скла записується як $CaO \cdot Na_2O \cdot 6SiO_2$, тобто через оксиди. Натрієве рідке скло – колоїдний водний розчин силікату натрію ($Na_2O \cdot mSiO_2$). Калієве рідке скло – колоїдний водний розчин силікату калію ($K_2O \cdot mSiO_2$). Твердне рідке скло повільно, завдяки випаровуванню води та взаємодії з вуглекислим газом CO_2 , що знаходиться в повітрі. CO_2 теж дуже важливий у будівельній справі. Він є хімічним в'язучим будівельним розчином. Сама вода, що є необхідною на будівництві, теж є гідроген оксидом.

Широке застосування на будівництві мають солі як клас неорганічних речовин. Серед солей, необхідних під час будівельних робіт, є гіпс $CaSO_4 \cdot 2H_2O$. Цей мінерал – двоводний гіпс, з якого шляхом термічної обробки ($t^\circ = 110-180^\circ C$) одержують напівводний гіпс $CaSO_4 \cdot 0,5H_2O$ (алебастр). Для прискорення тверднення водогіпсової суміші застосовуються домішки кухонної солі ($NaCl$), сульфату натрію чи калію (K_2SO_4 , Na_2SO_4) та ін. Але треба пам'ятати, що прискорювачі знижують міцність гіпсового в'язучого матеріалу, тому застосовують їх обмежено, у невеликих кількостях. Будівельний гіпс застосовується у малярних, штукатурних та мулярних роботах для готування підмазочних паст, шпаклювальних мас, закладання швів [4, с. 190-191]. Природна крейда кальцій карбонат $CaCO_3$ використовується як наповнювач у малярних роботах для готування ґрунтовок, паст, шпаклівок, клейових водних фарбових сумішей [5, с. 7].

Збагачений каолін – це біла глина, мінерал каолінит (водний силікат алюмінію) $Al[Si_4O_{10}]OH$, теж є сіллю. Його властивості: висока покривна здатність (120 г/м^2), стелі й верхні частини стін можна фарбувати без додавання клею [4, с. 186-188].

Суміш ZnS і $BaSO_4$ використовується як білий пігмент під назвою ліпотон і має марки ЛП і КР. ЛП використовується для виробництва емалей, олійних, водоемульсійних фарб; КР – для виробництва полімерних будівельних матеріалів. Властивості: маслоємність не перевищує 15 г олії на 100 л опону; покривність не перевищує 12 г/м^2 , не атмосферостійкий, темніє на світлі, жовтіє в темряві, не корозійностійкий.

Сіллю є червоний пігмент кіновар HgS – сульфід ртуті (II). Кіновар синтетичну одержують при осадженні органічних барвників на важкому шпаті, крейді. Її використовують у водних і неводних фарбових сумішах для фарбування по дереву, бетону, цеглі.

Серед сучасних будівельних матеріалів важливе місце належить полімерам, які вивчаються на уроках з органічної хімії. Найширше використовуються поліетилен, поліпропілен, поліізобутилен, полівінілхлорид, полівінілацетат, полістирол, поліакрилати, фенол формальдегідні полімери та ін. Більшість клеїв, що використовуються на будівництві, теж виробляються на основі полімерів, як природних, наприклад КМЦ – на основі целюлози, так і синтетичних, наприклад ПВА – на основі полівінілацетату.

У малярних роботах застосовують і інші полімерні в'язуючі, зокрема природні смоли. Соснову каніфоль (гарпус) добувають зі смоли хвойних дерев: сосни, ялиці, модрина. Каніфоль поділяється на живичну та екстракційну. Скипидар належить до живичної каніфолі, його застосовують у малярних роботах як розчинник. Використовують і низку інших природних смол, таких як: шелак, дамара,

сандарак, бурштин, копали, акароїд [5, с. 78].

Важливе місце на будівництві належить розчинникам, таким як оліфа – рідкий рослинний жир, розчинник фарб, нафтові розчинники: бензин, гас, уайт-спірит – висококиплячий гідроочищений бензин [5, с. 96]. А також розчинники естери – метилацетат, етилацетат, бутилацетат. Розчинниками є суміші ароматичних вуглеводнів, що складаються з бензену, толуену, парафінів та ненасичених вуглеводнів.

Будівельнику потрібно знати і про емульсії, їх склад та особливості. Емульсії складаються з двох нерозчинних одна в одній рідин. Емульгатори – це речовини, що сприяють утворенню емульсії [5, с. 81]. До них належать бура, гідроксид калію, аміак, кальцій хлорид, вапно, розчини казеїну, тваринного клею, рослинного клею. Розрізняють емульсії синтетичні (ПВА, акрилова) та водоолійні.

Важливо дати учням поняття про групи фарб, які використовуються на будівництві (див. табл. 1). Це водорозчинні та легко-смоляні фарби. До водорозчинних належать силікатні фарби – суспензія, що складається з лугостійкого пігменту, наповнювача (крейди, тальку), силікатизатора (цинкових білил або борату кальцію) та водного розчину рідкого скла. Органосилікатні фарби – суспензія силікатів і оксидів у кремнійорганічному лаку і у толуолі. Казеїнові фарби – сухі суміші пігменту, казеїну, крейди, вапна, бури, антисептика з водою. Цементні фарби виготовляють із чотирьох частин суміші білого портландцементу із лугостійкими пігментами і домішками (вапном, хлористим кальцієм, стеаратом кальцію) та трьох частин води. Виробляються ще полімер-цементні фарби, водоемульсійні для внутрішніх та зовнішніх робіт.

В темі «Вуглеводи», вивчаючи крохмаль, слід використати матеріал про крохмаль як в'язучий компонент у будівельних розчинах. Крохмаль є картопляний і кукурудзяний. Крохмаль – це білий, тонкодисперсний, хрусткий на стиск порошок, у воді не розчиняється, крапля йоду фарбує його у синій колір [5, с. 68]. Вологість крохмалю для потреб будівництва не повинна перевищувати 20%.

До в'язучих матеріалів належить і декстрин. Декстрини одержують шляхом нагрівання сухого крохмалю (картопляного чи кукурудзяного) з кислотними каталізаторами (розведеними неорганічними кислотами) або каталізаторами без вмісту кислот (сульфатом алюмінію тощо). Декстрин – порошок білого, палевого або жовтого кольорів, розчинний у воді. За температури 20°C розчинність білого декстрину становить 62%, палевого – 78%, жовтого – 95%. Вологість декстрину не повинна перевищувати 5% [5, с. 69].

Учителю важливо навчити учнів із професії «Електрогазозварник» (див. табл. 2) орієнтуватись у найуживаніших сплавах металів – це сталь та чавун. Учні повинні бути ознайомлені із способами покращення властивостей металів, зокрема процесами, що відбуваються при термічній обробці металів. Термічна обробка – це технологічний процес теплової обробки сплавів із метою одержання їхніх нових фізико-механічних властивостей. Під час нагрівання й охолодження сплавів відбуваються відповідні зміни їхньої структури. Різновидами термічної обробки є гартування, відпуск, відпал, старіння тощо [2, с. 116].

Таблиця 1

**Міжпредметні зв'язки хімії та матеріалознавства для професії
«Маляр-штукатур»**

№ п/п	Теми з хімії	Теми із матеріалознавства	Формули, рівняння реакцій
1	Основні класи неорганічних речовин. Оксиди	В'язучі матеріали. Кальцій оксид – негашене вапно. Гасіння вапна – це взаємодія негашеного вапна з водою. Взаємодія вуглекислого газу із будівельним розчином (по суті – з гашеним вапном) під час висихання і затвердіння розчину в будівельній секції.	$\text{CaO} + 2 \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2 + \text{H}_2\uparrow$ $\text{Ca(OH)}_2 + \text{CO}_2 \rightarrow \text{CaCO}_3\downarrow + \text{H}_2\text{O}$
2	Основні класи неорганічних речовин. Оксиди	Матеріали для покриття поверхонь. Пігменти для оздоблення будівельних поверхонь: цинк оксид і титан (IV) оксид – цинкові та титанові білила. Хром (III) оксид – пігмент жовто-зеленого кольору, манган оксид – блакитний, кобальт (III) оксид – коричневий пігмент. Ферум (III) оксид – коричневий пігмент, який називають «мумія» або залізний сурик. Свинцевий сурик – суміш плюмбум (II) оксиду і плюмбум (III) оксиду – пігмент яскраво-червоного кольору. Червоний залізоокисний пігмент – редоксайт – чистий червоний оксид заліза. Жовтий пігмент суха вохра – це глинисті мінерали, пофарбовані гідратованими оксидами заліза (11 – 18%).	ZnO, TiO_2 $\text{MnO}, \text{Co}_2\text{O}_n$ Fe_2O_3 $\text{PbO}, \text{Pb}_3\text{O}_4$ Fe_2O_3 $\text{Al}[\text{Si}_4\text{O}_{10}(\text{OH})_8] \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$

Продовження таблиці 1

3	Оксиди	Матеріали, що заповнюють віконні ніші. Віконне скло.	$\text{Na}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot 6\text{SiO}_2$
4	Солі	В'язучі матеріали. Добування вапна із вапняку.	$\text{CaCO}_3 \xrightarrow{\quad} \text{CaO} + \text{CO}_2 \uparrow$
5	Основні класи неорганічних речовин. Солі	В'язучі матеріали. Гіпс $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ – це мінерал двоводний гіпс, з якого шляхом термічної обробки ($t^\circ = 110-180^\circ\text{C}$) одержують напівводняний гіпс $\text{CaSO}_4 \cdot 0,5\text{H}_2\text{O}$ (алебастр). Природна крейда – це кальцій карбонат.	$\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O} \xrightarrow{\quad} \text{CaSO}_4 \cdot 0,5\text{H}_2\text{O} + 1,5 \text{H}_2\text{O}$ CaCO_3
6	Основні класи неорганічних речовин. Солі	Оздоблювальні матеріали. Пігменти на будівництві: Суміш ZnS і BaSO_4 – білий пігмент літопон. Пігмент крон червоний $\text{PbCr}_2\text{O}_4 \cdot \text{Pb}(\text{OH})_2$ – це суміш біхромату свинцю та гідроксиду свинцю. Натуральна і палена сієна $\text{Al}[\text{Si}_4\text{O}_{10}]\text{OH}_8 \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{SiO}_2$ – для оздоблення дорогих порід дерева. Цинковий крон – фарба зеленого кольору: містить оксиди цинку, хрому (III), калію. Залізна лазур – це суміш фероціанідів заліза і калію. Цинкова суха зелень (суміш) – це суміш цинкового крону, залізної лазури і бариту BaSO_4 як наповнювача. Мідянка – це основна оцтова сіль міді. Натуральна умбра – алюмосилікат, що містить оксиди заліза і марганцю. Сієна палена – глиняний пігмент, який містить оксид заліза (45 – 69%) і кремнезем SiO_2 у колоїдній формі. Бура – емульгатор.	ZnS і BaSO_4 $\text{Al}[\text{Si}_4\text{O}_{10}]\text{OH}_8 \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{SiO}_2$ ZnO , Cr_2O_3 , K_2O $\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$, $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ ZnO , Cr_2O_3 , K_2O $\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$, $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ BaSO_4 $\text{Cu}(\text{OH})(\text{CH}_3\text{COO})$ $\text{Al}[\text{Si}_4\text{O}_{10}]\text{OH}_8 \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{SiO}_2$ MnO_2 $\text{Al}[\text{Si}_4\text{O}_{10}]\text{OH}_8 \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{SiO}_2$ $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$
7.	Основні класи неорганічних речовин. Основи	Оздоблювальні матеріали. Гашене вапно, каустична сода – луги, які використовуються як в'язучі добавки в розчини або в цемент. Ідке калі KOH , вапно – емульгатори.	$\text{Ca}(\text{OH})_2$, NaOH KOH $\text{Ca}(\text{OH})_2$
8	Метали	Оздоблювальні матеріали. Алюмінієва пігментна пудра за складом є металом.	Al
9	Основні класи неорганічних речовин. Солі, оксиди	Наповнювачі. Це баритовий концентрат, трепел, молотий тальк, діамітове борошно, молоті кам'яні породи. Мелені кам'яні породи – це діабаз, базальт, андезит, пісок.	BaSO_4
10	Основні класи неорганічних речовин. Солі, оксиди	Грунтовки. Залізний купорос, мідний купорос, алюмо-калієвий галун використовуються для приготування грунтовок, шпаклівок. Кальцій хлорид – емульгатор.	$\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ $\text{AlK}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$ CaCl_2
11	Неметалічні елементи. Аміак	Оздоблювальні матеріали. Аміак – емульгатор.	NH_3
12	Карбон і силіцій. Алотропні видозміни карбону	Пігменти. Сажа (вуглець) застосовується як чорний пігмент у неводних сумішах. Використовується і сірий пігмент графіт для водних і неводних колерів.	C C
13	Карбонатна кислота. Карбонати	Будівельні матеріали. Вапняк, кальцинована сода входять до складу будівельних сумішей, реагують із кислотами, тому будівлі швидше руйнуються під впливом кислих дощів.	CaCO_3 Na_2CO_3
14	Силіцій. Силікати. Силікатна промисловість	Будівельні матеріали. Силікатний клей. Виробництво скла, цементу, бетону, фаянсу, фарфору.	Na_2SiO_3 $\text{Na}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot 6\text{SiO}_2$ $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot n\text{SiO}_2 \cdot m\text{H}_2\text{O}$
15	Органічна хімія. Вуглеводні. Розчинники. Естери. Жири	Будівельні матеріали. Оліфа – рідкий рослинний жир, розчинник фарб. Нафтові розчинники: бензин, гас, уайт-спірит – висококиплячий гідроочищений бензин. Естери – метилацетат, етилацетат, бутилацетат. Суміш ароматичних вуглеводнів: бензену, толуену і парафінів та ненасичених вуглеводнів.	$\text{C}_3\text{H}_5\text{O}_3(\text{C}_{17}\text{H}_{33}\text{COO})_3$ $\text{C}_5\text{H}_{12} - \text{C}_{11}\text{H}_{24}$ - бензин $\text{CH}_3\text{COOCH}_3$ $\text{CH}_3\text{COOC}_2\text{H}_5$ C_6H_6 - бензен

			C ₇ H ₈ - толуен
Продовження таблиці 1			
16	Органічна хімія. Вуглеводи	Будівельні матеріали. Крохмаль – матеріал, що використовується як в'язуча речовина у будівельних розчинах. Декстрин – це напіврозкладений крохмаль, теж використовується як в'язучий матеріал.	(C ₆ H ₁₀ O ₅) _n (C ₆ H ₁₀ O ₅) _n , де n < n крохмалю в десятки разів
17	Органічна хімія. Високо- молекулярні сполуки. Вуглеводи.	Будівельні матеріали. Клеї: КМЦ – натрій карбоксиметилцелюлоза (продукт хімічної переробки деревної целюлози); МЦ – водорозчинна метилцелюлоза (естер деревної целюлози); Клеї на основі полімерів: ПВА – полівінілацетатний клей – спиртово-водний розчин низькомолекулярного полівінілацетату.	[C ₆ H ₇ O ₂ (OCOCH ₃) ₃] _n [C ₆ H ₇ O ₂ (OCH ₃) ₃] _n
18	Органічна хімія. Полімери	Будівельні матеріали. Природні смоли: соснова каніфоль (гарпус), скипидар – легша фракція живичної каніфолі, шелак – смола з гумілаку – соку дерев, дамара – смола рослин, сандарак – смола у вигляді зерен, бурштин плавлений, використовується для добування лаків; копали, акароїд – викопні смоли, використовують для одержання лаків. Синтетичні смоли – полімери: пер хлорвініл; полістирол, полівінілацетат, синтетичний латекс із бутадієн стиролу, сечовино формальдегід, гліфталеві полімери. Емульсії. Емульгатори – бура, гідроксид калію, аміак, кальцій хлорид, вапно, розчин казеїну, тваринного білка, рослинного клею. Емульсії: синтетичні (ПВА, акрилова) та водо-олійні емульсії.	(CH ₂ -CH-(C ₆ H ₅)) _n (-CH ₂ -C ₆ H ₅ OH-) _n

Таблиця 2

Міжпредметні зв'язки хімії та матеріалознавства для професії «Електрогазоварник»

№ п/п	Теми з хімії	Теми із матеріалознавства	Формули, рівняння реакцій
1	Неорганічна хімія. Метали, фізичні властивості, металічний зв'язок, кристалічні ґратки металів	Метали у різних галузях народного господарства. Метали поділяють на чорні та кольорові. Чорні – це Fe, Co, Ni, Mn; тугоплавкі (t°С понад 1539°С): W, Re, Nb, Ti, V, Cr; уранові – актиніди; рідкоземельні – La, Ce, Nd, Pr та ін. Частка використання чорних металів у техніці перевищує 90%. Серед кольорових металів найтипівішим металом є мідь. Серед кольорових металів розрізняють легкі Be, Mg, Al; благородні Ag, Au, Pt та метали платинової групи (Pd, Ir, Os, Ru, Rh); «напівблагородна мідь»; легкоплавкі Zn, Cd, Hg, Sn, Pb, Bi, Tl, Sb, також метали з послабленими металічними властивостями Ga, Ge.	Fe, Co, Ni, Mn W, Re, Nb, Ti, V, Cr La, Ce, Nd, Pr Be, Mg, Al Ag, Au, Pt Pd, Ir, Os, Ru, Rh Ga, Ge
2	Неорганічна хімія. Сплави заліза: чавун і сталь	Метали у різних галузях народного господарства. Сталь і чавун. Сталь, що не містить легуючих елементів (крім вуглецю) називають вуглецевою. Якщо вміст вуглецю до 0,25%, така сталь називається низьковуглецевою, 0,25 – 0,6% - середньо-вуглецевою, 0,6 – 2% - високовуглецевою. Серед легованих сталей залежно від вмісту легуючого елемента розрізняють хромисті, нікелеві, хромонікелеві, марганцеві, хромокремнієвомарганцеві тощо. За призначенням сталі поділяються на конструкційні, інструментальні, сталі з особливими властивостями: жароміцні, теплостійкі, нержавіючі, стійкі до спрацьовування, з особливими магнітними або електричними властивостями.	Fe + C Fe + Ni Fe + Cr Fe + Mn Fe + Cr + Ni FeCr + Mn + Si
3	Органічна хімія. Ненасичені вуглеводні. Ацетилен	Спецтехнологія. Будова та принцип роботи ацетиленового генератора [1, с. 47 - 50]. Для зварювання металів використовують теплоту реакції згоряння ацетилену. Реакція одержання ацетилену з кальцій карбиду теж вивчається у даній темі з хімії. Учителю доводить необхідність бережливого ставлення до використання карбиду в силу енергозатратного його одержання. Ацетилен	2C ₂ H ₂ + 5O ₂ → 4CO ₂ + 2H ₂ O CaC ₂ + 2H ₂ O → C ₂ H ₂ + Ca(OH) ₂ CaO + 3C → CaC ₂ +

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

		одержують ще промисловим способом із метану.	CO $2\text{CH}_4 \rightarrow \text{C}_2\text{H}_2 + 3\text{H}_2\uparrow$
<i>Продовження таблиці 2</i>			
4	Неорганічна хімія. Неметали та їх сполуки. Інертні гази	Захисні гази. Захисні гази – це аргон, гелій, вуглекислий газ, азот. У деяких випадках кращі технологічні властивості мають суміші газів. Суміш із 70% He і 30% Ar збільшує продуктивність зварювання алюмінію, покращує формування шва, дає змогу наплавляти тонший шар металу. Упроваджено випуск готової газової суміші марки «Агамікс» [1, с. 67 - 68].	Ar, He, CO ₂ , N ₂

Висновки. Інформацію, наведену вище, викладач хімії може використовувати на будь-якому етапі уроку: будь то активізація, мотивація навчальної чи пізнавальної діяльності учнів, вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого чи релаксація процесу навчання. Такий матеріал завжди буде актуальним, живим і, разом з тим, суттєвим доповненням до одержаних знань із хімії щодо заданої теми.

Викладачеві хімії у навчальному закладі будівельного профілю важливо сприймати кожного учня як спеціаліста у своїй справі. З досвіду викладання хімії відомо, що на стиках хімії і спеціальності доцільно давати ініціативу учням у наданні цікавої і потрібної інформації. Учні з інтересом шукають і повідомляють цікавий усім матеріал щодо своєї спеціальності, що доповнює тему уроку з хімії та дозволяє глибше її розкрити. Такий підхід збагачує учнів новими знаннями як майбутніх фахівців із будівельної справи. Міжпредметний зв'язок навчання хімії із спеціальними дисциплінами у профільних навчальних закладах є завжди сучасним та інтерактивним.

Отже, багаторічний досвід викладання загальноосвітнього предмета «Хімія» у Державному навчальному закладі «Барський професійний будівельний ліцей» доводить, що розробка і використання на уроках професійно спрямованих завдань та вправ активізують пізнавальні інтереси учнів та розвивають їхні аналітичні здібності. Вважаємо, що матеріали, наведені в статті, будуть цікавими не тільки викладачам хімії з інших навчальних закладів будівельного профілю, але й учням – майбутнім будівельникам. Такий матеріал – це свого роду «жива» хімія, прямий зв'язок науки з життям, що є одним із основних дидактичних принципів навчання.

Список використаних джерел

1. Гуменюк І.В. Обладнання та технології зварювальних робіт / І.В. Гуменюк. – Київ: Грамота, 2014. – 118 с.
2. Металознавство та обробка металів / Кондратюк С.В., Кіндрачук М.В., Степаненко В.О., Москаленко Ю.Н. – К.: Вікторія, 2000. – 371 с.
3. Колпакова Т.Д. Межпредметные связи на уроках химии / Т.Д. Колпакова, А.Ю. Фальковская – Москва: Просвещение, 1987. – 28 с.
4. Нікуліна А.С. Кам'яні роботи. / Нікуліна А.С. та ін. – К.: Вікторія, 2000. – 383 с.
5. Чмир В.І. Матеріалознавство для малярів / В. Чмир. – К.: Головне видавництво видавничого об'єднання «Вища школа», 1985. – 143 с.
6. Юніна Е.А. Химия в профессии строителя [Електронний ресурс] / Е.Юніна. – Режим доступу: <http://festival.1september.ru/> (дата звернення жовтень 2018). – Назва з екрана.

РОЗДІЛ 5

ВИХОВНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД У СИСТЕМІ ОСВІТИ

УДК 37.091.3

С.М. Адлер

викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

З.М. Місюра

викладач математики, спеціаліст вищої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Гніванський професійний ліцей імені двічі Героя Радянського Союзу Р.Я. Малиновського»

ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті розкрито значення позаурочної роботи учнів як важливого компонента навчально-виховного процесу у ЗП(ПТ)О. Наголошено на тому, що позаурочна навчальна робота будується з урахуванням вимог навчальної програми ЗП(ПТ)О, інтересів і бажань учнів, рівня їх розвитку і спирається на самодіяльність, активність і добровільність вихованців. Запропоновано зразки планів проведення декад природничо-математичного циклу та сценарій інтелектуальної гри «Ваше слово, ерудите!».

Ключові слова: пізнавальна діяльність, позаурочна робота, виховні заходи.

S.M. ADLER, Z.M. MISIURA PUPILS' EDUCATION BY MEANS OF EXTRA-CURRICULAR WORK

Abstract. The article outlines the importance of pupils' extra-curricular work as an important component of the educational process in the vocational training institutions. It is emphasized that extra-curricular educational work is constructed taking into account the requirements of the curriculum of the vocational training institution, the interests and desires of pupils, the level of their development and relies on the amateur activities and volunteering of the pupils. There are offered the samples of the plans the natural - mathematical cycle decades and the scenario of the intellectual game «Your word, erudite!»

Key words: cognitive activity, extra-curricular work, educational activities.

Вступ. Основною метою професійної освіти сьогодні – є підготовка робітника високої кваліфікації, який був би конкурентоздатний на ринку праці, високоосвіченого інтелектуально-розвинутого спеціаліста з цілісним уявленням про картину світу, що вміє технологічно мислити, засвоювати і застосовувати сучасні види інформації. Актуальними питаннями про освіту є також виховання інтелектуальної особистості, яка любить свою Батьківщину, знає рідну мову, історію свого народу, його культуру, традиції, звичаї, любить та захищає рідну природу.

Однак із розвитком інформаційного суспільства пізнавальна активність учнів, інтерес до знань, зацікавленість у них знижується. Відомо, що пізнавальна активність є одним із найважливіших стимулів навчання.

Досвід роботи в навчальному закладі показав нам, що для активізації пізнавальної активності учнів необхідно задіювати у навчальному процесі нетрадиційні методи, інтерактивні вправи, вдосконалювати форми і методи навчання. Ми переконались також, що не останню роль в цьому процесі відіграє позаурочна робота.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми удосконалення навчально-виховного процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) знайшли своє відображення у роботах таких науковців: В. Боярчук, Л. Волович, О. Дубинчук, М. Думченко, А. Кирсанов, В. Паламарчук, В. Скакун, Г. Цибульської та ін. Формування професійних знань учнів ЗП(ПТ)О у процесі позаурочної роботи вивчали С. Батишев, Р. Гуревич, М. Мельник, Н. Ничкало, І. Петрова.

Так, М. Мельник зауважує, що формування, розширення і поглиблення професійних знань майбутніх робітників, пробудження їхнього інтересу до своєї та суміжних сучасних професій можливе шляхом проведення різних позаурочних заходів [5].

Науковці О. Кудлай, Н. Носовець наголошують на тому, що в позаурочній діяльності, учні проявляють себе з іншої сторони, вони більш активно включаються в роботу, пропонують нові, творчі підходи до вирішення проблем різного характеру, і найголовніше, вони задають цікаві та водночас складні запитання, що не є характерним для звичайного процесу навчання [6].

Метою статті є виховання учнів засобами позаурочної діяльності, висвітлення форм роботи в рамках декади методичної комісії природничо-математичного циклу.

Виклад основного матеріалу. Перспективним напрямом вирішення зазначеної проблеми є розширення комплексу навчально-виховних заходів, спрямованих на формування в учнів інтересів до навчальних предметів природничо-математичного циклу, на розвиток творчої особистості, на стимулювання до роздумів, активного пошуку, дослідження, самостійного опрацювання додаткових інформаційних джерел.

Однією з активних форм позаурочної діяльності в ліцеї є проведення декад предметних методичних комісій природничо-математичного циклу. При проведенні декад в ДПТНЗ «Гніванський професійний ліцей імені двічі Героя Радянського Союзу Р.Я. Малиновського» використовуються різноманітні форми і види виховання та навчання учнів. Позаурочні заходи проводяться у формі інформаційних, тематичних годин, інтелектуальних ігор, вікторин, аукціонів, усних журналів, квест-подорожей тощо. Вони активізують мислення, підвищують пізнавальний інтерес учнів, спонукають їх до кращого вивчення предметів природничого циклу. Ознайомлення із життям і науковою діяльністю вітчизняних вчених розвиває гордість за свою Батьківщину.

Особливу увагу члени методичної комісії приділяють екологічному вихованню, яке покликане забезпечити підрастаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок науки і суспільства, сформулювати розуміння, що природа – це першооснова існування людини, а людина – частина природи, виховати свідоме, добре ставлення до неї, почуття відповідальності за навколишнє середовище як національну і загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо охорони оточуючого середовища, виховувати любов до рідної природи. Одним із виховних завдань декади є також патріотичне виховання, яке в умовах сьогодення стало особливо актуальним.

Проведенню декади передують створення організаційного комітету, до складу якого входять викладачі природничо-математичних наук (члени методичної комісії), лаборанти, члени предметних гуртків.

Робота декади планується таким чином:

- добираються сучасні матеріали про досягнення науки і техніки та їх вплив на екологічний стан навколишнього середовища, і на їх основі розробляються завдання для використання в сценаріях загальноліцейних заходах;

- групуються команди для участі у вікторинах, іграх, квест-подорожах тощо;

- запрошуються всі бажаючі для участі в заходах;

- готуються матеріали для проведення цікавих дослідів і демонстрації прикладного характеру природничих знань.

Програма декади методичної комісії природничо-математичного циклу на тему: «Через науку – до світлого майбутнього».

1. Відкриття декади.

2. Виставка рефератів, творчих робіт, тематичних газет.

3. Вікторина на тему: «Фізико-математичний калейдоскоп».

4. Виховна година на тему: «Видатні вчені України».

5. Інтелектуальна розминка з біології за темою «Зоряний час».

6. Виставка «Солодка хімія на нашому столі».

7. Вікторина на кращого знавця географії.

8. Позаурочний захід «Через науку до чистого довкілля та здорового життя».

9. Показовий урок на тему: «Вода в живих організмах».

10. Підбиття підсумків декади.

Програма декади природничо-математичного циклу на тему:

«Про екологію придумаємо гасло, щоб іскра доброти в душі не гасла»

1. Відкриття декади. Ознайомлення з планом роботи.

2. Світлина та малюнки на тему: «Збережемо життя Природи і своє».

3. Інформаційна година на тему: «Пластиковій пляшці не місце в смітнику».

4. Вікторина «Біосфера».

5. Конкурсно-розважальна програма на тему: «Розумні та дотепні», виступ членів екологічного клубу.

6. Усний журнал «Планетарні екологічні проблеми».

7. Розв'язування головоломок, ребусів, кросвордів.

8. Позаурочний захід на тему: «Міс екологія».

9. Показовий урок із фізики на тему: «Трансформатор. Виробництво, передача та використання енергії електричного струму».

10. Аналіз проведення декади. Підбиття підсумків.

Програма декади природничо-математичного циклу на тему:

«В природі ми лиш часточки малі, Земля не нам належить – ми Землі!»

1. Відкриття декади. Ознайомлення з планом заходів.
2. Інформаційна година на тему: «Видатні українські вчені».
3. Науково-популярний кіножурнал.
4. Виховна година на тему: «Нехай святиться у віках в броні здобута незалежність».
5. Виставка газет.
6. Квест-подорож в країну Знань.
7. Інформаційна година на тему: «Вивчення екологічно стійкої системи на базі Тиврівського району».
8. Загальноліцейний позаурочний захід «Шоу-гра «Хто зверху?»».

Інтелектуальна гра «Ваше слово, ерудите!»

Мета: стимулювання процесу розвитку пізнавального інтересу до наук природничо-математичного циклу; розширення кругозору, інтересів учнів; розвиток логічного й асоціативного мислення, швидкості реакції; активізація пам'яті.

Виховання поваги до суперника, витримки, наполегливості, упевненості у своїх силах, у своїх знаннях.

1-ий ведучий. Добрий день, шановні ліцеїсти!

2-ий ведучий. Добрий день.

1-ий ведучий. Сьогодні ми зібралися у цьому залі, щоб стати свідками дивного змагання найрозумніших ліцеїстів навчального закладу.

2-ий ведучий. Сьогодні ми побачимо інтелектуальну гру «Ваше слово, ерудите!»

1-ий ведучий (до другого ведучого). Знаєш, готуючись до сьогоднішньої гри, я вирішила подивитись у словнику Даля значення слова «ерудит». І що, ти думаєш, я там знайшла?

2-ий ведучий. Думаю, що нічого.

1-ий ведучий. Правильно! Це слово в Далі відсутнє. У двохтисячному словнику! Чим це можна пояснити?

2-ий ведучий. Можливо, тим, що ерудит – щось зворотне вузькому фахівцю, а вузька спеціалізація тріумфує в науці ХХ століття.

1-ий ведучий. Бернард Шоу з цього приводу сказав: «Фахівець – це людина, що знає все більше й більше про все менше й менше, і врешті-решт – вона знає все ні про що!».

2-ий ведучий. Тоді, якщо керуватися парадоксальною логікою Шоу, ерудит – це людина, що знає все менше й менше.

1-ий ведучий. Про більше й більше.

2-ий ведучий. І врешті-решт – вона не знає ні-чо-го!

1-ий ведучий. Але... про все.

2-ий ведучий. Веселенька картина в нас виходить.

1-ий ведучий. Ну, я гадаю, наші ерудити таких «висот» ще не досягли, отже, побоюватися нам поки нічого.

2-ий ведучий. Гра покаже.

1-ий ведучий. Представляємо учасників турніру:

команда _____ (назва, прізвище та ім'я капітана);

команда _____

2-ий ведучий. За правильністю відповідей і вирішенням спірних питань будуть стежити наукові консультанти (прізвища, ім'я та по батькові викладачів).

1-ий ведучий. Вольтер казав: «Книга природи є невичерпне джерело пізнань для людини». Наука біологія вивчає природу, тому для турніру ми підібрали запитання з наук природничо-математичного циклу: біології, хімії, фізики, географії та математики, а оформили їх за допомогою знань із інформатики.

2-ий ведучий. Отже, турнір розпочинається! На сцену запрошуються дві команди.....

1-ий ведучий. Представляємо учасників першої команди.

Назва команди..... Капітан..... Члени команди:....

2-ий ведучий. За другим ігровим столом сидять учасники другої команди.

Назва команди.... Капітан.... Члени команди:....

1-ий ведучий. Нагадуємо умови турніру: кожній команді по черзі ставиться питання. На обговорення відповіді дається 1 хвилина, після закінчення команда повинна дати відповідь. Якщо команда не дала відповіді на запитання або дала неправильну відповідь, відповідає команда суперника. Граємо до п'яти балів.

2-ий ведучий. Поки гравці будуть обговорювати відповідь на поставлене питання, ми

познайомимо вас з учасниками турніру.

(Протягом усієї гри поступово зачитує коротку характеристику кожного члена команди.)

І так. Переходимо до запитань першого туру – розминки.

Запитання для туру:

1. Ваші батьки з дитинства погрожують показати вам «рачачу зимівлю». То де ж зимують раки? *(Раки не зимують. Узимку, як і в літку, вони забираються у свої нори, плазують по дну в пошуках їжі. Нерідко навіть розмножуються.)*

2. Про яких тварин можна сказати, що вони вилазять геть зі шкіри? *(Плазуни під час линання.)*

3. Яка рослина може живитися комахами? *(Росичка, венерина мухоловка.)*

4. Самці яких риб виявляють інстинкт турботи про потомство? Що ви знаєте про це? *(Морський коник – носить ікру в сумці. Тіляпія – носить ікру у випадку небезпеки, мальків – у роті. Колюшка – будує гнізда.)*

5. Ці квіти ви часто даруєте батькам, викладачам. З ними пов'язана найсумніша легенда про квіти. Заздрісна богиня Діана вбила хлопчика, який грав на сопілці, тому ця квітка дикоростучої форми, криваво-червоного кольору, нагадує здивовані очі хлопчика. Про яку квітку йдеться? *(Гвоздика.)*

6. Чи можна виростити мамонта в пробірці? *(Так, але для цього потрібно знайти хоча б одну живу клітину.)*

7. В який спосіб чують риби? Чи зустрічали ви риб із вухами? *(Риби чують за допомогою внутрішнього вуха. Підсилює звуки плавальний міхур. Рецептори шкіри сприймають інтенсивні сигнали. Бічна лінія сприймає звуки нижчих частот. Не існує риб із вухами.)*

8. Навіщо олень ворухить вухами? *(Рухливі вуха-локатори, завдяки яким тварина може зосереджувати увагу на двох звуках одночасно.)*

9. Чи правильно, що тварини з великими вухами: слони, осли, зайці – мають кращий слух порівняно з іншими? *(Наведеним тваринам великі вуха забезпечують не кращий слух, а теплообмін за рахунок випаровування зайвої вологи з іншої поверхні.)*

1-ий ведучий. А зараз перше справжнє випробування.

Сектор «Фізика». Гра «Віриш – не віриш»

Умова. Біля правильних тверджень поставити «+» або «так», помилкових –«-» або «ні».

1. Для вимірювання частоти обертання деталей машини використовують тахометр *(Так).*

2. Дефект кристалу, який полягає у відсутності атома або іона у вузлі кристалічної решітки називають вакансією *(Так).*

3. Градус Цельсія – основна одиниця вимірювання фізичних величин *(Ні).*

4. Кельвін – одиниця термодинамічної температури, названа честь англійського фізика Томсона *(Так).*

5. Конденсація – перехід речовини з рідкого стану в газоподібний *(Так).*

6. Величина, що дорівнює відношенню сили тертя ковзання до сили нормального тиску називається коефіцієнтом тертя ковзання *(Так).*

7. В одному см³ повітря при нормальному тиску при кімнатній температурі знаходиться близько 1020 молекул *(Так).*

8. Перший годинник із маятником був виготовлений Гюйгенсом *(Так).*

9. Риба-скат генерує напругу 60 при силі струмі 50 А. *(Так).*

10. Гігрометр – прилад для вимірювання температури *(Так).*

2-ий ведучий. У наших команд було домашнє завдання: підготувати номер художньої самодіяльності, пов'язаний із природою. Зараз одна з команд покаже, як же вона виконала його.

Сектор «Географія»

1. Герб якої держави містить зображення кактуса? Чому? *(Мексика. Ця країна – батьківщина кактусів, там їх нараховується 500 видів.)*

2. Найвищою точкою цієї гірської системи є гора Говерла, 2061 м. Назвіть гірську систему. *(Карпати.)*

3. Ця протока – єдина, що з'єднує два моря і два океани. *(Берингова протока. Вона з'єднує Чукотське море, що відноситься до акваторії Північного Льодовитого океану і Берингове море, що відноситься до акваторії Тихого океану.)*

4. Велика африканська ріка – єдина, яка двічі перетинає екватор. *(Конго.)*

5. Яку країну називають банком всього світу? *(Швейцарія.)*

6. В акваторії Тихого океану розташовується найбільше море планети. Назвіть його. *(Філіппінське море.)*

7. Яке місто французький географ і історик Ж.-Ж. Елізо Реклю назвав «алмазним гудзиком, який застібає дельту Нілу»? *(Каїр.)*

8. У перекладі українською мовою назва цих гір означає «Скарбниця холоду». (Гімалаї.)

2-ий ведучий. Поки журі підводить підсумки, команда _____ покаже, як вона виконала своє домашнє завдання.

Сектор «Хімія»

1. Він входить до складу будь-якої органічної речовини. (Вуглець.)

2. Цей хімічний термін – один із найпоширеніших. У перекладі українською мовою він означає «сильний, здоровий». Назвіть термін. (Валентність.)

3. Які речовини визнані найбільш високотоксичними? Дію однієї з цих речовин відчув на собі один із українських президентів. (Діоксини.)

4. Як називається здатність тіла проводити електричний струм? (Електропровідність.)

5. Як називається розчин, який містить 0,9 % хлориду натрію? (Фізіологічний розчин.)

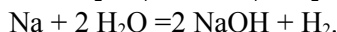
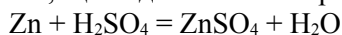
6. Якщо вдалося б виділити золото з цього розчину, то його стало б по 3 кг на кожного жителя Землі. Де ж перебувають такі запаси дорогоцінного металу? (У водах Світового океану, проте добувати золото з морської води нерентабельно.)

7. Яку негорючу речовину потрібно гасити? (Негашене вапно.)

8. Яке місто в Україні має назву хімічного елемента? (Марганець.)

9. Назвіть три хімічних елементи, які є найважливішими компонентами мінеральних добрив? (Калій, фосфор, нітроген.)

10. На кожному з вас прикріплені картки, на яких зображені частини хімічних реакцій. Завдання команд – скласти ці частини так, щоб здійснювалася реакція. Перемагає та команда, яка зробить це першою.

Сектор «Біологія»

1. Який газ виділяють рослини при фотосинтезі? (Кисень.).

2. Знайдіть помилку у віршах С. Островського «На півночі».

Стоять пінгвіни – ангели білокрилі.

Північ стиснув їх у крижаній жмені.

І такі вони холодні, такі застигли,

Що це не вимовити, не вимовити.

(Крила у пінгвінів чорні і живуть вони не на Півночі, а на Півдні в Антарктиді.)

3. Якщо «біо» значить живий, то що означає вірус? (Отрута.).

4. Яка птиця найбільша у світі? (Африканський страус.)

5. Не риба, а птиця, але крила у лусці. (Пінгвін.)

6. Вставте відсутні слова в китайське прислів'я. «Цар звірів – ... (тигр), цар рослин – (женьшень)».

7. Назвіть птаха, який виводить пташенят навіть узимку? (Голуб.)

8. Яку голонасінну рослину називають виноградом хвойних лісів? (Ялівець.)

9. Ніхто її не лякає, а вона тремтить. (Осика.)

Сектор «Математика»

1. Слово, яке в перекладі з грецької мови означає «поперечник».

а) діаметр;

в) січна;

б) ребро;

г) дерев'яний брусок.

2. Скільки копійок містив гривеник на Русі?

а) 50 коп.;

в) 30 коп.;

б) 15 коп.;

г) 10 коп.

3. Що таке барель?

а) міра довжини;

в) міра об'єму;

б) місто в Іспанії;

г) папуга.

4. Хто з перелічених осіб не був математиком?

а) Паскаль;

в) Гендель;

б) Галуа;

г) Декарт.

5. Що таке фунт?

а) фрукт;

в) одиниця об'єму;

б) одиниця маси;

г) столиця Нігерії.

6. Які розміри боксерського рингу?

а) 5x5;

в) 3x3;

б) 4x5;

г) 5x6.

7. Яка національність Піфагора?

- а) єгиптянин; в) вірмен;
б) грек; г) індус.
8. Хто з перелічених осіб був одночасно і математиком, і поетом?
а) Ломоносов; в) Лисенко;
б) Лейбніц; г) Лермонтов.
9. Хто з перелічених осіб є українським математиком?
а) Піфагор; в) **Остроградський**;
б) Сосюр; г) Куліш.

Ведучі просять журі підвести підсумки гри і назвати переможців.

2-ий ведучий. Поки журі підводить підсумки, команди покажуть ще по одному номеру, які вони підготували.

1-ий ведучий. Дякуємо всім за увагу, командам – за гру, журі – за роботу!

2-ий ведучий. До нових зустрічей!

Висновки. Інтеграція природничих дисциплін у позаурочній роботі дає можливість виховати екологічно свідомого громадянина нашої незалежної держави, духовно багатого, справжнього патріота з активною життєвою позицією. Адже наші учні – це частина світу, і він стає кращим, тому що збагачується їхніми помислами, вчинками, знаннями. А тому всі форми роботи спрямовані на те, щоб у майбутньому наші ліцеїсти досягли благородної мети – бути Особистістю, Громадянином, Людиною.

Список використаних джерел

1. Голубенко М. Предметні тижні в школі / упоряд. - К.: Шкільний світ, 2007 – 128 с.
2. Шелестова Л. Виховні заходи з екології / Л. Шелестова, Н. Чиренко, Н. Чернякова: - Київ: Шк. світ, 2012 – 128 с.
3. Гуревич Р. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія / Р.С. Гуревич. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2009. – 410 с.
4. Кудлай О.В. «Гурток як форма організації позаурочної роботи учнів професійно-технічних навчальних закладів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: VchdruP_2015_124_46.pdf. – Назва з екрану.
5. Зміст позаурочної та позашкільної виховної роботи. Навчальні матеріали онлайн. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/14990528/pedagogika/zmist_pozaurочноy_pozashkilnoy_vihovnoy_roboti – Назва з екрану.

УДК 377:37.091.93:861.161.2(477.44)

Н.О. Вабищевич

*викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Гуцинецьке вище професійне училище»*

**ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА
ПОЕТІВ ВІННИЧЧИНИ»**

Анотація. Статтю присвячено пошуково-краєзнавчій роботі, що дасть змогу поповнити відомості про літературне життя Вінниччини. У процесі викладання української мови і літератури викладач має використати всі можливості, щоб ознайомити учнів із творчістю письменників-земляків і дати зрозуміти, що творчі джерела Вінниччини – невичерпні.

Ключові слова: краєзнавча робота, поети-земляки, літературна Вінниччина.

**N.O. VABISHCHEVICH EXTRA-CURRICULAR WORK IN THE UKRAINIAN LITERATURE
«LITERATURE HERITAGE POETS OF VINNYTSIA»**

Abstract. The article is devoted to the search-linguistic work, which will allow to fill in the details information about the literary life of Vinnytsya. In the process of Ukrainian language and literature teaching the teacher should use all the possibilities to familiarize students with the compatriot writers' work creativity and to make it clear that creative sources of Vinnytsia region are inexhaustible.

Key words: local lore work, compatriot poets, literary Vinnitschyna.

Вступ. Сьогодні ми все частіше звертаємося до історії рідних місць. Подільський край славиться своїми мальовничими краєвидами, родючою землею, працьовитими, добрими, щедрими на таланти людьми. У свою чергу, література – це предмет, який розкриває душу й культуру народу.

Уже стало традицією проводити уроки та позакласні заходи з літератури рідного краю, які міцно вписалися в систему літературної освіти.

Літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, навіяних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми певного краю. Літературне

краєзнавство багатогранне [6].

Об'єктом вивчення краєзнавства є художні твори письменників певного регіону з урахуванням специфіки предмета української літератури як виду мистецтва. Ще Пасічником Є.А. чітко було встановлено зміст літературного краєзнавства в навчальному закладі – «збирання і використання в процесі навчання місцевого фольклору, ознайомлення учнів із творами, в яких відображено життя, побут і культура місцевого краю, зустрічі з письменниками, що свідчать про літературне життя даної місцевості» [5, с. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про необхідність впровадження літератури рідного краю в навчально-виховний процес зазначали у наукових працях сучасні вчені-методисти: Н. Волошина, В. Неділько, Г. Самойленко, Б. Степанишин. Сучасна педагогічна наука має значну кількість досліджень, присвячених розкриттю різноманітних аспектів літературного краєзнавства в навчально-виховному процесі. Ці питання висвітлювали: Л. Башманська, І. Волинець, М. Горда, А. Лисенко, Є. Пасічник та ін.

Мета статті – обґрунтувати важливість вивчення у сучасній освітній системі навчання літератури рідного краю як невід'ємної складової у національному вихованні молодого покоління українців.

Виклад основного матеріалу. В державному навчальному закладі «Гушинецьке вище професійне училище» велике значення приділяється проведенню уроків і позакласних заходів, які присвячені вивченню творчості письменників-земляків: Тетяни Яковенко, Ганни Чубач, Віктора Паламарчука (колишнього працівника училища), Марії Романенко та інших.

Наведемо приклад позакласного заходу «Духовний світ поетеси», що був проведений у нашому навчальному закладі і ознайомив учнів із творчістю поетеси Марії Романенко, яка народилася й проживала в сусідньому селі Мізяківська Слобідка і є автором збірок: «В саду троянд» (2014) , «Очима серця» (2018).

Мета заходу: знайомство з поетесою-землячкою М. Романенко, з її творчим доробком; прищеплення високих естетичних смаків, виховання почуття прекрасного, любові до рідного краю; вміння співпереживати; через художнє слово ввести учнів у чарівний світ поезій.

Дидактичне забезпечення: збірки М. Романенко «В саду троянд», «Очима серця», роздруковані поезії, проектор, мультимедійна дошка.

Присутні на зустрічі: Марія Миколаївна Романенко – поетеса, Мама – Анастасія Петрівна, Сестра – Людмила Миколаївна.

Хід зустрічі

На дошці висвітлено епіграф до зустрічі:

*Краю мій! Молюся я за тебе
До зірок, до Бога і небес,
Щоб ти вільним був, як в небі лебідь,
Й у своїм відродженні воскрес.
Я у тебе вірю, Батьківщино,
Бог тебе створив, щоб ти цвіла...
Ти моя безцінна, Україно,
І за тебе кращої нема.
(М. Романенко. Вірш «Краю мій»)*

I. Вступне слово викладача про поетесу-землячку М. Романенко.

II. Знайомство з поетесою. Біографічні відомості.

III. Декламація учнями віршів: «Батьківська хата», «Краю мій», «Не дивіться, що незрячі очі», «Чому скривила личко й плачеш», «Духовний заповіт», «Лист до матусі», «Знайди свої радощі», «Віра», «Молитва за Україну».

IV. Висловлення учнями вражень від зустрічі.

V. Заключне слово викладача.

Вступне слово викладача.

Сьогодні хотіла б повести мову про одну із найоригінальніших, талановитих поетес. Можливо для вас не зовсім відоме її ім'я. Водночас воно відоме в Україні. Є люди рідкісного дару, поети з Божого благословення.

Поезія Марії Романенко – це поезія не для себе, а задля нас з вами, задля світу. Коли читаєш вірші Романенко, мимоволі згадуєш Л. Українку. На мою думку, в них і життєві долі трішки схожі. У своїх віршах, як і у житті, поетеса черпає наснагу, силу, волю до життя. А познайомилась я з цією напрочуд чудовою жінкою випадково, в автобусі, коли вона у супроводі сина їхала до своєї домівки, до матусі, яка проживає у селі Мізяківська Слобідка Калинівського району Вінницької області. Це зовсім недалеко від нашого села Гушинець, буквально, в п'яти кілометрах.

Учень читає вірш «Батьківська хата».

*Як в хустці білій, батьківська хатина –
Ще шле мені свій батьківський привіт,
Я йду до неї, як мала дитина,
Бо в ній колись я бачила цей світ.
А серце рветься, хоче щось сказати,
І струни в ньому плачуть від жалю.*

Марія Романенко розповідає: «По дорозі, обабіч якої стелилося квітуче поле, йшла ще зовсім молода жінка. Це була моя мама. За річкою вже виднілося маленьке мальовниче село. Вона поспішала, але зупинилася, щоб перевести подих. Жінка стояла, милуючись красою, вдихаючи ніжний аромат різнотрав'я. Аж раптом із трави вилетіло пташеня і, цвірінькаючи, стало кружляти над нею. А потім вилетіло друге пташеня, трохи менше від першого, і теж почало кружляти над нею. Жінка подумала, що в траві повинне бути пташине гніздечко. Розгорнувши траву, вона побачила в гніздечку маленьке голе пташеня, яке щойно вилупилось, а замість очей у нього були дві порожні очниці. Жінка пожаліла пташеня і, поклавши його за пазуху, понесла додому... Це був віщий сон моєї мами, а через деякий час народилася я – маленька Марійка, у сім'ї, де в мене вже були старший братик і сестричка.

Народилася я в сім'ї колгоспників, які важко працювали, а з нами жила ще й бабуся. Після мого народження мама помітила, що в дитини не все гаразд із очима, і звернулася до лікарів, бо автобусів до райцентру тоді ще не було. Та одного разу батьки повезли мене до старенької бабусі-знахарки. Вона вилікувала мені глаукому, однак зору прооперованим очам повернути не змогла. Але залишок зору, хоч і невеличкий, у мене був. Тож я бігала стежками рідного села, милуючись красою квітів, неба і всім тим, що могла бачити, неначе намагалась увібрати ту красу, щоб запам'ятати її назавжди».

Учениця читає вірш «Краю мій».

*Я люблю тебе, мій рідний краю!
Твої щедро квітучі поля.
Я до тебе серцем припадаю,
Як до чар від пісні слів'я.
Твоя мова музикою лине,
В ній тече енергія свята.
Вона чиста, ніжна, як перлина,
І така співуча, наче птах.
Краю мій! Люблю твої стежини,
Що лежать квітучим рушником,
Вид такої рідної калини,
Що цвіте так рясно над ставком.
У твоїх лісах люблю блукати,
Щоб напитись тиші досхоchu,
Щоб твої простори освітати,
Про які я з гордістю пишу.*

Слово викладача. У сім літ Марія почала вчитися пізнавати світ за допомогою звуків, ароматів, на дотик. Мама, тато, друзі, відображення у дзеркалі – над усім цим погасло для неї світло. Подібні випробування можуть зламати навіть дорослу людину, але Марія не впала у відчай. Із семи років вона почала навчатися у Київській спецшколі-інтернаті для сліпих дітей. І вже на початку навчання втратила залишок зору. У школі Марія була активною учасницею шкільного життя: відвідувала майже всі гуртки, які тільки були, багато читала, любила кіно і театр. А також любила співати. Ще з шкільних літ вона подружилася з однокласником, з яким сиділа за однією партою (він теж був незрячий). Пізніше вони зрозуміли, що покохали одне одного.

Учень читає вірш «Не дивіться, що незрячі очі»

*Не дивіться, що незрячі очі.
Погляд їх – мовби в нікуди...
Зазирніть у серце, що тріпоче, –
Все знайдете в нім лиш тінь біди.
Не дивіться, що непевним кроком
Я іду тривожно в самоті,
Бо я йду так вже багато років,
Та не це найгірше у житті.
Не сумуйте, що не бачу сонця, –
Вмію бачить чистоту сердець.*

Розповідає Марія Романенко: «Через два роки після закінчення школи ми побралися. Ці два роки я працювала на Вінницькому УВП для незрячих, продовжуючи навчатись у вечірній школі. 1983 року

*Мене зустріне вже старенька мати,
Яку я так шаную і люблю.
Відразу зникнуть всі печалі й болі,
Неначе в серці горя не було,
Бо в мене справді є щаслива доля,
Поки я чую батьківське тепло.*

*Все святе в тобі, і батько й мати,
І земля у щедроті свята,
І садок вишневий коло хати,
Зорі, місяць, в криницях вода.
Ти моєї мами колискова.
Ти – моє дитинство золоте.
Квітнеш в серці сонечком любові,
І я Богу дякую за те.
Краю мій! Молюся я за тебе
До зірок, до Бога і небес,
Щоб ти вільним був, як в небі лебідь,
Й у своїм відродженні воскрес.
Я у тебе вірю, Батьківщино,
Бог тебе створив, щоб ти цвіла...
Ти моя безцінна, Україно,
І за тебе кращої нема.*

*Прошу вас, не зачиніть віконця,
Хай горить у них ваш промінець.
Не жалійте, що минає краще:
На святій землі добро творіть,
Не забудьте тих, кому ще важче,
Їхній біль до серця пригорніть.
Не сумуйте, бо я все ж щаслива:
Син у мене є, моя сім'я,
Друзі є, і ще найбільше диво –
Квіт любові в серці не зів'яв.*

я вийшла заміж і переїхала до Києва, де на той час жив зі своїми батьками мій коханий чоловік. Я ще не знала, що ношу під серцем дитя. Коли захворіла на грип, приймала ліки. Коли одужала, то за порадою лікарів зробила щеплення від кашлюка, дифтерії. Коли я остаточно дізналась, що маю народжувати дитя, лікарі говорили, що є певний ризик, і моя дитина може мати патологічні відхилення. Всі ночі я проводила на колінах біля ікон. І ось у 1996 році народився наш син, такий довгоочікуваний і вимолений у Бога, здоровий, зрячий. Сина ми не віддавали у село до бабусі – ростили й виховували самі.»

Слово викладача. Коли син підріс, Марія сама його вчила розрізнявати кольори. Вона купувала аркуші кольорового паперу, підписувала їх за системою Брайля (шрифт для письма і читання сліпих). У чотири роки Саша вже вмів читати по складах, рахувати. Писати вірші Марія почала після народження сина. Одного разу п'ятирічний Сашко побачив свою маму дуже сумною і запитав її, чи не через нього вона сумує. Марія відповіла, що їй в око попала смітинка. А пізніше свої почуття вона висловила у вірші «Чому скривила личко й плачеш?».

«Чому скривила личко й плачеш?

Чому, матусенько моя?

Тому, що сонечка не бачиш?

Чи завинив у чомусь я?»

*Що я могла йому сказати,
щоб ніжно серце не ятришь.*

*Що ніч йому не подолати,
його щоб бачить хоч на мить?*

*«Ти бачиш, мамо, я це знаю,
ти бачиш серденьком своїм.*

Учениця читає вірш «Духовний заповіт».

Мій коханий синку, серце лебедине,

Як же моє серденько болить:

Що коли помру я, в небеса полину,

Як же ти без мене будеш жити?

Хто ж тебе, мій сину, серцем приголубить?

Хто ж тебе любитиме, як я?

Світ такий жорстокий, в ньому різні люди,

Хоч для всіх однакова земля.

Ти тримайся, сину, бо невічна мати –

Вічна мати там, на небесах.

Ти навчайся, сину, труднощі долати

І надії вогник викресать.

Слово викладача.

Марія Романенко, проживаючи в Києві, приїжджає в свою рідну домівку, до своєї мами, яку вона дуже любить, називає свою матінку вірним другом, вболіває за її здоров'я, бажає, щоб вона була щасливою у своєму житті, молиться за неї Богу. Про це все поетеса пише у своєму вірші «Лист до матусі».

Здрастуй, рідна моя матусю!

Ти у мене на світі одна.

Крізь туман я на тебе дивлюся,

Та не зникне з очей пелена.

Так судилось – незрячі очі,

Та, на щастя, прозріла душа.

Я тебе так побачити хочу

І так хочу, щоб ти вже прийшла.

Ти приїдь, прилети, моя пташко!

Принеси мені спокій, тепло,

Бо без тебе мені дуже важко,

І здається, що сонце зайшло.

Я впізнаю здала твої кроки,

Так чекаю тепла твоїх рук.

Ти зі мною пройшла крізь роки,

Ти найкращий і вірний мій друг.

Не плач, рідненька, я благаю,

я ж за твоє здоров'я їм!»

Руками бачиш, я сміюся.

І ти всміхнися хоч на мить.

*Матусю, я не одружуся,
з тобою й татком буду жити.»*

*Сльоза до серця підступила
від тих наївних, щирих слів.*

«Я, синку, око засмітила...»

І він повірив, і зрадів.

Ти у мене мужній, ти у мене сильний,

В тебе все вкладала, що могла,

Щоб не був байдужим, серцем був красивим,

Щоб не ніс в цей світ з собою зла.

Я у тебе вірю, соколе мій милий,

Будеш ти літати, як і я колись.

Зможеш ти тримати в цій житті вітрила, –

Лиш до Бога серцем притулиш.

З Богом у любові ти живи, мій сину.

Жити в вірі в нього – світле майбуття.

Ти молись за мене, хай душа спочине

І забуде в вічності життя.

За тобою я серцем сумую,

Знаю я, що сумуєш і ти,

І сьогодні тобі я дарую

Зі сльозами й любов'ю рядки.

Хіба ж можна тобі не писати,

Як же можна тебе не любити?

Хіба ж можна про все розказати,

Що судилось мені пережити?

Так люблю тебе, рідная мамо,

Що не можу про те розказати.

Скільки б слів не шукала, та марно,

Щоб до тебе любов описати.

Мамо рідна, тобі я вклонюся.

Ти любов мені й щастя несеш.

Кожен день я за тебе молюся,

Ти дорожча мені за усе.

Слово викладача.

Що ж дає сил поетесі упевнено йти по житті? Гадаю, що це, у першу чергу, велика любов до

людей. По-друге, уміння в усьому, що її оточує, бачити красу. Це, звичайно, любов до матусі, сина, рідного краю.

Учениця читає вірш «Знайдеш свої радощі».

*Цей світ такий жорстокий і сумний,
У ньому зла занадто вже багато,
Але для тих він може будь такий,
Хто в кожному дні не бачить свого свята.
А в кожному дні є радощі свої:
Робота, дім, чиясь в тобі потреба,
А навесні – оркестри солов'їв, -
Хіба ж нема в тім радості для тебе?
Так кожен день приносить щось своє.
Не всім дарує доля лише квіти,
Та хтось радіє з того, що він є,
Радіє мамі, чи дружині, дітям.
Слово викладача.*

*Хтось віршами цю землю прикраша,
А хтось піснями серце зігриває,
І ось, дивись, розквітла вже душа –
Щасливішої в світі не буває...
І хтось зустріне справжнє почуття
І серцем враз полине аж до неба,
Бо ж ми приходим в світ цей для життя,
І цей дарунок цінувати треба.
Якщо когось буває доля б'є,
То це Господь дає випробування,
Та вмій радіти з того, що ти є,
Повір в свої найкращі сподівання.*

Марія Романенко живе повнокровним життям. У різних конкурсах та фестивалях серед незрячих поетів здобувала перемоги. Мала гран-прі на Всеукраїнському фестивалі читців в Україні. Бере участь у радіопередачах, у вечорах, виховних заходах, куди її запрошують.

Зараз вона парафіянка Стрітенської каплички Київського патріарату. Вважає, що саме Господь допомагав долати труднощі в її житті.

Марія Романенко розповідає:

«Саме через молитви і віру у всемогутність Бога у мене народився здоровий син. Після проповідей ми збираємося у недільній школі, переглядаємо фільми, слухаємо українських пісень, а ще я граю на гармошці, бо з дитинства навчилася цьому від свого тата.

У збірці «В саду троянд» є те, що становить наше життя: сум, радість, любов до Батьківщини, матері і Бога, біль втрати, віра і надія.

Незважаючи на біль і печаль, які так часто звучать у моїх поезіях, я вважаю себе щасливою людиною. Так, я щаслива, бо люблю – і мене люблять, бо у мене є син, моя родина, мої друзі. Я щаслива від того, що можу писати, що живу на цій прекрасній квітучій землі, люблю життя, людей, а ще тому, що вмію цінувати те, що маю.

Ми живемо у жорстокий час, де багато зла, але у моєму житті зустрічалося багато добрих людей, які підтримували мене у важкі для мене часи: мої рідні, друзі, знайомі і просто хороші люди. Я дякую Богу за ті випробування, які він мені посилає, і за тих людей, які були поруч зі мною у важкі часи. Нехай віра, надія і любов ніколи не покидають нас».

Віра

*Не кажи, що важка моя доля,
Бо не бачу я білого світу.
В моїм серці, родючій, як поле,
Маю безліч весняного квіту.
Не питай, як я можу літати
Чи пливти по життю крізь негоди.
Мені силу дає Божя мати
І Господь, що у серце приходиться.
Я щаслива в своєму натхненні,
Біля сина у рідному домі,
Заключне слово викладача.*

*У травневім буянні зеленім
Та у мріях, мені лиш відомих.
Я щаслива, що можу кохати,
і писати в нічному безсонні,
і хоч крихточку щастя тримати
У маленьких гарячих долонях.
І за все, що в собі я надбала,
Буду Бога повік прославляти,
Бо якби в нього віри не мала,
Як могла б я вірила тримати?*

Лиш люди, натхненні Богом, мають безцінний дар – оживити думку, почуття, найніжніший порух серця у слові. Одні поети народжуються зі щастя, а інші – з печалі. А Марія Миколаївна сплела у своєму таланті радість життя із сумом розлуки, прощання, тому її вірші глибокі, величаві і трохи сумні.

Але цей сум – розрада, сум – відрада, сум – як філософія життя. Читаючи її поетичні рядки, мимоволі замислюєшся над сенсом життя, відчуваєш тепло і щедрість маминих долонь, батьківської хати.

Висловлення учнями вражень від зустрічі.

Від усіх учнів ДНЗ «Гушинецьке ВПУ» хочемо подякувати Вам за те, що Ви приїхали до нас, ми більше дізнались про Вас. Ваші поезії виховують, надихають, щоб ми любили життя таким, яким воно є. Вірші зі збірки «В саду троянд» спонукають просити ближньому здоров'я і добра. Бажаємо Вам натхнення, здійснення творчих задумів.

Марія Романенко:

«Я щиро вдячна Вам, шановні учні, викладачі, а також щиро дякую адміністрації за запрошення

мене на зустріч до вашого навчального закладу. Слава Богу, моя муза не покидає мене. У моїх віршах звучить біль за Україну, я за неї молюсь.

Молитва за Україну!

Моя ти земле, мила і кохана!

Привітна й щедра, так тебе люблю.

За тебе, рідна, шлю свої благання,

За тебе, земле, Господа молю.

За тебе, земле, я молюся Богу,

За всіх людей і їхні надбання.

І щоб на ній не ранили нікого.

На цій війні, що нав'язав маніяк.

За тебе, земле, Богу я молюся,

Щоб і тебе не рвали на шматки.

По волі Божій, знаю, бути мусить,

Але прошу, нас, Боже, захисти.

За тебе, рідна ти моя землице!

За мир і спокій, всю твою красу.

За те, щоб щастя освітило лиця

І стерло болю й відчаю сльозу.

Сьогодні в серці, Боже, так тривожно,

В душі такі лихі передчуття.

Тебе прошу я за усіх безбожних,

Молюсь тобі так щиро, як дитя.

Ти милосердний Боже триєдиний!

За все живе молюсь на цій землі.

Помилуй Боже, всіх людей України –

Всіх її дочок, всіх її синів.

Молюсь тобі за всі ворожі душі,

Щоб їхні руки ти від нас відвів.

Подай нам, Боже, мати в серці мужність,

Щоб кожен з нас усе перетерпів.

Помилуй, Боже, нас в важкі години!

Помилуй нас, спаси і захисти.

Не допусти війни, щоб люд не гинув,

І за гріхи нас, Господи, прости.

Якщо ж комусь судилося померти,

То хоч тоді суворо не карай.

Врятуй хоч душі від лихої смерті,

Ми тут, як в пеклі. Тож пошли нас в рай.»

Висновки. Вважаємо, що такий виховний захід має залишити добрий слід у душах вихованців, тому що вони відкривають для себе неперевершену особистість нашого розмаїтого Поділля – Марію Романенко. Щира сповідь поетеси хвилює розум, запалює серця, дає можливість відчутти гордість за рідну землю, багату на талановитих людей, наближає учнів до їхньої малої батьківщини, спонукає пишатися тими, хто живе зовсім поруч, сприяє національному вихованню молодого покоління українців.

Список використаних джерел

1. Башмаківська Л.А. Література рідного краю в контексті сучасних освітніх завдань [Електронний ресурс] / Л.А.Башмаківська. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=1611 (дата звернення 14.12.2018). – Назва з екрана.
2. Пасічник С.А. Літературне краєзнавство в школі / С.А. Пасічник. – К.: Радянська школа, 1965. – 136 с.
3. Романенко М. В саду троянд. / М. Романенко. – Київ: Славутич-Дельфін, 2014. – 147 с.
4. Романенко М. Очима серця. / М. Романенко. – Київ-Дрогобич: Коло, 2018 - 235 с.
5. Уставщикова О. Я не различаю денежные купюры, потому, покупая продукты, надеюсь на совесть продавцов / О.Уставщикова // Факты и комментарии: всеукр. рос. ежесдн. газета. 2011. - №41(702). – с.7-8.
6. Шуляр В. Теоретико-методичні засади уроків літератури рідного краю [Електронний ресурс] / В. Шуляр. – Режим доступу: <https://ukrlit.net/article1/1944.html> (дата звернення 14.12.2018). – Назва з екрана.

УДК 377.091.033-027.22

В.В. Вергелес

майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду

Н.А. Чайковська

майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду

П.С. Сушко

майстер виробничого навчання чотирнадцятого тарифного розряду

Державний навчальний заклад «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ЇХ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто актуальність волонтерської діяльності в реаліях сьогодення, з'ясовано важливість доброчинної діяльності як однієї з основних форм патріотичного виховання учнів. Наведено конкретні приклади організації та проведення волонтерського руху в ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниці». Досліджено підвищення ефективності виховного процесу шляхом упровадження проектів та акцій благодійного напрямку.

Ключові слова: волонтерство, доброчинність, виховання.

V.V. VERGELES, N.A. TCHAIKOVSKY, P.S. SUSHKO FORMATION OF PUPILS ACTIVE COMMUNITY POSITION TOWARDS THEIR ENGAGEMENT TO VOLUNTEER ACTIVITY

Abstract. In the article it is considered the topicality of volunteer activity in the realities of the present day, the

importance of charitable activity as one of the main forms of patriotic education of pupils is clarified. There are given the concrete examples of the organization and conducting a volunteer movement in the vocational training institution №1 in Vinnitsa. It is explored the efficiency of the educational process through the implementation of projects and promotion of charity.

Key words: *volunteerism, charity, education.*

Вступ. Стан, в якому перебуває Україна зараз, кидає виклик всьому громадянському суспільству на дієздатність та загальнонаціональну консолідацію.

Громадянський сектор, який представлений волонтерським рухом наразі відіграє досить важливу роль в даному процесі. Кризовий стан в державі досить часто приводить до виникнення нових ідей, а також вихід на поверхню всіх латентних проблем, які вже довгий час крились глибоко в соціальній структурі несформованого українського суспільства. Саме тому волонтерський рух в Україні на сьогодні пробудив націю та, точніше кажучи, став індикатором кардинальних трансформацій в соціальній структурі українського суспільства [1].

Про волонтерський рух в Україні сьогодні із захопленням ведуть розмову у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. Розквіт волонтерської діяльності у нас припав на час Революції Гідності і початок війни на Донбасі. У надзвичайно складний період саме цей рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави [1].

Аналіз останніх досліджень. Питаннями волонтерського руху займалися такі відомі науковці, як Дж. Девіс Сміт, С. Елліс, К. Кемпбел, К. Рочестер, М. Харріс, Р. Хедлі та ін. Крім того, волонтерство як соціальний феномен вивчали такі вітчизняні науковці, як І.В. Авуєва, О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверева, О. Карпенко, А. Капська, Н. Комарова, Г. Лактіонова, І. Юрченко. В основі класичних підходів до дослідження проблематики добровільної діяльності лежать ідеї альтруїзму (Г. Гегель, В. Сфромсон, І. Кант, О. Конт, Д. Майерс, П. Сорокін), лібералізму (Дж. Бентам, Г. Спенсер, Ф. Хайек), марксизму (Ф. Енгельс, В. Ленін, К. Маркс), християнських релігійних цінностей (М. Вебер, А. Сміт, А. де Токвіль). На сучасному етапі проблематика добровільної діяльності досліджується в межах трьох підходів: соціетального (Р. Корнюел, Ф. Хайек), економічного (Л. Саламон) і трудового (К. Бідерман, Л. Кудринська).

Однак зазначені дослідження ґрунтуються переважно на узагальненнях досвіду практичної реалізації волонтерських проектів у галузі соціальної роботи з їх детальним, часто поетапним, описом. Тому, оцінюючи рівень розробленості проблематики щодо волонтерської діяльності і волонтерського руху в Україні, варто вказати на відсутність комплексних досліджень щодо волонтерського руху, волонтерської діяльності під час проведення антитерористичної операції на сході України. Відомості про такий вид діяльності фрагментарно розпорошено, переважно в Інтернет-виданнях [2].

Науковцям України ще знадобиться значна кількість часу, щоб систематизувати усі відомості про волонтерський рух під час проведення АТО у фундаментальний документ для вивчення цього феномену майбутніми поколіннями не тільки українців а й представниками інших держав. Але на основі зібраної інформації можна максимально об'єктивно розкрити питання зародження та діяльності волонтерського руху в Україні під час проведення АТО як унікального явища, аналога якому немає у світовій історії. Українські волонтери – відважні, сміливі, мужні, активні, винахідливі, творчі особистості [2].

Метою даної статті є формування активної громадської позиції учнів шляхом залучення їх до волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Разом із відновленням традицій благодійності, як невід'ємна її складова, у незалежній Україні починає активно розвиватися волонтерський рух. Це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на теренах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом, гуманістична діяльність, яка спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства. Як суспільний рух волонтерство виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які надавали допомогу усім, хто її потребував. Більш впевнено можна говорити про виникнення феномена волонтерства вже з середини XIX століття. 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі [2].

Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка працювала б на волонтерських принципах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються волонтерські організації

усього світу. У Європі після закінчення Першої світової війни з'явилися люди, готові надавати допомогу постраждалим у війні. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації. Було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі [2].

В Україні волонтерство також має свої корені. Як пише дослідниця історії Галичини Адріана Огорчак, «українці завжди опікувалися старими та немічними, вдовами, сиротами. Сильний допомагав слабшому. Великі справи робили разом. Чуйність, ніжність у взаєминах між людьми викликали захоплення у мандрівників, які приходили до нас із далеких країн». Усім відомі імена Костянтина Островського, Петра Сагайдачного, Івана Мазепи, Михайла Грушевського, які не тільки були відомими політичними діячами, але й меценатами і благодійниками [3]. Підґрунтям для розвитку волонтерства стали милосердя, благодійність, альтруїзм, гуманізм, небайдужість до сторонніх проблем, які були здавна притаманні українцям.

Прикладами вияву ціннісного ставлення до праці стали благодійні акції та добродійні соціальні проекти учнівської молоді, які здійснюються в ДНЗ «ЦПТО №1 м.Вінниці» впродовж навчального року. Вони відбуваються з ініціативи учнів, але батьки, викладачі і майстри виробничого навчання допомагають в організації заходів. Для цього виховний процес у центрі тісно пов'язується з реальним життям, і діти отримують необхідну інформацію щодо актуальних проблем за місцем проживання і навчання шляхом долучення до спеціально організованої пошукової роботи та безпосереднього спілкування під час виховних годин чи загальних зборів із представниками громадських та соціальних організацій. Завдяки такому підходу в учнів формується цілісна картина світу, відповідальність за долю держави та суспільства, забезпечується їх залучення до загальнолюдських цінностей, а також розширення можливостей вияву продуктивної ініціативи та творчої самореалізації, з урахуванням не тільки власної потреби у благополуччі, а й інших [2]. Добродійна діяльність учнів може бути різних напрямів, зокрема: допомога людям похилого віку, дітям-сиротам, підтримка захисників Вітчизни, проведення благодійних акцій, збір коштів, популяризація волонтерського руху тощо.

Свою волонтерську діяльність ми розпочали у військовому шпиталі. Тоді поранених було дуже багато, а шпиталь до цього був не готовий. Тому, проявляючи найкращі людські якості, співчуття, до поранених та травмованих бійців, ми в позаурочний час часто бували в шпиталі. Там була потрібна наша допомога в транспортуванні поранених та скалічених бійців на різні процедури та обстеження в різних кабінетах. Разом з учнями цим активно займався майстер виробничого навчання Вергелес В.В.

Увечері з приготовленими смаколиками разом з учнями відвідували бійців, спілкувались, вислуховували, виводили на прогулянки майстри виробничого навчання: Хлопук Н.М., Попова Г.В., Сушко П.С., Поліщук Т.А.

Шпиталь не був готовий до такої кількості поранених. Це зараз він добре облаштований. А тоді не було в достатній кількості пандусів для інвалідних візків, палати не крізь були пристосовані для людей з ампутованими кінцівками. Тому на прохання лікарів шпиталю ми разом з учнями виготовляли та встановлювали пандуси, дерев'яні панелі в палатах, підставки під телевізори, ремонтували меблі, інвалідні візки, розбиті на передовій носі для поранених. Тут відзначилися такі працівники, як Шебенюк П.В., Якименко П.В., Ткачук С.І., Галушак С.В., Вергелес В.В.

Також необхідно відмітити, що відвідини шпиталю мали надзвичайно великий виховний момент. Ті учні, які були «важкими», вели себе зухвало, потрапляючи в шпиталь і дивлячись на великі людські страждання, переймалися співчуттям, ставали більш спокійними, намагались допомогти, хоч у чому-небудь, легше знаходили спільну, неагресивну мову між собою та могли плідно працювати в команді. Сподіваємось, що цей досвід стане їм у пригоді в подальшому житті.

Але коли фронт стабілізувався, військовий шпиталь краще обладнали, потік поранених зменшився, ми не припинили своєї волонтерської діяльності. Просто наша допомога фронту перемістилась у виробничі майстерні.

У військових на фронті були різні потреби. Крім надійної броньованої техніки для виконання бойових завдань, їм була потрібна і мала маневрена техніка. І для цього вони використовували цивільні автомобілі, однією з таких машин була маленька «Таврія». На ній вони могли швидко і непомітно діставатися до місця проникнення розвідувально-диверсійних груп ворога. Але ця машина не призначалась для фронту і потребувала частого та складного ремонту. Тому під час ротації однієї з частин самооборони ми разом з учнями часто ремонтували в нашій майстерні цю фронтову «Таврію».

У День Героїв Небесної Сотні у 2018 році до учнів Центру завітали бійці АТО – Зо Євген, Колісниченко Павло, Лоевський Петро, Сірак Степан. Розмова з учнями була важкою – про війну, про ціну героїзму та про страшні події, через які пройшли герої. Волонтер, Вотчер Юлія Луківна, яка

допомагає бійцям на передовій та в тилу, запевнила учнів, що також у ДНЗ «ЦПТО №1 м.Вінниці» вони теж можуть бути волонтерами та робити корисні справи для підтримки бійців. У відповідь учні ДНЗ «ЦПТО №1 м.Вінниці» передали для бійців на передову благодійну допомогу у вигляді продуктових наборів, а також листів вдячності та підтримки.

Силами учнів та майстрів майстерень виготовлено та передано на передову 50 «кішок» і 1000 «підігрійок» (див. рис. 1, 2).

Рис. 1. «Кішка»

Рис. 2. «Підігрійка»

Для усвідомлення учнями цінності своєї доброчинної діяльності, підкріплення мотивації на подальшу участь у волонтерському русі, результати їх досягнень під час соціальних доброчинних проектів завжди висвітлюються на шпальтах дайджесту, інтернет-сайту та на сторінці ДНЗ «ЦПТО №1 м.Вінниці» у соціальній мережі Facebook.

На сьогодні учнівською молоддю вже зроблено дуже багато добрих справ. За останніх 1,5 роки в майстерні кухарів, кондитерів та їдальні навчального закладу учнями та майстрами в/н були виготовлені такі страви та борошняні вироби (див. рис. 3): вареники з картоплею та з капустою – 817,98 кг; борщовий концентрат – 222,2 кг; морква та буряк по-корейськи – 198,5кг; квашена капуста – 86,6 кг; повидло сливове – 177,4 кг; деруни – 780,6 кг; пиріжки з горохом і з капустою – 14500 шт.

Рис. 3 Виготовлення смаколиків учнями груп кухарів для бійців в зону АТО

В червні 2018 року учні та майстри виробничого навчання груп кухарів, кондитерів брали участь у «Четвертому фестивалі польової кухні пам'яті Тараса Сича» під патронатом Благодійного фонду «Подільська громада» (голова Наглядової ради ФГ – Андрій Дручинський). Під час проведення благодійної акції учасників фестивалю пригощали «Юшкою польовою», «Овочевим рагу», пиріжками з різними начинням та кондитерськими виробами. Кошти, отримані в результаті проведеної акції, були перераховані як внесок у благодійну справу підтримки Української армії.

Також у нашому ДНЗ «ЦПТО №1 м.Вінниці» щороку проводиться благодійна акція «Від серця до серця», зібрані кошти під час проведення цієї акції ми перераховуємо на рахунок Вінницького дитячого будинку «Гніздечко» та Вінницького будинку-інтернату геріатричного профілю. Щорічно беремо участь у благодійних акціях, які проводила голова громадської організації «Гармонія» Раїса Панасюк.

Можна стверджувати, що участь у волонтерських проектах надає широкі можливості для задіяння ціннісних якостей учнів, самореалізації та актуалізації набутих знань, умінь і навичок конкретного напрямку, оскільки передбачає різнопланову та широкопрофільну доброчинну діяльність.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід наголосити на тому, що залучення учнів до

волонтерської діяльності сприяє відродженню загальнолюдських цінностей, набуттю професійних знань та вмінь, формуванню активної громадської позиції. Сучасний волонтерський рух є видом соціально значущої діяльності, яка передбачає виховання свідомого ціннісного ставлення до праці. Саме цей рух відіграє важливу роль у здійсненні будь-яких проєктів, які сприятимуть розширенню можливостей учнів. Таким чином, участь у волонтерському русі дає змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проєктів і програм соціально-педагогічної спрямованості. Важливим мотивом участі у добровільчій діяльності є можливість організації власного вільного часу батьків спільно з дітьми та педагогами на території навчального закладу. Волонтерська діяльність дає учням змогу усвідомити необхідність власної праці та отримати задоволення від її результатів.

Отже, організація волонтерського руху в Центрі за активної участі педагогів, батьків і учнів – це унікальна можливість впливати на формування і розвиток особистості учня, його ціннісних якостей. Результати учнів ДНЗ «ЦПТО № 1 м. Вінниця» переконливо свідчать про доцільність організації та проведення виховних заходів, таких як соціальні волонтерські акції та проєкти, з метою залучення до доброчинної діяльності, у процесі якої учні усвідомлюють цінність праці у житті кожної особистості та суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Гладка К. Добробати. Історія подвигу батальйонів, що врятували країну / К. Гладка, Д. Громаков, В. Миронова та ін. – Харків: Фоліо, 2017. – 325 с.: іл.
2. Історія волонтерського руху. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». [Електронний ресурс] - Режим доступу // http://www.volunteer.kiev.ua/pages/History_volunteer. - Назва з екрану.
3. Огорчак А. Роль школи волонтерів у становленні особистості майбутнього соціального працівника / А. Огорчак // 36. наук. пр. ТПУ, 2006. – С. 11–19.

УДК 37.035.6:377.031

Н.В. Заслоцька

викладач суспільних дисциплін, спеціаліст першої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ РОБОТИ МУЗЕЮ «ІСТОРІЯ РОДИНИ – В ІСТОРІЇ КРАЇНИ»

Анотація. У статті представлено систему роботи історико-краєзнавчого музею «Історія родини – в історії країни», який діє у Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг. Зазначено, що музей є організаційним центром краєзнавчої роботи закладу освіти, ефективним осередком навчання і виховання. Наведено характеристику розділів музею, перелік та основний зміст заходів, що проводилися в рамках роботи музею протягом 2015-2018 рр.

Ключові слова: музей, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, національно-патріотичне виховання, історія.

N.V. ZASLOTSKA EDUCATION OF NATIONAL PATRIOTIC VALUES BY THE SYSTEM WORK OF THE MUSEUM «THE HISTORY OF THE FAMILY IS IN THE HISTORY OF THE COUNTRY»

Abstract. The article presents the system work of the historical-local museum "The history of the family is in the history of the country" which exists in the Vinnitsa Higher Professional School of Service. It is noted that the museum is the organizational center of local work in the institution of education an effective center of education and upbringing. There are given the description of the museum sections the list and main content of the activities carried out within the framework of the museum's work during 2015-2018.

Key words: museum, the vocational training institutions, national-patriotic education, history.

Вступ. Виховання патріота і громадянина – одне з провідних завдань національної освіти, про що наголошується в Законі України «Про освіту» [1], Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 16.06.2015 р.) [2], Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 р.) [3] та інших нормативно-правових документах у галузі освіти. Національно-патріотичне виховання передбачає формування свідомості дитини, любові до історії свого народу, української держави, малої батьківщини, родини.

Саме тому у сучасному суспільстві необхідно розвивати діяльність музеїв при закладах освіти,

робота яких позитивно впливає на розвиток особистості з активною громадянською позицією. Музей у закладі освіти стає осередком виховання, що забезпечує духовну єдність поколінь. Його призначенням є вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної й духовної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія музейної справи в Україні, функціонування музеїв при закладах освіти, розвиток та становлення музейної педагогіки є предметом досліджень багатьох вчених. Зокрема наукову цінність з окресленої проблематики становлять праці В. Астахова, В. Гребенюк, В. Калініченко, С. Муравської, Г. Костакова, О. Медведєва, Є. Пугач, Б. Столярової, М. Юхневича та ін. Водночас, варто зазначити, що питання виховання національно-патріотичних цінностей через роботу музеїв при закладах професійної (професійно-технічної) освіти залишилися поза увагою науковців.

Мета статті – розкрити новітні підходи до виховання національно-патріотичних цінностей серед учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти через систему роботи музею «Історія родини – в історії країни».

Виклад основного матеріалу. Патріотичне виховання молодого покоління залишається найважливішим завданням сучасної освіти, адже дитинство і юність – найсприятливіший час для формування почуття любові до Батьківщини. У зв'язку з цим зростає роль музеїв при освітніх закладах як форми роботи, спрямованої на розвиток творчої самодостатньої особистості з активною громадянською позицією. Музей «Історія родини – в історії країни», що діє у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», став міцним стрижнем навчально-виховної роботи, широким полем творчості учнів і педагогів. За своїм профілем музей є історико-краєзнавчим, у ньому зібрані експонати з кінця XIX століття – до сьогодення. Музей засновано у 2005 році, у 2017 році за наказом Міністерства освіти і науки України від 21.04.2017р. № 622 йому присвоєно звання «Зразковий музей».

На сьогоднішній день фонди музею складають 395 одиниць збереження, з них предметів основного фонду – 280. Комплектування фондів відбувається відповідно до тематики музею. У музеї ведеться книга відгуків та обліку відвідувачів музею, наявні річні та перспективні плани роботи.

Для роботи музею використовуються декілька приміщень: спеціально обладнана кімната в холі училища, кабінет народознавства, фондосховище, де зберігаються експонати. Масові заходи проводяться у конференц-залі, бібліотеці, актовій залі.

Працівники музею «Історія родини – в історії країни» працюють на громадських засадах. В основі організаційної структури і керівництва роботою музею лежить принцип самоврядування. Загальне керівництво ним здійснюють директор навчального закладу, а безпосередньо завідує музеєм керівник, призначений директором. Спрямовує роботу музею рада, яка обирається на загальних зборах його активу.

У склад активу музею входять: керівник музею, керівник із наукової роботи, головний хранитель, голова ради сприяння роботі музею, екскурсоводи – учні груп, які навчаються у нашому навчальному закладі за професією «Агент з організації туризму. Адміністратор». У музеї проводяться екскурсії іноземними мовами (польською та англійською). Діє віртуальна версія музею «Історія родини – в історії країни» (<http://zaslotskaya.wixsite.com/museum>). Характеристику музейних розділів відображено (див. табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика розділів музею «Історія родини – в історії країни»

Назва розділу	Характеристика розділу
«Стилізована українська хата кінця XIX ст. - поч. XX ст.»	У розділі представлені українська піч, предмети побуту та домашнього вжитку, одяг, реманент, господарче приладдя даного періоду.
«Україна у Другій світовій війні»	В експозиціях демонструються фотографії, документи, історичні матеріали та особисті речі учасників Другої світової війни.
«Історія України у складі Радянського Союзу»	Даний розділ представляють речі побуту, документи, література, книги, які розкривають життя громадян України даного періоду. Також представлені книги, які описують історію України, що видавалися українською діаспорою за межами нашої держави.
«Революція гідності. АТО – війна за незалежність»	Матеріали розділу знайомлять із подіями Революції гідності, представляють речі з Майдану, історію вінничан – героїв Небесної сотні, інформацію про випускників училища, що були учасниками АТО.

Практика свідчить, що музей «Історія родини – в історії країни» є організаційним центром краєзнавчої роботи у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», ефективним осередком навчання і виховання. Експозиції музею вміщують ілюстративний матеріал, який використовується для глибокого засвоєння учнями програми з історії. Окрім того, музей відкриває

великі можливості для організації самостійної творчої роботи учнів і є потужним засобом розвитку громадської самосвідомості учнів у процесі збирання, дослідження, опрацювання та оформлення матеріалів з історії. В організації роботи музею поряд з юними краєзнавцями активну участь беруть викладачі і батьки учнів.

Участь юних краєзнавців у вивченні, описі музейних предметів, створенні експозицій, проведенні екскурсій, вечорів, конференцій сприяє заповненню їхнього дозвілля, оволодінню ними різними прийомами і навичками пошуково-дослідницької роботи. Така діяльність пробуджує інтерес до історії і проблем рідного краю «зсередини», виховує повагу до пам'яті земляків, яскравих особистостей, дбайливе ставлення до культурної та природної спадщини своєї Вітчизни.

Виховна функція музею полягає в інформативних можливостях і втілюється у різноманітних формах культурно-освітньої роботи, а саме: проведенні лекцій, екскурсій, історичних та літературних вечорів, свят, концертів, конкурсів, вікторин, дослідницько-пошуковій роботі гуртка «Промінь», створенні й організації презентацій, історичних ігор і т. д. Напрями роботи, зміст та назва заходів, які проводилися в рамках діяльності музею «Історія родини – в історії країни» ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» протягом 2015-2018 рр. (див. табл. 2).

Таблиця 2

Перелік та основний зміст заходів, що проводилися в рамках роботи музею «Історія родини – в історії країни» (2015-2018 рр.)

№ п/п	Напрями роботи	Зміст
1.	Заходи, бесіди, вікторини, літературні композиції, вечори пам'яті, екскурсії	Заходи, присвячені звільненню України від нацистських загарбників: «Україна вільна!», «Пам'ять не згасне». Бесіди з використанням електронних презентацій: «Сім чудес України», «Відомі вінничани», «Архітектурні пам'ятки Поділля», «Нові вулиці мого міста» тощо. Історико-краєзнавчі вікторини: «Я люблю Україну», «Україна моя від «А» до «Я», «Подорож для кмітливих», «Люби і знай свій рідний край». Літературні композиції: «Перемога в серцях поколінь», «Перемога, Свята Перемога». Виставки військових нагород «Трофеї війни», присвячені Дню Перемоги. Вечори пам'яті: «Низький уклін тобі, солдате», «Хай не померкне у віках ваш подвиг», «Безсмертна пам'ять», «Шляхами мужності і слави». Віртуальна екскурсія «Визначні постаті України». Екскурсії: до ставки Гітлера «Вервольф», у музей М. І. Пирогова, в Обласний краєзнавчий музей, у музей української марки ім. Якова Балабана, в музей «Ретроавтомобіль», у військово-історичний музей Повітряних Сил Збройних Сил України тощо. Обласний семінар керівників музеїв і музейних кімнат, що діють при закладах професійної (професійно-технічної) освіти.
2.	Залучення учнів до науково-дослідницької роботи (усі дослідницько-пошукові роботи розміщені на сайті музею та в Електронній книзі пам'яті)	Пошукова робота «Історія міста Вінниці». Дослідницька робота «Директорія УНР». Історико-пошукові роботи, присвячені учасникам Другої світової війни: Скоріченку Петру Кузьмичу, Твердохлебовій Ользі Іванівні, Стрелкову Василю Єлисейовичу, Комарову Олександрові Івановичу, Конюховському Леоніду Васильовичу, Йосипу та Марії Недовіс.
3.	Участь у краєзнавчих експедиціях, конкурсах учнівської творчості, історико-краєзнавчих конкурсах	Всеукраїнська краєзнавча експедиція учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна», номінація «З попелу забуття», робота на тему: «Не згасне пам'ять про героїв» (диплом I ступеня). Всеукраїнський конкурс учнівської творчості під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої!», присвячений Шевченківським дням, номінація «Історія України і державотворення», робота на тему: «Директорія УНР» (диплом I ступеня). Участь у Всеукраїнській історико-краєзнавчій акції учнівської молоді «А ми тую славу збережемо», пошуково-дослідницька робота на тему: «Український рахунок: ціна Перемоги» (диплом I ступеня).

Висновки. Як бачимо, музей «Історія родини – в історії країни» відіграє важливу роль в освітньому процесі ДПТНЗ «Вінницького вищого професійного училища сфери послуг». Керівники музею використовують в організації його діяльності найефективніші форми музейної педагогіки, у результаті чого він став центром національно-патріотичної та культурно-просвітницької роботи серед

учнівської молоді та педагогічних працівників закладу освіти.

До того ж робота музею сприяє:

- оволодінню учнями системою знань про історію рідного краю, культурну спадщину талановитих земляків;
- розширенню та збагаченню духовного світу учнів;
- розвитку творчого мислення, формуванню власної точки зору та критичного ставлення до інформації, що надходить;
- формуванню навичок пошуково-дослідницької роботи;
- усвідомленню учнями особистої причетності до подій сьогодення, формуванню активної громадянської позиції;
- вихованню національно свідомого громадянина;
- формуванню навичок організації та проведення екскурсій учнями, що здобувають професію «Агент з організації туризму. Адміністратор».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 27.12.2018). – Назва з екрана.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (наказ МОН України № 641 від 16.06.2015 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення 27.12.2018). – Назва з екрана.
3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (дата звернення 27.12.2018). – Назва з екрана.

УДК 377:37.091.33

С.С. Кушнір

практичний психолог

Вище професійне училище №41 м. Тульчина

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ГРИ «PUZZLE BEHAVIOUR -CONSEQUENCE»

Анотація. Матеріали підготовлені в рамках обласного семінару практичних психологів та соціальних педагогів ЗП(ПТ)О Вінницької області з теми «Формування безпечного освітнього середовища в контексті корекції та профілактики негативних явищ серед учасників навчально-виховного процесу». Рекомендується для роботи практичним психологами та соціальним педагогом.

Ключові слова: конфлікт, булінг, депресія.

S.S. KUSHNIR APPLICATION OF THE INTERACTIVE GAME «PUZZLE BEHAVIOUR – CONSEQUENCE»

Abstract. Materials prepared within the framework of the regional seminar of practical psychologists and social educators in the vocational training institutions in Vinnitsa region on the topic «Formation of a safe educational environment in the context of correction and prevention of negative phenomena among participants of the educational process». It is recommended for work by practical psychologists and social educators.

Key words: conflict, bullying, depression.

Вступ. Науковці досліджують явище булінгу вже протягом десятиліть, але й досі не існує єдиного визначення даного поняття. Першим визначення запропонував Д. Ольвеус: «Булінг – ситуація, в якій учень неодноразово піддається негативним діям з боку одного чи кількох інших учнів» [2]. В Україні питання механізмів профілактики та подолання проблеми булінгу є недостатньо розробленими, тому доцільним є поглиблене вивчення питання антибулінгової роботи серед молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерактивна гра «Puzzle Behaviour-Consequence» була розроблена автором даної статті для кращого розкриття теми булінгу. Вивчення досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців із питань булінгу, а саме: М. Алексєнко, Н. Гордієнко, О. Дроздов, Є. Дубровська, В. Ролінський, Н. Сайко, Г. Чернишева, М. Ясеновська, Ю. Савельєв, Т. Салата, Е. Роланд, П. Сміт, Д. Ольвеус, дали змогу якісно підготувати матеріал для гри.

Мета статті: поглибити знання з понять «булінг», «депресія» «конфлікт» та розглянути ознаки їхніх проявів, розвинути навички конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, толерантного спілкування. Навчитися розпізнавати емоційні стани та аналізувати малюнки дітей, які можуть стати потенційними жертвами булінгу.

Виклад основного матеріалу. Слово «PUZZLE» в перекладі з англійської означає загадка, головоломка або мозаїка. Пазли є креативним методом групової роботи, з їх допомогою ми зможемо поетапно вибудувати стратегії вирішення складних життєвих ситуацій, аналізуючи та виконуючи практичні вправи.

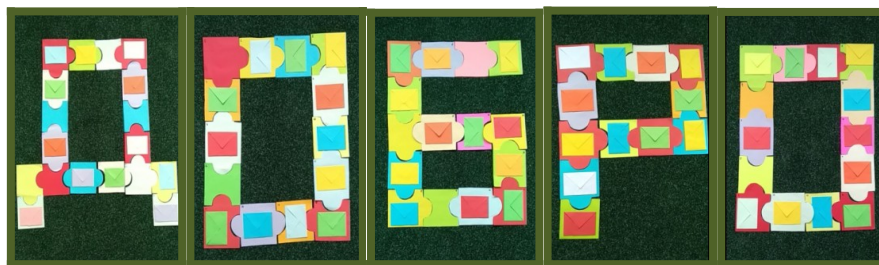
Суть розробленої нами авторської інтерактивної гри «PUZZLE BEHAVIOUR -CONSEQUENCE» полягає в тому, щоб учасники склали слово «ДОБРО», зібравши букви, на частинах яких розташовані конверти з теоретичними та практичними завданням, що виконуються відповідно до порядкового номера. Всього є 5 букв у відповідності яких формується 5 груп та 5 тренерів-консультантів, кожна буква, яку отримує група, містить у собі 12 конвертів по 1 завданню.

Завдання гри: розглянути теоретичні та практичні засади таких явищ: булінг, конфлікт, депресія. Визначити основні стратегії вирішення конфліктних ситуацій. Проаналізувати виникнення різноманітних психологічних станів у підлітків в конкретних життєвих ситуаціях та визначити власні поведінкові реакції на дані ситуації.

Д - 18 пазлів; О - 14 пазлів; Б - 15 пазлів; Р - 12 пазлів; О - 14 пазлів.

Перед початком гри учасник із коробки витягує кольоровий стікер із наклеєною на них емоцією, яку учасники мають відслідковувати протягом всієї гри. Кольорів має бути 5 для того, щоб можна було об'єднати учасників у 5 груп і кожній групі потрібно буде складати свою літеру.

Червоний – Д; Жовтий – О; Помаранчевий – Б; Зелений – Р; Синій – О.

Об'єднуємося у 5 груп за кольором емоцій для складання пазлів.

(5 хв) Завдання оголошується тренером-консультантом.

Завдання групи – скласти за картинкою пазли, в результаті чого вийде буква, на якій буде розміщений весь маршрут завдань.

(2 хв) Дискусія мовчки «Відгадай емоцію» (Картинки).

Мовчки потрібно знайти відповідності між картинками, на яких зображено обличчя жінки, та емоції, які вона відчуває. Вправа вважається завершеною, коли всі емоції відповідають зображенням на фото. Після чого кожен учасник групи відповідає на запитання: «Чи легко було довести свою думку, застосовуючи лише мову жестів?» (Вправа сприяє розвитку невербальної комунікації).

– жах;

– привітність;

– цікавість;

– скорбота;

– страх;

– сум;

– огида;

– здивування;

– горе;

– недовіра;

– переляк;

– сумнів.

Приклад правильно виконаної вправи.

2

(2 хв) «Як ти думаєш, що це?»

Потрібно дати назву явища, знаючи його означення.

Загальний термін, яким означають систематичні переслідування з [образами](#), [цькуванням](#), упереджене ставлення у [навчальному закладі](#). Зазвичай, термін означає переслідування серед учнів, рідше зустрічається цькування учнів вчителями [2] (цькування або булінг).

3

(7 хв) «Знайди вихід».

Ситуація «учень-учениця».

На другий курс, 1 вересня прийшла Ольга – дівчинка перевелась з іншого міста і почала проживати з бабусею, а батьки залишилися проживати під Донецьком, через те, що не могли залишити квартиру і роботу.

Дівчина була тиха і спокійна, проте в групі її не долюблювали. Один з учнів (Анатолій) почав її постійно принижувати, ображати, в її адресу лунали постійні зауваження щодо того, що вона чужинка, учні насміхалися з неї. Вона все більше закривалась і не йшла на контакт. Бабуся по телефону повідомила класному керівнику, що дівчина відмовляється ходити до училища. Класний керівник запропонував їм звернутися до психолога та соціального педагога.

Додаткова інформація: Анатолій в серпні втратив батька, який був військовим і загинув на сході під час АТО. Після цієї події хлопець став упереджено ставитись до всіх переселенців. Адже кожного з них він звинувачував у смерті батька. Ольга дуже переживала через те, що її не приймають до колективу. Олексію вона симпатизувала та співчувала, що батько загинув саме на її землі, проте вона не могла ніяким чином переконати хлопця, що вона не винна у смерті батька, тому дівчина вирішила, що краще їй не ходити на навчання і почекати, поки все владнається само собою.

Рекомендації:

- 1) провести індивідуальні бесіди з кожним із учасників конфлікту;
- 2) провести медіацію (обговорити причини конфлікту та шляхи виходу з нього з учасниками конфлікту);
- 3) провести просвітницьку роботу з батьками або рідними, які здійснюють піклування за учнями. Обговорити питання: особливості підліткового віку, його кризи та новоутворення; що таке ПТСР, його причини та наслідки; визначити найефективніші форми взаємодії з підлітком;
- 4) провести соціометричне дослідження для визначення структури міжособистісних відносин у групі, дослідити рівень тривоги та агресивності;
- 5) провести просвітницьку роботу та тренінги з групою в напрямі розвитку життєвих навичок, а саме: «міжособистісне спілкування»; «попередження конфліктів, поведінка у конфліктних ситуаціях»; «особистісний розвиток»; «гендерні аспекти поведінки»;
- 6) для класного керівника та майстра в/н провести виховні години: «Доброта – категорія вічна»; «Толерантність»; «Життєві цінності людини»;
- 7) надати методичні рекомендації для викладачів та майстрів в/н з питання внутрішньо переміщених осіб.

4

(7 хв) «Всі ми родом із дитинства».

Вам потрібно проінтерпретувати малюнок та дати, якнайточніший аналіз стану дитини. В процесі роботи ви можете звертатися до тренера-консультанта за уточненнями та задавати запитання. (На кожну букву для аналізу дається один малюнок).

Малюнок «Неіснуюча істота»

Малюнок виконаний ученицею, яка навчається «на відмінно», має привабливу зовнішність, за що її недолюблюють у групі. Вдома більше спілкується з матір'ю, з вітчимом спілкування конфліктне.

Додаток до букви (Д)

Малюнок «Дім, дерево, людина»

Малюнок виконаний учнем, який має ЗПР, проявляє вербальну агресію, багато говорить, намагається встановлювати соціальні зв'язки, проживає з матір'ю

Додаток до букви (О)

Малюнок сім'ї

Малюнок виконаний ученицею, у якої виявлений аутизм та ЗПР. В сім'ї є конфлікти, сама дівчина неконфліктна, але схильна до необдуманих вчинків.

Додаток до букви (Б)

Малюнок «Я вдома»

Малюнок виконаний ученицею, у якої виявлений аутизм. Вдома відчуває тривожність. Віддає перевагу перебуванню у власній кімнаті.

Додаток до букви (Р)

Малюнок сім'ї

Малюнок виконаний ученицею, сім'я якої є багатодітною (8 осіб), дівчина дуже талановита, гарно малює, співає, але при цьому має занижену самооцінку. Між батьками відносини напружені. Довіряє дівчина більше мамі, але активно шукає схвалення своїх дій у батька. Мріє про власну родину, але яка складатиме не більше 3-х осіб.

Додаток до букви (О)

5

(10 хв) Вправа «Рівновага».

Об'єднуємося у пари, стаємо обличчям один до одного, торкаємося долонями до долонь партнера і всю вагу тіла переносимо на долоні таким чином, щоб урівноважити один одного, далі торкаємося кінчиками пальців та проходимо ту саму процедуру. Сконцентруйтеся на власних відчуттях: що вам вдається легко, що складніше? По завершенню вправи учасники групи мають дати відповідь на наступні запитання: Чи легко було довіритись людині навпроти вас? В які моменти ви напружувалися, а в які, навпаки, могли розслабитись? Чи вдалось вам віднайти рівновагу у парі? (Вправа сприяє розвитку довірливих стосунків).

6

(3 хв) Потрібно дати назву явища, знаючи його означення.

Захворювання, при якому людина тривалий час (не менше двох тижнів) почувається пригніченою, втрачає інтерес до занять, які раніше приносили задоволення, а також не може робити повсякденні справи. Даний стан супроводжується також тривогою, сонливістю або безсонням, низька концентрація, відчуття провини чи відчаю [5] (**депресія**).

7

(8 хв) «Ситуація, що потребує вирішення».

Ситуація «Стан учениці» Чим можна їй допомогти?

На першому курсі навчається дівчина Олена, яка на 2 роки старша за своїх однокласників. В учнівському колективі має двох подруг. За нею спостерігалися різкі зміни настрою. Вона дуже засмучувалася навіть через незначущі дрібниці. Олена досить часто сварилася зі своїм хлопцем. З мамою відносини дівчина описує, як відсторонені, оскільки мати ніколи не знаходить на неї часу.

Ще в школі у Олени виникали думки про зведення рахунків із життям. В неї спостерігається знижений інтерес до життя, вона не бачить світла у кінці тунелю, вірить у те, що вже нічого хорошого не буде, а все ставатиме тільки гірше. Вона не просто втрачає цікавість до життя, а й стає млявою, у неї періоди знервованості та незрозумілої ейфорії чергуються з періодами абсолютної байдужості до всього, що відбувається навколо, пригнічуються емоції.

Рекомендації:

1) провести корекційні заняття з ученицею на знаходження своїх сильних сторін, засобів впливу на власний настрій, використання арт-терапевтичних методів для зняття тривоги та стресу;

2) провести просвітницьку роботу з батьками. Обговорити питання: особливості підліткового віку, його кризи та новоутворення; визначити найефективніші форми взаємодії та підтримки дівчини (за потреби звернутися у спеціалізовані заклади);

3) провести діагностику схильності до суїцидальних станів, дослідити рівень тривоги та акцентуації характеру;

4) провести просвітницьку роботу та тренінги з групою в напрямі розвитку життєвих навичок, а саме: «міжособистісне спілкування»; «попередження конфліктів, поведінка у конфліктних

ситуаціях»; «особистісний розвиток»; «гендерні аспекти поведінки»;

5) для класного керівника та майстра в/н провести виховні години: «Доброта – категорія вічна»; «Толерантність»; «Життєві цінності людини»;

6) надати методичні рекомендації для викладачів та майстрів в/н з питання виявлення та взаємодії з учнями, що схильні до самоушкодження.

8

(10 хв) Вправа «КОНВЕКТОР ВИСЛОВІВ»

Допомагає при лінії, невдоволенні собою, при «побутовій» депресії. Візьміть ручку і папір.

Крок 1. На кожен запропонований нижче вислів складіть список актуальних для себе на даний час висловлювань, не менше двох за кожним пунктом.

1. «Мені потрібно <зробити> ...».

4. «Правильно <робити> <так-то> ...».

2. «Я не можу <дієслово> ...».

5. «При цьому я повинен (повинна) ...».

3. «Мені не вистачає ...».

6. «Я не знаю, що мені робити з ...».

Крок 2. Напишіть нові списки. Починайте їх із запропонованих нижче фраз, а зміст підставляйте з уже написаних списків.

1. «Я вирішив (ла) ...» (підставляй з «Мені потрібно ...»).

2. «Я не буду ...».

3. «Я не забезпечую собі ...».

4. «Для мене краще це зробити <наступним чином> ...».

5. «За цих обставин я вибираю ...».

6. «Я ще не вирішив (а), що мені робити з ...».

Оцініть, наскільки змінився сенс. Чи продовжують висловлювання бути для вас істинними? Відкладіть на годину ці списки і переходьте до кроку 3.

Крок 3. Ще раз напишіть списки за запропонованим шаблоном, в кожному пункті не менше трьох висловлювань.

1. «Я вирішив (ла) ...».

4. «Для мене краще це зробити <наступним чином> ...».

2. «Я не буду ...».

5. «За цих обставин я вибираю ...».

3. «Я не забезпечую собі ...».

6. «Я ще не вирішив (а), що мені робити з ...».

Крок 4. Порівняйте списки між собою. Візьміть їх по черзі в руки і оцініть, в контакт з яким списком ви відчуваєте себе більш бадьорими і сильними, більш впевненими. Можливо, в цей момент ви приймете важливі для себе рішення.

9

(3 хв) Потрібно дати назву явища, знаючи його означення.

Зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжується колізіями [4] (**конфлікт**).

10

(7 хв) Ситуація, що потребує вирішення.

Ситуація «Учень - Учень»

Учень 2-го курсу Андрій ввечері в неділю по приїзду до гуртожитку не розминувся з учнем 1-го курсу Назаром. На сходах кілька разів штовхнув його, а потім вдарив. Назар впав та забив грудну клітину, після чого вахтер викликав швидку. Андрій стверджував, що Назар частенько виражається в його сторону нецензурно та розповсюджує різні плітки. Зі слів Назара, Андрій часто заходить до нього в кімнату та дозволяє собі у взутті впасти на його ліжко та взяти щось із продуктів для перекусу.

Після даного конфлікту батьки Назара повезли його до приватної клініки, пройшли обстеження, лікування та вимагають від батьків Андрія повної компенсації лікування, якщо ж затрати не будуть компенсовані, вони погрожують написати позовну заяву до поліції. Родина Назара багатодітна, в ній 3 дітей.

Батьки Андрія не в змозі одразу оплатити все лікування, оскільки батько переважно на заробітках, а мати домогосподарка (мати не може вплинути на поведінку сина і неодноразово зверталася до класного керівника по допомогу), це не перший подібний випадок з Андрієм.

Рекомендації:

1) провести індивідуальні бесіди з кожним із учасників конфлікту;

2) провести медіацію (обговорити причини конфлікту та шляхи виходу з нього з учасниками конфлікту);

3) провести зустріч з батьками та обговорити причини та наслідки виникнення конфлікту між учнями та методи батьківського впливу на покращення поведінки дітей;

4) провести просвітницьку роботу з батьками. Обговорити такі питання: особливості підліткового віку, його кризи та новоутворення; визначити найефективніші форми взаємодії з підлітком;

5) провести просвітницьку роботу та тренінги з групою в напрямі розвитку життєвих навичок, а саме: «міжособистісне спілкування»; «попередження конфліктів, поведінка у конфліктних

ситуаціях»; «особистісний розвиток»; «гендерні аспекти поведінки»;

б) для класного керівника та майстра в/н провести виховні години: «Доброта – категорія вічна»; «Толерантність»; «Життєві цінності людини»;

7) надати методичні рекомендації для викладачів та майстрів виробничого навчання з питання вирішення міжособистісних конфліктів.

11

(7 хв) Вправа « Коло підтримки».

Група об'єднується у коло. В середину кола стає учасник, який хотів би відчувати підтримку оточуючих, він має повністю розслабитися та закрити очі. Учасники кола мають стояти один до одного настільки близько, щоб можна було торкнутися ліктями. До людини в колі ми торкаємося руками і в одному ритмі качаємо по колу то вправо, то вліво. (Вправа дає змогу учасникам, що знаходяться в середині кола, відчувати підтримку, довіру, значимість, а учасникам, з яких сформовано коло, проявити такі якості, як надійність, співпереживання, відповідальність).

12

(8 хв) Вправа «Невидимий подарунок».

Група стоїть у колі і кожен учасник має подарувати невидимий подарунок людині, яка знаходиться ліворуч від нього, а той, хто приймає подарунок, має відгадати, що ж йому подарували (вправа є однією із завершальних та підводить учасників до процесу рефлексії).

Тренери-консультанти підводять підсумок гри. (5 тренерів у відповідності з кількістю літер). Ви дуже гарно та професійно впоралися з поставленими завданнями та на завершення ми стаємо всі в одне загальне коло.

Один із тренерів завершує гру.

Кожен із вас на початку семінару отримав певну емоцію, яку мав відслідковувати протягом усього дня та ділитися нею з оточуючими. Задумайтесь, на кілька секунд, в які моменти ваша емоція з'являлась, та як часто. Та поділіться своїми враженнями.

Висновки. По завершенню гри учасники активізували та систематизували знання з профілактики негативних явищ серед учасників навчально-виховного процесу. В процесі підготовки інтерактивної гри були використані проєктивні малюнки, учнів Професійно-технічного училища №14 смт. Вороновиця, надані практичним психологом Поліщук Ю.С. Дана категорія учнів відноситься до підлітків, у яких ризик стати жертвами булінгу достатньо високий, а саме учні з особливими освітніми потребами (аутизм, ЗПР, легка розумова відсталість) та учні, які мають високі успіхи у навчанні.

Практичні психологи та соціальні педагоги отримали цікавий інструментарій для використання в практичній діяльності. Шляхом модифікації дану гру можна використовувати для розкриття різноманітних актуальних тем як для підлітків, так і для педагогічних колективів. Структура гри дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними досвідом.

Список використаних джерел

1. Лейн Д.А. Школьная травля (буллинг) – [Електронний ресурс] / Дэвид А. Лейн // Детская и подростковая психотерапия / [под ред. Д. Лейна и Э. Миллера]. – СПб.: Питер, 2001. – 26 с. – Режим доступа: <http://www.zipsites.ru/psy/psylib/info.php?p=414> – Загл. с экрана.
2. Лушнай Л. Буллінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) – [Електронний ресурс] / Л. Лушнай // Українознавчий альманах. – 2010. – Вип. 4. – С. 126–131. – Режим доступу : <http://eprints.ua.edu/761/> – Назва з екрану.
3. Дубровська Є. Насильство в школі: аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти та вчителі у її розв'язанні / Є. Дубровська, М. Ясеновська, М. Алексєєнко – К. : ВГО «Жіночий консорціум України», 2009. – 34 с.
4. Король А. Причини та наслідки явища булінгу / А. Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1–2 (13). – С. 84–93.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – 3-тє вид., випр. – К.: Вища шк., 2004. – 487 с.

УДК 37.015.3

Ю.С. Поліщук

практичний психолог

Професійно-технічне училище №14 смт Вороновиця

СПІВВІДНОШЕННЯ БУЛІНГУ З НЕГАТИВНИМИ ПСИХІЧНИМИ СТАНАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАТУСНУ ПОЗИЦІЮ УЧНІВ У ГРУПІ

Анотація. В статті розглянуто та досліджено статусне положення учнів у групі в контексті їх соціалізації, акцентовано увагу на специфіку цього явища з позиції впливу на нього негативних психічних станів

і його взаємозв'язок із булінгом. Описано, як негативні психічні стани деструктивно впливають на життя учнів. Доведено, що проблема булінгу в сучасному суспільстві стрімко зростає, саме тому нами було здійснено та описано дослідження про взаємозв'язок негативних психічних станів із булінгом.

Ключові слова: булінг, тривожність, фрустрація, ригідність, агресія.

U.S. POLISCHUK RELATIONSHIP BULLY WITH NEGATIVE MENTAL STATES AND THEIR INFLUENCE ON THE STATUS POSITIONS ON PUPILS IN THE GROUP

Abstract. In the article is examined and studied the status of pupils in the group in the context of their socialization, attention is focused on the specificity of this phenomenon from the point of view by the influence of negative mental states on it and its interconnection with bully. It is described how negative psychic conditions destructively affect the lives of pupils. It is proved that the problem of bully in modern society is rapidly increasing, that is why we have carried out and described a research the relationship between negative mental states with bully.

Key words: bully, anxiety, frustration, rigidity, aggression.

Вступ. Доведено, що проблема булінгу в навчальних закладах стрімко зростає. Булінг – надзвичайно актуальна проблема для сучасного українського суспільства. Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задира, грубіян) – визначається як утиск, дискримінація, цькування [2, с.158-163].

Учням у процесі соціалізації притаманні тривалі психічні переживання, так звані – психічні стани. Різні за модальністю та особливостями впливу на особистість, психічні стани поділяються науковцями на позитивні та негативні. Така їх характеристика має як об'єктивну, так і суб'єктивну сторони. На рівні об'єктивному, негативні стани – це саме ті, які призводять до булінгу та дезгармоній в особистісному розвитку, до помітних негативних зрушень у поведінці, в діяльності, у міжособистісних взаєминах учнів між собою. Порушення поведінки у випадку закріплення окремих негативних станів може проявлятися у певній спрямованості учнів до булінгу в цілому, недотриманні соціальних та правових норм, у девіантній і навіть у асоціальній поведінці. Негативно позначаються такі стани на процесах спілкування та міжособистісній взаємодії. Найчастіше наслідками цього є прояви в учнів конфліктності, протистояння у стосунках з іншими, вербальна і навіть фізична агресія, аутоагресія. Подібні стани можуть призводити також до деструктивних проявів у емоційній сфері, до порушення процесів емоційної саморегуляції, агресивності, афективності, емоційної неврівноваженості, тривожності, ригідності, підсумком яких може стати булінг, як наслідок. Отже, якщо учень соціалізується в групі і йому притаманні певні негативні психічні стани, то їх детермінантою може бути «булінг», і тоді вони будуть визначати стиль поведінки, спілкування, скоригувувати та скеровувати хід міжособистісних взаємостосунків, зокрема впливатимуть та визначатимуть рейтинг, престиж та статус його в групі. Цим зумовлена актуальність і значимість нашої статті і дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема жорстокої та насильницької поведінки учнів привертає увагу нинішнього суспільства і знаходить своє відображення в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. Проблема агресивної та насильницької поведінки молодого покоління є об'єктом вивчення таких наук, як соціальна педагогіка, педагогіка та психологія, соціальна психологія, юридична психологія. Значний внесок у теорію подолання булінгу, дослідження його структури, причин виникнення зробили такі зарубіжні дослідники, як Д. Ольвеус, Д. Лейн, Е. Роланд, Е. Міллер, Д. Таттум, К. Арора, Д. Томпсон та ін. В той же час, можна відмітити таких науковців: О. Барліт, И. Бердишев, А. Бочавер, О. Глазман, О. Дроздов, О. Синюкова, В. Собкін, А. Король, В. Петросянц, А. Чернякова, які досліджують психологічні особливості учасників булінгу, його наслідки та шляхи подолання.

Мета статті. Встановлення статистично значимих зв'язків між булінгом і певними негативними станами особистості та її соціальним статусом в учнівській групі.

Виклад основного матеріалу. Явище булінгу спричинене низкою несприятливих чинників: кризою сімейного виховання, пропагандою насильства кіно- та відео-індустрією, погіршенням соціальних умов життя в цілому. Прояви насильства, жорстокого поводження та нівелювання моральних принципів і норм можна спостерігати як в дорослому середовищі, так і в учнівському, де група є осередком соціалізації дитини в цілому. Реальністю стало пропагування культу сили та жорстокості в ЗМІ, зниження виховного потенціалу сім'ї, порушення взаємодії між навчальним закладом та сім'єю, поширення зразків асоціальної поведінки.

Аналіз теоретичних джерел засвідчив, що в зарубіжних країнах для визначення явища насильства у навчальному закладі використовуються такі терміни: тиск, дискримінація, мобінг (як групові притиснення дитини), булінг. Останній термін вживається в спеціальній літературі найбільш часто. Так, одним з перших науковців, який почав досліджувати явище булінгу був Д. Ольвеус. Він

розкриває сутність терміна «bullying» як ситуацію, в якій учень є об'єктом негативних дій з боку одного чи кількох учнів. Згідно із наведеним визначенням, булінг – це використання своєї сили, статусу, соціального положення для залякування, нанесення шкоди або приниження іншого, хто має меншу силу чи статус. Автор чітко визначає головну відмінність випадкової бійки чи суперечки, коли учасники відносно рівні у своїх силах та мають однаковий соціальний статус, на відміну від ситуації булінгу – коли один учасник має значну перевагу у силі та статусі і завдає шкоду – слабшому, який не здатен себе захистити [3].

У науковій літературі, присвяченій питанням булінгу, представлено багато визначень цього явища. Х. Лейманн визначає булінг як «соціальну взаємодію, через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, як правило, не більше чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає у жертви стан безпомічності і виключення з групи» [2].

Отже, підсумовуючи ми можемо зазначити, що проблематикою булінгу займалося багато дослідників, які одногласно визначають його, як ніщо інше як насилля, приниження честі і гідності людини.

О. Ожйова, одна із перших українських науковців, що досліджували цькування (булінг), виділяє два основних його види:

1. Фізичне цькування – умисні штовхання, пирхання, стусани, удари, нанесення побоїв, тілесних ушкоджень;

- сексуальне цькування є підвидом фізичного (дії сексуального характеру).

2. Психологічне цькування – насильство, пов'язане з дією на психіку, що наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість. До цієї форми цькування можна віднести:

- вербальне цькування, де знаряддям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, дражніння, зведення наклепів, поширення образливих чуток та ін.);

- образливі жести або дії (наприклад, плювки в жертву або в її напрямку);

- залякування (використання агресивної мови тіла й інтонації голосу для змушення дитини робити чи не робити щось);

- ізоляція (жертва навмисно ізолюється, виганяється чи ігнорується частиною або всією групою);

- вимагання (грошей, їжі, інших речей, примушення щось вкрати);

- пошкодження та інші дії з майном (пошкодження, викрадення, заховання особистих речей жертви);

- кіберцькування – пригноблення за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв (пересилання двозначних зображень і фотографій, обзивання, зведення наклепів) [2, с. 158-163].

Ми прийшли до висновку, що булінгом можна вважати умисне, що не спрямоване на самозахист і не санкціоноване нормативно-правовими актами держави, тривале (або таке, що повторюється) фізичне або психологічне насильство з боку індивіда або групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) до індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет у деяких осіб).

Виходячи з усього вище зазначеного, слід зауважити що, якщо учневі притаманна тривожність як одна з різновидів негативних психічних станів, то вона негативно впливає не лише на емоційне самопочуття учня, а й порушує функціональні можливості психіки: знижується самооцінка, яка не підкріплює та не надає можливості йому зайняти певний престиж чи статус в учнівській групі, і в даному випадку учень може стати як жертвою булінгу, так і переслідувачем «булером», як компенсація заниженої самооцінки; тривожність сама по собі блокує всілякі прояви активності та ініціативності в міжособистісній взаємодії; авторитету в учнівській групі може надавати успішність і обізнаність в навчанні, а під впливом тривожності мислення стає ригідним, через це знижується рівень навчання й успішності загалом, адже статус і цькування в учнівській групі можна здобути, маючи гарні успіхи в навчанні. Учень, який схильний до демонстрування тривожності постійно невпевнений в собі і своїх рішеннях, постійно очікує неприємностей, емоційно нестійкий, недовірливий, тим самим, підсумовуючи такий тип особисті, має великі шанси потрапити під цькування (ігнорування, бойкот, псування речей, різного виду знущання, фізичні і психічні приниження).

Якщо учень є схильний до агресії, то певний свій статус в учнівській групі може відстоювати як фізичною силою, так і вербальною агресією. В даному випадку агресія може слугувати як засіб та один із способів самовираження в учнівській групі для захисту власної статусної позиції і власної індивідуальності.

На явище булінгу вказують основні критерії агресивної поведінки учнів відносно інших:

- інтенціональність – прагнення навмисно заподіяти шкоду;

- нерівність сил – кривдник фізично сильніший за жертву, а також здебільшого діє не сам, а з групою, що «атакує» учня, інколи кількох одразу;

- «атакування» жертви – виникнення конфліктних ситуацій між кривдником чи групою кривдників і жертвою більше двох разів на місяць. Кривдники знаходять безліч причин, щоб цькувати дитину-жертву: зовнішність, що не вписується у загальноприйняті рамки, поведінка, оригінальні думки, успіх у навчанні.

Маємо змогу також прослідкувати вплив фрустрації, як одного із негативних психічних станів, на статусне положення учня в учнівській групі, зокрема, ми можемо вказати на те, що фрустрація виникає в умовах негативної соціальної оцінки, яким може виступати «булінг», або самооцінки особистості, і тому стан фрустрації буде великою мірою визначати статусне положення учня в групі, адже боязнь невдачі і розчарування буде скеровувати не демонструвати своїх здібностей і можливостей. Але нам потрібно враховувати такий аспект, що фрустрація може мати своє вираження в агресивній поведінці, роздратованості, тому може спрацьовувати компенсаторна функція, тобто потяг до домінування, і тоді учень може стати «булером». Отже, фрустрація в поєднанні з позицією жертви не дозволяє розвивати учневі потреби, зокрема в успіху, не дає можливості саморозкриття і представлення себе іншим, демонстрації себе і своїх можливостей, знижує соціальні контакти.

Негативні психічні стани деструктивно впливають на рейтинг, престиж та статус особистості учня в групі, адже деформують міжособистісні взаємостосунки, спричинюють конфлікти, погіршують психологічний клімат, але так чи інакше, вони тісно переплітаються з булінгом.

Такі вчені, як Е. Ейдемилер, М. Літвінов, Ю. Пахомов, К. Ізард, досліджували явище психічних станів та їх вплив на соціалізацію молодшої особистості, але й дотепер проблема психічних станів залишається недостатньо розробленою та вивченою [4, с. 32-46].

Враховуючи малу вивченість і актуальність зазначеної теми, нами були проведені дослідження з 10 по 24 жовтня 2018 році у Професійно-технічному училищі №14 смт Вороновиця, і загальна вибірка досліджуваних становила – 77 учнів І курсу, віком від 15 до 22 років. Для дослідження впливу булінгу і негативних психічних станів учнів на її статусне положення в учнівській групі нами були використані такі методики:

- тест «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенка), яка досліджує рівень тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності;

- методика «Лідер», яка досліджує лідерську позицію учня в групі (здатність бути лідером);

- методика «Діагностики рівня соціальної фрустрованості (В.В. Бойко)», яка фіксує ступінь незадоволеності соціальними досягненнями в основних аспектах життєдіяльності [1, с. 32-78].

Нами був обраний саме цей комплекс методик, які дозволяють більш якісно і ґрунтовно дослідити та порівняти явище булінгу із негативними психічними станами.

За результатами методики «Діагностика рівня соціальної фрустрованості (В.В. Бойко)», впливає те, що за кожним із 20 пунктів був визначений показник рівня соціальної фрустрованості учнів. Найвищий показник рівня соціальної фрустрованості учнів був зафіксований за таким пунктом:

- з показника «Стан суспільства (держави)». Те, що цей показник становить 3,8% – це дуже високий рівень соціальної фрустрованості, даний показник свідчить про те, що учні є розчаровані, і навіть дещо розгнівані через марні сподівання, які весь час даються керівниками держави та ймовірно можуть і будуть не виконані, все це зумовлює розчарування, незадоволення та гнів, недовіру до всього, що нині відбувається в суспільстві, що в свою чергу, може спровокувати спалахи фізичної і вербальної агресії, в тім числі і прояви насильства;

- з показника «Сфера медичного обслуговування», який становить 3,5%. Це дуже високий рівень соціальної фрустрованості. Отже, сфера медичного обслуговування, яка застосовується до учнів, викликає в них занепокоєння, емоційне напруження, пригнічення, виникає почуття упередженості до самої сфери медичного обслуговування і певне розчарування, коли проходить безпосередня взаємодія з нею;

- з показника «Матеріальне становище», який становить 2,7%, впливає те, що це є помірний рівень соціальної фрустрації, даний показник характеризує те, що учні мають розчарування від свого матеріального становища або усвідомлюють неможливість досягти більш вищого матеріального становища, що, в свою чергу, вказує на можливість використання агресивної поведінки задля досягнення власних цілей.

Отже, методика «Діагностика рівня соціальної фрустрованості (В.В. Бойка)» об'єктивно продемонструвала нам, у яких рівнях варіації може перебувати рівень соціальної фрустрації учнів, та що саме зумовлює її виникнення та динаміку. З'ясували, що може стати детермінантою і поштовхом для виникнення морального або фізичного насильства, агресії, у тому ж числі і булінгу серед учнівської молоді.

За результатами кореляції, яка була проведена між тестом «Самооцінка психічних станів» та методикою «Лідер», яка надавала можливість визначити лідерські якості, яскраво простежуються такі кореляційні зв'язки між:

- лідерськими якостями за методикою «Лідер» і тривожністю, виявлений кореляційний зв'язок, який становить – 0,46785. Цей зв'язок є зворотній, в даному випадку можна вказати на те, що якщо учневі притаманна тривожність, то вона буде гальмувати всілякі прояви ініціативності і активності в демонстрації її лідерських якостей та здібностей, і в даному випадку учень може стати жертвою цькування;

- лідерськими якостями за методикою «Лідер» і фрустрацією, виявлений кореляційний зв'язок, який становить – 0,29678. Цей зв'язок є зворотній, і тому, аналізуючи його, можна зазначити, що боязнь невдачі буде заважати демонстрації своїх можливостей і лідерських якостей. Отже, чим більше учень в своїх діях, мотивах, потягах є фрустрований, тим система уявлень про себе, про свою самооцінку, буде неадекватно заниженою, що призведе до невпевненості та безпеліційної залежності від інших в групових взаємостосунках. Такий учень може стати як булером, так і жертвою, і спостерігачем;

- лідерськими якостями за методикою «Лідер» і агресивністю, кореляційний зв'язок становить 0,18179, яскраво демонструє те, що агресивність та лідерські якості між собою не пов'язані. Отже, бажання зайняти статусну позицію в учнівській групі є не сумісне з проявами насилля, агресивною поведінкою, яка має на меті залякати, принизити і часто супроводжується фізичним і психічним насиллям;

- лідерськими якостями за методикою «Лідер» і ригідністю є кореляційний зв'язок, який становить – 0,25748. Даний зв'язок є зворотнім, тобто при схильності до ригідності зміна звичних умов, шаблонів взаємодії, необхідність нових способів поведінки, неодмінно заблокує прояв лідерських якостей і активності, і це не дає гарантії, що це не може бути пусковим механізмом для булінгу.

Кореляційний аналіз, проведений між методикою «Лідер» та тестом «Самооцінка психічних станів», дає змогу прослідкувати вплив негативних психічних станів на лідерські якості учнів, та на їх потенціал і безпосередньо відслідкувати їх схильність до булінгу.

Отже, чим більше учням притаманні лідерські якості та здібності, тим менше вони є взаємопов'язані з тривожністю, фрустрацією, агресивністю і ригідністю, і булінгом в цілому.

Висновки. Отже, з огляду на вищевикладені матеріали досліджень, проведених в нашому закладі, можна стверджувати, що булінг, як явище в учнівському середовищі призводить до соматичних наслідків, психологічної дезадаптації та розладів, розвитку стійких моделей асоціальної поведінки, а негативні психічні стани особистості (тривожність, агресія, фрустрація, ригідність) впливають деструктивно на життя молоді особистості, в тому числі і на її міжособистісні взаємостосунки в учнівській групі. Деформація міжособистісних взаємостосунків призводить до частих непорозумінь та конфліктів, насилля, цькування. Все це погіршує психологічний клімат та згуртованість в учнівській групі, систему ціннісно-орієнтаційних норм, суттєво впливає на навчально-виховний процес у закладі.

Саме тому, психологічна служба професійно-технічного ПТУ №14 смт Вороновиця велику роль у своїй діяльності відводять профілактиці булінгу як актуальному явищу серед молоді. Ми всіляко намагаємось бути ближчими до наших учнів, щиро переймаємось їх життєвими проблемами, навчальними здобутками, а також власним прикладом формуємо високу культуру, толерантність, емпатійність, гуманне ставлення по відношенню один до одного. Ми пам'ятаємо, що безвихідних ситуацій не буває. ВИХІД є завжди. Просто не треба бути байдужими!

Список використаних джерел

1. Батарашев А. Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности : Практическое руководство по психологической диагностике / А. Батарашев. – СПб.: Речь, 2005. – 208 с.
2. Ожигйова О. Булінг. Шкільний булінг: поняття та основні форми / О.Ожигйова. - Харків: Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.», 2009. - 163 с.
3. Olweus Bullying Prevention Program (2003) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.clemson.edu/olweus/ (дата звернення 29.01.2019). - Назва з екрана.
4. Томчук С. Психологія емоційних явищ /С.Томчук. // навч. посібн. – Вінниця : ВСЕІ універс. « Україна», 2007 –75 с.

УДК 37.063

І.В. Протоцька

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Вище професійне училище №11 м. Вінниці

ЧАРІВНИЙ ВИПУСКНИЙ ВЕЧІР «КРОК У МАЙБУТНЄ»

Анотація. Статтю присвячено святу, що лежить на межі дитинства та дорослого життя, свята, в якому переплелися радість і смуток, спогади і мрії, дитинство і юність. Випускний вечір. У статті розглянуто можливі варіанти проведення та запропоновано сценарій свята.

Ключові слова: випускний, нагородження, представлення.

I. V. PROTOTSKA A LOVELY GRADUATION PARTY «STEP IN THE FUTURE»

Abstract. The article is dedicated to the holiday that separates childhood and adult life. The holiday in which joy and sorrow, memories and dreams, childhood and youth are interlaced. The article deals with possible variants of holding a party and a holiday scenario is proposed.

Key words: graduation party, rewarding, representation.

Вступ. Випускний вечір запам'ятовується на все життя, і відзначатися він повинен, відповідно, яскраво і різноманітно. Училищне життя – це особливе життя, наповнене яскравими сторінками, насичене багатьма подіями. Кожний педагогічний працівник повинен пам'ятати, що учень тут не просто навчається, а й зростає, відбувається його становлення та формування як громадянина своєї держави. Невід'ємним ритуалом і красивою формою завершення навчання в училищі є проведення випускного вечора. Проведення кожного святкового заходу має свою навчальну, розвиваючу і виховну мету. Відзначення випускного вечора вважається визначною подією у житті училищного колективу і важливим засобом патріотичного, морального, естетичного виховання учнів, тому бажано, щоб кожен учень брав активну участь у святковому дійстві, отримав позитивні емоції. Незалежно від того, що форми проведення свята та їхня тематика є різними, вони повинні бути наповнені цікавим змістом, щоб участь у них була бажана для кожного учня і охоплювала переважну більшість. При цьому слід враховувати вікові особливості дитини, її творчі можливості та особисті побажання [1, 4].

Метою статті є поділитися нашими ідеями для проведення випускного вечора.

Виклад основного матеріалу. Деякі навчальні плани передбачають випуск лише однієї групи серед навчального року. Тому дуже важливо організувати індивідуальне свято, щоб воно було особливим та цікавим. Важливо відмітити кожного учня, а учням хочеться подякувати кожному викладачеві.

Протягом декількох років, проводячи випускні вечори для груп молодших спеціалістів, виникло багато різних ідей. Деякі з них ми хочемо запропонувати.

Важливим є представлення випускників. Цікаво запрошувати на сцену за іменами, трактуючи значення кожного імені. Наприклад, у групі є учениця (чи учениці) з іменем Людмила. Для запрошення випускниць на сцену пропонується такий варіант.

Ведучий. Це слов'янське ім'я, що означає «мила людям». Взагалі володарка цього імені дуже дипломатична, але буває й так, що її імпульсивний та емоційний характер може призвести до таких наслідків, про які пізніше вона буде дуже шкодувати. Вона не може залишитися байдужою ні до чого, але якщо вона не зможе допомогти справою, то хоча б висловить своє ставлення у словесній формі, розповість оточуючим про несправедливість або ж про радісну подію. Ви напевно вже здогадалися? Запрошуємо на сцену ЛЮДМИЛУ [3].

Також можна назвати відомих постатей, які мали такі ж імена і назвати їх здобутки. Романтичним є представлення за знаками зодіаку.

Музика, пісні, танці є обов'язковим доповненням, атрибутом естетичного оформлення свята.

Якщо випускний вечір відбувається у вузькому колективі, то хочеться відмітити практично всіх учасників. Сьогодні є багато засобів самостійного створення або використання шаблонів вже готових жартівливих сертифікатів, грамот, подяк та інших смішних нагород. Учні пропонується вигадати номінації та нагороди для викладачів, а класному керівнику, із допомогою викладачів, для учнів.

Можливі варіанти. Для нагородження класного керівника випускної групи пропонується:

- «Сертифікат на 1 000 000 хвилин вільного часу», оскільки група випустилася, і викладач може перепочити;

- «Сертифікат на списання всіх боргів» – коли працюємо з групою, завжди є деякі непорозуміння, протиріччя, помилки.

Для нагородження викладачів та адміністрації можливі варіанти грамот (див. рис. 1).

Рис. 1. Приклади грамот і сертифікатів для викладачів та адміністрації

Також відмітити медалями за особливі заслуги (див. рис. 2).

Рис. 2. Можливі приклади медалей

Для випускників приємно коли їх також нагороджують нетрадиційними грамотами. Бажано порадитись з викладачами та нагородити за відповідні досягнення, наприклад (див. рис. 3).

Рис. 3. Приклади грамот для учнів

І ось нарешті прийшов той довгоочікуваний день, про який мріє кожен, – випускний вечір. Це свято має запам'ятатися на все життя. Пропонуємо розглянути сценарій свята.

Ведучий. Прощальний бал. Пора цвітіння! Земля і небо – все для Вас. І відкриває наше свято Чудовий та чарівний вальс.

Вальс у виконанні танцювального колективу.

Ведуча: Летять роки, немов пташина зграя, Пливають роки потоком бурних рік, І мчать вони холодними вітрами, Біжать мільйонами стежинок і доріг.

Ведучий: Як хочеться сказати: «Зупинись! Постій хвилинку не спіши в дорогу! А ти біжиш, пливеш і мчиш кудись, Все далі від батьківського порогу».

Ведуча: Добрий день, шановні учні, викладачі, батьки і гості! Сьогодні ми зібралися з нагоди особливого свята, яке об'єднало разом нашу дружну родину: учнів, викладачів, батьків.

Ведучий: **Увага!** Надійшла урочиста хвилина відкриття нашого свята, присвяченого прощанню з училищем і врученню дипломів молодшого спеціаліста випускникам **57 групи.**

Ведуча: Дозвольте урочисту частину випускного балу вважати відкритою.

Ведучий: Вітай, Україно, Сьогоднішню талановиту зміну, Хай гордо й заклично Державний

Гімн звучить велично.

Ведуча: До проголошення державного Гімну України **стояти струнко! (Звучить Гімн України.)**

Ведучий: З хвилюванням і цікавістю вдивляються в далечінь випускники 2018-го року, гордістю і тривогою сповнені погляди їхніх батьків.

Ведуча: Навчання в училищі – невелика відстань в житті людини, але яка вона об'ємна! Незчулись, як за плечима залишилося дитинство, а на видноколі замайоріла юність. Новим змістом наповнились слова: дружба, вірність, совість, честь, любов...

Ведучий: Близько 20 років тому на небі запалало 25 яскравих зірок, які впродовж усього життя будуть охороняти і оберігати від всіляких негараздів та прикрощів.

Ведуча: А чи відомо Вам, що на долю людини впливають не лише зірки, а ще і знаки зодіаку. Знаючи свій знак, людина може спрогнозувати найважливіші події власного життя, дізнатися про найсильніші та найслабші сторони свого характеру, визначити свої таланти та здібності.

Ведучий: Можете не вірити, але не варто нехтувати цією інформацією, хоча б із цікавості... Тож, можливо, сьогодні наші випускники дізнаються про себе щось нове та хвилююче.

Ведуча: Зараз ми оплесками зустрінемо головних «винуватців» сьогоднішнього свята.

Ведучий: Першими ми запрошуємо на цю сцену Близнюків.

Ведуча: Близнюки – знак Повітря, а тому сидіти в душному безповітряному просторі класу вони не можуть. У них мінливий настрій, вони мають чудове почуття гумору, іншими словами, з ними не буває сумно.

Ведучий: Під цим знаком народилися Пушкін, Конан Доль, Паскаль, і наша випускниця «Заслужена староста групи». Скромна. Відповідальна. За 5 років навчання в училищі лише один раз порушила дисципліну. Безвідмовна у виконанні доручень. Мріє опанувати професію менеджера і вдало вийти заміж за банкіра. Зустрічайте оплесками: Слепченко Яна.

Ведуча: Та ще два Близнюки за знаком зодіаку Гаврилова Юлія, Дубінчук Олександр.

Ведучий: А зараз запрошуємо випускників, які народилися під знаком Овна.

Ведуча: Про людей, народжених під цим знаком відомо, що вони завжди прямі та відверті, сповнені творчих ідей. Новатори і лідери по натурі, Овни знайдуть собі застосування у будь-якій професії: від садівника і стиліста – до хірурга і бізнесмена. Зустрічайте оплесками наших випускників – Богачука В'ячеслава та Матящук Лілію.

Ведучий: Наступний знак – Тілець – істота досить мирна і спокійна. Він ніколи не перебіжить дорогу іншому, але любить, щоб і йому не заважали. Тільцям притаманна така чудова якість, як надзвичайна терпеливість та нескореність духу під ударами долі. Під цим знаком народилися Сальвадор Далі, Чайковський, Шекспір, а також – Беша Тетяна, Галушка Наталя, Рибчак Максим. Зустрічайте оплесками.

Ведуча: Наступний знак гороскопу – Раки. Це дуже емоційні натури, з багатим уявленням. Крокують назад так само впевнено і швидко, як і вперед.

Ведучий: Раки стійко витримують натиск вчителів на уроках, але мовчки стоять на своєму до кінця, бо впевнені, що їх врятують гострі клешні.

Ведуча: Під цим знаком народилися Юлій Цезар, Ернест Хемінгуей, Рембрандт, а також наші випускники – Данилюк Оксана та Чернета Дмитро.

Ведучий: Запрошуємо на цю сцену випускників, народжених під знаком Лева. Леви ніколи не відступають перед труднощами, є надійними друзями, але і грізними супротивниками.

Ведуча: У групі уже на першому уроці Леви завжди помітні. Це люди безмежної енергії і постійних успіхів. Під цим знаком народилися Наполеон, Гі де Мопассан, Бернард Шоу, а також наші випускники – Ковальчук Світлана, Крижанівська Тетяна та Смагіна Марина. Зустрічайте оплесками.

Ведучий: Наступний знак випускного гороскопу – Терези. Народжені під цим знаком добрі й комунікабельні, розумні і, водночас, наївні, непосидючі особистості, але рідко куди-небудь поспішають. Їх життям керує почуття гармонії і справедливості.

Ведуча: Вони полюбляють ходити в гості та приймати їх у себе вдома. Під цим знаком народилися Лермонтов, Цветаєва, а також наші випускники – Біденко Денис та Гарбуз Віта.

Ведучий: Запрошуємо до сцени Скорпіонів – рішучих і безстрашних. Вони можуть витримати будь-які випробування. Всі удари долі зустрічають із впевненістю, ніколи не забувають добра.

Ведуча: Скорпіони були і залишаються лідерами в навчанні і житті. В обраній професії досягають найвищих вершин, дякуючи силі, цілеспрямованості і розуму. Під цим знаком народилися Пікассо, Майя Плісецька, Марія Складовська-Кюрі, а також наші випускники – Бендерук Світлана, Макогон Олександр та Ратушняк Каріна.

Ведучий: Водолій – мрійливий, відсутній погляд синіх або зелених очей, які він опускає на п'ятій хвилині уроку, і піднімає їх через 40 хвилин. За цей час у мріях він побував на річці, озері, похлюпався в Середземному, Червоному і ще 33-х морях Світового океану, встиг ще записати домашнє завдання з логіки, психології, діловодства та архівознавства в спільний для всіх предметів загальний зошит. Під цим знаком народилися Галілей, Байрон, Моцарт, а також наші випускники – Дудніченко Оксана, Дусанюк Тетяна та Мешалкіна Валентина.

Ведуча: І останній знак нашого випускного гороскопу – Риби. Цей знак символізує два шляхи, по яких вони можуть пливати: вгору проти течії до досягнення мети і вниз за течією, в нікуди. Причому вибір шляху залежить лише від них самих, тому що від природи Риби дуже талановиті.

Ведучий: Вони уважні, добрі, м'які до людей. На уроках більше слухають вчителів, ніж відповідають. Під цим знаком народилися Ейнштейн, Карузо, Мікеланджело, а також наші випускники – Джарадат Неллі та Литвиненко Тарас.

Ведуча: Отже, всі винуватці цього свята в залі. Можемо розпочинати.

Ведучий: Залишився позаду казковий світ пізнання. Попереду – самостійне життя. Радісно розправляти крила і боляче залишати такі рідні місця, де було пережито стільки яскравих, неповторних моментів.

Звучить музика «Маленька країна».

Ведуча: Ні, нема щасливіших на світі, Ніж оті, кому по 20 літ. І словом, і любов'ю обігріті, Вам директор промовляє вслід.

Ведучий: Слово надається директору. *(Директор виступає з напутнім словом).*

Ведуча: Для оголошення наказу по училищу про випуск молодших спеціалістів слово надається заступнику директора з виробничого навчання (оголошується наказ). Вручаються дипломи.

Танець: Іванюк А., Гончарук І.

Слово для зачитування «Закону про випускника» надається Королю нашої учнівської країни ____.

**Закон про випускника,
прийнятий на зборах груп молодших спеціалістів 20 скликання у
32 читанні (27 учні в групі – «за», 1 голос «утримався» – класний керівник)**

Групові збори від імені класного народу, виражаючи його суверенну волю, опираючись на багатовікові училищні традиції, дбаючи про забезпечення свобод та прав учителів, піклуючись про випускників, прагнучи розвивати і зміцнювати училище, усвідомлюючи відповідальність перед попередніми, нинішніми і прийдешніми поколіннями учнів, приймають «Закон про випускника».

Розділ 1. Загальні засади.

Ст. 1. Випускник однині стає самостійним, ні від кого не залежним, вільним і суверенним.

Ст. 2. Суверенітет випускника поширюється на всю його територію.

Ст. 3. Випускник є людина.

Ст. 4. Знання є основним багатством випускника, що перебуває під особливою охороною батьків.

Ст. 5. Основним символом випускника є диплом. Столицею випускника є училище.

Розділ 2. Права, свободи та обов'язки випускника.

Ст. 6. Ніхто не може втручатися в особисте життя випускника, окрім батьків, учителів та громадськості.

Ст. 7. Випускник зобов'язаний до кінця днів своїх вітатися з учителями.

Ст. 8. Кожен випускник має неухильно дотримуватися цього закону.

Розділ 3. Права, свободи та обов'язки батьків випускника.

Ст. 9. Батьки випускника є гарантом його майбутнього навчання.

Пісня. Новікова Наталя.

Ведучий: І сьогодні востаннє спробуйте прислухатись та запам'ятати напутні слова ваших наставників. Слово надається класному керівнику групи.

Випускник 1: Сьогодні день останній, день прощання, Пробачте нас за наше небажання. Ми хочемо, щоб ви були здорові.

Випускник 2: Щоб більше не сивіли ваші скроні. Чекайте завжди ви від нас вістей, І обіцяйте щиро нас зустріти, Коли в училище прийдуть наші діти.

Випускник 3: За період свого навчання ми брали участь у багатьох заходах, отримували різні нагороди, а ще ми спостерігали за педагогічним колективом. Тому Рішенням засідання учнівського парламенту вирішено: 3 нагоди випускного вечора, за вагомий внесок у навчання і виховання підростаючого покоління нагородити викладачів нашого училища почесними грамотами і дипломами в різних номінаціях із присвоєнням їм почесних титулів.

Випускник 4: Директор в школі – ніби батько, Суворий і добрий, кращий за всіх! Працює з дня

у день завзято, На нього нам жаліться гріх.

Випускник 5: Тож особливе і найбільше привітання, Шлемо директору, Бо він учитель, господар, нянька. І педколективу, і учням, і для батьків.

Випускник 6: Присвоїти почесне звання «Природжений начальник» та нагородити почесною грамотою за енергійність, прояв лідерства, вміння мислити по- новому, здатність розуміти та вибачати, йти в ногу з часом – директора училища.

Випускник 1: Щасливий директор – коли в нього дружні, Розумні і мудрі замісники. Наші завучі – дуже надійні, Як Всесвіту давнього ті три кити.

Випускник 2: Отож ми сьогодні окремо вітаємо Тих, в кого турбот, крім уроків, гора! «Спасибі» нам треба сьогодні сказати, Вклонитись їм низько, прийшла вже пора!

Випускник 3: За перемогу у номінації «Всевидячі очі»:

- нагородити почесним дипломом із присвоєнням титулу «Права рука боса» заступника директора з навчально-методичної роботи;

- нагородити почесним дипломом із присвоєнням титулу «Ліва рука боса» заступника директора з виховної роботи;

- нагородити почесним дипломом із присвоєнням титулу «Надійне плече» заступника директора з виробничого навчання;

- нагородити почесним дипломом із присвоєнням титулу «Вартовий порядку» старшого майстра.

Випускник 4: Присвоїти звання та нагородити грамотою «Заслужений викладач – полярник I ступеня» викладача Марченко Віру Григорівну, якій доводилося працювати у кабінеті №405 у зимовий період.

Випускник 5: За ратні труди, постійну моральну підтримку подарувати класному керівнику сертифікат на мільйон хвилин вільного часу. Володар цього сертифіката має право протягом мільйона хвилин бити байдики, душити подушку, займатися вишивкою бісером. Відлік цих хвилин починається з моменту пред'явлення сертифікату у ВСЕСВІТНЮ ПАЛАТУ МІР ТА ВАГІ.

Випускник 6: Нагородити почесною грамотою «Добріший із найдобріших, Мудріший із наймудріших» викладача іноземної мови Красуцького Сергія Миколайовича за вміння вислухати, підтримати у складну хвилину та дати «чарівний пендель».

Випускник 1: Винести подяку за важку працю в умовах тотальної іноземної безграмотності вчителю іноземної мови Черніковій Олесі Олегівні, яка проводила уроки швидкого вивчення англійської мови й досягли неперевершених результатів до початку іспитів.

Випускник 2: Присвоїти звання «Заслужений турист ВПУ №11 й місцевого лісництва» викладачу екології Самойленко Галині Петрівні й преміювати її поїздкою на Канарські острови за власний рахунок.

Випускник 3: Почесними грамотами нагородити викладачів української ділової мови, стилістики та культурології з присвоєнням титулів:

«Мудра сова» – Бабко Світлані Іванівні;

«Муза училища» – Григорук Таїсі Василівні.

Випускник 4: Нагородити грамотою «За перемогу над нашим незнанням» Хоржевську Оксану Олександрівну.

Випускник 5: Подати клопотання студії «ЩО? ДЕ? КОЛИ?» про прийняття в команду знавців викладача Курилець Ірину Андріївну як найерудованішого викладача.

Випускник 6. Оголосити подяку майстру виробничого навчання Латанській Людмилі Вікторівні, як майстру – «умілі руки».

Номер художньої самодіяльності.

Ведучий: Дитинство – маленька безтурботна країна. Кожному з нас доводиться бувати в ній лише один раз у житті. Згодом стежина до тієї країни заростає дорослими турботами та проблемами.

Ведуча: І скільки не шукали б ви цю країну на карті – даремно, бо не знайдете. Лише приємні щирі спогади і мрії мають чарівну здатність повернути вас у дитинство.

Ведучий: Сьогодні з цього залу ви підете в самостійне доросле життя. Що Вас там чекає? Але невеличке передбачення на найближче майбутнє ми можемо зараз дізнатися.

В зал заходить ворожка з капелюхом, в якому є згортки із передбаченнями. Кожен випускник по черзі дістає з капелюха листок і читає пророцтво на майбутнє.

Ведуча: Дорогі випускники! Роки навчання вів вас по життю учитель, віддаючи тепло свого серця. Нехай спогади про нього світять вам навіть тоді, коли згасає віра в себе. Нехай вчитель залишиться для вас тим промінчиком любові і добра, котрий вказує, як іти, щоб не спіткнулися.

Ведучий: На цьому урочиста частина нашого свята завершена.

Училище! До проголошення державного Гімну України – стояти струнко!

Ведуча: Не забувайте, що навчалися ви для того, щоб розум і серце віддати людям. Не запламуйте доброго імені свого роду, честі свого училища, яке дало вам путівку в життя. Щасливої дороги, дорогі випускники!

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що проведення свят у навчальних закладах має велике значення у формуванні позитивної поведінки, розвитку моральних і духовних якостей характеру, самостійності, утвердженні своєї особистості, тобто сприяє вихованню високоморальних, національно свідомих громадян, патріотів України – спадкоємців і продовжувачів прогресивних національних ідей і традицій.

Закінчення училища є важливою подією у житті навчального закладу, випускників та їхніх батьків, яка має залишити лише приємні спогади. Як він буде проведений, залежить від того, хто є організатором свята. Нестандартним і незабутнім випускний вечір буде тільки тоді, коли буде продуманий сценарій.

Кожне свято повинно нести певну цікаву інформацію і проводитись на високому естетичному та художньому рівні, оскільки має великий вплив на формування поведінки і світогляду учнів.

Список використаних джерел

1. Випускний вечір один раз у житті... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zolochiv.net/vypusknyj-vechir/> – Назва з екрана.
2. Сценарій випускового вечора в 11 класі «Чарівна квітка дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/scenarij-vipuskного-vecora-v-11-klasi-charivna-kvitka-ditinstva-3806.html> – Назва з екрана.
3. Сценарій випускового вечора «Зоряний бал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/scenarij-vipuskного-vecora-zoryanij-bal-v-11-klasi-8471.html> – Назва з екрана.
4. Настенко Н.В. Випускний вечір – 2009 у школі. На допомогу вчителю [Електронний ресурс]./ Н.В. Настенко. – Режим доступу: <http://poiprro.pl.ua/file/book/nastenko1.pdf> – Назва з екрана.
5. Смішні грамоти, сертифікати, дипломи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=смiшнi+грамоти&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiUsvzEqvrfAhXEkCwKHUs0BCcQsAR6BAGFEAE&biw=1360&bih=656> – Назва з екрана.
6. Позакласний захід «Сузір'я зірок – 2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/pozaklasnij-zahid-suzir-ya-zirok---2017-1760.html> – Назва з екрана.

УДК 37.015.3:159.922:347.63-058.862

В.М. Самойленко

практичний психолог

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ДОСВІД РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДІПТНЗ «ВІННИЦЬКЕ МВПУ» З УЧНЯМИ, ЩО МАЮТЬ СТАТУС ДИТИНИ-СИРОТИ ЧИ ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто методи та форми роботи практичного психолога з учнями, що мають статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Відзначено, що проблема є досить актуальною в усіх навчальних закладах. Розглянуто та обґрунтовано доцільність використання запропонованих шляхів співпраці з учнями даних категорій.

Ключові слова: діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; соціалізація.

V.M. SAMOILENKO THE EXPERIENCE OF THE PSYCHOLOGICAL SERVICE'S WORK IN THE VOCATIONAL SCHOOL «INTERREGIONAL SCHOOL IN VINNYTSYA» WITH PUPILS WHO ARE ORPHANS OR DEPRIVED OF PARENTAL CARE

Abstract. The article deals with the methods and forms of the practical psychologist's work with pupils who are deprived of parental care. It is noted that the problem is quite actual in all educational institutions. It is considered and substantiated the expediency of using the proposed ways of cooperation with pupils of these categories.

Key words: orphans; children deprived of parental care; socialization.

Вступ. Зі зниженням потенціалу загальнолюдських і духовних цінностей в будь-якому суспільстві, зокрема і в українському, активно проявляється феномен сирітства та зростає кількість дітей, які залишилися без батьківського піклування. У сучасних умовах кількість дітей, які залишилися без піклування батьків, зростає з кожним роком. Сирітство – одна з тих проблем, які вкрай гостро

стоять перед суспільством. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів до формування ефективної співпраці усіх учасників освітнього процесу. Однак слід зазначити, що незважаючи на усі позитивні тенденції у розробці та впровадженні цієї роботи, такі діти залишаються не підготовленими до самостійного життя в сучасному суспільстві. За роки перебування в соціальних установах вони забувають про самообслуговування, звикають до того, що їх одягають, взувають, годують. Вони не вміють жити самостійно. Це і породжує постійний страх невизначеності щодо фінансового забезпечення власних потреб, наявності місця проживання та вибору майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сирітство, бездоглядність і безпритульність є останнім часом предметом пильної уваги держави. Державні установи різних рівнів, педагогічні колективи закладів освіти прагнуть створити необхідні умови для успішної інтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в суспільство, розробляють і застосовують на практиці нові шляхи і способи соціалізації даної категорії дітей [3, с. 8].

Сьогодні проблема дітей, що залишилися без батьківського піклування, та їх інтеграція в суспільстві є досить поширеною в науковому світі. Різними аспектами цього питання займалися О. Балакірева, Л. Волинець, І. Дубровіна, Л. Жедунова, Б. Кобзарь, Н. Комарова, В. Мухіна, І. Пеша, І. Фурманова, В. Яковенко та ін.

Мета статті: поширити педагогічний та психологічний досвід використання різних форм і методів роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, висвітлити дієвість запропонованих видів діяльності психологічної служби ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ».

Виклад основного матеріалу. Запорукою якісної професійної підготовки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що потребують державної підтримки, є заклади професійної (професійно-технічної) освіти. Не є винятком і наш навчальний заклад, де лише за останні 5 років здобули освіту та важливі навички соціалізації близько 50 дітей даних категорій.

Незважаючи на наявність гарантованої державної грошової допомоги, ці учні особливо потребують педагогічної та психологічної підтримки, основними завданнями якої є:

- створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку учнів;
- підготовка до самостійного життя, соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- допомога в розвитку творчих і потенціальних здібностей;
- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання правопорушенням та соціально небезпечним хворобам у молодіжному середовищі, подолання їх наслідків, формування навичок здорового способу життя.

Основні напрями здійснення діяльності психологічної служби визначені Конституцією України, Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, законом України «Про освіту», законом України «Про загальну середню освіту», положенням про психологічну службу у системі освіти України, яке затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018р. №509, листом Міністерства освіти і науки України від 07.08.2018р. №1/9-487 «Про пріоритетні напрямки роботи психологічної служби у системі освіти на 2018-2019 навчальний рік» та ін., листом МОН від 05.09.2018р. № 1/9-529 «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» [2, с. 13].

У роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, можна виділити такі етапи:

1. Виявлення учнів, що мають відповідний соціальний статус.
2. Психологічна діагностика учнів.
3. Планування профілактичної, розвивальної та корекційної роботи з учнями даних категорій:
 - 3.1 Групові та індивідуальні консультації.
 - 3.2 Робота за тренінговою програмою «Ключі до гарного майбутнього».
 - 3.3 Залучення до позаурочної роботи.

Процес виявлення учнів даних категорій розпочинається ще на етапі прийому документів. Особливої уваги заслуговують абітурієнти, що мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Представники адміністрації навчального закладу здійснюють особисте знайомство з такими дітьми, вивчають документи, що підтверджують статус: свідоцтво про смерть одного чи двох батьків, рішення суду про позбавлення батьківських чи материнських прав (якщо воно є), рішення суду про надання статусу, рішення суду про призначення опікуна чи піклувальника неповнолітнім дітям та витяг з обліково-статистичної картки.

Обов'язковою умовою ефективності діяльності психологічної служби є реалізація патронажної форми роботи, яка передбачає відвідування дитини вдома з діагностичною, реабілітаційною метою,

та дозволяє підтримувати тривалі зв'язки, своєчасно вивчати проблеми, здійснювати моніторинг ситуації, що склалась у сім'ї. Результатом такої роботи є оформлення Акту обстеження житлово-побутових умов (див. рис. 1), в якому зазначається склад сім'ї, взаємовідносини з опікунами (законними представниками), психологічний мікроклімат, санітарно-гігієнічні та матеріально-побутові умови.

Обов'язковою умовою ефективності діяльності психологічної служби є реалізація патронажної форми роботи, яка передбачає відвідування дитини вдома з діагностичною, реабілітаційною метою, та дозволяє підтримувати тривалі зв'язки, своєчасно вивчати проблеми, здійснювати моніторинг ситуації, що склалась у сім'ї. Результатом такої роботи є оформлення Акту обстеження житлово-побутових умов (див. рис. 1), в якому зазначається склад сім'ї, взаємовідносини з опікунами (законними представниками), психологічний мікроклімат, санітарно-гігієнічні та матеріально-побутові умови.

Варто зазначити, що в училищі створена внутрішня база даних StaffManagement, яка містить інформацію про учня (паспорт здоров'я (див. рис. 2), пропуски (див. рис. 3), поточні оцінки, наявний статус), що є власною розробкою навчального закладу.

АКТ ОБСТЕЖЕННЯ житлово-побутових умов проживання здобувача освіти <i>Наріжна Вікторія Петрівна</i> (ПІБ здобувача освіти, дата народження) ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» (назва закладу освіти) що проживає за адресою: <u>м. Вінниця, вул. Стернімака 3</u> Мій комісія у складі: 1. <u>Практичний психолог – Самойченко В.М.</u> 2. <u>Класний керівник – Матор Р.А.</u> 3. <u>Майстер е/м – Гуцук Н.П.</u> склала даний акт про те, що було обстежено житлово-побутові умови проживання здобувача освіти. Акт складений за запитом _____ (підпис установи або ПІБ запитача) у зв'язку з: <u>станція – дитина, позбавлена батьківського піклування</u> (вказати причину) У результаті обстеження було встановлено: Дитина проживає разом із: <u>в гуртожитку ВМВПУ разом із однокурсниками</u> (вказати всіх членів родини (ПІБ, ступінь родички), стосунки, рік народження, де працює, навчається тощо) <u>Опікун – Церковна Тетяна Федорівна 1947 р.н. – пенсіонерка</u> Соціальний статус сім'ї: дитина, позбавлена батьківського піклування Сім'я проживає в _____ кімнатній квартирі/приватному будинку/в кімнаті приватного будинку, розмір житлової площі <u>17 м²</u>. Санітарні умови: _____ Задовільні (задовільні, незадовільні) Під час перевірки в квартирі (прибрано/ не прибрано, хто знаходиться вдома, де в цей час перебуває дитина, чим вона займається): <u>В кімнаті прибрано, світло, замкнуто. Вікторія читає книгу.</u> Прибуток сім'ї складається із (заробітної плати членів родини, стипендії, пенсії тощо): <u>Стипендія учениці, пенсія опікуна</u>	<u>Учниця має власне спальне та робоче місце, шафа для одягу та книг</u> Дитина забезпечена/незабезпечена їжею (достатньо, недостатньо; якість їжі), одягом та взуттям відповідно до сезону (достатньо, недостатньо; стан речей – новий, б/в, не придатний для використання), шкільним (канцелярським) приладдям (достатньо, недостатньо; стан приладдя – новий, б/в, не придатний для використання): <u>Забезпечена їжею, одягом та взуттям в достатній кількості. Має необхідне канцелярське приладдя</u> Під час бесіди було з'ясовано, що сім'я (дитина) потребує: <u>На даний час гострої потреби в додаткових матеріальних благах</u> Висновки комісії: <u>Для проживання, виховання та розвитку Вікторії створено всі необхідні умови. За необхідності керівництво групи проводить бесіди виховного характеру.</u> Члени комісії: 1. <u>Практичний психолог</u> <i>Самойченко В.М.</i> (посада, ПІБ, підпис) 2. <u>Класний керівник</u> <i>Матор Р.А.</i> 3. <u>Майстер е/м</u> <i>Гуцук Н.П.</i> Директор ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» <i>О.Д.Дмитрик</i> «02» жовтня 2018 р.
--	---

Рис. 1. Акт обстеження житлово-побутових умов

Staff Management										
Інформація про студента										
Пропуски		Осінь, 2016	Зима, 2016-2017	Весна, 2016-2017	Осінь, 2017	Зима, 2017-2018	Весна, 2017-2018	Осінь, 2018	Зима, 2018-2019	
Редагувати дані										
Редагувати пропуски										
Видалити студента										
Випускні оцінки										
Поточні оцінки										
Редагувати поточні оцінки										
Паспорт здоров'я										
Редагувати паспорт здоров'я										
Паспорт психологічного здоров'я										
Редагувати паспорт психологічного здоров'я										
Документи										
Список групи										

Рис. 2. База даних StaffManagement. Паспорт здоров'я

Рис. 3. База даних StaffManagement. Пропуски

У процесі використання внутрішньої бази даних StaffManagement виникла необхідність розробки додаткового розділу «Паспорт психологічного здоров'я», інформація з якого давала б можливість відслідковувати динаміку змін певних якостей особистості учнів. З 2018 р. він був створений і розпочалась робота з його наповнення (див. рис.4).

Staff Management				
Інформація про студента				
Пропуски				
Редагувати дані				
Редагувати пропуски				
Видалити студента				
Випускні оцінки				
Поточні оцінки				
Редагувати поточні оцінки				
Паспорт здоров'я				
Редагувати паспорт здоров'я				
Паспорт психологічного здоров'я				
Редагувати паспорт психологічного здоров'я				
Документи				
Список групи				

Рис. 4. База даних StaffManagement. Паспорт психологічного здоров'я

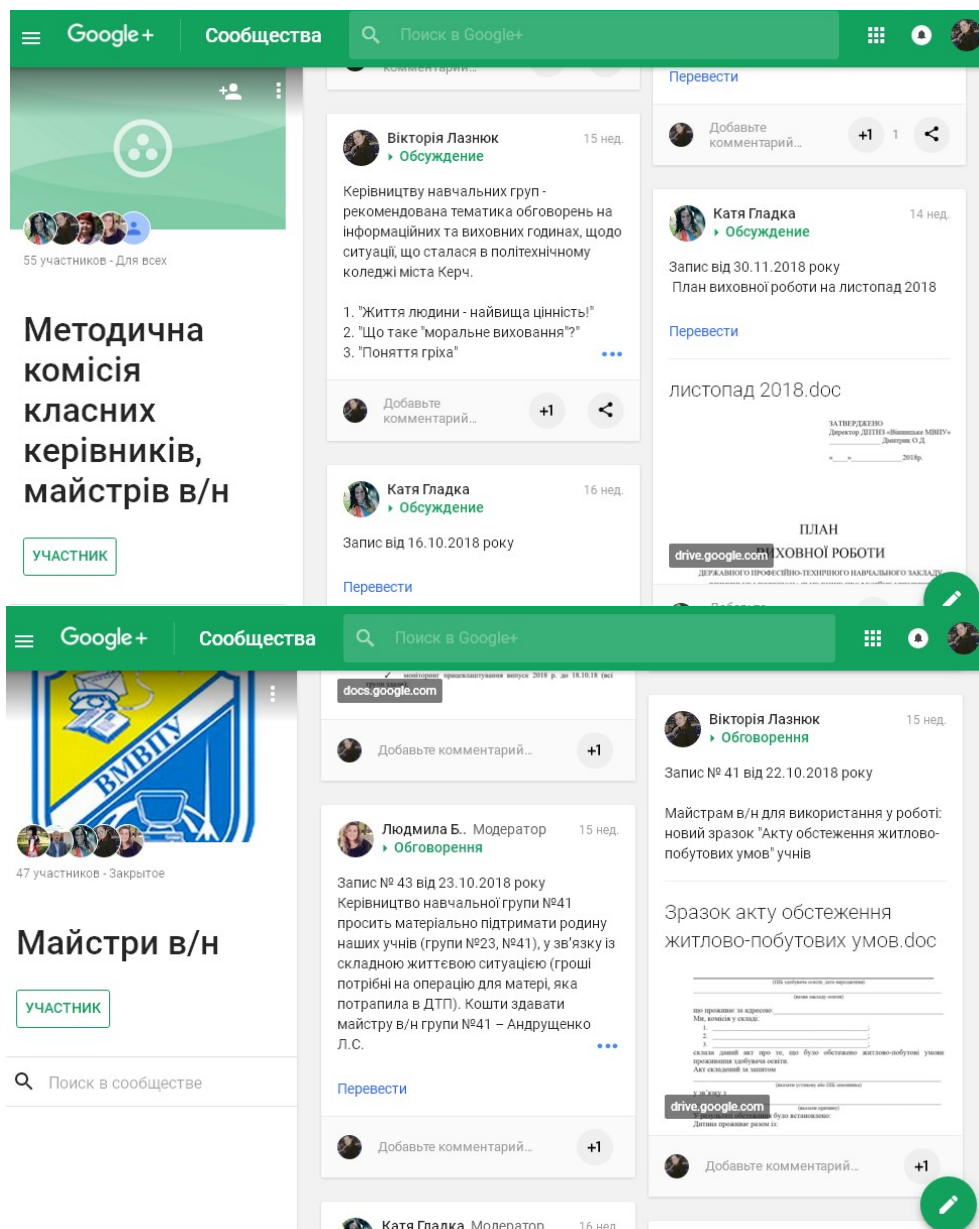

Рис. 5. Спільноти на платформі «Google+» ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ»

Вивчення особистості учня здійснюється на основі діагностики, що проводиться за наступними групами показників:

1) сталі:

- тип темпераменту (за методикою Айзенка);
- тип характеру (за методикою Юнга);
- тип сприйняття (методика «Визначення домінуючого типу сприймання за роботою провідних аналізаторів»).

2) змінні:

- рівень адаптації (діагностика соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда);
- комунікативні та організаторські здібності (діагностика комунікативних та організаторських здібностей);
- самооцінка (тест «Визначення самооцінки»);
- тривожність (методика виміру рівня тривожності Тейлора).

Отримані результати досліджень фіксуються у Паспорті психологічного здоров'я.

Наступним кроком у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є її планування. Для координації діяльності усіх учасників освітнього процесу, зокрема, керівництва навчальних груп та вихователів створені спільноти на платформі «Google+» (див. рис. 5). У спільнотах розміщуються графіки проведення діагностичних досліджень, методичні рекомендації, зміни у нормативно-правових актах, тематики індивідуальних бесід, зразки заповнення та бланки документів тощо.

Невід'ємною частиною діяльності ПС навчального закладу є просвітницька робота з педагогічним колективом, а саме:

- семінарські та тренінгові заняття для майстрів виробничого навчання на тему: «Робота з учнями, що мають статус дитини-сироти та дитини, яка позбавлена батьківського піклування», «Важкі підлітки – дзеркало наших помилок» (див. рис.6)
- групові консультативні заняття щодо адаптації до нових умов навчання учнів І курсу;
- індивідуальні консультації щодо роботи керівництва групи з конкретною дитиною, що має статус.

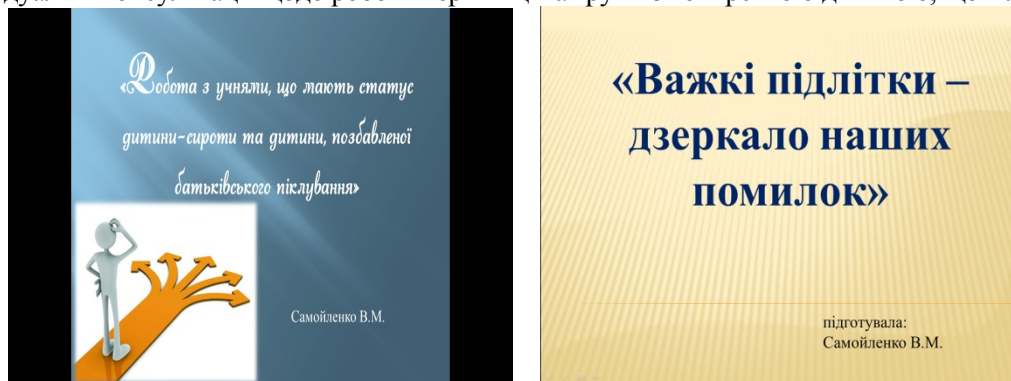

Рис. 6. Тренінгові заняття для педагогічного колективу

На допомогу працівникам психологічної служби все частіше приходять засоби інформаційних технологій, які забезпечують створення і використання сайтів у роботі. Їх метою є забезпечення самоосвіти, саморозвитку та обміну досвідом усіх учасників навчально-методичного процесу щодо удосконалення різноманітних форм і методів роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Саме такий сайт створений для працівників психологічної служби закладів ЗП(ПТ)О Вінницької області (див. рис. 7).

Обов'язковим моментом роботи психологічної служби є проведення індивідуального консультування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за результатами діагностик.

Групові та індивідуальні консультації відбуваються з ініціативи самих учнів, практичного психолога чи керівництва групи. Найчастішими запитами для консультацій є: низька самооцінка учнів; взаємовідносини в групі, з викладачами, майстрами, опікунами; усвідомлення власної особистості; внутрішньоособистісні конфлікти.

Одним із практичних аспектів діяльності психолога навчального закладу є розробка та впровадження тренінгових програм, які направлені на корекцію самооцінки, негативних проявів у взаємовідносинах, комунікативних навичок; формування позитивних особистісних змін; розвиток творчих здібностей; стабілізацію міжособистісного спілкування; зниження рівня агресії у поведінці.

Саме такою програмою є цикл тренінгових занять «Ключі до гарного майбутнього». Програма спрямована на вирішення таких завдань: оволодіння конкретними знаннями з психології; забезпечення засобами самопізнання; підвищення усвідомлення щодо власної значущості, цінності, зміцнення; почуття власної гідності; корекція соціального статусу окремих учнів.

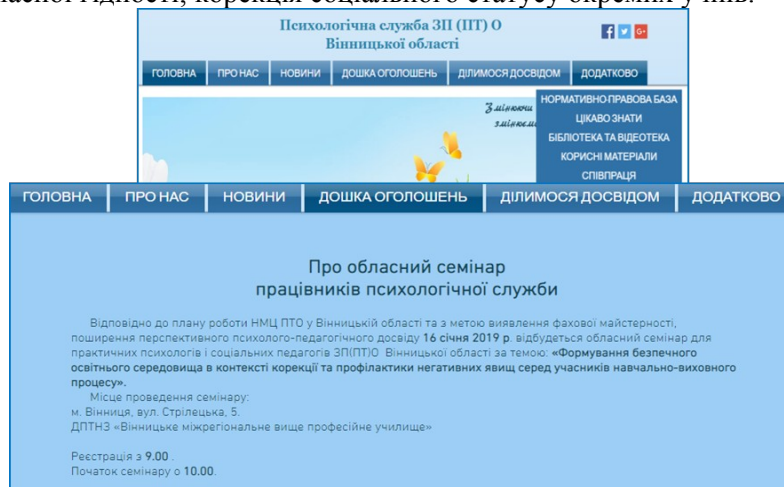

Рис. 7. Сайт працівників психологічної служби закладів ЗП(ПТ)О Вінницької області

Авторська програма розрахована на п'ять занять згідно з наступною тематикою:
1. Формування соціальної активності особистості.

2. Формування здорового способу життя.
3. Розвиток комунікативних умінь.
4. Як розкрити свої творчі здібності.
5. Психологічна формула успіху.

Метою даної програми є сприяння в максимально комфортній адаптації учнів даної категорії до нових умов навчання, розвиток навичок соціальної поведінки, формування аспектів та принципів здорового способу життя, вправлення у розвитку комунікативних умінь і навичок та розкриття чи пошук своїх творчих здібностей і задатків.

За результатами проведених занять можна стверджувати, що усі учні – учасники тренінгу, вибудували комунікативні зв'язки та оволоділи знаннями з психології взаємостосунків. Окрім цього, частина учнів виявила в собі нові творчі здібності, а окремі з них у процесі розкриття творчого потенціалу підвищили рівень власної значущості в учнівському колективі.

Значна увага надається зайнятості дітей пільгових категорій у позаурочній діяльності. Вона передбачає залучення їх до роботи у гуртках та спортивних секціях, газеті «Молодіжний вісник» та Телепресцентрі навчального закладу, а також до розробки телекомунікаційних та творчо-пошукових проєктів. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування є активними учасниками заходів за сприяння громадських організацій міста: «Джерело надії», «Місія в Україну» та медичних установ «Клініка дружна до молоді», Вінницький обласний центр боротьби зі СНІДом та ін. Ця співпраця покликана підвищити рівень соціального і духовного розвитку, підготувати до самостійного життя та соціально адаптувати дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Висновки. Отже, така система роботи показала свою ефективність щодо подолання труднощів соціальної адаптації, здійснення систематичного контролю над вихованням, навчанням, станом здоров'я та матеріально-побутовим змістом. Вона, через активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, дає можливість створити найбільш сприятливі умови для гармонійного розвитку, самореалізації та соціалізації дитини, що залишилася без піклування, чи дитини, яка пережила смерть батьків.

Список використаних джерел

1. Детермінанти соціально-економічної нерівності в сучасній Україні : монографія / [Балакірева О.М., Головенько В.А., Дмитрук Д.А. та ін.]; за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 592 с.
2. Кон І.С. Психологія ранньої юності: Книга для учителя / І.С. Кон; М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
3. Система соціального і психолого-педагогічного супроводу дітей пільгових категорій: Наук.-метод. вид. / Упор. О.І. Василькова, І.В. Родигіна, М.І. Гринчук та ін. — Донецьк: Дон ШПО - «Витоки», 2006. – 206 с.
4. Соціальне сирітство в Україні: експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання / Авт. кол. Л.С. Волинець, Н.М. Комарова, І.В. Іванова та ін. — Укр. ін-т соц. досліджень. - К., 1998. - 120 с.
5. Соціологічний вимір соціально-економічних процесів в Україні / [Балакірева О.М., Головенько В.А., Левін Р.Я. та ін.]; за ред. канд. соціол. наук О.М.Балакіревої; НАН України - К.: Ін-т екон. та прогноз. 2009. – 320 с.
6. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: Метод. посібник / [І. Д. Зверева та ін.]. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.
7. Соціально-педагогічна діяльність з дітьми, що залишилися без піклування батьків [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/12120124/pedagogika/sotsialno-pedagogichna_diyalnist_ditmi_zalishilisya_bez_pikluvannya_batkiv (дата звернення: 22.01.19). – Назва з екрану.

УДК 377:37.016:502/504

О.В. Тарасишина

викладач біології, спеціаліст

С.В. Жук

майстер виробничого навчання

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено питанням формування екологічної грамотності учнів під час проведення позаурочних заходів. Відзначено також, що проблема екологічного лиха стосується всіх людей планети, всіх верств населення країни. У роботі розглянуто один із заходів, який був присвячений водній артерії міста Хмельника – річці Південний Буг.

Ключові слова: екологія, забруднення, екологічна грамотність, річки.

O.V. TARASISHINA, S.V. ZOOK ENVIRONMENTAL EDUCATION AS IMPORTANT CONSTITUENT OF THE PROFESSIONAL PROCESS OF PUPILS IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL VOCATIONAL

EDUCATION

Abstract. The article is devoted to questions of formation pupils' ecological literacy during extra-curricular activities. It was also noted that the problem of environmental disaster affects all people of the planet, all the population of the country. In the article it is considered one of the events devoted to the water artery of the city of Khmelnyk, the South Bug River.

Key words: ecology, pollution, ecological literacy, rivers.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства, в період економічних реформ і бурхливого індустріального розвитку, екологічна освіта є основним фундаментом людського розвитку.

Сучасна екологічна освіта є складовою національної системи освіти, яка функціонує на підставі чинного законодавства про освіту та Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, схваленої Указом Президента від 25.06.2013р. № 344/2013 [6].

Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи спонукають до виконання рішучих та невідкладних завдань. Тому саме екологічна освіта на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблем екологічної освіти, необхідність розробки її теоретичних та практичних положень зробили вчені: Л. Білик, Л. Лук'янова, К. Ситник, Г. Сікорська, А. Степанюк, О. Плахотник. Досліджували теоретико-методологічні проблеми екологічної освіти і виховання О. Бондар, Є. Гірусов, С. Глазачев, О. Козлова, І. Мазур.

Проблемою підвищення екологічної культури молоді займаються такі вчені, як І. Абалкіна, І. Моткін, С. Куркуленко, Л. Курняк, Н. Науменко, В. Процюк. Вони вважають, що необхідність виховання екологічної культури в молоді пов'язана саме з реакцією на глобальну екологічну кризу.

Провідною метою сучасної екологічної освіти стає не стільки надання відповідного комплексу знань, скільки необхідність формування екологічної культури, моральних якостей особистості, здатності мислити масштабно і передбачувати можливі наслідки діяльності людини для навколишнього природного середовища, здоров'я, способу життя самої людини [4, с. 4]. У зв'язку з цим виникає потреба в екологічному вихованні учнів навчальних закладів. Тому **метою статті є** висвітлення формування екологічних знань в учнів під час проведення позаурочних заходів.

Виклад основного матеріалу. Екологічне виховання покликане формувати активну природоохоронну позицію учня, набуття і накопичення досвіду взаємодії з навколишнім середовищем на когнітивному, чуттєво-емоційному і нормативному рівнях, яка досягається за допомогою комплексу природоохоронної та екологічної освіти, пропаганди екологічної поведінки [2, с. 23].

Екологічні знання, доповнені ціннісними орієнтаціями, є основою екологічної культури та екологічного мислення. Вони сприяють усвідомленню цінностей, допомагають вирішенню комплексних екологічних проблем, що стоять перед людством, забезпечують комфортність його проживання в майбутньому, сприяють збереженню та примноженню унікальної різноманітності всієї біоти.

Таким чином, згідно з «Концепцією екологічної освіти в Україні» складовими компонентами екологічної освіти є: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура [5].

Стрімкий розвиток суспільства призвів до тотального нищення природи, став одним із головних чинників, який породив безвідповідальне ставлення до неї як людей загалом, так і владних структур зокрема. Безумовно, багато проблем екологічного походження сягають корінням углиб історії людства. «З'явилися отруєні річки (і моря), задушливе, шкідливе повітря, особливо у містах. Ми знищили ліси (щороку у світі вирубують 11,1 млн. га тропічних лісів, або 21 га за хвилину), а з ними зникли сотні видів тварин і рослин: за останні 200 років швидкість елімінації видів зростає щонайменше у 40 разів. Ґрунти виснажені, їхньої родючості вистачить ще не більше ніж на 50-100 років. Звичним явищем стало планетарне зниження рівня ґрунтових вод (зникає вода в колодязях); як виклик природи супроти її експлуатації, почастишали кліматичні аномалії» [1, с. 7]. Однак лише безпрецедентний розвиток продуктивних сил в умовах конкуренції, брак знань про природу загострили їх та надали глобального характеру.

Провідною тенденцією екологічного виховання в ДПТНЗ «Хмільницький аграрний центр ПТО» стає формування системи ціннісного ставлення особистості до соціального і природного довкілля та самої себе. Внаслідок цього формується особистість учня, молодшої людини й громадянина, розвиваючи психоемоційну та інтелектуальну сфери, здатність логічно мислити, уміння передбачати наслідки своєї поведінки в природі та суспільстві, формувати ставлення до природи як світу свого буття, усвідомлювати свою долю, як долю землі, а долю землі, як свою особисту [3, с. 358]. Тому і плануються екологічні тижні у нашому навчальному закладі. На одному з них було проведено екологічну годину «Ріка нашого дитинства – річка Південний Буг».

Тема заходу: «Ріка нашого дитинства – річка Південний Буг».

Мета заходу: формувати в учнів вміння приймати правильні екологічні рішення, екологічну культуру та свідомість; розвивати екологічне мислення, здатність до самоаналізу; вміння раціонально використовувати природні ресурси; робити висновки; виховувати ціннісне ставлення до природи, навколишнього світу, води.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проектор, презентація, аудіофайли, контурна карта річки Південний Буг, прислів'я та приказки про ріки.

Перебіг заходу

Викладач. Доброго дня, усім присутнім! Ми зібралися з вами на заході, на якому поговоримо про ріки. Тема нашого екологічного заходу «Ріка нашого дитинства – річка Південний Буг». Спробуємо збагнути всю користь річок та запам'ятати одну просту істину – річки необхідно охороняти. А також дізнаємось більше про річку нашого міста Хмільник – річку Південний Буг.

Інформаційне повідомлення з використанням мультимедійної презентації про р. Південний Буг.

Викладач. Щасливі ми, ті, хто має річку свого дитинства, озеро чи став. У спекотне яскраве літо вони були нашою рідною стихією. Вони забавляли нас. Ми швидко росли, заворожені лагідністю чистої хвилі, повнотою чогось величного, святкового. Дивилися на плин води, і світла печаль охоплювала нас. Усе пливе. Усе змінюється. І ми теж пливемо по хвилях свого життя між берегами радості та суму. Пливемо в завтрашній день, рік, століття. Вода здійснить свій великий колообіг і знову повернеться до витоків річок. А як же ми, люди? Чи повернемося знову до своїх чистих джерел дитинства? Чи забруднимо їх нечистотами?

Учень 1. Малі річки формують 60% водних ресурсів Поділля. Малими річками вважають такі, довжина яких не перевищує 100 км. Без них неможливе існування великих.

Саме на малих річках люди будували млини, створювали ставки для розведення риби, брали з них воду для зрошення полів. Сьогодні ж малим річкам не приділяють належної уваги. У деякі з них скидають неочищені стоки підприємств, перетворюючи їх на придатки до міської каналізації. Деякі взагалі зникли, їх пустили підземними трубами.

Подумаєш, біда! А якщо над річкою – десятки сіл, і в кожному по джерельцю і струмку шоліта забруднюється, пересихає?.. У результаті їхня назва зберігається лише в назвах вулиць, площ, місцевостей.

Ось як поетично Ліна Костенко описує цю проблему у вірші «Про природу»:

Ще назва є, а річки вже немає.

Усохли верби, вижовкли рови,

і дика качка тоскно обминає

рудиментарні залишки багви.

...Куди ти ділась, річенько? Воскресни!

У берегів потріскались вуста.

Барвистих лук не знають твої весни,

і світить спека ребрами моста.

Стоять мости над мертвими річками.

Лелека зробить декілька кругів.

Очерети із чорними свічками

ідуть уздовж колишніх берегів...

Учень 2. Недбале ставлення до малих річок пов'язане з недооцінкою їх ролі в загальному водному балансі континентальних вод. Саме з малих річок набирають силу величезні водні артерії, від водності малих річок залежить водність великих. У малих річках зосереджено майже 80% водного стоку. Саме малі річки визначають «обличчя» річкової мережі.

Бог – так змістовно називали красиву річку м. Хмільника наші предки – давні слов'яни. Мабуть не просто так... Південний Буг – сучасна назва давнього Богу – третя за величиною ріка України, що протікає центральними і південними її областями через зону лісостепу і степу.

Учень 3. Він був відомий ще давнім грекам. Геродот у своїх працях згадував його під назвою Гіпаніс. Річка оспівана в народних піснях та думках.

Ой над Бугом над річкою,

На турецькій границі,

Там стояли пікінери,

Зеленої неділеньки

Орда наступає,

Той панове уступімо,

Запасу немає.

Ой чого нам уступати,

Чого боїмося?

Ой хоч орди багато йде,

Ми їй не дамося!

Викладач. Не тільки поетичні рядки написані про магію рік, а й увінчана пам'ять у піснях. До вашої уваги пісня «Річка» у виконанні Іво Бобула.

Учень 4. Географічна характеристика Південного Бугу: довжина 806 км; бере початок на Подільській височині; впадає в Бузький лиман Чорного моря; належить до басейну Атлантичного океану; тече із півночі на захід та південь; живлення дощове, снігове, підземними водами; річка рівнинна, на ній є пороги; притоки: Інгул, Синюха.

По рівнині Південний Буг звивається й ховається у синій далечі. Вода блищить сріблястим

відблиском від неба, неначе хтось кинув на поля срібно-синю стрічку.

Для господарства країни водні ресурси Південного Бугу мають значення як джерело зрошення. На річці побудовано 13 невеликих ГЕС, низку водосховищ. Річка судноплавна тільки в нижній течії. Порти: Миколаїв, Вознесенськ.

Викладач. Кожна річка цікава своєю неповторною історією. Існує притча, яка розповідає нам про «народження» Південного Бугу.

Учень 5. Притча про річку Південний Буг

Колись давним-давно спустився Господь Бог на Землю, щоб оглянути свої володіння та побачити, як люди господарюють, як живуть, працюють, веселяться, як Його шанують. Прийняв лик простого смертного і помандрував Землею. Довгим і важким був той шлях, але не труднощі лякали Бога, а те, що Він побачив: злість, жадібність, чвари, насилля, війни, кров, ріки сліз... Засмутився Творець, сів на камінь і заплакав. Із сліз тих утворилась річечка, яку Ангели нарекли Бог. Хто хоч раз зануриться у слюзи Божі, той очиститься.

Річка ставала все ширшою і глибшою, кращою і бурхливішою. Ангели час від часу спускались до Божого творіння, прикрашали річку гарним камінням, різноманітними водоростями, унікальними рибами, невеличкими острівцями... Зазеленіли буйними та пахучими травами луки, зашуміли молодими вітами деревця. А живої душі нема і нема. Ніхто в ці краї не заходив, вважаючи, що тут лише пустища та каміння. Зажурились Ангели: така краса, Богом дарована, стільки прикрашали, стільки трудилися, і все дарма: люди не йдуть сюди, птахи не летять.

Аж ось сумують на березі чарівної річки Ангели і малюють на піску: «Тут був Бог». Аж раптом пташиний ключ спустився прямісінько на берег. Качки своїми крильми розвіяли напис на піску і залишилось тільки три літери: «Б», «У», «Г». Втоплені далеким перельотом, птахи не могли відірватись від надзвичайно смачної води, вони пили і перешіптувались про те, що нікуди не полетять звідси, адже тут є все, про що можна мріяти. Почули це Ангели, втішились, що виконали свою місію, і назвали річку «Буг».

Викладач. Отака вона – річка Південний Буг... Зі своєю історією, походженням, околицями, селами й містами. Прославлена вона ще однією величною подією... У місті Вінниця на річці Південний Буг встановлено найбільший в Європі плавучий світломузичний фонтан.

Та є й інша сторона медалі. На сьогоднішній день не в найкращому стані знаходяться води Бугу. Річка 20 років тому мала глибину близько 3 м та була судноплавною, але з року в рік обміління ріки збільшується та на окремих ділянках досягає 5 см за рік. Сьогодні річка Південний Буг являє собою широку долину з низькими, вкритими очеретом, заболоченими берегами з рельєфом, сформованим зсувними та ерозійними процесами, замуленим дном та широким розповсюдженням водоростей. Вода більше прогрівается, а значить – кількість розчинного кисню у воді зменшується. Цим киснем, розчиненим у воді, дихає риба, а без нього вона гине, тим більше в очереті. Особливо ситуація загострюється у спекотну літню пору.

Учень 6. Але зменшення води в річках – це проблема не лише екологічного, але й економічного і техногенного характеру. Обміління загрожує не тільки рибі, але й життю та господарській діяльності людини – все більше ми відчуваємо проблему нестачі прісної води, очеретові зарості «відвойовують» не тільки водний простір річки, але й розповсюджуються по всьому узбережжю, захоплюючи пляжі, човнові станції та водні пристані.

Вирішити дану проблему взяли фахівці компанії «НБУЛОН», розробивши та презентувавши громадськості, а також державним органам місцевої та центральної виконавчої влади проект «Поліпшення судноплавних умов водних шляхів р. Південний Буг від м. Вознесенська до м. Миколаєва».

Викладач. Течія Південного Бугу втрачає швидкість, губляться природні ландшафти... Шкоду річці, на думку екологів, завдає надмірна кількість перепон на шляху течії. Створюють їх люди внаслідок непродуманої господарської діяльності.

Відеоматеріал про забруднення річки Південний Буг.

Майстер в/н. Щоб привернути увагу до проблем річки, члени екологічної асоціації «Зелений світ Поділля» запровадили День Південного Бугу. Таке своєрідне свято річки відзначатимуть щорічно у травні. Поки що у декількох районах, територією яких несе свої води Південний Буг, екологи провели «круглі столи» на тему: «Як врятувати Південний Буг?». Вони відбулися у Бершаді, Хмельнику, Тульчині, а також у Вінниці (на базі місцевого аграрного університету). Тут до розмови долучилися екологи з Хмельницької, Кіровоградської, Миколаївської областей. Екологічні проблеми Південного Бугу їм не байдужі, бо річка також протікає їхньою територією.

«Наша мета – виробити стратегічний план господарювання в басейні Південного Бугу із зведенням до мінімуму шкоди людині і природі, – каже голова асоціації «Зелений світ Поділля»

Олена Яворська. – З одного боку, треба зберегти водно-болотне біорізноманіття річки та її приток, з другого – добитися раціонального користування водними ресурсами».

До розмови екологи залучили представників влади, зокрема з районних і міських рад, сільських голів, науковців, лісівників, учителів, учнів, студентів... Проект порятунку Південного Бугу, ініційований екологами «Зеленого світу Поділля», підтримали в Басейновому управлінні водних ресурсів. «До участі в його реалізації ми запросили міжнародну екологічну спільноту, – продовжує пані Яворська. – На нашу пропозицію відгукнулися представники міжнародної екологічної організації Wetlands International. Грант на проведення низки заходів отримали від партнера ЄС – Міністерства сільського господарства, природоуправління та рибальства Нідерландів».

Чому міліє одна з найбільших рік держави? Про це так красномовно свідчить факт, наведений учителькою Людмилою Пастух з села Уладівка Літинського району: «Мій шестирічний син цього літа перейшов Буг убрід, навіть колін не замочив. Коли я була такою, як він, не могла дістати дна, не пірнувши...»

Слайди «Джерела забруднення річки Південний Буг».

Вправа «Мікрофон». Учні дають відповіді на питання: «Як кожен із вас може вплинути на збереження річки Південний Буг?».

Викладач. На завершення хочу сказати, будьмо свідомими громадянами! Пам'ятаймо про красу і велич рік. Ми, і тільки ми, повинні дбати про їхній екологічний стан.

Висновки. Древні індіанці казали, що коли буде зрубано останнє дерево, коли буде отруєно останню річку, коли буде спіймано останню пташку, – тільки тоді ви зрозумієте, що гроші їсти не можна. Педагог може вплинути на те, щоб люди зрозуміли цю істину, перш ніж стане пізно, оскільки природа людини формується тими, хто поруч.

Тому проведення позакласних заходів екологічного спрямування є дієвим у вихованні екологічної культури учнів. Під час виховної години учні мали змогу прослухати інформацію про річку, яка тече через наше місто, замислитись над екологічними проблемами ріки та поміркувати над шляхами їх вирішення, тому що були надані факти та залученні наглядові матеріали.

Список використаних джерел

1. Гетьман В. Самознання людини і природи / В. Гетьман // Географія. Краєзнавство. Туризм. – 2018. – №5. – С. 6-9.
2. Грибан Г.П. Проблеми екології у фізичному вихованні / Г.П. Грибан – Житомир: Рута, 2008. – 181 с.
3. Заверуха Н.М. Основи екології: навч. посібн. 3-тє вид. / Н.М. Заверуха, В.В. Серебряков, Ю.А. Скиба. – Київ : Каравела, 2013. – 288 с.
4. Лук'янова Л.Б. Організація контролю знань з екології: навч.-метод. посібн. для викл. – Київ : ТОВ «ДСК – Центр». – 180с.
5. Про концепцію екологічної освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01> – Назва з екрана.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> – Назва з екрана.

НАШІ АВТОРИ

Адлер Світлана Михайлівна – викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Гніванський професійний ліцей імені двічі Героя Радянського Союзу Р.Я. Малиновського»

Бачинський Валерій Григорович – заступник директора Департаменту освіти і науки облдержадміністрації - начальник управління професійної освіти, інноватики і науки Департаменту освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації

Безхребтий Віталій Вікторович – майстер виробничого навчання другої категорії Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Бойко Юрій Олександрович – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Бубела Юрій Володимирович – майстер виробничого навчання другої категорії Зозівського професійного аграрного ліцею Вінницької області

Вабищевич Надія Олексіївна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Гуцинецьке вище професійне училище»

Вергелес Василь Володимирович – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Воєвода Оксана Олександрівна – викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Вознюк Людмила Миколаївна – викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

Волк Зінаїда Василівна – майстер виробничого навчання, першої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Гаврилишена Віра Юрївна – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Гаврилюк Жанна Анатоліївна – викладач спеціальних предметів, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Голембівська Леся Романівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Гуменюк Наталія Володимирівна – методист, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Даниленко Людмила Василівна – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Даценко Віра Анатоліївна – викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Дехтярьова Вікторія Анатоліївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Діденко Валентина Василівна – методист, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Дрозд Світлана Василівна – методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст» Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Дудар Лідія Володимирівна – викладач інформатики, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Жарук Наталя Іванівна – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Жук Сергій Васильович – майстер виробничого навчання Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Журавський Микола Теофілович – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Задорожна Оксана Павлівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Западнава Світлана Анатоліївна – методист вищої категорії Навчально-методичного центру

професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Заслоцька Наталія Володимирівна – викладач суспільних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

Захарчук Інна Олександрівна – методист, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості»

Калашнюк Роман Олександрович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Гуцинецьке вище професійне училище»

Кільчицький Валерій Дмитрович – майстер виробничого навчання чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмільник»

Кліщук Роман Петрович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти»

Ковальчук Володимир Михайлович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Колибняк Наталія Іванівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, методист Професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця

Коновалова Наталія Сергіївна – майстер виробничого навчання другої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Копчинська Людмила Василівна – майстер виробничого навчання другої категорії Державного навчального закладу «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмільник» Могилів-Подільська філія

Кориманюк Валентина Василівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

Косарев Роман Геннадійович – майстер виробничого навчання другої категорії Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Котляр Тетяна Василівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Котлярова Оксана Валентинівна – методист вищої категорії Державного навчального закладу «Професійний ліцей сфери послуг м. Хмільник»

Кузьмін Владислав Вячеславович – директор Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Кушнір Світлана Сергіївна – практичний психолог Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Лебідь Тетяна Миколаївна – заступник директора з навчально-методичної роботи, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Лісниченко Оксана Олександрівна – методист першої категорії Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Ліщун Олена Дмитрівна – методист вищої категорії Вінницького державного центру естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів

Мазур Тетяна Клавдіївна – майстер виробничого навчання першої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Майстер Валентина Василівна – викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Маліванчук Валентина Іванівна – методист, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Медведєва Тетяна Миколаївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Навчального пункту Аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Вінницькій області

Мелешко Людмила Іванівна – викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Меліхова Алла Василівна – викладач історії та правознавства, спеціаліст вищої категорії Зозівського професійного аграрного ліцею у Вінницькій області

Мінаєва Лідія Миколаївна – майстер виробничого навчання Державного навчального закладу

«Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Мар'євич Віктор Іванович – викладач фізики, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Міськова Маргарита Георгіївна – заступник директора з методичної роботи Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Місюра Зоя Миколаївна – викладач математики, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Гніванський професійний ліцей імені двічі Героя Радянського Союзу Р.Я. Малиновського»

Мусій Лілія Валеріївна – заступник директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Нагорний Володимир Миколайович – директор Професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця

Новаківський Віктор Володимирович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Барський професійний будівельний ліцей»

Овчарук Сергій Іванович – майстер виробничого навчання другої категорії Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Петров Дмитро Володимирович – викладач економіки та правознавства, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Петрова Вікторія Олександрівна – викладач спеціальних економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Петрова Олена Георгіївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Підгаєць Світлана Іванівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Підкалюк Галина Михайлівна – викладач історії та правознавства, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Поліщук Юлія Сергіївна – практичний психолог Професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця

Протоцька Ірина Володимирівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Рак Юрій Вікторович – майстер виробничого навчання другої категорії Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Реморов Ярослав Станіславович – директор, викладач фізичної культури, керівник секції з атлетичної гімнастики Михайловецького професійного аграрного ліцею

Саламатов Сергій Георгійович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Саламатова Тетяна Василівна – майстер виробничого навчання першої категорії, чотирнадцятого тарифного розряду Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Самойленко Вікторія Миколаївна – практичний психолог Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Сафронова Інга Сергіївна – майстер виробничого навчання другої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Семко Олександр Михайлович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач, методист Вищого професійного училища №42 м. Погребище

Сімахіна Алла Миколаївна – викладач економіки, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Слічний Юрій Олександрович – методист вищої категорії Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Слободянюк Наталя Олексіївна – викладач спецдисциплін, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Слюсар Ірина Анатоліївна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти»

Солдатов Борис Олександрович – заступник директора з навчально-виробничої роботи, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Кузьминецького професійного аграрного ліцею

Степанківська Анжеліка Валеріївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Суханова Катерина Василівна – викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Сушко Павліна Степанівна – майстер виробничого навчання чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Тарасишина Ольга Василівна – викладач біології, спеціаліст Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Франчук Сергій Федорович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Ходюк Наталія Володимирівна – викладач історії та правознавства, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Хомрійчук Володимир Олександрович – заступник директора з виховної роботи Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Хоржевська Оксана Олександрівна – майстер виробничого навчання першої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Чайковська Неоніла Анатоліївна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Чопова Світлана Анатоліївна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниці»

Чорноус Лариса Лаврентіївна – викладач спецдисциплін вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Шиньковий Володимир Миколайович – викладач предмета «Захист Вітчизни», спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

Юкальчук Леся Петрівна – викладач спецдисциплін першої категорії Державного навчального закладу «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

Ющик Ніна Кіндратівна – викладач хімії, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Барський професійний будівельний ліцей»

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

В.Г. Бачинський

ПРО ДЕЯКІ ПІДСУМКИ РОБОТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ВІННИЧЧИНИ..... 3

Л.В. Даниленко, О.О. Хоржевська

САМООСВІТА ЯК ФОРМА НЕПЕРЕРВНОГО ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ..... 8

С.В. Дрозд

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О..... 12

І.О. Захарчук

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ПАРАДИГМА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ. . 19

В.В. Кузьмін

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗП(ПТ)О ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ІКТ..... 24

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Н.В. Гуменюк, О.П. Задорожна

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ..... 29

Л.В. Дудар, Д.В. Петров, О.Г. Петрова

МЕДІА-ОСВІТА – ЯК ЧАСТИНА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ..... 32

Т.М. Лебідь, В.І. Маліванчук

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ДНЗ «ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ №1 М. ВІННИЦІ» ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД..... 35

О.Д. Лішун

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ З ГРОМАДСЬКИМИ І ДЕРЖАВНИМИ УСТАНОВАМИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ УЧНІВ..... 41

Т.К. Мазур, Н.С. Коновалова, І.С. Сафронова, Л.М. Мінаєва

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О..... 43

Т.М. Медведєва

ЕТИКА МІЖНАРОДНИХ ДІЛОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ..... 45

Л.В. Мусій, О.О. Лісниченко, В.О. Хомрійчук

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ПЕДАГОГІВ..... 48

В.М. Нагорний

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНОГО ЦЕНТРУ З ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ

«БДЖОЛЯР».....	51
----------------	----

О.М. Семко, С.А. Западнова

КОНКУРСИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ – ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗП(ПТ)О.....	54
--	----

Б.О. Солдатов, Ю.О. Слічний

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ УЧНІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА».....	59
--	----

РОЗДІЛ 3

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Ю.О. Бойко, В.В. Безхребтий, С.І. Овчарук, Ю.В. Рак

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ З ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА» (ОРАНКА).....	64
---	----

Ю.В. Бубела

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О.....	68
---	----

З.В. Волк

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРИ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФЛОРИСТІВ.....	72
--	----

В.Ю. Гаврилишена

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЕЛЕКТРОМЕХАНІК З РЕМОНТУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛІЧІЛЬНО- ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН».....	77
--	----

Ж.А. Гаврилюк, В.І. Мар'євич

СУЧАСНИЙ УРОК У ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	81
---	----

Н.В. Гуменюк, В.А. Дехтярьова

ВИКОНАННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕРУКАРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ.....	86
--	----

В.В. Діденко, С.І. Підгаєць

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ З ПРОФЕСІЇ «ОФІЦІАНТ».....	90
---	----

В.В. Діденко, Н.О. Слободянюк

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «УСТАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ».....	97
---	----

Н.І. Жарук, М.Т. Журавський

РОЗВИТОК ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «СЛЮСАР- ЕЛЕКТРИК З РЕМОНТУ ЕЛЕКТРОУСТАТКУВАННЯ».....	104
--	-----

Р.О. Калашнюк

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПЛАКАТ – СУЧАСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ.....	107
---	-----

Р.П. Клішук

ВІДЕОМЕТОД ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.....	112
---	-----

<i>В.М. Ковальчук, Л.Р. Голембівська</i> ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ З ПРОФЕСІЇ «ВОДІЙ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ».....	118
<i>Н.І. Колибняк</i> ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ.....	123
<i>Л.В. Копчинська</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «КУХАР».....	127
<i>Р.Г. Косарев</i> ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З ПРОФЕСІЇ «ТРАКТОРИСТ-МАШИНІСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА».....	133
<i>О.В. Котлярова, В.Д. Кільчицький</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛИЦЮВАЛЬНИКІВ-ПЛИТОЧНИКІВ.....	138
<i>В.В. Новаківський</i> ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ БУДІВЕЛЬНОГО КРЕСЛЕННЯ В ЗП(ПТ)О БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	145
<i>В.О. Петрова</i> ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАСОБАМИ GOOGLE.....	151
<i>С.Г. Саламатов, Т.В. Саламатова</i> МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ РОБІТ НА УРОКАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ІЗ ПРОФЕСІЇ «ПЛОДООВОЧІВНИК».....	154
<i>С.Ф. Франчук</i> ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕХАНІЗАТОРІВ.....	159
<i>Л.Л. Черноус, Л.П. Юкальчук</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ОФОРМЛЮВАЧІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ.....	168

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

<i>О.О. Воєвода, В.А. Даценко</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....	172
<i>Л.М. Вознюк</i> ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	177
<i>В.В. Коршманюк</i> НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗП(ПТ)О.....	181
<i>Т.В. Котляр</i> БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	186

В.В. Майстер ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	190
Л.І. Мелешко ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН.....	195
А.В. Меліхова НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ З ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА – ЯК ЗАПОРУКА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ.....	201
М.Г. Міськова, Н.В. Ходюк ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....	206
Г.М. Підкалюк, А.В. Степанківська ВИКОРИСТАННЯ ДЕБАТІВ НА УРОКАХ ПРАВОЗНАВСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ.....	212
Я.С. Реморов РОЗВИТОК СИЛИ В УЧНІВ ЗП(ПТ)О ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ.....	218
А.М. Сімахіна ГРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ЕКОНОМІКИ.....	222
І.А. Слюсар ФОРМУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.....	227
К.В. Суханова ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ.....	232
С.А. Чопова ІНТЕГРАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА- ФІЛОЛОГА.....	238
В.М. Шиньковий ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ІЗ ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС.....	242
Н.К. Ющик ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ...245	245

РОЗДІЛ 5

ВИХОВНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД У СИСТЕМІ ОСВІТИ

С.М. Адлер, З.М. Місюра ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ.....	252
Н.О. Вабищевич ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ПОЕТІВ ВІННИЧЧИНИ».....	257
В.В. Вергелес, Н.А. Чайковська, П.С. Сушко ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ЇХ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	262

<i>Н.В. Заслоцька</i> ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ РОБОТИ МУЗЕЮ «ІСТОРІЯ РОДИНИ – В ІСТОРІЇ КРАЇНИ».....	266
<i>С.С. Кушнір</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ГРИ «PUZZLE BEHAVIOUR -CONSEQUENCE»....	269
<i>Ю.С. Поліщук</i> СПІВВІДНОШЕННЯ БУЛІНГУ З НЕГАТИВНИМИ ПСИХІЧНИМИ СТАНАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАТУСНУ ПОЗИЦІЮ УЧНІВ У ГРУПІ.....	275
<i>І.В. Протоцька</i> ЧАРІВНИЙ ВИПУСКНИЙ ВЕЧІР «КРОК У МАЙБУТНЄ».....	279
<i>В.М. Самойленко</i> ДОСВІД РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДПТНЗ «ВІННИЦЬКЕ МВПУ» З УЧНЯМИ, ЩО МАЮТЬ СТАТУС ДИТИНИ-СИРОТИ ЧИ ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	285
<i>О.В. Тарасишина, С.В. Жук</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	291
НАШІ АВТОРИ.....	295
ЗМІСТ.....	299

Науково-методичне видання

ВІСНИК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ВІННИЧЧНИ

Збірник науково-методичних праць

Випуск п'ятнадцятий

УДК 377.36(045)

В 53

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини: збірник науково-методичних праць. - Вип. 15. / Навч.-метод. центр проф.-техн. освіти у Вінниц. обл.; [відп. за вип. Н.В. Латуша]. - Вінниця: ТОВ «Діло», 2019. - 304 с.

Відповідальна за випуск

Коректор

Відповідальна за англ. переклад

Комп'ютерна верстка

Дизайн обкладинки

Н.В. Латуша

О.М. Мартинюк

О.О. Лісниченко

Н.В. Латуша

А.В. Джуринська

**Збірник науково-методичних праць «Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини»
затверджено наказом НМЦ ПТО у Вінницькій області 30 листопада 2011 р. №49.**

**Засновник Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації-серія ВЦ № 845-203-Р, видане 30.03.2012 р.**

Виходить двічі на рік.

Видається з червня 2012 року.

Підписано до друку: лютий 2019 р.

Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 28,27.

Наклад 84 прим.

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець ФОП Рогальська І.О.

м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 145

тел.: (0432)43-51-39; 65-80-80

Е-mail: dilo_vd@ukr.net

Свідоцтво ДК № 3909 від 02.11.2010р.